

e-ISSN : 2587-1587

SOCIAL SCIENCES STUDIES

2024 Vol: 10 Issue: 1

International
Refereed Indexed
Open Access
e-Journal

<http://sssjournal.com>

sssjournal.info@gmail.com

Publication Date 31 JANUARY 2024**Volume / Issue** 10 / 1**GENERIC**

Disciplines: Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Frequency: Monthly

Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal) is a INTERNATIONAL and REFEREED e-journal. Journal of Social Sciences is social science journal. You can send posts by new member record via the journal web page, and take a part in broadcast and / or arbitration committees. We would like to express our honor to work with you, our esteemed academics.

Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal) publishes original scientific articles, symposium, panel and scientific study outputs. Furthermore, symposium reports can be published, if not published anywhere.

However, authors are responsible for any obstacles for their works. Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal) has the intellectual property rights of any published material. Anything published in the journal can not be published in anywhere except from the ones which has the permission of the journal.

Any judicial, economic and ethical responsibility of the published materials are under the authors' responsibility. Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal) will not accept any responsibility.

Associate Prof. Dr. Sehrana KASIMİ

JOURNAL ADMINISTRATION

Editor		
Associate Professor Dr. Sehrana KASIMİ		
Disciplines Editor		
Professor Jean-Marc TROUILLE	Economics	Bradford University
Professor Ekaete EFRETUEI	Business Administration	Keele University
Professor Fatos UKAJ	Econometrics	Prishtina University
Professor Shpresa HOXHA	Labour Economics	Prishtina University
Associate Professor Beyhan ZABUN	Philosophy	Gazi University
Professor Dharm BHAWUK	Community Psychology	Hawaii University
Professor Oya AYTEMİZ SEYMEN	Management and Organization	Balikesir University
Professor Mieczyslaw W. SOCHA	International Advisory Board	Warsaw University
Professor Mustafa TALAS	Sociology	Omer Halisdemir University
Professor Fazlı ARSLAN	Theology and Religious Sci.	Istanbul University
Associate Professor Dr. Fikret SOYER	Sports Science	Sakarya University
Professor Haluk ALKAN	Public Administration	Marmara University
Associate Professor Dr. Namık Kemal ŞAHBAZ	Science Education	Mersin University
Professor Nuşabayeva HEKIMOGLU	International Relations	Bitlis Eren University
Professor Ramazan ERDEM	Healthcare Management	Suleyman Demirel University
Assistant Prof.Dr. Ipek KROM	Marketing	Beykent University
Foreign Language Linguist		
Lecturer Gulsum Vezir Oguz	Istanbul Gelisim University	
Index Supervisor		
Exp. Buket ÇİÇEK	Kahramanmaraş Sutcu Imam University	
ADVISORY BOARD		
Professor Abdulhamit ŞUAYB	El Ezher University / EGYPT	
Professor Abdimanap ZHOLDASBEKOV	M.Auezoy South Kazakhstan State University / KAZAKHSTAN	
Professor Abdıkalk KUNİMİJAN	Kazakh State Women's Teacher Training University/KAZAKHSTAN	
Professor Abdulhamit SINANOGLU	Kahramanmaraş Sutcu Imam University / TURKEY	
Professor Ali AKSOY	Inonu University / TURKEY	

Professor Ali AZAD	United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES
Professor Anatoliy LOGİNOV	Ukraine Shevchenko Lugan National University / UKRAINE
Professor Askar CHOUDHURY	Illinois State University, Illinois / USA
Professor Ayslu B. SARSEKENOVA	Orleu National Development Institute / KYRGYZSTAN
Professor Belkıs OZKARA	Afyon Kocatepe University / TURKEY
Professor Bunyamin AKDEMİR	Inonu University / TURKEY
Professor C. Gazi UCKUN	Kocaeli University / TURKEY
Professor Chunxing FAN	Tennessee State University / USA
Professor Dharm BHAWUK	Hawaii University / HAWAII
Professor Dragana RADICIC	Lincoln University / UNITED KINGDOM
Professor Dzhakipbek A. ALTAEV	Al - Farabi National University of Kazakh / KAZAKHSTAN
Professor Ekaete EFRETUEI	Keele University / UNITED KINGDOM
Professor Elvira BOLAT	Bournemouth University / UNITED KINGDOM
Professor Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Professor Fatos UKAJ	Prishtina University / KOSOVA
Professor Hasan TUTAR	Sakarya University / TURKEY
Professor Himmet KARADAL	Aksaray University / TURKEY
Professor Isidora KOURTI	Regent's University / UNITED KINGDOM
Professor Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Professor Junaid M.SHAIKH	Curtin University of Technology / MALAYSIA
Professor Katia Zhivkova MIHAILOVA	Univ. of National and World Ec. Sofya / BULGARIA
Professor Kayhan TAJEDDINI	Lund University / SWEDEN
Professor Lutfiye OZDEMİR	Inonu University / TURKEY
Professor Maha Hamdan ALANAZİ	King Abdulaziz Institute of Technology, Riyadh / SAUDI ARABIA
Professor Mahir FISONOGLU	Cukurova University / TURKEY
Professor Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw /POLAND
Professor Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Professor Mehdi TEHRANI	Columbus State University / USA
Professor Meltem ONAY	Celal Bayar University / TURKEY
Professor Mieczysław W. SOCHA	Warsaw University / POLAND
Professor Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Professor Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Professor Murat CANITEZ	Omer Halis Erdemir University/ TURKEY
Professor Mustafa BİLALOV	Dagestan State University / DAGESTAN
Professor Mustafa PAKSOY	Kilis 7 Aralık University / TURKEY
Professor Nalan AKDOĞAN	Baskent University/ TURKEY
Professor Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Professor Oya AYTEMİZ SEYMEN	Balıkesir University/ TURKEY
Professor Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA
Professor Pınar SURAL OZER	Dokuz Eylul University / TURKEY
Professor Ramil VALEYEV	Kazak State Univer/ KAZAKHSTAN
Professor Rahmi YAMAK	Karadeniz Thecnical University / TURKEY
Professor Recep KOK	Dokuz Eylul University / TURKEY
Professor Rövşen MEMMEDOV	Sumgayit State University / AZERBAIJAN
Professor Sabahat BAYRAK KOK	Pamukkale University / TURKEY
Professor Semra GUNEY	Hacettepe University / TURKEY
Professor Serap CABUK	Cukurova University / TURKEY
Professor Sharon THACH	Tennessee State University / USA
Professor Singh MANJARI	Indian Institute of Management / INDIA
Professor Steve LETZA	Bournemouth University / UNITED KINGDOM
Professor Ugur YOZGAT	Istanbul Kultur University / TURKEY
Professor Vaidas LUKOSIUS	Tennessee State University / USA
Professor Ymer HAVOLLI	Prishtina University / KOSOVA
Professor Yu-Feng LEE	New Mexico State University / USA
Professor Yusuf KARAKILÇIK	Inonu University / TURKEY

PUBLICATION BOARD

Professor Abdigappar MAVLYANOV	National University of Kyrgyzstan / KYRGYZSTAN
Professor Adnan CELİK	Selcuk University / TURKEY
Professor Akbar VALADBİGİ	Urmia University/ IRAN
Professor Alla A. TIMOFEVA	Vladivostok State University of Economics / RUSSIA
Assistant Professor Dr. Ali APALI	Mehmet Akif Ersoy University / TURKEY
Associate Professor Dr. Ali Cuneyt CETİN	Akdeniz University / TURKEY
Professor Ali OZDEMİR	Dokuz Eylul University / TURKEY
Professor Alla A. TIMOFEVA	Vladivostok State University of Economics / RUSSIA
Assistant Professor Dr. Alper TAZAGUL	Kafkas University / TURKEY
Professor Amanbay MOLDİBAEV	Taraz State Pedagogical University/ KAZAKHSTAN

Professor Atif Muhammed El EKRET	El Ezher University / EGYPT
Assistant Professor Dr. Aykut EKİYOR	Gazi University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Ayhan KORKULU	Ataturk University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Aykut SARKGUNESI	Bulent Ecevit University / TURKEY
Professor Bahıt KULBAEVA	S.Baybeşev Aktobe University / KAZAKHSTAN
Professor Bakıt OSPANOVA	H. Ahmet Yesevi International Kazakh-Turk Univ./ KAZAKHSTAN
Assistant Professor Dr. Banu TANRIOVER	Osmaniye Korkut Ata University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Betul ALTAY TOPCU	Erciyes University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Bilal SOLAK	Sirnak University / TURKEY
Professor Cholpon TOKTOSUNOVA	National University of Kyrgyzstan / KYRGYZSTAN
Professor Daniyal KİDİRNIYAZOV	Dagestan Russian Academy of Sciency / RUSSIA
Assistant Professor Dr. Deniz AKGUL	Ahi Evran University / TURKEY
Professor Dinarakhan TURSUNALİEVA	Rasulbekov Kyrgyz University of Economics/ KYRGYZSTAN
Associate Professor Dr. Duygu KIZILDAG	Izmir Democracy University / TURKEY
Associate Professor Dr. Dunder KOK	Pamukkale University / TURKEY
Associate Professor Dr Durdu Mehmet BICKES	Nevşehir Hacıbektaş University / TURKEY
Professor Dzhakıpbek A. ALTAEV	Al - Farabi Kazak National University/ KAZAKHSTAN
Assistant Professor Dr. Elif SIMSEK OZKAN	Erciyes University / TURKEY
Associate Professor Dr. Fahri TURK	Trakya University / TURKEY
Associate Professor Dr. Fikret SOYER	Sakarya University / TURKEY
Professor Furqan AHMAD	Jamia Islam University / INDIA
Professor George RUDIC	Montreal Pedagogical Institute / CANADA
Professor Gulfıra ABDULLİNA	Bashkir State University / RUSSIAN
Associate Professor Dr. Gul KAYALIDERE	Calal Bayar University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Gul Tugba DAGCI	Yalova University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Gulsen GERSİL	Calal Bayar University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Gulsum Vezir OGUZ	İstanbul Gelisim University / TURKEY
Professor Gulşat ŞUGAYEVA	Dosmukhamedov Atyrau State University/ KAZAKHSTAN
Assistant Professor Dr. Halil Ibrahim AYDIN	Batman University / TURKEY
Associate Professor Dr. Haluk DUMAN	Aksaray University / TURKEY
Associate Professor Dr. Hasan GÜL	Ondokuz Mayıs University/ TURKEY
Associate Professor Dr. Hatice Hicret OZKOC	Mugla Sıtkı Kocaman University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Hayriye SENGUN	Bayburt University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Husayin TEZER	Bilecik Seyh Edipali University / TURKEY
Professor Dr. H.Secil FETTAHLIOGLU	Kahramanmaraş Sutcu Imam University / TURKEY
Professor Kalemkas KALİBAEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University/ KAZAKHSTAN
Professor Karlıgash BAYTANASOVA	Al - Farabi Kazak National University/ KAZAKHSTAN
Associate Prof. Dr. Koray KAYALIDERE	Calal Bayar University / TURKEY
Professor Kulaş MAMİROVA	Kazakh State Women's Teacher Training University/ KAZAKHSTAN
Associate Professor Dr.Mehmet INCE	Mersin University / TURKEY
Associate Professor Dr. Melih OZCALIK	Calal Bayar University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Muhammed SAYGIN	Mersin University / TURKEY
Associate Professor Dr. Mustafa AY	Selcuk University / TURKEY
Associate Professor Dr. Mustafa Fedai CAVUS	Osmaniye Korkut Ata University / TURKEY
Associate Professor Dr. Morsheda HASSAN	Grambling State University / USA
Associate Professor Dr. Namık Kemal ŞAHBAZ	Mersin University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Nazan SAHBAZ KILINC	Kirikkale University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Nicolin AGALLIJA	Bayburt University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Noyan AYDIN	Dumlupınar University / TURKEY
Associate Professor Dr. Nuran AKSIT ASIK	Balikesir University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Nurullah KAYA	Bayburt University / TURKEY
Associate Professor Dr. Nuri BALTACI	Gumushane University / TURKEY
Dr. Oğuz Han OZTAY	Van Yuzuncuyl University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Ozlem YASAR UGURLU	Gaziantep University / TURKEY
Professor Shara MAZHITAEVA	Karaganda State University / KAZAKHSTAN
Professor Shıgeko KAMISHIMA	Sapparo City University / JAPAN
Assistant Professor Dr. Sahin CETINKAYA	Usak University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Sara ONUR	Kirikkale University / TURKEY
Professor Sarash KONYRBAEV	Karaganda State University / KAZAKHSTAN
Professor Şara MAJITAYEVA	Karaganda State University / KAZAKHSTAN
Assistant Professor Dr. Selcen KÖK	Kahramanmaraş Sutcu Imam University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Sibel SU ERSOZ	Kirikkale University / TURKEY
Professor Susın Haseneyn El-HUDHUDİ	El Ezher University / EGYPT
Assistant Professor Dr. S. Mustafa ERSUNGUR	Ataturk University / TURKEY
Professor Dr. Tahir AKGEMCI	Selcuk University / TURKEY
Professor Tseediin BATULGA	Mongolia State Universty / MONGOLIA
Zhazira NURSULTANKYZY	Bolashak University / KAZAKHSTAN

Zia Ur REHMAN	A/P National Defence University / USA
Associate Professor Dr. Zubeyir TURAN	Omer Halisdemir University / TURKEY
REFEREE LIST	
Prof.Dr. Ahmet Burhan ÇAKICI	Karamanoglu Mehmetbey University
Prof.Dr. Cengiz KARAGÜZEL	Kutanhya Dumlupnar University
Prof.Dr. Cemal ÖZDEMİR	Suleyman Demirel University
Prof.Dr. Çavuş ŞAHİN	Canakkale Onsekiz Mart University
Prof.Dr. Hatice KUMCAĞIZ	Ondokuz Mayıs University
Prof.Dr. Melek DEMİR	Ondokuz Mayıs University
Prof.Dr. Nail YILDIRIM	Tokat Gaziosmanpasa University
Prof.Dr. Nihan Semen ERSÖZ UZAR	Selcuk University
Associate Prof.Dr. Abdullah SELVİTOPU	Karamanoglu Mehmetbey University
Associate Prof.Dr. Ali Ülvi ÖZBEY	Bitlis Eren University
Associate Prof.Dr. Gülçin ÖZALP GERÇEKER	Dokuz Eylül University
Associate Prof.Dr. Gülelgül MERMER	Ege University
Associate Prof.Dr. Huri Seval GÖNDEREN ÇAKMAK	Cankırı Karatekin University
Associate Prof.Dr. Nazan TURAN	Gazi University
Associate Prof.Dr. Tuğba Cevriye ÖZKARAL	Necmettin Erbakan University
Assistant Prof.Dr. Abdurrazak GÜLTEKİN	Bingöl University
Assistant Prof.Dr. Burcu BAŞARAN	Selcuk University
Assistant Prof.Dr. Gökhan DEMİREL	Mus Alparslan University
Assistant Prof.Dr. İlker ÇETİN	Istanbul Beykent University
Assistant Prof.Dr. İlker EROĞLU	Tekirdağ Namik Kemal University
Assistant Prof.Dr. Meriç KILINÇ	Istanbul Aydın University
Assistant Prof.Dr. Selim BOZDOĞAN	Harran University
Assistant Prof.Dr. Şerafettin DEDEOĞLU	Izmir Concept Vocational School
Assistant Prof.Dr. Yasemin ABALI ÖZTÜRK	Canakkale Onsekiz Mart University
Instr. Dr. Mustafa DOĞAN	Kahramanmaraş İstiklal University
Dr. Caner CERECİ	Ministry of Education
Dr. Mutlu BULUT	Cukurova University
Dr. Mustafa ARSLAN	International Black Sea University
Dr. Recep BAYDEMİR	Harran University

INDEXED / LISTED IN	
Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)	
ResearchBible (Academic Resource Index)	
Directory of Research Journals Indexing (DRJI)	
Scientific Indexing Services (SIS)	
Root Society for Indexing and Impact Factor Service	
Active Search Results Engineer (ASR)	
I2OR Indexing Services & Evaluation of Publication Impact Factor (PIF)	
SOBIAD Atif Dizini	

Publication Date 31 JANUARY 2023

Volume / Issue 10 / 1

EDİTÖRDEN

Bilim dünyasının değerli insanları,

Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal) Dergisi, 2015 yılında yayın hayatına başlamış **uluslararası, hakemli e-dergidir**. Uluslararası birçok indekste taranmakla birlikte, akademik teşvik ve doçentlik kriterlerinde uluslararası endeksli dergiler içerisinde yer almaktadır. Ayrıca akademik yazı ve düşünce ile meşgul olan herkesin söz söyleyebileceği bir sosyal bilim platformudur.

Kuruluş aşamasından bu yana SSSJournal ailesi mensubu olarak emek veren dergi yönetim kurulundaki değerli hocalarımıza, ayrıca gerek yurt içinden gerekse yurtdışından bizleri kırmayarak, danışma, yayın ve hakem kurulunda yer alan ve uzmanlık alanları ile bizlere katkı sağlayan kıymetli hocalarımıza teşekkürü bir borç bilirim.

Akademik hayata bir nebze katkı sunmak üzere çıkmış olduğumuz bu yolculukta, SSSJournal ailesi olarak yüzü aşkın yurt içi ve yurtdışında görev yapan akademisyen hocalarımızla birlikte çalışmanın gurunu yaşamaktayız. Bu bağlamda bilim dünyasının siz değerli insanlarını yayın kurulu, danışma kurulu, hakem kurulu ve yazar olarak yanımızda görmek; ayrıca görüş ve önerilerinizle bizleri en mükemmelere ulaştırma noktasında yönlendirmeniz bizlere daha da güç katacaktır.

Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal) Dergisi olarak vereceğiniz her türlü destekten dolayı teşekkür eder, saygılar sunarım.

Doç.Dr. Sehrana KASIMİ

Publication Date 31 JANUARY 2024
Volume / Issue 10 / 1

CONTENTS

Dhuha Naser Salman Alaswad & Gökçe Banu Acar Gül Evaluation of the Knowledge Level of Nurses About Postpartum Hemorrhage Hemşirelerin Postpartum Kanama Hakkında Bilgi Düzeylerinin Değerlendirilmesi	1-8
Damla İşbilen & Semih Salman Navigating Between Realities: Avatar Gerçeklikler Arasında Gezinmek: Avatar	9-17
Dilek Akça & Recep Bozyiğit İhlara Vadisi ve Çevresinin Coğrafya Kazanımlarıyla İlişkisinin İncelenmesi Investigation Of The Relationship Between İhlara Valley and Its Surroundings and Geography Course Learning Outcomes	18-32
Murat Dinç & Mehmet Sait Şahinalp Sağlık Fonksiyonu Açısından Suriye Kaynaklı Zorunlu Göçün Kilis Şehrine Etkileri The Effects of Forced Migration from Syria on The City of Kilis in Terms of Health Functions	33-52
Zafer Şahinbaş; Nevzat Bostancı & Aziz Yardım Erken Çocukluk Dönemindeki Çocuklarda Yetenek Tespiti Hakkındaki Görüşler Opinions on Talent Identification in Children in Early Childhood	53-66
Mustafa Bahadır Demir İşlemsel ve Dönüşümsel Liderliğin Örgütsel Bağlılık ile İlişkisi: Hizmet Sektöründe Bir Araştırma The Relationship between Transactional and Transformational Leadership and Organizational Commitment: A Research in the Service Sector	67-76
Müge Muazzez Çetin Talan & Mehmet Kaan Demir Millî Eğitim Bakanlığının Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi Evaluation of In-Service Training Activities of the Ministry of National Education	77-103
Meryem Özkan & Atilla Şirin Ahşabın Tasarım Nesnesi Olarak Sürdürülebilirliği Ve Geri Dönüşümü: KOMEK Örneği Sustainability and Recycling of Wood as a Design Object: KOMEK Example	104-116
Melike Gül Mürdük; Güleendam Karadağ & Dilek Bilgiç İncinebilir/ Savunmasız/ Dezavantajlı Kadınlar ve Şiddet Vulnerable/ Defenceless/ Disadvantaged Women and Violence	117-127
Emel Uysal Atabay & Kurtman Ersanlı Kültürel Farklılıkların Belirsizliğe Karşı Tutuma Etkisi Effect of Cultural Differences in Attitude Towards Uncertainty	128-135
Ramazan Özçelik Eğitimin Demokratikleşme Sürecine Etkisi The Impact of Education on the Democratization Process	136-143
Eyüp Okta; Hakan Yürek; Bülent Altun; Faruk Karanfil & Fırat Kilgi Sınıf Öğretmenlerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Hakkında Algıları Classroom Teachers' Perceptions About Organizational Citizenship Behavior	144-150
Seda Karagöz Stratejik İletişim Yöntemi Olarak Yeni Kamu Diplomasisinin İmaj Mühendisliği ile İlişkisi The Relationship Between New Public Diplomacy As A Strategic Communication Method and Image Engineering	151-158
Doğan Yücel; Sakinur Okuyan; İsmet Macit & Kenan Arslan Batı Avrupa Dillerinde Türkler ve Türkiye Türkçesinde Batı Avrupa Milletleri Turks in Western European Languages and Western European Nations in Turkey Turkish	159-180

Mehmet Altun & Rahime Altun

Okullarda İş Sağlığı ve Güvenliğinin Öğretmen, Öğrenci ve Çalışanlar Üzerindeki Etkisi

The Effect of Occupational Health and Safety in Schools on Teachers, Students and Employees

181-204**Doğan Kazak**

Doğru Yangın Söndürme Cihazının Seçimi İçin Gerekli Bilgiler

Necessary Information for Choosing the Right Fire Extinguishing Device

205-210

Evaluation of the Knowledge Level of Nurses About Postpartum Hemorrhage

Hemşirelerin Postpartum Kanama Hakkında Bilgi Düzeylerinin Değerlendirilmesi

ABSTRACT

Postpartum hemorrhage is considered one of the leading causes of treatable and preventable maternal deaths. The study aims to evaluate the knowledge and skill levels of nurses about postpartum hemorrhage and find out the relationship between nurse knowledge and demographic data. A descriptive study was conducted in Misan, Iraq, for 300 nurses working in Misan Children's and Maternity Hospital between March 2021 to July 2022. Introductory information forms, Assessment of Nurse's Practical Skills Regarding Avoidance of Postpartum Hemorrhage, were used to collect the data. The data was collected by the researcher by face-to-face interview and in the statistical analysis of the data, standard deviation, frequency and percentage values, independent groups t-test, were used, and $p < 0.05$ was taken for the significance level of the tests. The study reveals that more than half of the nurses have the correct knowledge about postpartum hemorrhage with an 54% and with an 59%, nurses have correct nursing skills about postpartum hemorrhage. According to the study results, it is recommended to create periodic and scheduled training plans for nurses.

Keywords: Postpartum Hemorrhage, Knowledge, Nurse

ÖZET

Postpartum kanama, tedavi edilebilir ve önlenebilir anne ölümlerinin önde gelen nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu çalışma hemşirelerin postpartum kanamaya ilişkin bilgi ve becerilerini belirleyerek demografik verilerle arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla tasarlanmıştır. Tanımlayıcı tipte tasarlanan çalışma, Mart 2021 ile Temmuz 2022 tarihleri arasında Irak'ın Misan kentinde, Çocuk ve Doğum Hastanesi'nde çalışan 300 hemşire ile yürütülmüştür. Verilerin toplanmasında doğum sonrası kanamadan kaçınmaya ilişkin hemşirelerin pratik becerilerinin değerlendirilmesine ilişkin tanıtıcı bilgi formu kullanılmıştır. Veriler yüz yüze görüşme yöntemiyle araştırmacı tarafından toplanmıştır ve istatistiksel analizde, ortalama±standart sapma, frekans ve yüzde değerleri, bağımsız gruplar t-testi kullanılmış olup testlerin anlamlılık düzeyi için $p < 0.05$ alınmıştır. Çalışma sonuçlarına göre hemşirelerin yarısından fazlasının (%54) doğum sonu kanama konusunda doğru bilgiye sahip olduğu, %59 oranla doğum sonu kanama konusunda doğru hemşirelik becerilerine sahip olduğu bulunmuştur. Çalışma sonuçlarına göre hemşirelere yönelik periyodik ve programlı olarak eğitim planlarının oluşturulması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğum Sonu Kanama, Bilgi, Hemşire

INTRODUCTION

The World Health Organization (WHO) most current statistics included in its annual report show that maternal mortality has fallen internationally by 56% since 2010 (El-Aty & Mostafa, 2023). Even though postpartum hemorrhage (PPH) is a primary contributor to maternal mortality and morbidity worldwide accounting for almost a third of deaths in postpartum women (Say et al. 2014). Studies have also found that about 20% of people die in developing countries (Bauserman et al., 2020). However, hemorrhage continues to be the major cause of maternal death globally, causing over 50% of fatalities in several countries with low and moderate incomes (WHO, 2021). Although this condition (PPH) can be prevented or treated early to reduce deaths (Bienstock et al., 2021). Because of this it's critical to adhere to maternity competency standards in order to ensure safe maternity care and enhance quality of treatment (Agbo & Chong, 2023).

According to the World Health Organization's definition about PPH as any blood loss of more than 500 ml after birth for a vaginal delivery or more than 1000 ml for caesarean section (WHO, 2012). Secondary PPH occurs when bleeding happen between 24 hours and 6 weeks following birth, whereas primary PPH which is linked to severe bleeding in the first 24 hours after delivery, accounts for over 80% of deaths in women (Angelina et al., 2019). Moreover women who survive postpartum hemorrhage are also more likely to experience long-term effects like renal failure, infertility, and emotional distress. Short-term health complications such as anemia, intravascular

Dhuha Naser Salman Alaswad¹
Gökçe Banu Acar Gül²

How to Cite This Article

Alaswad, D. N. S. & Acar Gül, G. B. (2024). "Evaluation of the Knowledge Level of Nurses About Postpartum Hemorrhage" *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:1; pp:1-8.
DOI:
<https://doi.org/10.5281/zenodo.10618883>

Arrival: 10 October 2023
Published: 31 January 2024

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Master's Student., Southern Technical University, Technical Institute, Nursng Department, Irak. ORCID: 0009-0005-0363-3959. ROR ID: <https://ror.org/03sax3264>

² Assistant Prof., Çankırı Karatekin University, Faculty of Health Sciences, Department of Midwifery, Çankırı, Türkiye. ORCID: 0000-0003-2811-1821. ROR ID: <https://ror.org/011y7xt38>

coagulation, sepsis, neurological, circulatory or respiratory systems dysfunction are also more likely in these women. Health issues as well as additional difficulties (Maswime & Buchmann, 2017).

Maternal morbidity and mortality in low & high income countries is high due to PPH. Although, it has become less fatal in high income or developed countries due to advancements in treatment modalities (Khadim et al., 2023). Maternal death from PPH is an important maternal health indicator and directly shows care provided during the postpartum periods (Angelina et al., 2016). Use of uterotonic agents, uterine massage, administration of isotonic crystals, bilateral uterine pressure, external aortic compression, wearing of non-pneumatic shockproof garments, uterine balloon (UBT), uterine artery embolization, surgical interventions are among the clinical interventions suggested by the scientist (Althabe et al. 2020). In order to prevent invasive remedy like embolization, uterine pressure sutures and hysterectomy, cessation of bleeding is currently recommended among women with PPH because of uterine atony resistant to uterotonics and early treatment (Leduc et al., 2018). Despite strong efforts to adopt and scale up the use of these recommendations, postpartum hemorrhage remains the leading cause of maternal complications and death worldwide (Gallos et al., 2023).

There are a few known risk agents associated with PPH. Risk factors for PPH have been widely investigated and can be divided into three groups: maternal, fetal and risk factors during labor. The major cause of primary bleeding is uterine atony. Uterine atony accounts for 70% of cases. Other reasons include a retained placenta, trauma (such as uterine, cervical, or vaginal damage), uterine rupture, uterine inversion, and an abnormal placenta, or maternal bleeding problems are often risk factors that trigger PPH. It is important to know the patient's risk factors in advance if hemorrhage does occur. PPH risk evaluation is completed on login by nursing staff using the assessment controllist. Women are typically classified into low, moderate, and high risk based on the number of risk factors present. Nurses are made aware of patients that are high risk and from there further preparations are made based on provider choice. Moreover, not all providers involved in patient care are aware of the existence of this assessment tool or reasons of PPH (Thams et al., 2023; Karlson, 2015; Agbo & Chong, 2023; Angelina et al., 2019; El-Aty & Mostafa, 2023).

A main condition for advances in decrease of maternal deaths is to understand the reason of deaths for effective prevention strategies and health programme politics. The first challenge is that in despite of the availability of clear advices regarding postpartum hemorrhage and their wide dissemination, uptake is poor at the point of nursing care. Gallos et al. (2023) determine a few barriers to implementation, including limited staffing, lack of relevant knowledge and skills, lack of engagement from health care providers, and professional behavior that discouraged mission sharing (Gallos et al., 2023). Nurses are critical in nursing intervention for women with PPH is an essential element that prevent complication to mother and fetus. They can considerably minimize the incidence of PPH but due to limited information and over workload in government hospitals, therefore tasks not being carried out by nurses properly. On the other hand, good teamwork and communication have a positive effect on the care provided, reduces the incidence rate of PPH in females and the duration of hospital stay is also reduced (Khadim et al., 2023). Therefore, an incompatible team and an heavy workload can put in jeopardy women's access to safe birth care (Elfors et al., 2023).

MATERIAL AND METHODS

Study Design

A descriptive study design was implemented from March 2021 to July 2022 to evaluate nurses' knowledge about PPH. The process began with the submission of a thesis proposal to the Institute of Health Sciences in February 2022. After the acceptance of the topic by the Institute, a request was submitted to the Ethics Committee in June 2022. Data collection began in July 2022, following approval by the Ethics Committee in September 2022. The study, whose statistics were completed in December, began writing in December and was submitted on March 10, 2022.

Administrative Arrangements

After obtaining the approval of the Ethical Committee in the Institute of Health Science at Çankırı Karatekin University to conduct the study, the researcher provided a detailed description of the objectives and project of the study to the Training and Human Development Center Research Unit/Directorate of Misan Health to obtain official permission to conduct the study. Subsequently, permission was sent to the Children and Maternity Hospital.

Ethical Considerations

The study was approved by the ethical committee for research in the Institute of Health Sciences at Çankırı Karatekin University. Before conducting the study on April 28, 2022, the researcher provided a detailed description

of the objectives and project of the study to the Training and Human Development Center Research Unit/Directorate of Misan Health to obtain official permission to conduct the study numbered 46/2022 on October 20, 2022. Subsequently, permission was sent to Children and Maternity Hospital 2402 on October 20, 2022. The sample was given a brief explanation of the study's goals by the researcher, and the Nurses requested their verbal and written consent to participate in the study before starting to collect data.

Selection of the Sample

A total of 350 nurses was working in the Child and Maternity Hospital during the study period, met the study criteria, and agreed to participate. 43 nurses refused to participate in the study; 3 nurses died; and 4 nurses were on maternity leave. The researcher took all the nurses in the Child and Maternity Hospital to the midwifery salon and delivery room; they agreed to participate to ensure a low error rate and a high confidence rate. The study was conducted at the Children and Maternity Hospital (260 beds) in Iraq's Misan City.

Study Sample

A descriptive study of 300 nurses working in the Child and Maternity Hospital, affiliated with the Missan Health Directorate/Iraq.

Inclusion criteria; All nurses (females) and nurses who voluntarily agreed to take part in the study.

Exclusion criteria; Nurses who refuse to participate in this study.

Instrument Construction

The instrument Assessment of Nurse's Practical Skills Regarding Avoidance of Postpartum Hemorrhage (Abd-Elgany et al. 2017) was used after permission in order to be appropriated to the cultures and traditions inside Iraq to achieve the study. The instrument was clear, relevant, valid, valid and reliable according to the previous study by Abd-Elgany et al. (2017) in Egypt. The instrument (English version) was translated into Arabic to achieve the study.

Part I: This part of the questionnaire is related to Nurses 'demographic information, such as age, level of education, workplace, and working experience.

Part II: This part of the questionnaire is related to the assessment of Nurses Knowledge about Postpartum hemorrhage.

Assessment of Nurses' Knowledge about Postpartum Hemorrhage was composed of 15 Items on the Dichotomous Scale, a two-point scale (Yes) or (No) for knowledge. The test covers relevant points from the major content area of the postpartum hemorrhage, for the purpose of this study, the number of correct responses or the knowledge questionnaire is used as the measure of knowledge level.

Part III: This part of the questionnaire is related to assessing Nurses' skills to Prevent Postpartum Hemorrhage.

Assessment of Nurses' Skills about Postpartum Hemorrhage was composed of 10 Items on the Dichotomous Scale, a two-point scale (True) or (Error). The test covers relevant points from the major content area of the postpartum hemorrhage; for the purpose of this study, the number of correct skills.

Methodology for Collecting Data

Data was collected face-to-face using the questionnaire and interview method, where the nurses filled out the questionnaire themselves. The researcher discussed the study goals with the participants before verbally obtaining the sample's permission.

Statistical Data Analysis

Data were analyzed by the SPSS (Statistical Package for Social Sciences) version 24.0 statistical analysis system and Excel application. The following statistical data analysis approaches were used in order to analyze and assess the results of the study: frequencies, percentage, arithmetic mean, and their assessment by scores (0) for False answer or False observation and (1) for True answer or True observation, respectively. For all statistical tests, a level of $p < 0.05$ was used for significance.

RESULTS

This chapter presents the findings of the data analysis systematically in tables. According to the results of the data analysis, Table 1 shows that the majority of participants in the age group in the study sample were within 30-34 and above years; it presented 59%, and the minimum age group was within 20-24 years; it presented 16%. Also, with

regard to the level of education, more than half of nurses (51%) were nursing institute graduates. Also, with regard to the workplace, the results showed that 63% worked in a midwifery room. Finally, regarding the years of experience, the study showed that between 2-5 years were the most common, with about 39% of participants.

Table 1: Distribution of the Demographic Information About Study Sample

Variables	Categories (n=300 nurses)	n	%
Age (year)	20 – 24	48	16.0
	25 – 29	75	25.0
	More than 30	177	59.0
Level of Education	School of Nursing	147	49.0
	Nursing Institute	153	51.0
Workplace	Midwifery Room	189	63.0
	Delivery Room	111	37.0
Years of Experience	2 -5 years	117	39.0
	6 -9 years	108	36.0
	10 -14 years	48	16.0
	≥ 15 years	27	9.0

n= Frequencies, % = Percentage, ≥ = Equal and more than.

Table 2 reveals that nurses' responses about nurses' knowledge level about postpartum hemorrhage show that 56.0% have a yes answer about Postpartum hemorrhage, which is considered one of the cases most responsible for the deaths of about 8% of women in developed countries. 63.0% of nurses have a yes answer, for the item "The uterine rupture causes postpartum hemorrhage, in relation to the surgical incision in the perineum that causes bleeding after delivery, and 52.0% have a yes answer. For the item of "Placenta accrete causes postpartum hemorrhage, 47.0% of nurses answered yes. 43.0% answered yes about Primary bleeding: A woman loses approximately 500 ml of blood after a vaginal delivery, while 51.0% of nurses answer yes in relation to Secondary bleeding: A woman loses more than 1500 ml of blood after a cesarean delivery. The items of concern complications that may occur as a result of postpartum hemorrhage include hypovolemic shock due to excessive blood loss; 58.3% of nurses answered yes, while in relation to complications that may occur as a result of postpartum hemorrhage, failure of the clotting process was answered by 55.0 percent of nurses. Complications that may occur as a result of postpartum hemorrhage, including acute renal failure and liver failure, were answered yes by 57.0% of nurses. The level of nurses' knowledge toward Symptoms of postpartum hemorrhage (irregular bleeding, increased heart rate, low blood pressure) was answered yes by 54.3% of nurses. Nurses' knowledge toward oxytocin helping regenerate the uterus was 52.7% yes, while nurses' knowledge in relation to Oxytocin helping stop bleeding was answered yes by 51.0%. Also, 69.0% answered yes for oxytocin given by intravenous drip. 48.0% of nurses were aware that massaging the nipple can naturally release oxytocin, and 55.0% were aware that hysterectomy is a treatment option for severe bleeding.

Table 2: Evaluation of Nurses' Knowledge Level Towards Postpartum Hemorrhage

Items	Yes		No	
	n	%	n	%
Postpartum hemorrhage is considered one of the causes most responsible for the deaths of about 8% of women in developed countries.	168	56.0	132	44.0
A uterine rupture causes postpartum hemorrhage	189	63.0	111	37.0
A surgical incision in the perineum that causes bleeding after delivery	156	52.0	144	48.0
Placenta accretion causes postpartum hemorrhage.	141	47.0	159	53.0
Primary bleeding: A woman loses approximately 500 ml of blood after a vaginal delivery.	129	43.0	171	57.0
Secondary bleeding: A woman loses more than 1500 ml of blood after a cesarean delivery.	153	51.0	147	49.0
Complications that may occur as a result of postpartum hemorrhage include hypovolemic shock due to excessive blood loss.	175	58.3	125	41.7
Complications that may occur as a result of postpartum hemorrhage include failure of the clotting process.	165	55.0	135	45.0
Complications that may occur as a result of postpartum hemorrhage include acute renal failure and liver failure.	171	57.0	129	43.0
Symptoms of postpartum hemorrhage (irregular bleeding, increased heart rate, low blood pressure)	163	54.3	137	45.7
Oxytocin helps regenerate the uterus.	158	52.7	142	47.3
Oxytocin helps stop bleeding.	153	51.0	147	49.0
Oxytocin is given by intravenous drip.	207	69.0	93	31.0
Oxytocin can be released naturally by massaging the nipple.	144	48.0	156	52.0
In cases of severe bleeding, a hysterectomy is performed.	165	55.0	135	45.0

n=Frequencies; % = Percentages

Table 3 shows that 52.3% of nurses have true skills for controlling a patient's heart rate, 67.3% have true skills for controlling blood pressure, 55.7% have true skills for a complete blood count, 49.0% of nurses have true skills for giving intravenous fluids, 70.7% of nurses have true skills for using an enema, and 53.0% of nurses have true skills for using a foley catheter.

Table 3: Evaluation of Nurses' Skills to Prevent Postpartum Hemorrhage

Items	True		False	
	n	%	n	%
Heart rate control	157	52.3	143	47.7
Control of blood pressure	202	67.3	98	32.7
Complete blood count	167	55.7	133	44.3
Administration of Intravenous Fluid	147	49.0	153	51.0
Enema	212	70.7	88	29.3
Foley Catheter	159	53.0	141	47.0
Episiotomy wound care	170	56.7	130	43.3
Uterus Fundus Evaluation	198	66.0	102	34.0
Evaluation and care of the cesarean section wound	176	58.7	124	41.3
Evaluate and calculate the vaginal lochia	181	60.3	119	39.7

n=Frequency; % = Percentage

Table 4 reveals that 54% of the study sample answered yes related to levels of nurses' knowledge about postpartum hemorrhage, while 46% answered no related to Nurses' knowledge about postpartum hemorrhage. 59% of the study sample have true skills related to levels of nurses' Skills about postpartum hemorrhage, and 41% have false skills related to nurses' skills about postpartum hemorrhage.

Table 4: Overall Evaluation of Nurses' Knowledge and Skills About Postpartum Hemorrhage

Total Nurses' Knowledge about PPH				Total Nurses' Skills about PPH			
Yes		No		Correct		Incorrect	
$\bar{X}$	n	$\bar{X}$	n	$\bar{X}$	n	$\bar{X}$	n
0.54	162	0.46	138	0.59	177	.41	123
n=300				n=300			

* $\bar{X}$ = Arithmetic Mean n=Frequency

DISCUSSION

All women have the right and need to safe childbirth, but unfortunately, the conditions look different around the world (Elfors et al. 2023). PPH is a major reason of maternal morbidity and mortality in both developing and high-income countries that more than half of those deaths could have been prevented. Hence, prevention and preparedness are of utmost importance. Ninety percent of maternal deaths are attributed to postpartum hemorrhage, with 50% being preventable. Therefore according to WHO recommendations, preventive measures for postpartum haemorrhage (PPH) should be reach to all women, irrespective of their risk factors (Elfors et al., 2023). The aim of this study evaluate the knowledge and skill levels of nurses about postpartum hemorrhage. In order to improve care and reduce maternal mortality associated with PPH. Nurses play an major role in early identify of high risk factors of PPH, its management, ensure the safety of the mother during delivery and how to cope with them (Thams et al., 2023; Abd-Elgany et al., 2019; Angelina et al., 2019). According to Khadim et al. (2023) who reported that significant improvement related to nursing care practices to reduce incidence of PPH (Khadim et al., 2023).

High-quality maternal care for all women around the world is a primary human right and nurses play a important role in diagnosing and cure PPH. The study reveals that more than half of the nurses have the correct knowledge about postpartum hemorrhage with an 54% and with an 59%, nurses have correct nursing skills about postpartum hemorrhage. The results of the present study agreed with the study (Musabwasoni et al., 2020), which shows that most of the nurses have a moderate level of knowledge about postpartum hemorrhage (68.9%). Also, the results of the present study agreed with a study (Mohammad, 2020), which stated that most of the nurses had a moderate level of knowledge about postpartum hemorrhage. There is restricted argument on the contribution of learning applications on healthcare workers' knowledge and skills particularly in low-income countries (Nishimwe et al., 2021).

Demographics of nurses in current study majority of the participants age ranges 30 and above years 177 (59%). The findings of the current study were similar to the study were conducted in Egypt in 2019. The distribution of the demographic characteristics are reveals that the more of participants of age group in the study sample were within 30-34 and above years it presented 59% and results of the current study agreed with a study of Abd-Elgany et al. (2019) which stated that most age of nurses is more than 30 years 48%. This finding agrees with RuchiPuri (2011) who reported that the average age of providers was 30 years. The researcher's opinion revealed that the

result according to the age group was that the majority of the study sample was between 30-34 and above, resulting in the nurses preference for the work in the maternity field rather than other health fields, and the health directorate takes important steps in the maternity health field, especially for those nurses who have years of experience in the maternity field.

Providing training opportunities for nurses are helping nurses gain knowledge and skills as a means of improving patient outcomes. Therefore education can influence a nurse's expertise by providing a theoretical and clinical knowledge base that can be evaluated and refined (Abd-Elgany et al., 2019). In regard to the level of education, it shows that more than half of nurses (51% were nursing institute graduates), while less than half of the study group regarding the level of education were School of Nursing within 49%. The findings of the present study agreed with a study by Ibrahim and Abdel-Menim (2016), which reported that most nurses were nursing diploma graduates. The researcher's opinion related to the level of education, resulting in morning and night studies in the same City (Misan City), played a role in increasing the number of nurses with nursing institute degrees. One of the approaches to improve competency of nurses and midwives is to conduct regular in-service training courses (Nishimwe et al., 2021).

In addition to years of experience, 39% of nurses have 2–5 years in the service, and the minimum group was within ≥ 15 years, with 9% of participants. The results of the present study agree with a study (Abd-Elgany et al., 2019), which reported that nearly one-third of the nurses had 2–5 years of experience. The researcher's opinion reveals the nurses working in the delivery room might see more cases of delivery complications and have more experience caring for postpartum hemorrhage. Professional qualification and experience are significant factors influencing nurses' knowledge and skills, respectively, in the prevention and control of PPH.

PPH is one of the dangerous emergencies which nurses may face first and may be only professional person present when hemorrhage happen. Knowledgeable nurses can play important role in the prevention and management of PPH and reduction the risk of maternal mortality (Abd-Elgany et al., 2019). As a result for nurses employed in the obstetrics and gynecology department, on-going education and training programs about preventing PPH hemorrhage should be advised as it will improve patients care outcomes.

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

Based on the results of the study, it was found that nurses who moderate level of knowledge (54%) and correct skills (59%) related to PPH. In the result of the current study findings, the following recommendations are suggested.

- ✓ Providing education programs to nurses to increase their knowledge and practice about PPH.
- ✓ More instructions about the prevention and treatment of postpartum hemorrhage are available through posters, pamphlets and conferences to improve their knowledge.
- ✓ On job training regarding avoidance of postpartum hemorrhage for all nurses to improve their practices.
- ✓ Encouraging nursing research in the fields of woman and obstetrics.
- ✓ Because of the lack of studies about postpartum hemorrhage in Iraq, the researcher recommended more studies. In that way, the recommendation of current study will help policy-makers and program designers to support the care area.

Declaration regarding Contribution Rate

All authors who contributed to this work contributed equally.

Declaration regarding Conflicts

In this work, the authors declare that there is no interest relationship between them.

Acknowledgments

We would like to thank the nurse who contributed to our study.

Ethical Declaration

The study was approved by the ethical committee for research in the Institute of Health Sciences at Çankırı Karatekin University. Before conducting the study on April 28, 2022, the researcher provided a detailed description of the objectives and project of the study to the Training and Human Development Center Research Unit/Directorate of Misan Health to obtain official permission to conduct the study numbered 46/2022 on October 20, 2022. Subsequently, permission was sent to Children and Maternity Hospital 2402 on October 20, 2022.

REFERENCES

- Abd-Elgany, L. K., Zahran, K. M., Ahmed, N. H., & Abd-Elhafez, H. A. (2019). Assessment of Nurses Knowledge About Preventive and Therapeutic Measures of Postpartum Hemorrhage. *Assiut Scientific Nursing Journal*, 7(18), 22-31.
- Agbo, K., & Chong, W. (2023). Provider Awareness of Postpartum Hemorrhage Risk Assessment Tool at the Time of Admission at a Community Setting. *Nur Primary Care*, 7(3), 1-10.
- Ahmed Elkholy, G., Abd Elsalsm Ramadan, S., Ouda, S., & Abdel Fatah Ahmed, A. A. E. (2017). Assessment of Nurse's Practical Skills Regarding avoidance of Postpartum Hemorrhage. *Egyptian Journal of Health Care*, 8(3), 219-233.
- Althabe, F., Therrien, M. N., Pingray, V., Hermida, J., Gülmezoglu, A. M., Armbruster, D., ... & Miller, S. (2020). Postpartum hemorrhage care bundles to improve adherence to guidelines: A WHO technical consultation. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*, 148(3), 290-299.
- Angelina, J. A., Kibusi, S. M., & Mwampagatwa, I. (2019). Factors influencing nurses' knowledge and skills in the prevention and management of postpartum haemorrhage. *African Journal of Midwifery and Women's Health*, 13(4).
- Bauserman, M., Thorsten, V. R., Nolen, T. L., Patterson, J., Lokangaka, A., Tshefu, A. and Bienstock, J. L., Eke, A. C., & Hueppchen, N. A. (2021). Postpartum hemorrhage. *New England Journal of Medicine*, 384(17), 1635-1645.
- Bauserman, M., Thorsten, V. R., Nolen, T. L., Patterson, J., Lokangaka, A., Tshefu, A., ... & Bose, C. (2020). Maternal mortality in six low and lower-middle income countries from 2010 to 2018: risk factors and trends. *Reproductive health*, 17, 1-10.
- Elfors, F. B., Widarsson, M., & Velandia, M. (2023). Midwives' experiences of postpartum haemorrhage: A web-based survey in Sweden. *Midwifery*, 103902.
- El-Aty, A., & Mostafa, E. (2023). Effect of Training Program on Nurses' Competencies in Preventing and Controlling Intrapartum Hemorrhage. *Assiut Scientific Nursing Journal*.
- Fatherree, D. L., & Palokas, M. (2023). Postpartum hemorrhage prevention and management in women in an inpatient postpartum unit: a best practice implementation project. *JBI Evidence Implementation*, 10-1097.
- Gallos, I., Devall, A., Martin, J., Middleton, L., Beeson, L., Galadanci, H., ... & Coomarasamy, A. (2023). Randomized trial of early detection and treatment of postpartum hemorrhage. *New England Journal of Medicine*.
- Ibrahim, H., & Abdel-Menim, S. (2016). Improving maternity nurses' performance regarding prevention and control of postpartum hemorrhage. *Novelty Journals*, 3(3).
- Karlsson, H., & Sanz, C. P. (2009). Hemorragia postparto Postpartum haemorrhage. *An. Sist. Sanit. Navar*, 32(Suplemento 1), 159.
- Khadim, I., Hussain, N., Sahar, N., & Khalid, R. (2023). Effect of Nursing Care Practices Based on Clinical Interventions on the Incidence of Primary Post-Partum Hemorrhage in Females Undergoing Spontaneous Vaginal Delivery: Nursing Care Practices Based on Clinical Interventions. *Pakistan Journal of Health Sciences*, 161-165.
- Maswime, S., & Buchmann, E. (2017). A systematic review of maternal near miss and mortality due to postpartum hemorrhage. *Int J Gynaecol Obstet*, 137(1), 1-7.
- Mohammad, H. N. (2020). Nurse Midwives Knowledge Regarding Nursing Management of Post-Partum Hemorrhage at in Iraq. *Medico-Legal Update*, 20(4).
- Musabwasoni, M. G. S., Kerr, M., Babenko-Mould, Y., Nzayirambaho, M., & Ngabonzima, A. (2020). Assessing the impact of mentorship on nurses' and midwives' knowledge and self-efficacy in managing postpartum hemorrhage. *International Journal of Nursing Education Scholarship*, 17(1), 20200010.
- Nishimwe, A., Ibisomi, L., Nyssen, M., & Conco, D. N. (2021). The effect of an mLearning application on nurses' and midwives' knowledge and skills for the management of postpartum hemorrhage and neonatal resuscitation: pre-post intervention study. *Human Resources for Health*, 19(1), 1-10.
- Puri, R. (2011). *Knowledge, Attitudes and Practices of Obstetric Care Providers in Bugesera District, Rwanda* (Doctoral dissertation, Duke University).

Say, L., Chou, D., Gemmill, A., Tunçalp, Ö., Moller, A. B., Daniels, J., ... & Alkema, L. (2014). Global causes of maternal death: a WHO systematic analysis. *The Lancet global health*, 2(6), e323-e333.

Thams, A. B., Larsen, M. H., Rasmussen, S. C., Jeppegaard, M., & Krebs, L. (2023). Incidence of postpartum hemorrhage and risk factors for recurrence in the subsequent pregnancy. *Archives of Gynecology and Obstetrics*, 307(4), 1217-1224.

WHO (2012). WHO recommendations for the prevention and treatment of postpartum haemorrhage. World Health Organization. Retrieved from http://www.who.int/reproductivehealth/publications/maternal_perinatal_health/9789241548502/en/

WHO (2021). Making pregnancy Safer: Reducing the global Burden of both Intrapartum and Postpartum Hemorrhage. https://www.who.int/maternal_child_adolescent/documents/newsletter/mps_newsletter_issue4.pdf

Navigating Between Realities: Avatar

Gerçeklikler Arasında Gezinmek: Avatar

ABSTRACT

The study discusses the analysis of the *Avatar* film through the lens of hyperreality, based on Jean Baudrillard's theories. As defined by Baudrillard, hyperreality involves the convergence of reality and simulation, where the simulated world takes precedence over the physical one. In James Cameron's *Avatar*, the protagonist, Jake Sully, immerses himself in the virtual realm of Pandora through an avatar, blurring the lines between reality and simulation. This paper explores how the film exemplifies hyperreality, primarily portraying the Na'vi people and their connection to nature as a heightened, idealized reality, contrasting it with the human characters who represent consumerism and capitalism. The use of avatars in the movie further aligns with Baudrillard's hyperreality theory, as avatars serve as bridges between the real and virtual worlds. Additionally, the film delves into the themes of identity and community within hyperreality, illustrating how one's identity is constructed and mediated through simulations. Ultimately, *Avatar* offers an effective lens through which to examine the dynamic relationship between reality and simulation, illuminating its potential impact on our understanding of reality and identity.

Keywords: Hyperreality, CGI Technology, Digital Design, Film Analysis, Avatar.

ÖZET

Çalışma, Jean Baudrillard'ın teorilerini temel alarak *Avatar* filminin hipergerçeklik merceğinden analizini tartışmaktadır. Baudrillard'ın tanımladığı gibi hipergerçeklik, simüle edilmiş dünyanın fiziksel dünyaya göre öncelikli olduğu gerçeklik ve simülasyonun yakınsamasını içerir. James Cameron'un *Avatar*'ında baş kahraman Jake Sully, bir avatar aracılığıyla kendisini Pandora'nın sanal dünyasına kaptırarak gerçeklik ile simülasyon arasındaki çizgiyi bulanıklaştırır. Bu makale, öncelikle Na'vi halkını ve onların doğayla olan bağlarını yükseltmiş, idealleştirilmiş bir gerçeklik olarak tasvir ederek, onu tüketimciliği ve kapitalizmi temsil eden insan karakterlerle karşılaştırarak filmin hipergerçekliği nasıl örneklendirdiğini araştırmaktadır. Avatarların gerçek ve sanal dünyalar arasında köprü görevi görmesi nedeniyle filmde avatarların kullanımı Baudrillard'ın hipergerçeklik teorisiyle daha da uyumlu hale gelir. Ayrıca film, hipergerçeklik içindeki kimlik ve topluluk temalarını da ele alır ve kişinin kimliğinin simülasyonlar aracılığıyla nasıl inşa edildiğini ve aracılık ettiğini gösterir. Sonuç olarak *Avatar*, gerçeklik ile simülasyon arasındaki dinamik ilişkiyi incelemek için etkili bir bakış açısı sunar ve bunun gerçeklik ile kimlik anlayışımız üzerindeki potansiyel etkisini aydınlatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hipergerçeklik, CGI Teknolojisi, Dijital Tasarım, Film Analizi, Avatar

INTRODUCTION

Digital technologies have revolutionized film production and television, leaving behind traditional film and analog cinema technology (Alforova et al., 2021). The combination of art and science has always been a characteristic of cinema, and this has continued in the digital age, enabling new aesthetic forms and visual effects (Prince, 2010). Digital design works hand in hand with CGI technology in cinema to create visually stunning and immersive experiences for viewers. In this study, James Cameron's film *Avatar* (2009) is interpreted through Jean Baudrillard's concept of hyperreality, which refers to a condition where reality and simulation become indistinguishable, and simulations begin to replace the original reality. *Avatar* employs cutting-edge CGI and 3D technology to create a visually stunning world that surpasses the constraints of the physical world. The seamless integration of technology with storytelling enhances the hyperreal experience as the audience becomes immersed in the world of Pandora. The vivid depiction of Pandora's flora and fauna creates a hyperreal experience by simulating an environment that is more vibrant and spectacular than the real world. This simulation blurs the boundaries between the actual natural world and the created one in the film. Baudrillard discusses how hyperreality offers an escape from the banality of everyday life into a realm of desire and imagination. *Avatar* caters to this aspect by presenting Pandora. The avatars allow humans to inhabit the bodies of the native Na'vi, blurring the line between the human and Na'vi experience. This blending of identities and realities contributes to the hyperreality perspective

Damla İşbilen¹
Semih Salman²

How to Cite This Article

İşbilen, D. & Salman, S. (2024).
"Navigating Between Realities:
Avatar" International Social
Sciences Studies Journal, (e-
ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:1;
pp:9-17. DOI:
<https://doi.org/10.5281/zenodo.10618926>

Arrival: 25 October 2023
Published: 31 January 2024

Social Sciences Studies Journal is
licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.

¹ Lecturer PhD., Ege University. Faculty of Fine Arts, Design and Architecture. Department of Visual Communication Design, İzmir, Türkiye, ORCID: 0000-0002- 5465-3811. ROR ID: <https://ror.org/02eaafc18>

² Asst. Prof., İzmir Kavram Vocational School. Department of Visual Auditory Techniques and Media Productions, İzmir, Türkiye, ORCID: 0000-0003- 0872- 1980. ROR ID: <https://ror.org/05g59tn70>

by challenging the traditional notion of self and reality. The film engages with Baudrillard's ideas by exploring the allure of a simulated reality, the impact of advanced technology, and the blurring of identities. The overload of visual and auditory stimuli also contributes to the immersive hyperreality and challenges the audience's ability to differentiate between the real and the simulated.

DIGITAL DESIGN

The history of digital design emerged alongside the development of computer technologies and digital communication and continues to evolve in the present day. The early computers were not directly related to visual communication design but were primarily used for mathematical calculations (Lide, 2018). In 1963, Ivan Sutherland, a doctoral student at MIT, presented a thesis titled "Sketchpad: A Man-Machine Graphical Communication System," which combined much of the research from the late 1950s and introduced the first graphical user interface (GUI). Using MIT's human-machine visual communication system equipped with the TX-2 computer, it became possible to draw points or lines on the screen via a light pen (Upton et al. et al., 2016: 384). The Alto computer developed by Xerox PARC introduced mouse-based interaction and a graphical user interface (GUI), making it the first computer to utilize a graphical interface (Purcaru, 2014: 25). In the 1980s, the widespread use of personal computers accelerated the popularization of digital design (Oleck, 2010: 4). Adobe Systems' PostScript software enabled the use of vector graphics in printed materials (Cawkell, 2003: 135).

With the advent of public access to the internet, the potential of digital design emerged. Web design witnessed significant growth with the development of the HTML language. Technologies like CSS (Cascading Style Sheets) and Flash also emerged. The rapid advancement of technology in the 2000s led to the widespread use of mobile devices, enabling users to interact on different digital platforms, which led to the beginning of the digital design field. The digital design field covers various areas such as Advertising, Visual Communication Design, Interactive Media Design, Animation, Digital Game Design, Digital Art, Web Design, Interaction Design, User Experience Design, Film, Television, Marketing, Education, Healthcare, Finance, Engineering, Industrial Design, and Architecture. Digital technology offers advantages such as artistry, diversification, and the integration of science and technology, which contribute to the advancement of visual communication design (Cai & Su, 2022).

Today, digital design continues to evolve continuously in line with technological advancements. New technologies such as Artificial Intelligence (AI), Augmented Reality (AR), and Virtual Reality (VR) are pushing the boundaries of the digital design field. As a constantly evolving field influenced by technological innovations and user needs, digital design places greater emphasis on user experience-focused design and accessibility. As a result, user experience (UX) and user interface (UI) design became more critical. Also, integrating digital media and the internet has profoundly impacted entertainment activities, similar to the invention of television and cinema (Sadiku et al., 2017). The use of digital technology in visual communication design is crucial for expanding innovation and creating unique visual experiences (Cai & Su, 2022), such as Computer-Generated Imagery technology.

CGI (Computer-Generated Imagery) technology, widely used in various fields such as cinema, television, video games, and advertising, enables the production of digitally created images and animations using computer graphics and visual effects (Nelmes, 2012, p. 47). CGI technology encompasses various software, tools, and techniques used in different areas of digital visual design, such as 3D modeling, animation, lighting, rendering, effects, and integration. In digital graphic design, animators can digitally animate characters with their movements, expressions, and interactions, or they can transfer the facial expressions and movements of a real actor or actress to a digital character (Auslander, 2017).

CGI allows for the creation and processing of visuals in the digital environment. CGI can be used to create impossible camera movements, characters, and spaces (Chastine & Zhu, 2008, p. 280). The designed scenes, characters, or effects can be hyper-realistic and indistinguishable from reality. Moreover, it enables the creation of surreal and fantastical worlds (Sawicki & Moody, 2020, pp. 20-43). CGIs allow for creating realistic-looking aesthetics and enhance the artistry of architectural designs (Degen et al., 2016). One area where CGI technology has significantly impacted is the development of immersive virtual environments, such as the digital full-dome. The digital full-dome utilizes wrap-around cylindrical displays, like the OMNIMAX cinema format, to fully immerse viewers in the presentation (Schnall et al., 2012; Schnall et al., 2012, pp. 561-575). The fusion of old and new technologies in digital cinema has resulted in unique aesthetic characteristics that transcend the original film system. These characteristics include virtual images, spatial and temporal concepts, narrative modes, sound and picture relationships, and movement characters (Chen, 2022). The advancements in CGI technology have undoubtedly provided practicality and cost-effectiveness in areas such as set design, camera work, and lighting; however, it is worth considering the findings from Waterman's (2007) research, which revealed that CGI-animated films released in the United States between 1998 and 2002 had an average cost twice as much as 2D films.

CGI plays a crucial role in strengthening storytelling by pushing the boundaries of imagination. As a result, it can offer the audience a more compelling cinematic experience, both visually and emotionally (Patel et al., 2019). It enables filmmakers to produce realistic and creatively stunning visual effects while facilitating film distribution and marketing. Additionally, digital design contributes to a visual narrative by increasing the aesthetic value of film productions. Advancements in CGI technology have pushed visual storytelling's boundaries and become an integral part of modern filmmaking. Color palettes, lighting, composition, and other visual elements can convey the atmosphere and emotional tone of the story. CGI technology provides more creative freedom in cinema by increasing control over these elements. Companies such as ILM (Industrial Light & Magic), WETA Digital, Pixar, and DreamWorks Animation are among those that use CGI in the cinema industry, playing a significant role in the field.

CGI has revolutionized animation, video games, and virtual reality, allowing for the creation of immersive and lifelike virtual worlds, and replacing traditional hand-drawn techniques in animation, providing greater flexibility and realism. CGI technology has revolutionized video games, allowing developers to create visually stunning and immersive gaming experiences. Virtual reality (VR) has become increasingly popular, and CGI technology is at the core of creating realistic and immersive VR environments. CGI technology allows for seamlessly integrating real and virtual elements, blurring the line between reality and fiction. As technology advances, CGI will undoubtedly continue to shape the future of cinema and digital design.

THE RELATIONSHIP BETWEEN CGI AND CINEMA

The relationship between CGI (Computer-generated imagery) and cinema significantly reflects the concepts of cinema and technology. CGI, especially in Hollywood films, is a powerful technique widely used in science fiction and action genres. Through this technology, the director, producer, screenwriter, and, most importantly, the audience's imagination can come closer to reality. Ghani (2011, p. 5) highlights the limitless potential of Computer Generated Imagery (CGI), which enables writers and directors to bring their imaginative creations to life using computer graphics. CGI is preferred in digital design, video games, television programs, film scenes, and advertising content (Huang, 2019). CGI has found applications in a wide range of fields since 1980. CGI digital technology is widely used in architecture and interior design, scientific computing, industrial design, virtual reality and education, computer games, advertising, film, and television production, among many other areas (Sun, 2023, p. 2).

Figure 1: A scene from *Westworld*

Reference: Crichton, Michael, 1973.

For the past 50 years, filmmakers have utilized CGI to enhance the formal aspect of the dramatic structure of stories in cinema. During the 1970s, CGI found limited usage in films, but by 1975, two significant films had employed this technology. In 1973, the film *Westworld* (Michael Crichton) portrayed a future Western-themed Park through the eyes of an artificial human using 2D computer graphics. In 1974, the sequel *Futureworld* (Richard T. Heffron) utilized 3D-based CGI. Shortly after, the film industry deemed CGI too expensive, causing a decline in usage. However, it remained beneficial for 30-second television commercials since the rendering time was shorter than cinema films, and the pixel count per frame was lower than cinema films (Morie, 1998) regarding efficiency and cost-effectiveness.

Figure 2: A scene from *The Abyss*

Reference: Cameron, James, 1989.

In 1982, Disney released *Tron* (Steven Lisberger), the first computer-animated film that pioneered computer animation. The use of CGI in film production was still in its transitional phase during this time. Consequently, the digital effects technology had to be enhanced to achieve a realistic impact. Although CGI was a new development in filmmaking, the aesthetic quality and composition of the effect scenes were relatively lower (Ryu, 2007, p. 123). Although *Tron* and *The Last Starfighter* heavily relied on the use of CGI (Nick Castle, 1984), these films still needed to achieve the box office success they had anticipated. *Young Sherlock Holmes* (Barry Levinson, 1985) was the first film to incorporate characters created by computers (Sun, 2023, p. 2).

Filmmakers have been showing a growing preference for CGI since the late 1980s. The film industry considers the success of *The Abyss* (James Cameron, 1989) as the beginning of this rise, while *Terminator 2: Judgment Day* (James Cameron, 1991) not only achieved box office success but also served as a turning point that convinced the film industry of CGI's reliability as a powerful tool (Morieid, 1998). Ryu (200, p. 134) emphasizes that *Terminator 2* introduced groundbreaking morphing in visual effects. Morphing is an animation or effect technique demonstrating the gradual transformation of one object or entity into another. The "morphing" technique achieved the flawless transformation of T-1000 (Robert Patrick) into the liquid metal form of a police officer.

Jurassic Park (Steven Spielberg, 1993) left a memorable impact on CGI usage in the early 1990s. The CGI generated from the Dinosaur Input Device (DID) produced hyperrealism through digital simulation. Ryu (2007, p.142) asserts that the realism achieved by DID's digital simulation is hyperreal. Ryu emphasizes that Craig Hayes, *Jurassic Park's* computer interface engineer, takes the reality effect of the dinosaurs' movements through five phases. The first step is to produce DIDs that resemble the joints of a dinosaur. In the second phase, the joint movements are automatically translated into CGI through digital coding after the DID's joints are connected to the computer. In the third phase, the movements of a dinosaur needed in the film are grasped. In the fourth phase, the joint movements of the DID and the movements of the dinosaur are digitally encoded. In the fifth phase, the CGI construction is completed by adding facial expressions and flesh to the dinosaur skeleton encoded through the DID. Moreover, the effect of reality created by the movements of this dinosaur is more than imagination.

The film *The Matrix* (Lana Wachowski and Lilly Wachowski) demonstrated an innovative approach using the "bullet time" technique, where cameras placed along a specific axis allowed to capture a 360-degree instantaneous visual of actors' movements. Schonig (2018, p. 46) describes CGI in films such as *Terminator 2: Judgment Day*, *Jurassic Park*, *King Kong* (Peter Jackson, 2005), *Avatar* (James Cameron, 2009), and *Rise of the Planet of the Apes* (2011) as providing realistic visuals.

Figure 3: A scene from *The Lord of the Rings*

Reference: Jackson, Peter, 2001.

Ghani (2011, p. 8) stated that certain films serve as references for implementing techniques used in CGI effects. For instance, in *The Lord of the Rings* (2001), director Peter Jackson uses CGI to add artificial lighting, create a massive battle scene, and generate fake environments. By using CGI, the director chooses to envelop the surroundings of the character Galadriel (Cate Blanchett) in dark blue tones during the scene where she shows her mirror to Frodo (Elijah Wood). In *The Lord of the Rings* film, CGI draws attention in terms of form and becomes a practical element in creating meaning within the dramatic structure. Prince (2012, p. 133-134) expresses that the character Gollum (Andy Serkis) in *The Lord of the Rings* film is brought to life through a combination of emotion, digital visual effects, and various animation techniques. The author emphasizes the success of the visual effect by stating that Gollum remains the most intelligent character in the trilogy. Rick Baker, a well-known special make-up effects creator, stated, "The stuff in Jurassic Park was great. But those were still dinosaurs stomping around. Gollum was a real character. That is what excited me". For Richard Edlund, "Gollum was the most exciting visual effect to happen in the last decade—a totally believable CG character" (Prince, 2012, p. 134).

Figure 4: Motion Capture Application in *War for the Planet of the Apes*
Reference: Reeves, Matt, 2017.

The Motion Capture technique, an essential element of CGI application, involves recording the movement of a real person to apply it to a digital character (Beane, 2012, p. 275). It is divided into three groups: optical systems, magnetic systems, and mechanical systems (Kitagawa & Windsor, 2008, p. 9). In the optical system, objects wear markers that are either reflective (passive) or light-emitting (active). By combining the images obtained from all cameras with the known dimensions of the object, the exact position of each camera in space can be calculated. The magnetic system is built from sensors placed in the helmet of a military airplane pilot. Between 12-20, tracking sensors are placed on the subject whose movements will be captured. Finally, Kitagawa and Winsor (2008, p. 11-12) explain the mechanical system: "Mechanical systems directly measure the joint angles of a captured subject who wears an articulated device that consists of straight rods and potentiometers. Straight rods are linked with potentiometers at the body's joints, designed to measure joint angles as the capture subject moves. The device looks like an exoskeleton. Other types of mechanical systems include data gloves and digital armature".

HYPERREALITY THEORY

Jean Baudrillard's concept of hyperreality is a central idea in postmodern theory. Hyperreality refers to a condition where the distinction between reality and simulation becomes blurred, and the simulated representations of reality become more real than reality (Lazzini et al., 2021). Baudrillard argues that in contemporary society, the signs and symbols that represent reality have detached from their original referents and taken on a life of their own (Seidman, 1994). This means our perception of reality is shaped by a hyperreal world of images, simulations, and representations, disconnected from any underlying truth (Lazzini et al., 2021). Baudrillard's concept of hyperreality has implications for various fields, including sociology, anthropology, philosophy, and history (Seidman, 1994). It challenges traditional notions of reality and representation and calls into question the authenticity and meaning of our experiences in a hypermediated world (Lazzini et al., 2021). Hyperreality is a crucial aspect of postmodern society, where the boundaries between the real and the simulated are blurred, and the signs of the real are substituted for the real itself (Lazzini et al., 2021). Baudrillard's ideas continue to be influential in understanding the complexities of contemporary culture and how media, technology, and simulation shape our perceptions of reality.

Jean Baudrillard's concept of hyperreality can be applied as an analysis method in cinema, particularly in virtual reality and the creation of simulated worlds. One example of this is the use of avatars in filmmaking. Avatars are digital representations of individuals that can be manipulated and controlled within a virtual environment (Broderick et al., 2018). Baudrillard's concept of simulacra, where a clone exists devoid of its original entity, can be seen in the generation of photorealistic avatars that continue to exist even after the real person is gone (Broderick et

al., 2018). These avatars reinforce the hyperreal nature of cinema, where the simulated representations become more real than reality itself.

Another example is manipulating cinematic time and special effects to create hyperreal experiences. In the book "The Emergence of Cinematic Time: Modernity, Contingency, the Archive," the authors discuss how cinema can manipulate time and create hyperreal experiences beyond reality's constraints (Broderick et al., 2018). Baudrillard's concept of hyperreality can be applied here, as the cinematic representation of time becomes detached from the linear progression of reality and takes on its own simulated existence. Furthermore, the concept of hyperreality can also be explored in the context of online self-presentation and identity construction. In the book "Virtually Me: A Toolbox about Online Self-Presentation," the authors discuss how individuals create and curate their online identities, blurring the line between the authentic self and the constructed self (Broderick et al., 2018). Baudrillard's concept of hyperreality can also be applied to analyze how individuals project idealized versions of themselves online, where the signs and symbols of identity become detached from their original referents.

In the study, the film *Avatar* was examined in the context of hyperreality theory. Thanks to the technological methods used in the visual and story design of this film, characters and spaces representing hyperreality were created. For this reason, the fact that *Avatar* is a prominent film in the use of CGI technology and reflects the theory of hyperreality in terms of form and meaning constitute the basic characteristics on which the analysis is based.

ANALYZING THE FILM AVATAR FROM BAUDRILLARD'S HYPERREALITY PERSPECTIVE

While hyperreality is a concept in which virtual and real-world boundaries become blurred, the film *Avatar* also emphasizes how the viewer questions the boundaries between virtual experiences and real experiences. The film depicts people creating "avatars," which are remote-controlled biological bodies that are mentally attached to the bodies of the Na'vi people living on a wild planet called Pandora. Thanks to this technology, people can travel to Pandora, transcending physical limitations in the real world and experiencing the Na'vi culture. The concept of hyperreality refers to the blurring of boundaries between the virtual world and the physical world, as people take on different identities beyond their physical selves.

The concept of hyperreality in film is characterized by the merging of real and virtual experiences, the perceived increase in value of virtual world engagement, and the ways in which people interact with virtual identities. During a military mission to Pandora, Jake Sully (Sam Worthington) becomes influenced by the Na'vi culture. Princess Neytiri (Zoe Saldana) aligns herself with the Na'vi, paralleling contemporary concerns like digital addiction and the potential dominance of the virtual realm over the real world.

The film questions the interplay between the virtual and the real, using the lens of hyperreality theory to shape its meaning. The audience's acceptance of the hyperreal environment is influenced by Jake's contrasting states of physical paralysis in reality and able-bodied in the simulated universe.

Figure 5: A image from the Pandora region in *Avatar*

Reference: The Things (2023, August 2). *Avatar Scenes Without CGI* [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=Cimy6T1nczw>

Avatar does not limit the theory of hyperreality only to individual experiences but also addresses ecological and ethical dimensions. The Na'vi culture emphasizes the importance of living in harmony with nature and respecting the environment. Thus, while the film questions the environmental effects of humans, it combines the theory of hyperreality with the complex relationships between the natural world and human culture. Some of Pandora's plants are computer-designed, while others are hand-designed, creating a realistic film location. Cinema creates its own cinematic time and space to create its reality. Therefore, the technological elements in the film greatly support the formation of this perception (Ormanlı, 2010).

Srikandi and Hum (2020, p. 8), who state that the film *Avatar* is a representation of James Cameron's imagination, argue that the realities shown in the story (non-human characters, lighting, futuristic structures, special effects) are fictionalized and transformed into reality that depends on the imagination of the author. In *Avatar*, there is only hyperreality instead of the existing reality. People believe and trust in this reality. The deception of reality can generate cultural patterns perceived as reality, leading to a momentary mindset that molds individuals desiring instant accessibility to everything (Hayati et al., 2020, p. 236).

Figure 6: Motion Capture Application in *Avatar*

Reference: Media Magik Entertainment (2023, August 2). *Avatar Exclusive -Behind The Scenes (The Art of Performance Capture)* [Video]. https://www.youtube.com/watch?v=P2_vB7zx_SQ

In *Avatar*, form plays an essential role in applying hyperreality theory. The creation of the planet Pandora and the visual details of the Na'vi characters pushed the boundaries of CGI and gave the audience a realistic experience. The *Avatar* film is an example of CGI technology, the creation of virtual worlds in filmmaking, and the believable realization of characters even without being in the real world. The movements, facial expressions, and anatomical features of Na'vi characters are created with CGI technology, making hyperreality theory formally effective. In addition, the visual appeal and details of the planet Pandora impress the viewer, increasing the believability of the virtual world in the film. The film *Avatar* exemplifies how technological advancements and stunning visual effects can elevate the audience's sensory experience.

CONCLUSION

The study examines the *Avatar* film in the context of hyperreality theory. According to (Ismoyo Pamadhi, 2021), qualitative research methods are suitable for exploring complex phenomena such as hyperreality. They argue that truth can be obtained through dialectics rather than methods, and more questions can be proposed through practical philosophy. The technological methods employed in the film's visual and story design have enabled the creation of characters and places representing hyperreality. That is why the essential qualities on which the analysis is based are the prominence of *Avatar* as a film in utilizing CGI technology and reflecting the hyperreality theory in terms of form and meaning. Baudrillard's concept of hyperreality can be a valuable analysis method in cinema, particularly in virtual reality, manipulating cinematic time, and online self-presentation.

In the film *Avatar*, directed by James Cameron, the protagonist, Jake Sully, enters the virtual world of Pandora through his avatar. This genetically engineered body allows him to interact with the indigenous Na'vi people. This virtual world of Pandora can be seen as a hyperreal space where the boundaries between the real and the simulated are blurred. One aspect of hyperreality in *Avatar* is the representation of the Na'vi people and their connection to nature. Baudrillard argues that in hyperreality, simulations become more real than reality itself. The Na'vi people and their way of life in Pandora are portrayed as more authentic and in harmony with nature than the human characters who represent consumerism and capitalism. This contrast highlights the hyperreal nature of the virtual world of Pandora, where the simulated environment and its inhabitants are idealized and romanticized.

Furthermore, the use of avatars in the film also aligns with Baudrillard's concept of hyperreality. Avatars are digital representations of individuals in virtual worlds, allowing users to project themselves into these simulated environments. In *Avatar*, the protagonist's avatar bridges the real world and the virtual world of Pandora. The avatar becomes a hyperreal representation of the self, blurring the physical and digital boundaries. The film also explores themes of identity and community within hyperreality. Baudrillard argues that in hyperreality, identity is constructed and mediated through simulations. In *Avatar*, the protagonist's identity is transformed through his avatar, and he becomes part of the Na'vi community. This transformation highlights the influence of social structures and the power dynamics within the virtual world. In conclusion, the virtual world of Pandora, avatars, and the exploration of identity and community reflect the blurred boundaries between reality and simulation. By utilizing Baudrillard's concept of hyperreality, one can gain a better comprehension of how cinema generates

simulated worlds that blur the boundaries between reality and simulation, as well as how individuals construct and experience hyperreal representations of themselves in the digital realm.

REFERENCES

- Alforova, Z., Marchenko, S., Kot, H., Medvedieva, A., Moussienko, O. (2021). Impact Of Digital Technologies On The Development Of Modern Film Production And Television. *rupkatha*, 4(13). <https://doi.org/10.21659/rupkatha.v13n4.72>
- Auslander, P. (2017). Film Acting and Performance Capture. *PAJ: A Journal of Performance and Art*, 39(3), 7-23.
- Beane, A. (2012). *3D Animation Essentials*, Indianapolis: Willey.
- Broderick, M., Bender, S., McHugh, T. (2018). Virtual Trauma: Prospects For Automediality. *M/C J*, 2(21). <https://doi.org/10.5204/mcj.1390>
- Cai, J., Su, J. (2022). Application Characteristics and Innovation Of Digital Technology In Visual Communication Design. *Advances in Multimedia*, (2022), 1-12. <https://doi.org/10.1155/2022/8806770>
- Canning, J. (2017). The UK Teaching Excellence Framework (Tef) As An Illustration Of Baudrillard's Hyperreality. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 3(40), 319-330. <https://doi.org/10.1080/01596306.2017.1315054>
- Cawkell, T. (2003). *The multimedia handbook*. Routledge.
- Chastine, J., & Zhu, Y. (2008, May). The cost of supporting references in collaborative augmented reality. In *Proceedings of graphics interface 2008* (pp. 275-282)
- Chen, C. (2022). New Aesthetic Characteristics Emerging In the Digital Cinema Era. *IJEH*, 1(2), 1-6. <https://doi.org/10.54097/ijeh.v2i1.224>
- Cooper, A., Reimann, R., Cronin, D., & Noessel, C. (2014). *About face: the essentials of interaction design*. John Wiley & Sons.
- Cram, C. (2012). Digital cinema: The role of the visual effects supervisor. *Film History: An International Journal*, 24(2), 169-186.
- Degen, M., Melhuish, C., Rose, G. (2016). Producing Place Atmospheres Digitally: Architecture, Digital Visualisation Practices and The Experience Economy. *Journal of Consumer Culture*, 1(17), 3-24. <https://doi.org/10.1177/1469540515572238>
- Failes, I. (2016). *Masters of FX: Behind the Scenes with Geniuses of Visual and Special Effects*. CRC Press
- Gannaway, J. A. (2001). Awards & Honors Recipients. *PSA Journal*, 67(10), 14-23.
- Ghani, A. D. (2011). A Study of Visualization Elements of Shadow Play Technique Movement and Computer Graphic Imagery (CGI) in Wayang Kulit Kelantan. *International Journal of Computer Graphics & Animation (IJCGA) Vol.1, No.1, April*.
- Gulliksen, J., Göransson, B., Boivie, I., Blomkvist, S., Persson, J. L., Cajander, Å. (2003). Key Principles For User-centred Systems Design. *Behavior & Information Technology*, 6(22), 397-409. <https://doi.org/10.1080/01449290310001624329>
- Hayati, K. R., Adholy, N., & Nashahta, T. B. A. (2020). Hyperreality in Avatar Film as a Form of Hegemony, Domination, and Capitalist Ideology in Facing Society 5.0. 1st International Conference Eco. Innovation in Science, Engineering, and Technology. *NST Proceedings*. Pages 233-237. doi: 10.11594/nstp.2020.0537
- Ismoyo, K. and Pamadhi, H. (2021). Life values in gapura bajanratu. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.210602.011>
- Kitagawa, M. & Windsor, B. (2008). *MoCap for Artists: Workflow and Techniques for Motion Capture*. UK and USA: Focal Press
- Lazzini, A., Lazzini, S., Balluchi, F., Mazza, M. (2021). Emotions, Moods and Hyperreality: Social Media And The Stock Market During The First Phase Of Covid-19 Pandemic. *AAAJ*, 1(35), 199-215. <https://doi.org/10.1108/aaaj-08-2020-4786>
- Lewis, J. (2012). *Andy Serkis-The Man Behind the Mask*. Kings Road Publishing.
- Lide, D. R. (2018). *A century of excellence in measurements, standards, and technology*. CRC Press.

- Morie, J. F. (1998). CGI training for the entertainment film industry. *IEEE Computer Graphics and Applications*, 18(1), 30-37
- Nelmes, J. (2012). *Introduction to film studies*. Routledge.
- Oleck, J. (2010). *Graphic design and desktop publishing*. The Rosen Publishing Group, Inc.
- Ormanlı, O. (2010). Tasarım ve Teknoloji Olguları Bağlamında “Avatar” Filminin Çözümlemesi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(6), 95-109. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sanatvetasarim/issue/20661/220414>
- Patel, S., Toulson, R., & Azuaje, L. (2019). The Beginning of a Beautiful Relationship: A Case Study of an Immersive Filmmaking Process. *The Palgrave Handbook of Screen Production*, 257-268.
- Pennington, A., & Giardina, C. (2013). *Exploring 3D: The new grammar of stereoscopic filmmaking*. Taylor & Francis.
- Preist, C., Schien, D., Bleviss, E. (2016). Understanding and Mitigating The Effects Of Device And Cloud Service Design Decisions On The Environmental Footprint Of Digital Infrastructure. *Proceedings of the 2016 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*. <https://doi.org/10.1145/2858036.2858378>
- Prince, S. (2010). Through the Looking Glass: Philosophical Toys And Digital Visual Effects. *Projections*, 2(4). <https://doi.org/10.3167/proj.2010.040203>
- Prince, S. (2012). *Digital Visual Effects in Cinema: The Seduction of Reality*, New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press.
- Purcaru, B. I. (2014). Games vs. Hardware. *The History of PC video games: The 80's*. Purcaru Ion Bogdan.
- Ryu, J. H. (2007). *Reality & Effect: A Cultural History of Visual Effects*, Dissertation, USA: Georgia State University. <https://doi.org/10.57709/1059335>
- Sadiku, M. N. O., Shadare, A. E., Musa, S. M. (2017). Digital Entertainment. *IJARCSSE*, 8(7), 62. <https://doi.org/10.23956/ijarcsse.v7i8.22>
- Sawicki, M., & Moody, J. (2020). *Filming the fantastic with virtual technology: filmmaking on the digital backlot*. Routledge.
- Schnall, S., Hedge, C., Weaver, R. (2012). The Immersive Virtual Environment Of the Digital Fulldome: Considerations Of Relevant Psychological Processes. *International Journal of Human-Computer Studies*, 8(70), 561-575. <https://doi.org/10.1016/j.ijhcs.2012.04.001>
- Schonig, J. (2018). Contingent Motion: Rethinking the “Wind in the Trees” in Early Cinema and CGI. *Discourse*, 40(1), 30-61.
- Seidman, S. (1994). *The Postmodern Turn..* <https://doi.org/10.1017/cbo9780511570940>
- Srikandi, C. N. & Hum, M. (2020). Hyperrealities in Popular World Films. *Journal Fascho in Education Conference-Proceedings*, 1(1). Retrieved from <https://journal.stkipmbogor.ac.id/index.php/Proceedings/article/view/8>
- Sun, Zhentao (2023). What Does CGI Digital Technology Bring to the Sustainable Development of Animated Films? *Sustainability* 15. 10895. <https://doi.org/10.3390/su151410895>.
- Turnock, J. (2009). Before Industrial Light and Magic: the independent Hollywood special effects business, 1968–75. *New Review of Film and Television Studies*, 7(2), 133–156.
- Upton, E., Duntemann, J., Roberts, R., Mamtora, T., & Everard, B. (2016). *Learning computer architecture with Raspberry Pi*. John Wiley & Sons.
- Waterman, D. (2007). The effects of technological change on the quality and variety of information products. *Economics of Innovation and New Technology*, 16(8), 587–594.

Ihlara Vadisi ve Çevresinin Coğrafya Kazanımlarıyla İlişkisinin İncelenmesi

Investigation Of The Relationship Between Ihlara Valley and Its Surroundings and Geography Course Learning Outcomes

ÖZET

Çalışmanın amacı; 2018 Coğrafya Dersi Öğretim Programında (CDÖP-2018) yer alan kazanımlarla, Ihlara Vadisi ve çevresinin sahip olduğu coğrafi özellikleri ilişkilendirerek arazinin gezi gözlem yönteminin uygulanabileceği bir saha olduğunu ortaya çıkarmaktır. Çalışmada, nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırmanın verilerine, Ihlara Vadisi ve çevresine yapılan arazi çalışmalarıyla elde edilen gözlemler ve saha ile ilgili önceki çalışmaların taranmasıyla ulaşılmıştır. Sahanın coğrafi özelliklerinin kazanımlar ile ilişkilendirilmesinde doküman analizi modeli kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. CDÖP-2018’de bulunan 130 kazanımdan 56’sının Ihlara Vadisi ve çevresinde karşılık bulunduğu tespit edilmiştir. Sahanın coğrafi özellikleri, en fazla doğal sistemler ve beşeri sistemler üniteleri ile ilişkilendirilmiştir. Kazanımlar içinde yer alan gözlem, arazi çalışması, kanıt kullanma becerileri doğrudan ilişkili olarak değerlendirilirken; coğrafi sorgulama, tablo, grafik, diyagram hazırlama ve yorumlama, zamanı algılama, değişim ve sürekliliği algılama ve harita kullanma becerileri dolaylı ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Ihlara Vadisi birçok bilim dalının çalışmaları için örnek sahalardan birisidir. Gezi gözlem yöntemi ile yapılandırıcı eğitim anlayışının temel hedefi olan akademik başarının yanında 21. yüzyıl insanında olması gereken beceriler ile sürdürülebilir çevre anlayışı da kazandırılabilir. Başta Aksaray ve çevresindeki iller olmak üzere, ülkemizin her yerinde eğitim alan lise öğrencilerini gezi gözlem yöntemini uygulamak için Ihlara Vadisi ve çevresine eğitim gezilerinin yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya Dersi Öğretim Programı, Kazanımlar, Ihlara Vadisi.

ABSTRACT

The aim of this study is to relate the goals of the 2018 Geography Course Curriculum (CDÖP-2018) to the geographical features of the Ihlara Valley and its surroundings and to reveal that the land is an area where the excursion observation method can be applied. Qualitative research method was used in the study. The data of the qualitative study were obtained by observations obtained through field studies in and around the Ihlara Valley and by scanning previous studies on the field. Document analysis model was used to correlate the geographical characteristics of the field with the goals. The obtained data were subjected to content analysis. It was determined that 56 of the 130 learning outcomes in CDÖP-2018 were met in and around the Ihlara Valley. The geographical features of the site are most often associated with “natural systems” and “humanities” units. While the observation, field work, evidence use skills included in the outcomes are evaluated in direct relation; geographical inquiry, table, graph, diagram preparation and interpretation, time perception, change and continuity perception and map usage skills were evaluated as indirectly related. With its features, Ihlara Valley is one of the exemplary areas for the studies of many disciplines. Through the excursion observation method, in addition to academic success, which is the main goal of the constructivist education approach, a sustainable environment understanding can be achieved together with the skills that should be in the 21st century people. It is recommended to make educational trips to the Ihlara Valley and its surroundings in order to apply the excursion observation method for high school students studying all over our country, especially in Aksaray and the surrounding provinces.

Keywords: Geography Curriculum, Learning Outcomes, Ihlara Valley.

GİRİŞ

Yeryüzündeki insan ve mekân ilişkisini; nedensellik, dağılım ve karşılıklı ilgi ilkeleri çerçevesinde inceleyen coğrafya, insanlık tarihi kadar eski bir bilim dalıdır. Her yüzyılda olduğu gibi 21. yüzyılda da önemini, yeni değişimler ve gelişimler ile birlikte korumaya devam etmektedir. Geçmişte günümüze kadar coğrafya biliminin çeşitli tanımları yapılmıştır. Hatta tanımların içeriği bile geçen yıllar içinde değişime uğramıştır. Başlangıçta sadece yerin tasviri diye nitelendirilirken günümüzde insan ve mekân ilişkisini inceleyen bilim dalı olarak kapsam alanı

Dilek Akça¹
Recep Bozyiğit²

How to Cite This Article

Akça, D. & Bozyiğit, R. (2024).

“Ihlara Vadisi ve Çevresinin

Coğrafya Kazanımlarıyla

İlişkisinin İncelenmesi”

International Social Sciences

Studies Journal, (e-ISSN:2587-

1587) Vol:10, Issue:1; pp:18-32.

DOI:

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10618941>

Arrival: 18 November 2023

Published: 31 January 2024

Social Sciences Studies Journal is

licensed under a Creative

Commons Attribution-

NonCommercial 4.0 International

License.

¹ Dr., Başöğretmen, Ahmet Cevdet Paşa Sosyal Bilimler Lisesi, Aksaray, Türkiye. ORCID: 0000-0002-5447-8988.

² Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Konya, Türkiye. ORCID: 0000-0002-9790-1168. ROR ID: <https://ror.org/013s3zh21>

genişletilmiştir. Tanımlarla ilgili çeşitliliğin temel sebebi bilim dalının perspektif alanının geniş olması ile ilgilidir. Örneğin Erinç coğrafya bilimini; “yeryüzünde bulunan mekânları, mekânların sahip olduğu özellikleri, mekânların özellikleri arasında bulunan benzerlikleri ve farklılıkları ile birlikte bunların nedenlerini, ilgili yasaları araştıran ve açıklamasını yapan bir bilim dalıdır “diye açıklamasını yapar (Bilgili ve Kocalar, 2020). Bilgili ve Kocalar, Coğrafya nedir? Başlıklı makalesinde geçmişten günümüze kadar coğrafya bilimi ile ilgili yapılan tanımları analiz etmiş ve sonuç olarak coğrafya bilimini; “insan ve mekân kavramlarını iç içe gören; yeryüzünde meydana gelen bütün olayları, olguları ve faaliyetleri mekânsal bir bakıştan okuyan; insan ve mekân etkileşimi ile ortaya çıkan sonuçları anlamaya, yorumlamaya ve açıklamasını yapmaya çalışan sosyal bir disiplin” olarak tarif eder (2020:160).

Günümüz şartları toplumun sosyal, siyasal, ekonomik gibi birçok alanın yanında eğitim alanında da değişime sebep olmuştur. Bu değişimlerin eğitim üzerindeki etkisi özellikle öğretim programlarının değişmesine sebep olmuştur. Dünya’da ve Türkiye’de değişikliğe uğrayan bu gereksinimleri karşılayabilmek için Millî Eğitim Bakanlığı; mevcut öğretim programlarını 2005 yılında yapılandırmacı eğitim anlayışı temelinde yeniden düzenlemiş, daha sonraki süreçte de zaman zaman revize etmiştir. Günümüzde kullanılan öğretim programları 2018 yılındaki en son güncellenmesi ile eğitimdeki yerini almıştır. Yapılandırmacı eğitim öğrenciyi merkeze alan, aktif öğrenme yaklaşımının benimsenmesi ile birlikte ezbersiz eğitim anlayışına dayanan bir eğitim sistemidir. Öğrenmeyi öğrenme stratejisini merkeze alan yapılandırmacı yaklaşım her derste olduğu gibi coğrafya dersinin öğretim programının da yeniden yapılandırmasını sağlamıştır.

2018 Coğrafya dersi öğretim programında yer alan kazanımlar yapılandırmacı eğitim anlayışı doğrultusunda birçok yöntem ve teknikler ile kazandırılmaya çalışılmaktadır. Coğrafya öğretiminde kullanılan en önemli yöntemlerden birisi coğrafi olayları yerinde incelenmesini, araştırılmasını, değerlendirilmesi sağlayan gezi gözlem yöntemidir. Coğrafi çalışmaların açık hava laboratuvarları olarak nitelendirilen arazi çalışmaları ile insan ve mekân ilişkisi ortaya çıkarılabilmektedir. Gezi gözlem ile yapılan çalışma yöntemi akademik ve Yüksek Öğretim alanlarının yanında ortaöğretim kurumlarında da uygulanabilmektedir. Yaşadığımız çevreyi tanımak, çevresel determinizmin insan faaliyetlerinin üzerindeki etkisini fark etmek ve insanın da doğanın bir unsuru olduğunu görmesini sağlayan gezi gözlem yöntemi öğrencilere derslerde verilen kazanımların içselleştirmesine yardımcı olmaktadır. Bunun yanında gezi gözlem yönteminin birden fazla duyuya etkileyen bir yöntem olması ise öğretimin kalıcılığını ve aktifleştirmesini sağlaması açısından da önemli bir yeri bulunmaktadır (Özgen, 2011:376). Gezi gözlem yöntemi ile yapılan arazi çalışmalarının coğrafya öğretim programındaki yeri ve önemi ile coğrafya öğretimine birçok yönden katkı sağladığı ifade edilir. Özellikle eğitimi sınıf dışında, uygulamalı saha çalışmaları ile yaparak ve yaşayarak öğrenme becerisini kazandırmaktadır (Doğanay, 2002; Cook, 2010). Demirci; gezi gözlem yöntemi ile okul ve çevre ilişkilerinin daha çok gelişeceğini hem çevrenin okulun ve öğrencilerin faaliyetlerini daha iyi tanıyacağını hem de öğrencilerin çevrelerini gezerek, gözlemleyerek ve inceleyerek daha kalıcı öğrenme fırsatlarını yakalayarak öğrenmeyi öğrenme stratejisini uygulayabileceklerini ifade eder (2005:143). Bunlara ilave olarak çağdaş bir coğrafya eğitiminin sürdürülebilmesi coğrafi düşüncelerin ve ilkelerin, 21. yüzyıl şartları çerçevesinde teknoloji ile bağlantılı olarak yapılan gezi gözlem yöntemi ile desteklenmelidir (Okan, 2004:104).

Coğrafya eğitiminin başta fiziki coğrafya olmak üzere birçok alanında kullanılan gezi gözlem yönteminin önemi, gerekliliğini açıklayan rota önerisinin verildiği ve çeşitli arazi çalışmalarının yapıldığı alanyazıda pek çok çalışmalar olduğu görülür (Yılmaz, 1997; Özay, 2003; Ballı, 2009; Garipağaoğlu, 2001; Özgen, 2011; Uzun, 2017; Sarıduran, 2019; Arı, 2020; Akşit ve Gündüzlüoğlu, 2022).

Bu çalışmaların yanında 2018 coğrafya öğretim programında yer alan kazanımların belirli bir alan arasındaki ilişkiyi analiz eden alanyazı çalışmaları da bulunmaktadır (Ünlü ve Özdemir, 2018; Ilgar ve Korkut, 2021; Akçay, 2023; Tuncer ve Pınar, 2023; Bozyiğit ve Kayardı, 2023).

Birçok fiziki ve beşeri coğrafi özellikleri içinde barındıran Ihlara Vadisi, Aksaray’ın 45 km güneydoğusunda yer alır. Ihlara Vadisi, jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri ile dünyanın ikinci büyük kanyon vadisidir. Melendiz Çayı’nın aşındırması sonucu oluşan vadi, içinde bulunan kiliseleri ile yerleşim sahası olarak kullanılan dünyanın tek kanyon vadisi olup ilk medeniyet merkezlerinden birisidir. Bu özellikleri ile Ihlara Vadisi, başta coğrafya, tarih, arkeoloji ve turizm olmak üzere birçok bilim dalının çalışmaları için örnek sahalardan biridir. Bu nedenle Ihlara Vadisi ve çevresi, farklı açılardan çok sayıda araştırmaya konu teşkil etmiştir (Emre, 1991; Baylak, 2006; Sarı ve Çölekçiler, 2007; Zorlu, 2014; Yavaş, 2016; Baylak ve Bozyiğit, 2018; Baylak, 2019; Öztürk, 2019; Uslu, 2021; Davun ve Albayrak, 2021).

Bu çalışmanın amacı; 2018 Coğrafya Dersi Öğretim Programında (CDÖP-2018) yer alan kazanımlarla, Ihlara Vadisi ve çevresinin sahip olduğu coğrafi özellikleri ilişkilendirerek arazinin gezi gözlem yönteminin uygulanabileceği bir saha olduğunu ortaya çıkarmaktır. CDÖP Kazanımlar içinde yer alan gözlem, arazi çalışma,

kanıt kullanma becerileri doğrudan ilişkili olarak değerlendirilirken; coğrafi sorgulama, tablo, grafik, diyagram hazırlama ve yorumlama, zamanı algılama, değişim ve sürekliliği algılama ve harita kullanma becerileri dolaylı ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1-Ihlara Vadisi ile çevresinde bulunan fiziki coğrafya unsurları nelerdir? Bu unsurların 2018 CDÖP yer alan kazanımlar arasındaki ilişkisi nasıldır?

2- Ihlara Vadisi ile çevresinde bulunan beşeri ve ekonomik coğrafya unsurları nelerdir? Bu unsurların 2018 CDÖP yer alan kazanımlar arasındaki ilişkisi nasıldır?

3- Ihlara Vadisi ve çevresinde bulunan coğrafi unsurların 2018 CDÖP'nin sınıf ve ünite düzeyleri kapsamında yer alan kazanımlar arasındaki ilişkisi nasıldır?

YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır; nitel araştırma kavramı “şemsiye kavram” olarak ifade edilmekte ve bu şemsiye altında birçok araştırma deseni bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu bağlamda nitel araştırma yöntemi olay ve olguları yerinde inceleyerek bütüncül bir şekilde değerlendirmesini yapan bir yöntemdir (Baltacı, 2019).

Nitel araştırmaların çeşitli paradigmaların eğitim araştırmalarını etkilediği bilinmektedir. En çok sosyal bilim alanları özellikle de eğitim alanında giderek daha çok uygulanmaktadır (McMillan ve Schumacher, 2010). Nitel yöntemler derin ve ayrıntılı konularda çalışmaya imkân verir. Uygulanan yöntem sonucunda elde edilen bilgi ve anlam derinlemesine ve ayrıntılıdır (Patton, 2014). Odağında insan olan nitel araştırmaların temelinde; insanların kendi deneyimlerine, şartlara ve yaşanan durumlara verdikleri mana vardır (Koca, 2017). Nitel araştırmacılar, herhangi bir müdahalede bulunmadan insanların deneyimlerini doğal ortamda gözlemlemek ve anlamak isterler. Böylece insanlar, yaşadıkları dünyayı anlamlandırır (Saçmalioğlu, 2019).

Araştırma deseni doküman analizidir. Araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren doküman incelemesi, yazılı materyallerin analizini kapsar. Veri toplama aracı olarak kullanılan doküman incelemesi nitel araştırmada tek olarak kullanılabildiği gibi başka veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Nitel araştırmalarda kullanılan bilgi kaynaklarını dokümanlar oluşturur. Bunlar etkili birer veri toplama aracıdır. Dokümanlar sayesinde araştırmacı, gözlem, görüşme gibi yöntemleri kullanmadan doğrudan ihtiyacı olan veriyi bu tür araştırmalarla elde edebilir.

Alanyazıda Ihlara Vadisi hakkında yapılan çalışmalar ile arazi çalışmaları veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Bunun yanında Ihlara Vadisi ile öğretim programının kazanımları arasındaki ilişkiyi tespit etmek için nitel araştırma yönteminin doküman analizi modeli kullanılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun web sitesinden 2018 yılına ait Coğrafya Dersi Öğretim Programına ulaşılmıştır (MEB, 2018). Dokümanları anlama aşamasında elimizde bulunan öğretim programının içeriği ve kazanımları ile Ihlara Vadisinin coğrafi özellikleri tek tek incelenerek sınıf ve ünite bazında karşılaştırmalı olarak alt problemlere göre araştırılması yapılmış ve değerlendirilmiştir. Verilerden elde edilen bilgiler çerçevesinde tablolar oluşturulmuştur.

Verilerin analizde; elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Ardından araştırmacı tarafından yorumlanmıştır. Sosyal bilimler alanında en çok kullanılan tekniklerden biri içerik analizidir. Sistematik ve tarafsız özellikleri ile bilinen içerik analizi; elde edilen verileri belli bir problem ya da amaç dahilinde sınıflandırır. Bu verilerde açıklayabilecek kavramlara ve kavramlar arasındaki ilişkilere bakılır. Böylece, içerik analizinin temel amacına ulaşılır (Kalın ve Koçoğlu, 2017:423). Araştırmacılar; kavramların varlığını, anlamlarını ve ilişkilerini belirler ve analiz ederek metinlerdeki mesajlara ilişkin çıkarımlarda bulunurlar (Büyükoztürk, Kılıç, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017).

Dokümanları anlama aşamasında elimizde bulunan öğretim programının kazanımları ile Ihlara Vadisi'nin fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya özellikleri karşılaştırmalı olarak alt problemlere göre araştırılmış ve değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Ihlara Vadisi, Aksaray İli Güzelyurt İlçesinin idari sınırları içinde yer alır. Vadinin içinde yer alan yerleşim alanları: Vadinin adını alan Ihlara, Selime, Belısırma ve Yaprakhisar'dır (Zorlu, 214:2).

Ihlara Vadisi ve Çevresinin Fiziki Coğrafya Özellikleri

Jeolojik Özellikler

Ihlara Vadisi ve çevresi oluşturan arazide, Paleozoyik'ten günümüze farklı jeolojik devirlerde oluşmuş formasyonlara rastlanmaktadır. Ancak sahada Tersiyer ve Kuvaterner formasyonları daha geniş yer kaplamaktadır. Kuvaterner yaşlı araziler; Kızılkaya, Selime, Ilısu ve Çiftlik yerleşim merkezleri arasında; bu sahanın dışında kalan yerlerde Tersiyer formasyonları yüzeylemektedir (Baylak, 2006:7).

Ihlara Vadisi, Pliyo-kuvaterner volkanizması sonucu oluşmuş sahada bulunmaktadır (Emre, 1991:2). Vadi içinde jeologların ayırtladığı formasyon katmanları yer almaktadır. Bu katmanlar, en alttan üstte doğru; Göstük İgnimbiritleri, Hasan Dağı külleri, yamaç molozları, traverten sahaları ve alüvyonlar şeklinde bir diziliş göstermektedir. Bu jeolojik yapı üzerinde yer alan Ihlara Vadisi, Melendiz Çayı ve atmosferik koşulların aşındırması sonucu bu günkü görünümü almıştır (Akt. Uzun, 2012:9; Beekman, 1966; Gülkal, 1999).

Ihlara Vadisi ve çevresinin jeolojik özelliklerinin 2018 Coğrafya Dersi Öğretim Programının (CDÖP) kazanımları ile bağlantısı incelendiğinde hem doğrudan hem de dolaylı yönden ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Kazanımların 6 adeti doğrudan, 2 adeti ise dolaylı yönden ilişkilidir (Tablo 1).

Tablo 1: Jeolojik Özellikler ile 2018-CDÖP'de Yer Alan Kazanımlarla İlişkisi

Sınıf Düzeyi	Doğrudan İlişkili Kazanımlar			Dolaylı İlişkili Kazanımlar	Sayısı	
	Arazide Çalışmaya Yönelik Kazanımlar	Coğrafi Gözleme Yönelik Kazanımlar	Kanıt Kullanmaya Yönelik Kazanımlar		Doğrudan	Dolaylı
9. Sınıf	-	-	-	9.1.2	-	1
10.Sınıf	10.1.4;10.1.6	10.1.3;10.1.4;10.1.6	10.1.1;10.1.2;10.1.4;10.1.7	10.1.5	6	1
TOPLAM	2	3	4	2	6	2
	6			2	8	

Kaynak: MEB, 2018:18-23.

Tablo 1'de görüldüğü gibi Ihlara Vadisi'nin jeolojik unsurlarının 10. sınıf seviyesinde 6 adet kazanım ile doğrudan ilişkisi bulunurken dolaylı olarak 9. sınıf seviyesinde 1 kazanım, 10. sınıf seviyesinde 1 kazanım olmak üzere toplam 2 adet kazanım ile ilişkisi bulunmaktadır. Toplam olarak jeolojik özelliklerin 8 adet kazanım ile ilişkisi bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Jeomorfolojik Özellikler

Ihlara Vadisi ve çevresinin jeomorfolojik özellikleri arasında; dağlık ve tepelikler, Ihlara Kanyon Vadisi, travertenler, peribacaları ve sekiler en dikkat çeken unsurlardır.

Dağlık ve Tepelikler

Ihlara Vadisi ve çevresinin en yüksek değerlerini dağlar ve tepeler oluşturmaktadır. Bu unsurlar vadinin güney ve güneydoğusunda uzanmaktadır. En yüksek değerlerini volkanik kökenli olan güneybatısında yer alan Hasan Dağı (3268 m) ile güneydoğusunda bulunan Melendiz Dağı (2395 m)'dir. Tepeler arasında Keçiboyduran, Bozdede, Bozdağ, Kılıç, İtuyutmaz ve Kuşşivrisi dikkati çeker (Baylak ve Bozyiğit, 2018:81).

Ihlara Kanyon Vadisi

Ihlara Vadisi'nin oluşumunda tektonik ve flüviyal süreçlerin etkili olduğu görülmektedir (Fotoğraf 1). Plio-Kuvaterner volkanizması sonucu oluşan Hasan Dağı'na ait kül formasyonu üzerinde bulunan Melendiz Çayı, formasyon altında bulunan İgnimbirit, bazalt ve andezitler içerisine gömülerek bu günkü şeklini almıştır (Emre, 1991). Vadi, Ihlara Beldesi'nden başlamakta ve kuzeybatı yönünde Selime Beldesi'ne kadar uzanmaktadır. Kanyon vadinin ortalama yüksekliği 1220 m, derinliği 100-150 m, uzunluğu ise 14 km'dir (Baylak, 2019:311-312; Anonim, 2015).

Fotoğraf 1: Volkanik Birimler İçerisinde Oluşmuş Ihlara Kanyonu

Travertenler

Ihlara Vadisi'nde görülen jeomorfolojik özelliklerden biri de travertenlerdir. Bölgede yaşanan volkanik faaliyetler volkanoklastik kayaların geniş bir alanda oluşmasına neden olmuştur. Travertenler bu kayaların yüzeyinde oluşmuştur. Kırılmalar sonucu yüzeye ulaşan sıcak sular ile çökertilmiştir. Bölgede bulunan traverten sahaların morfolojik özellikleri aktif faylardan ziyade bölgede oluşan volkanik faaliyete bağlı kabuksal deformasyonla alakalıdır (Karabacak, 2007:66).

Peribacaları

Ihlara Vadisi ve çevresindeki tüfler, başta erozyon ve rüzgâr olmak üzere diğer doğal faktörlerin de etkisi ile aşınarak peribacası görünümü almışlardır. Yörede peribacalarının en güzel örneklerine Selime, Ilısu ve Yaprakhisar yerleşim merkezleri çevresinde rastlanmaktadır. Volkanik malzemenin kimyasal bileşimine bağlı olarak farklı renk ve şekillerde peribacaları dikkati çekmektedir (Baylak, 2006:28).

Sekiler

Ihlara Vadisi'nde biriken kalın tuf tabakalarının aşındırılması sonucu oluşmuş sekiler bulunmaktadır. Bu sekilerin oluşumunda iklim salınımlarının ve tektonik hareketlerin etkisi vardır (Baylak, 2006:29). Melendiz Çayı'nın yatağına gömülmesi sonucu Ihlara Vadisi'nin farklı kesimlerinde basamak şeklinde sekiler bulunmaktadır (Fotoğraf 2). Sekilerin morfolojik yönden en iyi izlendiği yerlerden birisi de Ihlara Beldesi'nin güneybatı kesimidir (Gülkal, 1999:30).

Fotoğraf 2: Sarıoğlan Sekisi (Baylak, 2006:77).

Ihlara Vadisi ve çevresinin jeomorfolojik özelliklerinin 2018 Coğrafya Dersi Öğretim Programının (CDÖP) kazanımları ile bağlantısı incelendiğinde hem doğrudan hem de dolaylı yönden ilişkili 10 adet kazanımın olduğu tespit edilmiştir. Kazanımların 6 adeti doğrudan, 4 adeti ise dolaylı yönden ilişkilidir (Tablo 2).

Tablo 2: Jeomorfolojik Özellikler ile 2018-CDÖP'de Yer Alan Kazanımlarla İlişkisi

Sınıf Düzeyi	Doğrudan İlişkili Kazanımlar			Dolaylı İlişkili Kazanımlar	Sayısı	
	Arazide Çalışmaya Yönelik Kazanımlar	Coğrafi Gözleme Yönelik Kazanımlar	Kanıt Kullanmaya Yönelik Kazanımlar		Doğrudan	Dolaylı
9. Sınıf	-	9.1.1	9.1.1	9.1.2	1	1
10.Sınıf	10.1.4;10.1.6	10.1.3;10.1.4; 10.1.6	10.1.1;10.1.4; 10.1.7	10.1.8; 10.1.10 ;10.1.11	5	3
TOPLAM	2	1	2	4	6	4
	5			4	10	

Kaynak: MEB, 2018:18-23.

Tablo 2'de görüldüğü gibi Ihlara Vadisi'nin jeomorfolojik unsurlarının doğrudan ilişkili kazanım sayıları 9. sınıf seviyesinde 1 adet kazanım, 10. sınıf seviyesinde 5 adet olmak üzere toplam 6 adettir. Dolaylı olarak 9. sınıf seviyesinde 1 kazanım, 10. sınıf seviyesinde 3 kazanım olmak üzere toplam 4 adet kazanım ile ilişkisi

bulunmaktadır. Toplam olarak Ihlara Vadisi'nin jeomorfolojik özellikleri 10 adet kazanım ile ilişkisi bulunduğu ortaya çıkmıştır.

İklim Özellikleri

Sıcaklık

Aksaray meteoroloji istasyonundan alınan verilerine göre; Ihlara Vadisi ve çevresinde yıllık ortalama sıcaklık 11,7 °C' dir. En düşük aylık ortalama sıcaklık, Ocak (-0,7 °C); en yüksek aylık ortalama sıcaklık ise Temmuz ayına (23,2 °C) aittir. Yıllık Ortalama Sıcaklığın mevsimlere dağılımında en yüksek sıcaklıklara Yaz (21.8 °C) mevsiminde rastlanmakta, bunu Sonbahar, İlkbahar ve Kış mevsimleri takip etmektedir (Tablo 3).

Karasallığın etkisiyle sıcaklık yaz aylarında yüksek olduğu için kurak geçer. Bu durum vadinin içinde akan Melendiz Çayı'nın akım değerini kuraklık ve buharlaşmadan dolayı düşürmektedir. Buna karşılık kış aylarında sıcaklığın düşük olması buharlaşmayı engelleyecek ve sıcaklığın düşük olmasından dolayı görülen kar yağışları akarsuyun beslenme kaynağını oluşturmaktadır (Baylak, 2019:316).

Tablo 3: Yıllık Ortalama Sıcaklığın Mevsimlere Dağılımı

Mevsimler				
Kış	İlkbahar	Yaz	Sonbahar	Yıllık Ortalama
1,4 °C	11,1 °C	21,8 °C	12,4 °C	11,7 °C

Kaynak: Baylak, 2019;316.

Nem ve Yağış

Ihlara Vadisi ve çevresinde yıllık ortalama nispi nem % 61'dir. Nispi nemin en yüksek olduğu ay Aralık (%74), en düşük olduğu ay Temmuz (%48) olduğu tespit edilmiştir. Yıllık Ortalama nispi nem aylara dağılımında; Ocak ayından Ağustos ayına kadar sürekli düşüş, Ağustos ayından Aralık ayına kadar da arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında yıllık ortalama nispi nem mevsimlere dağılımında da farklılıklar görülmektedir. Yaz mevsiminde nispi nemin değeri düşerken Kış mevsiminde ise nispi nemin değeri yükselmektedir (Baylak, 2006:35).

Ihlara Vadisi ve çevresinde yıllık ortalama yağış 371.3 mm' dir. Yıllık ortalama yağışın aylara dağılımında en yağışlı ay Nisan (54,88 mm), en az yağış alan ay ise Ağustos (4,2 mm)'dur. Sonbahar mevsimi ile birlikte yükselmeye başlayan yağış değerleri kış aylarında devam eder. Ardından yılın en fazla yağış değerlerine ilkbahar aylarında rastlanır.

Sıcaklık değerlerinin arttığı yaz aylarında yağış miktarının azaldığı görülür (37,62 mm). Bu nedenle yaz mevsimi kurak geçmektedir (Tablo 4). Yağış değerini en yüksek olduğu mevsim ilkbahar mevsimidir (139,25 mm). Kış mevsiminde de yağış değerleri yüksek olup sıcaklığın düşük olmasından dolayı kar şeklindedir (123,59 mm). Bu durumda İç Anadolu Bölgesi'nin karasal ikliminin etkisinde olan Ihlara Vadisi ve çevresinde yaz mevsimi kurak, kış ve ilkbahar mevsimleri yağışlıdır (Baylak, 2019:315).

Tablo 4: Yıllık Ortalama Yağışın Mevsimlere Dağılımı

Mevsimler				
Kış (mm)	İlkbahar (mm)	Yaz (mm)	Sonbahar (mm)	
123,59 (%33)	139,25 (%38)	37,62 (%10)	70,86 (%19)	

Kaynak: Baylak, 2019:15.

Basınç ve Rüzgâr

Ihlara Vadisi ve çevresinde meteoroloji istasyonunun olmamasından dolayı basınçla ilgili veriler Aksaray Meteoroloji istasyonundan alınmıştır. Araştırma sahasının ortalama basıncı 904,6 mb'dır. Ekstrem aylar olan Temmuz ve Ocak aylarında basınç farkı 5,5 mb olarak tespit edilmiştir. Yıl içinde basıncın en düşük olduğu aylar Mart ve Temmuz'dur (902,6 mb). Basıncın en yüksek olduğu ay ise Kasım ayıdır (908,1 mb). Basınç değerlerinin mevsimlik en yüksek olduğu dönem Sonbahar mevsimidir. Basıncın en önemli özelliği mevsimler içinde kararsız olmasıdır.

Yine Aksaray Meteoroloji istasyonundan alınan verilere göre Ihlara Vadisi ve çevresinde güney sektörlü rüzgârların hakim olduğu tespit edilmiştir. Yıl içinde rüzgârın yönü ortalama olarak SSW ve rüzgârın hızı ise 2,6 m/sn'dir. Rüzgâr hızı en yüksek seviyesine Temmuz ayında (3,0 m/sn) değerine ulaşırken en düşük Kasım ayında (2,2 m/sn) görülmektedir. Rüzgâr hızı araştırma sahasında genel olarak Sonbahar mevsiminde daha düşüktür (Baylak, 2006:34-35).

İklim Tipi

Ihlara Vadisi ve çevresinde, yarı kurak morfo-klimatik kuşakta yer alır (Kurter,1979). Karasal iklimin hakimiyetindedir. Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve kar yağışlı geçer. Bölgenin yüksek kesimlerini oluşturan Hasan Dağı ile Keçidoyduran dağlarının yüksek kesimleri yılın büyük bir bölümünde yükseltiden dolayı karla kaplıdır (Emre,1991:4).

De Martonne, Erinç, Köppen ve Thorthwaite formüllerine göre genel olarak Vadi ve çevresi yarı kurak iklim tipine girdiği tespit edilmiştir (Baylak, 2019:315). Vadinin içi ise etrafı yüksek yamaçlarla korunmalı olmasından dolayı vadinin kendine has mikroklima iklimi egemendir (Binal,1996:7).

Ihlara Vadisi ve çevresinin iklim özelliklerinin 2018 Coğrafya Dersi Öğretim Programının (CDÖP) kazanımları ile bağlantısı incelendiğinde sadece dolaylı yönden ilişkili 5 adet kazanımın olduğu tespit edilmiştir (Tablo 5).

Tablo 5: İklim Özellikleri ile 2018-CDÖP'de Yer Alan Kazanımlarla İlişkisi

Sınıf Düzeyi	Dolaylı İlişkili Kazanımlar	Sayısı	
		Doğrudan	Dolaylı
9. Sınıf	9.1.2; 9.1.5;9.1.10;9.1.11;9.1.13	0	5
TOPLAM	5	0	5
	5	5	

Kaynak: MEB, 2018:18-19.

Tablo 5'de görüldüğü gibi Ihlara Vadisi'nin iklim unsurlarının doğrudan hiçbir kazanımla ilişki bulunmazken dolaylı ilişkili kazanım sayısı sadece 9. sınıf seviyesinde ve 5 adet olarak tespit edilmiştir.

Hidrografik Özellikler

Ihlara Vadisi ve çevresinin hidrografik unsurlarını yerüstü ve yer altı suları oluşturmaktadır.

Yerüstü suları içinde en geniş alanı kaplayan akarsu Melendiz Çayı'dır. 511 km² lik alanı drene eden çay kaynağını Melendiz Dağı'ndan alır. Ihlara Vadisi'nin içinde yer alan birçok kaynak suyu besleyen Melendiz Çayı derinliği 100 ve 120 m'yi bulan kanyon vadiyi meydana getirmiştir. Akarsuyun yukarı çığırları dağlık olduğu için bol yağış almaktadır. Buna karşın aşağı çığırları bozkır alanların içinde olmasından dolayı yağış miktarı azalmaktadır. Buna ilaveten buharlaşma ve sızma hareketinin de yüksek olması akarsuyun debisinin bu alanda düşmesine neden olmaktadır. Melendiz Çayı'nın uzunluğu 60 km, akım yönü GD'dan KB'ya doğru uzanır.

Ihlara Vadisi'nin çevresindeki en önemli gölü Mamasın Baraj Gölü'dür. Yapay bir göl olan Mamasın Gölü 1961 yılında faaliyete geçmiştir. Toprak dolgu biçimli yapılmış bir göldür. Araştırma sahasında yer alan bir diğer göl ise sazlıklardan oluşmuş İmamlıkuyusu Gölü'dür

Bunun yanında vadinin çevresinde birçok sıcak ve soğuk su kaynakları bulunmaktadır. Bunlar içinde en önemli soğuk su kaynağı Kırıkgoz kaynağıdır. Ihlara Beldesi'nin içme suyunu karşılamaktadır. Sıcak su kaynaklarını ise Ziga, Belisırma, Yaprakhisar ve Ihlara'dır. Ziga kaplıca olarak kullanılırken Ihlara sıcak su olarak hamamlarda kullanılmaktadır.

Yeraltı suları araştırma sahasında kuyular halinde tarımda sulama amaçlı olarak kullanılır. Belisırma, Yaprakhisar ve Selime'de DSİ tarafından açılan kuyular bulunmaktadır (Baylak, 2019:318).

Ihlara Vadisi ve çevresinin hidrografik özelliklerinin 2018 Coğrafya Dersi Öğretim Programının (CDÖP) kazanımları ile bağlantısı incelendiğinde hem doğrudan hem de dolaylı yönden ilişkili 6 adet kazanımın olduğu tespit edilmiştir. Kazanımların 3 adeti doğrudan, 3 adeti ise dolaylı yönden ilişkilidir (Tablo 6).

Tablo 6: Hidrografik Özellikler ile 2018-CDÖP'de Yer Alan Kazanımlarla İlişkisi

Sınıf Düzeyi	Doğrudan İlişkili Kazanımlar			Dolaylı İlişkili Kazanımlar	Sayısı	
	Arazide Çalışmaya Yönelik Kazanımlar	Coğrafi Gözleme Yönelik Kazanımlar	Kanıt Kullanmaya Yönelik Kazanımlar		Doğrudan	Dolaylı
9. Sınıf	9.4.1; 9.4.2	9.1.1; 9.4.1	9.1.1; 9.4.2	9.1.2	3	1
10.Sınıf	-	-	-	10.1.10;10.1.11	0	2
TOPLAM	1	1	1	3	3	3
	3			3	6	

Kaynak: MEB, 2018:18-23.

Tablo 6'da görüldüğü gibi Ihlara Vadisi'nin hidrografik özelliklerinin doğrudan ilişkili kazanım sayıları sadece 9. sınıf seviyesinde 3 adet kazanım bulunmaktadır. Dolaylı olarak 9. sınıf seviyesinde 1 kazanım, 10. sınıf seviyesinde

2 kazanım olmak üzere toplam 3 adet kazanım ile ilişkisi bulunmaktadır. Toplam olarak Ihlara Vadisi'nin hidrografik özellikleri 6 adet kazanım ile ilişkisi bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Toprak Özellikleri

Ihlara Vadisi ve çevresinde Hasan Dağı'nın volkanik küllerinin bulunduğu sahalarda kahverengi topraklar, Selime tüfleri ile Kızılkaya ignimbiritlerinin bulunduğu sahalarda kireçsiz kahverengi topraklar, vadinin içinde ise Melendiz Çayı'nın çökeli sahalarda oluşan alüviyal topraklar yer almaktadır.

Kahverengi topraklar oluşum bakımından zonal topraklardır. Ihlara vadisi ve çevresinde en geniş alanı kaplayan toprak çeşididir. Birbirinden farklı ana maddelerden oluşan ABC horizonlu topraklardır. Oluşumunda kalsifikasyon etkili olmuştur. Dolayısıyla horizonlarında bol miktarda kalsiyum bulunur (Topraksu, 1988:17).

Vadinin yamaçlarında ve çevresinde bulunan tepelik alanlarda kireçsiz kahverengi topraklar görülür. Toprağın ham maddesini Kızılkaya ignimbiritleri ve tüf gibi volkanik kayaların çözülmesi ile oluşmuştur. Toprak dalgalı ve tepelik halindedir. Üst katı oluşan A horizonunda toprak kahverengi, griye yakın kahverengi, kırmızı renge yakın kahverengi renklerde (Topraksu, 1988:17). B horizonunda taşların yoğunluğunda olup C horizonuna karışmış özelliktedir (Akt. Baylak, 2019:319; Şimşek, 1997:23).

Alüviyal topraklar azonal toprak türü olup sadece A ve C horizonlarına sahiptir. Akarsu ve göllerin taşıdığı malzemelerin çökmesi sonucu oluşmuş genç topraklardır. Önemli özelliği derin olmasıdır (Şimşek, 1997:25). A horizonu kahve rengin tonlarında olup özellikle kuru olduğu zamanlarda açık gri rengine dönüşür. Granüler ile kil yapısı fazladır. Diğer bir horizonu olan C horizonu ise tuzluluk yapısı, rengi, drenajı ve bünyesine göre 3 farklı alt kat ayrılmaktadır (Baylak, 2019:320).

Ihlara Vadisi ve çevresinin toprak özelliklerinin 2018 Coğrafya Dersi Öğretim Programının (CDÖP) kazanımları ile bağlantısı incelendiğinde hem doğrudan hem de dolaylı yönden ilişkili 5 adet kazanımın olduğu tespit edilmiştir. Kazanımların 2 adeti doğrudan, 3 adeti ise dolaylı yönden ilişkilidir (Tablo 7).

Tablo 7: Toprak Özellikler ile 2018-CDÖP'de Yer Alan Kazanımlarla İlişkisi

Sınıf Düzeyi	Doğrudan İlişkili Kazanımlar			Dolaylı İlişkili Kazanımlar	Sayısı	
	Arazide Çalışmaya Yönelik Kazanımlar	Coğrafi Gözleme Yönelik Kazanımlar	Kanıt Kullanmaya Yönelik Kazanımlar		Doğrudan	Dolaylı
9. Sınıf				9.1.2; 9.1.5	0	2
10.Sınıf	10.1.13;10.1.14	10.1.13	10.1.13;10.1.14	10.1.12	2	1
TOPLAM	2	0	0	3	2	3
	2			3	5	

Kaynak: MEB, 2018:18-23.

Tablo 7'de görüldüğü gibi Ihlara Vadisi'nin toprak özelliklerinin dolaylı ilişkili kazanım sayıları 9. sınıf seviyesinde 2 adet kazanım, 10. sınıf seviyesinde 1 adet kazanım olmak üzere toplam 3 adet kazanım bulunmaktadır. Doğrudan ilişkili olarak sadece 10. sınıf seviyesinde toplam 2 adet kazanım ile ilişkisi bulunmaktadır. Toplam olarak Ihlara Vadisi'nin toprak özellikleri 5 adet kazanım ile ilişkisi bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Bitki Örtüsü

Ihlara Vadisi ve çevresi, floristik açıdan İran-Turan Floristik Bölgesinin içinde yer alır.

Vadi bölgesinde üç çeşit bitki örtüsü bulunmaktadır. Vadinin iç kısımları ve yamaçlarında çalı formasyonu, vadi yüksek kesimleri ve dışında step formasyonu, nehir kenarında ise hidroit formasyonlar yer almaktadır (Akt. Yavaş, 2016:36; Anonim, 2015).

Helvadere ve çevresinde meşelik alanlar yer almaktadır. Yörede dikenimsi geven (*Astragalus ssp.*) ve sığır kuyruğu (*Verbascum ssp.*) adı verilen bozkır türleri yaygındır (Emre, 1991:15). Melendiz Çayı kenarlarında ise Ak söğüt (*Salix alba*; Fotoğraf 3), Böğürtlen (*Rubus sanctus*) gibi sucul bitkiler yayılış göstermektedir (Akt. Yavaş, 2016:37; Kaya vd., 2016).

Fotoğraf 3: Ihlara Vadi Tabanında Su İsteği Fazla Olan Ak Söğüt (Salix Alba) Topluluğu

Ihlara Vadisi ve çevresinin doğal bitki örtüsünün 2018 Coğrafya Dersi Öğretim Programının (CDÖP) kazanımları ile bağlantısı incelendiğinde hem doğrudan hem de dolaylı yönden ilişkili 5 adet kazanımın olduğu tespit edilmiştir. Kazanımların 2 adeti doğrudan, 3 adeti ise dolaylı yönden ilişkilidir (Tablo 8).

Tablo 8: Bitki Örtüsü Özellikler ile 2018-CDÖP'de Yer Alan Kazanımlarla İlişkisi

Sınıf Düzeyi	Doğrudan İlişkili Kazanımlar			Dolaylı İlişkili Kazanımlar	Sayısı	
	Arazide Çalışmaya Yönelik Kazanımlar	Coğrafi Gözleme Yönelik Kazanımlar	Kanıt Kullanmaya Yönelik Kazanımlar		Doğrudan	Dolaylı
9. Sınıf				9.1.2; 9.1.5	0	2
10.Sınıf	10.1.15	10.1.16	10.1.17		3	0
TOPLAM	1	1	1	0	3	2
	3			2	5	

Kaynak: MEB, 2018:18-23.

Tablo 8'de görüldüğü gibi Ihlara Vadisi'nin bitki örtüsü özelliklerinin doğrudan ilişkili kazanım sayıları 10. sınıf seviyesinde toplam 3 adet kazanım bulunmaktadır. Dolaylı ilişkili kazanım sayılarında ise 9. sınıf seviyesinde toplam 2 adet kazanım ile ilişkisi bulunmaktadır. Toplam olarak Ihlara Vadisi'nin bitki örtüsü özellikleri ile 2 tanesi doğrudan, 3 tanesi dolaylı olmak üzere toplam 5 adet kazanım ile ilişkisi bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Ihlara Vadisi ve Çevresinin Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Özellikleri

Yerleşmenin Tarihçesi

Ihlara Vadisi ve çevresinde yerleşmelerin tarihçesi Neolitik Döneme kadar uzanır. Kızılkaya Köyü'nün güneyinde yer alan Aşıklı Höyük bir Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem yerleşkesi alanıdır. Aşıklı Höyük'te insanlar 1 günümüzden yaklaşık 10500 ve 9350 yılları arasında yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Höyükte bulunan bu yerleşim sahası 9350 yıl öncesinde sona ermiştir (Doğan, 2021:124).

Bölge, Tunç ve Demir Çağlar'ında da çeşitli yerleşim alanlarına sahne olmuştur (Yenipınar, 2009:38). Hristiyanlığın etkisiyle Roma Dönemi'nde Ihlara Vadisi Hristiyanlar tarafından kaçış ve saklanma sahası olarak kullanılmıştır (Arıbaş, 2015:200). Bu durum bölgenin sosyal ve kültürel farklılıklar bakımından zengin bir alan olmasını sağlamıştır. Eski ismi Peristrema olan Ihlara Vadisi Bizans Döneminde Kapadokya Bölgesi'nde yer alan birçok yerleşim alanı gibi dini merkezlerden biri olarak varlık göstermiştir (Yenipınar, 2009:38). Ihlara Vadisi, dünyanın en büyük inanç merkezlerinden biridir. Vadinin içinde yer alan kayaların oyulmasıyla ilk Hristiyanlar tarafından 100'den fazla manastır, kilise ve yerleşme alanı kurulmuştur. Tarihi 4. yüzyıla kadar uzanan bu kiliseler Hristiyanlığın inanç ve değerlerine ait önemli kanıtlardır. Kiliselerin ibadet olarak kullanımları 12. yüzyıla kadar devam etmiştir (Kahya, 2023:211).

Ihlara Vadisi İçindeki Yerleşmeler

Vadi'nin bulunduğu bölgede Ihlara, Belisırma, Yaprakhisar ve Selime Beldeleri yer almaktadır. Ihlara Vadisi ile aynı ismi taşıyan Ihlara, Güzelyurt İlçesi'nin en büyük beldesidir. Vadi'nin kuzeydoğusunda, Güzelyurt ilçesinin 10 km güneybatısında kurulmuştur (Arıbaş, 2015:178). Beldenin çevresinde kaya kiliseler ve barmaklar yer almaktadır. Belisırma, Vadi'nin içinde ve orta bölümünde, Melendiz Çayı'nın doğusunda kurulmuş bir beldedir. Yerleşim alanı olarak oldukça dik ve sarp bir bölgede yer almaktadır (Kahya, 2023:211). Yaprakhisar, Ihlara Vadisi'nin kuzeyinde boğaz şeklinde daraldığı bölümünde, tuf konilerinin yer aldığı vadi yamacının üzerine

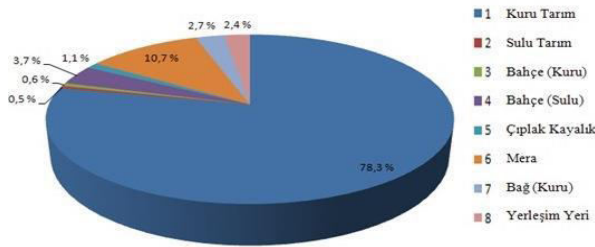

kurulmuştur (Emiroğlu, 1975:65). Ihlara Vadisi'nin kuzeybatısında, Melendiz Çayı'nın kıyısında kurulan Selime volkan tüfleri ile kaplıdır. Yaprakhisar ve Selime'de oluşan bu tüfler peribacalarının oluşmasına neden olmuştur. Yakın zamana kadar peribacaları beldelerde yaşayan insanlar tarafından barınak olarak kullanılmıştır. Bu durum yerleşim alanlarını peribacaları ile konutları iç içe oluşmasını sağlamıştır. Bu durum yerleşmelerin uzaktan adeta büyük bir şehir görünümü almasına yol açmıştır (Emiroğlu, 1975:65)

Ihlara Vadisi ve Çevresinin Ekonomik Özellikleri

Ihlara Vadisi'nde yer alan yerleşmelerde yaşayan yöre halkının en önemli temel geçim kaynağını tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır.

Ihlara vadisinin arazi kullanımını; % 78,2'si kuru tarım, % 0,51 sulu tarım, % 0,6 bahçe (kuru), % 3,7 bahçe (sulu), % 1 çıplak kayalık, % 10,7 mera alanları, % 2,7 bağ ve % 2,4'ünü ise yerleşme alanları oluşturmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1: Ihlara Vadisi Arazi Kullanım Grafiği

Kaynak: Zorlu, 2014:83.

Tarım, kuru tarım tekniğinde yapılmaktadır. En çok buğday ve arpa yetiştirilmektedir. Bunun yanında kabak, soğan ve patates üretimi yapılmaktadır. Sulu tarımın yapıldığı yerlerde sebze ve meyve üretilmektedir. Ancak yetiştirilen ürünlerin ticari değeri az olduğu için genellikle tarım ürünleri ihtiyaca yönelik yapılır.

Volkanik kökenli toprakların varlığı bağcılığın yapılmasına zemin oluşturmuştur. Üzüm yetiştirilmesinin öncülüğünde yapılan bağcılık faaliyeti bölgede eski önemini yitirmiştir. Üzüm bağlarına en çok yapıldığı yerler Yaprakhisar ve Selime'dir. Bozkır alanların bulunması bölgede tarımın yanında geleneksel hayvancılık özellikle küçükbaş hayvancılık faaliyetinin yapılmasını sağlamıştır. Hayvancılık ihtiyaca yönelik yapılmakta olup elde edilen hayvansal ürünler yörenin gereksinimlerini karşıladıktan sonra çevre kasaba ve ilçelerde pazarlanmaktadır.

Ihlara Vadisi'nde yer alan yerleşmelerde sanayi bir kuruluşu ya da bir tesisi bulunmamaktadır. Yerleşim alanlarında ticaret faaliyetleri küçük ölçeklidir ve yerel ihtiyaçların karşılamaya yönelik yapılmaktadır (Zorlu, 2014:82-85).

Ihlara Vadisi'nin oluştuğu volkanik arazinin kolayca işlenebilen tüflerden oluşması geçmiş dönemden itibaren mağara evlerin ve birçok kilisenin yapılmasına imkan sağlamıştır. Vadi 14 km uzunlukta olup içinde 14 tane kilise bulunmaktadır. Ayrıca vadi içinde peribacaları oluşmuştur. Boyları 50 m'yi bulan peribacaları vadinin doğal güzelliğini zenginleştirmiştir. Bunun yanında sıcak su kaynakları ile oluşan kaplıcalar termal turizm alanlarıdır. Vadinin kanyon özelliği, florası, doğal unsurları, sıcak su kaynakları, tarihi mekanları, yöresel ürünleri ile önemli bir turizm alanıdır. Bu özellikleri ile Ihlara Vadisi ve çevresi doğal ve kültürel özellikleri ile ulusal ve uluslararası turizm faaliyetlerine katılabilecek bir cazibe merkezi ve bir doğal açık hava müzesi özelliğine sahiptir. Turizm alanında sahip olduğu bu özellikleri ile yöre halkına önemli bir geçim kaynağını oluşturmuştur (Baylak, 2019:321).

Ihlara Vadisi ve çevresinin beşeri ve ekonomik özelliklerinin 2018 Coğrafya Dersi Öğretim Programının (CDÖP) kazanımları ile bağlantısı incelendiğinde hem doğrudan hem de dolaylı yünden ilişkili 17 adet kazanımın olduğu tespit edilmiştir. Kazanımların 7 adeti doğrudan, 10 adeti ise dolaylı yünden ilişkilidir (Tablo 9).

Tablo 9: Beşeri ve Ekonomik Özellikler ile 2018-CDÖP’de Yer Alan Kazanımlarla İlişkisi

Sınıf Düzeyi	Doğrudan İlişkili Kazanımlar			Dolaylı İlişkili Kazanımlar	Sayısı	
	Arazide Çalışmaya Yönelik Kazanımlar	Coğrafi Gözleme Yönelik Kazanımlar	Kanıt Kullanmaya Yönelik Kazanımlar		Doğrudan	Dolaylı
9. Sınıf	9.2.1	9.2.1	9.2.1; 9.2.2	9.1.2; 9.2.3; 9.2.4	2	2
10.Sınıf	10.2.10	10.2.10	10.2.11	10.2.1; 10.2.6; 10.2.9	2	3
11. Sınıf	11.2.7	-	-	11.2.8;11.2.12	1	2
12. Sınıf	12.2.14	12.2.1;12.2.14	12.2.1	12.2.3; 12.2.15;12.2.17	2	3
TOPLAM	1 3	1	1	0 2	7 18	10

Kaynak: MEB, 2018:20-33.

Tablo 9’da görüldüğü gibi Ihlara Vadisi’nin beşeri ve ekonomik özelliklerinin doğrudan ilişkili kazanım sayıları 9. sınıf seviyesinde 2 adet, 10. sınıf seviyesinde 2 adet, 11. sınıf seviyesinde 1 adet, 12. sınıf seviyesinde 2 olmak üzere toplam 7 adet kazanım bulunmaktadır. Dolaylı ilişkili kazanım sayılarında ise 9. sınıf seviyesinde 2, 10. sınıf seviyesinde 3 adet, 11. sınıf seviyesinde 2 adet, 12. sınıf seviyesinde 3 olmak üzere toplam 10 adet kazanım ile ilişkisi bulunmaktadır. Toplam olarak Ihlara Vadisi’nin beşeri ve ekonomik özellikleri ile 7 tanesi doğrudan, 10 tanesi dolaylı olmak üzere toplam 17 adet kazanım ile ilişkisi bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Ihlara Vadisi ve Çevresinde Bulunan Coğrafi Unsurların 2018 CDÖP’nin Sınıf ve Ünite Düzeyleri Kapsamında Yer Alan Kazanımlar Arasındaki İlişkisi

Ihlara Vadisi ve çevresindeki coğrafi unsurlar ile 2018 CDÖP’de yer alan kazanımlarla ilişkisini sınıf düzeyleri bazında incelendiğinde en çok kazanım ilişkisinin 10. sınıf coğrafya seviyesinde 28 kazanım (10.sınıf coğrafya toplam kazanımın %82,35) ile olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık 9. sınıf coğrafya seviyesinde 20 kazanım (9.sınıf coğrafya toplam kazanımın %90,90) ile ikinci sırada yer almasına rağmen yüzdeler olarak en fazla kazanım oranına sahip olarak kazanım ilişkisi en fazla olan sınıf seviyesi durumundadır (Tablo 10). 12. sınıf coğrafya seviyesinde 5 kazanım (12.sınıf coğrafya toplam kazanımın %14,70) ile arazi çalışmaları arasındaki ilişkisinin 9 ve 10. sınıf seviyelerine göre nispeten daha az kurulduğu ortaya çıkmıştır. Arazi çalışmalarının, gözlem yönteminin kazanım alanında seviyesi en az olan sınıf ise 11. sınıftır. 11. sınıf coğrafya seviyesinde 3 kazanım (11.sınıf coğrafya toplam kazanımın %7,5) ile ilişkisi bulunmaktadır. Arazi çalışmalarının amacına uygun yapılabilmesi öğrencilerin 9. sınıfta hazırbulunuşluk seviyesinin yeterli olmasına bağlıdır. Bu bağlamda coğrafi hazırbulunuşluk 9. sınıfta yeterli düzeyde sağlanırsa 10, 11 ve 12. sınıf seviyelerinde de gerekli şartların sağlanması kaydıyla öğrenciler arazi çalışmalarına katılabilir. Bu durumda yaparak yaşayarak öğrenme yöntemi ile coğrafyanın akademik düzeyini, kalıcılığını ve günlük hayattaki yeri ve önemi kazandırılabilir.

Tablo 10: Ihlara Vadisi ve Çevresindeki Coğrafi Unsurların 2018 CDÖP Kazanımları ile Sınıf Düzeyinde İlişkisi

Sınıf Seviyesi	Toplam Kazanım		Doğrudan İlişkili Kazanım		Dolaylı İlişkili Kazanım		İlişkili Toplam Kazanım	
	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde
Coğrafya 9	22	%100	6	27,27	14	63,63	20	90,90
Coğrafya 10	34	%100	18	52,94	10	29,41	28	82,35
Coğrafya 11	40	%100	1	2,50	2	5,0	3	7,50
Coğrafya 12	34	%100	2	5,88	3	8,82	5	14,70
Toplam	130	%100	27	20,77	29	22,30	56	43,07

Ihlara Vadisi ve çevresindeki coğrafi unsurlar ile 2018 CDÖP’de bulunan ünitelerin dağılımları incelendiğinde önemli farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre; Ihlara Vadisi ve çevresindeki coğrafi unsurların en fazla ilişki kurulabilen öğretim programında yer alan üniteyi Doğal Sistemler oluşturmaktadır. Doğal Sistemler ünitesinde yer alan kazanımların 13 adeti doğrudan 6 adeti dolaylı olmak üzere toplam 19 adet kazanımın Ihlara Vadisi ve çevresi ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda Doğal Sistemler ünitesinin arazi çalışmalarına %57,57 oranında karşılığı gelmektedir. Beşeri Sistemler ünitesinde yer alan kazanımların 8 adeti doğrudan 10 adeti dolaylı olmak üzere toplam 18 adet kazanımın araştırma sahası ile ilişki kurduğu tespit edilmiştir. Beşeri Sistemlerin de arazi çalışmalarına karşılığı %33,96’dır. Çevre ve Toplum ünitesinde sadece doğrudan 2 kazanımın karşılığı gelmektedir. Bu durumun oransal oranı ise %11,76’dır. Arazi çalışması yapılan Ihlara Vadisi ve çevresinin Küresel Ortam ve Bölgeler ünitesinin hiçbir kazanımı ile ilişkisi bulunmadığı tespit edilmiştir. Ihlara Vadisi ve çevresindeki coğrafi unsurların 2018 CDÖP’de bulunan ünitelerin dağılımları tablo 11 de gösterilmiştir.

Tablo 11: Ihlara Vadisi ve Çevresindeki Coğrafi Unsurların 2018 CDÖP Kazanımları ile Ünite Düzeyindeki İlişkisi

Ünite	Toplam Kazanım		Doğrudan İlişkili Kazanım		Dolaylı İlişkili Kazanım		İlişkili Toplam Kazanım	
	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde
Doğal Sistemler	36	%100	13	% 36,11	6	%16,66	19	%52,77
Beşeri Sistemler	53	%100	8	% 15,09	10	%18,87	18	%33,96
Küresel Ortam ve Bölgeler	24	%100	0	% 0	0	%0	0	%0
Çevre ve Toplum	17	%100	2	% 11,76	0	%0	2	%11,76
Toplam	130	%100	23	% 17,70	16	%12,30	39	%30

Tablo 11’de yer alan Ihlara Vadisi ve çevresindeki coğrafi unsurların 2018 CDÖP kazanımları ile ünite düzeyindeki ilişkisinin değerlendirilmesine bakıldığında; Doğal Sistemler ünitesinin (%52,77) diğer ünitelere göre kazanım karşılığının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. İkinci sırada Beşeri Sistemler ünitesi (%33,96), üçüncü sırada Çevre ve Toplum ünitesi (11,76) gelirken son sırada yer alan Küresel Ortam ve Bölgeler ünitesinin hiçbir kazanımı ile ilişkisinin olmadığı ortaya çıkarılmıştır. Üniteler bazında kazanımların doğrudan ilişkisi yönünden oransal bazda Doğal Sistemler ünitesi (%36,11) ilk sırada yer alırken Beşeri Sistemler ünitesi (%15,09) ikinci sırada, Çevre ve Toplum ünitesi (%11,76) üçüncü sırada, Küresel Ortam ve Bölgeler ünitesi (%0) ise 4. sırada yer alır. Üniteler bazında kazanımların dolaylı yönden ilişkisi incelendiğinde oransal bazda Beşeri Sistemler ünitesi (%18,87) ilk sırada yer alırken Doğal Sistemler ünitesi (%16,66) ikinci sırada, Çevre ve Toplum ünitesi (%12,30) üçüncü sırada, Küresel Ortam ve Bölgeler ünitesi (%0) ise 4. sırada yer aldığı ortaya çıkmıştır. Ünitelerin kazanımlarla ilişkilerinin veri olarak değerlendirilmesinde sayılar ile oranların farklı olarak sıralandığı görülmüştür.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Coğrafya biliminin yapı taşı arazi çalışmaları oluşturur. Arazi çalışmaları öğrenmenin kalıcılığını, günlük hayattaki yerini yaparak yaşayarak, gezi gözlem yöntemi ile yapılan çalışmalardır. Araştırmacılar sınıf içi teorik ders çalışmalarını uygulamalı olarak arazi çalışmalarında gözlemlenmiştir (Tuncer ve Pınar, 2023:59). Coğrafi çalışmaların açık hava laboratuvarları olarak nitelendirilen arazi çalışmaları ile insan ve mekan ilişkisi ortaya çıkarılmıştır. Arazi çalışmaları günümüzde artık sıradan bir gezi faaliyeti olmaktan çıkmıştır. Teknolojik imkânlar ile birlikte arazi çalışmaları öncesi, uygulanması ve sonrasında da çok sayıda yeni öğrenim alanlarına imkan sağlayarak arazi alanlarını açık hava laboratuvarına dönüştürmüştür (Tuncer ve Pınar, 2023:59). Coğrafya eğitiminde yer alan kazanımlar ile arazi çalışmalarının ilişkisini ele alan alanyazı çalışmaları ile bu durum doğrulanmaktadır (Bozyiğit ve Kayardı, 2023; Akçay, 2023; Tuncer ve Pınar, 2023, Pınar ve Tuncer, 2019; Yıldırım ve Arıbaş, 2018; Ünlü ve Özdemir, 2018; Ballı, 2009; Özay, 2003).

Coğrafya öğretim programında arazi çalışmalarına örnek olabilecek birçok araştırma sahası bulunmaktadır. Bu alan örneklerinden birini de Ihlara Vadisi ve çevresi oluşturmaktadır. Ihlara Vadisi ve çevresinde çok sayıda coğrafi unsurun bir arada bulunmasından dolayı arazi çalışmaları ve 2018 CDÖP kazanımları için büyük bir avantaja sahiptir. Bu bağlamda araştırmanın amacını; 2018 CDÖP’de yer alan kazanımlarla, Ihlara Vadisi ve çevresinin sahip olduğu coğrafi özellikleri ilişkilendirerek arazinin gezi gözlem yönteminin uygulanabileceği bir saha olduğunu ortaya çıkarmak olarak belirlendi. Araştırmada ilk olarak Ihlara Vadisi ve çevresinin fiziki özellikleri incelenmiştir. Fiziki özellikler içinde yer alan her bir unsurun (jeoloji, toprak, iklim özellikleri gibi) 2018 CDÖP’de yer alan kazanımlarla karşılaştırıldığında 13 adeti doğrudan, 6 adeti dolaylı olmak üzere toplam 19 adet kazanımın araştırma sahasının fiziki özellikleri ile ilişkili olduğu ortaya çıkarılmıştır. 2018 CDÖP’de fiziki özellikleri kazandıran Doğal Sistemler ünitesindeki oranı ise %52.77 olup kazanımların yarı yarıya oranı ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Ardından Ihlara Vadisi ve çevresinin beşeri özellikleri incelenmiştir. Beşeri özellikler içinde yer alan her bir unsurun (yerleşmenin tarihçesi, yerleşim alanları, ekonomik faaliyetleri) 2018 CDÖP’de yer alan kazanımları ile karşılaştırıldığında 8 adeti doğrudan, 10 adeti dolaylı olmak üzere toplam 18 adet kazanımın araştırma sahasının beşeri özellikleri ile ilişkili olduğu ortaya çıkarılmıştır. Beşeri Sistemler ünitesindeki oranı ise %33,96 ile önemli bir orana sahip olduğu görülmüştür.

Araştırma sahası 2018 CDÖP’de yer alan diğer iki ünitenin kazanımları ile ilişkisinin oldukça az olduğu ortaya çıkmıştır. Çevre ve Toplum ünitesinde doğrudan 2 kazanıma karşılık gelmekte ve üniteye oranı %11.76’dır. Küresel Ortam ve Bölgeler ünitesinin ise hiçbir kazanımı ile ilişkili olmadığı tespit edilmiştir.

Ihlara Vadisi ve çevresindeki coğrafi unsurlarının 2018 CDÖP’deki kazanımların sınıf düzeyine bakıldığında en yüksek Coğrafya 9 seviyesinde (%90,90) çıkmıştır. Nerdeyse kazanımların tamamına yakınının araştırma sahası ile

doğrudan ve dolaylı ilişkili olduğu görülmüştür. Sınıf seviyesinde ikinci sırada Coğrafya 10 seviyesi (%82,35), üçüncü sırada Coğrafya 12 seviyesi (%14,70), son sırada ise Coğrafya 11 seviyesi (%7,50) yer almıştır. Buna göre araştırma sahasının en çok ilgili olduğu sınıf seviyeleri 9 ve 10 sınıflardır.

Ihlara Vadisi ve çevresindeki coğrafi unsurlarının 2018 CDÖP'de bulunan kazanımların ünite düzeyine bakıldığında ise en yüksek Doğal Sistemler ünitesi (%52,77) çıkmıştır. İkinci sırada Beşeri Sistemler (%33,96), üçüncü sırada Çevre ve Toplum ünitesi (%11,76), son sırada ise Küresel Ortam ve Bölgeler ünitesi (%0) yer almıştır. Buna göre araştırma sahasının en fazla ilgili olduğu ünitelerin Doğal ve Beşeri Sistemler olduğu tespit edilmiştir.

Bu bağlamda gezi gözlem yöntemi ile yapılandırıcı eğitim anlayışının temel hedefi olan akademik başarının yanında 21. yüzyıl insanında olması gereken beceriler ile sürdürülebilir çevre anlayışı da kazandırılabilir. Başta Aksaray ve çevresindeki iller olmak üzere, ülkemizin her yerinde eğitim alan lise öğrencilerini gezi gözlem yöntemini uygulamak için Ihlara Vadisi ve çevresine eğitim gezilerinin yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Akçay, A., E. (2023). Coğrafya eğitiminde alan çalışmalarına bir örnek: Ereğli- Konya Fiziki Coğrafyası. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Akşit, S. ve Gündüzoğlu, H. A. G. (2022). Fiziki coğrafya mekânlarında hayal ve gerçek. Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 54, 1226-1245.

Anonim (2015). Ihlara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı 2015-2019. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, 134.

Arı, Y. (2020). Coğrafya lisans programlarında arazi çalışmaları: uygulayıcı öğretim üyelerinin görüşlerine dayalı nitel bir analiz. Doğu Coğrafya Dergisi, 25(43), 13-30.

Arıbaş, K. (2015). Güzelyurt İlçesi'nin (Aksaray) Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Çizgi Kitabevi Yayınları: 539, Konya.

Ballı, A. (2009). 9. sınıf fiziki coğrafya konuları öğretiminde gezi gözlem yönteminin önemi (Bağcılar ilçesi örneği). Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED), 5 (2), 368-388.

Baylak, H. M. (2006). Fiziki Coğrafya açısından Melendiz Çayı Havzası'nın incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Baylak, H. M. ve Bozyiğit, R. (2018). Geological and geomorphological evaluation of melendiz stream basin. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 40, 74-87.

Baylak, H. M. (2019). Ihlara Vadisi'nin fiziki coğrafya özellikleri ve yöre turizmine etkisi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12 (66), 1-25.

Beekman, P.H., (1966), Hasan Dağı- Melendiz Dağı Bölgesinde Pliosen ve Kuaterner Volkanizma Faaliyetleri, Ankara: Maden Tetkik Arama Enstitüsü Raporu.

Bilgili, M. ve Kocalar, A.O. (2020). Coğrafya nedir? Liberal Düşünce Dergisi, 25 (99), 145-162.

Binal, A. (1996). Aksaray-Ihlara Vadisindeki volkanosedimenter kayalarda görülen duyarsızlık mekanizmalarının araştırılması. Yüksek Mühendislik Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Bozyiğit, R. ve Kayardı, F. (2023). Takkeli Dağ ve çevresinin coğrafya öğretimindeki yeri. Selçuk 8. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi içinde (s. 411-425). Konya.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2017). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (23. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Cook, V. (2010). Exploring students' personal experiences of geography fieldwork. Teaching Geography, 35, 55-57.

Davun, B. ve Albayrak, Y. (2021). Aksaray Ihlara Vadisindeki Yılanlı Kilise'de bulunan yılanlı fresko ve fresko'nun estetik analizi. Karadeniz Uluslararası Bilimse Dergisi. 50, 285-302.

- Demirci, A. (2005). Globalleşen Dünyada Türkiye'deki coğrafya biliminin, amaç, metot ve araç- gereç olarak kendini sorgulaması: coğrafya eğitiminde yapılması gereken reformlar. *Ulusal Coğrafya Kongresi*, 141-149.
- Doğan, U. (2021). *Kapadokya: Zamanda Yolculuk, Bilgin Kültür Sanat Yayınları*, Ankara.
- Doğanay, H. (2002). *Coğrafya Öğretim Yöntemleri: Orta Öğretimde Coğrafya Eğitiminin Esasları (5. Baskı)*. Erzurum: Aktif Yayınevi.
- Emiroğlu, M. (1975). Ihlara Vadisi turizm coğrafyası açısından bir inceleme. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 7,45-108.
- Emre, Ö. (1991). Hasan Dağı-Keçiboyduran dağı volkanizmasının jeomorfolojisi. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, İstanbul.
- Garipağaoğlu, N. (2001). Gezi-gözlem metodunun coğrafya eğitimi ve öğretimindeki yeri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 2(3), 13-30.
- Gülkal, Ö. (1999). Ihlara (Kapadokya) Özel Çevre Koruma Bölgesi ve yakın çevresi örneğinde; koruma-kullanma dengeli planlamaların oluşturulmasında kriterlerin saptanması, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- İlgar, R. ve Korkut, C. (2021). Saros Körfezi'nin lise coğrafya eğitimi gezi faaliyetinde kullanılabilirlik potansiyeli. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi*, 5 (2), 252-262.
- Kahya, E. (2023). Kültürel coğrafya bağlamında bir analiz çalışması: Ihlara Vadisi kültürel peyzajı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 141, 202-224.
- Kalın, Ö.U.ve Koçoğlu, E. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Bağımsızlık Değerine Karşı Metaforik Algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*,18 (2), 419-434.
- Karabacak, V. (2007). Ihlara Vadisi (Orta Anadolu) travertenlerinin genel özellikleri ve kabuksal deformasyon açısından önemler. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 20 (2), 65-82.
- Kaya, H., Taş, M. ve Düz, İ. (2016). Coğrafya eğitiminde saha çalışmaları için bir rota önerisi: Isparta coğrafya ve turizm güzergâhları. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 40 (5), 361-372.
- Koca, C. (2017). Spor Bilimlerinde Nitel Araştırma Yaklaşımı. *Spor Bilimleri Dergisi*, (28) 30-48.
- Kurter, A. (1979). Türkiye'nin morfolimatik bölgeleri. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü yayını, İstanbul.
- McMillan, J. H. ve Schumacher, S. (2010). *Research in Education: Evidence-Based Inquiry (7th ed)*. Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). Ortaöğretim Coğrafya Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı. Retrieved from <http://mufredat.meb.gov.tr>.
- Okan Y. (2004); İlköğretim Sosyal bilgiler derslerinde görsel materyal kullanımı ile coğrafya konularının eğitim ve öğretimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 163,104-119.
- Özay, E. (2003). Ortaöğretim coğrafya eğitimi ve öğretiminde gezi-gözlem metodunun öğrenci başarısına etkisi ve diğer öğretim metodlarıyla karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özgen, N. (2011). Fiziki coğrafya dersi öğretim metoduna farklı bir yaklaşım: gezi-gözlem destekli öğretim. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23, 373-388.
- Öztürk, H., S. (2019). Ihlara Vadisinde (Aksaray) devrilme duyarlılığının fotogrametrik ve kinematik analizlerle incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Patton, M.Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*, (Çev.) M. Bütün ve S.B. Demir, Ankara: Pegem Akademi.
- Pınar, A. ve Tuncer, T. (2019). Coğrafya eğitiminde potansiyel bir açık hava laboratuvarı: Bolluk Gölü ve çevresi. *Gelecek Vizyonlar Dergisi (fvj: Future Visions Journal)*, 3(3), 24-40.
- Saçmalioğlu, M.G. (2019). Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının, Mesleki Öğrenme Topluluğu Aracılığıyla 21. Yüzyıl Becerilerini Ortaya Çıkarma Süreçlerinin Keşfedilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Sarı, M. ve Çömlekçiler, F. (2007). Kızılkaya ignimbritlerinde görülen süreksizliklerin incelenmesi ve kaya kütlelerinin Tanımlanması. Selçuk Üniversitesi Mühendislik.- Mimarlık Fakültesi Dergisi, 23, 207-216.
- Sarıduran, A. (2019). Coğrafya eğitiminde alan çalışmalarına bir örnek: Sarıyar (Gilindirez) Deresi Havzasının (Erdemli- Mersin) fiziki coğrafyası. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Şimşek, Ş. (1997). Ihlara (Kapadokya) Özel Çevre Koruma Bölgesinin jeolojisi ve bölgede yer alan termal kaynakların hidrojeolojik ve hidrokimyasal araştırması ve korumaya ilişkin öneriler. Aksaray: Aksaray Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Topraksu Genel Müdürlüğü (1988). Niğde Arazi Varlığı. Ankara.
- Tuncer, T.ve Pınar, A. (2023). Coğrafya eğitiminde potansiyel bir açık hava laboratuvarı: Karapınar ve çevresi. International Journal of Geography and Geography Education (IGGE), 48, 37-67.
- Uslu, A. (2021). Sosyal medya verileri ile Ihlara Vadisi'ne yapılan ziyaretlerin zamansal ve mekânsal değişimlerinin belirlenmesi. Türkiye Ormancılık Dergisi, 22 (4), 395-407.
- Uzun, A. (2017). Bir açık alan dersliği: Kandıra kıyıları (Kocaeli, Türkiye). Türkiye Jeoloji Bülteni, 60 (1), 117-128.
- Uzun, F., V. (2012). Ihlara Vadisi kültürel peyzaj alanında sürdürülebilir turizm. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ünlü, M. ve Özdemir, F. (2018). Ortaöğretimde fiziki coğrafya kazanımlarına uygun arazi çalışmalarının planlanması (İstanbul ili örneği). Marmara Coğrafya Dergisi (37), 49-62.
- Yavaş, Y. (2016). Ihlara Vadisi (Aksaray) tıpolidae (dıptera) faunasının belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Yenipınar, H. (2009). Ihlara Vadisi, Nevşehir Kültür ve Tarih Araştırmaları Dergisi, 3 (11), 8-43.
- Yıldırım, T. ve Arıbaş, K. (2018). Coğrafya öğretiminde gezi gözlem yöntemi: örnek bir rota çalışması. Marmara Coğrafya Dergisi, 37, 16- 29.
- Yıldırım, A.ve Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6.Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, C. (1997). Coğrafya Eğitiminde Arazi Tatbikatlarının Önemi ve Bir Uygulama Örneği. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(1), 287-307.
- Zorlu, K. (2014). Aksaray-Ihlara Vadisi'nde ekoturizm. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Sağlık Fonksiyonu Açısından Suriye Kaynaklı Zorunlu Göçün Kilis Şehrine Etkileri *

The Effects of Forced Migration from Syria on The City of Kilis in Terms of Health Functions

ÖZET

Araştırmada Suriye kaynaklı zorunlu göçün Kilis şehrinde sağlık fonksiyonu ve fonksiyon alanlarına etkileri ele alınmıştır. Bu doğrultuda Kilis şehrinde bulunan resmi ve özel sağlık kurumları, sağlık personeli ve sağlık alanları incelenmiştir. İnceleme yapılırken 20 yıllık süreç (2002-2021 yılları arasında) 10 yıllık iki dönem (2002-2011 yılları arasında ve 2012-2021 yılları arasında) şeklinde ele alınmıştır. Araştırmada Suriye kaynaklı zorunlu göçün Kilis şehrinde sağlık fonksiyonu ve fonksiyon alanları üzerinde meydana getirdiği değişimleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma Suriye kaynaklı zorunlu göçün Kilis şehrinde sağlık fonksiyonu ve fonksiyon alanlarına etkileri bağlamında mekânsal değişimi ortaya koymasından önem arz etmektedir. Araştırmada kaynak taraması ile elde edilen ve resmi kurum ve kuruluşlardan temin edilen nicel ve nitel veriler kullanılmıştır. Veri temin edilen resmi kurum ve kuruluşlar; T.C. Sağlık Bakanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), T.C. Kilis Belediyesi, Kilis şehrinde bulunan sağlık kurumları ve 76 mahalle muhtarlığıdır. Bunun yanı sıra 2022 yılında Kilis şehrinde alan araştırması yapılmış ve bu doğrultuda mahalle muhtarlarıyla derinlemesine görüşme yapılarak veri temin edilmiştir. Araştırmada tarihsel yöntem, betimsel yöntem ve karşılaştırmalı analiz yöntemleri kullanılmıştır. Tarihsel yöntemle 2002-2021 yılları arasında Kilis şehrinde sağlık fonksiyonu ve fonksiyon alanları incelenmiş; betimsel yöntemle şehrin sağlık fonksiyonu ve fonksiyon alanlarının durum analizi yapılmış; karşılaştırmalı analiz yöntemiyle Suriye kaynaklı zorunlu göç öncesinde (2002-2011 yılları arasında) ve Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında) Kilis şehrinde sağlık fonksiyonu, fonksiyon alanları ve göç nedeniyle meydana gelen değişimler karşılaştırmalı şekilde ortaya konmuştur. Bu yöntemler coğrafya biliminin temel ilkeleri olan dağılım, nedensellik ve ilişki kurma ilkelerine bağlı kalarak uygulanmıştır. Kilis şehrinde Suriye kaynaklı zorunlu göç öncesinde (2002-2011 yılları arasında) sağlık kurumları, sağlık personeli ve sağlık alanlarında artış görülmüştür. Bu artış Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında) hızla devam etmiştir. Ancak artışa rağmen Kilis şehrinde sağlık hizmetlerine erişim ve sağlık hizmetinden yeterli düzeyde yararlanma konusundaki sorunlar giderilememiştir. Sorunların çözümüne yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Fonksiyonu, Zorunlu Göç, Suriyeliler, Kilis Şehri.

ABSTRACT

In this study were discussed the effects of forced migration from Syria on health function and function areas in the city of Kilis. In this regard were examined official and private health institutions, health personnel and health areas in the city of Kilis. In this study the 20-year period (between 2002-2021) was discussed as two 10-year periods (between 2002-2011 and between 2012-2021). The aim of this study is to reveal the changes brought about by the forced migration from Syria on the health function and functional areas in the city of Kilis. This study is important in terms of revealing the spatial changes in the context of the effects of forced migration from Syria on the health function and functional areas in the city of Kilis. In this study quantitative and qualitative data obtained through source scanning and obtained from official institutions and organizations were used. The official institutions and organizations from which data is provided; Ministry of Health, Turkish Statistical Institute (TUIK), Municipality of Kilis, health institutions in Kilis and 76 neighborhood headmen's offices. In addition a field research was conducted in the city of Kilis in 2022 and in this regard data was obtained by in-depth interviews with neighborhood headmen. In this study were used historical methods, descriptive methods, and comparative analysis methods. Using the historical method was conducted on the health function and functional areas in the city of Kilis the period between 2002 and 2021; using the descriptive method was made a situation analysis of health function and function of the city; using the comparative analysis method were revealed comparatively before the forced migration from Syria (between 2002-2011) and with the forced migration from Syria (between 2012-2021) the health function, function areas and changes that occurred due to migration in the city of Kilis. These methods were applied by adhering to the principles of distribution, causality and establishing relationships which are the basic principles of Geography. Before the forced migration from Syria (between 2002-2011), an increase was observed in health institutions, health personnel, and health areas in the city of Kilis. This increase continued rapidly with the forced migration from Syria (between 2012-2021). However despite the increase have not been resolved the problems regarding access to health services and adequate use of health services in the city of Kilis. Efforts for the solution of the problems are being continued.

Keywords: Health Function, Forced Migration, Syrians, Kilis City.

Murat Dinç¹
Mehmet Sait Şahinalp²

How to Cite This Article

Dinç, M. & Şahinalp, M. S. (2024).
“Sağlık Fonksiyonu Açısından
Suriye Kaynaklı Zorunlu Göçün
Kilis Şehrine Etkileri”
International Social Sciences
Studies Journal, (e-ISSN:2587-
1587) Vol:10, Issue:1; pp:33-52.
DOI:
<https://doi.org/10.5281/zenodo.10618956>

Arrival: 20 November 2023
Published: 31 January 2024

Social Sciences Studies Journal is
licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.

* Bu araştırma, Murat DİNÇ tarafından, Prof. Dr. Mehmet Sait ŞAHİNALP danışmanlığında, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalına sunulmak üzere hazırlanan “Beşeri Coğrafya Açısından Suriye Kaynaklı Zorunlu Göçün Kilis Şehrine Etkileri” başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

¹ Doktora öğrencisi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Şanlıurfa, Türkiye. ORCID: 0000-0002-7134-5941. ROR ID: <https://ror.org/057qfs197>

² Prof. Dr., Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Şanlıurfa, Türkiye. ORCID: 0000-0001-8848-529X. ROR ID: <https://ror.org/057qfs197>

GİRİŞ

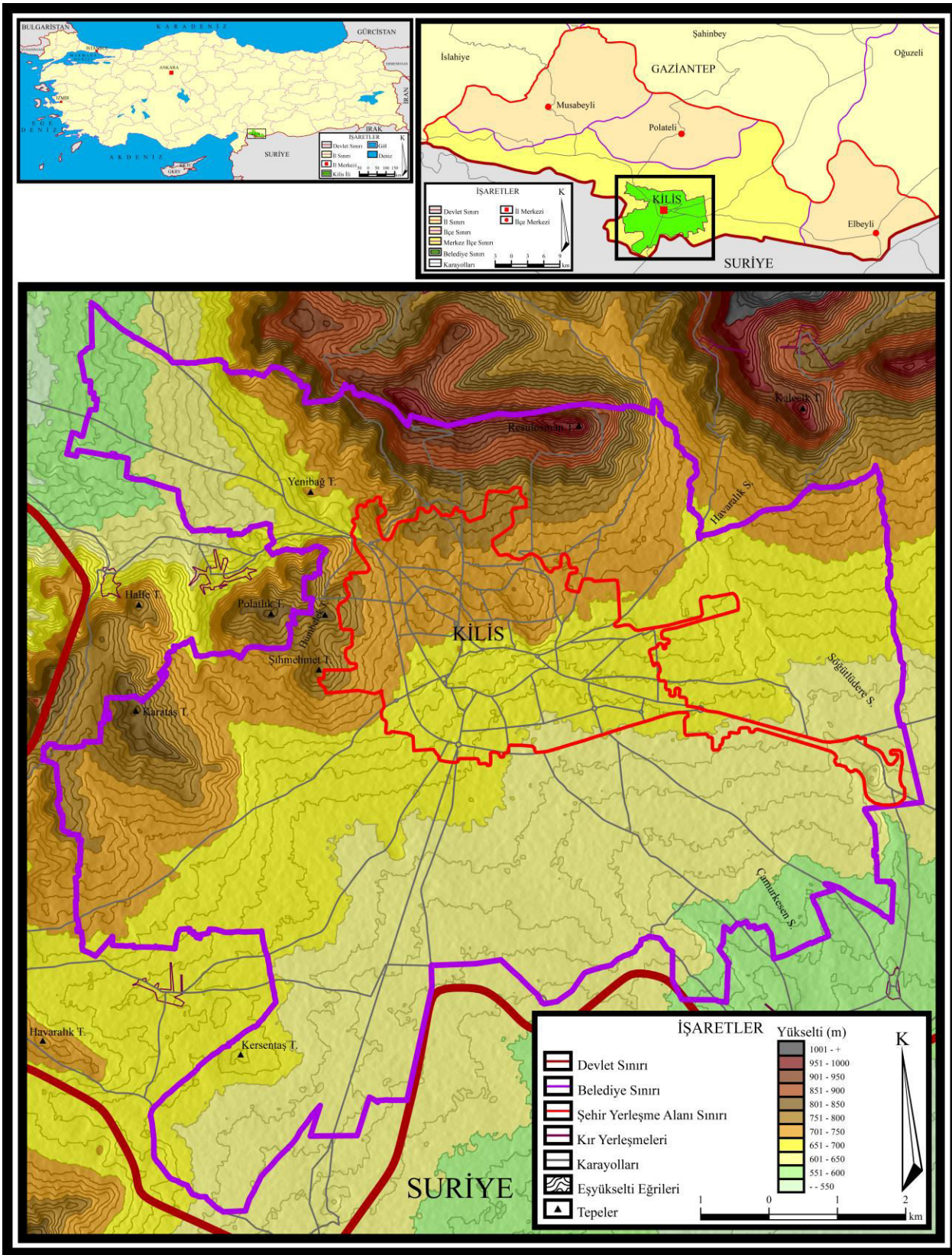
İnsanlığın temel hak, özgürlük ve gereksinimlerinden biri sağlık hakkıdır. Yaşamın ve yaşamsal faaliyetlerin devam etmesi için sağlık temel bir koşuldur. Sağlık hakkı, 10 Aralık 1948 tarihinde ilan edilen 30 maddelik Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (UDHR) ile güvenceye alınmıştır. Geniş bir kapsama sahip olan bu beyannamede sağlıkla ilgili olarak; Madde 25 kapsamında bütün insanların hem birey hem aile düzeyinde sağlık hakkına ve sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkına sahip olduğu ifade edilmektedir (United Nations (UN), 1948: 76; Peterson, 2018: 62). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) sağlığı, bedensel, ruhsal ve sosyal yönden bütünüyle iyi ve sağlam olma hali olarak tanımlamaktadır. Sağlık, sadece herhangi bir sağlık probleminin olmaması değil aynı zamanda bütünsel bir esenlik durumunu ifade etmektedir (United Nations (UN) World Health Organization (WHO), 1948; Perruchoud ve Redpath-Cross, 2013: 71; Parlatır, Gözaydın, Zülfiyar, Aksu, Türkmen ve Yılmaz, 1998: 1885; Ayverdi, 2010: 1045; Rycroft, 1989: 143). Sağlıkla ilgili yapılan faaliyetler sağlık hizmetlerini oluşturmaktadır. En önemli kamusal hizmetlerden biri olan sağlık hizmetleri; hastalıkların önlenmesi, yaşanabilir çevre oluşturulması, sağlık ihtiyacının karşılanması ve sağlık düzeyinin yükseltilmesine yönelik hizmetleri içermektedir (Alaeddinoğlu, Toroğlu ve Elibüyük, 2004: 102; Kavuncubaşı ve Yıldırım, 2018: 13).

Şehirlerin önemli fonksiyonlarından biri sağlık fonksiyonudur. Geçmişten günümüze resmi ve özel sağlık kurumları şehirlerde kurulmuş ve gelişim göstermiştir. Bu nedenle şehirlerde toplanmış olan sağlık kurumları, sağlık personelleri, tedavi araç gereçleri ve sağlık hizmetleriyle hem şehir nüfusuna hem çevresinde yer alan kırsal nüfusa hizmet sağlamaktadır. Sağlık hizmetlerinin kapasitesi sağlık fonksiyonunu ve şehirlerin etki alanları genişletebilmektedir (Göney, 2017: 87; Yılmaz Çıldam ve Aliğaoğlu, 2017: 213; Uğur, 2003: 248; Şahinalp, 2005: 286; Aliğaoğlu, 2004: 231). Bunun yanı sıra sağlık fonksiyonu coğrafya ve sağlık arasındaki etkileşimi de ortaya koymaktadır. Coğrafya ile sağlık arasında yakın bir ilişki vardır. Yaşam alanı, çalışma koşulları, beslenme, sağlık kurumlarının konumu, salgın hastalıkların izlenmesi, sağlık stratejilerinin hedefleri ve alınan hava dahil her türlü faaliyet doğrudan veya dolaylı olarak sağlıkla etkileşim içindedir (Kantürk Yiğit, 2011: 31; Öztaş ve Akgün, 2022: 259; Dummer, 2008: 1177). Coğrafya bilminde bu içeriklere bağlı kalınarak yapılan çalışmalar sağlık coğrafyası kapsamında yer almaktadır. Sağlık coğrafyası tıbbi coğrafya olarak da adlandırılmakta olup coğrafyanın sağlıkla ilgili konuları incelediği bir alt disiplindir. Sağlık coğrafyası; sağlık kurumlarının niceliksel ve niteliksel özelliklerini, koruyucu ve önleyici sağlık hizmetlerini, sağlık hizmetlerine erişimi, hastalıkların kapsamını, dağılımını ve bunların insan, zaman ve mekânla ilişkisini incelemektedir (Knox ve Marston, 2016: 107; Timor, 1996: 303-304; Kantürk, 2009: 72; Hapçioğlu, 1987: 2; Erkan, 2010: 253).

Kilis şehrine 2012 yılından itibaren yapılan Suriye kaynaklı zorunlu göç şehirde bulunan sağlık kurumları ve sağlık personeli üzerinde etki oluşturarak sağlık hizmetlerini nicelik ve nitelik yönünden değişime uğratmıştır. Araştırma bu değişimi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda araştırma Kilis şehrinde sağlık fonksiyonu ve fonksiyon alanları özelinde Suriye kaynaklı zorunlu göçün mekânsal etkilerini ortaya koyması açısından önemlidir.

Kilis şehri Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Orta Fırat Bölümünün Gaziantep Yöresinde, 36° 40' 30" – 36° 45' 00" kuzey enlemleri ile 37° 02' 30" – 37° 14' 00" doğu boylamları arasında yer almaktadır (Harita 1). Kilis şehrinin kuzey, kuzeydoğu ve kuzeybatısında Gaziantep ili, güney, güneydoğu ve güneybatısında Suriye yer almaktadır. Kilis şehri kuzeyden Havaralık Sırtı, Resul Osman (974 m) ve Kalecik Tepesi (954 m), güneyden Çamurkesen Sırtı, doğudan Söğütlüdere, Naharayolu ve Karaçamlık Sırtı, batıdan Yenibağ (678 m), Hümbelek (786 m), Polatlık (788 m) ve Şihmehtepesi (774 m) ile çevrilmiştir. Kilis şehri kuzey ve batısındaki tepelerin eteği ile güney ve doğusundaki ova alanı üzerinde 612.5-787.5 m yükselti basamakları arasında bulunmaktadır. Kilis şehrinde doğudan batıya ve güneyden kuzeye gidildikçe yükselti artmaktadır. Kilis şehrinin yüzölçümü 14.07 km²'dir. Kilis şehir merkezi Gaziantep şehir merkezine 51.23 km, Suriye sınırına 5.06 km (9.49 km) mesafe uzaklıktadır.

Harita 1: Araştırma Alanının Yeri ve Sınırları, 2022.

Kaynak: "T.C. Kilis Belediyesi ve United States Geological Survey (USGS), 2022" verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur

SURİYE KAYNAKLI ZORUNLU GÖÇ VE KİLİS ŞEHİRİ

İnsanlık tarihi boyunca dünya üzerinde farklı coğrafyalarda birçok akış, karşılaşma ve temas gerçekleşmiştir. Bu süreçlerin en yoğun yaşandığı yerlerden biri Ortadoğu, son örneklerinde biri Arap Baharıdır. İnsan hakları, özgürlük, adalet ve demokrasi talebiyle devlet yönetimine karşı başlatılan isyan sürecini ifade eden Arap Baharı 2010 yılında Tunus'ta ortaya çıkmış, ardından Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yayılmıştır. Bu süreç 2011 yılından itibaren Suriye'de de etkili olmaya başlamış ve ülkede yaşanan çatışmalarla birlikte milyonlarca insan hem

ülke içinde hem ülke dışında yaşadıkları yeri zorunlu olarak terk etmiş ve büyük göç dalgası oluşturmuştur. Bu zorunlu göçün hedefleri arasında Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak gibi sınır komşusu ülkeler ile başta Almanya, İsveç ve Avusturya olmak üzere Avrupa ülkeleri yer almıştır. Suriye kaynaklı zorunlu göçün Türkiye'deki hedefleri ise Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin, Hatay ve Kilis gibi sınır şehirleri ile başta İstanbul, Ankara, İzmir olmak üzere büyük şehirler olmuştur. Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin barınmaları amacıyla geçici barınma merkezleri oluşturulmuştur. Ancak buna rağmen Suriye kaynaklı zorunlu göçün en yoğunlaştığı alanlar şehirler olmuştur. Bu şehirlerden biri de araştırma alanı olarak seçilen Kilis şehridir. Kilis şehrine yapılan Suriye kaynaklı zorunlu göç 2012 yılında başlamış ve şehir hem bireysel hem kitlesel olarak yoğun göçe maruz kalmıştır. Bu göçün uzun süreli olmayacağı, Suriye'deki çatışmaların kısa sürede sona ererek huzurun sağlanacağını, böylelikle Kilis şehrine yapılan Suriye kaynaklı zorunlu göçün ve Kilis şehrinde bulunan Suriyeli nüfusun zamanla azalacağını düşünülmüştür. Ancak süreç düşünüldüğü şekilde ilerlememiş, tersine Kilis şehrine yapılan Suriye kaynaklı zorunlu göç hızla devam etmiştir (Harunoğulları ve Ağcadağ Çelik, 2019: 590; Alan Araştırması, 2022). Suriye kaynaklı zorunlu göçün Kilis şehrinin tercih etmesinde; bir bölümü birinci derece olmak üzere akrabalık ilişkileri (Benek, 2016: 177; Çelik, 2020: 184), coğrafi yakınlık, ulaşım kolaylığı ve iş bulma düşüncesi etkili olmuştur (Harunoğulları, 2016: 385).

Kilis şehrinde 2012 yılında Suriyeli nüfusu 27420 kişidir. 2012 yılında Kilis şehrinde Suriyeli nüfusun en yüksek olduğu mahalle şehrin merkezi kesiminde yer alan, 3000 Suriyelinin bulunduğu Demirciler Mahallesi'dir. 2012 yılında Kilis şehrinde Suriyeli nüfusun yüksek olduğu diğer mahalleler; şehrin güneyinde yer alan Yavuz Sultan Selim Mahallesi (2907 kişi), kuzeydoğusunda yer alan Helvacıoğlu Mahallesi (2000 kişi), doğusunda yer alan Doğan Güreş Paşa Mahallesi (1500 kişi) ve merkezi kesiminde yer alan Vaiz Mahallesi'dir (1413 kişi). 2012 yılında Suriye kaynaklı zorunlu göç Suriyeli nüfus için acil, geçici korunma ve barınma ihtiyacı meydana getirmiştir. Bu ihtiyacın en uygun şekilde karşılandığı mahalleler Kilis şehrinin çevre mahalleleridir. Bu mahallelerde konut sayısı ve kentsel hizmet kalitesi yüksek, mahalle yüzölçümü büyük olup güvenlik, ulaşım ve altyapı sorunu bulunmamaktadır. Bu durum barınma olanaklarını arttırmış ve geçici barınma birimlerinin kurulabileceği uygun, geniş alanlar sağlamıştır. Buna bağlı olarak 2012 yılında Suriyeli nüfus Kilis şehrinin daha çok çevre mahallelerini tercih etmiştir. Bu nedenle 2012 yılında Kilis şehrinde Suriyeli nüfusun yüksek olduğu mahalleler şehrin çevre mahalleleridir. Kilis şehrinde 2012 yılında Suriyeli nüfusun en düşük olduğu mahalle ise şehrin merkezi kesiminde yer alan, 10 Suriyelinin bulunduğu Hacı İlyas Mahallesi ve 10 Suriyelinin bulunduğu Okçular Mahallesi'dir. 2012 yılında Kilis şehrinde Suriyeli nüfusun düşük olduğu diğer mahalleler; şehrin kuzeybatısında yer alan Mehmet Sanlı Mahallesi (30 kişi), merkezi kesiminde yer alan Şehitler Mahallesi (30 kişi), Bölük Mahallesi (40 kişi), Çaylak Mahallesi (44 kişi), Aslan Mahallesi (48 kişi), Meşetlik Mahallesi (50 kişi), Müslümanbey Mahallesi (50 kişi), Şih Ahmet Mahallesi'dir (50 kişi). 2012 yılında Kilis şehrinde Suriyeli nüfusun düşük olduğu mahalleler şehrin merkezi mahalleleridir. Kentsel sit alanı yayılış gösterdiği bu mahallelerde konut sayısı ve kentsel hizmet kalitesi düşük, eski tip ve tescilli yapılar yaygın, mahalle yüzölçümü küçük olup güvenlik, ulaşım ve altyapı açısından dezavantajlar bulunmaktadır. Bu durum barınma olanaklarını ve geçici barınma birimlerinin kurulmasını sınırlamaktadır. Buna bağlı olarak 2012 yılında Suriyeli nüfus Kilis şehrinin merkezi mahallelerini daha az tercih etmiştir. Bu nedenle 2012 yılında Kilis şehrinde Suriyeli nüfusun düşük olduğu mahalleler şehrin merkezi mahalleleridir (Alan Araştırması, 2022).

Kilis şehrinde 2021 yılında Suriyeli nüfusu 93079 kişiye ulaşmıştır. 2021 yılında Kilis şehrinde Suriyeli nüfusun en yüksek olduğu mahalle şehrin kuzeybatısında yer alan, 20000 Suriyelinin bulunduğu Ekrem Çetin Mahallesi'dir. 2021 yılında Kilis şehrinde Suriyeli nüfusun yüksek olduğu diğer mahalleler; şehrin güneybatısında yer alan Kazım Karabekir Mahallesi (5904 kişi), kuzeyinde yer alan Atatürk Mahallesi (3500 kişi), batısında yer alan Şih Mehmet Mahallesi'dir (3323 kişi). 2021 yılında Kilis şehrinde Suriyeli nüfusun yüksek olduğu mahalleler 2012 yılındaki gibi konut sayısının ve kentsel hizmet kalitesinin yüksek, mahalle yüzölçümünün büyük olduğu ve güvenlik, ulaşım, altyapı sorununun bulunmadığı çevre mahallelerdir. Kilis şehrinde 2021 yılında Suriyeli nüfusun en düşük olduğu mahalle ise şehrin kuzeydoğusunda yer alan, 30 Suriyelinin bulunduğu Helvacıoğlu Mahallesi'dir. 2021 yılında Kilis şehrinde Suriyeli nüfusun düşük olduğu diğer mahalleler; şehrin merkezi kesiminde yer alan Muallim Rıfat Bilge Mahallesi (99 kişi), Bilali Habeş Mahallesi (100 kişi), Hacı Gümüş Mahallesi (100 kişi), kuzeybatısında yer alan Mehmet Sanlı Mahallesi (100 kişi), merkezi kesiminde yer alan Aslan Mahallesi'dir (121 kişi). 2021 yılında Kilis şehrinde Suriyeli nüfusun düşük olduğu mahalleler 2012 yılındaki gibi konut sayısının ve kentsel hizmet kalitesinin düşük, eski tip ve tescilli yapılar yaygın, mahalle yüzölçümü küçük olduğu, kentsel sit alanının yayılış gösterdiği ve güvenlik, ulaşım altyapı açısından dezavantajların bulunduğu merkezi mahallelerdir (Alan Araştırması, 2022).

Suriye kaynaklı zorunlu göç öncesinde Kilis şehrinin 2000 yılı nüfusu 70670 kişi, 2011 yılı nüfusu 84184 kişidir. Suriye kaynaklı zorunlu göçün başladığı 2012 yılında ise Kilis şehrinin nüfusu 85119 kişi, 2021 yılı nüfusu 108965 kişidir (TÜİK, 2022). Kilis şehrinde sağlık kurumları ve sağlık personeli de bu nüfusa göre planlanmıştır. Ancak

Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte Kilis şehrinin nüfusuna 2012 yılında 27420 Suriyeli, 2021 yılında 93079 Suriyeli eklenmiştir. Dolayısıyla Kilis şehrinin nüfusuna göre planlanan sağlık hizmetleri Suriyelilerin Kilis şehrine gelmesiyle birlikte, kapasitesinin üzerinde bir nüfusla karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle Suriye kaynaklı zorunlu göç Kilis şehrinde sağlık hizmetlerinin yükünü oldukça arttırmıştır.

ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Suriye Kaynaklı Zorunlu Göç Öncesinde Kilis Şehrinin Sağlık Fonksiyonu ve Fonksiyon Alanları (2002-2011)

Sağlık Kurumlarının Dağılışı

Kilis şehrinde 2002-2011 yılları arasında 1 hastane bulunmaktadır. Bu hastane Kilis Devlet Hastanesidir (Tablo 1). Hastane, 2007 yılına kadar şehrin merkezi kesiminde yer alan Aşit Mahallesi'nde hizmet vermiştir. Bu dönemde hastanenin yerleşkesi Cumhuriyet Caddesi ve Akpınar Caddesi'nin kuzeyinde, Karataş Caddesi'nin güneyinde, Egemenlik Caddesi'nin batısında, Hastane Sokak ve 7 Aralık Sokağı'nın doğusunda yer almıştır. Kilis Devlet Hastanesinin bu dönemdeki konumu merkezi alanlara yakınlığın ön planda tutulduğunu göstermektedir. 2007 yılında Kilis Devlet Hastanesi şehrin güneybatısında yer alan Kazım Karabekir Mahallesi'ne taşınmıştır. Hastanenin yerleşkesi Kilis-Hatay karayolunu oluşturan İstiklal Caddesi'nin güneyinde Kilis-Suriye karayolunu oluşturan Abdullah Gül Bulvarı'nın batısında yer almaktadır (Harita 2, Harita 3). 2007 yılında merkezi mahalleden çevre mahalleye taşınan Kilis Devlet Hastanesinin konumu erişilebilirliğin ön planda tutulduğunu göstermektedir.

Kilis şehrinde 2002-2011 yılları arasında 1 Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi bulunmaktadır. Bu kurum Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezidir (Tablo 1). 2008 yılından önce Kilis Devlet Hastanesindeki diş polikliniklerinde verilen ağız ve diş sağlığı hizmetleri 2008 yılından itibaren Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezinde vermeye başlanmıştır. Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezinin yerleşkesi Kilis şehrinin kuzeybatısında Ekrem Çetin Mahallesi'nde, Kilis-Hatay karayolunu oluşturan İstiklal Caddesi'nin batısında, Vali Güner Özmen Bulvarı'nın güneyinde yer almaktadır (Harita 2, Harita 3). Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezinin konumu erişilebilirliğin ön planda tutulduğunu göstermektedir.

Kilis şehrinde 2002-2011 yılları arasında 1 özel tıp merkezi bulunmaktadır. Bu kurum Özel Aktürk Tıp Merkezidir (Tablo 1). 2010 yılında hizmet vermeye başlayan Özel Aktürk Tıp Merkezi Kilis şehrinin merkezi kesiminde Tekye Mahallesi'nde Cumhuriyet Caddesi'nin güneyinde yer almaktadır (Harita 2, Harita 3). Özel Aktürk Tıp Merkezinin konumu erişilebilirliğin ve merkezi alanlara yakınlığın ön planda tutulduğunu göstermektedir.

Kilis şehrinde 2002-2011 yılları arasında özel diş hekimi muayenehane sayısı azalmıştır. 2002 yılında Kilis şehrinde 4 özel diş hekimi muayenehanesi bulunmaktadır (Tablo 1). Bu muayenehaneler şehrin merkezi mahallelerinde yer almaktadır. Muayenehanelerin 3'ü Yedi Aralık Mahallesi'nde, 1'i Büyükkütah Mahallesi'nde bulunmaktadır (Harita 2, Harita 3). 2011 yılında Kilis şehrinde bulunan özel diş hekimi muayenehane sayısı 3'e düşmüştür (Tablo 1). Bu muayenehaneler şehrin merkezi mahallelerinde yer almaktadır. Muayenehanelerin 2'si Yedi Aralık Mahallesi'nde, 1'i Büyükkütah Mahallesi'nde bulunmaktadır (Harita 2, Harita 3). 2002-2011 yılları arasında Kilis şehrinde bulunan özel diş hekimi muayenehane sayısının azalma nedeni 2008 yılında Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezinin faaliyete geçmesidir. 2002-2011 yılları arasında Kilis şehrinde bulunan özel diş hekimi muayenehanelerinin konumu, erişilebilirliğin ve merkezi alanlara yakınlığın ön planda tutulduğunu göstermektedir.

Kilis şehrinde 2002-2011 yılları arasında eczane sayısı artmıştır. 2002 yılında Kilis şehrinde 20'si merkezi mahallelerde, 5'i çevre mahallelerde olmak üzere 25 eczane bulunmaktadır (Tablo 1). Bu eczanelerin 6'sı Yedi Aralık Mahallesi'nde, 3'ü Doğan Güreş Paşa Mahallesi'nde, 3'ü İsmet Paşa Mahallesi'nde, 2'si Ekrem Çetin Mahallesi'nde, 2'si Şehit Sakıp Mahallesi'nde, 2'si Tekye Mahallesi'nde, 1'i Akpınar Mahallesi'nde, 1'i Büyükkütah Mahallesi'nde, 1'i Hürriyet Mahallesi'nde, 1'i Kanuni Sultan Süleyman Mahallesi'nde, 1'i Kartalbey Mahallesi'nde, 1'i Nedim Ökmen Mahallesi'nde, 1'i Şehitler Mahallesi'nde yer almaktadır (Harita 2, Harita 3). 2011 yılında Kilis şehrinde bulunan eczane sayısı 23'ü merkezi mahallelerde, 8'i çevre mahallelerde olmak üzere 31'e yükselmiştir (Tablo 1). Bu eczanelerin 6'sı Yedi Aralık Mahallesi'nde, 3'ü Doğan Güreş Paşa Mahallesi'nde, 3'ü İsmet Paşa Mahallesi'nde, 3'ü Tekye Mahallesi'nde, 2'si Ebulüle Mahallesi'nde, 2'si Ekrem Çetin Mahallesi'nde, 2'si Karaali Mahallesi'nde, 2'si Şehit Sakıp Mahallesi'nde, 1'i Akpınar Mahallesi'nde, 1'i Büyükkütah Mahallesi'nde, 1'i Kanuni Sultan Süleyman Mahallesi'nde, 1'i Kartalbey Mahallesi'nde, 1'i Kazım Karabekir Mahallesi'nde, 1'i Namık Ünler Paşa Mahallesi'nde, 1'i Nedim Ökmen Mahallesi'nde, 1'i Şehitler Mahallesi'nde yer almaktadır (Harita 2, Harita 3). 2002-2011 yılları arasında Kilis şehrinde eczane sayısının artma nedeni nüfus artışına bağlı olarak artan sağlık hizmetleri ihtiyacıdır. 2002-2011 yılları arasında Kilis şehrinde bulunan eczane sayısı şehrin merkezi mahallelerinde yoğunlaşmış olup şehrin çevre mahallelerinde artış içindedir.

Eczanelerin konumu merkezi alanlara, hastane, sağlık ocağı vb. sağlık kurumlarına yakınlığın ön planda tutulduğunu göstermektedir.

Kilis şehrinde 2002-2011 yılları arasında sağlık ocağı sayısı artmıştır. 2002 yılında Kilis şehrinde 4 sağlık ocağı bulunmaktadır (Tablo 1). Sağlık ocaklarının 1'i Albay İbrahim Karaoğlanoğlu Mahallesi'nde, 1'i Kazım Karabekir Mahallesi'nde, 1'i Nedim Ökmen Mahallesi'nde, 1'i Şöhrabil Mahallesi'nde yer almaktadır (Harita 2, Harita 3). 2011 yılında Kilis şehrinde bulunan sağlık ocağı sayısı 7'ye yükselmiştir (Tablo 1). Sağlık ocaklarının 1'i Albay İbrahim Karaoğlanoğlu Mahallesi'nde, 1'i Karaali Mahallesi'nde, 1'i Kazım Karabekir Mahallesi'nde, 1'i Nedim Ökmen Mahallesi'nde, 1'i Şöhrabil Mahallesi'nde, 1'i Ekrem Çetin Mahallesi'nde, 1'i Doğan Güreş Paşa Mahallesi'nde yer almaktadır (Harita 2, Harita 3). Kilis şehrinde 2002-2011 yılları arasında sağlık ocağı sayısının artma nedeni nüfus artışına bağlı olarak artan sağlık hizmetleri ihtiyacıdır.

Kilis şehrinde 2002-2011 yılları arasında diğer sağlık kurumlarının sayısı sabit kalmıştır. Bu süreçte 4 diğer sağlık kurumu bulunmaktadır (Tablo 1). Bu kurumlar şehrin merkezi mahalleleri olan Ketenciler, Nedim Ökmen ve Şehitler Mahallesi'nde yer almaktadır (Harita 2, Harita 3). Kilis şehrinde bulunan diğer sağlık kurumlarının konumu, erişilebilirliğin ve merkezi alanlara yakınlığın ön planda tutulduğunu göstermektedir.

Kilis şehrinde 2002-2011 yılları arasında hastane yatak sayısı artmıştır. 2002 yılında Kilis şehrinde hastane yatak sayısı 149 olup 2011 yılında 162'ye yükselmiştir. Hastane yatak sayısındaki en yüksek artış 2007 yılında gerçekleşmiştir (Tablo 1). Bu artışın nedeni 2007 yılında Kilis Devlet Hastanesinin Aşit Mahallesi'ndeki binadan Kazım Karabekir Mahallesi'ndeki yeni binaya taşınması ve buna bağlı olarak kapasite artışı sağlanmasıdır. 2002-2011 yılları arasında Kilis şehrinde hastane yatak sayısının tamamını Kilis Devlet Hastanesi karşılamıştır.

Kilis şehrinde sağlık hizmetlerinin ihtiyacı karşılayamadığı durumlarda ve daha gelişmiş sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyulduğunda sağlık hizmetlerinin üst düzeyde sağlandığı Gaziantep şehri tercih edilmektedir. Gaziantep şehri hem ihtisaslaşmış resmi ve özel sağlık kurumları hem mütehassis hekimler hem sahip olduğu tıbbi araç gereç ve donanımlar hem yakın mesafede olması nedeniyle ilk tercih edilen şehirdir (Kesici, 1995: 267). Bu durum 2002-2011 yılları arasında da geçerliliğini sürdürmüştür. Bu nedenle sağlık fonksiyonu açısından Kilis şehri Gaziantep şehrinin etkisi altındadır.

Tablo 1: Kilis Şehrinde Sağlık Kurumlarının Dağılışı (2002-2011)

Yıllar	Sağlık Kurumlarının Sayısı (Adet)							
	1*	2*	3*	4*	5*	6*	7*	8*
2002	1	-	-	4	25	4	4	149
2003	1	-	-	4	27	4	4	168
2004	1	-	-	4	29	4	4	164
2005	1	-	-	4	29	5	4	157
2006	1	-	-	4	30	5	4	137
2007	1	-	-	3	30	5	4	182
2008	1	1	-	3	31	6	4	162
2009	1	1	-	3	31	6	4	162
2010	1	1	1	3	31	6	4	162
2011	1	1	1	3	31	7	4	162

Kaynak: "T.C. Sağlık Bakanlığı, TÜİK, Kilis Şehrindeki Sağlık Kurumları, Mahalle Muhtarlıkları ve Alan Araştırması, 2022" verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

1*: Hastane

2*: Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi

3*: Özel Tıp Merkezi

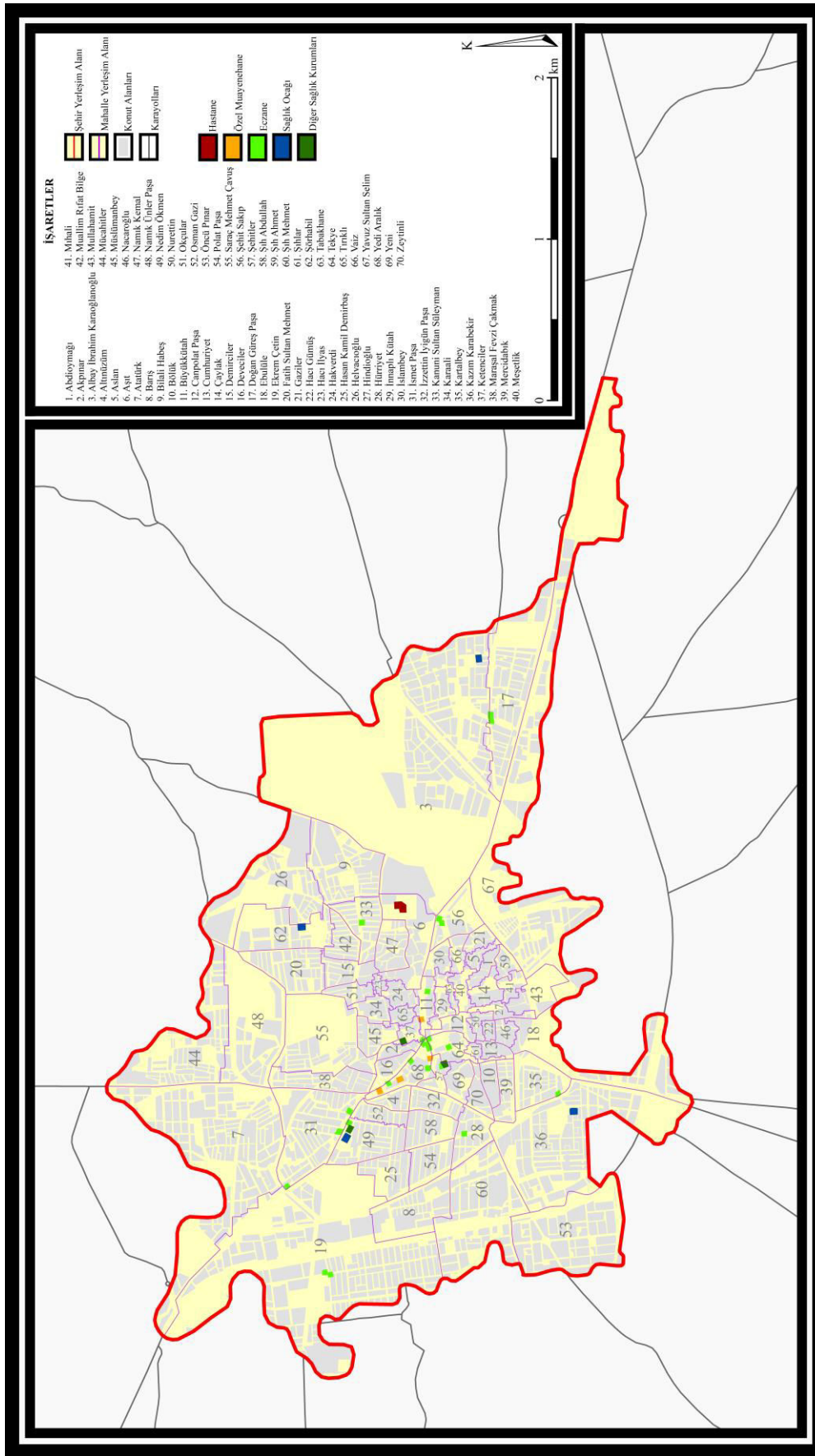
4*: Özel Diş Hekimi Muayenehanesi

5*: Eczane

6*: Sağlık Ocağı

7*: Diğer Sağlık Kurumları

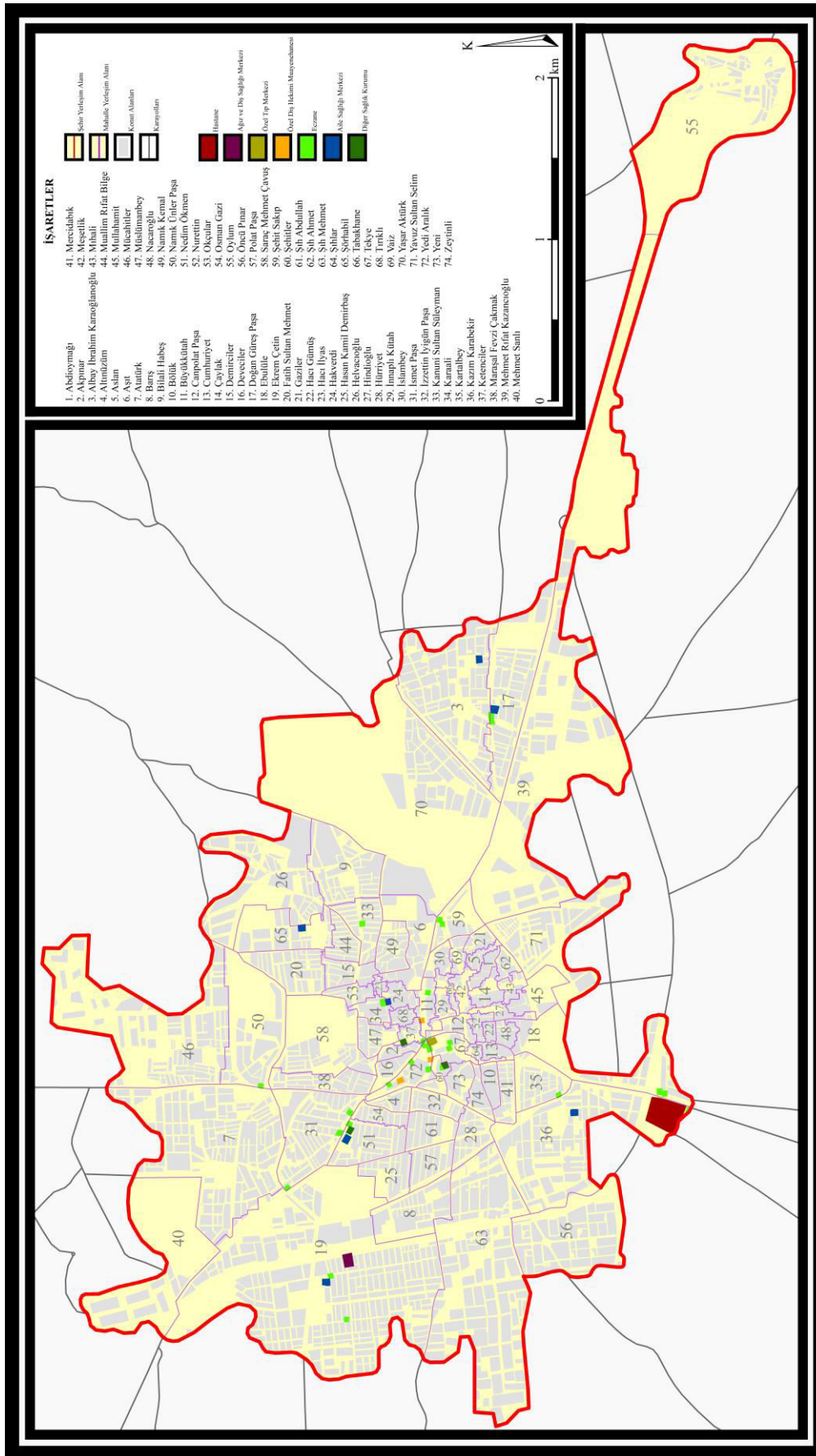
8*: Hastane Yatak Sayısı

Harita 2: Kilis Şehrinde Sağlık Alanlarının Dağılışı, 2002.

Kaynak: "T.C. Sağlık Bakanlığı, TÜİK,

T.C. Kilis Belediyesi, Kilis Şehrindeki Sağlık Kurumları, Mahalle Muhtarlıkları ve Alan Araştırması, United States Geological Survey (USGS), 2022" verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur

Harita 3: Kilis Şehrinde Sağlık Alanlarının Dağılışı, 2011.

Kaynak: "T.C. Sağlık Bakanlığı, TÜİK, T.C. Kilis Belediyesi, Kilis Şehrindeki Sağlık Kurumları, Mahalle Muhtarlıkları ve Alan Araştırması, United States Geological Survey (USGS), 2022" verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur

Sağlık Personelinin Dağılışı

Kilis şehrinde 2002-2011 yılları arasında uzman hekim sayısı artmıştır. 2002 yılında Kilis şehrinde 26 uzman hekim hizmet vermiştir. Bu hekimlerin tamamı devlete bağlı sağlık kurumlarında faaliyet göstermiştir (Tablo 2). 2011 yılında Kilis şehrinde hizmet veren uzman hekim sayısı 70'e yükselmiştir. Bu hekimlerin 64'ü devlete bağlı, 6'sı özel sağlık kurumlarında hizmet vermiştir (Tablo 2). 2002-2011 yılları arasında Kilis şehrinde uzman hekim sayısını arttıran önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerden ilki 2007 yılında Kilis Devlet Hastanesinin şehrin merkezi mahallelerinden biri olan Aşit Mahallesi'nden şehrin güneybatısında yer alan Kazım Karabekir Mahallesi'ne taşınmasıdır. Böylelikle kapasite artışı sağlanarak daha fazla uzman hekimin hizmet vermesine olanak sağlanmıştır. 2002-2011 yılları arasında Kilis şehrinde uzman hekim sayısını arttıran ikinci gelişme 2010 yılında Kilis şehrinin merkezi mahallelerinden biri olan Tekye Mahallesi'nde Cumhuriyet Caddesi'nin güneyinde Özel Aktürk Tıp Merkezinin açılmasıdır. Bu kurumda hizmet veren uzman hekimlerin bulunması Kilis şehrinde hizmet veren uzman hekim sayısını arttırmıştır. 2002-2011 yılları arasında Kilis şehrinde uzman hekim sayısını arttıran üçüncü etken nüfus artışına bağlı olarak artan sağlık hizmetleri ihtiyacıdır.

Kilis şehrinde 2002-2011 yılları arasında pratisyen hekim sayısı azalmıştır. 2002 yılında Kilis şehrinde 88 pratisyen hekim hizmet vermiştir. Bu hekimlerin tamamı devlete bağlı sağlık kurumlarında faaliyet göstermiştir (Tablo 2). 2011 yılında Kilis şehrinde hizmet veren pratisyen hekim sayısı 61'e düşmüştür. Bu hekimlerin 58'i devlete bağlı, 3'ü özel sağlık kurumlarında hizmet vermiştir (Tablo 2). 2002-2011 yılları arasında Kilis şehrinde pratisyen hekim sayısının azalma nedeni tedavi hizmetlerinde uzman hekimlerin yaygınlaştırılarak uzman hekim sayısının artırılmasıdır.

Kilis şehrinde 2002-2011 yılları arasında diş hekimi sayısı artmıştır. 2002 yılında Kilis şehrinde 10 diş hekimi hizmet vermiştir. Bu hekimlerin 5'i devlete bağlı, 5'i özel sağlık kurumlarında faaliyet göstermiştir (Tablo 2). 2011 yılında Kilis şehrinde hizmet veren diş hekimi sayısı 22'ye yükselmiştir. Bu hekimlerin 19'u devlete bağlı, 5'i özel sağlık kurumlarında hizmet vermiştir (Tablo 2). 2002-2011 yılları arasında Kilis şehrinde diş hekimi sayısının artma nedenleri 2008 yılında Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezinin faaliyete geçerek daha fazla diş hekiminin istihdam edilmesi ve nüfus artışına bağlı olarak artan sağlık hizmetleri ihtiyacıdır.

Kilis şehrinde 2002-2011 yılları arasında eczacı sayısı artmıştır. 2002 yılında Kilis şehrinde 26 eczacı hizmet vermiştir. Bu eczacıların 2'si devlete bağlı, 24'ü özel sağlık kurumlarında faaliyet göstermiştir (Tablo 2). 2011 yılında Kilis şehrinde hizmet veren eczacı sayısı 35'e yükselmiştir. Bu eczacıların 4'ü devlete bağlı, 31'i özel sağlık kurumlarında hizmet vermiştir (Tablo 2). 2002-2011 yılları arasında Kilis şehrinde eczacı sayısını arttıran temel faktör nüfus artışı ve bu artışına bağlı olarak artan sağlık hizmetleri ihtiyacıdır.

Kilis şehrinde 2002-2011 yılları arasında hemşire sayısı artmıştır. 2002 yılında Kilis şehrinde 53 hemşire hizmet vermiştir. Bu hemşirelerin tamamı devlete bağlı sağlık kurumlarında faaliyet göstermiştir (Tablo 2). 2011 yılında Kilis şehrinde hizmet veren hemşire sayısı 179'a yükselmiştir. Bu hemşirelerin 172'si devlete bağlı, 7'si özel sağlık kurumlarında hizmet vermiştir (Tablo 2). 2002-2011 yılları arasında Kilis şehrinde hemşire sayısını arttıran faktörler nüfus artışına bağlı olarak artan sağlık hizmetleri ihtiyacı, 2007 yılında Kilis Devlet Hastanesinin yeni binaya taşınması ve 2011 yılında Özel Aktürk Tıp Merkezinin açılmasıdır.

Kilis şehrinde 2002-2011 yılları arasında ebe sayısı artmıştır. 2002 yılında Kilis şehrinde 7 ebe hizmet vermiştir. Bu ebelerin tamamı devlete bağlı sağlık kurumlarında faaliyet göstermiştir (Tablo 2). 2011 yılında Kilis şehrinde hizmet veren ebe sayısı 42'ye yükselmiştir. Bu ebelerin 41'i devlete bağlı, 1'i özel sağlık kurumlarında hizmet vermiştir (Tablo 2). 2002-2011 yılları arasında Kilis şehrinde ebe sayısının artma nedenleri nüfus artışına bağlı olarak artan sağlık hizmetleri ihtiyacı, 2007 yılında Kilis Devlet Hastanesinin yeni binaya taşınması ve 2011 yılında Özel Aktürk Tıp Merkezinin açılmasıdır.

Kilis şehrinde 2002-2011 yılları arasında diğer sağlık personeli sayısı artmıştır. 2002 yılında Kilis şehrinde 27 diğer sağlık personeli hizmet vermiştir. Bu personellerin 26'sı devlete bağlı, 1'i özel sağlık kurumlarında faaliyet göstermiştir (Tablo 2). 2011 yılında Kilis şehrinde hizmet veren diğer sağlık personeli sayısı 189'a yükselmiştir. Bu personellerin 187'si devlete bağlı, 2'si özel sağlık kurumlarında hizmet vermiştir (Tablo 2). 2002-2011 yılları arasında Kilis şehrinde diğer sağlık personeli sayısını arttıran etkenler 2007 yılında Kilis Devlet Hastanesinin yeni binaya taşınması, 2011 yılında Özel Aktürk Tıp Merkezinin açılması ve nüfus artışına bağlı olarak artan sağlık hizmetleri ihtiyacıdır.

Tablo 2: Kilis Şehrinde Sağlık Personeli Sayısının Dağılışı (2002-2011)

Yıllar	Sağlık Personeli Sayısı (Kişi)															
	1*		2*		3*		4*		5*		6*		7*		8*	
	D*	Ö*	D*	Ö*	D*	Ö*	D*	Ö*	D*	Ö*	D*	Ö*	D*	Ö*	D*	Ö*
2002	26	-	88	-	5	5	2	24	53	-	7	-	26	1	207	30
2003	27	-	84	-	5	5	3	27	53	-	4	-	36	1	212	33
2004	29	-	55	-	6	5	1	29	65	-	12	-	52	1	220	35
2005	37	-	53	-	6	5	2	29	73	-	24	-	60	1	255	35
2006	43	-	36	-	6	5	2	30	71	-	28	-	67	1	253	36
2007	44	-	39	-	5	3	2	30	73	-	29	-	121	1	313	34
2008	45	-	42	-	7	4	2	31	81	-	25	-	140	1	342	36
2009	52	-	49	-	9	4	3	31	104	-	25	-	148	1	390	36
2010	59	4	58	2	20	3	3	31	103	6	25	3	161	4	429	53
2011	64	6	58	3	19	3	4	31	172	7	41	1	187	2	545	53

Kaynak: "T.C. Sağlık Bakanlığı, TÜİK, Kilis Şehrindeki Sağlık Kurumları, Mahalle Muhtarlıkları ve Alan Araştırması, 2022" verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

1*: Uzman Hekim

2*: Pratisyen Hekim

3*: Diş Hekimi

4*: Eczacı

5*: Hemşire

6*: Ebe

7*: Diğer Sağlık Personeli

8*: Toplam

D*: Devlet

Ö*: Özel

Suriye Kaynaklı Zorunlu Göçle Birlikte Kilis Şehrinin Sağlık Fonksiyonunda ve Fonksiyon Alanlarında Meydana Gelen Değişimler (2012-2021)

Sağlık Kurumlarının Dağılışı Meydana Gelen Değişimler

Kilis şehrinde 2012-2021 yılları arasında 1 hastane mevcuttur. Bu hastane 2007 yılına kadar Kilis şehrinin merkezi mahallelerinden biri olan Aşit Mahallesi'nde, 2007-2020 yılları arasında şehrin güneybatısında bulunan Kazım Karabekir Mahallesi'nde, 2020 yılından itibaren Mehmet Abdi Bulut Mahallesi'nde hizmet veren Kilis Devlet Hastanesidir (Tablo 3). Hastanenin bitişiğine 2015 yılında ek hizmet binası yapılarak kapasitesi artırılmıştır (Harita 4, Harita 5). İstiklal Caddesi'nin güneyinde bulunan Kilis Devlet Hastanesi aynı zamanda Kilis-Hatay karayolu güzergâhında yer almaktadır. Bu nedenle Kilis Devlet Hastanesi ulaşım açısından avantajlı bir konumda bulunmaktadır (Harita 4, Harita 5). 2019 yılında şehrin doğusunda yer alan Yaşar Aktürk Mahallesi sınırları içinde Yeni Kilis Devlet Hastanesi inşa edilmeye başlanmıştır (Harita 4, Harita 5). Bu kurum Avrupa Birliği projesi kapsamında yer almaktadır. Proje, Avrupa Birliği Mali Yardım Programı kapsamında hibe edilen 50 milyon Euro bütçeyle finanse edilmekte ve Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası tarafından yürütülmektedir. Projede hastane yatak kapasitesi 400 olup, hastane aynı anda 3000 kişiye hizmet verebilecek kapasiteye sahiptir. Proje tamamlandığında şehrin güneybatısında Kazım Karabekir Mahallesi'nde hizmet veren Kilis Devlet Hastanesinin şehrin doğusunda Yaşar Aktürk Mahallesi'ndeki binaya taşınması, taşınan binanın ise Kilis Devlet Hastanesi ek hizmet binası olarak kullanılması planlanmıştır. Yeni Kilis Devlet Hastanesinin yerleşkesi topoğrafyanın yapılaşmaya ve ulaşım elverişli olduğu bir alanda yer almaktadır (Harita 4, Harita 5). Kilis şehrinde nüfus artışının yanı sıra 2012 yılından itibaren Kilis şehrine yapılan Suriye kaynaklı zorunlu göç (2012-2021 yılları arasında) Kilis Devlet Hastanesine yoğun bir yük getirmiştir. Bu yoğunluğun çözümüne yönelik olarak önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu süreçte Kilis şehrinde devlet hastanesi sayısı sabit kalsa da 2015 yılında, şehrin güneybatısında, Kazım Karabekir Mahallesi sınırları içinde bulunan Kilis Devlet Hastanesine ek bina yapılması ve 2019 yılında Avrupa Birliği finansmanı ile şehrin doğusunda, Yaşar Aktürk Mahallesi sınırları içinde, Yeni Kilis Devlet Hastanesinin yapımına başlanması Suriye kaynaklı zorunlu göçün (2012-2021 yılları arasında) Kilis Devlet Hastanesi özelinde Kilis şehrinin sağlık fonksiyonu ve fonksiyon alanlarına etkisini ortaya koymaktadır.

Kilis şehrinde 2012-2021 yılları arasında 1 Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi mevcuttur. Bu kurum 2008 yılında Kilis şehrinin kuzeybatısında Ekrem Çetin Mahallesi'nde hizmet vermeye başlayan Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezidir (Tablo 3). İstiklal Caddesi'nin batısında bulunan Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi aynı zamanda Kilis-Hatay karayolu güzergâhında yer almaktadır. Bu nedenle Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi ulaşım açısından avantajlı bir konumda bulunmaktadır (Harita 4, Harita 5). 2013 yılında şehrin güneydoğusunda bulunan Mehmet Rıfat Kazancıoğlu Mahallesi'nde Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezine bağlı olarak hizmet veren Beşevler Semt Polikliniği açılmıştır. Orgeneral Safer Necioğlu Bulvarı'nın güneyinde bulunan Beşevler Semt Polikliniği aynı zamanda Kilis-Gaziantep karayolu güzergâhında yer almaktadır. Bu nedenle ulaşım açısından avantajlı bir konumda bulunmaktadır (Harita 4, Harita 5). 2019 yılında şehrin doğusunda yer alan Yaşar Aktürk Mahallesi sınırları içinde Yeni Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi inşa edilmeye başlanmıştır (Harita 4, Harita 5). Bu kurum Yeni Kilis Devlet Hastanesiyle aynı yerleşkede yer almaktadır. Bunun yanı sıra Yeni Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi Yeni Kilis Devlet Hastanesi gibi Avrupa Birliği Mali Yardım Programı kapsamında 50 milyon Euro bütçeyle finanse edilen ve Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası tarafından yürütülen proje kapsamında yer

almaktadır. Projede Yeni Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi 54 diş ünitesi kapasitesine sahiptir. Proje tamamlandığında şehrin kuzeybatısında Ekrem Çetin Mahallesi'nde hizmet veren Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezinin şehrin doğusunda Yaşar Aktürk Mahallesi'ndeki binaya taşınması, taşınan binanın ise Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi ek hizmet binası olarak kullanılması planlanmıştır. Yeni Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezinin yerleşkesi topoğrafyanın yapılaşmaya ve ulaşımına elverişli olduğu bir alanda yer almaktadır (Harita 4, Harita 5). Kilis şehrinde nüfus artışının yanı sıra 2012 yılından itibaren Kilis şehrine yapılan Suriye kaynaklı zorunlu göç (2012-2021 yılları arasında) Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezine yoğun bir yük getirmiştir. Bu yoğunluğu gidermek amacıyla önemli faaliyetlerde bulunulmuştur. Bu süreçte Kilis şehrinde ağız ve diş sağlığı merkezi sayısı değişmese de 2013 yılında, şehrin güneydoğusunda, Mehmet Rıfat Kazancıoğlu Mahallesi sınırları içinde, Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezine bağlı Beşevler Semt Polikliniğinin faaliyete geçirilmesi ve 2019 yılında Avrupa Birliği finansmanı ile şehrin doğusunda, Yaşar Aktürk Mahallesi sınırları içinde, Yeni Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezinin yapımına başlanması Suriye kaynaklı zorunlu göçün (2012-2021 yılları arasında) Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi özelinde Kilis şehrinin sağlık fonksiyonu ve fonksiyon alanlarına etkisini ortaya koymaktadır.

Kilis şehrinde 2012-2021 yılları arasında 1 özel tıp merkezi mevcuttur. Bu kurum 2010 yılında Kilis şehrinin merkezi kesiminde Tekye Mahallesi'nde hizmet vermeye başlayan Özel Aktürk Tıp Merkezidir (Tablo 3). Cumhuriyet Caddesi'nin güneyinde yer alan Özel Aktürk Tıp Merkezi konumu itibarıyla merkezi alanlara yakın ve ulaşılabilir bir alanda bulunmaktadır (Harita 4, Harita 5). 2012 yılından itibaren Kilis şehrine yapılan Suriye kaynaklı zorunlu göç (2012-2021 yılları arasında) Kilis şehrinde özel tıp merkezi sayısını etkilememiştir.

Kilis şehrinde 2012-2021 yılları arasında özel diş hekimi muayenehane sayısı artmıştır. 2012 yılında Kilis şehrinde tamamı merkezi mahallelerde olmak üzere 4 özel diş hekimi muayenehanesi bulunmaktadır (Tablo 3). Bu muayenehanelerin 3'ü Yedi Aralık Mahallesi'nde, 1'i Büyükkütah Mahallesi'nde bulunmaktadır (Harita 4, Harita 5). 2021 yılında Kilis şehrinde bulunan özel diş hekimi muayenehane sayısı 5'i çevre mahallelerde 2'si merkezi mahallelerde olmak üzere 7'ye yükselmiştir (Tablo 3). Muayenehanelerin 2'si Mehmet Rıfat Kazancıoğlu Mahallesi'nde, 2'si Doğan Güreş Paşa Mahallesi'nde, 1'i Necmettin Erbakan Mahallesi'nde, 1'i Büyükkütah Mahallesi'nde, 1'i Yedi Aralık Mahallesi'nde bulunmaktadır (Harita 4, Harita 5). Kilis şehrinde nüfus artışının yanı sıra 2012 yılından itibaren Kilis şehrine yapılan Suriye kaynaklı zorunlu göçün (2012-2021 yılları arasında) Kilis Ağız ve Diş Sağlığı Merkezine yoğun bir yük getirmesi Kilis şehrinde özel diş hekimi muayenehanelerine olan talebi arttırmış ve yeni muayenehanelerinin açılmasına teşvik etmiştir. Bu nedenle Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında) Kilis şehrinde bulunan özel diş hekimi muayenehane sayısı artmıştır. Bunun yanı sıra özel diş hekimi muayenehane sayısı merkezi mahallelerde azalırken çevre mahallelerde artmıştır. Muayene sayısının arttığı çevre mahalleler gelir düzeyi yüksek nüfusun yoğun olduğu mahallelerdir. Kilis şehrindeki özel diş hekimi muayenehanelerinin merkezi mahalleler yerine çevre mahalleleri tercih etme nedeni bu kurumların uyguladığı yüksek hizmet bedeli ve buna bağlı olarak gelir düzeyi yüksek nüfusa yönelik hizmet vermesidir. Kilis şehrinde özel diş hekimi muayenehane sayısının artması ve şehrin merkezi mahallelerinden çevre mahallelerine yönelmesi Suriye kaynaklı zorunlu göçün (2012-2021 yılları arasında) özel diş hekimi muayenehaneleri özelinde Kilis şehrinin sağlık fonksiyonu ve fonksiyon alanlarına etkisini ortaya koymaktadır.

Kilis şehrinde 2012-2021 yılları arasında eczane sayısı artmıştır. 2012 yılında Kilis şehrinde 23'ü merkezi mahallelerde, 8'i çevre mahallelerde olmak üzere 31 eczane bulunmaktadır (Tablo 3). Bu eczanelerin 6'sı Yedi Aralık Mahallesi'nde, 3'ü Doğan Güreş Paşa Mahallesi'nde, 3'ü İsmet Paşa Mahallesi'nde, 3'ü Tekye Mahallesi'nde, 2'si Ebulüle Mahallesi'nde, 2'si Ekrem Çetin Mahallesi'nde, 2'si Karaali Mahallesi'nde, 2'si Şehit Sakıp Mahallesi'nde, 1'i Akpınar Mahallesi'nde, 1'i Büyükkütah Mahallesi'nde, 1'i Nedim Ökmen Mahallesi'nde, 1'i Kanuni Sultan Süleyman Mahallesi'nde, 1'i Kartalbey Mahallesi'nde, 1'i Kazım Karabekir Mahallesi'nde, 1'i Namık Ünler Paşa Mahallesi'nde, 1'i Şehitler Mahallesi'nde yer almaktadır (Harita 4, Harita 5). 2021 yılında Kilis şehrinde bulunan eczane sayısı 25'i merkezi mahallelerde, 24'ü çevre mahallelerde olmak üzere 49'a yükselmiştir (Tablo 3). Bu eczanelerin 6'sı Yedi Aralık Mahallesi'nde, 6'sı Ekrem Çetin Mahallesi'nde, 4'ü Doğan Güreş Paşa Mahallesi'nde, 4'ü Ebulüle Mahallesi'nde, 3'ü İsmet Paşa Mahallesi'nde, 3'ü Karaali Mahallesi'nde, 2'si Kartalbey Mahallesi'nde, 2'si Mehmet Abdi Bulut Mahallesi'nde, 2'si Mehmet Rıfat Kazancıoğlu Mahallesi'nde, 2'si Tekye Mahallesi'nde, 2'si Yavuz Sultan Selim Mahallesi'nde, 1'i Akpınar Mahallesi'nde, 1'i Atatürk Mahallesi'nde, 1'i Büyükkütah Mahallesi'nde, 1'i Canpolat Paşa Mahallesi Mahallesi'nde, 1'i Kanuni Sultan Süleyman Mahallesi'nde, 1'i Kazım Karabekir Mahallesi'nde, 1'i Mehmet Sanlı Mahallesi'nde, 1'i Namık Ünler Paşa Mahallesi'nde, 1'i Nedim Ökmen Mahallesi'nde, 1'i Şehitler Mahallesi'nde, 1'i Şehit Sakıp Mahallesi'nde, 1'i Şöhrabil Mahallesi'nde, 1'i Yaşar Aktürk Mahallesi'nde yer almaktadır (Harita 4, Harita 5). Kilis şehrinde nüfus artışının yanı sıra 2012 yılından itibaren Kilis şehrine yapılan Suriye kaynaklı zorunlu göçün (2012-2021 yılları arasında) sağlık hizmetlerine yoğun bir yük getirmesi Kilis şehrinde ilaç vb. tedavi araç gereçlerine olan talebi arttırarak ve yeni eczanelerin açılmasına teşvik etmiştir. Bu nedenle Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında) Kilis şehrinde bulunan eczane sayısı artmıştır. Bunun yanı sıra çevre mahallelerde

bulunan eczane sayısı merkezi mahallelere göre hızla artmıştır. Eczane sayısının arttığı çevre mahalleler yerleşme açısından nüfusun en çok tercih ettiği mahallelerdir. Bu nedenle şehrin gelişim yönündeki bu çevre mahallelerde eczane sayısı merkezi mahallelere göre daha hızlı artmıştır. Merkezi mahallelerde bulunan eczanelerin konumu merkezi alanlara, aile sağlığı merkezi vb. sağlık kurumlarına yakınlığın; çevre mahallelerde bulunan eczanelerin konumu hastane, aile sağlığı merkezi, göçmen sağlığı merkezi vb. sağlık kurumlarına yakınlığın ön planda tutulduğunu göstermektedir. Kilis şehrinde eczane sayısının artması ve şehrin çevre mahallelerinde yayılış göstermesi Suriye kaynaklı zorunlu göçün (2012-2021 yılları arasında) eczaneler özelinde Kilis şehrinin sağlık fonksiyonu ve fonksiyon alanlarına etkisini ortaya koymaktadır.

Kilis şehrinde 2012-2021 yılları arasında aile sağlığı merkezi sayısı artmıştır. 2012 yılında Kilis şehrinde 7 aile sağlığı merkezi bulunmaktadır (Tablo 3). Aile sağlığı merkezlerinin 1'i Ekrem Çetin Mahallesi'nde, 1'i Nedim Ökmen Mahallesi'nde, 1'i Kazım Karabekir Mahallesi'nde, 1'i Albay İbrahim Karaoğlanoğlu Mahallesi'nde, 1'i Karaali Mahallesi'nde, 1'i Doğan Güreş Paşa Mahallesi'nde, 1'i Şöhrabil Mahallesi'nde yer almaktadır (Harita 4, Harita 5). 2021 yılında Kilis şehrinde bulunan aile sağlığı merkezi sayısı 11'e yükselmiştir (Tablo 3). Aile sağlığı merkezlerinin 1'i Ekrem Çetin Mahallesi'nde, 1'i Nedim Ökmen Mahallesi'nde, 1'i Kazım Karabekir Mahallesi'nde, 1'i Albay İbrahim Karaoğlanoğlu Mahallesi'nde, 1'i Karaali Mahallesi'nde, 1'i Doğan Güreş Paşa Mahallesi'nde, 1'i Şöhrabil Mahallesi'nde, 1'i Atatürk Mahallesi'nde, 1'i Mehmet Rıfat Kazancıoğlu Mahallesi'nde, 1'i Mehmet Sanlı Mahallesi'nde, 1'i Yavuz Sultan Selim Mahallesi'nde yer almaktadır (Harita 4, Harita 5). Kilis şehrinde 2012-2021 yılları arasında aile sağlığı merkezi sayısını arttıran temel etken şehir nüfusu artışı ve buna bağlı olarak artan sağlık hizmetleri ihtiyacıdır. 2012 yılından itibaren Kilis şehrine yapılan Suriye kaynaklı zorunlu göç (2012-2021 yılları arasında) Kilis şehrinde aile sağlığı merkezi sayısını etkilememiştir.

Kilis şehrinde 2012-2021 yılları arasında diğer sağlık kurumlarının sayısı artmıştır. 2012 yılında Kilis şehrinde 4 diğer sağlık kurumu bulunmaktadır (Tablo 3). Bu kurumlar Ketenciler, Nedim Ökmen ve Şehitler Mahallesi'nde bulunmaktadır (Harita 4, Harita 5). 2021 yılında Kilis şehrinde bulunan diğer sağlık kurumlarının sayısı 5'e yükselmiştir (Tablo 3). Bu kurumların bulunduğu mahalleler Ketenciler, Nedim Ökmen, Şehitler ve Ekrem Çetin Mahallesi'dir (Harita 4, Harita 5). 2012-2021 yılları arasında Kilis şehrinde bulunan diğer sağlık kurumlarının konumu, erişilebilirliğin ve merkezi alanlara yakınlığın ön planda tutulduğunu göstermektedir. 2012 yılından itibaren Kilis şehrine yapılan Suriye kaynaklı zorunlu göç (2012-2021 yılları arasında) Kilis şehrinde bulunan diğer sağlık kurumlarının sayısını etkilememiştir.

Kilis şehrinde 2012-2021 yılları arasında hastane yatak sayısı artmıştır. 2012 yılında Kilis şehrinde hastane yatak sayısı 162 olup 2021 yılında 329'a yükselmiştir. Hastane yatak sayısı 2015 yılında hızla artmıştır. (Tablo 3). Bu artışın nedeni 2015 yılında şehrin güneybatısında, Kazım Karabekir Mahallesi'nde bulunan Kilis Devlet Hastanesine ek bina yapılması ve buna bağlı olarak kapasite artışı sağlanmasıdır. 2012-2021 yılları arasında Kilis şehrinde hastane yatak sayısının tamamını Kilis Devlet Hastanesi karşılamıştır. Kilis şehrinde nüfus artışının yanı sıra 2012 yılından itibaren Kilis şehrine yapılan Suriye kaynaklı zorunlu göçün (2012-2021 yılları arasında) sağlık hizmetlerine yoğun bir yük getirmesi yataklı tedavi hizmetlerine olan ihtiyacı arttırmıştır. Bu nedenle Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında) Kilis şehrinde hastane yatak sayısı artmıştır. Kilis şehrinde hastane yatak sayısının artması Suriye kaynaklı zorunlu göçün (2012-2021 yılları arasında) yataklı tedaviler özelinde Kilis şehrinin sağlık fonksiyonu ve fonksiyon alanlarına etkisini ortaya koymaktadır.

Kilis şehri sağlık fonksiyonu açısından Gaziantep şehrinin etki alanında yer almaktadır. Suriye kaynaklı zorunlu göçün (2012-2021 yılları arasında) Kilis şehrinde sağlık hizmetlerine yoğun bir yük getirmesi Kilis şehrinde sağlık hizmetlerinin kalitesini düşürmüştü ve şehir halkının sağlık hizmetlerine erişimini zorlaştırmıştır. Bunun yanı sıra Kilis şehrinde bulunan Suriyelilerin sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanması, muayenede öncelikli olması, sağlık kurumlarına çok sık başvurması ve Kilis şehrinde hizmet veren sağlık personelinin Suriye'de güvenliğin sağlandığı Azez şehrine görevlendirilmesi Kilis şehrinde sağlık hizmetlerini olumsuz etkilemiştir. Bu nedenle Suriye kaynaklı zorunlu göç öncesinde sağlık fonksiyonu açısından Gaziantep şehrinin etki alanında olan Kilis şehri Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında) Gaziantep şehrine daha bağımlı hale gelmiştir (Alan Araştırması, 2022).

Tablo 3: Kilis Şehrinde Sağlık Kurumlarının Dağılışı (2012-2021)

Yıllar	Sağlık Kurumlarının Sayısı (Adet)							
	1*	2*	3*	4*	5*	6*	7*	8*
2012	1	1	1	4	31	7	4	162
2013	1	1	1	4	31	7	4	194
2014	1	1	1	4	31	7	4	210
2015	1	1	1	4	32	9	4	316
2016	1	1	1	4	34	9	4	316
2017	1	1	1	4	36	9	4	316
2018	1	1	1	5	39	9	5	316
2019	1	1	1	6	41	10	5	316
2020	1	1	1	6	44	10	5	357
2021	1	1	1	7	49	11	5	329

Kaynak: "T.C. Sağlık Bakanlığı, TÜİK, Kilis Şehrindeki Sağlık Kurumları, Mahalle Muhtarlıkları ve Alan Araştırması, 2022" verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

1*: Hastane

2*: Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi

3*: Özel Tıp Merkezi

4*: Özel Diş Hekimi Muayenehanesi

5*: Eczane

6*: Aile Sağlığı Merkezi

7*: Diğer Sağlık Kurumları

8*: Hastane Yatak Sayısı

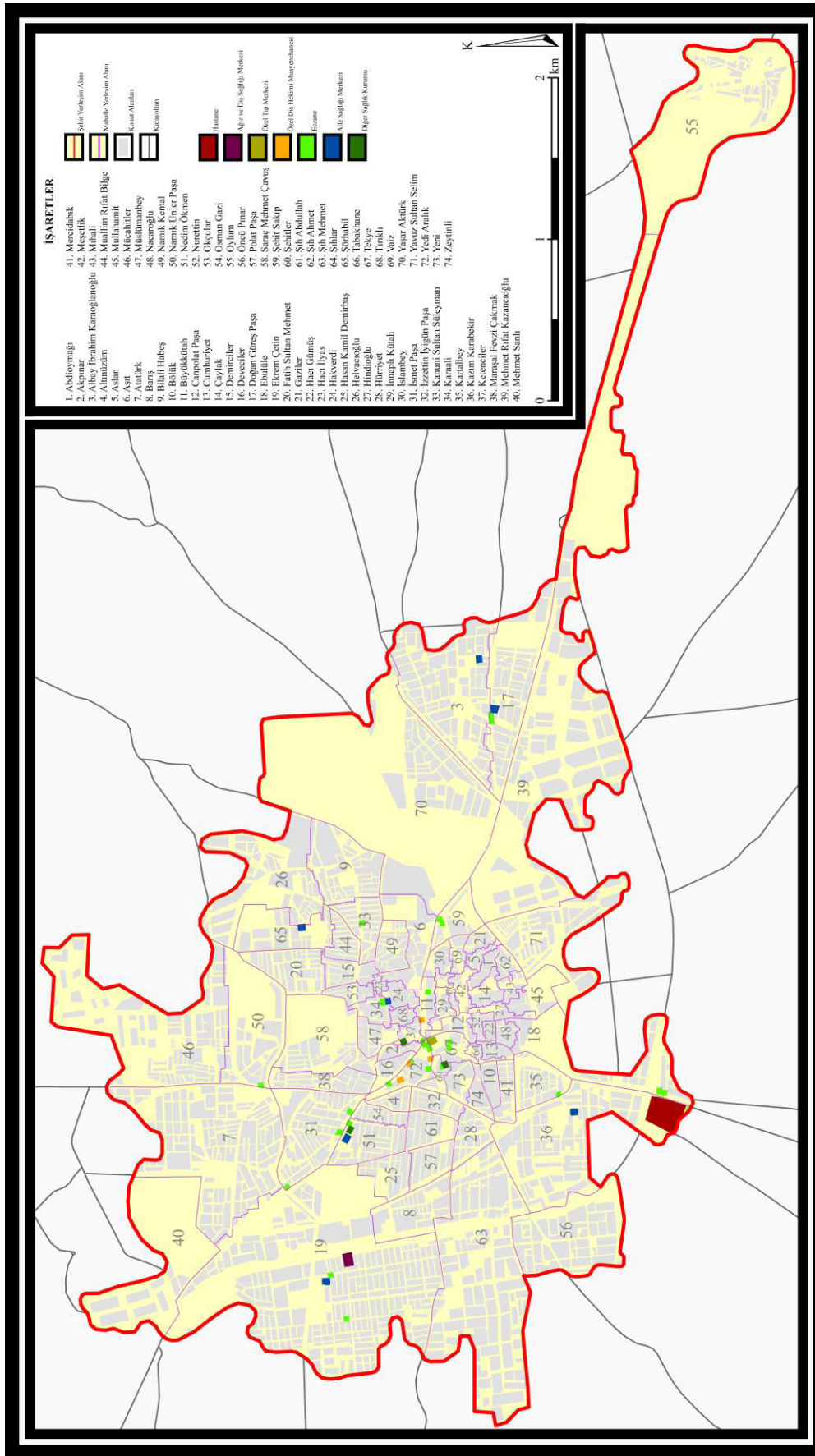
Suriye kaynaklı zorunlu göçün (2012-2021 yılları arasında) Kilis şehrinde sağlık fonksiyonu ve fonksiyon alanlarına etkilerini ortaya koyan diğer göstergeler göçmen sağlığı merkezlerinin kurulmasıdır. Bu kurumlar aynı zamanda 2012 yılından itibaren Kilis şehrine yapılan Suriye kaynaklı zorunlu göçün (2012-2021 yılları arasında) Kilis şehrinde sağlık kurumları ve sağlık personeline getirdiği yoğun yükü azaltmaya yönelik çalışmalardır. Göçmen sağlığı merkezleri 2016 yılında Avrupa Birliği ve T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından geliştirilen Sıhhat Projesi³ kapsamında yer almaktadır (Küçük, 2020: 473; Agcadağ Çelik ve Vural, 2018: 354). Kilis şehrinde Göçmen Sağlığı Merkezlerinin kurulması, şehirde bulunan Suriyeli nüfusa yönelik sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılmasını ve Suriyeli nüfusun sağlık hizmetlerine kolaylıkla erişebilmesini amaçlamaktadır. Böylelikle Kilis şehrinde sağlık hizmetleri ve sağlık tesisleri üzerinde Suriye kaynaklı zorunlu göç nedeniyle oluşan yoğunluk azaltılmaya çalışılmıştır (Kantaş Yılmaz ve Ergül, 2021: 127).

Kilis şehrinde faaliyete geçen ilk göçmen sağlığı merkezi 1 No.lu Göçmen Sağlığı Merkezidir (Harita 5). Bu kurum 2017 yılında Kilis şehrinin kuzeybatısında yer alan Ekrem Çetin Mahallesi'nde kurulmuş olup Kilis şehrindeki en büyük göçmen sağlığı merkezidir. 1 No.lu Göçmen Sağlığı Merkezi, hafta içi 08.00-17.00 saatleri arasında 10 poliklinikte hizmet vermektedir. Bu polikliniklerde kadın doğum, çocuk ve dahiliye hizmeti verilmektedir. Bunun yanı sıra 1 No.lu Göçmen Sağlığı Merkezinde 1 diş kliniği, 1 acil müdahale odası, 1 tıbbi müdahale odası, 1 röntgen odası, 1 sosyal hizmetler odası, 1 psikososyal destek odası, 1 laboratuvar kan alma odası, 1 Covid-19 aşı uygulama odası, 1 bebek izlem ve boy kilo kontrol odası, 1 gebe izlem ve aile planlaması odası, 1 aşı ve bebek odası, 1 emzirme ve bebek bakım odası bulunmaktadır. 1 No.lu Göçmen Sağlığı Merkezinde 50 personel hizmet vermektedir. Diş hekimliği, sosyal hizmetler ve psikososyal destek personeli dışındaki personelin tamamı Suriyelidir (Alan Araştırması, 2022).

Kilis şehrinde faaliyete geçen ikinci göçmen sağlığı merkezi 2 No.lu Göçmen Sağlığı Merkezidir (Harita 5). Bu kurum 2018 yılında Kilis şehrinin güneyinde yer alan Yavuz Sultan Selim Mahallesi'nde kurulmuş olup hafta içi 08.00-17.00 saatleri arasında hizmet vermektedir. 2 No.lu Göçmen Sağlığı Merkezinde 3 muayene odası, 1 aşı odası, 1 pansuman ve enjeksiyon odası, 1 gebe takip ve bebek izlem odası bulunmaktadır. Bu kurumda hizmet veren personelin tamamı Suriyelidir (Alan Araştırması, 2022).

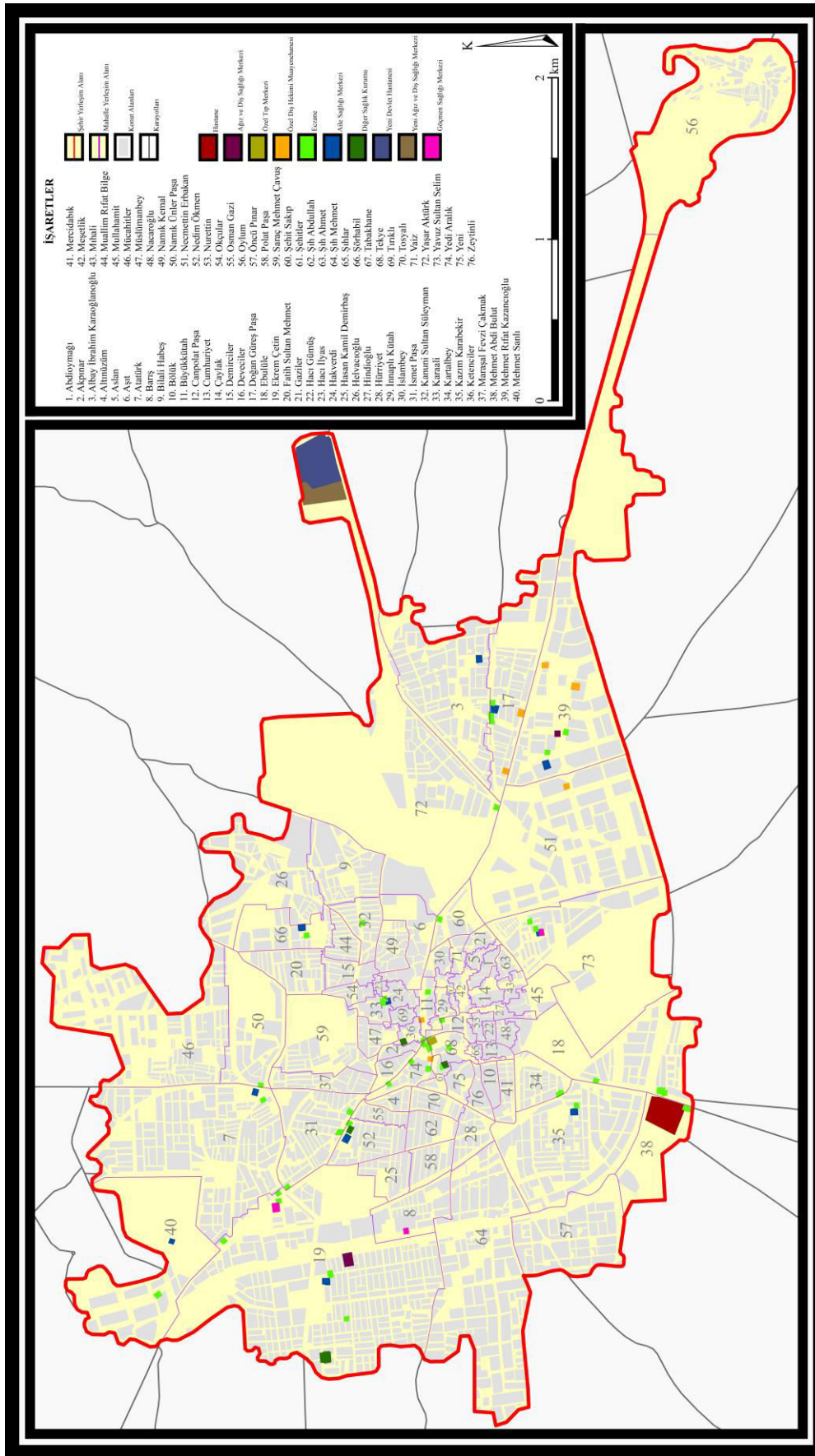
Kilis şehrinde faaliyete geçen üçüncü göçmen sağlığı merkezi 3 No.lu Güçlendirilmiş Göçmen Sağlığı Merkezidir (Harita 5). Bu kurum 2019 yılında Kilis şehrinin merkezi kesiminde yer alan Barış Mahallesi'nde kurulmuş olup hafta içi 08.00-17.00 saatleri arasında hizmet vermektedir. 3 No.lu Güçlendirilmiş Göçmen Sağlığı Merkezinde 3 poliklinik bulunmaktadır. Bu polikliniklerde kadın doğum, dahiliye ve psikolog hizmeti verilmektedir. Bunun yanı sıra 3 No.lu Güçlendirilmiş Göçmen Sağlığı Merkezinde 1 acil müdahale odası, 1 psikososyal destek odası, 1 laboratuvar, 1 aşı odası, 1 bebek bakım odası, 1 aşı ve gebe izleme odası, 1 çocuk odası bulunmaktadır (Alan Araştırması, 2022).

³ Sıhhat Projesi, Avrupa Birliği ile Türkiye arasında imzalanan geri kabul anlaşması çerçevesinde, 2016 yılında Avrupa Birliği ve T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından geliştirilen, Türkiye'de Suriyeli nüfusun yoğun olduğu şehirlerde Suriyeli nüfusun sağlık ihtiyacının karşılanması ve sağlık hizmetlerinden kolaylıkla yararlanmasını amaçlayan bir projedir. Kilis şehri de Sıhhat Projesi kapsamında yer almaktadır (Küçük, 2020: 473; Kantaş Yılmaz ve Ergül, 2021: 127).

Harita 4: Kilis Şehrinde Sağlık Alanlarının Dağılışı, 2012.

Kaynak: "T.C. Sağlık Bakanlığı, TÜİK, T.C. Kilis Belediyesi, Kilis Şehrindeki Sağlık Kurumları, Mahalle Muhtarlıkları ve Alan Araştırması, United States Geological Survey (USGS), 2022" verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur

Harita 5: Kilis Şehrinde Sağlık Alanlarının Dağılışı, 2021.

Kaynak: "T.C. Sağlık Bakanlığı, TÜİK, T.C. Kilis Belediyesi, Kilis Şehrindeki Sağlık Kurumları, Mahalle Muhtarlıkları ve Alan Araştırması, United States Geological Survey (USGS), 2022" verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur

Sağlık Personelinin Dağılışımda Meydana Gelen Değişimler

Kilis şehrinde 2012-2021 yılları arasında uzman hekim sayısı artmıştır. 2012 yılında Kilis şehrinde 74 uzman hekim hizmet vermiştir. Bu hekimlerin 68'i devlete bağlı, 6'sı özel sağlık kurumlarında faaliyet göstermiştir (Tablo 4). 2021 yılında Kilis şehrinde hizmet veren uzman hekim sayısı 120'ye yükselmiştir. Bu hekimlerin 117'si devlete bağlı, 3'ü özel sağlık kurumlarında hizmet vermiştir (Tablo 4). Kilis şehrinde nüfus artışının yanı sıra Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında), uzman hekim hizmetleri üzerinde yoğunluk meydana gelmiştir. 2015 yılında Kilis Devlet Hastanesi ek hizmet binası açılarak kapasite artışı sağlanmış ve daha fazla uzman hekimin hizmet vermesine olanak sağlanmıştır. Bu nedenle uzman hekim sayısı artmıştır. Uzman hekim sayısının artması Kilis şehrinde, Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında), sağlık personelinin dağılışımda meydana gelen değişimleri ortaya koymaktadır.

Kilis şehrinde 2012-2021 yılları arasında pratisyen hekim sayısı artmıştır. 2012 yılında Kilis şehrinde 82 pratisyen hekim hizmet vermiştir. Bu hekimlerin 77'si devlete bağlı, 5'i özel sağlık kurumlarında faaliyet göstermiştir (Tablo 4). 2021 yılında Kilis şehrinde hizmet veren pratisyen hekim sayısı 185'e yükselmiştir. Bu hekimlerin 180'i devlete bağlı, 5'i özel sağlık kurumlarında hizmet vermiştir (Tablo 4). Kilis şehrinde nüfus artışının yanı sıra Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında) pratisyen hekim hizmetleri üzerinde yoğunluk meydana gelmiştir. 2015 yılında Kilis Devlet Hastanesi ek hizmet binası faaliyete geçerek kapasite artışı sağlanmış ve daha fazla pratisyen hekimin hizmet vermesine olanak sağlanmıştır. Bu nedenle pratisyen hekim sayısında artmıştır. Pratisyen hekim sayısının artması Kilis şehrinde, Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında), sağlık personelinin dağılışımda meydana gelen değişimleri ortaya koymaktadır.

Kilis şehrinde 2012-2021 yılları arasında dış hekimi sayısı artmıştır. 2012 yılında Kilis şehrinde 19 dış hekimi hizmet vermiştir. Bu hekimlerin 16'sı devlete bağlı, 3'ü özel sağlık kurumlarında faaliyet göstermiştir (Tablo 4). 2021 yılında Kilis şehrinde hizmet veren dış hekimi sayısı 36'ya yükselmiştir. Bu hekimlerin 28'i devlete bağlı, 8'i özel sağlık kurumlarında hizmet vermiştir (Tablo 4). Kilis şehrinde nüfus artışının yanı sıra Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında) dış hekimi hizmetleri üzerinde yoğunluk meydana gelmiştir. 2013 yılında Beşevler Semt Polikliniği açılarak kapasite artışı sağlanmış ve daha fazla dış hekiminin hizmet vermesine olanak sağlanmıştır. Bu nedenle dış hekimi sayısı artmıştır. Dış hekimi sayısının artması Kilis şehrinde, Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında), sağlık personelinin dağılışımda meydana gelen değişimleri ortaya koymaktadır.

Kilis şehrinde 2012-2021 yılları arasında eczacı sayısı artmıştır. 2012 yılında Kilis şehrinde 35 eczacı hizmet vermiştir. Bu eczacıların 4'ü devlete bağlı, 31'i özel sağlık kurumlarında faaliyet göstermiştir (Tablo 4). 2021 yılında Kilis şehrinde hizmet veren eczacı sayısı 56'ya yükselmiştir. Bu eczacıların 8'i devlete bağlı, 48'i özel sağlık kurumlarında hizmet vermiştir (Tablo 4). Kilis şehrinde nüfus artışının yanı sıra Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında) eczacı hizmetleri üzerinde yoğunluk meydana gelmiştir. Bu nedenle eczacı sayısı artmıştır. Eczacı sayısının artması Kilis şehrinde, Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında), sağlık personelinin dağılışımda meydana gelen değişimleri ortaya koymaktadır.

Kilis şehrinde 2012-2021 yılları arasında hemşire sayısı artmıştır. 2012 yılında Kilis şehrinde 178 hemşire hizmet vermiştir. Bu hemşirelerin 170'i devlete bağlı, 8'i özel sağlık kurumlarında faaliyet göstermiştir (Tablo 4). 2021 yılında Kilis şehrinde hizmet veren hemşire sayısı 487'ye yükselmiştir. Bu hemşirelerin 481'i devlete bağlı, 6'sı özel sağlık kurumlarında hizmet vermiştir (Tablo 4). Kilis şehrinde nüfus artışının yanı sıra Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında) hemşire hizmetleri üzerinde yoğunluk meydana gelmiştir. 2015 yılında Kilis Devlet Hastanesi ek hizmet binası açılarak daha fazla hemşirenin hizmet vermesine imkân tanınmıştır. Bu nedenle hemşire sayısı artmıştır. Hemşire sayısının artması Kilis şehrinde, Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında), sağlık personelinin dağılışımda meydana gelen değişimleri ortaya koymaktadır.

Kilis şehrinde 2012-2021 yılları arasında ebe sayısı artmıştır. 2012 yılında Kilis şehrinde 73 ebe hizmet vermiştir. Bu ebelerin 71'i devlete bağlı, 2'si özel sağlık kurumlarında faaliyet göstermiştir (Tablo 4). 2021 yılında Kilis şehrinde hizmet veren ebe sayısı 155'e yükselmiştir. Bu ebelerin 154'ü devlete bağlı, 1'i özel sağlık kurumlarında hizmet vermiştir (Tablo 4). Kilis şehrinde nüfus artışının yanı sıra Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında) ebe hizmetleri üzerinde yoğunluk meydana gelmiştir. 2015 yılında Kilis Devlet Hastanesi ek hizmet binası faaliyete geçerek daha fazla pratisyen ebenin hizmet vermesine imkân tanınmıştır. Bu nedenle ebe sayısı artmıştır. Ebe sayısının artması Kilis şehrinde, Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında), sağlık personelinin dağılışımda meydana gelen değişimleri ortaya koymaktadır.

Kilis şehrinde 2012-2021 yılları arasında diğer sağlık personeli sayısı artmıştır. 2012 yılında Kilis şehrinde 195 diğer sağlık personeli hizmet vermiştir. Bu personellerin 193'ü devlete bağlı, 2'si özel sağlık kurumlarında faaliyet göstermiştir (Tablo 4). 2021 yılında Kilis şehrinde hizmet veren diğer sağlık personeli sayısı 460'a yükselmiştir. Bu

personellerin 443'ü devlete bağlı, 17'si özel sağlık kurumlarında hizmet vermiştir (Tablo 4). Kilis şehrinde nüfus artışının yanı sıra Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında) diğer sağlık personeli hizmetleri üzerinde yoğunluk meydana gelmiştir. 2013 yılında Beşevler Semt Polikliniği, 2015 yılında Kilis Devlet Hastanesi ek hizmet binasının açılması daha fazla diğer sağlık personelinin hizmet vermesine olanak sağlanmıştır. Bu nedenle diğer sağlık personeli sayısı artmıştır. Diğer sağlık personeli sayısının artması Kilis şehrinde, Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında), sağlık personelinin dağılımında meydana gelen değişimleri ortaya koymaktadır.

Tablo 4: Kilis Şehrinde Sağlık Personeli Sayısının Dağılımı (2012-2021)

Yıllar	Sağlık Personeli Sayısı (Kişi)															
	1*		2*		3*		4*		5*		6*		7*		8*	
	D*	Ö*	D*	Ö*	D*	Ö*	D*	Ö*	D*	Ö*	D*	Ö*	D*	Ö*	D*	Ö*
2012	68	6	77	5	16	3	4	31	170	8	71	2	193	2	599	57
2013	78	6	93	5	29	3	4	31	150	8	97	2	246	2	697	57
2014	82	6	90	6	28	3	3	31	210	9	113	2	294	3	820	60
2015	96	6	106	4	25	3	5	31	226	3	98	-	300	2	856	49
2016	88	4	119	4	24	3	4	31	283	3	98	-	309	3	925	48
2017	108	3	116	4	27	2	6	35	357	1	90	-	388	4	1092	49
2018	116	3	138	3	34	2	10	41	397	3	123	-	449	5	1267	57
2019	105	6	146	3	31	8	9	45	348	7	129	-	447	9	1215	78
2020	112	6	181	2	32	8	8	48	511	2	166	-	453	13	1463	79
2021	117	3	180	5	28	8	8	48	481	6	154	1	443	17	1411	88

Kaynak: "T.C. Sağlık Bakanlığı, TÜİK, Kilis Şehrindeki Sağlık Kurumları, Mahalle Muhtarlıkları ve Alan Araştırması, 2022" verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

1*: Uzman Hekim

5*: Hemşire

D*: Devlet

2*: Pratisyen Hekim

6*: Ebe

Ö*: Özel

3*: Dış Hekimi

7*: Diğer Sağlık Personeli

4*: Eczacı

8*: Toplam

Suriye kaynaklı zorunlu göçün (2012-2021 yılları arasında) Kilis şehrinde sağlık personelinin dağılımına etkilerini ortaya koyan diğer gösterge Kilis Devlet Hastanesinde Türkçe-Arapça tercüman istihdam edilmesidir. Bu uygulama aynı zamanda 2012 yılından itibaren Kilis şehrine yapılan Suriye kaynaklı zorunlu göçün (2012-2021 yılları arasında) Kilis şehrinde sağlık personeline getirdiği yoğun yükü azaltmaya yönelik bir çalışmadır. Kilis Devlet Hastanesi verilerine göre Kilis şehrinde Suriye kaynaklı zorunlu göçün sağlık personellerine yönelik diğer bir etkisi Kilis Devlet Hastanesinden elde edilen verilere göre; hastanede 2012 ve 2013 yıllarında tercüman bulunmamakta, 2014 yılında 2 tercüman, 2015 yılında 23 tercüman, 2016 yılında 26 tercüman, 2017 yılında 27 tercüman, 2018, 2019 ve 2020 yıllarında 28 tercüman, 2021 yılında 35 tercüman bulunmaktadır. Böylelikle sağlık personelleri ile hastalar arasında yaşanan iletişim problemleri çözülmeye ve sağlık hizmetleri en etkili şekilde verilmeye çalışılmıştır.

SONUÇ

Kilis şehrinde Suriye kaynaklı zorunlu göç öncesinde (2002-2011 yılları arasında) sağlık kurumu sayısı artmıştır. 2002 yılında Kilis şehrinde 1'i hastane, 4'ü özel dış hekim muayenehanesi, 25'i eczane, 4'ü sağlık ocağı, 4'ü diğer sağlık kurumları olmak üzere 38 sağlık kurumu bulunmakta, ağız ve diş sağlığı merkezi ve özel tıp merkezi bulunmamakta olup hastane yatak sayısı 149'dur. 2011 yılında Kilis şehrinde 1'i hastane, 1'i ağız ve diş sağlığı merkezi, 1'i özel tıp merkezi, 3'ü özel dış hekim muayenehanesi, 31'i eczane, 7'si sağlık ocağı, 4'ü diğer sağlık kurumları olmak üzere 48 sağlık kurumu bulunmakta olup hastane yatak sayısı 162'dir. Kilis şehrinde Suriye kaynaklı zorunlu göç öncesinde (2002-2011 yılları arasında) sağlık personeli sayısı artmıştır. 2002 yılında Kilis şehrinde 26'sı uzman hekim, 88'i pratisyen hekim, 10'u dış hekim, 26'sı eczacı, 53'ü hemşire, 7'si ebe, 27'si diğer sağlık personeli olmak üzere 237 sağlık personeli bulunmaktadır. 2011 yılında Kilis şehrinde 70'i uzman hekim, 61'i pratisyen hekim, 22'si dış hekim, 35'i eczacı, 179'u hemşire, 42'si ebe, 189'u diğer sağlık personeli olmak üzere 598 sağlık personeli bulunmaktadır. Suriye kaynaklı zorunlu göç öncesinde (2002-2011 yılları arasında) Kilis şehrinde sağlık kurumlarının ve sağlık personelinin şehir için yeterli sağlık hizmeti sağladığını söylemek mümkündür. Daha gelişmiş sağlık kurumlarından ve sağlık personelinden hizmet almak isteyen Kilis şehri halkı öncelikli olarak sağlık hizmetleri açısından etki alanında bulunduğu Gaziantep şehrini tercih etmektedir. Suriye kaynaklı zorunlu göç öncesinde (2002-2011 yılları arasında) Kilis şehrinde sağlık kurumları ve sağlık personeli sayısında artış yaşanmış ve sağlık fonksiyonu ve fonksiyon alanlarında mekansal değişimler meydana gelmiştir. Bu durum Kilis şehrinde sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesine yönelik faaliyetler yapıldığını ortaya koymaktadır.

Kilis şehrinde Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında) sağlık kurumu sayısı artmıştır. 2012 yılında Kilis şehrinde 1'i hastane, 1'i ağız ve diş sağlığı merkezi, 1'i özel tıp merkezi, 4'ü özel dış hekim muayenehanesi, 31'i eczane, 7'si aile sağlığı merkezi, 4'ü diğer sağlık kurumları olmak üzere 49 sağlık kurumu

bulunmakta olup hastane yatak sayısı 162'dir. 2021 yılında Kilis şehrinde 1'i hastane, 1'i ağız ve diş sağlığı merkezi, 1'i özel tıp merkezi, 7'si özel diş hekimi muayenehanesi, 49'u eczane, 11'i aile sağlığı merkezi, 5'i diğer sağlık kurumları olmak üzere 75 sağlık kurumu bulunmakta olup hastane yatak sayısı 329'dur. Kilis şehrinde Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında) sağlık personeli sayısı artmıştır. 2012 yılında Kilis şehrinde 74'ü uzman hekim, 82'si pratisyen hekim, 19'u diş hekimi, 35'i eczacı, 178'i hemşire, 73'ü ebe, 195'i diğer sağlık personeli olmak üzere 656 sağlık personeli bulunmaktadır. 2021 yılında Kilis şehrinde 120'si uzman hekim, 185'i pratisyen hekim, 36'sı diş hekimi, 56'sı eczacı, 487'si hemşire, 155'i ebe, 460'ı diğer sağlık personeli olmak üzere 1499 sağlık personeli bulunmaktadır. Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında) Kilis şehrinde sağlık hizmetlerine olan talep hızla artmıştır. Sağlık hizmetlerine olan talebin artması sağlık altyapısını ve kapasitesini zorlamış; sağlık kaynakları, tıbbi araç gereçler ve ilaçların daha yoğun kullanılmasına yol açmış; sağlık hizmetlerine yönelik mali yükü arttırmış, sağlık kurumları ve sağlık personeli üzerinde baskı oluşturmuş; dil farklılığına bağlı iletişim sorunlarına neden olmuş; sağlık hizmetlerine erişim, hizmet kalitesi ve tedavi süreçlerini olumsuz etkilemiş ve daha fazla sağlık kurumu ve personeli ihtiyacı oluşturmuştur. Bu durum Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında) sağlık fonksiyonu açısından Kilis şehrinin Gaziantep şehrine bağımlılığını daha fazla arttırmıştır. Kilis şehrinde Suriye kaynaklı zorunlu göçün (2012-2021 yılları arasında) sağlık hizmetlerine etkilerini önlemeye ve sağlık hizmetlerini geliştirmeye yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Bu doğrultuda, Kilis şehrinde hizmet sağlayan sağlık kurumları ve sağlık personeli sayısı hızla artırılmış; Suriyeli sağlık personeli istihdam edilmiş; 2015 yılında, şehrin güneybatısında, Kazım Karabekir Mahallesi'nde bulunan Kilis Devlet Hastanesine ek bina yapılarak kapasitesi artırılmış; Avrupa Birliği ve T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından geliştirilen Sıhhat Projesi kapsamında 2017 yılında şehrin kuzeybatısında yer alan Ekrem Çetin Mahallesi'nde 1 No.lu Göçmen Sağlığı Merkezi, 2018 yılında şehrin güneyinde yer alan Yavuz Sultan Selim Mahallesi'nde 2 No.lu Göçmen Sağlığı Merkezi, 2019 yılında merkezi kesiminde yer alan Barış Mahallesi'nde 3 No.lu Güçlendirilmiş Göçmen Sağlığı Merkezi açılmış; 2019 yılında şehrin doğusunda yer alan Yaşar Aktürk Mahallesi'nde yeni devlet hastanesi ve yeni ağız ve diş sağlığı merkezinin yapımı başlatılmıştır. Suriye kaynaklı zorunlu göçle birlikte (2012-2021 yılları arasında) sağlık kurumlarının ve sağlık personelinin hızla artırılması Kilis şehrinde sağlık fonksiyonu ve fonksiyon alanları bağlamında mekânsal değişimler yaşandığını ve sağlık hizmetlerinin hızla geliştirilmeye çalışıldığını göstermektedir. Ancak sağlık kurumları ve sağlık personeli sayısının hızla artırılması sağlık hizmetlerine erişim ve sağlık hizmetlerinden eşit şekilde yararlanma hususundaki problemleri giderememiştir. Bu nedenle problemleri çözmek amacıyla yapılan faaliyetlere devam edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Agcadağ Çelik, İ., ve Vural, F. (2018). "Suriyeli Mülteci Kadınların Kuma Dramı: Kilis İli Örneği", OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 8(14):341-382. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/455040> adresinden edinilmiştir. (26.07.2023).
- Alaeddinoğlu, F., Toroğlu, E., ve Elibüyük, M. (2004). "Gevaş Kasabası ve Fonksiyonları", Marmara Coğrafya Dergisi, 0(15):85-114. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3130> adresinden edinilmiştir. (26.11.2022).
- Alan Araştırması. (2022). Kilis Şehrine ve Kilis Şehrinde Yaşayan Suriyelilere Dair Mahalle Muhtarlarıyla Yapılan Derinlemesine Görüşme ve Bu Görüşmede Elde Edilen Nicel ve Nitel Veriler.
- Aliağaoğlu, A. (2004). "Afyonkarahisar Şehir Coğrafyası", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=Keh6sQzap4ZTp8dqWPIH1EA9LCywL1OA9-KS7rOwjczprzPW9FVhgS-pAdBrsKZlh> adresinden edinilmiştir. (28.06.2021).
- Ayverdi, İ. (2010). Misalli Büyük Türkçe Sözlük: (Kubbealtı Lugatı), Seçil Ofset Baskı, İstanbul.
- Benek, S. (2016). "Türkiye-Suriye İlişkilerinin Sosyal Coğrafya Açısından Tarihsel Arka Planı", Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15(1):171-192. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/223124> adresinden edinilmiştir. (26.03.2023).
- Çelik, S. (2020). "Kilis'te Kentleşme", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 13(71):178-187. <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/urbanization-in-kilis.pdf> adresinden edinilmiştir. (04.05.2023).
- Dummer, T., J., B. (2008). "Health Geography: Supporting Public Health Policy and Planning", Canadian Medical Association Journal (CMAJ), 178(9):1177-1180. <https://www.cmaj.ca/content/cmaj/178/9/1177.full.pdf> adresinden edinilmiştir. (06.11.2022).
- Erkan, R. (2010). Kentleşme ve Sosyal Değişme, Bilimadamı Yayınları, Ankara.

Göney, S. (2017). Şehir Coğrafyası I: Yerleşme Coğrafyası Cilt I, Beta Yayınları, İstanbul.

Harunoğulları, M. (2016). “Suriyeli Sığınmacıların Kilis Şehrindeki Mekânsal, Kültürel ve Ekonomik Faaliyetlere Etkileri”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(45):373-396. <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/spatial-cultural-and-economic-effects-of-the-syrian-refugees-in-kl-city.pdf> adresinden edinilmiştir. (25.06.2021).

Harunoğulları, M., ve Agcadağ Çelik, İ. (2019). “Kilis Yerel Halkının Algısında Suriyeli Sığınmacılar ve Toplumsal Etkileri”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12(67):117-133. https://www.sosyalarastirmalar.com/cilt12/sayi67_pdf/4sosyoloji_psikoloji_felsefe/harunogullari_muazzez.pdf adresinden edinilmiştir. (09.01.2021).

Hapçıoğlu, B. (1987). “Ülkelerin Sağlık Planlamasında Tıbbi Coğrafyanın Yeri”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=aEzj_IdWAsjiSAfK3qwrBIM6frciteckrj97Mzhk0KaMRrMEEU8WJtcOoux77nmj adresinden edinilmiştir. (06.11.2022).

Kantaş Yılmaz, F., ve Ergül, S. (2021). “Sağlık Politikası Analizi: Göçmen Sağlığı Kapsamında Suriyeli Sığınmacılar”, Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi, 3(2):119-128. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1759450> adresinden edinilmiştir. (26.07.2023).

Kantürk, G. (2009). “Ege Bölgesi’nde İnsan Sağlığı ve Mekân Arasındaki İlişkiler (Guatr Örneğinde)”, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=UPP_Zu9isEmWGFYFCBYasdZrOJXKBmSwpDb3xF9bejXiuU-SHMMSAkGCljoJa3ij adresinden edinilmiştir. (12.11.2022).

Kantürk Yiğit, G. (2011). “Türkiye’de Sağlık Coğrafyası Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme”, Nature Sciences, 6(1):30-41. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/111999> adresinden edinilmiştir. (28.10.2022).

Kavuncubaşı, Ş., ve Yıldırım, S. (2018). Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Kesici, Ö. (1995). “Kilis’in Şehir Coğrafyası Özelliklerine Genel Bir Bakış”, Doğu Coğrafya Dergisi, 1(1):246-280. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/26733> adresinden edinilmiştir. (24.06.2021).

Kilis Şehrindeki Sağlık Kurumları. (2022). 2002-2021 Sağlık İstatistikleri.

Knox, P., L., and Marston, S., A. (2016). Human Geography: Places And Regions in Global Context, Pearson Education Publishing, Harlow.

Küçük, A. (2020). “Türkiye’de Göç ve Sağlık Politikaları Analizi: “Sıhhat Projesi” Örneği”, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 20(47):473-496. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/734158> adresinden edinilmiştir. (26.07.2023).

Mahalle Muhtarlıkları. (2022). 2002-2021 Sağlık Kurumlarının Konumları.

Öztaş, D., ve Akgün, Ş. (2022). “Sağlık Coğrafyası ve Halk Sağlığı Uygulamaları”, Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi, 5(9):259-271. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2065976> adresinden edinilmiştir. (28.10.2022).

Parlatır, İ., Gözaydın, N., Zülfikar, H., Aksu, T., Türkmen, S., ve Yılmaz, Y. (1998). Türkçe Sözlük: 2, K-Z, Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları Türk Tarih Kurumu (TTK) Basım Evi, Ankara.

Perruchoud, R., and Redpath-Cross, J. (2013). “Göç Terimleri Sözlüğü” (Ed. Richard Perruchoud and Jillyanne Redpath-Cross), Göç Terimleri Sözlüğü, ss. 7-110, Uluslararası Göç Örgütü (IOM).

Peterson, T., H. (2018). “The Universal Declaration of Human Rights: An Archival Commentary”, International Council on Archives (ICA), Human Rights Working Group (HRWG).

Rycroft, C. (1989). Psikanaliz Sözlüğü (Çev: M. Sağman Kayatekin), Ara Yayıncılık, İstanbul.

Şahinalp, M., S. (2005). “Şanlıurfa Şehri’nin Kuruluş ve Gelişmesi”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=ERzfJLahXz4IHwyByonS6VXQ7YPJMI4bkMUN44G6Ai6945RXNFnHkAHRMDuamS0i> adresinden edinilmiştir. (08.02.2021).

T.C. Kilis Belediyesi, 2022. Kilis Şehri, Mahalle ve Kentsel Arazi Kullanım Haritası.

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2022). 2002-2021 Sağlık İstatistikleri.

- Timor, A., N. (1996). “Tıbbi Coğrafya: Kapsamı ve Amacı” Coğrafya Dergisi, 0(4):303-319. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/231118> adresinden edinilmiştir. (06.11.2022).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022). 2002-2021 Sağlık İstatistikleri.
- Uğur, A. (2003). “Aydın Şehir Coğrafyası”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=TJtEyl3GBWgytfBisjf7lzL7SpTpFUdCafjZZ1N4_3S6L3WwbVnXczE51cgKz591 adresinden edinilmiştir. (06.11.2022).
- United Nations (UN). (1948). Universal Declaration of Human Rights (UDHR), Paris (France), <https://www.un.org/en/>, <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/043/88/PDF/NR004388.pdf?OpenElement>, <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2021/03/udhr.pdf> adresinden edinilmiştir. (04.12.2022).
- United Nations (UN) World Health Organization (WHO). (1948). What Is The World Health Organization (WHO) Definition Of Health?, Geneva (Switzerland), <https://www.un.org/en/>, <https://www.who.int/> <https://www.who.int/about/frequently-asked-questions#:~:text=%E2%80%9CHealth%20is%20a%20state%20of,absence%20of%20disease%20or%20infirmity.%E2%80%9D> adresinden edinilmiştir. (04.12.2022).
- United States Geological Survey (USGS). (2022). Şehir Yerleşme Alanı Sınırı, Reston (Virginia, The United States of America (USA), 2002: Landsat Collection 1, Landsat Collection 1 Level-1, Landsat 4-5 TM C1 Level-1, Multispectral_LT05_L1TP_174035_20020706_20180902_01_T1_MTL. 2011: Landsat Collection 1, Landsat Collection 1 Level-1, Landsat 4-5 TM C1 Level-1, Multispectral_LT05_L1TP_174035_20110715_20161008_01_T1_MTL. 2012: Landsat Collection 1, Landsat Collection 1 Level-1, Landsat 4-5 TM C1 Level-1, Multispectral_LE07_L1TP_174035_20120810_20161129_01_T1_MTL. 2021: Landsat Collection 1, Landsat Collection 1 Level-1, Landsat 4-5 TM C1 Level-1, T37SCA_20210729T081611_TCI.jp2 <https://www.usgs.gov/>, <https://earthexplorer.usgs.gov/> adresinden edinilmiştir. (21.09.2022).
- Yılmaz Çildam, S., ve Aliğağoğlu, A. (2017). “Sağlık Fonksiyonu Açısından Edremit Şehri”, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (41):213-236. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/347771> adresinden edinilmiştir. (28.10.2022).

Erken Çocukluk Dönemindeki Çocuklarda Yetenek Tespiti Hakkındaki Görüşler

Opinions on Talent Identification in Children in Early Childhood

ÖZET

Bu araştırma erken çocukluk döneminde çocuklardaki yeteneklerin (çoklu zekâ alanlarının) alan öğretmenleri (Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Alanı-Anasınıfı öğretmeni) tarafından ne kadar tanınabildiğini, tanınan ya da tespit edilen alanı geliştirmek için hangi çalışmaların yapılması gerektiğini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma 2022-2023 Eğitim Öğretim Yılında Çorum merkez okullarında çalışan beş çocuk gelişimi ve eğitimi alan öğretmeni, 15 anasınıfı öğretmeni (Üç özel okul anasınıfı öğretmeni, bir idareci anasınıfı öğretmeni, on iki anasınıfı öğretmeni), 3 sınıf öğretmeni, 2021 yılında Hindistan'da düzenlenen küresel öğretmen ödülü yarışmasında ilk 100'e girerek Türkiye'yi temsilen "Küresel Öğretmen" ödülü kazanan branşı Muhasebe ve Finansman olan 1 öğretmen, çocuk ve ergen psikiyatrisi uzmanı 1 uzman doktor olmak üzere toplamda 24 öğretmen ve 1 uzman doktor ile birlikte yürütülmüştür. Standartlaştırılmış açık uçlu sorulardan oluşan "öğretmen görüşme formu" kullanılarak öğretmenlerle bireysel ve yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak, alanla ilgili yapılan çalışmaların doküman analizi çıkarılarak araştırma ile ilgili veriler toplanmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi yoluyla analiz edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen verilerden erken çocukluk döneminde yetenek tespitinin anasınıfı öğretmenleri tarafından araç, gereç ve mekânsal kısıtlılıklar nedeniyle fazla uygulanmadığı, uygulansa bile çok kısıtlı sonuçlar elde edildiği anlaşılmıştır. Okul Öncesi programının tam olarak yetenek tespiti ve geliştirilmesi için uygun olmadığı sonucuna yine elde edilen verilerden ulaşılmıştır. Toplanan verilerden sekiz zekâ türünün geliştirilmesi ve tespiti için yapılması gereken uygulamaların günlük eğitim programına nasıl aktırılacağı konusunda çeşitli problemlerle karşılaşıldığı kanaatine varılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin yetenek (Ç.Z.A) tespitinin yapılması, geliştirilmesi ve erken çocukluk döneminde var olan saf yeteneklerin (Ç.Z.A) boş harcanmaması için çeşitli sonuç ve öneriler paylaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yetenek, Gizil Güç, Çoklu Zekâ, Drama ve Müzik Eğitimi.

ABSTRACT

This research was conducted in order to determine to what extent the talents (multiple intelligence areas) in children in early childhood period can be recognised by the field teachers (Child Development and Education Field-Nursery School teachers) and which studies should be carried out to develop the recognised or identified area. The research was conducted with five child development and education field teachers, 15 kindergarten teachers (three private school kindergarten teachers, one administrator kindergarten teacher, twelve kindergarten teachers), 3 classroom teachers, 1 teacher, whose branch is Accounting and Finance, who won the "Global Teacher" award representing Turkey by entering the top 100 in the global teacher award competition held in India in 2021, 1 specialist doctor who is a specialist in child and adolescent psychiatry, 24 teachers and 1 specialist doctor in total. The data related to the research were collected by conducting individual and semi-structured interviews with teachers using a "teacher interview form" consisting of standardised open-ended questions and document analysis of the studies conducted in the field. The data obtained from the interviews were analysed through content analysis. From the data obtained as a result of the analysis, it was found that talent identification in early childhood could not be applied much by kindergarten teachers due to tool, equipment and spatial limitations, and even if it was applied, very limited results were obtained. It was also concluded from the data obtained that the Preschool program is not fully suitable for talent identification and development. From the data collected, it was concluded that various problems were encountered on how to transfer the practices required for the development and detection of the eight intelligence types into the daily training program. As a result of the research, various results and suggestions were shared to identify and develop students' talents (C.T.A.) and to prevent the pure talents (C.T.A.) existing in early childhood from being wasted.

Keywords: Talent, Potential, Multiple Intelligences, Drama and Music Education.

GİRİŞ

Bütün çocuklar tüm çoklu zekâ (yetenek) alanlarının tamamına sahip bir şekilde dünyaya gelirler. Şüphesiz ki erken çocukluk döneminde çocuğun ilk defa okula açılan kapısı okul öncesi eğitim kurumlarıdır. Çocuğun kendini ve çevresini sorgulamaya başladığı, anne ve baba dışında bir büyükle (öğretmen) tanıştığı, kendisinden çok farklı özelliklere sahip olan arkadaşlarla karşılaşılan ilk yer okul öncesi eğitim kurumlarıdır. Okul öncesi eğitim kurumları; erken çocukluk dönemindeki bireyin ilk resmini çizdiği, ilk uçağını yaptığı, oyun hamurundan ilk defa anlamlı şekiller oluşturduğu, anne ve baba dışında karşılaştığı bir büyüğü olan öğretmene ilk defa sevgiyle bağlandığı yani erken çocukluk dönemindeki bireyin hayatında ne kadar ilk varsa bunların yaşandığı, tecrübe edildiği ve birey tarafından anlamlandırılmaya çalışıldığı yerlerdir. Bütün ilklerin yaşandığı bir merkezin çocukluktan yetişkinliğe kadar geçirilen evreler açısından incelendiğinde okul öncesi eğitim kurumlarının insan için önemini görmezden gelmek bir insan için ağır sonuçlar ortaya çıkaracağını tahmin etmek çokta zor değildir.

Zafer Şahinbaş¹
Nevzat Bostancı²
Aziz Yardım³

How to Cite This Article

Şahinbaş, Z., Bostancı, N. & Yıldırım, A. (2024). "Erken Çocukluk Dönemindeki Çocuklarda Yetenek Tespiti Hakkındaki Görüşler" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:1; pp:53-66. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10619539>

Arrival: 23 November 2023
Published: 31 January 2024

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Müdür Başyardımcısı, Buharaevler Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Çorum, Türkiye. ORCID: 0009-0005-7318-3615

² Öğretmen, MEB, Kızılköy İlkokulu, Tokat, Türkiye. ORCID: 0009-0009-9837-9963

³ Öğretmen, MEB, Gazi Paşa İlkokulu, Tokat, Türkiye. ORCID: 0009-0006-0627-8099

Okuduğumuz pek çok kitaptan, bilim insanlarından, çevremizdeki insanlardan, ailemizdeki büyüklerimizden çocukların var olan yetenekleri doğrultusunda yetiştirilmesinin gerekliliğini fark etmişizdir. Yeteneği (çoklu zekâ alanı) tespit edilemeyen, yetenekleri (çoklu zekâ alanları) doğrultusunda yetiştirilmeyen pek çok insanın kalabalıklar içinde kaybolduğunu görmüşüz ya da duymuşuzdur. Bu bağlamda insanların dünyada okula açılan ilk kapısı olan okul öncesi kurumlarının Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan okul öncesi eğitim öğretim müfredatından ilgili kısımlar paylaşılarak çoklu zekâ alanlarının (yeteneklerin) tespiti ve işlenmesi ile ilgili alanlara değinme zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan okul öncesi eğitim öğretim müfredatı incelendiğinde gelişim alanlarının; bilişsel gelişim, dilsel gelişim, sosyal ve duygusal gelişim, motor gelişim, öz bakım becerileri gelişimi alanlarına ayrıldığı erken çocukluk dönemindeki çocuğun gelişim ayına (yaşına) bağlı olarak göstermesi gereken özellikler kesin ve net çizgilerle çizilmiştir (TTKB Okul Öncesi Eğitim Programı, 2013).

Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan okul öncesi eğitim programı incelendiğinde; erken çocukluk dönemindeki çocukların çoklu zekâ alanlarının veya yetenek gelişim alanlarının, merkezler (Blok Merkezi, Kitap Merkezi, Müzik Merkezi, Dramatik Oyun Merkezi, Fen Merkezi, Giriş ve Bekleme Alanı, Sanat Merkezi, Kum ve Su Masası) ve etkinlikler (Matematik etkinliği, Drama etkinliği, Okumaya ve yazmaya hazırlık etkinliği, Sanat etkinliği, Türkçe etkinliği, Oyun etkinliği, Müzik etkinliği, Hareket etkinliği) olarak ele alındığı tespit edilmiştir. Değerlendirme aşamasında ise yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi öğretmenlerin gözlem formları öğrencilerin gelişim alanlarının etrafı kesin çizgilerle belirlenmiş kazanım ve göstergelerle tespit edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerden erken çocukluk döneminde görülen göstergelerin hangi ayda gösterildiğine dair gözlem ve tespit yapılması istenmiştir. İnsanların akli melekelerine tam olarak sahip olmadığı kendini, çevreyi anlamlandırmaya yeni başladığı bir dönemde okul öncesi eğitim kurumlarında hatlar keskin çizgilerle belirlenerek uygulanan programın çocukların yeteneklerinin daha keşfedilmeden kaybolabileceği gerçeği ile bizi baş başa bırakmaktadır.

Erken çocukluk dönemi, çocukların bilişsel, sosyal, duygusal, dilsel ve fiziksel gelişimlerinin en hızlı olduğu dönemdir. Bu dönemde çocukların yeteneklerini keşfetmek, çocukları doğru yönlendirmek ve desteklemek, onların gelecekteki başarılarını belirleyebilir. Erken çocukluk döneminde yetenek tespiti, çocukların bilişsel, motor ve sosyal yeteneklerini değerlendirmeyi içerir. Bu tespit, çocukların öğrenme stillerini, ilgi alanlarını, güçlü yönlerini ve zayıf taraflarını belirlemeye yardımcı olur. Bu bilgi, çocukların eğitim planlarının ve programlarının oluşturulmasında kullanılabilir. İlgili alanda yapılan araştırmalarda öğrencilerin çoklu zekâ alanlarının dikkate alınarak uygulanan eğitimlerde, çocuğun başarı ve gelişme alanlarında büyük başarılar elde edildiğine dair önemli kanıtlar vardır.

Okul öncesi eğitim programının ve alanla ilgili yazılan makalelerin incelenmesi sonucunda sınıf içi etkinliklerin tamamında çoklu zekâ alanlarına dikkat edilerek yapılan uygulamaların öğrenciyi daha başarılı kıldığını söylemek mümkündür. Çoklu zekâ alanların tanınması ve kişilerdeki bu alanların tespit edilerek geliştirilmesi sonucunda, eğitimin en büyük amacı olan “Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinin” de belirtilen kendini gerçekleştirme rüyasının önündeki engeller kolaylıkla aşılabacaktır. Yukarıda yapılan araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı gibi, erken çocukluk döneminde yetenek tespiti yapmanın çocukların başarısını sağlamadaki önemini göstermektedir. Bu tespit, çocukların öğrenme sürecine daha fazla dâhil olmalarını sağlar ve öğrenme sürecini daha etkili hale getirir. Ayrıca, erken çocukluk döneminde yetenek tespiti yapmanın, çocukların gelecekteki kariyer seçimleri ve başarıları üzerinde olumlu etkileri olduğu da bilinmektedir.

Erken çocukluk döneminde yetenek tespiti yaparken, çocukların doğru bir şekilde değerlendirilmesi için güvenilir ve etkili yöntemler kullanılmalıdır. Bu yöntemler arasında, bireysel ve grup değerlendirmeleri, gözlem, mülakatlar ve anketler bulunmaktadır. Bu değerlendirmeler, çocukların ilgi alanlarını, öğrenme stillerini, sosyal ve duygusal becerilerini, bilişsel gelişimlerini ve diğer faktörleri belirleyebilir.

Sonuç olarak, Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan okul öncesi öğretim programı (2013) ve Mesleki Teknik Eğitim Müdürlüğü tarafından yayımlanan birim faaliyet raporunun (2023) incelenmesi sonucu erken çocukluk döneminde (çoklu zekâ alanları) yetenek tespiti yapılmadığı, yapılsa bile bu alanda çok kısır ve az sayıda bireysel çalışmalar yapıldığı tespit edilmiştir. Alanla ilgili yapılan çalışmaların sonucunda da öğrencilerin eğitim öğretiminde (çoklu zekâ alanlarının) yeteneklerinin dikkate alınarak yapılan etkinliklerin, çocukların o andaki ve gelecekteki başarılarını arttırdığını ortaya koymuştur. Erken çocukluk döneminde (çoklu zekâ alanları) yetenek tespitine göre yapılan eğitim öğretim çalışmalarının bireyin gelecekteki başarısını belirlemek için önemli olduğunu söylemek yukarıda verilen program, faaliyet raporu, alan incelemelerine tüm açılarından bakıldığında gayet doğru olacaktır. Erken çocukluk döneminde (çoklu zekâ alanlarının) yeteneklerin tespitinin bilinçli olarak yapılması, çocukların öğrenme sürecini daha etkili hale getirir ve eğitim planlarının ve

programlarının oluşturulmasına yardımcı olur. Ancak, bu tespit yapılırken güvenilir ve etkili yöntemler kullanılmalı ve çocukların doğru bir şekilde değerlendirilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca var olan yeteneklerin (çoklu zekâ alanlarının) tespit edilmesi daha küçük yaşta kendi alanı ile ilgili dâhilerin topluma kazandırılmasına ve istenen amaca ulaşılmasına yol açacaktır.

Problem Durumu

Bu araştırmanın problemi, yukarıda verilen program, birim faaliyet raporlarının incelenmesi sonucu varılan kanıların kaynak oluşturduğu, yeteneklerin (ç.z.a) tespiti ve eğitim öğretim alanında değerlendirilmesi ile ilgili alan araştırma analizleri sonucunda daha önce alandaki araştırmalarda paylaşılmayan okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim gören çocukların yeteneklerinin (ç.z.a) tespit edilememesi veya buna hem alandaki öğretmenler hem de aileler tarafından yeterince önem verilmemesidir. Sahada çalışan öğretmenlerin çoklu zekâ alanlarını tespit etmek için yaptığı çalışmalar, öğretmenlerin tutumları, eğitimleri, bakış açıları ve ilköğretime geçiş sağlanırken çoklu zekâ alanları (yetenekler) ile ilgili yapılan çalışmalar problemin alt basamaklarını oluşturmaktadır.

Amaç

Bu araştırmanın problemi, yukarıda verilen program, birim faaliyet raporlarının incelenmesi sonucu varılan kanıların kaynak oluşturduğu, yeteneklerin (ç.z.a) tespiti ve eğitim öğretim alanında değerlendirilmesi ile ilgili alan araştırma analizleri sonucunda daha önce alandaki araştırmalarda paylaşılmayan okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim gören çocukların yeteneklerinin (ç.z.a) tespit edilememesi veya buna hem alandaki öğretmenler hem de aileler tarafından yeterince önem verilmemesidir. Sahada çalışan öğretmenlerin çoklu zekâ alanlarını tespit etmek için yaptığı çalışmalar, öğretmenlerin tutumları, eğitimleri, bakış açıları ve ilköğretime geçiş sağlanırken çoklu zekâ alanları (yetenekler) ile ilgili yapılan çalışmalar problemin alt basamaklarını oluşturmaktadır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu araştırmada erken çocukluk döneminde çocuklardaki yeteneklerin (çoklu zekâ alanlarının) alan öğretmenleri (Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Alanı-Anasınıfı Öğretmeni) tarafından ne kadar tanınabiliyor? Alanda çalışan öğretmenlerin ve ailelerin erken çocukluk dönemindeki çocukların doğal yeteneklerine (ÇZA) bakış açıları nasıldır? Tanınan ya da tespit edilen alanı geliştirmek için hangi çalışmalar yapılmalıdır? gibi sorulara cevap aranmaktadır.

Çoklu Zekâ Anlayışının Ortaya Çıkışı

Harvard Üniversitesi psikologlarından nöropsikoloji uzmanı Howard Gardner Boston Üniversitesi'nde özellikle fiziksel ve duygusal olarak zarar gören insanların zihinsel işlevlerini incelemiştir. Bu araştırmaların sonucunda gördü ki, insanlar beyinlerinin belli bir bölümü zarar gördüğünde bile beynin kalan bölümleri ile belli alanlarda hayatın gerekliliklerini yerine getirebiliyor ve iyi performanslar göstererek yaşamlarına devam edebiliyorlar. Bu incelemeler sonucunda ulaştığı noktada Profesör Gardner şu ifadeleri kullanmıştır: “Çocuklar ve beyin hasarlı bireylerde yaptığım görüşmeler çalışmalar beni insan doğası üzerinde daha çok düşündürdü, insanlar çok geniş sayıda kapasitelerle dolu bir bireyin bir alandaki üstünlüğü bir başka alandaki gücüyle karşılaştırılabilecek ve tahmin edebilecek kadar basit değil.” Profesör Gardner 7 ayrı zihinsel etkinlik ve kapasite olduğu tezini öne sürmesindeki en büyük çıkış noktasını bu düşünce oluşturmuştur. İnsanlarda 7 ayrı zekâ alanı bireylerde doğuştan vardır fakat farklı kültürlerde ve farklı çevrelerde farklı bir biçimde biçimlenir ve farklı şekilde kendini gösterir (Gardner, 2013; 2004; akt.Yavuz 2009).

Öğrenme psikoloğu olan Howard Gardner insan zekâsının geniş yelpazesini görmezden geldiğimizi insanlardaki zekânın tek bir biçimde veya renkte değil, çeşitli biçimlerde ve renklerde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya atmıştır. Gardner'a göre insan eğer toplumda veya mesleki yaşamında karşılaştığı bir probleme etkili bir çözüm bulabiliyorsa, topluma değer katan bir ürün üretebiliyorsa bu insan “zeki” olarak adlandırılmaktadır. Buradaki en önemli gösterge topluma değer katan bir ürün üretmek veya var olan ürünü yeniden tasarlayıp, daha verimli daha aktif bir şekilde piyasaya sürmektir. Bu ürün bir şiir, bir türkü, bir resim, bir endüstriyel tasarım olabilir. Bireyler hayatlarını idame ettirirken, hayatta karşılarına çıkan her olayda örneğin; futbol oynarken, yırtıklarını dikerken, bir resim yaparken, tiyatro oynarken çok farklı zaman ve durumlarda harekete geçerek zihinsel yeteneklerini kullanırlar. Zekâ Gardner'a göre sayısal bir skor değil, yaşamın içinde doğal dünyada insanların karşılaştığı her türlü olay veya bedensel harekette en iyiyi gerçekleştirmek için kullandığı insanın içindeki gizil güçtür. Çoklu zekâ yaklaşımını diğer zekâ yaklaşımlarından ayıran en önemli nokta da budur. Gardner'a göre insanlarda 8 tane zekâ türü vardır. Son yıllarda sekizinci zekâ olarak doğa zekâsı eklenmiştir. Gardner, insanların bunlardan birine ya da birkaçına eğilimli olduğunu bunun da büyük olasılıkla genetik miras ve çevre şartlarının etkilemesi sonucu ortaya çıktığını belirtmektedir. (Gardner, 2013; 2004; akt.Yavuz 2009).

Tanımlanan Zekâ Türleri

1-Sözel -dilsel zekâ 2-Mantıksal- matematiksel zekâ 3-Görsel- uzamsal zekâ 4-Bedensel- kinestetik zekâ 5-Müziksel- ritmik zekâ 6-Kişisel -içsel zekâ 7-Kişiler arası- sosyal zekâ 8-Doğa zekâsı (Gardner, 2013).

Çoklu zekâ yaklaşımında anahtar sözcük görüldüğü gibi çoğul kelimesidir yani zekâ çok yönlü olup, çok yönlü gelişime açıktır (Gardner, 2013).

Çoklu Zekâ Anlayışı İçinde Zekâ Alanlarının Ortaya Çıkarılması

Zekâ alanlarının belirlenmesi aşamalarında özellikle çeşitli nedenlerle beyin hasarı görmüş hastalar üzerinde yoğun bir biçimde çalışılmıştır. Beynin hangi bölümlerinin zarar görmesi durumunda hangi bölümlerinin faaliyetlerine etkili bir biçimde devam ettiği bulgularına, yapılan araştırmalardan ulaşılmıştır. Profesör Gardner ve arkadaşları listeledikleri pek çok yetenek grubundan belirlenen ölçütler doğrultusunda ölçütlerin şartlarını karşılayan en uygun alanları zekâ olarak adlandırmışlardır. İlk aşamada 7 zekâ alanı belirlenmiş daha sonra 8. zekâ alanı olarak doğa zekâsı bu alanlara eklenmiştir. İnsanoğlunda bir alanın zekâ olarak adlandırılabilmesi sürecinde bu kapasitenin beyin hasarlarıyla özel başlı başına bir alan oluşturması, evrimsel bir geçmişinin olması, bir sembol sisteminin var olması, özel becerinin varlığı, ayırt edilmiş olması, deneysel psikolojik görevlerle ve psikometrik bulgularla desteklenmesi ve bunun gibi ölçütler esas alınmıştır(Gardner, 2013;2004; akt.Yavuz 2009).

Çoklu Zekâ Kuramı Okula Gelirse

Çoklu Zekâ Kuramı düşünme, öğrenme ve hatırlama süreçlerine üzerine bir kuramdır ve çıkış noktasında eğitim-öğretim kuramı olma endişesi yoktur. Ancak, bu kuramın ilkeleri doğrultusunda eğitim-öğretim sürecindeki planlarımız, eğitim programlarımız ve hareketlerimiz kuramın yansımaları olarak değerlendirilebilir. Kuramın sahibi Gardner'ın (1993) da belirttiği gibi ÇZK'nın eğitim uygulamaları için önemi ve yararı pek çok bilimsel çalışma tarafından kanıtlanmıştır. Yapılan araştırmalar ÇZK'nın ilkeleri doğrultusunda yapılan uygulamaların öğrencinin akademik başarısı, çoklu zekâları, öğrencinin derse, öğretmenine ve okula karşı tutumu, öğretmenin öğrencileri ve derslere karşı tutumu ve velinin çocuğuna tutumu üzerine olumlu etkileri olduğunu ortaya koymuştur (Temiz, 2007).

Gardner'a göre zekâyı geleneksel bakış açısından bakarak değerlendiren düşünce tek biçimli sadece önünü gören bakış açısı ve bu bakış açısını benimseyen okullarda tek biçimli, aynı tip insan üretmeyi amaç edinmiş okullardır. Bu okullar özellikle ulusal sınavlarda okulun dereceye girmesini sağlayan sözel-dilsel ve matematiksel-mantıksal zekâları desteklerler ve diğer zekâları yok sayarlar. Sadece bu zekâlara yatırım yaparak geleceği şekillendirdiklerini ve en iyilerinin kendileri olduğunu zannederler. Gardner zekâyı çoklu bakış açısı temelli, yani şimdiye kadar tespit edilen sekiz zekâ türünün hepsine yaşama ve gelişme fırsatı veren bir okuldaki bahsetmektedir. Bu eğitim anlayışı da bireyin duygudaşlık, kabul ve saygı gibi değerler kapsamın da kabulünü sağlayarak ve bireyin kendini gerçekleştirme gücüne odaklanılarak gerçekleştirilen birey-merkezli eğitim olarak ifade edilmektedir. Gardner'ın (1993) bakış açısına göre okullar öğrencilerin çoklu zekâlarını geliştirmeli ve bireyin kendini gerçekleştirme için yardımcı olmalıdır. ÇZK okulların tüm bireylerinin yenilenmesini, tüm örgüt yapısının yeniden yapılandırmasını sağlamakta ve aynı zamanda yeni öğrenme, öğretme her mekânda öğrenme yaşamları önermektedir (Hearne ile Stone, 1995;akt. Temiz, 2007). Çoklu zekâ anlayışına göre öğretmenin, yöntem zenginliği avantajı dâhilinde birden fazla öğretim stratejisi ve öğretim anlayışı kullanarak tüm çocukların etkinliklere dâhil olduğu ortamlar içinde başarısız olma şansı yoktur. (Saban, 2010)

Erken Çocukluk Döneminde Eğitim

Çocukların ilk beş yılındaki eğitim, 20. yüzyıl uygar toplumlarının eğitimsel açıdan en belirgin özelliklerinden biri olarak kabul edilmeye başlandı. Çocukluğun gelişiminde ilk yılların önemi, tarih boyunca düşünürler tarafından ele alınsa da, özellikle belirli bir uygarlık düzeyine ulaşılmış toplumlarda bu önem daha fazla vurgulanmıştır. Doğumu takip eden bu erken dönemde, insanların ve eğitimine olan katkı, ailelerin sorumluluklarını artırmıştır. Okul öncesi dönemdeki çocukların en önemli ihtiyaçlarından biri sağlıklı bir bakım ve beslenmedir. Ayrıca, çocuğun ebeveynleriyle kurduğu duygusal bağları, onun olumlu bir insan olma yolunda kilit bir rol oynar. Çocuğun ana dilini öğrenmesinde aile, son derece etkilidir. Bu erken dönemde özellikle vurgulanması gereken unsurlar; dil öğrenimi, anlatım, haberleşme ve başkalarının isteklerini anlama olanaklarının gelişmesi şeklinde dillendirilebilir. (Mialaret, 1977; akt. Sevinç 2005)

0-8 yaş arası, büyüme gelişiminin hızlı ve en kritik dönemleridir. Bu yıllarda atılan temel, ilerleyen gelişmeler değişmeden devam ettirilir ve bu temelin büyük bir parçası, yetişkinlik döneminde kişilik özellikleri, tavır, alışkanlık, inanç ve değer yargılarını şekillendirdiği uzun yıllara dayalı incelemelerle kanıtlanmıştır. Bu nedenle, okul öncesi dönemde alınan eğitim, çocuğun ileriki dönemlerinde önemli ölçüde bir etkilemektedir (Sevinç, 2005).

Bugün, çocuğun erken çocukluk dönemindeki farklı ihtiyaçları karşılıyor olmak, artık sadece ailelerin kendi gelişimlerinin konusu değildir, çünkü bilimsel ve teknolojik gelişmeler bu alanda önemli fırsatlar sunmaktadır (Oktay, 2000; akt. Sevinç 2005). Bu bağlamda, okul öncesi eğitim kurumları, toplumun en büyük destekçisi olarak rol üstlenmiştir. Bu kurumlar, çağdaş toplumun ihtiyaçlarının arttığı büyümeye katkı sağlayan duygu ve bilgiyi özgürce üretebilen, araştırmacı, meraklı, girişimci, üretken, sorunlara çözüm üretebilen, kendi kendine karar verebilen, hem kendi haklarına hem de yeteneğe sahip olan, gücü en etkili şekilde kullanabilen ve kendini denetleyebilen bireyleri yetiştirme becerisine sahip kurumlar olmalıdır. Avrupa Birliği'ne katılma sürecinde okul öncesi eğitimin önemi hızla artmaktadır. Umarız ki, erken çocukluk dönem eğitiminin önemi daha fazla anlaşılır ve bu dönem için eğitim olanakları çeşitlendirilir ve artırılır. Böylece bu konu gelecekte popüler gündem gruplarından biri olur (Sevinç, 2005).

Çocuğun Gelişimini Her Yönü İle Destekleyen Bütünsel Program Yaklaşımları

Yirminci yüzyılın ilk yarısındaki eğitim programlarının genellikle temel eğitime dikkat edildiği vurgulanmaktadır. Bu durum erken çocukluk dönemi için de geçerlidir. Çocuk bir bütün olarak değerlendirilmeli ve tüm gelişim alanları önemsenmelidir. Çocukların gelişiminin tek bir alan ile sınırlanması veya bazılarının diğerlerine göre daha az desteklenmesi nedeniyle çocukların tüm potansiyelini tam olarak geliştirmesini engelleyebilir. Bu nedenle evde ve kurumlarda uygulanan eğitim programlarının, çocuğun tüm gelişim yeteneklerinin uygun şekilde tasarlanması son derece önemlidir (Sevinç, 2005).

Çocuklarda Bilgi Kazanımı

Bilgilerin edinilmesi, kavramların temellerine dayalı bir şekilde sağlanır. Bilgi, somut bir nesne değil, bir eylemdir. İnsan zekâsı tarafından sürekli olarak sürdürülebilir bir kavramdır. Öğrendiklerimizi unutabilir, değiştirebilir ve anlayışımızı başkalarıyla paylaşabiliriz. Ancak bilgi, sadece konuştuğumuz veya paylaştığımız kişilerin bu bilgileri anlamlı bir şekilde kullanabildikleri sürece var olur. Bu nedenle eğitimde koşulların değişimi, kullanılan eğitimlerin ve deneyimlerin bağlantı noktası açısından anlamlı olması, insanların geliştirilebilir çözümler üretmesini önemli ölçüde destekleyebilir (Sevinç, 2005).

İlerleme ve ufuk genişletme kavramları, insanların hayal gücünü kullanmanın özelliklerini anlamak ve bu yeteneği teşvik etmekle gerçekleşir. Küçük çocukların hayal güçlerini sınırlamak yerine kullanmalarına destek olmak, yeni ufuklar açmalarına yardımcı olur. Ne yazık ki, hayal gücü sıklıkla saçmalık, gerçek dışılık ve önemsizlikle birliktedir. Ancak çocuk gelişimcileri, hayal gücüne dayalı oyun çağının erken çocukluk dönemiminin ciddi faaliyetlerinden biri olduğunu bilirler. Oyun çocuk tarafından içsel olarak yönlendirilir ve özgürce yaşanır (Huisinga, 1995; akt. Sevinç 2005).

Hayallerinden yararlanan bir topluluktan üyeler, edebiyat, sanat ve bilim alanlarında başarılı ve yaratıcı ürünler üretme yeteneğinden yoksun olabilirler. İngiliz şair ve filozof Herbert Read, sanatın yaratıcılık ve duyu organlarının fiziksel uyarılmasıyla oluşan sinir sistemindeki sinyallerin anlamlandırma deneyimlerine dayandığını savundu. Başka bir deyişle sanatın bireyin kavram oluşturma yeteneğine, takip etme arzusunda olduğu düşünceleri değişik şekillerde hayal etme olanağına bağlı olduğunu belirtir. Bu kavram oluşturma süreci matematik, fizik, müzik, resim gibi alanlarda birey tarafından kullanılmaktadır (Sevinç, 2005).

Çocuk Eğitimine Toplu Bakış

Tarihsel olarak çocukların yaşamını akılsız, karmaşık ve bilgisiz olarak geçirdikleri genel bir kabul görmüştür. Eğitimin işleyen süreci, bilgi ve mantık kazandırmayı amaçlayan bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. Bu düşünceye örnek olarak, Platon'un "Devlet" adlı eserinde bir metafor mevcuttur. Platon, bu eserde, zincire bağlı olan bir mağarada tutsak olarak yaşayan insanları tasvir eder. Bu insanlar mağaranın duvarlarında yanan bir ateşin önünde bitenlerin gölgelerini görebilirler, ancak zincire bağlı oldukları sürece gerçek dünyayı göremezler. Ancak tutsaklıktan kurtulduklarında, gerçek dünyayı görmek amacıyla mağaranın dışına çıkarlar. Bu metafor, çocukların eğitimleri aracılığıyla gerçek dünyayı keşfetme sürecini anlatır. İnsanların başlangıçta sınırlı bilgi ve anlayışları olduğunu, ancak eğitimleri sayesinde bu sınırları aşabileceklerini ifade eder (Sevinç, 2005).

Son Araştırmaların Işığında Erken Çocukluk Eğitiminin Bugünkü Durumu

Günümüzde, 21. yüzyılda erken çocukluk eğitim programlarının gerekliliklerine uyum sağlamadığı çocuklara verilen eğitim olanaklarının yeterli düzeyde düşünme ve problem çözme becerisi kazandıramadığı geniş bir şekilde kabul görmektedir. Eğitim sistemi, geleneksel olarak okuma, yazma ve aritmetik gibi temel becerilere odaklanılmış, özellikle içerik dışı akademik becerilerin sistemde çok yer tutması ileriki yıllarda bu temel becerilere gerçek anlam yüklemeyi zorlayan çocukların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durumu tersine çevirerek

uyumlu ve istenilen eğitim standardına kavuşturmak için şu temel ilkeler üzerinde durulması gerekmektedir (Sevinç, 2005).

Deneyimler Yoluyla Etkin Öğrenme: Çocuklar, deneyimler ve etkileşimler yoluyla öğrenmelidir. Sadece ezberleme ve öğrenmeye dayalı öğrenme yerine, onların aktif katılımını teşvik eden deneyimlere odaklanılmalıdır (Sevinç, 2005).

Kavramsal öğrenme ve Anlam: Temel bilginin öğrenilmesinin yanı sıra, genel kavramların anlaşılması ve bağlama içinde kullanma yeteneğinin öğrenilmesi önemlidir (Sevinç, 2005).

Anlamlı ve Bağlamsal Öğrenme: Öğrenme bağlam içinde anlamlı olmalıdır. Soyut resimler, günlük yaşamla ilişkilendirilmelidir (Sevinç, 2005).

Katılımcı ve İşbirliğine Dayalı Öğrenme: Etkileşim halinde olduğu, birlikte öğrenilen bir eğitim ortamı teşvik edilmelidir (Sevinç, 2005).

Temalarla İlişkili Müfredat: Geleneksel konular yerine, temalarla ilişkili bir müfredat önerilir (Sevinç, 2005).

Bu yeni eğitim yaklaşımında, sadece ezber, tekrar ve içeriksiz akademik becerilere odaklanmak önemlidir. Eğitim programları, çocukların ilgisi, yetenekleri ve kişisel özellikleri dikkate alınmalıdır. Ayrıca programın sunduğu çeşitli kaynaklar göz önünde bulundurulmalıdır. Çocuk gelişimleri, bireysel farklılıklar, kültürel değerler, ailelerin biçimleri, görüş ve istekleri, çocukların yaşadıkları toplumda çevreye, ailesine, arkadaşlarına yarar sağlamak için işlevsel olarak kullanabilecekleri bilgiler bu kaynakların bir kaçıdır. Bu değişkenlere göre eğitim olanağı oluşturulmalıdır (Sevinç, 2005).

Son olarak okul, aile arasında uyumluluk göstergeleri seviyesinin sürekli kontrolü, rehberlik çalışmaları ve aile eğitim seminerleri kullanılarak okul ile aileler arasında oluşan sorunlar ve uyumsuz görüşler giderilebilir. Ailenin eğitiminin desteklenmesi ve ailelerin istekleri dikkate alınması bu konuda büyük önem taşır. Ailelerin eğitime aktif olarak katılması sağlamak, okulun işleyiş mekanizmalarında alınan kararlarda ailelerin görüşlerini almak ailelerin eğitimine daha fazla sorumluluk duymalarını sağlayabilir (Sevinç, 2005).

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Araştırma Modeli

Bu araştırma erken çocukluk döneminde çocuklardaki yeteneklerin (çoklu zekâ alanlarının) alan öğretmenleri tarafından ne kadar tanınabildiğini anlamak, tanınan ya da tespit edilen alanı geliştirmek için hangi çalışmaların yapılması gerektiğini tespit etmek, çocuklarımızda var olan yeteneklerin heba edilmemesini konu edinen bu araştırma tarama modelindedir. Tarama modeli Karasar'a göre (Karasar, 2012) "Geçmişte ya da halen var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Değişkenleri herhangi bir şekilde değiştirme veya etkileme çabası gösterilmez." Bu araştırma nitel araştırma yaklaşımı ile desenlenmiştir. "Nitel araştırma yaklaşımı, yapılandırılmamış gözlem, yapılandırılmamış görüşme ve doküman inceleme gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, olgu ve olayların kendi doğal ortamları içinde gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır" (Yıldırım ve Şimşek 2016,39). Bu araştırmanın ana amacını erken çocukluk döneminde yeteneklerin tespit edilerek kaybolmaması ve toplumda bir değer oluşturmanın temel olması, bu bağlamda alt amaçlarının ise erken çocukluk döneminde çocuklardaki yeteneklerin (çoklu zekâ alanlarının) alan öğretmenleri (Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Alanı-Anasınıfı Öğretmeni) tarafından yapılan tanıma, geliştirme çalışmaları ve bu çalışmalar sırasında edinilen izlenimler oluşturduğundan nitel araştırma türlerinden olgubilim çalışması tercih edilmiştir. Olgubilim Çalışması (Karasar, 2016) (fenomenoloji/phenomenology) deseni farkında olduğumuz ancak detaylı, derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyadaki olaylar, deneyimler, travmalar, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu olgularla günlük yaşamımızda çeşitli biçimlerde karşılaşabilir, çeşitli biçimlerde deneyimleyebiliriz. Ancak bu deneyimleme, olguları tam olarak anladığımız anlamına gelmez. Bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını içselleştiremediğimiz, kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma zemini oluşturur (Karasar, 2016). Olgubilim araştırmalarında veri kaynakları, araştırmanın odaklandığı olguyu deneyimleyen ve bu olguyu alanla ilgili aldığı eğitime paralel olarak dışa vurabilecek veya yansıtabilecek olgunlukta bireyler ya da gruplardır. Olgubilim araştırmaları nitel araştırmanın doğasına uygun olarak kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya koymayabilir. Ancak bir olguyu daha iyi anlamamıza ve tanımamıza yardımcı olacak

sonuçlar sağlayacak örnekler, açıklamalar, deneyimler veya çıktılar ortaya koyabilir (Karasar, 2016). Verilen açıklamalardan da anlaşılacağı gibi araştırmancının konusunu erken çocukluk döneminde yeteneklerin tespiti ve bunu destekleyecek alt soruların cevabı aranması oluşturmaktadır. Yetenekleri gözlemleyen ve tecrübe eden alan öğretmenleri olması hasebiyle, nitel araştırma türlerinden olgubilim çalışma yöntemi tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Özellikler		% N (25)	Özellikler		% N (25)
Cinsiyet	Kadın	84	Ünvan	Öğretmen	96
	Erkek	16		Doktor	4
Mesleki Deneyim	5-10 Yıl	20	Branş	Çocuk Gelişimi	20
	11-15 Yıl	36		Anasınıfı Öğretmeni	60
	16-20 Yıl	28		Sınıf Öğretmeni	12
	21-25 Yıl	8		Muhasebe Öğretmeni	4
	26 Yıl ve daha fazla	8		Çocuk ve Ergen Psikiyatri Uzmanı	4
Yaş	31-40 Yaş Arası	52	Eğitim Seviyesi	Lisans	80
	41-50 Yaş Arası	40		Yüksek Lisans	20
	51-60 Yaş Arası	8	TOPLAM		100

Bu araştırmanın çalışma grubu anasınıfı ve çocuk gelişimi eğitimi alanı öğretmenlerinden oluşmaktadır. Çalışmanın konusu yeteneklerin tespit edilmesi, geliştirilmesi, bu şekilde de gelecekte kaybolmaması olduğu için, erken çocukluk dönemindeki çocukları tanıyan, alan itibarıyla bu konuda yükseköğretim görmüş erken çocukluk dönemindeki çocukların davranışlarını, yapılarını ve ailelerini uzun dönem boyunca gözlemlemiş bilgi ve tecrübe sahibi öğretmenleri seçme gerekliliğine dayanarak branşı itibarıyla çalışmaya ıvık ve katkı sunacak bireyler tercih edilmeye çalışılmıştır. Çorum Merkez okullarında çalışan anasınıfı öğretmenleri ve Çocuk Gelişimi ve Eğitimi alanı öğretmenleri olmak üzere toplamda on iki kişi ile ön görüşme ve sonrası yapılan çalışmalar neticesinde ve danışmanım Prof. Dr. Uğur AKIN hocamın katkılarıyla görüşme formu hazır hale getirilmiştir. Görüşme formu hazır hale getirildikten sonra, Çorum ili 2022-2023 eğitim öğretim yılı Çorum merkez okulda çalışan beş çocuk gelişimi ve eğitimi alanı öğretmeni, Çorum merkez okullarda çalışan 15 ana sınıfı öğretmeni (Üç özel okul anasınıfı öğretmeni, bir idareci anasınıfı öğretmeni, on iki anasınıfı öğretmeni), Çorum merkez okullarda çalışan 3 sınıf öğretmeni, 2021 yılında Hindistan'da düzenlenen küresel öğretmen ödülü yarışmasında ilk 100'e girerek Türkiye'yi temsilen "Küresel Öğretmen" ödülü kazanan branşı Muhasebe ve Finansman olan 1 öğretmen, olmak üzere toplamda 24 öğretmen ve Şehit Erol Olçok Eğitim Araştırma Hastanesi'nde çalışan 1 çocuk ve ergen psikiyatri uzman doktoru üzere toplamda 25 katılımcı bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Toplamda 5 branş öğretmeni, 15 anasınıfı öğretmeni, 3 sınıf öğretmeni, 1 yılın öğretmeni, 1 çocuk ve ergen ruh sağlığı psikiyatri uzmanı olmak üzere 25 kişiden toplanan veriler analiz edilmeye çalışılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın verileri görüşme tekniği ile toplanmıştır. Görüşme tekniği bazı kaynaklarda mülakat olarak da ifade edilmektedir. Bu gösterime göre, mülakat/görüşme iki ya da daha fazla sayıda kişi arasında belirli bir amaç çerçevesinde ve belirli bir organizasyonda gerçekleştirilen konuşmalardır (Coşkun, Altunışık, ve Yıldırım, 2007). Görüşme tekniği, ulaşılmak istenen verinin elde edilmesine yönelik tüm çalışmalarını içerir görünüştedir. Bu bakış açısına göre, görüşme tekniği bir madencinin değerli maden arayışıyla derinlemesine gerçekleştirdiği ince ve meşakkatli aramaya benzetilmiştir (Türnüklü, 2000). Araştırmancının kendisi tarafından hazırlanan görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmede yarı yapılandırılmış görüşme formatı tercih edilmiş olup açık uçlu sorular kullanılmıştır. Görüşme formunda on iki soru vardır. Beş tane soru görüşmeye katılan katılımcının demografik özelliklerini ortaya çıkarmak için yaş, cinsiyet, kıdem ile ilgili bilgiler içermektedir. Diğer yedi tane soru ise araştırmanın amaç ve alt amaçları ile ilgili soru ve cevaplar bulmak için oluşturulmuştur.

Veri Toplama Süreci

Yukarıda açıklanan amaçlar doğrultusunda hazırlanan çalışma grubuna verilen görüşme formlar aracılığıyla, idareci olarak çalıştığım okulun anasınıfında Montessori Eğitimi uygulanması, alan öğretmenlerinin bu eğitime öğrenci ve çalışmalar açısından destek vermesi nedeniyle Çorum Merkezde eğitim öğretim hizmeti vermeye devam eden kendi çalıştığım okulun bünyesinden başlanarak cevaplar toplanmaya başlanmıştır. Çorum merkez okulda çalışan beş çocuk gelişimi ve eğitimi alanı öğretmeni, Çorum merkez okullarda çalışan 15 anasınıfı öğretmeni (Üç özel okul anasınıfı öğretmeni, bir idareci anasınıfı öğretmeni, on iki anasınıfı öğretmeni), Çorum merkez okullarda çalışan 3 sınıf öğretmeni, 2021 yılında Hindistan'da düzenlenen küresel öğretmen ödülü yarışmasında ilk 100'e girerek Türkiye'yi temsilen "Küresel Öğretmen" ödülü kazanan branşı Muhasebe ve Finansman olan 1 öğretmen,

Çocuk ve ergen psikiyatri uzman doktoru olan 1 uzman doktor olmak üzere toplamda 24 öğretmen ve 1 uzman doktor bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Görüşme formlarında adı geçen okullar ve hastane ziyaret edilmiş olup, tanışma safhasının ardından çalışmanın asıl ve alt amaçları hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Görüşme formundaki soruların kısa tanıtımı yapıldıktan sonra 2 hafta içinde görüşme formundaki soruların yazılı olarak cevaplanması istenmiştir. Görüşme formunun doldurulmasından sonra akla gelebilecek fikirler için araştırmacının mail ve iletişim bilgileri verilmiş toplamda dört haftalık bir süre tanınmıştır. Araştırmaya katılan tüm katılımcılardan gönüllü katılımları sağlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma genel ve alt amaçları çerçevesinde toplanan veriler içerik analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizi yapılırken toplanan veriler ışığı altında ham veriler gerekli kodlamalar yapılarak gerekli kavram ve temalara dönüştürülmüştür. Kavram ve temaların yapılan araştırma ile ilgili çerçevesinin belirlenmesinden sonra elde edilen bulgular ortaya konmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırmada yukarıda belirtilen çalışmalar yapılarak araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Yeteneğin Nasıl Anlamlandırıldığına İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt amacı çerçevesinde katılımcılara kendilerine ait bir yetenek tanımı yapmaları istenmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizi sonucunda oluşan bulgular Tablo 2’de verilmiştir. Buna göre katılımcıların tanımlarından yola çıkarak yeteneğin tanımının potansiyel güç teması altında toplandığı görülmektedir.

Tablo 2: Katılımcıların Yetenek İçin Yaptıkları Tanımlardan Elde Edilen Bulgular

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Potansiyel Güç	20	61	“Kişilerde var olan belirli alanlarda öne çıkan potansiyel güçtür.” (ÇG4)
2	Doğuştan Gelen	9	27	“İnsanın doğuştan gelebilen veya sonradan geliştirilebilen, herhangi bir alanda (fiziksel zihinsel ve bunun gibi) gösterdiği üstün becerilerdir.” (AÖ10)
3	Farklı Kılan	4	12	“Yetenek; Bir işi başkalarından farklı olarak en iyi şekilde ortaya koyabilmektir.” (AÖ6)
Toplam		33	100	

Çoklu Zekâ Alanının Tespiti İçin En Uygun Dönemin Hangisi Olduğuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt amacı çerçevesinde katılımcılara yetenek (çoklu zekâ alanının) tespiti için en uygun dönemin hangisi olduğu sorulmuştur. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizi sonucunda oluşan bulgular Tablo 3’te verilmiştir. Buna göre katılımcıların görüşlerinden yola çıkarak yetenek (çoklu zekâ alanının) tespiti için en uygun dönemin hangisi olduğu sorusuna verilen cevaplar neticesinde ağırlıklı görüşlerin Erken çocukluk dönemi teması altında toplandığı görülmektedir.

Tablo 3: Katılımcıların Yetenek (Çoklu Zekâ Alanının) Tespiti İçin En Uygun Dönemin Hangisi Olduğu Hakkındaki Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Erken Çocukluk Dönemi	24	83	“Yeteneğin tespiti için en uygun dönem okul öncesi dönemdir.” (ÇERD)
2	İlköğretim Dönemi	4	14	“Yeteneğin tespiti için en uygun dönem ikinci çocukluk dönemi dediğimiz ilköğretim dönemidir.” (AÖ2)
3	Kritik Dönemler	1	3	“Her çocuğun yeteneği belli bir yaş aralığında ortaya çıkar demek de aslında çok da doğru olmayabilir. Çünkü herkeste kritik dönemler vardır.” (AÖ8)
Toplam		29	100	

Erken Çocukluk Döneminde Hangi Etkinliklerle Çoklu Zekâ Alanlarının Tespiti Yapılabileceğine İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt amacı çerçevesinde katılımcılara erken çocukluk döneminde hangi etkinliklerle daha çok yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti yapılabildiği sorulmuştur. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizi sonucunda oluşan bulgular Tablo 4’te verilmiştir. Buna göre katılımcıların görüşlerinden yola çıkarak erken çocukluk döneminde hangi etkinliklerle daha çok yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti yapılabileceği sorusuna belirtilen görüşlerin uygulamalı alan etkinlikleri teması altında toplandığı görülmektedir.

Tablo 4: Katılımcıların Yetenek (Çoklu Zekâ Alanının) Tespiti İçin En Uygun Dönemin Hangisi Olduğu Hakkındaki Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Uygulamalı Alan Etkinlikleri	19	58	“Çocukların hangi konuda yeteneklerinin olduğunu tespit etmek için kendi yaş düzeyinde farklı alanlarda etkinlikler yapılabilir. Resim, müzik, tiyatro, spor alanlarında (farklı branşlarda), el becerileri gerektiren etkinlikler, zekâ oyunları gibi alanlarda yetenek tespiti yapılabilir.” (SÖ1)
2	Oyun Etkinlikleri	9	27	“Bu dönemde oyun çocukların vazgeçemeyeceği etkinliklerdir.” (SÖ3)
3	Alanda Yapılan Envanter ve Yetenek Testleri	3	9	“Rehber öğretmen ve sınıf öğretmenlerinin uygulayacağı envanter yetenek ve zekâ testleri ile iyi gözlemlerle yetenek ortaya çıkarılabilir.” (AÖ7)
4	Serbest Alan Etkinlikleri	2	6	“Erken çocukluk eğitim yıllarında yapılan özellikle öğretmen rehberliğinde çocuğun kendi başına yaptığı her işte yetenek tespit edilebilir.” (ÇG5)
Toplam		33	100	

Erken Çocukluk Döneminde Çoklu Zekâ Alanlarının Tespiti İçin Sınıfta Yapılan Çalışmalara İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt amacı çerçevesinde katılımcılara erken çocukluk döneminde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için sınıfta yapılan çalışmaların neler olduğu sorulmuştur. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizi sonucunda oluşan bulgular Tablo 5’te verilmiştir. Buna göre katılımcıların görüşlerinden yola çıkarak yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için sınıfta yapılan çalışmaların neler olduğu sorusuna belirtilen görüşlerin gözlem çalışmaları teması altında toplandığı görülmektedir.

Tablo 5: Katılımcıların Erken Çocukluk Döneminde Yetenek (Çoklu Zekâ Alanı) Tespiti İçin Sınıfta Yaptığınız Çalışmalar Nelerdir? Sorusu Hakkındaki Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Gözlem Çalışmaları	25	60	“Sınıf düzeyine uygun olarak planladığım etkinliği uygularken, sınıfta çocukları gözlemler destek olur, rehberlik ederim.” (AÖ10)
2	Zenginleştirme Çalışmaları	9	22	“Çünkü her çocuğun özel bir yeteneği ya da güçlü olduğu bir yönü vardır. Bu yönleri ortaya çıkarmak için zenginleştirilmiş etkinlikler planlanmalı ve çocuklara aktif katılımı sağlanmalıdır.” (ÇG5)
3	Tarama Testi Çalışmaları	2	5	“Formal olarak Denver II, Ankara Gelişim Tanımlama Envanteri, Türkçe Erken Dil Gelişim Testlerini uygulayabiliyoruz.” (ÇERD)
4	Portfolyo Çalışmaları	2	5	“1-Gözlem yap 2-Bilgi belge toplu. 3-Velilerle görüş portfolyo dosyası oluştur. Gelişim raporu tut. Gözlemleyerek portfolyo dosyası oluştur.” (AÖ7)
5	Proje Çalışmaları	1	2	“Öğrencilerimin çeşitli projelerle onların ilgi ve yeteneklerini ortaya çıkardığımı gözlemledim.” (YÖK)
6	Zümre İş Birliği Çalışmaları	1	2	“Öğrencileri sınıf ortamında teneffüste oyun ortamında gözlemlemek. Zümre öğretmenimle iş birliği yapmak.” (SÖ2)
7	Gezi Çalışmaları	1	2	“Müzeleri okul dışı öğrenme ortamı olarak kullanıyorum. Bunun dışında teknik gezilerinden öğrencilerime çok katkı sağladığımı gördüm.” (YÖK)
8	Motivasyon Çalışmaları	1	2	“Çocuklara yeteneği ile ilgili özgüvenlerini sağlayacak onları motive edecek konuşmalar yapıyorum.” (SÖ1)
Toplam		42	100	

Erken Çocukluk Döneminde Çoklu Zekâ Alanlarının Tespiti İçin Oluşturulan Merkezlerin Özelliklerinin Neler Olması Gerektiğine İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt amacı çerçevesinde katılımcılara erken çocukluk döneminde yeteneklerin (çoklu zekâ alanları) gözlemlenebilmesi ve tespit edilebilmesi için oluşturulan merkezlerin özellikleri neler olması gerektiği sorulmuştur. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizi sonucunda oluşan bulgular Tablo 6’da verilmiştir. Buna göre katılımcıların görüşlerinden yola çıkarak erken çocukluk döneminde yeteneklerin (çoklu zekâ alanları) gözlemlenebilmesi ve tespit edilebilmesi için oluşturulan merkezlerin özelliklerinin neler olması gerektiği sorusuna belirtilen görüşlerin Çocuklara hitap etmeli teması altında toplandığı görülmektedir.

Tablo 6: Katılımcıların Erken Çocukluk Döneminde Yeteneklerin (Çoklu Zekâ Alanları) Gözlemlenebilmesi ve Tespit Edilebilmesi İçin Oluşturulan Merkezlerin Özellikleri Neler Olmalıdır? Sorusu Hakkındaki Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Çocuklara Hitap Etmeli	19	38	“Merkezler çocukların yeteneklerine hitap etmeli, hayal güçlerini ve yaratıcılıklarını destekleyecek şekilde düzenlenmelidir.” (ÇG5)
2	Çoklu Zekâ Alanlarına Uygun Olmalı	17	34	“Merkezlerde çocukların çoklu zekâ alanını destekleyici materyal ve malzemeler hazır bulundurulmalı.” (AÖ10)
3	Güncel Olmalı	5	9	“Güncelliği teknolojiyi, çevreyi kapsayıcı şekilde ayarlanmalıdır.” (ÇG4)
4	Uzman Desteği Olmalı	3	5	“Çocukta yeteneği belirleyecek öğretmenin alanında uzman olması gerekir.” (SÖ2)
5	Zengin ve Farklı Malzemeler İçermeli	2	3	“Çocukların serbest oyunlarının gözlemlenebileceği aynalı odaların olması, bilişsel ve dil becerilerini gözlemleyebilmek için eğlenceli resimler ve resimli kitaplarla ince motor becerileri açısından tak çıkar, yapboz (birleştirme de yapar), pirinçler, boyama, makas kullanımı değerlendirilebilir.” (ÇERD)
6	Ulaşılabilir Olmalı	2	3	“Çocuklar istedikleri zaman bu materyallere ulaşabilmelidir.” (ÇG1)
7	Sıradan Olmamalı	2	3	“Günümüz sınıflarında olan materyaller ve ortam bunun için yeterli değil. Maalesef çoğu sadece isimden ibaret....” (ÇG2)
8	Kullanışlı Olmalı	2	3	“Merkezlerin işlevsel olması çocukların yeteneklerini keşfi için çok önemlidir.” (AÖ2)
9	Sürekli Değerlendirme Olmalı	1	2	“Merkezlerde çocukların düzenli olarak gözlemlenmesi ve değerlendirilmesi önemlidir.” (YÖK)
Toplam		53	100	

Erken Çocukluk Döneminde Çoklu Zekâ Alanlarının Tespiti Yapıldıktan Sonra Hangi Çalışmaların Yapılması Gerektiğine İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt amacı çerçevesinde katılımcılara erken çocukluk döneminde yetenekler (çoklu zekâ alanları) tespit edildikten sonra hangi çalışmalar yapılmalıdır? sorusu sorularak, düşüncelerini örneklerle açıklaması istenmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizi sonucunda oluşan bulgular Tablo 7’de verilmiştir. Buna göre katılımcıların görüşlerinden yola çıkarak erken çocukluk döneminde yetenekler (çoklu zekâ alanları) tespit edildikten sonra hangi çalışmalar yapılmalıdır? sorusu sorularak, düşüncelerin örneklerle açıklanması istenmiş, belirtilen görüşlerin yönlendirme ve izleme çalışmaları teması altında toplandığı görülmektedir.

Tablo 7: Katılımcıların Erken Çocukluk Döneminde Yetenekler (Çoklu Zekâ Alanlarının) Tespit Edildikten Sonra Hangi Çalışmalar Yapılmalıdır? Sorusu Hakkındaki Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Yönlendirme ve İzleme Çalışmaları	19	42	“Yönlendirilmeli, nasıl destek olacağı konusunda izlenecek yol hakkında bilgi verip desteklenmeli ve izlenmeli.” (AÖ7)
2	Aile ile İletişim ve İş Birliği	13	28	“Aile ile görüşülmeli, öğretmen-aile birlikte destekleyici neler yapabilir? Konuşulmalı, ısrarcı olunmamalı.” (AÖ1)
3	Yetenek Doğrultusunda Uzman Destekli Programlı Etkinlikler Çalışmaları	7	15	“Hangi alanda yeteneği varsa o alana yönlendirilirken örneğin sporda yeteneği tespit edilmişse sporla ilgili uzman kişilerin planlaması, çocuğun yaşına ve alanına göre bir program yapılmalıdır.” (ÇG4)
4	Kişisel Rehberlik Çalışmaları	3	7	“Çocuğun yeteneğine inanması ve özgüven kazanması için kişisel rehberlik çalışmaları yapılmalı.” (SÖ1)
5	Raporlaştırma Çalışmaları	2	4	“Veli ile bireysel görüşmeler yapılarak tutulan rapor ya da etkinlikler paylaşılır.” (AÖ8)
6	Basamaklandırma	1	2	“Hangi alanda yeteneği varsa çocuğun o alanla ilgili etkinliklerde diğer çocuklara göre daha üst düzey görevler verilebilir.” (ÇG2)
7	İş Birlikçi Proje Çalışmaları	1	2	“Yetenekleri tespit edilen çocuklar, benzer ilgi alanlarına sahip diğer çocuklarla işbirlikçi projelerde yer alabilirler.” (YÖK)
Toplam		46	100	

Eğitim Sistemimizde Çoklu Zekâ Alanlarının Tespiti İçin Yapılan Çalışmaları Yeterli Bulup Bulmadıklarına Ve Yapılan Çalışmaları Geliştirmek İçin Neler Yapılması Gerektiğine İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt amacı çerçevesinde katılımcılara eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için yapılan çalışmaları yeterli buluyor musunuz? Ve bu çalışmaları geliştirmek için neler önerirsiniz? soruları sorularak, düşüncelerini açıklamaları istenmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizi sonucunda oluşan bulgular Tablo 8 ve Tablo 9’da verilmiştir. Buna göre katılımcıların görüşlerinden yola çıkarak eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için yapılan çalışmaları yeterli buluyor musunuz? sorusunun

sorularak, düşüncelerini açıklamaları istenmiş, belirtilen görüşlerin yetersiz teması altında toplandığı görülmektedir. Bu çalışmaları geliştirmek için neler önerirsiniz? sorusu da katılımcılara sorularak eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için hangi çalışmaların yapılması gerekliliği araştırılmıştır. Buna göre katılımcıların görüşlerinden yola çıkarak eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için yapılan çalışmaları geliştirmek için neler önerirsiniz? sorusunun sorularak, düşüncelerini açıklanmaları istenmiş, belirtilen görüşlerin yetenek programı oluşturmalı teması altında toplandığı görülmektedir.

Tablo 8: Katılımcıların Eğitim Sistemimizde Yetenek (Çoklu Zekâ Alanının) Tespiti İçin Yapılan Çalışmaları Yeterli Buluyor musunuz? Sorusu Hakkındaki Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Yetersiz	18	72	"Eğitim sistemimizde çoklu zekâyı tespit için yapılan çalışmalar maalesef yeterli değil." (AÖ8)
2	Kısmen Yeterli	6	24	"Eğitim sistemimizde yetenek tespiti için daha kapsayıcı ve çeşitlendirilmiş yaklaşımlar benimsenmesi gerektiğini düşünüyorum." (YÖK)
3	Yeterli	1	4	"Eğitim sistemimizde yetenek tespiti yeterli." (AÖ11)
Toplam		25	100	

Tablo 9: Katılımcıların Eğitim Sistemimizde Yetenek (Çoklu Zekâ Alanının) Tespiti İçin Yapılan Çalışmaları Geliştirmek İçin Neler Önerirsiniz? Sorusu Hakkındaki Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Yetenek Programı Oluşturulmalı	17	41	"Çocuğun yeteneği sadece bir sınavla ölçülmek yerine süreç içerisinde çocuğun başarısı, yetenekleri bir program ile tespit edilmelidir." (ÇG3)
2	Yetenek Okulları Açılmalı	8	20	"Bilsem gibi yetenek gerektiren sınavlar çoğaltılıp, bütün çocukların bu sınavlara girmesi sağlanmalı varsa yeteneğinin ortaya çıkması da kolaylaşacaktır." (ÇG2)
3	Okullar Tam Donanımlı Olmalı	6	14	"Nitelikli materyaller birçok okulda bulunmamaktadır. Her okula nitelikli materyal imkânı verilmelidir." (AÖ2)
4	Yetenek İçerikli Ders Çeşidi ve Saatleri Artırılmalı	2	5	"Yetenek gerektiren ders saatleri de az olduğu için çocuk yeteneğini fark etmeden geçip gidiyor." (ÇG2)
5	Erken Yönlendirme	2	5	"Erken çocukluk döneminde yeteneklerine göre çocuklar yönlendirilmelidir." (ÇG1)
6	Aile Rehberlik Çalışmaları	2	5	"Bu konularda da ailelerin daha çok bilinçlendirilmesi ve farkındalık çalışmalarına destek olunması gerektiğini düşünüyorum." (AÖ9)
7	Demokratik Eğitim Ortamı Oluşturulmalı	1	2	"Çocukların serbestçe konuşabileceği kendini ifade edebileceği eksi ve artlarıyla kabul göreceği bir eğitim ortamı olmalıdır." (ÇG3)
8	Öğretmen Keşif Programları	1	2	"Önce eğitimcilerin kendilerini tam anlamıyla keşfetmelerinin gerekli olduğunu düşünüyorum." (ÇG4)
9	Ekonomik Refahın İyileşmesi	1	2	"8-5 çalışan, kendine zaman ayıramayan, mutlu olmayan, okullarda sürekli maaşları konuşulan, ya da farklı etkinliklere yer vermek için vakit bulanamayan eğitim sisteminde başarının ve yeteneğin öne çıkması düşünülemez." (ÇG4)
10	Okul Dışı Kurslar Açılmalı	1	2	"Yeteneklerin keşfi için okul ile bağlantılı kurslar sunulmalıdır." (AÖ2)
11	Okullar Arası Koordinasyon ve İş Birliği	1	2	"Öğretmenler ve hatta okullar arasında iş birliği ve konuyla ilgili iyi örnek uygulamaları katkı sağlayabilir." (YÖK)
Toplam		42	100	

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın birinci alt amacı doğrultusunda katılımcılara yetenek kelimesine ait bir tanım yazmaları istenmiştir. Katılımcılardan 20 kişinin potansiyel güç, 9 kişinin doğuştan gelen, 4 kişinin ise farklı kılan temaları altında görüşler beyan ettiği görülmüştür. Katılımcıların çoğunluğu beceri, anlama ve yapabilme kapasitesi, kabiliyet, kişiye özel özellikler gibi cümleler kullanarak, insanı özel yapan insanın içindeki potansiyel güce işaret ettikleri görülmüştür. Katılımcıların bir kısmı ise yeteneği sadece anne ve babadan gelen genetik özelliklere bağlamışlardır. Katılımcıların çok az bir kısmı da yeteneklerin bir insanı diğerlerinden ayırdığını, farklı kıldığına işaret etmişlerdir.

Araştırmanın birinci alt amacı doğrultusunda katılımcılara yeteneğin (çoklu zekâ alanlarının) tespiti için en uygun dönemin hangi dönem olduğu sorularak, görüşlerini açıklaması istenmiştir. Katılımcılardan 24 kişinin erken çocukluk dönemi, 4 kişinin ilköğretim dönemi, 1 kişinin ise kritik dönemler temaları altında toplandığı görülmüştür. Katılımcıların çoğu yetenek tespiti için en uygun dönemin erken çocukluk döneminin yetenek tespiti için en uygun zaman dilimi olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılardan bir kısmı ise yetenek tespiti için en uygun dönemin ilköğretim döneminde gerçekleşeceğini savunmuştur. Katılımcıların çok az bir kısmı ise yetenek tespiti için en uygun dönemin kişiden kişiye farklılaştığını belirterek her insanın hayatında kritik dönemler olabileceğini belirtmiştir. Erken çocukluk döneminde zihinsel ve fiziksel gelişimin son derece hızlı olması ve kişinin ileriki yaşamına ilişkin birçok yapı taşının oluştuğu ve şekillendiği zaman dönemine geliyor olması sebebiyle tabi ki

çocuklar için bu dönemin çok önemli olduğunu bizlere göstermektedir. Okul öncesi eğitim, çocuğun zihinsel ve bedensel gelişimini tamamlayarak okula hazır hale gelmesini sağlar. Sonraki öğrenimlerinde kendini ifade etme yöntemini bulma ve başarılı olma şansını artırır. Kendini ve çevresindekileri tanıması, kendisinin ve çevresindekilerin duygularını anlamlandırmaya başlaması, sanatsal kapasite ve yetenekleri okul öncesi eğitim sürecinde ortaya çıkar (Dirim, 2004).

Araştırmanın yine birinci alt amacı doğrultusunda katılımcılara erken çocukluk döneminde hangi etkinliklerle yetenek (çoklu zekâ alanları) tespit edilebilir olduğu sorularak görüşlerini açıklaması istenmiştir. Katılımcılardan 19 kişinin uygulamalı alan etkinlikleri, 9 kişinin oyun etkinlikleri, 3 kişinin alanda yapılan envanter ve yetenek testleri, 2 kişinin ise serbest alan etkinlikleri temaları altında toplandığı görülmüştür. Katılımcıların çoğu erken çocukluk dönemindeki bütün etkinliklerin çoklu zekâ alanı için önemli olması, çocukların tüm gelişim alanlarını içine alan etkinliklere yer verilmesi gerekliliği, çocukların hangi konuda yeteneklerinin olduğunu tespit etmek için kendi yaş düzeyinde farklı alanlarda etkinlikler yapılması gerekliliği gibi nedenlerle, erken çocukluk döneminde uygulamalı alan etkinlikleriyle yetenek (çoklu zekâ alanları) tespiti yapılabileceğini belirtmiştir. Katılımcıların bir kısmı oyunun çocukların vazgeçemeyeceği etkinlikler olması, çocukları tanımanın en iyi yolunun oyun olması, çocukların oyun oynarken kendini yansıtmaları ve etkileşime girmeleri gibi nedenlerle erken çocukluk döneminde oyun etkinlikleriyle yetenek (çoklu zekâ alanları) tespiti yapılabileceğini belirtmiştir. Katılımcıların az bir kısmı becerinin hangi alanı ilgilendiriyorsa o alanda testler uygulanması gerekliliği, alan uzmanlarının uygulayacağı envanter yetenek ve zekâ testleri ile iyi gözlemlerle yetenek tespitinin yapılabileceği gerçeği nedeniyle erken çocukluk döneminde alanda yapılacak olan envanter ve yetenek testleri ile yetenek (çoklu zekâ alanları) tespiti yapılabileceğini belirtmiştir. Katılımcıların az bir kısmı ise özellikle öğretmen rehberliğinde çocuğun kendi başına yaptığı her işte yetenek tespiti yapılabileceği, etkinliklerin çocukların isteklerine göre seçebilecekleri, kullanılan malzemelerin ulaşılabilir yerlerde olmasının destekleyici olması, seçimi isteklerine göre yapıyor olmasının belirleyici bir etken olması, her gün için ayrı hazırlanmış çevre bulunması gerekliliği, çocukların tatmin duygularına göre, vakit geçirme motivasyonlarına göre uygun çevre hazırlama gerekliliği gibi nedenlerle erken çocukluk döneminde serbest alan etkinlikleri ile yetenek (çoklu zekâ alanları) tespiti yapılabileceğini belirtmiştir.

Araştırmanın ikinci alt amacı doğrultusunda katılımcılara erken çocukluk döneminde yetenek (çoklu zekâ alanları) tespiti için yaptıkları çalışmaların neler olduğu sorularak, yaptıkları çalışmaları yazmaları istenmiştir. Katılımcılardan 25 kişinin gözlem çalışmaları, 9 kişinin zenginleştirme çalışmaları, 2 kişinin tarama testi çalışmaları, 2 kişinin portfolyo çalışmaları, 1 kişinin proje çalışmaları, 1 kişinin gezi çalışmaları, 1 kişinin ise motivasyon çalışmaları temaları altında toplandığı görülmüştür. Katılımcıların çoğu erken çocukluk döneminde yetenek tespiti (çoklu zekâ alanı) için sınıfta yaptığı çalışmaların çoğunun gözlem çalışmaları şeklinde yapabileceğini belirtmiştir. Katılımcıların bir kısmı erken çocukluk döneminde yetenek tespiti (çoklu zekâ alanı) için sınıfta yaptığı çalışmaların zenginleştirme çalışmaları şeklinde yapabileceğini belirtmiştir. Katılımcıların az bir kısmı erken çocukluk dönemindeki çalışmalarını tarama testleri şeklinde yapabileceğini belirtmiştir. Katılımcıların az bir kısmı erken çocukluk dönemindeki yetenek tespiti (çoklu zekâ alanı) için sınıfta yaptığı çalışmaların portfolyo çalışmaları şeklinde yapabileceğini belirtmiştir. Katılımcıların az bir kısmı erken çocukluk dönemindeki yetenek tespiti (çoklu zekâ alanı) için sınıfta yaptığı çalışmaların proje çalışmaları şeklinde yapılabileceğini belirtmiştir. Katılımcıların az bir kısmı erken çocukluk döneminde yetenek tespiti (çoklu zekâ alanı) için sınıfta yaptığı çalışmaların gezi çalışmaları şeklinde yapılabileceğini belirtmiştir. Katılımcıların az bir kısmı erken çocukluk dönemindeki yetenek tespiti (çoklu zekâ alanı) için sınıfta yaptığı çalışmaların motivasyon çalışmaları şeklinde yapılabileceğini belirtmiştir.

Araştırmanın yine ikinci alt amacı doğrultusunda katılımcılara erken çocukluk döneminde yeteneklerin (çoklu zekâ alanları) gözlemlenebilmesi ve tespit edilebilmesi için oluşturulan merkezlerin özelliklerinin neler olması gerektiği sorularak, oluşturulan merkezlerin özelliklerini yazmaları istenmiştir. Katılımcılardan 19 kişinin çocuklara hitap etmeli, 17 kişinin çoklu zekâ alanlarına uygun olmalı, 5 kişinin güncel olmalı, 3 kişinin uzman desteği olmalı, 2 kişinin zengin ve farklı malzemeler içermeli, 2 kişinin ulaşılabilir olmalı, 2 kişinin sıradan olmamalı, 2 kişinin kullanışlı olmalı, 1 kişinin ise sürekli değerlendirme olmalı temaları altında toplandığı görülmüştür. Katılımcıların çoğu erken çocukluk döneminde yetenekleri tespit etmek için yeteneklerin (çoklu zekâ alanlarının) gözlemlenebilmesi ve tespit edilebilmesi için oluşturulan merkezlerin çocuklara hitap edecek özellikte olması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların çoğu erken çocukluk döneminde yetenekleri tespit etmek için yeteneklerin (çoklu zekâ alanlarının) gözlemlenebilmesi ve tespit edilebilmesi için oluşturulan merkezlerin çoklu zekâ alanlarına uygun özellikte olması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların bir kısmı erken çocukluk döneminde yetenekleri tespit etmek için yeteneklerin (çoklu zekâ alanlarının) gözlemlenebilmesi ve tespit edilebilmesi için oluşturulan merkezlerin güncel olmalı özelliğini içermesi gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların az bir kısmı erken çocukluk döneminde yetenekleri tespit etmek için yeteneklerin (çoklu zekâ alanlarının) gözlemlenebilmesi ve tespit edilebilmesi için oluşturulan merkezlerin uzman desteğini içerecek özellikte olması gerektiğini belirtmiştir.

Katılımcıların az bir kısmı erken çocukluk döneminde yetenekleri tespit etmek için yeteneklerin (çoklu zekâ alanlarının) gözlemlenebilmesi ve tespit edilebilmesi için oluşturulan merkezlerin zengin ve farklı malzemeler içeren özellikte olması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların az bir kısmı erken çocukluk döneminde yetenekleri tespit etmek için yeteneklerin (çoklu zekâ alanlarının) gözlemlenebilmesi ve tespit edilebilmesi için oluşturulan merkezlerin ulaşılabilir özellikte olması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların az bir kısmı erken çocukluk döneminde yetenekleri tespit etmek için yeteneklerin (çoklu zekâ alanlarının) gözlemlenebilmesi ve tespit edilebilmesi için oluşturulan merkezlerin sıradan olmayan yani sırf kurmak için kurulmaması amacına hizmet eden özellikte olması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların az bir kısmı erken çocukluk döneminde yetenekleri tespit etmek için yeteneklerin (çoklu zekâ alanlarının) gözlemlenebilmesi ve tespit edilebilmesi için oluşturulan merkezlerin kullanışlı, işlevsel özellikte olması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların yine az bir kısmı erken çocukluk döneminde yetenekleri tespit etmek için yeteneklerin (çoklu zekâ alanlarının) gözlemlenebilmesi ve tespit edilebilmesi için oluşturulan merkezlerin çocuklara sürekli değerlendirme sağlayarak seviyelerini belirleyecek özellikte olması gerektiğini belirtmiştir.

Araştırmanın üçüncü alt amacı doğrultusunda katılımcılara erken çocukluk döneminde yetenekler (çoklu zekâ alanları) tespit edildikten sonra hangi çalışmaların yapılması gerektiği sorularak, düşüncelerini örneklerle açıklayarak yazmaları istenmiştir. Katılımcılardan 19 kişinin yönlendirme ve izleme çalışmaları, 13 kişinin aile ile iletişim ve iş birliği, 7 kişinin yetenek doğrultusunda uzman destekli programlı etkinlikler, 3 kişinin kişisel rehberlik çalışmaları, 2 kişinin raporlaştırma çalışmaları, 1 kişinin basamaklandırma, 1 kişinin ise işbirlikçi proje çalışmaları temaları altında toplandığı görülmüştür. Katılımcıların çoğu erken çocukluk döneminde yetenekler tespit edildikten sonra aile ile iletişim ve işbirliği çalışmalarının yapılması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların bir kısmı erken çocukluk döneminde yetenekler tespit edildikten sonra yetenek doğrultusunda uzman destekli programlı etkinlik çalışmalarının yapılması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların az bir kısmı erken çocukluk döneminde yetenekler tespit edildikten sonra kişisel rehberlik çalışmalarının yapılması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların az bir kısmı erken çocukluk döneminde yetenekler tespit edildikten sonra raporlaştırma çalışmalarının yapılması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların az bir kısmı erken çocukluk döneminde yetenekler tespit edildikten sonra basamaklandırma çalışmalarının yapılması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların az bir kısmı erken çocukluk döneminde yetenekler tespit edildikten sonra, işbirlikçi proje çalışmalarının yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Araştırmanın yine üçüncü alt amacı doğrultusunda katılımcılara eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti yapılan çalışmaları yeterli bulup bulmadıkları ve bu çalışmaları geliştirmek için neler önerdikleri sorularak, aynı soru içinde iki soru sorulmuş katılımcılardan sorular ile ilgili düşüncelerini yazmaları istenmiştir. Katılımcıların cevapları birinci soru açısından değerlendirildiğinde, 18 kişinin yetersiz, 6 kişinin kısmen yeterli, 1 kişinin ise yeterli temaları altında toplandığı görülmüştür. Katılımcıların çoğu eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için yapılan çalışmaların yetersiz olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların bir kısmı eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için yapılan çalışmaların kısmen yeterli olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların çok az bir kısmı eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için yapılan çalışmaların yeterli olduğunu neden belirtmeden belirtmiştir. Katılımcıların cevapları ikinci soru açısından değerlendirildiğinde 17 kişinin yetenek programı oluşturulmalı, 8 kişinin yetenek okulları açılmalı, 6 kişinin okullar tam donanımlı olmalı, 2 kişinin yetenek içerikli ders çeşidi ve saatleri artırılmalı, 2 kişinin erken yönlendirme, 2 kişinin aile rehberlik çalışmaları, 1 kişinin demokratik eğitim ortamları oluşturulmalı, 1 kişinin öğretmen keşif programları, 1 kişinin ekonomik refahın iyileşmesi, 1 kişinin okul dışı kurslar açılmalı, 1 kişinin okullar arası koordinasyon ve işbirliği temaları altında toplandığı görülmüştür. Katılımcıların çoğu eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için yapılan çalışmaları geliştirmek için yetenek programı geliştirmenin gerekli olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların bir kısmı eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için yetenek okulları açılmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların bir kısmı eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için okulların tam donanımlı olmasının gerekli olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların az bir kısmı eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için yapılan çalışmaları geliştirmek için yetenek içerikli ders çeşidi ve saatlerinin artırılmasının gerekli olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların az bir kısmı eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için erken yönlendirme yapılmasının gerekli olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların az bir kısmı eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için aile rehberlik çalışmalarının gerekli olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların çok az bir kısmı eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için demokratik eğitim ortamları oluşturulmasının gerekli olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların çok az bir kısmı eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için öğretmen keşif programları oluşturulmasının gerekli olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların çok az bir kısmı eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için toplumdaki ekonomik refahın iyileştirilmesinin gerekli olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların çok az bir kısmı eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için okul dışı kurslar açılmasının gerekli olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların çok az bir

kısmı eğitim sistemimizde yetenek (çoklu zekâ alanı) tespiti için okullar arası koordinasyon ve işbirliği sağlanmasının gerekli olduğunu belirtmiştir.

Erken çocukluk dönemindeki çocuklarda yetenek tespiti yapabilmek ve çocukta var olan potansiyeli tespit edebilmek adına şunlar yapılabilir:

1. Alanında uzman öğretmen yetiştiren üniversiteler kurulmalıdır.
2. Alanında uzman öğretmen yetiştirilmelidir.
3. Yetenek tespiti ve yeteneklerin geliştirilmesi için uygun ortamlar (materyal ve fiziki mekân desteği içeren) hazırlanmalıdır.
4. Uygulamalı alan etkinlikleriyle yeteneklerin tespiti yapılmalıdır.
5. Aile ile iletişim sağlanarak bireyin yeteneğini geliştirmesi ve kişinin kendini gerçekleştirme sağlanarak topluma ve bireyin kendisine en üst yararı sağlama fırsatı toplumdaki her bireye sunulmalıdır. Bireyin yeteneğinin zirveye ulaşma sürecinde aileye sürekli rehberlik sağlanmalı, bireyin ve ailenin doğru hareket tarzı kazanması için emek verilmelidir.
6. Alanda uzman kişilerle çalışmak, var olan yeteneğin zirveye taşınması açısından büyük öneme haizdir. Uzman kişilerle çalışma süreci içinde yetenek dosyası oluşturulmalı, raporlama, yönlendirme, takip ve izleme çalışmaları sürekli hale getirilmelidir.
7. Hedefe ulaşma (Alanında uzman kişi olma, herkesin o işte aradığı kişi olma).

KAYNAKÇA

- Coşkun, R., Altunışık, R. & Yıldırım, E. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Yayınları.
- Dirim, A. (2004). *Okul Öncesi Eğitim*. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Gardner, H. (2013). *Çoklu Zekâ*. İstanbul: Optimist Yayınları.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Saban, A. (2010). *Çoklu Zekâ Kuramı ve Türk Eğitim Öğretim Sistemine Yansımaları*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sevinç, M. (2005). *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı. (2013). Okul Öncesi Eğitim Programı, 132.
- Temiz, N. (2007). *Çoklu Zekâ Kuramı Okulda ve Sınıfta / Kimim?-I*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılacak nite bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 543-559.
- Yavuz, K. E. (2009). *Çoklu Zekâ*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

İşlemsel ve Dönüşümsel Liderliğin Örgütsel Bağlılık ile İlişkisi: Hizmet Sektöründe Bir Araştırma *

*The Relationship between Transactional and Transformational Leadership and
Organizational Commitment: A Research in the Service Sector*

ÖZET

Günümüz dinamik iş ortamında, örgütlerin sürdürülebilir başarısı, liderlik yaklaşımlarının etkin bir şekilde yönetilmesine dayanmaktadır. Bu bağlamda, işlemsel liderlik ve dönüşümsel liderlik, özellikle hizmet sektöründe örgütsel performansın belirlenmesinde merak uyandıran iki anahtar faktör olarak ön plana çıkmaktadır. Bu araştırmanın amacı işlemsel ve dönüşümsel liderlik stillerinin örgütsel bağlılık ve alt boyutlarıyla olan ilişkilinin belirlenmesidir. Araştırma ilişkisel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma evreni İstanbul İlinde hizmet sektörünün bir alt dolu olan gümrük çalışanları oluşturmuştur. Bu bağlamda İstanbul'da gümrük sektöründe çalışan bireylerden 429'u basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenmiş ve örnekleme oluşturmuştur. Araştırma verileri anket yöntemiyle yüz yüze elde edilmiştir. Anket formunda kişisel bilgi formu, Çok Faktörlü Liderlik Ölçeği ve Örgütsel Bağlılık Ölçeği bulunmaktadır. Araştırmada toplanan veriler SPSS programıyla test edilmiştir. Verilere uygulanan çok değişkenli regresyon analizleri sonuçlarına göre dönüşümsel ve işlemsel liderlik stillerinin örgütsel bağlılık üzerinde pozitif yönde ve anlamlı etkilerinin olduğu ortaya konulmuştur. Bunun yanı sıra, dönüşümcü liderlik stiline örgütsel bağlılığın tüm alt boyutları üzerinde pozitif etkilerinin olduğu belirlenmiştir. Öte yandan, işlemsel liderliğin devam bağlılığı ve normatif bağlılık üzerinde pozitif etkilerinin olduğu belirlenirken, duygusal bağlılık üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Liderlik, İşlemsel liderlik, Dönüşümsel Liderlik, Örgütsel Bağlılık

ABSTRACT

In today's dynamic business environment, the sustainable success of organizations depends on the effective management of leadership approaches. In this context, transactional leadership and transformational leadership stand out as two intriguing key factors in determining organizational performance, especially in the service sector. The purpose of this research is to determine the relationship between transactional and transformational leadership styles and organizational commitment and its sub-dimensions. The research was carried out with the relational scanning model. The research population consists of customs employees, who are a sub-section of the service sector in Istanbul. In this context, 429 individuals working in the customs sector in Istanbul were determined by simple random sampling method and formed the sample. Research data was obtained face to face using the survey method. The survey form includes a personal information form, Multi-Factor Leadership Scale and Organizational Commitment Scale. The data collected in the research were tested with the SPSS program. According to the results of multivariate regression analyzes applied to the data, it was revealed that transformational and transactional leadership styles had positive and significant effects on organizational commitment. In addition, it has been determined that transformational leadership style has positive effects on all sub-dimensions of organizational commitment. On the other hand, while transactional leadership was determined to have positive effects on continuance commitment and normative commitment, it was found to have no significant effect on emotional commitment.

Keywords: Leadership, Transactional leadership, Transformational Leadership, Organizational Commitment.

GİRİŞ

İş hayatında organizasyonlara liderlik etmek söz konusu olduğunda liderlik çok önemli bir faktördür. Tarih boyunca liderlik kavramı iş hayatında büyük etki yaratmış ve birçok araştırmacı liderlikle ilgili çeşitli teorik çalışmalar üzerinde çalışmıştır. Liderliği çok farklı tanımlamalar olsa da özetle, belirli hedeflerin gerçekleştirilmesi için diğer insanları etkilemeye yönelik kişilerarası bir süreç olarak tanımlayabiliriz (Hitt, Black ve Porter, 2012).

Günümüz dinamik iş ortamında, örgütlerin sürdürülebilir başarısı, liderlik yaklaşımlarının etkin bir şekilde yönetilmesine dayanmaktadır. Bu bağlamda, işlemsel liderlik ve dönüşümsel liderlik, özellikle hizmet sektöründe örgütsel performansın belirlenmesinde merak uyandıran iki anahtar faktör olarak ön plana çıkmaktadır. İşlemsel

Mustafa Bahadır Demir¹

How to Cite This Article

Demir, M. B. (2024). "İşlemsel ve Dönüşümsel Liderliğin Örgütsel Bağlılık ile İlişkisi: Hizmet Sektöründe Bir Araştırma" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:1; pp:67-76. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10620014>

Arrival: 28 November 2023
Published: 31 January 2024

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi., Nişantaşı Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İşletme ABD, İstanbul, Türkiye. ORCID: 0009-0003-4006-7410. ROR ID: <https://ror.org/04tah3159>

liderlik, belirli görevleri ve prosedürleri vurgulayarak örgüt düzenini sağlamaya yönelik bir strateji izler. Bu liderlik biçimi, iş süreçlerinin etkin bir şekilde yönetilmesini ve performans standartlarının karşılanmasını odaklar. Öte yandan, dönüşümsel liderlik bireylerin potansiyellerini geliştirmeye ve onları örgüt hedeflerine duygusal olarak bağlamaya yönelik bir yaklaşım sergiler. Bu liderlik tarzı, ilham verici vizyonlar oluşturarak ve takım üyelerinin katılımını teşvik ederek örgütsel kültürü dönüştürmeye odaklanır.

Gümrük sektörü hizmet sektörünün bir alt dalı olarak uluslararası ticaretin ve lojistiğin önemli bir bileşeni olup, bu sektörde faaliyet gösteren organizasyonlar, karmaşık ve dinamik bir iş ortamında çalışmaktadır. Bu bağlamda, liderlik modellerinin etkin bir şekilde uygulanması, çalışanların motivasyonunu, performansını ve örgütsel bağlılığını önemli ölçüde etkileyebilir. İşlemsel liderlik, günlük operasyonların etkili bir şekilde yönetilmesini sağlarken; dönüşümsel liderlik, organizasyonel vizyonu güçlendirmeyi ve inovasyonu teşvik etmeyi hedefler. Bu iki liderlik yaklaşımının, gümrük sektöründe örgütsel bağlılık üzerindeki etkilerini incelemek, sektörün performansını artırmak ve çalışanların memnuniyetini yükseltmek için kritik bir adım olabilir. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, işlemsel ve dönüşümsel liderliğin, özellikle gümrük sektöründe faaliyet gösteren örgütlerdeki çalışanların örgütsel bağlılık düzeyleri üzerindeki etkilerini anlamaktır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İşlemsel Liderlik

İşlemsel liderlik, gözetim, organizasyon ve insanların üretkenliği ve performansına odaklanan liderlik yaklaşımını ifade eder. Bu tür liderlik, ödül ve cezalar boyunca astlarına yol gösterir; bu liderler, hata ve anormallikleri bulmak için takipçilerinin çalışmalarına dikkat ederler. Bu tür liderlik, krizler meydana geldiğinde ve acil durumlarda ve bazı özel projelerde etkili bir şekilde çalışır (Odumeru ve Ogbonna, 2013). Caldwell ve Spinks (2005) perspektifine göre, işlemsel liderlik, performansın denetlenmesi davranışını, organizasyon hedeflerine ulaşmak amacıyla koşullu kişisel ödüllerin ve koşullu maddi ödüllerin sağlanmasını içermektedir.

İş ortamında işlemsel liderliğin eğitim, askeriye ve kamu sektörleri gibi diğer alanlara göre daha başarılı olduğu bulunmuştur (Judge ve Piccolo, 2004). Lider ile takipçiler arasındaki anlaşma ilişkisi, takipçilerin emir ve kurallara uymalarını gerektirmektedir. Bunun yanı sıra prosedür ve faaliyetleri yerine getirmede başarılı olmaları halinde ödül kazanabileceklerdir. Takipçilerin plana dayalı olarak görevleri etkin ve etkili bir şekilde tamamlamada başarısız olmaları durumunda ise aksine cezalarla karşı karşıya kalacaklardır (Bass, 1985). Dolayısıyla bu senaryoda liderler, ödülleri beklentileri karşılamaya ve beklentilere göre yönetmeye dayandırmaktadır. Bu iki şekilde yapılabilir: ya astlar hata yaptığında ve düzeltici eylemlerde bulunduğu durumda aktif olarak, ya da liderlerin harekete geçip standartlara ve prosedürlere uyulmadığı durumlarda pasif olarak gerçekleştirilebilmektedir. (Dubinsky vd., 1995). Bu liderlik yaklaşımı, astların beklenen performansının yanı sıra, liderliğin arzu ettiği sonuçları da karşılamak için bir ödül sistemi olarak inşa edilmiştir. Bu nedenle lider, verimsiz olacak ve astlarını bir seviyeye ulaşmaya motive edecek, astlar üretkenliklerini minimum düzeyde sürdürürken ve tutarken, yönetim onları işlerini yapmak için yalnız bırakacak, ancak verimlilik gereken seviyenin altına düştüğünde, astlar sorumluluk düzeyine göre ödeme yapacaklardır ve işleri etkilenebilir (Bass ve Avolio, 1990).

Dönüşümsel Liderlik

Liderlik, bir organizasyonun başarısını belirleyen kritik unsurlardan biridir. Geleneksel liderlik modellerine ek olarak, dönüşümsel liderlik kavramı, liderin etkileme ve değişimi yönetme yeteneğine odaklanarak organizasyonların sınırlarını genişleten bir liderlik perspektifi sunar. Dönüşümsel liderliğin temel özelliklerinden biri, liderin takım üyelerini motive etme ve ilham verme kapasitesidir. Dönüşümsel liderler, vizyonları ve hedefleri ile takım üyelerini etkileyerek, onları sıradanın ötesine geçmeye teşvik ederler. Bu, sadece kurumsal başarıyı artırmakla kalmaz, aynı zamanda bireylerin kişisel ve profesyonel gelişimine de katkı sağlar.

John Kenneth Galbraith liderlik konusunda şu ifadelerle değinmiştir: “Tüm büyük liderlerin ortak bir özelliği vardı; kendi zamanlarındaki halklarının en büyük endişeleriyle tartışmasız bir şekilde yüzleşme isteği. Liderliğin özü yalnızca budur” (Goethals vd., 2004: 1574). Sharma ve Jain (2013) ise liderlik ile ilgili şu hususlara vurgu yapmıştır: “Çalışanlarınıza daha yüksek düzeyde ekip çalışmasına ilham vermek için bilmeniz ve yapmanız gereken bazı şeyler var. Bunlar doğal olarak gelmez, sürekli çalışma ve inceleme yoluyla elde edilir. İyi liderler sürekli olarak liderlik becerilerini geliştirmek için çalışırlar (Sharma ve Jain, 2013: 1). Son derece etkili bir liderlik modeli olarak kabul edilen dönüşümsel liderlik, kişisel örnek yoluyla liderlik etmeyi ve çalışanları organizasyonun daha geniş vizyonuna ve küresel stratejisine entegre etmeyi içerir. Dönüşümcü bir lider yalnızca rutin görevleri ve günlük zorlukları ele almakla kalmaz, aynı zamanda tarihin gidişatını değiştirme potansiyeline de sahiptir.

Dönüşümcü liderlik, Orabi (2016) tarafından “çalışan davranışını ve bağlılığını kolektif olarak etkileyebilen, çalışma ortamında (çalışma boyutları) ve bilgi paylaşımında iyileştirmelere yol açabilen bir liderlik türü” olarak

tanımlanmaktadır (Orabi, 2016: 1). Kavram 1980'li yıllarda liderlik çalışmalarında popülerlik kazanmıştır çünkü liderlerin gerekli becerileri ne kadar elde edebileceklerini göstermek için değerlere ve duygulara vurgu yapmaktadır. Ayrıca çalışanları iş beklentilerinin ötesinde başarılı olmaları için motive etmekte ve etkilemektedir. Karaca'ya (2010) göre ise “Dönüşümcü liderlik paradigması, liderin kişisel özelliklerinden ziyade neyi başardıklarına odaklanmaktadır. Kaotik ortamlarda, dönüşümcü liderlerin daha etkili olması muhtemeldir çünkü yeni çalışma yolları ararlar, risk karşısında fırsatlar ararlar, sorulara etkili yanıtlar ararlar ve statükoyu sürdürme olasılıkları daha düşüktür. Bu nedenle dış çevredeki değişikliklere olumlu tepki verebilirler” (Karaca, 2010: 32).

Örgütsel Bağlılık

Bir şeye bağlılık, (ister bir fikre, ister bir kişiye, ister bir inanca) ona mensubiyet anlamına geldiğinden; bağlılık, en yoğun haliyle, grupla bütünleşme ve ona bağlılık derecesine ulaşan olumlu bir duygudur. Bir organizasyonun en önemli yönlerinden biri bağlılıktır. İdari gelişme süreci için gerekli olan eksenler ve bağlılık meselesi de insan yaşamında özellikle son zamanlarda yaşayan sistemlerin esas alınması, bireylerin ve grupların nasıl hareket edeceklerinin belirlenmesi önem arz etmektedir (Al-Fahdâvî ve Al-Qatawneh, 2004).

Çalışanların elde tutulması ve motivasyonunda örgütsel bağlılığın önemi kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Tanıma göre örgütsel bağlılık, çalışanların işverenleriyle duygusal veya duygusal bir bağlıdır. Bağlılık, organizasyonla aktif bir etkileşimi gerektirir ve pasif sadakatten daha fazlasını ifade eder (Krishna, 2008).

Birçok araştırmacı ve akademisyen, organizasyondaki iş yerinde çalışan davranışını etkileyen önemli bir faktör olarak görülen örgütsel bağlılıkla ilgilenmektedir (Adekola, 2012; Garg ve Rastogi, 2009). Ayrıca, Krishna ve Marquardt'a (2007) göre, organizasyonlarda örgütsel performansı ve hayatta kalmayı teşvik etme konusunda çok önemli bir husus bağlılıktır. Mukulu ve Sakwa'ya (2014) göre örgütsel bağlılık, çalışanları örgütlere bağlayan bir bileşendir.

Örgütler ortak amaçlara ulaşmak için işbirliği yapan bireylerden oluşur. Bir şirketin hedeflere ulaşma kapasitesi, personelinin hedefler doğrultusunda nasıl davrandığıyla yakından ilgilidir. Kendini şirkete adanmış çalışanların kurumun hedeflerine uygun çalışması gerekir. Eğitim kurumları da benzer zorluklarla karşı karşıyadır (Demirtaş, 2010). Örgütsel bağlılığın miktarı örgütün sadakat düzeyini gösterir. Örgütsel bağlılık, çalışanların işletmenin amaçlarını ve değerini benimseyerek örgütün büyük bir parçası olmak istemelerini ifade etmektedir (Özdevecioğlu, 2003). Örgütsel bağlılık konusunda geniş bir literatür vardır. Örgütsel bağlılık, geniş bir yelpazedeki duyguları, tutumları, inançları, eylemleri ve çalışanın ait olduğu örgütün yararına yeni fikirlerin hayata geçirilmesini içermektedir. İşe bağlılık ve işletmelere bağlılık düzeyini gösterir ve istihdam durumunun çok boyutlu olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Örgütsel bağlılık, yönetim söylemlerinde önem kazanmıştır çünkü hedeflere ulaşılması, yenilikçilik ve örgütsel istikrar için çok önemlidir. Bir kuruluştaki çalışanlar, yöneticiler, sahipler, birimler ve diğer paydaşlar arasında güveni artırır. Sonuç olarak, ast ilişkilerini ve organizasyonel ortamı geliştirerek organizasyonel gelişim, ilerleme ve hayatta kalma ile sonuçlanır (Garg ve Rastogi, 2009).

Örgütsel bağlılığı yüksek olan çalışanlar, örgütlerine bağlılık ve sadakat göstermeleri gerektiğini düşünmektedirler. Örgütsel sadakat inancına sahip çalışanlar, “Kişisel ve mesleki gelişimim ve büyümemde hayati rol oynayan, aynı zamanda beni birçok alanda destekleyen kurumuma biraz daha hizmet etmeliyim ya da kuruma bağlılığımı göstermeliyim” algısını taşımaktadır (Kurtulmuş, Kinay ve Gündaş, 2012). İşletmeyi sürekli olarak başarıya yönlendiren kalıcı olaylar ancak çalışanların kendilerini tamamen kuruluşlarına adanması durumunda elde edilebilir. Çalışan bağlılığı, kalite düzeyine, karar alma süreçlerine katılıma, çalışanların moraline ve şirketin amaç ve hedefleri üzerinde anlaşmaya varılmasına bağlı olarak, işgücünün organizasyona olan yüksek düzeydeki sevgisi ile bağlantılıdır (Qaisar, Rahman, ve Süfyan, 2012).

Adekola (2012) süreklilik bağlılığını, çalışanların diğer çalışanlarla olumlu çalışma ilişkileri, emeklilik hakları, istifayı ve başka yerde şans aramayı zorlaştıran diğer ikramiyeler gibi kişisel çıkarları nedeniyle örgütte kalma niyeti olarak ele almaktadır. Süreklilik taahhüdü, sigarayı bırakmanın maliyetine karşı bir kuruluştaki çalışmaya devam etmenin faydalarını tartar.

Herold ve arkadaşları (2008), örgütsel bağlılığın başlı başına, örgütte değişiklikler meydana geldiğinde çalışanların tutumları, özellikle de çalışanların değişime açık olma derecesi ve bunun örgüt içinde meydana gelme sıklığı olduğu konusunda hemfikirlerdir. Bu görüşe göre çalışanların bağlılığı, işletmelerin değişiklik yaparken ihtiyaç duyduğu en önemli husustur. (Meyer vd., 2007).

YÖNTEM

Araştırma Modeli

İşlemsel ve dönüşümsel liderliğin örgütsel bağlılık ile ilişkisinin incelenmesinin amaçlandığı bu araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden birisi olan ilişkisel tarama modeliyle yürütülmüştür. Tarama çalışmaları toplulukların görüşlerinin ve özelliklerinin betimlenmesini amaçlamakta olup (Büyüköztürk vd., 2008), ilişkisel tarama modelleri ise değişkenler arasında birlikte değişimin var olup olmadığını ve/veya bu ilişkinin derecesini belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırma Evreni ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul'da hizmet sektöründe çalışan bireyler oluşturmaktadır. Ulaşılabilen en güncel veriye göre İstanbul'da hizmet sektöründe yaklaşık olarak dört milyon kişi çalışmaktadır (BETAM, 2022). Araştırma katılımcıları basit tesadüfi örneklem seçimi yöntemiyle seçilmiştir. Basit tesadüfi örnekleme, bir popülasyondan rastgele örneklerin seçilmesini sağlayan bir örnekleme yöntemidir ve her bir bireyin seçilme olasılığı aynıdır (Büyüköztürk vd., 2008). Evren büyüklüğü, güven düzeyi ve hata payına göre gerekli olan minimum örneklem büyüklüğünün hesaplandığı bir formülasyona (Kılıç, 2012) göre, bu çalışmada dört milyon kişiden oluşan evreni 0,95 güven düzeyi ve 0,05 hata payı ile temsil edebilecek örneklem büyüklüğünün 384 olduğu hesaplanmıştır. Araştırma kapsamında hizmet sektörünün bir alt dalı olan gümrük sektöründe çalışan toplam 429 katılımcıya ulaşılmıştır. Çalışmaya katılanların demografik bilgilerine ilişkin veriler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	204	47,6
	Kadın	225	52,4
Size bağlı çalışan personel var mı?	Evet	51	11,9
	Hayır	378	88,1
Değişken		Ort.	ss
Yaş		31,31	7,73
Şu andaki lideriniz/yöneticinizle çalıştığınız süre		3,89	6,31
Toplam çalışma süreniz		4,43	6,62

Tablo 1 incelendiğinde, toplamda 429 katılımcının %47,6'sının erkek (n=204) ve %52,4'ünün kadın (n=225) olduğu görülmektedir. Katılımcıların %11,9'u (n=51) kendisine bağlı çalışan personeli olduğunu belirtmiştir; buna karşın katılımcıların %88,1'i (n=378) kendisine bağlı çalışan personeli olmadığını ifade etmiştir. Diğer taraftan, katılımcıların yaş ortalaması 31,31 (ss=7,73) olarak bulunmuştur. Katılımcıların şu andaki liderleri veya yöneticileri ile ortalama çalışma süreleri 3,89 yıl (SS=6,31) olarak belirlenmiş iken toplam çalışma süreleri ise ortalama olarak 4,43 yıl (SS=6,62) olarak hesaplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan anket formunda kişisel bilgi formu, Çok Faktörlü Liderlik Ölçeği ve Örgütsel Bağlılık Ölçeği yer almaktadır. Söz konusu veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler devam eden alt başlıklarda sunulmuştur.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formunda katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin toplam altı soru yer almaktadır. Kişisel bilgi formunda yer alan sorular araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Çok Faktörlü Liderlik Ölçeği

Çok Faktörlü Liderlik Ölçeği, Bass ve Avolio (1995) tarafından geliştirilmiş ve Dönmez (2014) tarafından Türkçe uyarlama çalışması gerçekleştirilmiştir. Toplam 32 madde yer alan ölçek dönüşümcü liderlik ve işlemci liderlik olmak üzere iki boyut içermektedir. Dönüşümcü liderlik boyutu 26 maddeden (3, 5, 6, 8-12, 15-32.maddeler), işlemci liderlik boyutu ise altı maddeden (1, 2, 4, 7, 13, 14.maddeler) oluşmaktadır. Ölçek beşli likert tipindedir (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum). Ölçeğin bir madde (16.madde) ters kodludur. Boyutlardan alınan ortalama puanlar çalışan tarafından algılanan yöneticinin ilgili liderlik tarzını sergileme düzeyini yansıtmaktadır. Ölçeğin Cronbach alpha güvenilirlik katsayıları, dönüşümcü liderlik için 0,96 olarak, işlemci liderlik için ise 0,67 olarak bildirilmiştir (Dönmez, 2014).

Örgütsel Bağlılık Ölçeği

Örgütsel Bağlılık Ölçeği, ilk olarak Meyer ve diğerleri (1993) tarafından geliştirilmiş ve daha sonra Dağlı ve meslektaşları (2018) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek üç boyuta dağıtılan toplam 18 maddeden

oluşmaktadır: duygusal bağlılık (1-6. maddeler), devam bağlılığı (7-12. maddeler) ve normatif bağlılık (13-18. maddeler) şeklindedir. Beşli Likert ölçeğinin (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum) kullanıldığı ölçekte, tersten kodlanan dört madde (3, 4, 5, 13. maddeler) bulunmaktadır. Ölçekten ve boyutlardan elde edilen ortalama puanlar, katılımcının ilgili örgütsel bağlılık düzeyinin göstergesi niteliğindedir. Ölçeğin rapor edilen Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları genel olarak 0,884; duygusal bağlılık için 0,80; devam bağlılığı için 0,73 ve normatif bağlılık için 0,80'dir (Dağlı vd., 2018).

Verilerin Analizi

Araştırma verileri SPSS programı kullanılarak analize tabi tutulmuştur. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans, ortalama gibi değerlerin belirlenmesi amacıyla tanımlayıcı istatistiksel analizlerden yararlanılmıştır. Veri toplama araçlarının güvenilirlik düzeyleri Cronbach alfa değerleri incelenerek belirlenmiştir. Verilerin normal dağılımını değerlendirmek için çarpıklık ve basıklık değerleri irdelenmiştir. Gözlemlenen normal dağılım göz önüne alındığında, bu çalışmada analiz için parametrik yöntemler seçilmiştir. Araştırma değişkenlerinin düzeylerini ölçmek için tanımlayıcı istatistiksel analiz uygulanmıştır. Dönüşümcü ve işlemsel liderlik ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkileri araştırmak için Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Ayrıca dönüşümsel ve işlemsel liderliğin örgütsel bağlılık üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla çok değişkenli regresyon analizi yapılmıştır.

Çok Faktörlü Liderlik Ölçeği ve Örgütsel Bağlılık Ölçeği aracılığıyla toplanan verilerin güvenilirliğini sağlamak amacıyla Cronbach alfa değerleri incelenmiştir. Bu analizin sonuçları Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2: Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Ölçek	Madde Sayısı	Cronbach Alpha
Dönüşümsel Liderlik	26	,960
İşlemsel Liderlik	6	,715
Örgütsel Bağlılık	18	,892
Duygusal Bağlılık	6	,852
Devam Bağlılığı	6	,664
Normatif Bağlılık	6	,801

Bu çerçevede Tablo 2 incelendiğinde dönüşümsel liderlik ölçeğinin yüksek ($\alpha=0,960$), işlemsel liderlik ölçeğinin ise orta ($\alpha=0,715$) düzeyde güvenilir olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, örgütsel bağlılık ölçeğinin de yüksek güvenilirlik düzeyinde olduğu tespit edilmiştir ($\alpha=0,892$). Örgütsel bağlılığın boyutları incelendiğinde ise duygusal bağlılık ($\alpha=0,852$) ve normatif bağlılık ($\alpha=0,801$) ölçeklerinin yüksek düzeyde, devam bağlılığı ($\alpha=0,664$) ölçeğinin ise orta düzeyde güvenilir olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan Çok Faktörlü Liderlik Ölçeği ve Örgütsel Bağlılık Ölçeğinin güvenilir oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada elde edilen verilerin normal dağılım gösterip göstermediklerini belirlemek üzere çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen analiz sonuçları Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3: Normal Dağılım Analizi Sonuçları

Değişken	Çarpıklık	Basıklık
Dönüşümsel Liderlik	-,540	-,182
İşlemsel Liderlik	,075	,096
Örgütsel Bağlılık	-,419	,120
Duygusal Bağlılık	-,701	,176
Devam Bağlılığı	-,071	,181
Normatif Bağlılık	-,112	-,466

Verilerin normal dağıldığı kabul edilebilmesi için, çarpıklık ve basıklık değerlerinin genel olarak -1 ile +1 arasında olması beklenmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2014). Tablo 3'te görüldüğü gibi, tüm değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri bu belirtilen sınırlar içinde yer aldığından, veri setinin normal dağıldığı sonucuna varılmıştır. Bu durum göz önünde bulundurularak, araştırmanın ilerleyen kısımlarında parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmiştir.

BULGULAR

Katılımcıların Liderlik ve Örgütsel Bağlılık Düzeyleri

Katılımcıların dönüşümsel liderlik, etkileşimsel liderlik ve örgütsel bağlılık düzeylerini ölçmek üzere kullanılan ölçekler beşli likert tipindedir. Beşli likert tipi ölçeklerden alınan puanlar $(n-1)/n=4/5=0,80$ birimlik gruplara ayrılarak sınıflandırılabilir. Bu doğrultuda söz konusu ölçeklerden alınan puanlar;

1,00-1,80 arasında ise çok düşük,

1,81-2,60 arasında ise düşük,

- 2,61-3,40 arasında ise orta,
 3,41-4,20 arasında ise yüksek,
 4,21-5,00 arasında ise çok yüksek seviyeye işaret etmektedir.

Araştırmada katılımcıların dönüşümsel liderlik, işlemsel liderlik, örgütsel bağlılık ve alt boyutlarına ilişkin verdikleri cevapların tanımlayıcı istatistikleri Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Tanımlayıcı İstatistiksel Analiz Sonuçları

Değişken	Min.	Maks.	Ort.	ss
Dönüşümsel Liderlik	1,46	5,00	3,84	,80
İşlemsel Liderlik	1,00	4,67	2,54	,64
Örgütsel Bağlılık	1,17	4,94	3,42	,73
Duygusal Bağlılık	1,00	5,00	3,85	,87
Devam Bağlılığı	1,00	5,00	3,11	,75
Normatif Bağlılık	1,00	5,00	3,30	,91

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların yöneticilerinden algıladıkları dönüşümsel liderliğin yüksek düzeyde ($\bar{x}=3,84$; $ss=0,820$), işlemsel liderliğin ise düşük düzeyde ($\bar{x}=2,54$; $ss=0,64$) olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan katılımcıların örgütsel bağlılıklarının yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir ($\bar{x}=3,42$; $ss=0,73$). Örgütsel bağlılığın boyutları incelendiğinde ise katılımcıların duygusal bağlılıklarının yüksek ($\bar{x}=3,85$; $ss=0,87$) iken, devam bağlılığı ($\bar{x}=3,11$; $ss=0,75$) ve normatif bağlılık ($\bar{x}=3,30$; $ss=0,91$) düzeylerinin orta seviyede olduğu görülmektedir.

Dönüşümcü ve İşlemci Liderlik ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkiler

Dönüşümcü ve işlemci liderlik ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon analizi ile incelenmiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen analiz sonuçları Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5: Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	Dönüşümsel Liderlik	İşlemsel Liderlik	Örgütsel Bağlılık	Duygusal Bağlılık	Devam Bağlılığı	Normatif Bağlılık
Dönüşümsel Liderlik	1					
İşlemsel Liderlik	-,136**	1				
Örgütsel Bağlılık	,484**	0,068*	1			
Duygusal Bağlılık	,470**	-0,038*	,837**	1		
Devam Bağlılığı	,263**	,201**	,816**	,466**	1	
Normatif Bağlılık	,489**	0,035*	,917**	,658**	,682**	1

* $p<0,05$; ** $p<0,01$

Korelasyon analizi, iki farklı değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi değerlendirmek için kullanılan istatistiksel bir tekniktir. Bu ilişkinin büyüklüğü ve yönü korelasyon katsayısı ile ölçülür. -1 ile +1 arasında değişen Pearson korelasyon katsayısı ilişkinin gücünü ve yönünü belirtir. Korelasyon katsayısının 0'a yaklaşması ilişkide gücün azaldığını, -1 veya +1'e yakın değerler ise ilişkinin gücünün arttığını gösterir. Tablo 5 incelendiğinde dönüşümcü liderlik ile örgütsel bağlılık arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($r=0,484$; $p<0,01$). Buna karşılık etkileşimci liderlik ile örgütsel bağlılık arasında ise ihmal edilebilir, pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür ($r=0,068$; $p<0,05$). Dönüşümsel liderlik ve işlemsel liderliğin örgütsel bağlılık boyutları ile ilişkileri incelendiğinde ise;

Dönüşümsel liderliğin duygusal bağlılık ($r=0,470$; $p<0,01$) ve normatif bağlılık ($r=0,489$; $p<0,01$) ile orta düzeyde, devam bağlılığıyla ise düşük şiddette ($r=0,263$; $p<0,01$) ve pozitif ilişkili olduğu belirlenmiştir.

İşlemsel liderlik ile duygusal bağlılık arasında ihmal edilebilir düzeyde, negatif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir ($r=-0,038$; $p<0,01$). Diğer taraftan işlemsel liderliğin devam bağlılığı ile düşük şiddette ($r=0,201$; $p<0,01$), normatif bağlılık ile ise ihmal edilebilir düzeyde ($r=0,035$; $p<0,05$) ve pozitif ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Dönüşümsel Liderlik ve İşlemsel Liderliğin Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkisi

Araştırma kapsamında, dönüşümsel liderlik ve işlemsel liderliğin örgütsel bağlılık üzerindeki etkilerini incelemek üzere çok değişkenli regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6: Dönüşümsel ve İşlemsel Liderliğin Örgütsel Bağlılığa Etkisine Yönelik Çok Değişkenli Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	β	t	p	Tolerans	VIF
Dönüşümsel Liderlik	,502	11,873	,000	,982	1,019
İşlemsel Liderlik	,137	3,230	,001	,982	1,019
Bağımlı Değişken: Örgütsel Bağlılık F=71,823; R ² =0,249; p=0,000					

Tablo 6 incelendiğinde dönüşümsel liderliğin örgütsel bağlılık üzerinde pozitif yönde ve anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir ($\beta=0,502$; $p<0,01$). Benzer şekilde, işlemsel liderliğin de örgütsel bağlılık üzerinde pozitif yönde ve anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir ($\beta=0,137$; $p<0,01$). Diğer taraftan, regresyon modelinin anlamlı olduğu ve örgütsel bağlılıktaki varyansın %24,9'unu açıkladığı görülmektedir. Ayrıca, tolerans değerleri 0,1'den büyük olduğu ve VIF değerleri 10'dan küçük olduğundan, değişkenlerin çoklu bağlantı sorunu (multicollinearity) taşımadığı anlaşılmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2014).

Araştırmada dönüşümsel liderlik ve işlemsel liderliğin örgütsel bağlılık boyutlarına etkileri de analiz edilmiştir. Bu doğrultuda, dönüşümsel liderlik ve işlemsel liderliğin her bir örgütsel bağlılık boyutuna etkilerini incelemek üzere sırasıyla çok değişkenli regresyon analizleri gerçekleştirilmiş ve bu analizlerde ulaşılan bulgular birleştirilerek Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7: Dönüşümsel ve İşlemsel Liderliğin Örgütsel Bağlılık Boyutlarına Etkilerine Yönelik Çok Değişkenli Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişkenler		
	Duygusal Bağlılık	Devam Bağlılığı	Normatif Bağlılık
Dönüşümsel Liderlik	,473**	,296**	,503**
İşlemsel Liderlik	,026	,241**	,103*
Model	F=60,618 R ² =0,218 p=0,000	F=30,782 R ² =0,122 p=0,000	F=70,936 R ² =0,246 p=0,000

* $p<0,05$; ** $p<0,01$

Duygusal bağlılığa yönelik sonuçlar incelendiğinde, dönüşümsel liderliğin duygusal bağlılık üzerinde pozitif yönde ve anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir ($\beta=0,473$; $p<0,01$). Diğer taraftan, işlemsel liderliğin duygusal bağlılık üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$). Öte yandan, regresyon modelinin anlamlı olduğu ve duygusal bağlılıktaki varyansın %21,8'ini açıkladığı görülmektedir.

Devam bağlılığına yönelik sonuçlar incelendiğinde, dönüşümsel liderliğin devam bağlılığı üzerinde pozitif yönde ve anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir ($\beta=0,296$; $p<0,01$). Benzer şekilde, işlemsel liderliğin devam bağlılığı üzerinde pozitif yönde ve anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir ($\beta=0,241$; $p<0,01$). Diğer taraftan, regresyon modelinin anlamlı olduğu ve devam bağlılığındaki varyansın %12,2'sini açıkladığı görülmektedir.

Normatif bağlılığa yönelik sonuçlar incelendiğinde, dönüşümsel liderliğin normatif bağlılık üzerinde pozitif yönde ve anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir ($\beta=0,503$; $p<0,01$). Benzer şekilde, işlemsel liderliğin normatif bağlılık üzerinde pozitif yönde ve anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir ($\beta=0,103$; $p<0,05$). Diğer taraftan, regresyon modelinin anlamlı olduğu ve normatif bağlılıktaki varyansın %24,6'sını açıkladığı görülmektedir.

SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Bu araştırmada dönüşümsel ve işlemsel liderliğin örgütsel bağlılık ile ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma ilişkisel tarama modelinde yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemini İstanbul'da hizmet sektöründe çalışan bireyler arasından basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 429 katılımcı oluşturmuştur. Araştırma verileri, kişisel bilgi formu, Çok Faktörlü Liderlik Ölçeği ve Örgütsel Bağlılık Ölçeğini içeren bir anket kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen veriler SPSS programıyla analiz edilmiştir.

Araştırmada gerçekleştirilen çok değişkenli regresyon analizleri sonucunda dönüşümsel liderliğin örgütsel bağlılık üzerinde pozitif yönde ve anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada gerçekleştirilen daha detaylı analizler, dönüşümsel liderliğin tüm örgütsel bağlılık boyutları (duygusal bağlılık, devam bağlılığı, normatif bağlılık) üzerinde pozitif etkilerinin olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar, yöneticilerden algılanan dönüşümsel liderlik tarzı düzeyindeki artışın çalışanların örgütsel bağlılık düzeylerinde de artışa yol açtığını göstermektedir.

Dönüşümsel liderlik, çalışanların değerlerini ve inançlarını dönüştürerek onları kurumun hedeflerine ve vizyonuna tam anlamıyla bağlamayı hedefleyen bir liderlik stildir (Orabi, 2016). Bu liderlik anlayışı, liderin karizmatik özellikleri, ilham verme yeteneği ve çalışanların kişisel ve profesyonel gelişimlerine gösterdiği ilgi ile karakterize edilir. Dönüşümsel liderler, çalışanları sadece belirli görevleri yerine getirmeye teşvik etmekle kalmaz, aynı zamanda onları kurumun genel amaçları ve değerleriyle özdeşleştirmelerini sağlar (Humairah, 2006). Dönüşümsel

liderler, kendilerinin inandığı bir vizyonu çalışanlarla paylaşarak onları bu vizyona ortak etmektedir. Bu ortak amaç etrafında birleşen çalışanlar, kuruma karşı daha fazla bağlılık hissederler (Hogg, 2015). Dönüşümcü liderler, çalışanların kişisel değerlerini ve hedeflerini kurumun hedefleriyle uyumlu hale getirerek onların işe ve kuruma olan bağlılıklarını artırır (Gün, 2020). Dönüşümsel liderler, çalışanları yüksek performans sergilemeye teşvik ederek ve onlara ilham vererek motivasyonlarını yükseltir. Çalışanlar kendilerini değerli ve önemli hissettiklerinde kuruma olan bağlılıkları da güçlenir (Karaca, 2010). Çalışanların kişisel ve profesyonel gelişimine önem veren dönüşümsel liderler, onlara sürekli öğrenme ve kendilerini geliştirme fırsatları sunar ve bu da çalışanların kuruma olan bağlılıklarını pekiştirir (Akyurt vd., 2016). Literatürdeki birçok çalışmada da dönüşümcü liderliğin örgütsel bağlılığı pozitif etkilediği sonucuna ulaşıldığı görülmektedir (Acar, 2013; Bağdoğan ve Sarpbalkan, 2017; Baloch vd., 2014; Buluç, 2019; Cho vd., 2019; Eryeşil ve İraz, 2017; Hemedoğlu ve Evliyaoğlu, 2012; Şengöz, 2019). Sonuç olarak araştırmamızın bu bulgusunun literatürle uyumlu olduğu düşünülmektedir.

Diğer taraftan araştırmamızda işlemsel liderliğin örgütsel bağlılık üzerinde pozitif yönde ve anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, yöneticilerden algılanan işlemsel liderlik tarzı düzeyindeki artışın çalışanların örgütsel bağlılık düzeylerinde de artışa yol açtığını göstermektedir. İşlemsel liderlik, belirlenmiş görevlerin ve hedeflerin gerçekleştirilmesine odaklanan bir liderlik türüdür (Odumeru ve Ogbonna, 2013). Bu liderlik stilinde, görev tanımları, performansın izlenmesi ve belirlenen hedeflere ulaşılması durumunda ödüllendirme gibi unsurlar ön plana çıkar (Bass ve Avolio, 1990). İşlemsel liderler, çalışanların ne yapmaları gerektiğini açık bir şekilde belirler, görevlerin nasıl yapılacağına dair net yönergeler sağlar ve performansı objektif kriterlere göre değerlendirir (Güney, 2017). İşlemsel liderler, çalışanların performansına düzenli geri bildirimde bulunur ve başarılı sonuçlar için ödüllendirirler (Akar, 2010). Bu durum çalışanların, maddi çıkarlar veya kariyer gelişimi gibi nedenlerle devam bağlılığına katkı sağlayabilir. Bunun yanında işlemsel liderlik altında, kurallar ve prosedürler net bir şekilde belirlenir (Yekeler, 2015). Bu düzen ve disiplin ortamı, çalışanların kuruma karşı sorumluluk hissetmelerine ve kurallara uyma konusunda normatif bir bağlılık geliştirmelerine yol açabilir.

Literatürde bu araştırmamızın bulgularıyla uyumlu olarak işlemsel liderliğin örgütsel bağlılık, devam bağlılığı ve normatif bağlılık ile pozitif ilişkili olduğu (Doğramacı, 2019; Eryeşil ve İraz, 2017; Şengöz, 2019), duygusal bağlılık ile ise anlamlı ilişkisinin olmadığı (Acar, 2013; Chiang ve Wang, 2012; Cho vd., 2019) sonuçlarına ulaşılan çalışmalar olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, bu araştırmamızın bulgularından farklı olarak, işlemsel liderliğin devam bağlılığı (Çakınberk ve Demirel, 2010) ve normatif bağlılık (Chiang ve Wang, 2012) ile ilişkili değilken, duygusal bağlılık ile pozitif ilişkili olduğu (Çekmecelioğlu, 2014) sonuçlarına ulaşılan çalışmaların da bulunduğu görülmektedir. Söz konusu bulgu farklılıklarının araştırmamızın gerçekleştirildiği yer, zaman, örneklem ve ölçüm araçları gibi farklılıklardan kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, A. Z. (2013). Farklı örgüt kültürü tipleri ve liderlik tarzları ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişki: Lojistik işletmelerinde bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 5-31.
- Adekola B., (2012). The impact of organizational commitment on job satisfaction. A study of employees at Nigerian University, *International journal for human resource*, 2(2), 7316-7324.
- Akar, A. (2010). Transformational and Transactional Leadership Characteristics of Intercollegiate Athletes and Non- Athletes. Master Thesis. Middle East Technical University, Ankara.
- Akyurt, N., Alparlan, A. M., & Oktar, Ö. F. (2016). Sağlık çalışanlarında liderlik tarzları-iş tatmini-örgütsel bağlılık modeli. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 6(13), 50-61.
- Al-Fahdawi, K., & Al-Qutaunah, N. (2004). The effects of organizational justice on organizational loyalty: A field study of the central departments in the southern governorates of Jordan. *The Arab Journal of Management*, 2, 23-47.
- Bağdoğan, S. Y., & Sarpbalkan, D. (2017). Çalışanların örgütsel bağlılığını etkileyen bir faktör olarak dönüşümcü liderlik algısı. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), 335-352.
- Baloch, Q. B., Ali, N., & Zaman, G. (2014). Measuring employees commitment as outcome of transformational and transactional leadership styles: An empirical study. *Abasyn Journal of Social Sciences*, 3(2), 208-214.
- Bass, B. M. (1985). *Leadership performance beyond expectations*. New York, NY: Academic Press
- Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1990). *Transformational leadership: Manual for the multifactor leadership questionnaire*, Consulting Psychologists Press, Palo Alto, CA.
- Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1995). *The multifactor leadership questionnaire (Form 5X)*. Palo Alto, CA: Mind

Garden, Inc.

Bass, B.M. and Avolio, B.J., 1994. Transformational leadership and organizational culture. The International Journal of Public Administration. 17(3-4), pp.541-554.

BETAM (2022). İstanbul işgücü piyasası: Yapısal özellikler ve sorunlar. Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi. <https://betam.bahcesehir.edu.tr/wp-content/uploads/2022/03/IstanbulIsgucuPiyasasiYapisalOzelliklerveSorunlar.pdf>

Buluç, B. (2009). Sınıf öğretmenlerinin algılarına göre okul müdürlerinin liderlik stilleri ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişki. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 57(57), 5-34.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.

Caldwell, B. J., & Spinks, J. M. (2005). Leading the self-managing school. Routledge.

Chiang, C. F., & Wang, Y. Y. (2012). The effects of transactional and transformational leadership on organizational commitment in hotels: The mediating effect of trust. Journal of Hotel and Business Management, 1(1), 1-11.

Cho, Y., Shin, M., Billing, T. K., & Bhagat, R. S. (2019). Transformational leadership, transactional leadership, and affective organizational commitment: A closer look at their relationships in two distinct national contexts. Asian Business & Management, 18, 187-210.

Çakınberk, A., & Demirel, E. T. (2010). Örgütsel bağlılığın belirleyicisi olarak liderlik: Sağlık çalışanları örneği. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24, 103-119.

Çekmecelioğlu, H. G. (2014). Göreve ve insana yönelik liderlik tarzlarının örgütsel bağlılık, iş performansı ve işten ayrılma niyeti üzerindeki etkileri. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 28, 21-34.

Dağlı, A., Elçiçek, Z., & Han, B. (2018). Örgütsel Bağlılık Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Electronic Journal of Social Sciences, 17(68), 1765-1777.

Demirtaş, H. (2010). The organizational commitment and job satisfaction among teachers working at private courses. Inonu University Journal of The Faculty Of Education, 11(2).

Doğramacı, M. (2019). Dönüşümcü ve etkileşimci liderlik tarzlarının örgütsel bağlılığa etkisi: Konya sanayi örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Dönmez, S. (2014). Dönüşümcü ve etkileşimci liderlik stillerini ölçen likert-tipi ölçek geliştirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Dubinsky, Alan J., Francis J. Yammarino, Marvin A. Jolson, and William D. Spangler (1995), "Transformational Leadership: An Initial Investigation in Sales Management", Journal of Personal Selling and Sales Management, 15 (2), 17-31.

Eryeşil, K., & İraz, R. (2017). Liderlik tarzları ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik bir alan araştırması. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 20(2), 129-139.

Garg, P. & Rastogi, R. (2009). Effect of psychological well-being on the organizational commitment of employees. The Icfai University Journal of Organizational Behavior, 8(2), 42-51.

Goethals, G. R., Sorenson, G. J., & Burns, J. M. (Eds.). (2004). Encyclopedia of leadership. Sage Publications.

Gün, F. (2020). Okul yöneticilerinin dönüşümcü liderlik özellikleri ile öğretmenlerin okula bağlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.

Güney, S. (2017). Örgütsel Davranış (4. Baskı). İstanbul: Nobel.

Gürbüz, S., & Şahin, F. (2014). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Hemedoğlu, E., & Evliyaoğlu, F. (2012). Çalışanların dönüşümcü liderlik algılarının örgütsel bağlılıkları üzerindeki etkilerinin incelenmesi. İşletme Araştırmaları Dergisi, 4(1), 58-77.

Herold, D., Fedor, D., Caldwell, S. and Liu, Y. (2008). The effects of transformational and change leadership on employees' commitment to a change: A multilevel study. Journal of Applied Psychology,

Hitt, M., Black, S., & Porter, L. (2012). Plan de negocios. 270. Mexico: Planeta.

Hogg, B. (2015). Ten Characteristics Of Transformational Leaders. Erişim: [Http://Www.Billhogg.Ca/2015/11/10-Characteristics-Of-Transformational-Leaders/](http://www.billhogg.ca/2015/11/10-Characteristics-Of-Transformational-Leaders/) (27.11.2023)

Humairah. (2006). Seven Principles Of Transformational Leadership. Erişim [Https://Theleadership.Wordpress.Com/2006/07/27/Synergy/](https://Theleadership.Wordpress.Com/2006/07/27/Synergy/) (27.11.2023)

Judge, T. A., & Piccolo, R. F. (2004). Transformational and transactional leadership: a meta-analytic test of their relative validity. *Journal of Applied Psychology*, 89(5), 755-768.

Karaca, H. (2010). The Effects of Transformational Leadership on Employees' Perceived Leadership Effectiveness in Public Organizations Federal Emergency Management Agency Case. Doctorate Thesis, University Of Central Florida, Florida.

Kılıç, S. (2012). Örnek büyüklüğü, güç kavramları ve örnek büyüklüğü hesaplaması. *Journal of Mood Disorders*, 2(3), 140-142.

Krishna, V. (2008). Exploring organizational commitment from an organizational perspective: Organizational learning as a determinant of affective commitment in Indian software firms (Doctoral dissertation, The George Washington University).

Krishna, V., & Marquardt, M. J. (2007). A Framework for the Development of Organizational Commitment Using Action Learning.

Kurtulmuş, M., Kinay, İ., & Gündaş, A. (2012). An investigation on primary school teachers' organizational commitment related with problems originated from managers. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(7), 365-374.

Meyer, J. P., Allen, N. J., & Smith, C. A. (1993). Commitment to organizations and occupations: Extension and test of a three-component conceptualization. *Journal of Applied Psychology*, 78, 538-551.

Meyer, J., Srinivas, E., Lal, J. and Topolnytsky, L. (2007). Employee commitment and support for an organizational change: Test of the three-component model in two cultures. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*,

Mukulu, E., & Sakwa, M. (2014). Job-related factors and their influence on organizational commitment of part-time academic staff in institutions of higher education in Nairobi and Mombasa cities in Kenya. *International Journal of Business and Social Science*, 5(8).

Odumeru, J. A., & Ogbonna, I. G. (2013). Transformational vs. transactional leadership theories: Evidence in literature. *International review of management and business research*, 2(2), 355.

Orabi, T. G. A. (2016). The impact of transformational leadership style on organizational performance: Evidence from Jordan. *International Journal of Human Resource Studies*, 6(2), 89-102.

Orabi, T. G. A. (2016). The impact of transformational leadership style on organizational performance: Evidence from Jordan. *International Journal of Human Resource Studies*, 6(2), 89-102.

Özdevecioğlu, M. (2003). Algılanan örgütsel destek ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 113-130.

Qaisar, M.U, Rehman, M.S and Suffyan.M (2012). Exploring Effects of Organizational Commitment on Employee Performance: Implications for Human Resource Strategy. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research In Business*, 3(11), 248-255.

Sharma, M. K., & Jain, S. (2013). Leadership management: Principles, models and theories. *Global journal of management and business studies*, 3(3), 309-318.

Şengöz, M. (2019). Çalışanların algılanan etkileşimci ve dönüşümsel liderlik özellikleri ile örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkide yönetici-ast etkileşim algısının ara değişken rolünün araştırılması. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 423-456.

Yekeler, K. (2015). Dönüştürücü Liderlik Davranışlarının Örgütsel Bağlılığa Etkisinde Etkileşimci Liderlik Davranışlarının Rolü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Millî Eğitim Bakanlığının Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi *

Evaluation of In-Service Training Activities of the Ministry of National Education

ÖZET

Bu araştırma, Millî Eğitim Bakanlığının hizmet içi eğitim çalışmalarını (2016-2022 yılları arası) ve sınıf öğretmenlerinin bu faaliyetlere ilişkin görüşlerinin değerlendirmek için yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemi ve olgu bilim deseninin kullanıldığı bu araştırmanın birinci bölümünde Millî Eğitim Bakanlığının hizmet içi eğitim çalışmalarının değerlendirildiği doküman incelemesi; ikinci bölümde ise sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim çalışmalarına ilişkin görüşlerinin değerlendirildiği görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Manisa ilindeki devlet ve özel okullarda görev yapan 36 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak uzman görüşleri alınarak araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. İçerik analizi yapılarak elde edilen verilere bakıldığında 2016-2022 yılları arasında doğrudan sınıf öğretmenlerine yapılan hizmet içi eğitim çalışmalarının, konuları ve sayıları göz önünde bulundurulduğunda yetersiz bulunmuştur. 2016-2022 yılları arasında yüz yüze ve uzaktan eğitimle merkezi ve mahalli şekilde yapılan hizmet içi eğitim çalışmalarına FATİH Projesi gibi yeniliklerin olduğu dönemlerde bu çalışmalarının sayısının arttığı, bir yeniliğin hayata geçirilmediği ya da COVID-19 gibi olağandışı gelişen olumsuz durumların yaşandığı yıllarda katılımcı sayısında düşüş olduğu görülmüştür. Hizmet içi eğitimin özellikle sınıf öğretmenlerinin yeniliklerden haberdar olması ve kendini geliştirebilmesi açısından oldukça önemli olduğu görüşüne varılmıştır. Hizmet içi eğitim çalışmalarının yapıldıkları yer ve zaman açısından öğretmenler tarafından yetersiz olduğu görüşü belirtilmiştir. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim çalışmalarına katılım durumu incelendiğinde zorunlu olarak katılımın gerçekleştiği görüşünün yüksek olduğu görülmüştür. Sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim çalışmalarının gönüllülük esasına göre olması ve özellikle uygulama gerektiren eğitimlerin yüz yüze; teorik konuların ise uzaktan eğitim şeklinde yapılabileceği vurgulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hizmet içi eğitim, Sınıf Öğretmeni, Görüş

ABSTRACT

This study was conducted to evaluate the in-service training activities of the Ministry of National Education (between 2016-2022) and the opinions of classroom teachers about these activities. Qualitative research method and phenomenology design were used in the first part of this research in which document analysis was used to evaluate the in-service training activities of the Ministry of National Education; in the second part, interview method was used to evaluate the opinions of classroom teachers about in-service training activities. The study group of the research consists of 36 classroom teachers working in public and private schools in Manisa. In the study, a semi-structured interview form created by the researchers by taking expert opinions was used as a data collection tool. When the data obtained by content analysis were analyzed, it was found that the in-service training activities provided directly to classroom teachers between 2016 and 2022 were insufficient considering their subjects and numbers. It was observed that the number of in-service training activities conducted centrally and locally through face-to-face and distance education between 2016-2022 increased in periods when there were innovations such as the FATİH Project, while the number of participants decreased in years when an innovation was not implemented or when there were unusual negative situations such as COVID-19. It was concluded that in-service training is very important especially for classroom teachers to be aware of innovations and to improve themselves. Teachers stated that in-service training activities are inadequate in terms of time and place. When the participation status of the classroom teachers participating in the research was examined, it was seen that the view that participation was compulsory was high. It was emphasized that in-service training activities of classroom teachers should be on a voluntary basis and especially the trainings that require practice can be done face-to-face and theoretical subjects can be done in the form of distance education. Suggestions were made according to the results obtained.

Keywords: In-service Training, Classroom Teacher, Opinion

GİRİŞ

Eğitim kavramına yönelik yapılan birçok tanımın ortak noktası kişisel gelişimin sağlanmasıdır. Yaşadığımız çağda her saniye gelişim ve değişim devam ederken eğitim kavramının da sınırlandırılacağı düşünülemezdi. İçinde bulunduğumuz yüzyılda yaşanan ekonomik, toplumsal ve siyasi koşulların değişimi, teknoloji ve bilimdeki gelişmeler tüm toplumu etkilediği gibi eğitimi de etkilemektedir. Çağın hızını yakalamak adına değişime ve gelişmelere uyum sağlamak hatta değişimi yaratan olabilmek, örgütler açısından oldukça önemli hale gelmiştir (Aydın, 2011). Özellikle gelişmekte olan ülkeler yaşanan tüm bu hızlı değişim ve yenilikleri eğitim sistemine

* Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sınıf Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı, Manisa, Türkiye. ORCID: 0009-0006-6798-6320. ROR ID: <https://ror.org/05rsv8p09>

² Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, Çanakkale, Türkiye. ORCID: 0000-0001-8797-0410. ROR ID: <https://ror.org/05rsv8p09>

Müge Muazzez Çetin Talan¹
Mehmet Kaan Demir²

How to Cite This Article

Çetin Talan, M. M. & Demir, M. K. (2024). "Millî Eğitim Bakanlığının Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi" *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:1; pp:77-103. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10620022>

Arrival: 30 November 2023
Published: 31 January 2024

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

entegre ederek eğitim programlarında değişime zorlanabilir. Ülkenin eğitim sistemindeki yaşanan değişimlerin öncüsü olabilecek öğretmenlerin de bu toplumsal değişimlerden haberdar olması gerekir. Gelişim ve değişime ayak uydurmanın ön koşulu ise bireye mesleği başında sürekli ve planlı hizmet içi eğitim (HİE) olanağı sunmaktır.

Birçok araştırmacı tarafından yapılan ve günümüze kadar ulaşan hizmet içi eğitim kavramının bazı tanımları şu şekildedir:

- ✓ “Özel ve tüzel kişilere ait işyerlerinde belirli bir maaş veya ücret karşılığında işe alınmış ve çalışmakta olan bireylere görevleri ile ilgili gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazanmalarını sağlamak üzere yapılan eğitimidir” (Taymaz, 1981).
- ✓ “Çalışanlara mesleki bilgi ve becerilerini geliştirmeleri için çalıştıkları süre içinde verilen eğitim, işbaşında eğitim” (TDK, 2011).
- ✓ “Kişiyi işi ile kesin hukuki ilişkisinin kurulduğu tarihten itibaren, işten ayrıldığı tarihe kadar geçen süre içinde, işin gerektirdiği performans düzeyine ulaşması için gereken bilgi, beceri ve davranışın sistemli bir şekilde öğretilmesi” (Can, Akgün, & Kavuncubaşı, 1995).
- ✓ “Belli bir kurumda görevli kişilere, kısa süreli olarak bilgi vermek için yapılan, kişilerin hizmetteki verimlilik ve etkinliklerinin araştırılmasına, gelişmeye yol açan bilgi, beceri ve anlayışlarının zenginleştirilmesine yönelik bir eğitimidir” (Tezcan, 1992).
- ✓ “Belli bir göreve atanan kişiler, işe başladıkları günden emekli olana dek mesleklerinin gerisinde kalmamak ve etkin bir hizmet sağlamak için sürekli eğitim görmek zorundadır. Kişilerin göreve başladıkları günden emekli oluncaya kadar geçen zaman içinde sürekli olarak eğitilmeleri “Hizmet içi eğitim” kapsamına girmektedir”(Özyürek, 1981).
- ✓ “Herhangi bir meslek adamının mesleğine başladığı ilk günden mesleği bıraktığı güne kadar kendini mesleği için devamlı olarak yetiştirmesi ya da yetiştirilmesidir” (Başaran, 1960).

Birçok alanda çağının çok ilerisinde bilgi, birikim ve öngörüye sahip olan Atatürk’ün dediği gibi “Öğretmenlik ömür boyu sürecek bir öğrenciliktir.” sözünden hareketle öğretmenlerin de sürekli gelişen ve değişen bilimin ışığında kendini güncellemesi gerektiği kaçınılmaz bir gerçektir. Bahsedilen tüm bu değişim ve gelişimin yanında eğitimde de öğretmenlere yüklenen sorumluluklar da her geçen gün artmaktadır. Günümüzde özellikle temel eğitimde sınıf öğretmeninin günlük hayat bakımından sosyal kişiliğe sahip, çeşitli bilgi alanlarının ve genel kültürünün yüksek olmasını beklerken bir yandan da kendi alanıyla ilgili kültür zenginliğine ulaşan alan bilgisine sahip olması beklenir. Maalesef öğretmenlerin işe başlamadan önce aldıkları hizmet öncesi eğitimler, günümüz koşullarında toplumlar geliştikçe yeni bilgiler ve teknoloji hızla ilerlerken zamanla yetersiz kalmakta ve öğretmenlerin yeniliklere karşı sürekli kendini geliştirmesini mecbur kılmaktadır. Ulusal ve uluslararası düzeyde eğitim-öğretim veren, eğitim alanında topluma katkı sağlamayı amaçlayan uzmanlar yetiştiren eğitim fakültelerinde son yıllarda öğretmenleri bu gelişen teknolojiye uygun yetiştirme çabasına girip yeniden yapılanma sürecinde olduğu görülse de hizmet öncesi alınan eğitimlerin yanında hızla değişen teknoloji ve bilimi takip edebilmek ve öğretmenlerin motivasyonlarını arttırarak kendilerini güncelleyebilmeleri için bu programları tamamladıktan sonra da mesleğin başında sunulan hizmet içi eğitim programları katkı sağlayacaktır. Günümüzde de bu eğitimlere önem veren ülkelerin bir adım daha önde olduğu görülmektedir.

Eğitim alanında da hızlı değişimlerin yaşandığını dolayısıyla eğitim kurumlarının ve çalışanlarının da sürekli kendilerini yenilemeleri gerektiği bir gerçek. Burada zamanının çoğunu okulda geçiren öğretmenlerin bilgilerini yenileyebilmesi ve kendini geliştirebilmesi için mesleklerini icra ederken hizmet içi eğitimlerle mesleki gelişimlerini desteklemek hizmet öncesi eğitim kadar önemlidir. UNESCO’nun 1996 yılında yaptığı Öğretmen Eğitimi Konferansı’nda da bütün katılımcılar, öğretmenlerin hızla gelişen yeni bilgi ve iletişim teknolojilerini etkili olarak kullanabilmeleri için hizmet içi eğitime gereksinim duyulduğu konusunda birleşmişlerdir (Güven, 2001). Eğitimde başarının ve kalitenin baş aktörünün öğretmen olduğunu düşünürsek öncelikle öğretmenlerimizin eksiklerini gidermek ya da ihtiyaçlarını karşılayacak destekleyici eğitimlere önem verilmesi gerekir.

Bu bağlamda Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından nitelikli öğretim amacıyla öğretmenlere yönelik birçok mesleki gelişim faaliyetleri düzenlenmektedir. Öğretmenlerin mesleki gelişim ihtiyaçları, performans değerlendirmeleri ve öz değerlendirmeler gibi yapılan incelemeler sonucu “Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri” kılavuz alınarak hizmet içi eğitim programları planlanıp yürütülmektedir(MEB, 2017).

Hizmet içi eğitim, belirli aşamaları göz önünde bulundurarak planlı ve programlı şekilde düzenlenmesi gereken bir süreçtir. Personelin sahip olduğu yeterlikleri ile asıl ulaşılmak istenen nitelikler arasından doğan farkların giderilmesine yönelik bu aşamalar yerine getirildiğinde hizmet içi eğitimden istenen verim elde edilecektir. İlk

aşama, eğitimin hangi ihtiyaca yönelik olduğunu çeşitli yöntemler kullanılarak belirlenen ihtiyaç analizidir. Diğer aşama ise analiz sonucuna göre eğitimin nasıl ve ne şekilde gerçekleştirileceğini planlama aşamasıdır. Bu plan dahilinde gerçekleşmesi uygun olan eğitim-öğretim tekniklerinin belirlendiği aşama eğitim yöntemlerinin belirlenmesidir. Amaç, kapsam, yöntem, kullanılan araçlar ve değerleri içeren ve bireyin eksiklerini gidermeye yönelik olan aşama; eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanması kısmıdır. Uygulama sonrası verimliliği ölçme gibi istenilen hedefe ulaşıp ulaşılmadığını gösteren son süreç eğitimin değerlendirilmesidir (Altınışık, 2006).

Bu faaliyetler günümüzde her sınıf öğretmeninin ihtiyacını ne kadar karşılamaya yönelik olsa da mesleğe yeni başlayan bir sınıf öğretmeni ile mesleğinde hatırı sayılır kıdeme sahip sınıf öğretmeninin mesleki ihtiyaçları aynı olmayacaktır. Ayrıca çağımızda klasik öğretmen anlayışının yerine; çağın gereklerine ayak uydurabilen, teknolojiyi takip eden, öğrencilerinin ilgi duydukları konuların gerisinde kalmayan, eylemlerini şartlara göre esnetebilen ve tüm bunları göz önüne alırken mesleğini profesyonelce yapan modern ve öğrencilerine kılavuzluk eden öğretmen anlayışı almıştır. O yüzden her meslek grubunda olduğu gibi mesleğe yeni başlayan ya da deneyime sahip olan öğretmenin kıdem yılı fark etmeksizin kendini yenilemesi ve güncellemesi gerekmektedir. Bu anlayışta ancak bireysel ya da kurumsal mesleki eğitimler alınarak gerçekleşebileceği söylenebilir. Yaşamın her alanında değişim sürekli olduğuna göre, öğretmen eğitimine de mesleki yaşantı boyunca devam etmesi gereken bir süreç olarak bakılmalıdır (Bağcı & Şimşek, 2000).

Bu alanda yapılan birçok araştırmadan hareketle hizmet içi eğitim faaliyetleri ile ilgili daha çok öğretmenlerin gereksinimlerine yönelik çalışmaların yapıldığı ve sınıf öğretmenlerinin bu faaliyetlere yönelik görüşlerinin yer aldığı çalışmalarda nitel araştırmaların az olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle öğretim programlarının değiştiği ve FATİH Projesi gibi eğitimde önemli değişikliklerin olduğu yıllardan başlayarak pandemi dönemini de içine alan yıllarda (2016-2022 yılları arası) Millî Eğitim Bakanlığı'nın yaptığı hizmet içi eğitim faaliyetleri incelenmiştir. Bu yıllarda yapılan hizmet içi eğitim uygulamaları ve sınıf öğretmenlerinin bu uygulamalarına ilişkin görüşleri aşağıdaki alt problemler çerçevesinde incelenmiştir.

- ✓ 2016-2022 yılları arasında düzenlenen hizmet içi eğitim faaliyetleri sınıf öğretmenleri açısından nasıl değerlendirilmektedir?
- ✓ Sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitime bakış açısı nedir?
- ✓ Sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim uygulamasına ilişkin görüşleri nelerdir?
- ✓ Sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim faaliyetlerine ilişkin önerileri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmada katılımcıların görüşlerini ve deneyimlerini sınırlamayıp farklı görüşlerde verilere ulaşmak için araştırma modeli olarak nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Fenomenolojinin temel özelliklerinden biri de katılımcıların deneyimlerini bakış açılarıyla sunmayı hedeflemesidir. Fenomenolojik araştırma, yaşanan bir olgunun özünü ve anlamayı hedeflemektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Fenomenoloji çalışmaları ile katılımcıların düşünceleri, duyguları ve algıladıkları harmanlanarak kendilerinde nasıl bir bilinçlilik durumu oluşturduğu incelenir (Manen, 2007). Olgu bilim tamamıyla uzak olmayıp ancak tam da içselleştiremediğimiz olguları araştıran bir desendir. Fenomenoloji gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinden yararlanır (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Manisa ili Şehzadeler ve Yunussemre ilçelerinde devlet ve özel okullarda görev alan 36 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin %63,89'unu kadın, %36,11'ini erkek öğretmenler oluşturmuştur. Sınıf öğretmenlerinin %89'u devlet okulunda %11'i ise özel okulda çalışmaktadır. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin %2,78'inin 5-10 yıl arasında kıdem yılının, %13,89'unun 11-15 yıl arasında kıdem yılının, %11,11'inin 16-20 yıl arasında kıdem yılının, %72,22'sinin ise 21 yıl ve üzeri kıdem yılının olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada, sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim faaliyetlerine ilişkin görüşlerini almak için, araştırmacılar tarafından geliştirilmiş 13 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme, görüşme sorularının önceden hazırlandığı ve belirlenen ilkeler doğrultusunda planlandığı, ancak görüşme sırasında katılımcının bilgi düzeyine göre esneklik sağlayabilen bir görüşme tekniğidir (Coşkun vd., 2012).

Araştırmada kullanılacak yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulurken, ilk olarak literatür taraması yapılmıştır. Oluşturulan sorular daha sonra danışman öğretim üyesi tarafından detaylı bir şekilde incelenmiş ve ardından alanında uzman iki öğretim üyesi ile 3 sınıf öğretmeninden görüş alınarak son haline getirilmiştir. Araştırmanın alt amaçlarına paralel olarak her bir alt amaca dönük birden çok soru sorularak (ikinci alt amaç için; 1., 2., 3.sorular; üçüncü alt amaç için; 4., 5., 6., 7., 8. ve 9. sorular; dördüncü alt amaç için; 10., 11., 12. ve 13. sorular) cevaplar alınmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Millî Eğitim Bakanlığı 2016-2022 yılları arası düzenlenen hizmet içi eğitim faaliyetlerinin değerlendirilmesi ve sınıf öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme formunun uygulanması için Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır.

Araştırmanın ilk kısmı için Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğüne ait resmi internet sayfasından temin edilen 2016-2022 yılları arasında gerçekleştirilen hizmet içi faaliyetlerine ilişkin veriler bir araya getirilmiştir. Bu dokümanlar sınıf öğretmeni branşı bazında ayrıştırılarak gruplandırılmıştır. Elde edilen nitel ve nicel verilerin dökümü tablolar halinde özetlenmiştir. Bu tablolarda hizmet içi eğitim faaliyetlerinin yıllara göre uygulanma sayısı, katılımcı sayısı ve faaliyetlerin gerekçesi incelenmiştir. Özellikle sınıf öğretmenlerine yönelik gerçekleştirilen faaliyetler de detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Araştırmanın ikinci kısmında, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu, 2022-2023 öğretim yılı güz ve bahar döneminde 36 sınıf öğretmenine uygulanmıştır. Uygulama sürecinde, sınıf öğretmenleri ile yüz yüze görüşmeler yapılmış ve her bir görüşme kayıt altında ve ortalama 15-25 dakika arası sürmüştür. Pandemi döneminde yüz yüze ulaşılamayan öğretmenlere ise görüşme formu online olarak uygulanmıştır. Elde edilen bilgiler Microsoft Word programı ile bilgisayara ortamında yazıya geçirilmiştir.

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak için, kişisel yargılar ve varsayımlardan kaçınarak çalışmadaki tüm süreçler adım adım anlatılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla araştırmacı ve Manisa Celal Bayar Üniversitesinden bir alan uzmanının birbirinden bağımsız olarak yapmış olduğu kod ve temalara ayırma işlemi karşılaştırılmıştır. Taylor(2005) veri toplama aracının güvenilirliği için karşılaştırma sonucunda kodlayıcılar arasındaki uyumun %80-%90 arasında olması gerektiğini belirtmiştir. Bu uyum yüzdesini yakalayabilmek adına nitel verilerin analizinde Miles ve Huberman' ın (1994) güvenlik formülü (Güvenirlik = Görüş Birliği/(Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)x100 formülünden yararlanılmıştır. Bu bağlamda kodlayıcılar arası uyum %87 olarak tespit edilmiştir.

Araştırmanın geçerliliğinin sağlanması için araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin görüşleri olduğu biçimiyle ve objektif şekilde yansıtılmıştır. Bu amaçla araştırmanın tüm verileri gerektiğinde incelenebilmesi amacıyla saklanmaktadır.

Görüşme yoluyla elde edilen verilerin analizinde içerik analizi yaklaşımı kullanılmıştır. İçerik analizi, bir metnin belirli kurallar çerçevesinde kodlanıp daha küçük içerik kategorileriyle özetlenerek sistematik bir analiz tekniği olarak tanımlanabilir (Büyüköztürk vd., 2017). Bu amaçla yapılan içerik analizi sonucu öğretmenlerin verdiği cevaplar alt kategorilere ayrılmış ve MAXQDA paket programı ile modellenerek yorumlanmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümün ilk kısmında Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü'nün resmi internet sitesinden alınan 2016-2022 yılları arasında gerçekleştirilen hizmet içi eğitim faaliyetlerine ilişkin sayısal veriler; 2016-2022 yılları arasına ait olan ve bakanlığın resmi internet sitesinde yayınlanmış olan Hizmet içi Eğitim Planları değerlendirilmiştir.

İkinci kısımda sınıf öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanan hizmet içi eğitim faaliyetlerine ilişkin görüşleri ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

2016-2022 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde Millî Eğitim Bakanlığının 2016 – 2022 yılları arasında gerçekleştirdiği hizmet içi eğitim faaliyetlerine ilişkin sayısal verilere yer verilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğüne ait resmi internet sayfasından temin edilen 2016-2022 yılları arasında gerçekleştirilen hizmet içi faaliyetlerine ilişkin veriler bir araya getirilmiştir. Bu veriler sınıf öğretmeni branşı bazında ayrıştırılıp gruplandırılarak tablolar halinde özetlenmiştir. Bu tablolarda hizmet içi eğitim faaliyetlerinin yıllara göre uygulanma sayısı, katılımcı sayısı ve faaliyetlerin gerekçesi incelenmiştir. Özellikle sınıf öğretmenlerine yönelik gerçekleştirilen faaliyetler de detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Tablo 1: Millî Eğitim Bakanlığının 2016 – 2022 Yılları Arasında Gerçekleştirdiği Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Sayısal Veriler

Yıl	Faaliyet Türü	Merkezi Faaliyetler		Mahalli Faaliyetler		Ara Toplam		Toplam Faaliyet Sayısı	Toplam Katılımcı Sayısı*	Ulaşılan Öğretmen Sayısı**
		Faaliyet Sayısı	Katılımcı Sayısı	Faaliyet Sayısı	Katılımcı Sayısı	Faaliyet Sayısı	Katılımcı Sayısı			
2016	Yüz Yüze	375	30.893	37.290	1.410.881	37.665	1.441.774	37.798	1.729.016	685.491
	Uzaktan	48	283.150	85	4.092	133	287.242			
2017	Yüz Yüze	400	26.850	27.319	955.585	27.719	982.735	27.752	1.047.477	483.423
	Uzaktan	33	65.042	-	-	33	65.042			
2018	Yüz Yüze	290	15.537	35.084	1.099.059	35.374	1.114.956	35.408	1.181.246	713.050
	Uzaktan	34	66.650	-	-	34	66.650			
2019	Yüz Yüze	416	27.585	46.693	1.535.407	47.109	1.562.992	47.152	1.593.998	720.165
	Uzaktan	43	31.006	-	-	43	31.006			
2020	Yüz Yüze	96	5589	6.642	187.590	6.738	193.179	7.080	1.187.852	517.918
	Uzaktan	342	994.673	-	-	342	994.673			
2021	Yüz Yüze	209	12.838	12.186	233.456	-	-	13.322	2.906.037	775.958
	Uzaktan	927	2.659.743	-	-	-	-			

Kaynak: İstatistikler 11/01/2022 tarihi itibarı MEBBİS Hizmet İçi Eğitim Modülünden alınmıştır.

*Öğretmenlerin birden fazla eğitime katılma durumları olduğundan bu istatistik veriler mükerrer katılımları da içermektedir.

**Hizmet içi eğitimlere mükerrer olmayan tekil katılımcı sayısıdır.

Tablo 1’de yer alan veriler incelendiğinde hizmet içi eğitim faaliyeti ve katılımcı sayılarının yıllara göre değişkenlik gösterdiği görülmüştür. 2016 yılı itibarıyla özellikle müfredatın son şeklini alması ve FATİH Projesinin kapsamının genişlemesi ile bu yıldan itibaren faaliyet sayısının giderek artarak devam ettiği görülmektedir. Yine tabloya bakıldığında pandemi süresince merkezi hizmet içi eğitim faaliyetlerinin sayısı azalsa da devam ettiği mahalli hizmet içi eğitim faaliyetlerinin ise yüz yüze belli oranda devam ettiği ve mahalli hizmet içi eğitim faaliyetlerinin yapılmadığı görülmektedir. Bu faaliyetlerden hareketle eğitim alanında yapılan FATİH Projesi gibi yeniliklerin olduğu dönemlerde yapılan hizmet içi eğitim faaliyetlerinin sayısının arttığı, bir yeniliğin hayata geçirilmediği ya da COVID-19 gibi olağandışı gelişen olumsuz durumların yaşandığı yıllarda katılımcı sayısında düşüş olduğu söylenebilir.

Millî Eğitim Bakanlığının 2016-2022 Yılları Arasında Gerçekleştirdiği Merkezi ve Mahalli Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Veriler

Tablo 2’de Millî Eğitim Bakanlığının 2016 -2022 yılları arasında gerçekleştirilen merkezi ve mahalli hizmet içi eğitim faaliyetlerine katılan öğretmenlerin, mevcut öğretmen sayısı oranına ilişkin verilere yer verilmiştir.

Tablo 2: Millî Eğitim Bakanlığının 2016-2022 Yılları Arasında Gerçekleştirdiği Merkezi ve Mahalli Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Veriler

Yıl	Öğretmen Sayısı	Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerine Katılan Öğretmen Sayısı	Eğitim Alanların Toplam Öğretmen Sayısına Oranı (%)	Mükerrer Olmayan Katılımcı Sayısı	Hizmet İçi Eğitimlerle Ulaşılan Öğretmen Sayısı (%)
2016	896.584	1.729.016	%179	685.491	%76
2017	904.679	1.047.477	%130	483.423	%53
2018	920.524	1.181.246	%111	680.715	%74
2019	946.114	1.593.998	%175	720.165	%76
2020	1.117.656	1.187.852	%106	517.918	%46
2021	888.537	2.906.037	%327	775.958	%87

Kaynak: İstatistikler 11/01/2022 tarihi itibarı MEBBİS Hizmet İçi Eğitim Modülünden alınmıştır.

2015 yılında yapılan öğretim programı değişikliği öncesi 2013 yılında faaliyet sayısı;16.155 ve 2014 yılında faaliyet sayısı; 15.596 iken öğretim programındaki değişiklik ve ardından FATİH Projesi gibi yeniliklerden dolayı faaliyet sayılarında önceki yıllara göre artış olduğu görülmüştür. Tabloda 2’de “Hizmet İçi Eğitimlerle Ulaşılan Öğretmen Sayısı” ile hizmet içi eğitimlere katılan tekil katılımcı sayısı, “Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerine Katılan Öğretmen Sayısı” ile de birden fazla eğitime katılma durumu olan mükerrer katılımcı sayısını belirtilmiştir. Bu bilgiden hareketle, hizmet içi eğitimler ile ulaşılan öğretmen sayısının, toplam katılımcı sayısına göre az görünse de önceki yıllara göre arttığı görülmüştür. Özellikle 2020 yılı itibarıyla alınan COVID-19 tedbirleri ile pandemi sürecinde uzaktan eğitim şeklinde olan faaliyetlerin sayısında önceki yıllara oranla yaklaşık %100’ü aşan oranda artış gösterdiği belirlenmiştir.

Tablo 2’de yer alan veriler incelendiğinde hizmet içi eğitim faaliyetlerine katılan öğretmenlerin sayısı ve katılım oranlarının yıllara göre değişiklik göstermekle birlikte köklü bir yeniliğin olmadığı 2017 ve COVID-19 koruma tedbirleri kapsamında geçen 2020 yılında düşük olduğu söylenebilir. Bir diğer yandan ülkemizdeki Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde çalışan öğretmen sayısı ile mükerrer olmayan katılımcı sayısı karşılaştırıldığında hizmet içi eğitimlere hiç katılmayan öğretmenlerin olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle bu faaliyetlere katılımın öğretmenin inisiyatifine bırakıldığı anlaşılmaktadır. Bu durumun öğretmenin kişisel ve mesleki gelişimi açısından olumsuzluk arz ettiği söylenebilir. Eğitim alanlarının toplam öğretmen sayısına oranına bakıldığında bu oranın hizmet içi eğitimlerle ulaşılan öğretmen sayısının en düşük olduğu 2020 yılında bile %100’ün üzerinde olduğu görülmektedir. Yine tabloya bakıldığında hizmet içi eğitimlere katılan öğretmen sayısı ve hizmet içi eğitimler ile ulaşılan öğretmen sayısı oranının önceki yıllara göre yüksek olduğu söylenebilir. Eğitim alanlarının toplam öğretmen sayısına oranının da 2021 COVID-19 koruma tedbirleri kapsamında uzaktan eğitim döneminde rekor seviyede (%327) olması göze çarpan bir diğer bulgudur. Özellikle COVID-19 koruma tedbirleri ile uzaktan eğitime ağırlık verilerek hizmet içi eğitimlerde uzaktan senkron ve asenkron eğitimlerde çoğunlukla EBA(Eğitim Bilişim Ağı) altyapısı kullanılmıştır (MEB, 2021). Uzaktan eğitimin olumlu yanlarının olduğu gibi özellikle asenkron eğitimlerde hizmet içi eğitim faaliyetinin bilgisayar vb. elektronik ortamdan eğitimin açılarak öğretmenin ekran başında katılım sağlayıp sağlamadığını takip edememe gibi olumsuz yanları da olduğu söylenebilir. Özellikle 2021 yılının verilerine bakıldığında mükerrer olmayan katılımcı sayısı (775.958) ile hizmet içi eğitim faaliyetlerine katılan öğretmen sayısı (2.906.037) karşılaştırıldığında tabloda verilen verilerin ve görüşmeler ile ulaşılan öğretmenlerin verdiği bazı cevaplar ışığında asenkron eğitimlerin takip edilememesi sorununun yaşanmış olabileceği düşünülmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığının 2016-2022 Yılları Arasında Sınıf Öğretmenliği Branşına Yönelik Düzenlediği Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Veriler

Tablo 3’te Millî Eğitim Bakanlığının 2016-2022 yılları arasında sınıf öğretmenliği branşına yönelik düzenlediği hizmet içi eğitim faaliyetlerine ilişkin verilere yer verilmiştir.

Tablo 3: Millî Eğitim Bakanlığının 2016-2019 Yılları Arasında Sınıf Öğretmenliği Branşına Yönelik Düzenlediği Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Sayısal Veriler

Yıl	Katılımcılar	Faaliyet Sayısı	Faaliyetin Konusu	Faaliyet Gereçesi	Katılımcı Sayısı	Açıklamalar
2016	Okul öncesi, sınıf öğretmenleri ve rehber öğretmenler	4	Aile Eğitimi (0-18 Yaş, BADEP) Kursu	İhtiyaç Analizi	190	Yalnızca faaliyet yeri Yalova olan bütçe yetersizliği nedeniyle iptal edilmiştir.
	Sınıf öğretmenleri	1	Özel Yeteneklilerde Destek Eğitim Odası Eğitici Eğitimi Kursu	İhtiyaç Analizi	100	-
	Resmî kurumlara ataması yapılmayıp özel eğitim kurumları ile sözleşme imzalayan okul öncesi, çocuk gelişimi ve eğitimi veya sınıf öğretmenliği alanlarına kaynaklık eden program mezunları	7	Özel Eğitim Alanında Destek Verecek Uzman Öğretici Yetiştirme Kursu	İhtiyaç Analizi	1720	-
	Sınıf öğretmenleri	1	Özel Yeteneklilerde Destek Eğitim Odası Eğitici Eğitimi Kursu	İhtiyaç Analizi	100	-
	Eğitimde teknoloji kullanımı, öğretim yöntem ve teknikleri konusunda hizmet içi eğitim faaliyetlerine katılanlar öncelikli olmak üzere http://www.eba.gov.tr üzerinden duyurulacak uzaktan eğitimi tamamlayan sınıf öğretmenleri	1	FATİH Projesi Ders Akışı Tasarımı Kursu	Proje	140	--
	Resmî kurumlara ataması yapılmayıp	9	Özel Eğitim	İhtiyaç Analizi	2180	-

	özel öğretim kurumları ile sözleşme imzalayan okul öncesi, çocuk gelişimi ve eğitimi veya sınıf öğretmenliği alanlarına kaynaklık eden program mezunları		Alanında Destek Verecek Uzman Öğretici Yetiştirme Kursu			
	Öncelikle Türk Dili ve Edebiyatı, Türkçe ve sınıf öğretmenleri olmak üzere Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğüne resen seçilenler.	6	Okuma Kültürü ve Z-Kütüphane Semineri	Proje	600	22.08.2016 tarihli planlanan Kuşadası/Aydın semineri katılımcı yetersizliği nedeniyle ve Aksaray semineri neden belirtilmeksizin iptal edilmiştir.
2017	Bakanlığımıza bağlı birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenleri	1	Öğretim Yöntem ve Teknikleri (Sınıf Öğretmenliği) Kursu	-	120	-
	Halk Eğitim Merkezlerinde açılacak olan Yetişkinler I. ve II. Kademe Okuma Yazma Kurslarında görev yapacak olan sınıf öğretmenlerinden resen seçilenler	2	Öğretim Yöntem ve Teknikleri (Okuma-Yazma) Kursu	2481 Sayılı Kanun	100	24.07.2017 tarihli planlanan Aksaray'daki kurs bütçe yetersizliği nedeniyle iptal edilmiştir.
	Temel Genel Müdürlüğüne bağlı ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenleri	4	Yenilenen Öğretim Programlarının Tanıtımı (Zorunlu Dersler) Semineri	-	520	Faaliyetlerden ikisi iptal edildi.23.10.2017 tarihli planlanan İstanbul semineri ilgili birimin teklifi üzerine iptal edildi.
	Bakanlığımıza bağlı okul/kurumlarda görev yapan sınıf öğretmenleri	1	Özel Yeteneklilerde Destek Eğitim Odası Eğitici Eğitimi Kursu	Mevzuat gereği, Üstün Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı, Personel talebi	100	-
	En çok yetişkin okuma yazma kursu açan halk eğitim merkezlerinin bulunduğu ilçelerin yaygın eğitimden sorumlu şube müdürleri, halk eğitim merkez müdür/müdür yardımcıları ile halk eğitim merkezlerinde kurs açan sınıf öğretmenlerinden RESEN seçilenler.	2	Yetişkin Okuma Yazma Kursları Bilgilendirme Semineri	2481 Sayılı Kanun	100	İki faaliyette bütçe yetersizliği nedeniyle iptal edildi.
	Resmî kurumlara ataması yapılmayıp özel öğretim kurumları ile sözleşme imzalayan okul öncesi, çocuk gelişimi ve eğitimi veya sınıf öğretmenliği alanlarına kaynaklık eden program mezunları	16	Özel Eğitim Alanında Destek Verecek Uzman Öğretici Yetiştirme Kursu	Personel Talebi	4200	2900 öğretmenin katılımı planlanan 12 faaliyet ilgili birimin teklifi üzerine iptal edilmiştir.
	Türk Dili ve Edebiyatı, Türkçe ve sınıf öğretmenleri arasından (Z-kütüphaneden sorumlu diğer branş öğretmenleri) Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğüne resen seçilenler	3	Okuma Kültürü ve Z Kütüphane Kursu	Onuncu Kalkınma Planı, MEB Stratejik Plan	360	-
	Temel Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlı okul/kurumlarda görev yapan sınıf öğretmenlerinden resen	3	İlkokullarda Yetiştirme Programının (İYEP) Tanıtımı	-	450	-

	seçilenler		ve Uygulamaları Semineri			
	Bakanlığımıza bağlı okul/kurumlarda görev yapan Sınıf Öğretmenleri	1	Uygulamalı Bilim Eğitimi Kursu (Sınıf Öğretmenliği)	-	30	İlgili birimin teklifi üzerine iptal edilmiştir.
2018	Resmî kurumlara ataması yapılmayıp özel öğretim kurumları ile sözleşme imzalayan okul öncesi, çocuk gelişimi ve eğitimi veya sınıf öğretmenliği alanlarına kaynaklık eden program mezunları	13	Özel Eğitim Alanında Destek Verecek Uzman Öğretici Yetiştirme Kursu	Özel kurumlardaki öğretmen ihtiyacını karşılamak ve personel talebi	2500	Yalnızca 400 katılımcı ile Antalya'da planlanan kurs gerçekleştirildi. Diğer faaliyetler (Tasarruf Tedbirleri) gereği iptal edilmiştir.
	Bakanlığımıza bağlı okul/kurumlarda görev yapan branş ve sınıf öğretmenleri	1	Evde ve Hastanede Eğitim Uygulamaları Eğitici Eğitimi Kursu	-	120	İlgili birimin teklifi üzerine iptal edilmiştir.
	Bakanlığımıza bağlı okul/kurumlarda görev yapan sınıf öğretmenlerinden Özel Yeteneklilerin Eğitiminde Eğitici Eğitimi Kursu ve Özel Yeteneklilerde Destek Eğitim Odası Eğitici Eğitimi Kursuna katılarak formatörlük belgesi almış olan öğretmenlerden resen seçilenler	1	Özel Yeteneklilerin Eğitiminde Eğitici Eğitimi Kursu ve Özel Yeteneklilerde Destek Eğitim Odası Eğitici Eğitimi Kursuna katılarak formatörlük belgesi almış olan öğretmenlerden resen seçilenler	1.Mevzuat gereği 2.Üstün Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı 3.Personel talebi	100	(Tasarruf Tedbirleri) gereği iptal edilmiştir.
	Bakanlığımıza bağlı okul/kurumlarda görev yapan sınıf öğretmenliği alanı öğretmenleri	6	İlkokullarda Yetiştirme Programı (İYEP) Semineri	İYEP Programı 2018-2019 eğitim öğretim yılında yurt genelinde yaygınlaştırılmasını ve programın uygulayıcıları olan tarafların bu konuda bilgilendirilmesini sağlamak.	870	24 Eylül 2018 tarihli planlanan İstanbul Semineri ilgili birimin teklifi üzerine iptal edildi.
	Halk Eğitim Merkezlerinde açılacak olan Yetişkinler I. ve II. Kademe Okuma Yazma Kurslarında görev yapan/yapacak olan HEM kadrolu sınıf öğretmenleri ile ilkokul sınıf öğretmenleri	1	Öğretim Yöntem ve Teknikleri (Okuma-Yazma) Kursu	Mevzuat Gereği	50	Yetişkinler okuma-yazma II. kademe programı ve eğitim materyali geliştirme çalışmalarının devam etmesi sebebiyle iptal edildi.
	Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğünce Türk Dili ve Edebiyatı, Türkçe ve sınıf öğretmenleri arasından (z-kütüphaneden sorumlu diğer branş öğretmenleri) resen seçilenler	3	Okuma Kültürü ve Z Kütüphane Kursu	Onuncu Kalkınma Planı, MEB Stratejik Plan	360	3 Eylül 2018 tarihli planlanan Erzurum Kursu (Tasarruf Tedbirleri) gereği iptal edilmiştir.
	Bakanlığımız temel eğitim kademesindeki okullarda görev yapan öğretmenler ile bilim ve sanat merkezinde görev yapan öğretmenler. (Öncelikle merkezi hizmet içi eğitim faaliyetine katılmamış olan Bilişim Teknolojileri alanı ve sınıf öğretmenliği alanlardaki öğretmenler arasından seçim yapılacaktır.)	1	Temel Robotik Kursu	-	20	(Tasarruf Tedbirleri) gereği iptal edilmiştir.

Kaynak: İstatistikler 11/01/2022 tarihi itibarı MEBBİS Hizmet İçi Eğitim Modülünden alınmıştır.

Tablo 3 ve tablo 4'te yer alan veriler incelendiğinde 2016-2022 yılları arasında doğrudan sınıf öğretmenliği branşına yönelik yapılan hizmet içi eğitim faaliyet sayısının yetersiz olduğu görülmektedir. 2020 yılında COVID-19 tedbirleri kapsamında herhangi bir merkezi hizmet içi eğitim faaliyetine rastlanmazken 2016 ve 2017 yıllarında düzenlenen faaliyetlere katılımı sayısının da düşük olduğu belirlenmiştir.

2017 ve 2018 yılları verileri incelendiğinde çoğu faaliyetin ilgili birimin teklifi üzerine ya da bütçe yetersizliği, tasarruf tedbiri kapsamında iptal edildiği görülmektedir. Buradan hizmet içi eğitim faaliyetlerine gereken önemin verilmediği ya da gereken bütçenin ayrılmadığı düşünülebilir.

Tabloda verilen katılımcı sayıları ile Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde aktif olarak çalışan sınıf öğretmeni sayısı karşılaştırıldığında hizmet içi eğitimlerle ulaşılması hedeflenen öğretmen sayısı oranının oldukça düşük olduğu görülebilir. 2016 yılı verilerine bakıldığında hizmet içi eğitim faaliyetlerinin ağırlıklı olarak özel eğitim alanında ihtiyaca yönelik çalışmalar olduğu görülmektedir. Bunun yanında tabloda yer alan faaliyet konularından biri de "Okuma Kültürü ve Z- Kütüphane Semineri" (Zenginleştirilmiş Kütüphane) proje gerekçesi ile hizmet içi eğitim faaliyetleri arasında görülmektedir. İlk çalışmalarına 2011 yılında başlanan klasik kütüphane anlayışından sıyrılarak teknolojik alt yapıya sahip çağdaş bir kütüphane hizmeti sunmayı hedefleyen Zenginleştirilmiş Kütüphane (Z-Kütüphane) öğrencilere ve yetişkinlere "hayat boyu öğrenme merkezi" ve eğlenme dinlenme etkinliklerine imkân sağlayan "yaşayan güvenli alanlar" haline dönüştürülmesi amaçlanmaktadır (MEB, 2015).

2016 yılında proje kapsamında bir diğer hizmet içi eğitim faaliyetinin de eğitim alanında o yıllarda yapılan en büyük değişimlerden biri olan "FATİH Projesi" ne yönelik "Ders Akış Tasarımı" faaliyetlerinin düzenlendiği görülmektedir. Bu anlamda sadece ihtiyaca yönelik değil projelere yönelik yapılan hizmet içi eğitim faaliyetleri ile alan eğitimine önem verilmeye çalışıldığı, sonraki yıllarda da çeşitlenerek bu faaliyetlerin artırılmaya çalışıldığı söylenebilir.

Tabloda yer alan verilerden hareketle sınıf öğretmenlerine yönelik 2016 yılında toplam 29 faaliyet ve 5030 katılım; 2017 yılında yapılan 33 faaliyet ve 5980 katılım; 2018 yılında 25 faaliyet 4020 katılım; 2020 yılında 37 faaliyet ve 20.776 katılım; 2020 yılı COVID-19 koruma tedbiri kapsamında merkezi faaliyetlerden ziyade mahalli hizmet içi eğitim faaliyetlerinin düzenlendiği, 2021 yılında da 136 faaliyet ve 20.776 katılım sayısı olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığının verilerinden derlenen bilgilere göre ülkemizde görev yapan 1 milyon 138 bin öğretmenin branşlarına göre dağılımının en çok sınıf öğretmenliği branşının oluşturduğu düşünüldüğünde (233.695 sınıf öğretmeni) katılımcı sayılarının çok düşük olduğu söylenebilir (MEB, 2023)

Tablodaki veriler incelenmeye devam edildiğinde 2017 yılından itibaren sınıf öğretmenlerine yapılan hizmet içi eğitim faaliyetlerinin; "Okuma - Yazma Kursu", "Yenilenen Öğretim Programlarının Tanıtımı", "Uygulamalı Bilim Eğitimi", "İlkokullarda Yetiştirme Programı (İYEP)", "Akıl Ve Zekâ Oyunları Eğitici Eğitimi Kursu", "Temel Kodlama Ve Teknoloji Kullanım Kursu", "Algoritmik Düşünme Kursu", "Eğitimde Drama Teknikleri Kursu", "Sunum Teknikleri Kursu" vb. gibi konularla zenginleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

İlk olarak 2017-2018 eğitim- öğretim yılında 12 pilot ilde uygulanmaya başlanan 2018-2019 yılları arasında da resmi olarak başlayan İlkokullarda Yetiştirme Programı (İYEP), ilkokulların 3. sınıflarına devam eden, önceki eğitim - öğretim yılları içinde çeşitli nedenlerle Türkçe dersi öğretim programındaki temel beceriler ile matematik dersi öğretim programındaki öğrenme alanlarında yer alan ve İYEP kapsamında belirlenen kazanımları yeterli düzeyde edinemeyen öğrencilerin eksik öğrenmelerinin giderilmesini, psikososyal alanda da desteklenmesini amaçlayan bir tedbir programıdır (MEB, 2019).

Tablo 4: Millî Eğitim Bakanlığının 2019 ve 2021 Yılında Sınıf Öğretmenliği Branşına Yönelik Düzenlediği Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Veriler

Yıl	Katılımcılar	Faaliyet Sayısı	Faaliyetin Konusu	Faaliyet Gerekçesi	Katılımcı Sayısı	Açıklamalar
	Resmî kurumlara ataması yapılmayıp özel eğitim kurumları ile sözleşme imzalayan okul öncesi, çocuk gelişimi ve eğitimi veya sınıf öğretmenliği alanlarına kaynaklık eden program mezunları	6	Özel Eğitim Alanında Destek Verecek Uzman Öğretici Yetiştirme Kursu	Özel Öğretim Kurumlarının ihtiyacı olan uzman personelin yetiştirilmesi	2070	-
	Bakanlığımıza bağlı okul/kurumlarda görev yapan öğretmenler	1	Sunum Teknikleri Kursu	2023 Vizyon Belgesi İnsan kaynaklarının geliştirilmesi ve yönetimi 1. Hedef, 5. Eylem Maddesi	1000	UZAKTAN EĞİTİM

2019	Bakanlığımıza bağlı okul/kurumlarda görev yapan öğretmenlerden merkezi hizmet içi eğitim faaliyetlerine katılmamış olanlar.	1	Eğitimde Drama Teknikleri Kursu	2023 Vizyon Belgesi İnsan kaynaklarının geliştirilmesi ve yönetimi 1. Hedef, 5. Eylem Maddesi; Temel Eğitim 1. Hedef 6.Eylem	90	-
	FATİH Projesi okullarında görev yapan tüm öğretmenler	5	FATİH Projesi Etkileşimli Sınıf Yönetimi Kursu	-	5000	UZAKTAN EĞİTİM
	Ankara iline bağlı okul/kurumlarda görev yapan Sınıf Öğretmenlerinden resen seçilenler	1	Algoritmik Düşünme Kursu	2023 Eğitim Vizyon Belgesi Dijital Becerilerin Gelişmesi İçin İçerik Geliştirilecek ve Öğretmen Eğitimi Yapılacak Hedef 2	20	-
	FATİH Projesi okullarında görev yapan tüm öğretmenler	5	FATİH Projesi-BT'nin ve İnternetin Bilinçli ve Güvenli Kullanımı Kursu	FATİH Projesi	5000	UZAKTAN EĞİTİM
	Bakanlığımıza bağlı okul/kurumlarda görev yapan personel	1	Okul Tabanlı Afet Eğitimi Kursu	-	2000	UZAKTAN EĞİTİM
	Bakanlığımıza bağlı okul/kurumlarda görev yapan tüm öğretmenler	1	STEM (Eğitici Eğitimi) Kursu	Avrupa Okul Ağı- European Schoolnet Scientix Projesi	20	-
	Bakanlığımıza bağlı okul/kurumlarda görev yapan Sınıf Öğretmenliği, Coğrafya, Biyoloji, Fen Bilimleri/Fen ve Teknoloji, Beden Eğitimi ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri	1	Oryantiring Eğitici Eğitimi Kursu	2023 Eğitim Vizyonu	200	-
	Bakanlığımıza bağlı okul/kurumlarda görev yapan öğretmenler	1	Akl ve Zekâ Oyunları Eğitici Eğitimi Kursu	2023 Eğitim Vizyonu	100	-
	Bakanlığımıza bağlı temel eğitim kademesinde görev yapan sınıf öğretmenlerden öncelikle merkezi hizmet içi eğitim faaliyetine katılmamış olanlar	1	Temel Kodlama ve Teknoloji Kullanımı Kursu	2023 Vizyon Belgesi İnsan kaynaklarının geliştirilmesi ve yönetimi 1. Hedef, 5. Eylem Maddesi; Öğrenme süreçlerinde dijital içerik ve beceri destekli dönüşüm 1. Hedef 2,3,4. Eylem ve 2. Hedef 2.,3.,4. Eylem ; Temel Eğitim 1. Hedef 6.Eylem	40	-
	Temel Eğitim Genel Müdürlüğünün bağlı okullarda görev yapan okul öncesi, sınıf öğretmenliği ve rehber öğretmenlerinden resen seçilenler	1	Engeli Olan Çocuklar İçin Kapsayıcı Erken Çocukluk Eğitici Eğitimi Kursu	UNICEF Projesi	146	-
Bakanlığımıza bağlı okul/kurumlarda görev yapan Türk Dili ve Edebiyatı, Sınıf Öğretmenliği ve Türkçe öğretmenleri	1	Türkçenin Kullanımı ve Diksiyon Eğitici Eğitimi Kursu	--	50	-	
Bakanlığımıza bağlı okul/kurumlarda görev yapan tüm öğretmenler	1	STEM (Eğitici Eğitimi) Kursu	Avrupa Okul Ağı- European Schoolnet Scientix Projesi	20	-	
2021	Sınıf Öğretmenleri	40	Sınıf Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Süreçlerinde Okuma Yazma Öğretimi Becerilerinin Eğitici Eğitimi Kursu		3.634	UZAKTAN EĞİTİM
	Sınıf Öğretmenleri	41	Sınıf Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Süreçlerinde Matematik Öğretimi Becerilerinin Geliştirilmesi Eğitici		3.811	UZAKTAN EĞİTİM

			Kursu		
Sınıf Öğretmenleri	55		Sınıf Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Süreçlerinde İlk Okuma Yazma ve Matematik Öğretimi Becerilerinin Geliştirilmesi Uzaktan Eğitim Semineri	514.800	UZAKTAN EĞİTİM

Kaynak: İstatistikler 11/01/2022 tarihi itibarı MEBBİS Hizmet İçi Eğitim Modülünden alınmıştır.

2019 yılı verilerine bakıldığında “Temel Kodlama ve Teknoloji Kullanımı Kursu’nun doğrudan sınıf öğretmenlerine (öncelikle daha önce merkezi hizmet içi eğitimine katılmamış olan sınıf öğretmenleri) yönelik eğitimler olduğu geriye kalan tüm hizmet içi eğitim faaliyetlerinin diğer branşları da kapsayan eğitimler olduğu belirtilmiştir. 2019 yılında düzenlenen hizmet içi eğitim faaliyetlerinde katılımcı sayısının yüksek olduğu faaliyetlerin uzaktan eğitim şeklinde düzenlendiği göze çarpmaktadır. Bunun sebebinin daha fazla öğretmene daha hızlı ulaşabilmek olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca hizmet içi eğitim faaliyetlerinin UNICEF, Avrupa Okul Ağı – European Schoolnet Scientix Projesi ve 2023 Eğitim Vizyonu gibi proje konuları ile desteklenerek çeşitlendirildiği görülmektedir. 2020 yılında Millî Eğitim Bakanlığı resmî sitesinde İstanbul dışında merkezi hizmet içi eğitim faaliyetlerine rastlanmazken mahalli hizmet içi programlarına İl Millî Eğitim Müdürlüklerinin resmi sitelerinden ulaşılmaktadır. Bu faaliyetlerin daha çok; “STEM”, “Akıl Oyunları Kursu”, “Satranç”, “Türkçe’nin Kullanımı ve Diksiyon Eğitim Kursu”, “Okuma Alışkanlıkları Kazandırma Kursu”, “Eğitimde FATİH Projesi” gibi konuları kapsadığı söylenebilir.

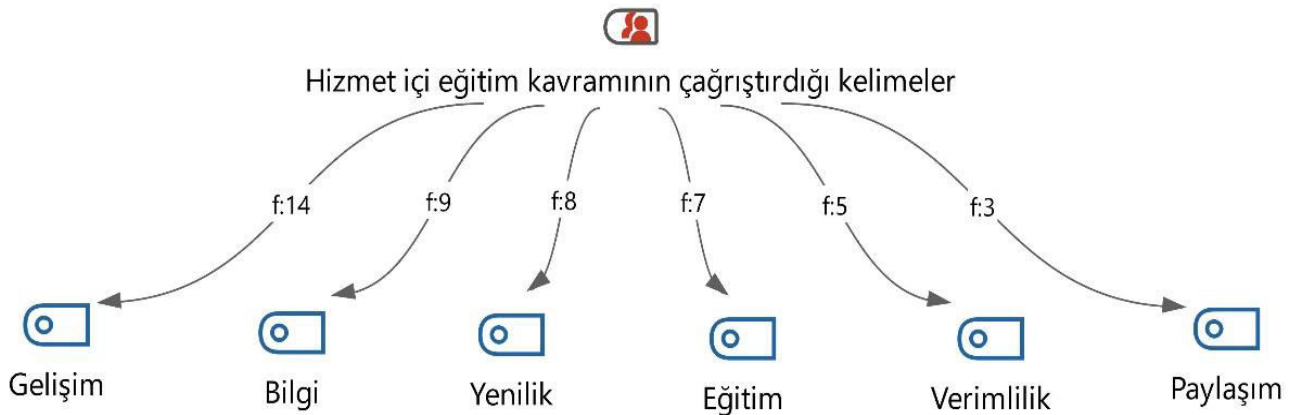
Tablolardaki veriler incelendiğinde 2021 yılı hariç her yıl “Özel Eğitim Alanında Destek Verecek Uzman Öğretici Yetiştirme Kursu” faaliyetine yer verildiği dikkat çekmektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak özel eğitim alanında eksikler olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Sınıf Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri ile İlgili Görüşlerine Yönelik Bulgular

Bu bölümde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından sınıf öğretmenlerine yönelik yapılan hizmet içi eğitim uygulamalarının değerlendirilmesine ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Manisa ilinde aktif görev alan devlet ve özel okullarda çalışan 36 Sınıf Öğretmeninden yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanan verilerin MAXQDA nitel veri analiz programı analizi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Elde edilen bulgulardan yola çıkarak açıklama ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin görüşme sırasında, sorulara verdikleri cevapların frekans ve yüzde olarak dağılımlarına yer verilmiştir.

Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitimin Çağrıştırdığı Kelimelere İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin “ Hizmet içi eğitim kavramı size neyi çağrıştırıyor? “ sorusuna verdikleri cevaplara Şekil 1’de yer verilmiştir.

Şekil 1: Hizmet içi eğitim kavramının öğretmenlere çağrıştırdığı kelimeler

Kaynak: Yazar tarafından MAXQDA paket programı ile modellenmiştir.

Sınıf Öğretmenlerinin verdikleri yanıtlardan yola çıkarak kullanım sıklıklarına göre çağrışım yapan kelimeler; “Gelişim”(f:14), “Bilgi”(f:9), “Yenilik”(f:8) , “Eğitim”(f:7), “Verimlilik”(f:5), “Paylaşım”(f:3) gibi kategorilere ayrılarak yukarıdaki şekilde verilmiştir. Şekil 1 incelendiğinde çalışma grubunun “Hizmet içi eğitim kavramı size neyi çağrıştırıyor?” sorusuna ilişkin 48 görüş ifade ettiği görülmüştür. İfade edilen görüşlerin arasında ilk sırayı

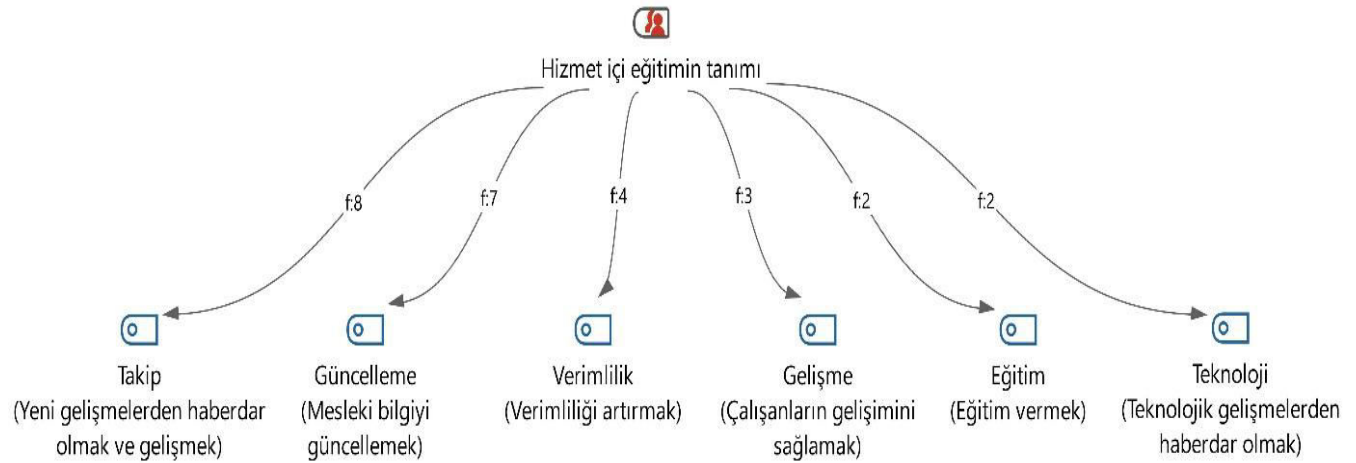
“Gelişim”(%30,43) ,ikinci sırayı “Bilgi”(%19,57) , üçüncü sırayı “Yenilik”(%17,39), dördüncü sırada “Eğitim” (%15,22), beşinci sırada “Verimlilik”(%10,87) ve altıncı sırada ise “Paylaşım”(%6,52) görüşü almıştır.

Çalışma grubuna ait görüşlerden bazıları şu şekildedir:

- ✓ SÖ4: Kalite – Verimlilik – Gelişim
- ✓ SÖ7: Bilgi- Gelişim – Farklı Bakış Açısı
- ✓ SÖ8: Gelişim – Farklılaşım – Verimlilik
- ✓ SÖ17: Gelişme, çağa uyum, güncellenme

Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitime İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin “Sizce hizmet içi eğitim nedir?” sorusuna verdikleri cevaplara Şekil 2’de yer verilmiştir.

Şekil 2: Hizmet içi eğitimin tanımı

Kaynak: Yazar tarafından MAXQDA paket programı ile modellenmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin “Sizce hizmet içi eğitim nedir? sorusuna ilişkin 26 görüş ifade ettiği görülmüştür. İfade edilen görüşlerin arasında “Takip: yeni gelişmelerden haberdar olmak ve gelişmek” (f:9), “Güncelleme: mesleki bilgiyi güncellemek” (f:7), “Verimlilik: verimliliği artırmak” (f:4), “Gelişme: çalışanlarının gelişimini sağlamak” (f:3), “Eğitim: eğitim vermek” (f:2), “Teknoloji: teknoloji değişime adapte olmak” (f:2) görüşlere yer verilmiştir. Bu görüşlerden ilk sırayı “Takip: yeni gelişmelerden haberdar olmak ve gelişmek” (%30,77) ,ikinci sırayı “Güncelleme: mesleki bilgiyi güncellemek”(%26,92) , üçüncü sırayı “Verimlilik” (%15,38), dördüncü sırada “Gelişme: çalışanların gelişimi sağlamak”(%11,54), beşinci sırayı da “Eğitim: eğitim vermek” (%7,69) ve “Teknoloji: teknolojik gelişmelerden haberdar olmak” (%7,69) görüşü almıştır.

Çalışma grubuna ait görüşlerden bazıları şu şekildedir:

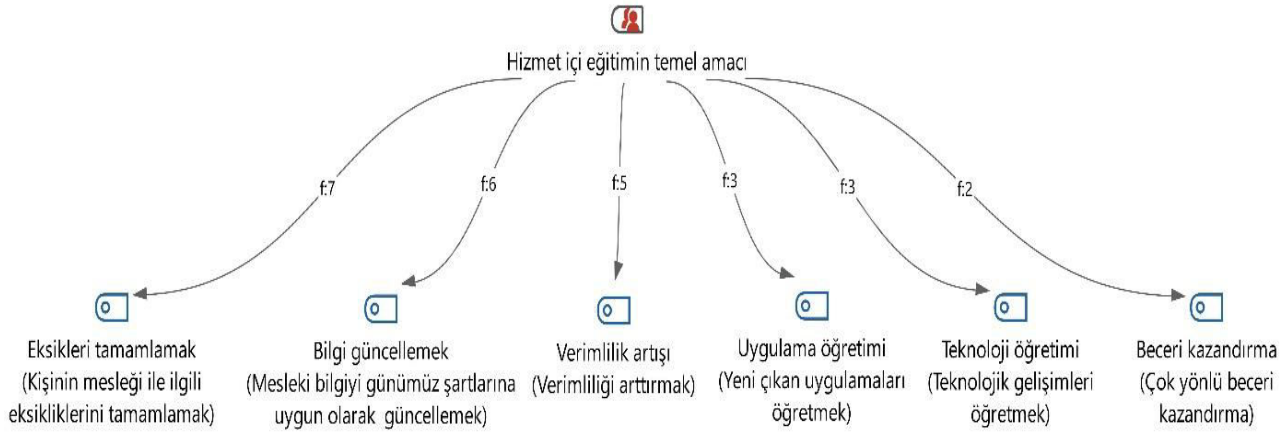
- ✓ SÖ10:Öğretmenlik mesleğiyle ilgili yeni metotların çalışmaların aktarımı. Öğretmenlerin işleriyle ilgili arzu ve isteklerini arttırmak. Teknolojik gelişmeler ile ilgili gerekli desteği sağlamak. Öğretmeni mesleği ile onurlandırmak için yapılan çalışmaların tümü.(eğitim, gelişme, teknoloji)
- ✓ SÖ5:Çalışanların gelişimini sağlaması amaçlanan eğitim programı. Kişinin yaptığı meslekte başarısını artırmasını sağlamak amacıyla yapılan faaliyetler.(çalışanların gelişimini sağlamak)
- ✓ SÖ8:“Hizmet içi eğitimler kurumların personele uyguladığı verim artırıcı çalışmadır.” (Verimliliği artırmak)
- ✓ SÖ35:“Mesleğimizi yaparken öğrendiğimiz yeni bilgiler ve stratejilerdir.” (Mesleki bilgi güncellemek)
- ✓ SÖ33:Öğrenilmiş bilgilerin hatırlanması , yeniden ortaya çıkması (Mesleki bilgiyi güncellemek)
- ✓ SÖ29:İşverenin gelişimine yönelik destekleyici nitelikteki kurs, seminer vb. çalışmalarıdır.(Çalışanların gelişimi sağlamak)
- ✓ SÖ25:Anlattığı konuya hâkim olan insanların öncülüğünde, çalışanların zaman içerisinde değişen toplum ihtiyaçları doğrultusunda ihtiyaç duyduğu yeni bilgilerin sağlanması.(Eğitim vermek)
- ✓ SÖ20:Mesleki verimliliğin artması için bireyin almış olduğu her türlü eğitim faaliyetidir.(Verimliliği arttırmak)

- ✓ SÖ19:Öğretmenlerin meslekleriyle ilgili eksiklikleri ve değişiklikleri düzenlemek için yapılan eğitimlerdir.(çalışanlarının gelişimi sağlamak)
- ✓ SÖ18:Farklı alanlarda gelişen teknolojiyle birlikte gelen yenilikleri öğretmenlere aktarmak.(yeni gelişmelerden haberdar olmak ve gelişmek)

Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitimin Temel Amacına İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin “Sizce hizmet içi eğitimin temel amacı ne olmalıdır? “ sorusuna verdikleri cevaplara Şekil 3’te yer verilmiştir.

Şekil 3: Sınıf öğretmenlerine göre hizmet içi eğitimin temel amacı

Kaynak: Yazar tarafından MAXQDA paket programı ile modellenmiştir.

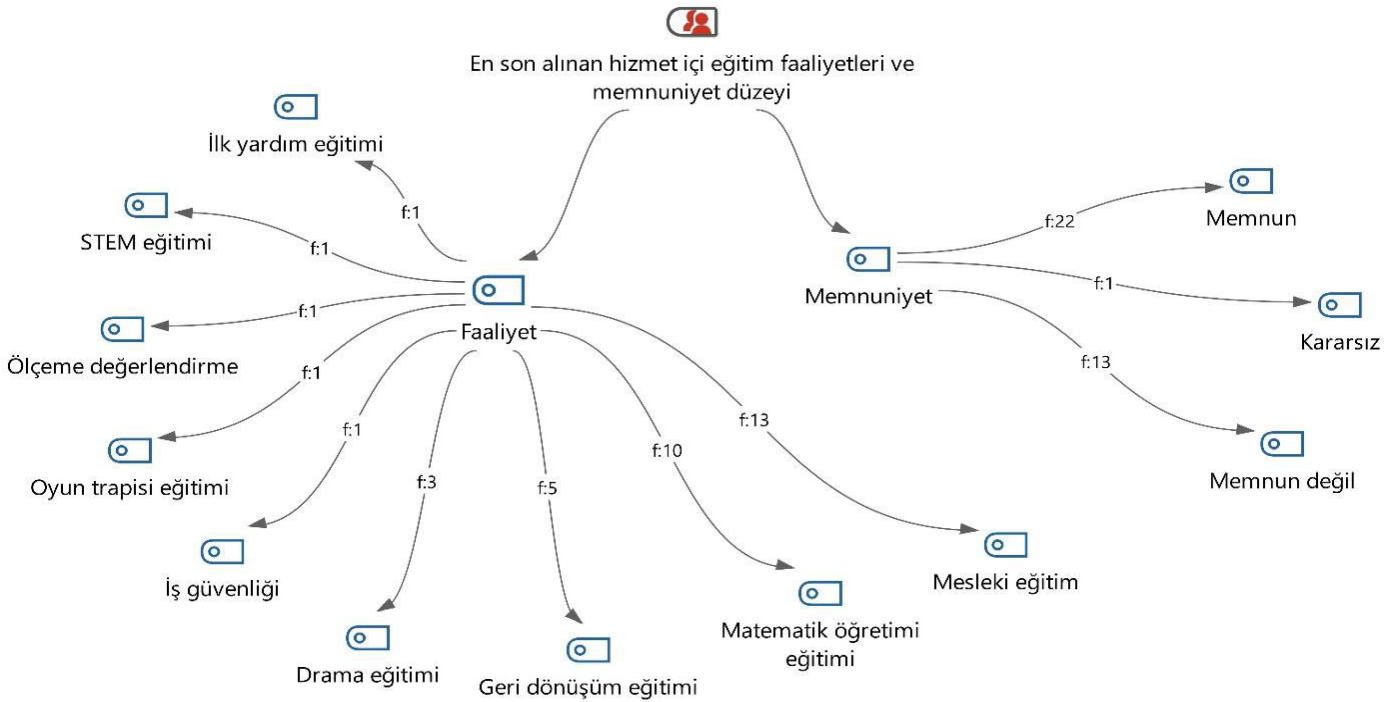
Şekil 3 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerinin hizmet içi eğitimin temel amacının ne olması gerektiğine yönelik 26 görüş ifade ettiği görülmüştür. İfade edilen görüşlerin arasında “Eksikleri tamamlamak (kişinin mesleği ile ilgili eksikleri tamamlamak)” (f:7), “Bilgi güncellemek: mesleki bilgiyi günümüz şartlarına göre güncellemek” (f:6), “Verimlilik artışı: verimliliği arttırmak” (f:5), “Uygulama öğretimi: yeni çıkan uygulamaları öğretmek” (f:3), “Teknoloji öğretimi: teknolojik gelişmeleri öğretmek” (f:3), “Beceri kazandırma: çok yönlü beceri kazandırma” (f:2) görüşlerine yer verilmiştir. Bu görüşlerden ilk sırayı “Eksikleri tamamlamak” (%26,92), ikinci sırayı “Bilgi güncellemek” (%23,08), üçüncü sırayı “Verimlilik artışı” (%19,23) , dördüncü sırada “Uygulama öğretimi” (%11,54), beşinci sırayı da “Teknoloji öğretimi” (%11,54) ve altıncı sırayı “Beceri kazandırma” (%7,69) görüşü almıştır.

Çalışma grubuna ait görüşlerden bazıları şu şekildedir:

- ✓ SÖ1: Kişinin mesleği ile ilgili eksikliklerini tamamlamak, günümüz şartlarına uygun olarak güncelleme yapmak.(Bilgi güncellemek)
- ✓ SÖ5: Meslekte verimliliği arttırmak. Yenilik ve gelişime öncülük etmek. Motivasyonu arttırmak.(Verimliliği arttırmak)
- ✓ SÖ6: Değişen , eklenen konuların, metotların açıklanması. Bir alanda daha derin bilgilendirmek olmalıdır. Personelin verimliliğini arttırmak (Verimliliği arttırmak, bilgi güncellemek)
- ✓ SÖ9: Ülkenin gelenek- görenek ve kültürüne uygun, teknolojik gelişimleri takip eden bir eğitim sisteminde öğretmenle beraber el ele çalışmak. Öğretmene işini rahat yapabilecek her türlü olanağı sağlamak. (Teknoloji öğretimi, verimliliği arttırmak)
- ✓ SÖ12: Temel amaç öğretmenlikte yeni çıkan uygulamaları bilmek, teknolojiyi takip eden ve deneyimlerini paylaşacak öğretmen eğitimleri olmalıdır.(Teknoloji öğretimi)
- ✓ SÖ15: İlk amacı; kendini geliştirmek olmalı , diğeri de kullanabileceğimiz etkili bir eğitim olması. Hizmet içi eğitimin amacı; öğretmenlerin yeni yaklaşımların öğrenmelerini sağlamak ve öğrendiklerini kullanma cesareti göstermelerine öncü olmak olmalıdır.(Beceri kazandırma)

Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmenlerinin En Son Aldıkları Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerinin Memnuniyet Durumuna İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin “En son hangi hizmet içi eğitim faaliyetine katıldınız? İçeriğinden memnun kaldınız mı?” sorusuna verdikleri cevaplara şekil 4’te yer verilmiştir.

Şekil 4: En son alınan hizmet içi eğitim faaliyetleri ve memnuniyet düzeyi

Kaynak: Yazar tarafından MAXQDA paket programı ile modellenmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenler ile yapılan görüşme öncesi en son aldıkları hizmet içi eğitim faaliyetleri ve memnuniyet durumları “Faaliyet” ve “Memnuniyet” olmak üzere iki alt grupta incelenmiştir. Öğretmenlerin katıldığı son hizmet içi eğitim faaliyetleri dönemin şartlarına göre “Mesleki Eğitim” (f:13), “Matematik Öğretimi Eğitimi” (f:10), “Geri Dönüşüm Eğitimi” (f:5), “Drama Eğitimi” (f:3), “İş Güvenliği Eğitimi” (f:1), “Oyun Terapisi Eğitimi” (f:1), “Ölçme Değerlendirme” (f:1), “STEM Eğitimi” (f:1), “İlk Yardım Eğitimi” (f:1) şeklindedir. Çalışma grubunun %61,11’i katıldıkları bu faaliyetlerden memnun olduğunu belirtirken, %36,11’i uzaktan eğitim şeklinde olmasının verimi düşürmesinden, uygulamalı değil de daha çok teorik bilgilerden oluşması, öğretmenlerin dilinin akıcı olmayışı ve sıkılmaları gibi sebeplerden dolayı memnun olmadığını dile getirirken %2,78’lik kısım ise kararsız olduğunu ifade etmiştir.

Çalışma grubuna ait olumlu görüşlerden bazıları şu şekildedir:

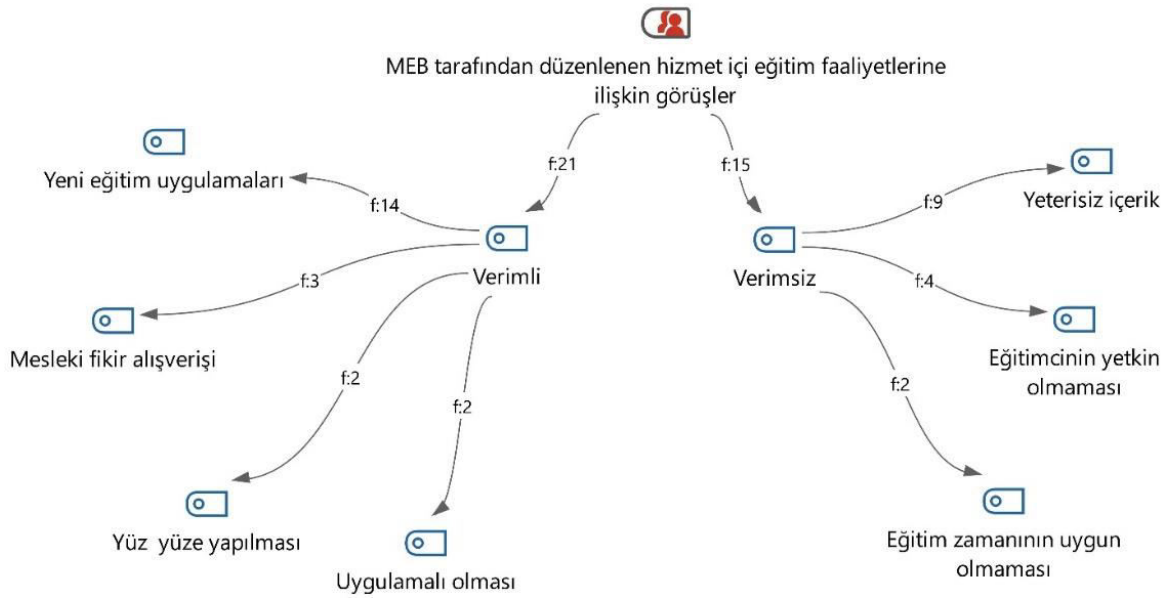
- ✓ SÖ1: En son ara tatilde uzaktan eğitim ile “Matematik Öğretimi” ile ilgili eğitime katıldım. (Matematik öğretimi, memnun)
- ✓ SÖ7: Uzaktan eğitimle katıldım ancak çok memnun kalmadım. Yüz yüze olması ve seminerlerin yaparak yaşayarak öğrenmeyle ilerlemesi daha verimli oluyor.
- ✓ SÖ9: “Matematik Öğretimi” kursuna katıldım. Evet, memnun kaldım. “İlk Yardım Eğitimi” aldım. Uygulamalı bölümü vardı, güzeldi.
- ✓ SÖ16: En son “Sınıf Öğretmenlerini Matematik Öğretim Becerilerinin Geliştirilmesi” isimli kursa katıldım. Memnun kaldım.
- ✓ SÖ20: “Yönetici Geliştirme Programı” eğitimine katıldım. Evet, birçok detay bilgi edindim.

Çalışma grubuna ait olumsuz görüşlerden bazıları şu şekildedir:

- ✓ SÖ18: Uzman öğretmenlik eğitimleri aldım. Çok uzun, sıkıcı ve dili ağırdı.
- ✓ SÖ24: Hayır, memnun kalmadım. Teorik bilgiler içeriyordu. O bilgilere kendim kitaplardan da ulaşabilirdim. Bence hizmet içi eğitim hem teorik bilgi hem de hayata uygulanabilir örneklemeler de içermeli.

Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmenlerinin “Merkezi” Hizmet İçi Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin “Millî Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen herhangi bir “merkezi” hizmet içi eğitim faaliyetine ilişkin düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplara Şekil 5’te yer verilmiştir.

Şekil 5: MEB tarafından düzenlenen hizmet içi eğitim faaliyetlerine ilişkin görüşler

Kaynak: Yazar tarafından MAXQDA paket programı ile modellenmiştir.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen herhangi bir “merkezi” hizmet içi eğitim faaliyetine ilişkin düşünceleri “Verimli (58,33)” ve “Verimsiz (41,67)” olmak üzere iki alt grupta incelenmiştir. Öğretmenlerinin çoğu aldıkları hizmet içi eğitimin verimli geçtiğini ifade ederken bu faaliyetleri verimsiz bulan öğretmenlerin oranlarının da azımsanamayacak düzeyde olduğu söylenebilir. Katıldıkları merkezi hizmet içi eğitim faaliyetlerini verimli bulan öğretmenlerin görüşleri “Uygulamalı olması” (f:2), “Yüz yüze yapılması” (f:2), “Mesleki fikir alışverişi” (f:3), “Yeni eğitim uygulamaları” (f:14); verimsiz bulan öğretmenlerin görüşleri “yetersiz içerik” (f:9), “Eğitimcinin yetkin olmaması” (f:4), “Eğitim zamanının uygun olmaması” (f:2) şeklindedir. Olumsuz görüş ifade eden sınıf öğretmenlerinin de daha çok “Faaliyetlerin içeriğinin yetersiz olması, eğitimi veren kişinin alanında yetkin olmaması, yapılan faaliyetlerin fiziki şartlarının kötü olması” kavramlarının etrafında yoğunlaştığı belirtilebilir. Bu veriler ise hizmet içi eğitim faaliyetlerinin uygun fiziki şartlarda , alanında yetkin bir uzman rehberliğinde, amacına uygun ve katılımcıların dikkatini çeken bir şekilde düzenlenmesi gerektiğini destekler niteliktedir.

Çalışma grubuna ait olumlu görüşlerden bazıları şu şekildedir:

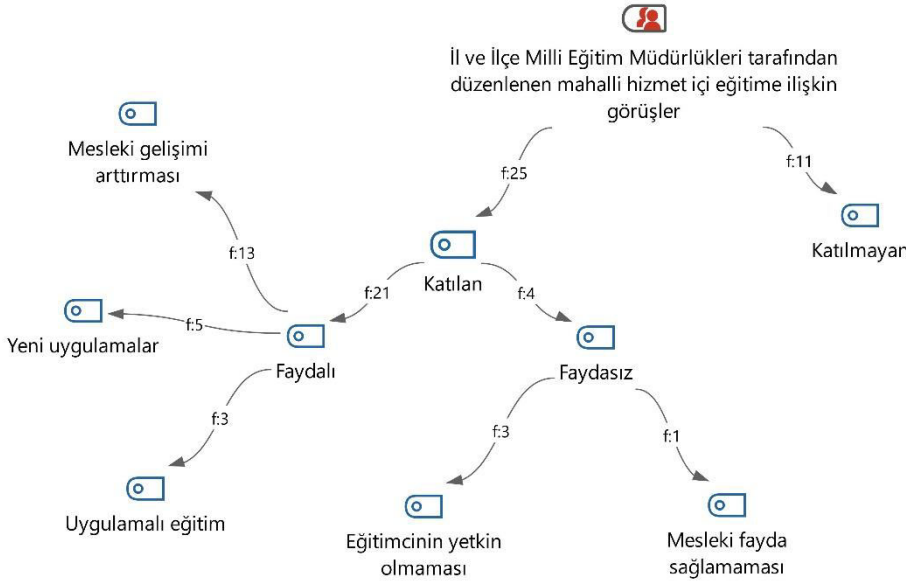
- ✓ SÖ29: Evet, katıldım. Çok güzeldi. Mesleki fikir alışverişi, bilgi paylaşımı vs. sağlamış oldu. (Mesleki fikir alışverişi)
- ✓ SÖ30: Evet, katıldım. Bunlardan da yüz yüze yapılan eğitimlerin faydalı olduğunu gördüm. (Yüz yüze yapılması)
- ✓ SÖ19: Son katıldığım Matematik Öğretimi seminerinden çok memnun kaldım. Yeni üretilen birçok öğretim yöntemi öğrendim.(Yeni eğitim uygulamaları)
- ✓ SÖ9: Katıldım. Uygulamalı bir eğitimdi. Eğlenceli geçti. Mutlu oldum. Daha kalıcı bir çalışma oldu.(Uygulamalı olması)

Çalışma grubuna ait olumsuz görüşlerden bazıları şu şekildedir:

- ✓ SÖ20: Evet, katıldım. Bu tür eğitimlerin çoğu uzaktan olduğu için öğrenci olmaktan öteye geçemiyoruz bazen.(Yetersiz içerik)

Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmenlerinin “Mahalli” Hizmet İçi Faaliyetlerine Katılım Durumları ve Katıldıkları Faaliyetlere İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin “İl ve İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri tarafından düzenlenen herhangi bir “mahalli” hizmet içi eğitim faaliyetine katıldınız mı? Katıldıysanız bu faaliyete ilişkin düşüncelerinizi kısaca ifade ediniz.” sorusuna verdikleri cevaplara Şekil 6’da yer verilmiştir.

Şekil 6: İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından düzenlenen mahalli hizmet içi eğitime ilişkin görüşler

Kaynak: Yazar tarafından MAXQDA paket programı ile modellenmiştir.

Şekil 6 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin “İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından düzenlenen herhangi bir “mahalli” hizmet içi eğitim faaliyetine katıldınız mı? Katıldıysanız bu faaliyete ilişkin düşüncelerinizi kısaca ifade ediniz.” sorusuna “Evet, katıldım.” (%69,44) ve “Hayır, katılmadım.”(%30,56) şeklinde cevap verdiği görülmüştür. Bu verilerden hareketle sınıf öğretmenlerinin çoğunun mahalli hizmet içi eğitim faaliyetlerine katıldığı ancak katılmayan öğretmen oranının da azımsanamayacak düzeyde olduğu söylenebilir. Katılan öğretmenlerin bu faaliyetlere ilişkin görüşlerini “Faydalı” ve “Faydasız” olmak üzere iki alt grupta incelenmiştir. Bu görüşlerin %84’ü olumlu iken, %16’sı olumsuz niteliktedir. Olumlu nitelikteki görüşler ; “Mesleki gelişimi arttırması” (f:13) , “Yeni uygulamalar”(f:5) ve “Uygulamalı eğitim”(f:3) şeklindedir. Olumsuz nitelikteki görüşler ; “Eğitimcinin yetkin olmaması”(f:3) ve “ Mesleki fayda sağlamaması”(f:1) şeklindedir. Öğretmenlerin bu faaliyetlere yönelik daha çok olumlu görüşlere sahip oldukları ifade edilebilir. Olumsuz görüş belirten sınıf öğretmenlerinin daha çok “Katkı sağlama” kavramı üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu verilerden hareketle sınıf öğretmenlerinin çoğunluğunun mahalli hizmet içi eğitim faaliyetlerine katıldığı söylenebilir.

Çalışma grubuna ait olumlu görüşlerden bazıları şu şekildedir:

- ✓ S33: Katıldım. Yeni uygulamalar kavradım. (Yeni uygulamalar)
- ✓ SÖ1: Katıldım. Uyguladığımız metodun yanlış olduğunu , yeni uygulamanın nasıl olması gerektiğini öğrenmiştik. (Okuma- yazma öğretimi, cümle metodundan harf (ses) metoduna geçişti.)(Yeni uygulamalar)
- ✓ SÖ2: Katıldım. Faydalıydı. Bu tür eğitimlerde eğitimi veren kişinin yeterliliklere sahip olması eğitimin kalitesini artırıyor.(Mesleki gelişim artması)

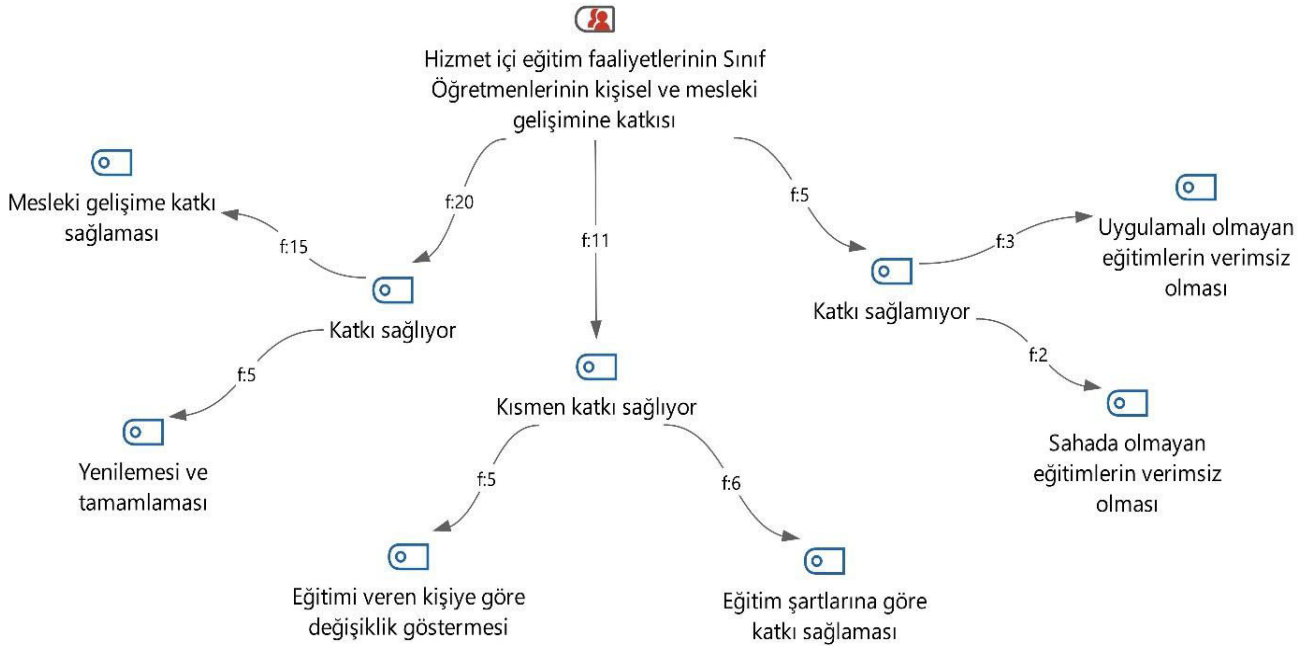
Çalışma grubuna ait olumsuz görüşlerden bazıları şu şekildedir:

- ✓ SÖ31: Katıldım. Eğitim verenler bazen yeterli olmayabiliyor ya da bu tür eğitimler ciddiye alınmayabiliyor. Durum böyle olunca da öğretmenler bunları gereksiz bir iş olarak görebiliyor maalesef.
- ✓ SÖ5: Katıldım. Bazıları çok güzel eğlenceli ve öğretici geçti. Bazıları ise sadece düz anlattığı için katılım olmadığı için çok sıkıcı geçti.(Eğitimcinin yetkin olmaması)

Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerinin Kişisel ve Mesleki Gelişimine Katkılarına İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin “Hizmet içi eğitim faaliyetlerinin sınıf öğretmenlerinin kişisel ve mesleki gelişimine katkısı olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklayınız.” sorusuna verdikleri cevaplara Şekil 7’de yer verilmiştir.

Şekil 7: Hizmet içi eğitim faaliyetlerinin Sınıf Öğretmenlerinin kişisel ve mesleki gelişimine katkısı

Kaynak: Yazar tarafından MAXQDA paket programı ile modellenmiştir.

Şekil 7’deki veriler incelendiğinde katılımcıların “ Hizmet içi eğitim faaliyetlerinin sınıf öğretmenlerinin kişisel ve mesleki gelişimine katkısı olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklayınız.” sorusuna ilişkin 36 görüş ifade ettiği görülmektedir. Çalışma grubunun %55,56’sı hizmet içi eğitim faaliyetlerinin öğretmenlerin yenilenmesi ve eksiklerinin tamamlanması, mesleki gelişime katkısı olduğunu düşünürken %13,89’u katkısı olmadığını düşünmektedir. Öğretmenlerin %30,56’sı yapılan hizmet içi eğitim faaliyetlerinin planlanması, şartları ve eğitim veren kişinin alanına hâkim olması gibi özelliklerden dolayı değişiklik gösterdiğinden kısmen katkısı olduğunu düşünmektedir. Bu verilerden hareketle sınıf öğretmenlerinin çoğunluğunun hizmet içi eğitim faaliyetlerinin kendilerine katkı sağladığını düşündüğü söylenebilir.

Çalışma grubuna ait olumlu görüşlerden bazıları şu şekildedir:

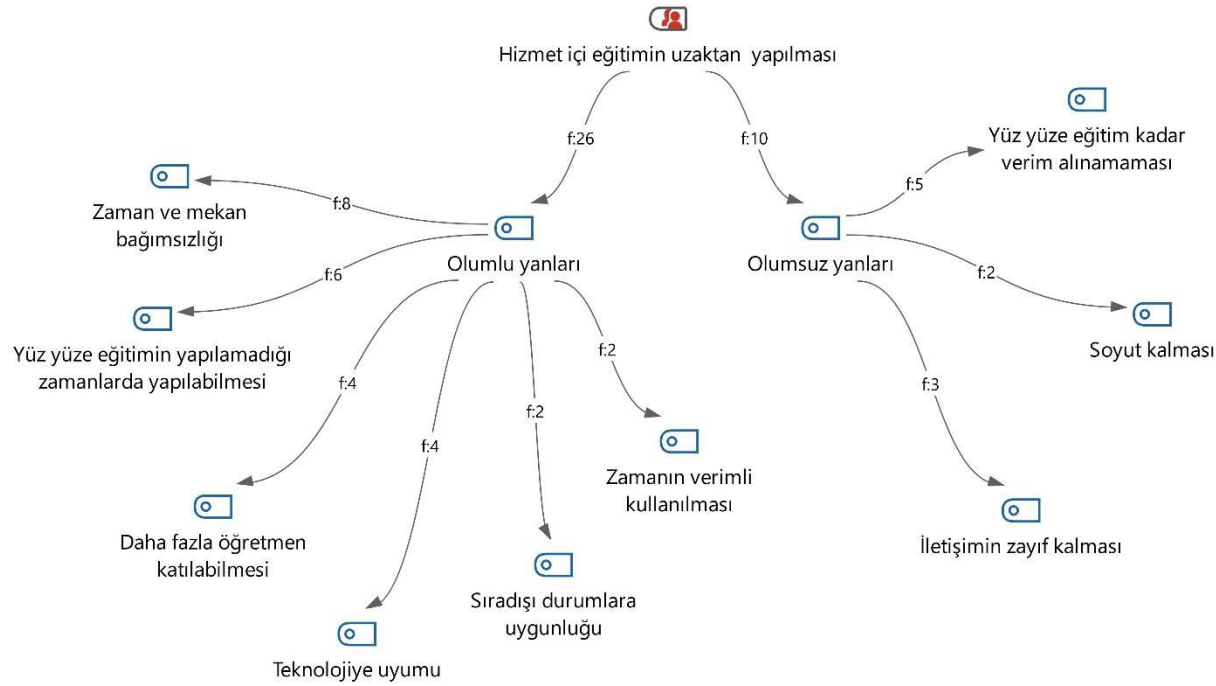
- ✓ SÖ5: Eğitimi veren kişiye göre değişiyor. Bazıları gelişime katkı sağlıyor. (Eğitimi veren kişiye göre değişiklik göstermesi)
- ✓ SÖ14: Evet, değişen ve gelişen eğitim anlayışına uyum, bilgi ve becerisi kazandırma açısından önemli olduğunu düşünüyorum.(Yenilemesi ve tamamlaması)
- ✓ SÖ9: Hizmet içi eğitim sadece sınıf öğretmenleri için değil, eğitim ve öğretimde görev alan her birey için bir gereklilik , bir yenilenme, bir tamamlama işlemidir. Bu nedenle kişisel ve mesleği gelişime katkısı büyüktür. (Yenilemesi ve tamamlaması)
- ✓ S25: Evet, alanda yetkin kişilerle profesyonel olarak hazırlanan ve sunulan faaliyetlerin katkısı olduğunu düşünüyorum.(Eğitimi veren kişiye göre değişiklik göstermesi)

Çalışma grubuna ait olumsuz görüşlerden bazıları şu şekildedir:

- ✓ SÖ18: Evet, fakat bazıları çok gereksiz. Bence bizim eğitimlerimiz sınıfta uygulayabileceğimiz tarzda olmalı.(Sahada olmayan eğitimlerin verimsiz olması).
- ✓ SÖ7: Faaliyetine göre değişiyor. Bazı faaliyetler slayt okuma şeklinde devam edince katkısı olmuyor.(Eğitimi veren kişiye göre değişmesi)
- ✓ SÖ11: Ben sadece hizmet içi eğitimlerin değil, üniversitede alınan eğitimlerin de mesleki gelişime yeterli olduğunu düşünmüyorum. Nitekim hepimiz işin içine girince yaparak yaşayarak öğreniyoruz. Bu da düşüncemin ispatıdır. .(Sahada olmayan eğitimlerin verimsiz olması)

Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Şeklinde Yapılan Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin “Uzaktan eğitim şeklinde yapılan hizmet içi eğitim faaliyetlerini faydalı buluyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara Şekil 8’de yer verilmiştir.

Şekil 8: Hizmet içi eğitimin uzaktan yapılması

Kaynak: Yazar tarafından MAXQDA paket programı ile modellenmiştir.

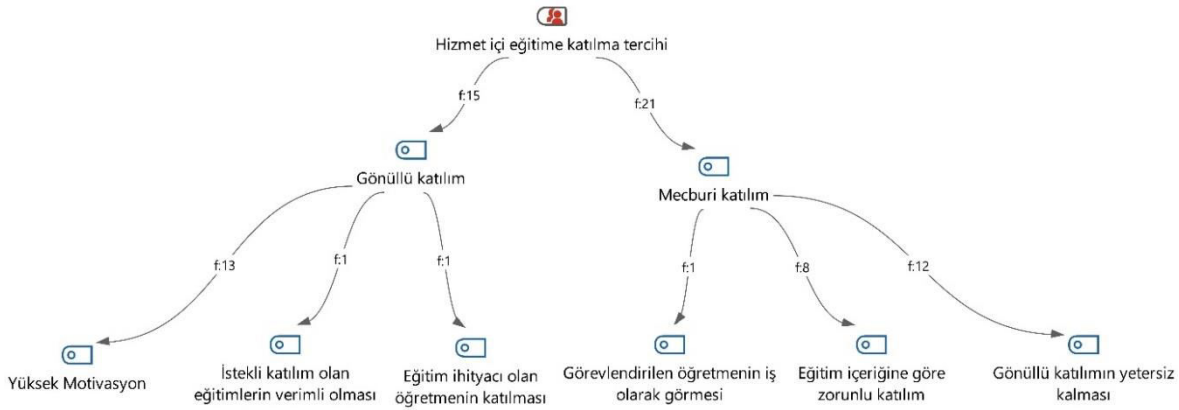
Şekil 8 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin “Uzaktan eğitim şeklinde yapılan hizmet içi eğitim faaliyetlerini faydalı buluyor musunuz?” sorusuna ilişkin “olumlu yanları” ve “olumsuz yanları” olarak iki alt grupta incelenen 36 görüş dile getirdiği görülmüştür. Bu görüşlerin %72,22’si olumlu iken , %27,78’i olumsuz niteliktedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin “Yüz yüze eğitim kadar verim alınamaması” (f:5) , “Soyut kalması” (f:2) , “İletişimin zayıf olması” (f:3) gibi nedenlerden dolayı faydalı bulmadıklarını dile getirirken büyük çoğunluğunun da hizmet içi eğitim faaliyetlerinin uzaktan eğitim şeklinde yapılmasını faydalı bulduğu görülmüştür. Olumlu nitelikte olan görüşlerin büyük çoğunluğu “Zaman ve mekân bağımsızlığı”(f:8) , “Yüz yüze eğitimin yapılamadığı zamanlarda yapılabilmesi” (f:6) , “Daha fazla öğretmen katılabilmesi” (f:4) , “Teknolojiye uyumu” (f:4) , “Sıra dışı durumlara uygunluğu” (f:2) , “Zamanın verimli kullanılması” (f:2) şeklindedir.

Çalışma grubuna ait görüşlerden bazıları şu şekildedir:

- ✓ SÖ15: Yüz yüze etkileşimin çok daha etkili olduğunu düşünüyorum.(Yüz yüze eğitim kadar verim alınmaması)
- ✓ SÖ2: Evet, zaman ve mekândan bağımsız olduğu için daha çok esneklik sağlıyor. (Zaman ve mekândan bağımsız olması)
- ✓ SÖ9: Evet, özellikle pandemi sürecinde yapılan uzaktan eğitimi çok başarılı ve yerinde yapılmış bir çalışma olarak görüyorum.(Sıra dışı durumlara uygunluğu)

Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerine Katılım Şekillerine İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin “Hizmet içi eğitim faaliyetlerine istekli olarak mı mecburi olarak mı katılıyorsunuz? Farklı bir düşünceniz varsa açıklayınız.” sorusuna verdikleri cevaplara Şekil 9’da yer verilmiştir.

Şekil 9: Hizmet içi eğitime katılma tercihi

Kaynak: Yazar tarafından MAXQDA paket programı ile modellenmiştir.

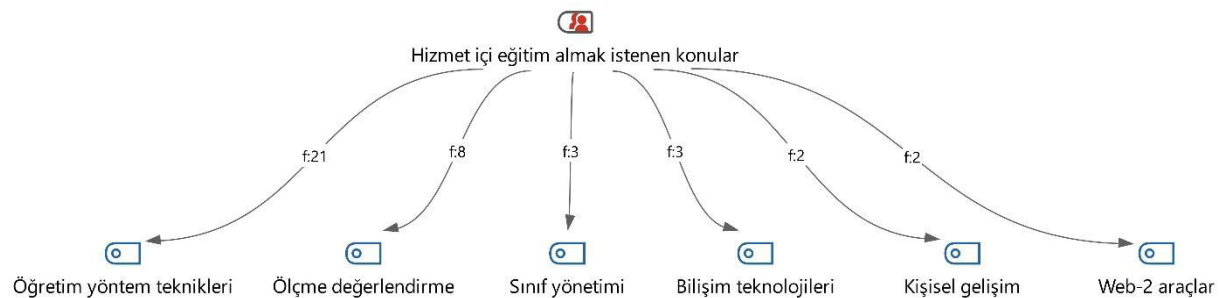
Şekil 9 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin “Hizmet içi eğitim faaliyetlerine istekli olarak mı mecburi olarak mı katılıyorsunuz? Farklı bir düşünceniz varsa açıklayınız.” sorusuna ilişkin 36 görüş dile getirdiği görülmüştür. Çalışma grubunun %41,67’si gönüllü katıldığını, %58,33’ü ise mecburi katıldığını ifade etmiştir. Araştırmaya gönüllü katılım sağlayan öğretmenlerin görüşleri “Yüksek motivasyon” (f:13) , “İstekli katılım olan eğitimlerin verimli olması” (f:1) , “Eğitim ihtiyacı olan öğretmenin katılması”(f:1) ; mecburi katılım tercihinde bulunan öğretmenlerin görüşleri “Görevlendirilen öğretmenin iş olarak görmesi”(f:1) , “Eğitim içeriğine göre zorunlu katılım” (f:8) , “Gönüllü katılımın yetersiz kalması” (f:12) şeklindedir.

Çalışma grubuna ait görüşlerden bazıları şu şekildedir:

- ✓ SÖ21: Zorunlu katılıyorum. Bu çalışmaların öğretmenleri motive ederek yapılması gerektiğine inanıyorum. İş olarak gördüğümüz, yapalım bitsin olarak yaptığımız şeyler oluyor. (Görevlendirilen öğretmenin iş olarak görmesi)
- ✓ SÖ16: Genelde istekli, olarak katılıyorum. Zorunlu olarak seçtiğim eğitimlere katılmaktan hoşlanmıyorum. (Yüksek motivasyon)
- ✓ SÖ19: Genellikle ilgi alanım olanlara isteyerek katılıyorum. (İstekli katılım olan eğitimin verimli olması)

Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmenlerinin Katılmak İstedikleri Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerinin Konularına İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin “Sınıf öğretmeni olarak daha çok hangi konularda hizmet içi eğitim almak isterdiniz?” sorusuna verdikleri cevaplara Şekil 10’da yer verilmiştir.

Şekil 10: Sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim almak istedikleri konular

Kaynak: Yazar tarafından MAXQDA paket programı ile modellenmiştir.

Şekil 10 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin “Sınıf öğretmeni olarak daha çok hangi konularda hizmet içi eğitim almak isterdiniz?” sorusuna ilişkin 39 görüş dile getirdiği görülmüştür. Öğretmenlerin eğitim almak istedikleri hizmet içi eğitim faaliyetleri “Öğretim yöntem ve teknikleri” (f:21) , “Ölçme ve değerlendirme” (f:8) , “Sınıf yönetimi” (f:3) , “Bilişim teknolojileri”(f:3) , “Kişisel gelişim” (f:2) , “Web-2 araçlar” (f:2) şeklinde olduğu belirtilmiştir.

Günümüzde FATİH Projesi ile etkileşimli tahta kullanımı ve yaşanan pandemi sonrası hayatımıza giren uzaktan eğitim ile birlikte birçok web programlarının kullanılması gerekliliği sonucu “Bilişim teknolojileri” (%7,69) ,

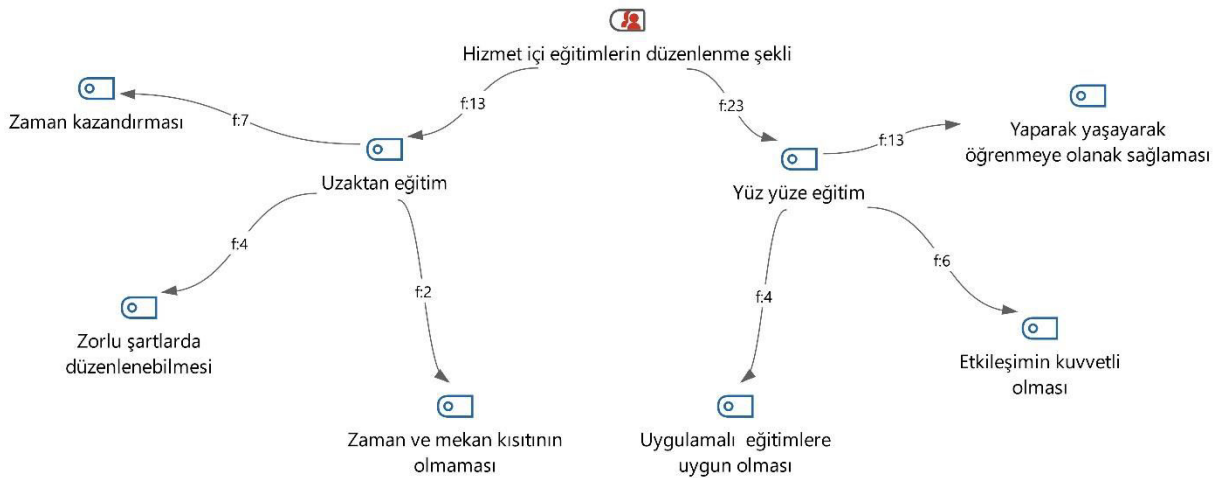
“Web-2 araçları” (%5,13) gibi konuların oranının “Öğretim yöntem ve teknikleri” (%53,85) , “Ölçme değerlendirme” (%20,51) ve “Sınıf yönetimi” (%7,69) konularına göre daha düşük olması lisans eğitimi boyunca da ders olarak alınan ve en çok üstünde durulan konulardan olan öğretim yöntem ve tekniklerinin yeteri kadar anlaşılmadığı ya da öğretmenlerin bu konuda eksik hissettiklerini düşündürmektedir. *Ö16 kodlu öğretmenin* bu konuda ifade ettiği “Dünyadaki eğitim-öğretim yöntemleri, farklı uygulamalar, iyi örnekler vs.” görüşü ve *Ö17 kodlu öğretmenin* “Öğretim yöntem teknikleri almak isterdim. Uygulama videoları ile sözlü anlatım amacına ulaşmıyor . Farklı teknikleri sınıfta nasıl uygulayabileceğimizi öğrenmek isterdim.” şeklinde ifade ettiği görüşünden yola çıkarak öğretmenlerin sınıf içinde, dünyada uygulanan farklı örnekler ile zenginleştirerek yöntem ve teknikleri uygulamak istedikleri düşünülmüştür.

Çalışma grubuna ait görüşlerden bazıları şu şekildedir:

- ✓ SÖ8: Öğretim yöntem teknikleri, bilişim teknolojileri, sınıf içi etkili oyunlar(Öğretim yöntem ve teknikleri, bilişim teknolojileri)
- ✓ SÖ15: Sınıf yönetimi, ölçme ve değerlendirme(Sınıf yönetimi, ölçme değerlendirme)
- ✓ SÖ2: Gelişen teknolojiyle Web-2 araçlarını ve kullanımları konusunda hizmet içi eğitim almak isterim.(Web-2 araçlar)
- ✓ SÖ16: Dünyadaki eğitim-öğretim yöntemleri, farklı uygulamalar, iyi örnekler vs.(Öğretim yöntem teknikleri)
- ✓ SÖ17: Öğretim yöntem teknikleri (Uygulama videoları ile sözlü anlatım amacına ulaşmıyor.) Farklı teknikleri sınıfta nasıl uygulayabileceğimizi öğrenmek isterdim.

Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmenlerinin Hizmet İçi Faaliyetlerinin Nasıl Yapılması Gerektiğine İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin “Sınıf Öğretmenlerine yapılan hizmet içi eğitim faaliyetlerinin yüz yüze mi yoksa uzaktan eğitim şeklinde mi yapılmasını tercih edersiniz? Belirttiğiniz tercihe ilişkin düşüncelerinizi kısaca ifade ediniz.” sorusuna verdikleri cevaplara Şekil 11 ‘de yer verilmiştir.

Şekil 11: Hizmet içi eğitimlerin düzenlenme şekli

Kaynak: Yazar tarafından MAXQDA paket programı ile modellenmiştir..

Şekil 11 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin “Sınıf Öğretmenlerine yapılan hizmet içi eğitim faaliyetlerinin yüz yüze mi yoksa uzaktan eğitim şeklinde mi yapılmasını tercih edersiniz? Belirttiğiniz tercihe ilişkin düşüncelerinizi kısaca ifade ediniz.” sorusuna ilişkin 36 görüş dile getirdiği görülmüştür. Çalışma grubunun %63,89’u yüz yüze eğitimi, %36,11’i ise uzaktan eğitim şeklinde yapılmasını tercih ettiği görüşünün dile getirmiştir. Hizmet içi eğitim faaliyetlerinin yüz yüze eğitim şeklinde gerçekleşmesini isteyen sınıf öğretmenleri görüşleri ; “Yaparak yaşayarak öğrenmeye olanak sağlaması”(f:13) , “Etkileşimin kuvvetli olması”(f:6) , “Uygulamalı eğitimlere uygun olması”(f:4) şeklindedir. Hizmet içi eğitim faaliyetlerinin uzaktan eğitim şeklinde gerçekleşmesini isteyen sınıf öğretmenleri görüşleri ; “Zaman kazandırması” (f:7) , “Zorlu şartlarda düzenlenebilmesi” (f:4) , “Zaman ve mekân kısıtının olmaması”(f:2) şeklindedir. Araştırmada öğretmenlerin bu tercihlere yönelik görüşleri incelendiğinde faaliyetlerin uygulama alanına göre bu tercihlerin değişebileceği , uygulamaya yönelik olan eğitimlerin yüz yüze; teorik bilgilerin ağırlıklı olduğu eğitimlerin uzaktan eğitim ile yürütülebileceği görüşleri yer almaktadır. Veriler incelendiğinde araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin çoğunluğunun yüz yüze eğitimi tercih ettiği görülmüştür.

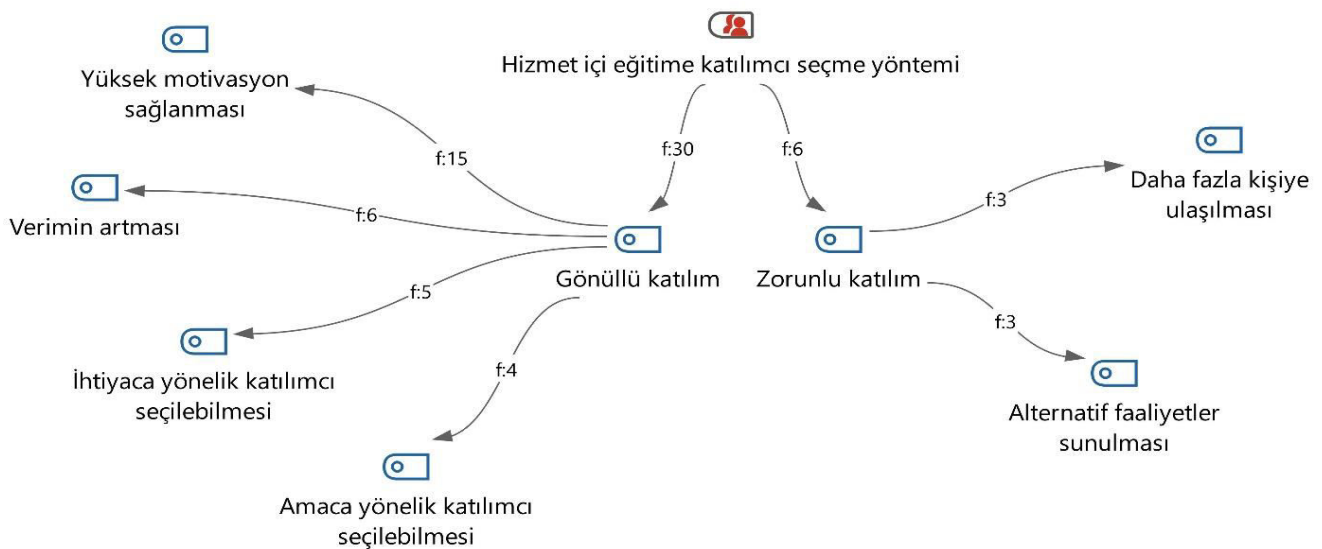
Çalışma grubuna ait görüşlerden bazıları şu şekildedir:

- ✓ SÖ32: Faaliyetin uygulama alanına göre değişir. Uygulamada zorlanmadığımız eğitimin uzaktan olması güzel olur. (Zorlu şartlarda düzenlenebilmeli)
- ✓ SÖ1: Yüz yüze olmalı. Yapararak, yaşayarak öğrenme her zaman kalıcı olur. (Etkileşimin kuvvetli olması)
- ✓ SÖ2: Uygulamaya dönük eğitimleri yüz yüze, teorik olan eğitimleri ise uzaktan almayı tercih ederim. (Zaman ve mekân kısıtlamasının olmaması)
- ✓ SÖ5: Yüz yüze olmalı. Öğretmenlerin de aktif olarak katılımının sağlanması gerekir. (Etkileşimin kuvvetli olması)
- ✓ SÖ9: Ben her zaman yüz yüze eğitimi tercih ediyorum. Çünkü düşüncelerin ifade edilmesi kadar duyguların , davranışların ifadesi de eğitime olumlu katkı sağlar. Görmek, duymak, uygulamak kalıcı öğrenmeyi kolaylaştırır. (Etkileşimin kuvvetli olması)
- ✓ SÖ14: Eğitim öğretim yılı dışındaki zamanlarda yüz yüze , diğer zamanlarda uzaktan olmalı.(Zaman ve mekân kısıtının olmaması)

Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerine Katılım Şekillerinin Nasıl Olması Gerektiğine İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin “Sizce yapılan tüm hizmet içi eğitim faaliyetlerine katılım zorunlu mu olmalı yoksa gönüllülük esasına göre mi olmalıdır? Farklı bir düşünceniz varsa açıklayınız.” sorusuna verdikleri cevaplara Şekil 12’de yer verilmiştir.

Şekil 12: Hizmet içi eğitime katılımcı seçme yöntemi

Kaynak: Yazar tarafından MAXQDA paket programı ile modellenmiştir.

Şekil 12 incelendiğinde sınıf “Sizce yapılan tüm hizmet içi eğitim faaliyetlerine katılım zorunlu mu olmalı yoksa gönüllülük esasına göre mi olmalıdır? Farklı bir düşünceniz varsa açıklayınız.” sorusuna ilişkin 36 görüş dile getirdiği görülmektedir. Çalışma grubunun %83,33’ü hizmet içi eğitim faaliyetlerine katılımın gönüllülük esasına göre olması gerektiğini, %16,67’si ise zorunlu katılım şeklinde gerçekleşmesi gerektiğini ifade etmiştir. Gönüllülük esasına göre olması gerektiği ifade edilen görüşler; “Yüksek motivasyon sağlanması” (f:15) , “Verimin artması” (f:6) , “İhtiyaca yönelik katılımcı seçilebilmesi”(f:5), “Amaca yönelik katılımcı seçilebilmesi”(f:4) gibi görüşlerle desteklendiği görülmektedir. Zorunluluk esasına göre olması gerektiği düşünülen görüşler; “Alternatif faaliyetler sunulması” (f:3), “Daha fazla kişiye ulaşılması” (f:3) şeklindedir. Hizmet içi eğitim faaliyetlerinin gönüllülük esasına göre gerçekleşmesi gerektiğini ifade eden sınıf öğretmenlerinin “istek” kavramını öne çıkardığı görülmektedir. Bu verilerden hareketle araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun hizmet içi eğitim faaliyetlerine katılımın gönüllülük esasına göre olması gerektiğini düşündüğü söylenebilir.

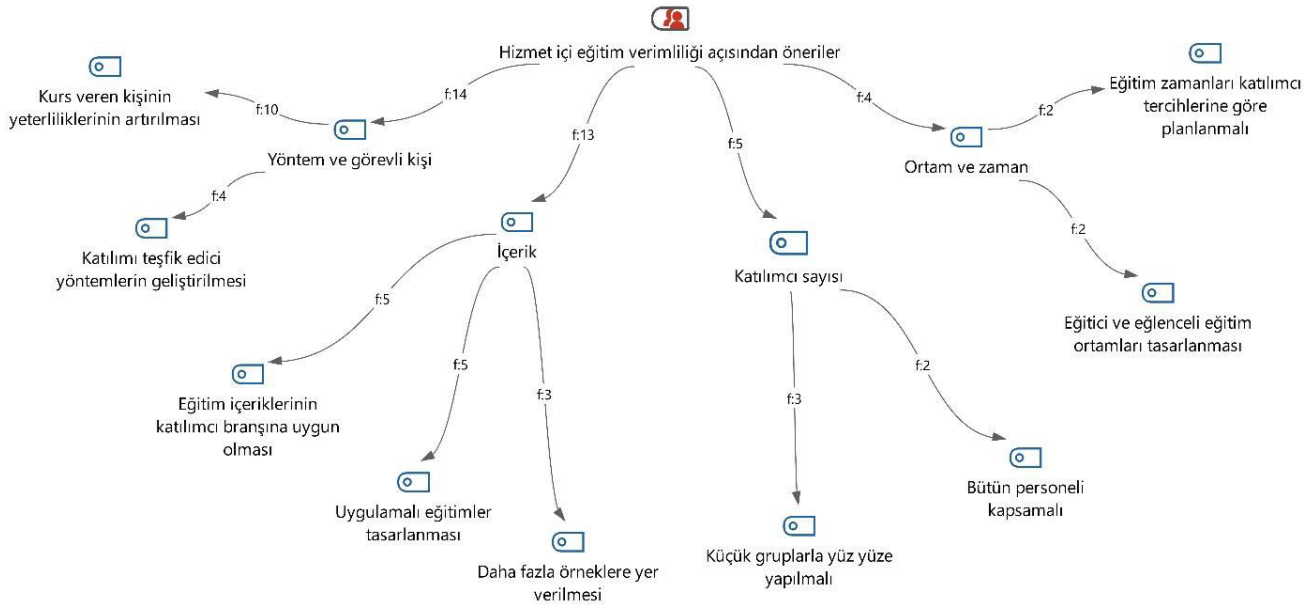
Çalışma grubuna ait görüşlerden bazıları şu şekildedir:

- ✓ SÖ32: Gönüllü olmalı. Geliştirmeyi düşündüğümüz alanlarda seçim yapabilmeliyiz. (İhtiyaca yönelik katılımcı seçilmesi)
- ✓ SÖ24: Gönüllülük esasına uygun olmalı. Katılımcıların verim alması daha kolay olacaktır. (Verimlilik artması)

- ✓ SÖ29: Gönüllülük esasına göre olmalı. Çünkü gerçekten isteyen ve bu işe gönül vermiş olanların tercih edilmesi hem fayda hem de sonuç açısından daha etkilidir. (Amaca yönelik katılımcı seçmesi)

Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerinin Nasıl Verimli Olacağına İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin “Yapılan hizmet içi eğitim faaliyetlerinin verimliliği açısından önerileriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplara Şekil 13’te yer verilmiştir.

Şekil 13: Hizmet içi eğitim verimliliği açısından öneriler

Kaynak: Yazar tarafından MAXQDA paket programı ile modellenmiştir..

Şekil 13 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin “Yapılan hizmet içi eğitim faaliyetlerinin verimliliği açısından önerileriniz nelerdir?” sorusuna ilişkin 36 görüş dile getirdiği görülmüştür. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim faaliyetlerinin verimliliği açısından verdikleri öneriler “Yöntem ve görevli kişi” (f:14) ,“İçerik” (f:13) , “Katılımcı sayısı” (f:5) ve “Ortam ve zaman” (f:4) olmak üzere 4 gruba ayrılarak incelenmiştir.

Yöntem ve görevli kişilere yönelik ifade edilen görüşler ; “Kurs veren kişinin yeterliliklerinin artırılması” (f:10) , “Katılımı teşvik edici yöntemlerin geliştirilmesi”(f:4) şeklindedir. İçeriğe yönelik ifade edilen görüşler: “Eğitim içeriklerinin katılımcı branşına uygun olması” (f:5) , “Uygulamalı eğitimler tasarlanması” (f:5) , “Daha fazla örnekler yer verilmesi”(f:3) şeklindedir. Katılımcı sayısına yönelik ifade edilen görüşler: “Küçük gruplarla yüz yüze yapılmalı” (f:3) , “Bütün personeli kapsamalı” (f:2) şeklindedir. Ortam ve zamana yönelik ifade edilen görüşler: “Eğitim zamanları katılımcı tercihlerine göre düzenlenmeli” (f:2) ve “Eğitici ve eğlendirici eğitim ortamları” (f:2) şeklindedir.

Çalışma grubuna ait görüşlerden bazıları şu şekildedir:

- ✓ SÖ3: Konular ve eğitimciler iyi seçilmeli. Gönüllülük esasına göre ve teşvik edici yöntemler kullanılarak hazırlanmalı. (Katılımı teşvik edici yöntemlerin geliştirilmesi)
- ✓ SÖ4: Eğitimi veren kişinin uzman olması, eğitimin içeriği mesleğini ilgilendirmeli. Zamanlama iyi ayarlanmalı. Gönüllülük temelinde olmalı. (Eğitim zamanları katılımcı tercihlerine göre düzenlenmeli, eğitim içeriklerinin katılımcı branşına uygun olması)
- ✓ SÖ6: Öğretmen eğitim yerine sorunsuz ulaşmalı. Ekonomik sıkıntı getirmemeli. Eğitimin yanında öğretmeni rahatlatıcı, dinlendirici eğlendirici sosyal- kültürel etkinliklerde olmalı. (Eğitici ve eğlendirici eğitim ortamları)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Günümüzde çağın şartlarına ayak uydurabilmek, sürekli gelişen teknolojinin hızına yetişebilmek için tüm iş sektörlerinde olduğu gibi öğretmenlik mesleğinde de mesleki ve kişisel yönde gelişimi sürdürmek gerekir. Bunu gelişime de mesleğe başlamadan önce alınan hizmet öncesi ve mesleği başında almaya devam edilen hizmet içi eğitimler katkı sağlar. Ülkemizde öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim faaliyetleri Millî Eğitim Bakanlığı

Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenmektedir. Bunun dışında İl ve ilçe Müdürlükleri tarafından da mahalli hizmet için eğitim faaliyetleri de düzenlenmektedir.

Ayrıca son yıllarda öğretmenlerin mesleki gelişimlerinin desteklemek amacıyla yapılan birçok yeni yaklaşım öğretmenlerin mesleki gelişimlerini desteklemek için kurulan Öğretmen Bilişim Ağı'nda (ÖBA) hizmete sunulmaktadır. Öğretmen ve yöneticilerine mesleki gelişimlerinin uzaktan eğitim ile desteklemeye hazır olan bu platforma MEBBİS ya da e-Devlet şifreleri ile giriş yaparak merkezi ve mahalli hizmet içi eğitimleri görüntüleyebilecek ve bu faaliyetlere katılmak için istekte bulunabilmektedir (MEB, 2022) .

Hizmet içi eğitim faaliyetlerden yola çıkarak yapılan bu araştırmanın ilk bölümünde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2016-2022 yılları arasında sınıf öğretmenlerine yönelik yapılan hizmet içi eğitim faaliyetlerine yönelik sayısal veriler değerlendirilmiştir. İkinci bölümünde de sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim faaliyetlerine ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir.

Literatür incelendiğinde öğretmenlere yönelik yapılan hizmet içi eğitim faaliyetlerini araştıran birçok çalışmanın yapıldığı görülmüştür. Bunlardan öğretmenlerin hizmet içi eğitim gereksinimleri ile ilgili (Tanyel, 1999; Paşa, 2002; Demirel & Budak , 2003; Çifci Ceran, 2008; Maral Yüce, 2009; Köşreli, 2012; Erdem & Şimşek, 2013; Şahin, 2013 ; Dülgergil, 2014; Serin & Korkmaz, 2014 ; Keleş Aslan, 2019; Özdemir , 2020; Usta, 2021; Özdemir, 2021), hizmet içi eğitim faaliyetlerine yönelik çeşitli branş ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin incelendiği Uçar & İpek, 2006; Kazu & Keremgil, 2008; Ülker, 2009; Günbayı & Taşdöğen, 2012; Arslan & Şahin, 2013; Ayvacı, Bakırcı, & Yıldız, 2014; Can & Köse, 2015; Babacan & Özay, 2016; Pepeler, Keskin , & Ayhan, 2016; Kaya, 2017; Nemli, 2017; Keleş Aslan, 2019) çalışmalara rastlanmaktadır. Literatürdeki bu incelemelerden Pepeler, Keskin, & Ayhan (2016) ve Kaya(2017)'nin yaptığı çalışmalar bu araştırmaya ilham kaynağı olmuştur. İncelenen bu çalışmalarda birçok branş öğretmenin hizmet içi eğitim faaliyetlerine ilişkin gereksinim ve görüşlerine yer verilirken sadece Ülker (2009), Pepeler, Keskin & Ayhan (2016) ve Nemli (2017) sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarına yönelik görüşlerini inceleyen çalışmalar yapmıştır.

Çalışmada ilk olarak 2016-2022 yılları arasında yüz yüze ve uzaktan eğitimle merkezi ve mahalli şekilde yapılan hizmet içi eğitim programlarına FATİH Projesi gibi yeniklerin olduğu dönemlerde hizmet içi eğitim faaliyetlerinin sayısının arttığı, bir yeniliğin hayata geçirilmediği ya da COVID-19 gibi olağandışı gelişen olumsuz durumların yaşandığı yıllarda katılımcı sayısında düşüş olduğu sonucuna varılmıştır.

Son yıllarda yapılan hizmet içi eğitimlerin nicelik olarak sayısı artsa da nitelik olarak aynı oranda değişim gösterdiğini ifade edememekteyiz. Bulgular kısmındaki tablolar incelendiğinde 2016-2022 yılları arasında doğrudan Sınıf Öğretmenliği branşına yönelik yapılan hizmet içi eğitim faaliyet sayısının yetersiz olduğu görülmüştür. Ülkemizdeki öğretmen sayısındaki dağılımın en çok sınıf öğretmenliği branşının oluşturduğu düşünüldüğünde katılımcı sayılarının çok düşük olduğu söylenebilir. Ülkemizde 1 milyonu aşan öğretmenin tamamına ulaşmanın mümkün olmadığını bilsek de veriler incelendiğinde hizmet içi eğitim faaliyetlerine hiç katılmayan öğretmenlerin olduğu düşünülmektedir. O halde katılımın öğretmenlerin isteğine bırakıldığı anlaşılmaktadır. Bu durumun öğretmenin kişisel ve mesleki gelişimi açısından olumsuzluk arz ettiği söylenebilir.

Budak & Demirel (2003)'in araştırmasında öğretmenlerle yüz yüze yaptığı görüşmelerde özel eğitim alanında öğretmen yetersizliği bulunduğu ve bu sorunu çözmek amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı yetkililerinin eğitim veren okullara yönelik kısa süreli hizmet içi eğitim kurslarını düzenleyerek öğretmen yetiştirmeye çalışıldığı ifade edilmiştir. Bu çalışmada da sınıf öğretmenlerine yönelik yapılan hizmet içi eğitim faaliyetlerinin paylaşıldığı Tablo 3 ve 4'teki veriler ile karşılaştırıldığında "Özel Eğitim Alanında Destek Verecek Uzman Öğretici Yetiştirme Kursu"nun 2021 hariç her yıl faaliyet konusu olması Budak & Demirel'in araştırması ile aynı konu üzerinde durduğu belirtilebilir.

2017 ve 2018 yıllarında yapılan hizmet içi eğitim faaliyetlerinin verileri incelendiğinde birçok seminerin iptal edilmek zorunda olduğu görülmektedir. Buradan hizmet içi eğitim faaliyetlerine gereken önemin verilmediği ya da gereken bütçenin ayrılmadığı düşünülebilir. 2019 yılıyla birlikte hizmet içi eğitim faaliyetlerinin UNICEF, Avrupa Okul Ağı – European Schoolnet Scientix Projesi ve 2023 Eğitim Vizyonu gibi proje konuları ile desteklenerek çeşitlendirildiği görülmektedir.

Araştırmanın ikinci bölümünde sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim faaliyetlerine yönelik görüşleri değerlendirilmiştir. Hizmet içi eğitim denilince sınıf öğretmenlerinin ifade ettiği görüşlerden "gelişim", "bilgi", "yenilik" kavramlarının etrafında yoğunlaştığı 48 görüş ifade ettiği belirlenmiştir. Bulgulardan hareketle, sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim faaliyetlerine olan olumlu algısı ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç, öğretmenlerin zihinlerinde hizmet içi eğitim faaliyetlerine karşı olumlu bir tutum sergilediklerini göstermektedir.

Araştırma sonucunda çalışma grubuna “Sizce hizmet içi eğitim nedir? sorusuna ilişkin 26 görüş ifade ettiği belirlenmiştir. Sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim faaliyetlerinin tanımlanmasında “yeni gelişmelerden haberdar olmak, gelişimi sağlamak, yenilik” kavramlarını sıklıkla kullandıkları görülmüştür. Bu durum sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim faaliyetlerinin önemini kavradığını ve bilinçli bir çaba içinde olduklarını göstermektedir. Kaya (2017) yapılan çalışmada Türkçe Öğretmenlerine “Sizce hizmet içi eğitim nedir?” sorusu yöneltilmiş, araştırmaya katılan Türkçe öğretmenlerinin çoğunluğunun “kişisel ve mesleki gelişim, yenilik, gelişmeleri takip etme” kavramlarını sıklıkla kullandığı görülmüştür. Bu kapsamda Türkçe öğretmenlerinin ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin büyük oranda aynı olduğunu ve aynı kavramlar üzerinde durduğu belirtilebilir.

Araştırma sonucunda çalışma grubunun hizmet içi eğitimin temel amacının ne olması gerektiğine yönelik 26 görüş dile getirdiği belirlenmiştir. Bu görüşlerden ilk sırayı “Eksikleri tamamlamak”(%26,92), ikinci sırayı “Bilgi güncellemek”(%23,08), üçüncü sırayı “Verimlilik artışı” (%19,23) , dördüncü sırada “Uygulama öğretimi” (%11,54), beşinci sırayı da “Teknoloji öğretimi” (%11,54) ve altıncı sırayı “Beceri kazandırma” (%7,69) görüşü almıştır. Bulgulardan hareketle sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitimin temel amacına yönelik olumlu görüşlere sahip oldukları sonucuna varılmaktadır.

Araştırma sonucu çalışma grubunun Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen herhangi bir merkezi hizmet içi eğitime katıldıkları sorulmuş ve bu faaliyetlere ilişkin görüşleri “verimli” ve “verimsiz” olmak üzere iki alt grupta incelenmiştir. Bu görüşlerin %58,33’ü olumlu, %41,67’si olumsuz niteliktedir. Öğretmenlerinin çoğu aldıkları hizmet içi eğitimin verimli geçtiğini ifade ederken bu faaliyetleri verimsiz bulan öğretmenlerin oranlarının da azımsanamayacak düzeyde olduğu görülmüştür. Ayrıca, sınıf öğretmenlerinin henüz merkezi bir hizmet içi eğitim faaliyetine katılmamış olmaları (SÖ3, SÖ6, SÖ13, SÖ17, SÖ28, SÖ31, SÖ34, SÖ35) hem kişisel hem de mesleki gelişimleri açısından olumsuz bir durumu işaret etmektedir. Bu durum, öğretmenlerin profesyonel gelişimlerine katkı sağlayacak merkezi eğitimlere erişimde bir eksiklik olduğunu düşündürmektedir.

Araştırma sonucunda çalışma grubundan herhangi bir mahalli hizmet içi eğitim faaliyetine katıldığını ifade edenler bu faaliyetlere ilişkin 25 görüş dile getirilmiştir. Katılan öğretmenlerin bu faaliyetlere ilişkin görüşlerini “Faydalı” ve “Faydasız” olmak üzere iki alt grupta incelenmiştir. Bu görüşlerin %84’ü olumlu iken, %16’sı olumsuz niteliktedir. Bu bulgulardan hareketle mahalli hizmet içi eğitim faaliyetlerine çoğunluğun katılımının sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu faaliyetlere katılan sınıf öğretmenlerinin de daha çok olumlu düşüncelere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonucu çalışma grubunun %41,67’sinin hizmet içi eğitim faaliyetlerine gönüllü katıldığı, %58,33’ünün ise mecburi katıldığı ifade edilmiştir. Bu bilgilerden hareketle sınıf öğretmenleri arasında hizmet içi eğitimlere mecburi katılanların ağırlıkta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. EARGED (2006) tarafından yapılan araştırmada, öğretmenlerin hizmet içi eğitim faaliyetlerine gönüllü olarak katılımına ilişkin soruşturmada, öğretmenlerin "orta" düzeyde bir katılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. İstekli katılımın düşük olması, mevcut hizmet içi eğitim stratejilerinin öğretmenleri tatmin etmede veya motive etmede yetersiz olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Ülker (2009) tarafından yapılan çalışmada sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim faaliyetlerinin gerekliliğine ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %93’ü hizmet içi eğitimin gerekli olduğunu,%4’ünün kısmen gerekli, %3’ünün de gereksiz olduğunu ifade etmiştir. Bu çalışmalara bakıldığında hizmet içi eğitim faaliyetlerinin gerekliliğine ilişkin bulgular araştırmamıza katılan sınıf öğretmenlerinin görüşlerini destekler niteliktedir. Bu bulgulardan hareketle tüm öğretmenlerin hizmet içi eğitim faaliyetlerine ilişkin algılarının olumlu yönde birbirlerine yakın olduğu söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinin büyük çoğunluğu hizmet içi eğitim faaliyetlerinin mesleki bilgilerini yenileyerek kişisel ve mesleki gelişimlerine katkı sağlayacağı düşüncesine sahip olmakla birlikte hizmet içi eğitim faaliyetlerinin temel amacının mesleki bilgiyi günümüz şartlarına göre güncelleyerek mesleki bilgi düzeyini geliştirmek olduğunu dile getirmektedirler. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin çoğunluğunun merkezi ve mahalli hizmet içi eğitim faaliyetlerine katıldığı ancak katılmayanların oranlarının da azımsanamayacak düzeyde olduğu dikkat çekmektedir. Bu da gönüllülük esasına bağlı olduğundan öğretmenlerin bu faaliyetleri yeteri kadar önemsemediği ya da gerçekleşen hizmet içi eğitim faaliyetlerindeki katılımcı sayısının mevcut öğretmen sayısına göre oranla yetersiz kaldığını düşündürmektedir. Sınıf öğretmenlerinin yapılan hizmet içi eğitim faaliyetlerine katılım şeklinin gönüllülük esasına göre, uygulamalarının da büyük çoğunluğunun yüz yüze olması gerektiğini düşündüğünü belirtse de teorik bilgilerin fazla olduğu ya da eğitim-öğretim yılı zamanları dışında (tatillerde) eğitimlerin uzaktan eğitim şeklinde de olabileceği görüşünü belirtmişlerdir.

ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

- ✓ Araştırma sadece Manisa il merkezindeki devlet ve özel okullarda çalışan 36 sınıf öğretmeni ile yapılmıştır. Bununla sınırlı kalmayıp daha çok kişiyle genişletilebilir.
- ✓ Düzenlenen hizmet içi eğitim faaliyetlerine mevcut uygulanma şekli ile her öğretmenin katılmadığı görülmüştür. Bu faaliyetlerin tüm öğretmenlere ulaşılabilmesi için gelişmiş dünya ülkelerinde olduğu gibi eğitim-öğretim yılı içerisinde her öğretmenin belli bir saate kadar hizmet içi eğitim faaliyetinde mecbur kılınması gereken bir düzenleme yapılabilir.
- ✓ Hizmet içi eğitim faaliyetleri planlaması yapılırken klasik olan öğretim yöntem ve teknikleri ile dünya genelinde uygulanan yeni yaklaşımların bir araya getirildiği hem uygulamalı hem teorik modern bir eğitim planlanabilir. Böylece kendini klasik anlayışından vazgeçemeyenler ile modern anlayış harmanlanarak verimli bir hizmet içi eğitim çalışması meydana gelebilir.
- ✓ Hizmet içi eğitim faaliyetlerini planlarken kullanılan Hizmet İçi Eğitim İhtiyacını Belirleme Anketine tüm öğretmenlerin katılımı zorunlu hale getirilerek, anketin kapsam geçerliliği artırılabilir.
- ✓ Özellikle Covid-19 koruma tedbirleri ile artan uzaktan eğitim sistemini benimsemiş durumdayız. Öğretmenlere teorik olan derslerin hizmet içi eğitimi düzenli bir şekilde planlanabilir. Uygulama olan derslerde de hizmet içi eğitim faaliyetleri planlanabilir.
- ✓ Her ilde Hizmet içi eğitim merkezleri kurularak öğretmenlerin mekân konusundaki şikayetlerini önleyebilir ya da Halk Eğitim Merkezlerine ait bina, araçlar ve personel gereken uyarlamalar yapılarak hizmet içi eğitim amaçları için kullanılabilir.
- ✓ Uluslararası sınavlarda üst sıralarda yer alan ülkelere temsilciler göndererek incelenen sistemlerin faydalı görülen yerleri eğitim sistemimize uyarlanabilir.
- ✓ Hizmet içi eğitim planının yürütecek personelin modern şartlara uygun olması, eğitim verecek kişiler alanında uzman olmalıdır.
- ✓ Hizmet içi eğitim faaliyetlerine katılımı sağlarken kişilerin ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalı ve eşit olanaklar sağlanmalı.
- ✓ Özel okullar kendi içinde eğitimler düzenlese de devlet ve özel okullar birlikte iş birliği yaparak hizmet içi eğitim faaliyetlerinde daha fazla bir araya getirilmeli. Devlet ve özel okul öğretmenlerinden yaptıkları farklı uygulamaları belli aralıklarla birbirlerinin okullarında paylaşımında bulunmaları sağlanmalıdır.
- ✓ Hizmet İçi Eğitim faaliyetleri daha küçük gruplarla ve uygulamalı eğitimlere ağırlık vererek planlanmalıdır.
- ✓ TÜBİTAK, ÖRAV(Öğretmen Akademisi Vakfı) gibi birlikte çalışılan kurumlar gibi katkı sağlayacak kuruluşlarla da iş birliği yapılmalı.
- ✓ Tatillerde yapılan hizmet içi eğitimlerin yerine eğitim öğretim yılı içinde yapılan verimli çalışmalar yapılabilir.
- ✓ Ülkemizde hizmet içi eğitim faaliyetleri sonucu alınan sertifikaların öğretmenlerin atamasında, terfi etmelerinde ya da maaşlarının artmasında bir etkisi yoktur. Sadece nakil ve atamalarda düşük düzeyde bir avantaj yaratmaktadır. Alınan hizmet içi eğitimlerle öğretmenlerin ücretlerine katkı sağlaması, meslekte ilerlemelerine olanak sağlaması, görev yerinde değişiklik, görevde yükselme gibi öğretmeni motive eden maddi ve manevi gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Altınışık, S. (2006). Hizmet İçi eğitimin İşlevlerine İlişkin Görüş ve Tutumlar. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*(13), s. 362-372.
- Arslan, H., & Şahin, İ. (2013). Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim Kurslarına Yönelik Görüşleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, (5), s. 56-66.
- Aydın, İ. (2011). *Kamu ve Özel Sektörde Hizmet İçi Eğitim El Kitabı*. Ankara: PEGEM Akademi.
- Ayvacı, H. Ş., Bakırcı, H., & Yıldız, M. (2014). Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim Uygulamalarına İlişkin Görüşleri ve Beklentileri. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), s. 357-383.
- Babacan, Ş., & Özay, R. (2016). Coğrafya Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim İhtiyacı. *Marmara Coğrafya Dergisi*(33), s. 1-24.
- Bağcı , N., & Şimşek, S. (2000). Milli Eğitim Personeline Yönelik Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerine Genel Bir Bakış. *Milli Eğitim Dergisi*, s. 9-12.

- Başaran, İ. E. (1960). *Hizmet İçi Eğitim Araştırması*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, Eğitim Birimi Müdürlüğü Yayınları.
- Budak, Y., & Demirel, Ö. (2003). *Öğretmenlerin Hizmetiçi Eğitim İhtiyacı*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi(33), s. 62-81.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K. E., Akgün, E. Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (s. 177). içinde Ankara: PEGEM Akademi.
- Can, H., Akgün, A., & Kavuncubaşı, Ş. (1995). *Kamu ve Özel Kesimde Personel Yönetimi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Can, N., & Köse, A. (2015). İlkokul ve Ortaokul Yöneticilerinin Hizmet İçi Eğitim ve Geliştirme Kavramlarına İlişkin Görüşleri ve Beklentileri. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), s. 85-118.
- Çifci Ceran, S. (2008). İlköğretim I.Kademe Sınıf Öğretmenlerinin Yapılandırmacı Programa Göre Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E., Altunışık, R. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, SPSS Uygulamalı*. Sakarya Yayıncılık: Sakarya.
- Demirel, Ö., & Budak, Y. (2003). Öğretmenlerin Hizmetiçi Eğitim İhtiyacı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 33(33), s. 62-81.
- Dülgergil, S. (2014). Sınıf Öğretmenlerinin 4.Sınıf Fen ve Teknoloji Dersine İlişkin Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- EARGED (2006). Milli Eğitim Bakanlığı Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerinin Değerlendirmesi. MEB Kaynaklar Dizisi. Ankara.
- Erdem, A. R., & Şimşek, S. (2013). Öğretmenlere ve Okul Yöneticilerine Verilen Hizmet İçi Eğitimlerin İrdelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(6/4), s. 94-108.
- Günbayı, İ., & Taşdöğen, B. (2012). İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitim Programları Üzerlerine Görüşleri: Bir Durum Çalışması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(3), s. 87-117.
- Güven, İ. (2001). Öğretmen Yetiştirmenin Uluslararası Boyutu. UNESCO 45. Uluslararası Eğitim Kongresi. *Milli Eğitim Dergisi*, sayı:150.
- Kaya, İ. (2017). MEB'in Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerinin ve Türkçe Öğretmenlerinin Bu Faaliyetlere İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kazu, İ. Y., & Keremgil, S. (2008). Yeni Atanan Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitimine İlişkin Görüşleri (Erzurum İli Örneği). *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi* (23), s. 14-30.
- Keleş Aslan, H. (2019). Yönetici ve Sınıf Öğretmenlerine Yönelik Düzenlenen Hizmet İçi Eğitimlerin Değerlendirilmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kösreli, S. (2012). Sınıf Öğretmenlerinin Müzik Dersine İlişkin Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçları Üzerine Bir İnceleme(Erzincan İli Örneği). *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Manen, M. V. (2007). Phenomenology of Practice. 1(1). 11-30.
- Maral Yüce, D. (2009). Sınıf Öğretmenlerinin Ölçme ve Değerlendirme Yeterlilik Düzeyleri ve Hizmet İçi Gereksinimleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MEB.(2015). *Okuma Kültürü ve Z-Kütüphane Çalıştay Sonuç Raporu ve Sonrası İçin Planlama*. MEB Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü Eğitim Araçları ve Yayınlar Daire Başkanlığı.
- MEB. (2017). Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri. Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü.
- MEB.(2019). *İlkokullarda Yetiştirme Programı (İYEP)*. Ankara: MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.

- MEB. (2021). *2021 Yılı Birim Faaliyet Raporu*. Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü.
- MEB.(2022). *Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri Kılavuzu*. MEB Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü.
- MEB.(2023).*Öğretmen Sayıları:2021-2022*. <https://istatistik.meb.gov.tr/OgretmenSayisi/Index>. (12.10.2023).
- Nemli, S. (2017). İlkokul Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim Programlarının Etkililiğine Yönelik Görüşleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir , L. (2021). Türkiye'de Hizmet İçi Eğitim Süreci ve Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitim Gereksinimlerinin Nedenleri ile Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar Hakkında Literatür Taraması. *Atatürk Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8(2), s. 495-522.
- Özdemir, A. (2020). Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Genel Yeterlilikler ile İlgili Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Özyürek, L. (1981). Öğretmenlere Yönelik Hizmet İçi Eğitim Programlarının Etkinliği. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Paşa, M. B. (2002). İlkokul Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Yeterliliklerinin ve Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Pepeler, E., Keskin , A., & Ayhan, F. (2016). Sınıf Öğretmenlerinin MEB hizmet İçi Eğitim Uygulamalarına İlişkin Görüşleri(Adıyaman İli Örneği). *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(5), s. 208-217.
- Serin, M. K., & Korkmaz, İ. (2014, Nisan). Sınıf Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçlarının Analizi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 15(1), s. 155-169.
- Şahin, Ü. (2013). Sınıf Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi ve Bir Model Önerisi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı .
- Tanyel , A. (1999). İlköğretim Okullarında Görevli Sınıf Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim İhtiyacı. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taylor, F. W. (2005). Bilimsel Yöntemin İlkeleri Akın. İstanbul: Çizgi Yayıncılık.
- Taymaz, H. (1981). *Hizmet içi Eğitim Kavramlar İlkeler Yöntemler* (s. 4). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No:94.
- TDK. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tezcan, M. (1992). *Eğitim Sosyolojisi* (s. 13). içinde Ankara: Zirve Ofset.
- Uçar, R., & İpek, C. (2006). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Yönetici ve Öğretmenlerin MEB Hizmet İçi Eğitim Uygulamalarına İlişkin Görüşleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Dergisi*, I(III), s. 34-53.
- Usta, B. (2021). Sınıf Öğretmenlerinin Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi(TPAB) ve Hizmet İçi Eğitim Durumlarının İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ülker, A. (2009). Sınıf Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitime İlişkin Görüşleri(Konya/Karapınar İlçesi Örneği). *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (s.41). Ankara: Seçkin Akademik.

Ahşabın Tasarım Nesnesi Olarak Sürdürülebilirliği Ve Geri Dönüşümü: KOMEK Örneği

Sustainability and Recycling of Wood as a Design Object: KOMEK Example

ÖZET

Bu çalışma, günlük kullanımda karşımıza çıkan ve kullanım süresini doldurup atık hale gelen, ahşap ürünlerin geri dönüşümünü ele almaktadır. Çalışma 3 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde geri dönüşüm işlemlerinde materyaller üzerine uygulanan teknikler araştırmaya eklenerek, üretim yöntemleri aktarılmıştır. Çalışmanın bulgular bölümü geri dönüştürülmek amacıyla elde edilen ürünlerin üretim süreçlerini ve tasarım özelliklerini kapsamaktadır. Sonuç ve öneriler kısmı ise çalışma kapsamında değerlendirilen geri dönüştürülmüş ürünlerin, farklı teknik ve üst yüzey işlemleri kullanılarak tasarlandığı ve sürdürülebilir ürün tasarımına katkıda bulunduğu gözlemlenmiştir. Çalışmanın amacı, geleneksel yöntemlerden yararlanarak, teknolojik koşullar altında, üst yüzey işlemleri uygulanmış atık ahşap ürünlerin yeniden hayata dönüştürülmesi üzerine bir inceleme yapmaktır.

Bu çalışma nitel bir araştırma olup KOMEK (Konya Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları) bünyesinde, ASEM (Aile Sanat Eğitim Merkezi) kurslarında, Dekoratif Ahşap Süsleme dersinde dönüştürülen atık ahşap ürünlerinin kapsamlı bir incelemesini sunmaktadır. Bu inceleme, ahşap atıkların kullanışlı ve estetik eşyalara dönüştürülerek kullanıma kazandırılmasını vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ahşap Boyama, Geri Dönüşüm, Sürdürülebilir Tasarım

ABSTRACT

This study deals with the recycling of wooden products that we encounter in daily use and which have expired and become waste. The study consists of 3 parts. In the introduction section, techniques applied to materials in recycling processes are added to the research and production methods are explained. The findings section of the study covers the production processes and design features of the products obtained for recycling. In the results and recommendations section, it was observed that the recycled products evaluated within the scope of the study were designed using different techniques and surface treatments and contributed to sustainable product design. The aim of the study is to make an examination on the recycling of waste wood products with surface treatments applied under technological conditions, using traditional methods.

This study is a qualitative research and offers a comprehensive examination of the waste wood products converted in KOMEK (Konya Metropolitan Municipality Vocational Training Courses), ASEM (Family Art Education Center) courses, and Decorative Wood Decoration course. This review emphasizes the recycling of wooden wastes by transforming them into useful and aesthetic items.

Keywords: Wood Painting, Recycling, Sustainable Design

GİRİŞ

Tarih boyunca eşyalar, insan aktivitesi, doğal olaylar ve sosyo-kültürel faktörler sayesinde evrilmeye devam etmiştir. İnsan etkileşimi, eşyaların sadece fonksiyonel olmaktan öte, estetik ve sanatsal değerlere de sahip olmalarını sağlamıştır. Bu, eşyalar ile insanlar arasındaki ilişkinin derinleşmesine yol açmıştır (Kandemir, 2022). İnsanların sürekli olarak daha iyiyi ve güzeli arama isteği, süsleme tekniklerinin zaman içinde gelişmesine ve sanatsal bir derinlik kazanmasına katkı sağlamıştır.

Küresel çapta çok sayıda tüketim ürünü hizmete sunulmaktadır. Bu ürünler, zaman içinde atık haline gelerek çevre kirliliği ve doğal kaynakların tükenmesine neden olmaktadır. Ahşap atıklar, belki de zamanla doğada kayboluyor olsalar da her bir yeni ahşap ürün için ağaçların kesilmesi gerekmektedir. Bu durumu çözmek için atık ahşap malzemelerin ileri dönüşüm teknikleri ile yeni ve sürdürülebilir ürünlere dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Ayrıca araştırmanın dikkat çektiği başka bir önemli nokta, çevre ve insan sağlığına olan duyarlılıktır. Bu tüketim oranları

Meryem Özkan¹
Atilla Şirin²

How to Cite This Article

Özkan, M. & Şirin, A. (2024).
“Ahşabın Tasarım Nesnesi Olarak
Sürdürülebilirliği Ve Geri
Dönüşümü: KOMEK Örneği”
International Social Sciences
Studies Journal, (e-ISSN:2587-
1587) Vol:10, Issue:1; pp:104-116.
DOI:
<https://doi.org/10.5281/zenodo.10620040>

Arrival: 02 December 2023
Published: 31 January 2024

Social Sciences Studies Journal is
licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.

¹Yüksek Lisans Öğrencisi., Selçuk Üniversitesi, SBE, El Sanatları Anabilim Dalı, Konya, Türkiye. ORCID ID: 0000-0002-8987-7743. ROR ID: <https://ror.org/045hgzm75>

² Dr. Öğr. Üyesi., Selçuk Üniversitesi, Mimarlık Tasarım Fakültesi, El Sanatları Bölümü, Konya, Türkiye. ORCID ID:0000-0001-5915-6497. ROR ID: <https://ror.org/045hgzm75>

göz önünde bulundurulduğunda, geri dönüşümün teşvik edilmesi çevre ve insan sağlığı açısından olumlu etkiler yaratacaktır.

Bu alandaki literatür incelendiğinde yapılan önceki çalışmalarda bu konunun ele alınmamış olması, bu araştırma konusunu özgün kılmaktadır. Farklı stillerde ve yapıda oluşturulan özgün kompozisyonlar, aşağıda sunulan 9 farklı teknik betimlemesi ile anlatılmıştır. Bu betimlemeler, mesleki ve teknik bilgi temel alınarak oluşturulmuş ve ahşap ürünlerin genel karakteristikleri ile atık ahşap farkındalığı üzerine açıklamalar içermektedir. Dekoratif ahşap boyama çoğunlukla kadınlara hitap eden, hobi olarak kabul edilen ve hem geleneksel hem de modern yaşam tarzlarına uygun olarak gelişen bir sanat biçimidir. Bu sanat, ev aksesuarları ve dekoratif alanlarda geniş bir yelpazede uygulanmaktadır. Özellikle mobilya, aydınlatma ve sofa ürünleri gibi farklı kullanım eşyalarını süslemek ve renk katmak amacıyla kadınlar tarafından sıkça başvurulan bir yöntemdir. Atık ahşap malzemelerin yeniden kullanılabilir hale getirilmesi için çeşitli üst yüzey işlemler gerekmektedir. Bu işlemler arasında ahşap boyama önemli bir yere sahiptir. Ahşap boyama, "Ağaçtan elde edilmiş ürünler üzerinde gerçekleştirilen boya, cila ve vernik işlemleri olarak tanımlanır. Bu işlemler, eşyaların estetik açıdan güzelleştirilmesi ve çevresel faktörlere karşı korunması için yapılır." (Sanal-1). Üst yüzey işlemleri genellikle "Ahşap, cam, mermer, plastik, metal gibi farklı taşıyıcı materyaller üzerine uygulanan son dokunuşları ifade eder. Malzeme türüne bağlı olarak, bu işlemlerde kullanılan yöntemler ve malzemeler değişkenlik gösterebilir. Ahşap yüzeyler için boya, vernik, cila gibi işlemler 'Ağaç İşleri Üst Yüzey İşlemleri' olarak da adlandırılabilir" (Kaygın ve AYTEKİN, 2008). "Ahşaptan üretilen eşyaların ve ürünlerin korunması ve estetik değerlerinin yükseltilmesi için uygulanan renk değişikliği, renk aydınlatma ve koruyucu kaplama işlemleri" olarak üst yüzey işlemleri tanımlanabilir (Sönmez, 2000). El yapımı şekillendirme yöntemleri, ürünün temel niteliklerini ve fonksiyonunu bozmadan, estetik ve biçimsel bir çekicilik kazandırmak için kullanılan beceri tabanlı uygulamalardır. Yüzeyin üst katmanına çeşitli renkli veya renksiz çizgiler, boyalar, kesikler, oymalar, kabartmalar, işlemler, yakmalar ve dövme gibi tekniklerle estetik bir form kazandırma süreci süsleme olarak adlandırılır (Aker ve Keskiner, 1978). Ahşap, kültürel mirasın bir unsuru olarak, tarih boyunca en fazla kullanılan ve tercih edilen doğal materyallerden biri olmuştur. Ahşabın popülerliğinin arkasında, ekolojik, yenilenebilir ve sürdürülebilir bir kaynak olması, kolay bakım ve onarım olanakları, sağlığa ve estetiğe olan olumlu katkıları yatmaktadır. Doğadan elde edildiği için, ahşap, kendine özgü karakteristikleri ile insanlık tarihinde geniş bir kullanım alanı bulmuş ve hem psikolojik hem de fizyolojik açıdan olumlu etkiler yapmıştır (Usta, 2017).

YÖNTEM

Bu araştırma, nitel bir çalışmadır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu araştırmanın literatür kısmını oluştururken alan taraması yapılmıştır. Bunun içinde basılı, sanal kaynaklar ve materyaller incelenmiştir. Yazılı kaynaklardan elde edilen genel bilgiler, giriş kısmında özet halinde incelenmiştir.

Araştırma evrenini, atık ahşap ürünlerin sürdürülebilirlik kapsamında geri dönüştürülmesi oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini 2021-2023 yıllarında KOMEK (Konya Büyük Şehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları) bünyesinde ASEM (Aile Sanat Eğitim Merkezi) kurs merkezinde açılan Dekoratif Ahşap Süsleme dersinde eğitim alan kursiyerler ile yapılan geri dönüşüm ve sürdürülebilirlik kapsamında yenilenen ahşap ürünler oluşturmaktadır. Bu kursa katılan 20 kursiyerden 4 kişinin üzerinde çalışarak dönüştürdüğü ürünlerden 5 adet çalışma kasti örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Kasti örnekleme, araştırmacı kendi bilgi ve tecrübesine dayanarak popülasyondan örneklem seçer. Burada, araştırmacı araştırdığı konu ile ilgili sorulara cevap alabileceği kişilere ulaşmaya çalışır. Bu örnekleme, katmanlı (tabakalı) örnekleme yönteminin olasılığa dayalı olmayan biçimidir (Sanal-2). Elde edilen veriler; 5 adet geri dönüşüm malzemesi olan atık ahşabın üretiminde yapım yeri, ürünü yapan ve tasarlayan kursiyer ismi, ürün sahibi, ürün türü, yapım tarihi, yapım süresi, süsleme malzemeleri, kullanılan teknikler, boyutu ve renkler gibi bilgilerden oluşmaktadır. Bu örneklemin tercih edilmesinde en önemli faktör daha farklı teknikleri barındırması ve bir ürün üzerinde birden çok tekniğin kullanılmasıdır.

Örneklemin ayrıntıları, el yapımı dekoratif atık ahşap ürünleri yeniden tasarlayan ve geri dönüştüren kursiyerlerle yapılan görüşmeler ve ürün değerlendirme formları aracılığıyla toplanmış ve içerik analizi yöntemi ile değerlendirilip bulgular haline dönüştürülmüştür. Kursiyerlerle yapılan görüşmelerde yapılandırılmamış görüşme tekniği uygulanmıştır. Yapılandırılmış görüşme; her katılımcıya önceden hazırlanan soruların, aynı biçimde ve aynı sırada sorulduğu bir görüşme türü olarak tanımlanabilir. Görüşmecisi, belirlenen sırada soruları sorarak her katılımcıdan verileri toplamaya çalışır (Sanal-3). Kursiyerlerle yapılan görüşmelerde yapılandırılmış görüşme tekniği ile ürünlerin kişinin himayesine nasıl geçtiği, nereden geldiği gibi sorular sorularak veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler not alınarak kaydedilmiştir. Verilerin toplanması kursiyerler tarafından tamamlanan ürünler, araştırmacı tarafından geliştirilen ürün inceleme formuna göre incelenmiştir. Değerlendirme

sonucunda elde edilen veriler bulgulara dönüştürülerek sonuca ulaşılmıştır. Verilerin analizinde probleme ilişkin olarak betimsel analiz ve içerik analizi beraber kullanılmıştır. Betimsel analizde: görüşme, doküman metinleri, gözlem notları ve doğrudan alıntılarla elde edilen veriler sunulmuştur. İçerik analizinde ise; araştırmanın kalıpları, ürün özellikleri, önyargıları ve anlamlarını belirlemek amacıyla verilerin detaylı ve sistematik olarak incelenmesine dikkat edilmiştir.

AHŞABIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ VE GERİ DÖNÜŞÜMÜNDE UYGULANAN TEKNİKLER

Çatlatma Tekniği

Bir objenin üzerinde çatlatma verniği kullanılarak elde edilen çatlamış görüntüye çatlatma tekniği denir. İki farklı boyanın arasına çatlatma medyumunu sürülerek yapılmaktadır. Çatlamış görüntü her objede aynı olmadığından desen bütünlüğü sağlanamamaktadır. Bu nedenle çatlatma tekniği zorunlu kalınmadıkça birden fazla yüzey çalışmasında kullanılamaz. Bulunan oda sıcaklığına bağlı olarak ortalama kuruma süresi 10-12 saattir.

Şekil 1. Çatlatma tekniği

Kaynak: Meryem Özkan arşivinden, 2022

Dekupaj Tekniği

Dekupaj kelimesi Fransızcadan gelmektedir. Kesmek anlamına gelir. Dekupaj herhangi bir nesneyi, değişik renk ve desenlerde kâğıt parçaları yapıştırarak kaplama sanatı olarak da tanımlanmaktadır. Bir tutkal aracılığı ile kâğıttaki resim ya da desenin obje üzerine transfer edilme işlemidir. Peçete tekniği ve zor transfer gibi teknikler de dekupaj sanatının birer parçalarıdır. Tekniğin kaynağının Doğu Sibirya'daki göçebelerin ölümlerin mezarlarını süslemek için keçe parçalarını kullanması olduğu düşünülmektedir. Dekupaj tekniği Sibirya'dan sonra 12. yüzyılda Çin'de kutuların, pencerelerin ve fenerlerin kesilmiş kâğıt parçalarıyla süslenmesi şeklinde görülmüştür. 17.yüzyılda ise İtalya'ya, özellikle Venedik'e, Uzak Doğu ile olan yakın ticaret ilişkileri sonucunda dekupaj sanatı Avrupa'ya giriş yapmıştır. (Aymer, 2016).

Şekil 2. Dekupaj tekniği

Kaynak: Meryem Özkan arşivinden, 2021

Deri Doku Tekniği

Objelerin üzerine deri doku görünümü vermek için estetik bir şekilde boyanarak deriye benzer bir görünüm verilmesi ile oluşturulan tekniktir.

Şekil 3. Deri doku tekniği

Kaynak: Meryem Özkan arşivinden, 2021

Kuru Fırça Süpürme Tekniği

Kuru fırça süpürme, alt astar rengin üzerine kuru bir kıl uçlu fırça ile başka bir renkten alıp süpürmek ile oluşan tekniktir. Alt astar renk açık ise koyu renk ile süpürme işlemi yapılmalıdır. Bu teknikte fırça çok önemlidir. Uçları açılmamış muntazam kıl uçlu eskitme fırçasını tercih etmeli ve fırça kuru olmalı ayrıca boya sulandırılmış olmamalıdır. Kuru fırça süpürme tekniği yüzeylerde deseni bütünlemek ve eskimiş bir görüntü vermek için kullanılmaktadır.

Şekil 4. Kuru fırça süpürme tekniği

Kaynak: Meryem Özkan arşivinden, 2022

Masif Doku Tekniği

Ağaç kesildikten sonra ham tomruktan biçilerek elde edilen ve ahşabın kaplama ve doldurma yapılmamış en saf haline masif denir (Sanal-4). Tanımda da bahsedildiği gibi ham ahşaba en yakın şekilde oluşturulan dokular ile yapılan işlemdir. Özellikle ahşap görünümü verilmek istenen üst yüzeylerde kullanılmaktadır.

Şekil 5. Masif doku tekniği

Kaynak: Meryem Özkan arşivinden, 2022

Rölyef (Kabartma) Tekniği

Rölyef pasta, zeminlere boyut kazandırmak ve doku oluşturmak için kullanılan alçı kıvamında bir macundur. Doku yapmak için veya seçilen şablonlara boyut kazandırmak için kullanılan bir malzemedir. Oda sıcaklığına bağlı olarak ortalama kuruma süresi 12-14 saattir. Objelerin üzerine boyutlu bir görünüm verilmesi ile oluşan bir tekniktir.

Şekil 6. Şablon (stencil) tekniği
Kaynak: Meryem Özkan arşivinden, 2021

Şablon (Stencil) Tekniği

İngilizce bir kelime olan “stencil” dilimizdeki anlamı ile kalıp/şablon demektir. Desenlerin oyulmuş bir şablon-kalıp üzerine çeşitli fırça, sünger gibi yardımcı gereçlerle boyanıp şablondaki desenin yüzeye bırakılması işlemine denir. Özel desenler kesilmiş şablonlar aracılığı ile yapılır.

Şekil 7. Şablon (stencil) tekniği
Kaynak: Meryem Özkan arşivinden, 2021

Yağlı Boya Eskitme Tekniği

Kahverengi ve kahverenginin tonlarındaki yağlı boya, kıl fırça yardımı ile boyalı yüzeye sürerek, masif olmayan bir objeye masif görüntüsü vermek için kullanılan tekniktir. Yüzeğe yağlı boya sürüp silerek yağlı boya ile antik görünüm kazandırma işlemidir. Objelerin üzerine doğal ve eski bir görünüm vermek için uygulanan bir tekniktir.

Şekil 8. Yağlı boya eskitme tekniği
Kaynak: Meryem Özkan arşivinden, 2021

Zift Eskitme Tekniği

Eski ve antik görünüm elde etmeyi sağlar. Bu teknik, eskitme tekniklerinin uygulamalarında daha çok tercih edilmektedir. Yüzeylerdeki renklerin daha koyu görünmesini sağlamaktadır. Uygulama yapılan kalınlığa göre yüzey rengi daha da koyu hale gelmektedir. Patina, boyanmış mobilya ve cam yüzeylere eskimiş ve estetik görünüm vermek amacıyla kullanılan sentetik inceltirilmiş bir boyama türüdür.

Şekil 9. Zift eskitme tekniği

Kaynak: Meryem Özkan arşivinden, 2022

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmamızın genel amacı olan sürdürülebilir tasarım ve üretim temelinde ahşap ürünler ya da malzemeler hangi yöntemler kullanılarak geri dönüştürülebilir sorusu doğrultusunda araştırmayı, ASEM kursunda Dekoratif Ahşap Süsleme dersinde yapılan geri dönüşüm ve sürdürülebilirlik kapsamında yenilenen ahşap ürünler oluşturmaktadır. Çalışmada elde edilen bulgular, konu kapsamındaki temel literatür beraberinde Konya/ Akşehir bölgesi KOMER bünyesinde faaliyet gösteren ASEM kurs merkezinde 4 kadın kursiyer ile 2021-2023 tarihlerinde yapılan atık ahşap ürünler temel alınarak oluşturulmuştur.

Sürdürülebilir Atık Ahşap Geri Dönüşüm Örnekleri

Şekil 10. Ahşap valizin ilk hali

Kaynak: Meryem Özkan arşivinden, 2022

Şekil 11. Ahşap valizin dönüştürülmüş hali

Örnek Numarası: 1

Üretim Yeri: Akşehir ASEM

Proje Tasarımcısı: Meryem Özkan

Ürün Sahibi: Demet Akçetin

Ürün Kategorisi: Tahta Valiz

Tarihsel Bilgiler: 1943 yılına ait olduğu bilinmektedir.

Dönüşüm Tarihi: 2021

Ölçü: Yükseklik 20, uzunluk 50, genişlik 38 cm

Uygulanan Teknik ve Malzemeler: Dekupaj tekniği, eskitme tekniği, deri doku tekniği.

Kullanılan Materyaller: Atık ahşap ürün (valiz), dünya haritası dekupaj resmi, kumlu rölyef pasta, pas etkisi için materyaller, difenil, yağlı boya (burnt umber), akrilik boya (dantel), difenil, tutkal (magic dekupaj tutkalı), kıl fırça, ipek fırça, pamuklu bez, zımpara, mat vernik.

Kullanılan Renkler: Kahverengi, toprak rengi, oksit sarı, krem, yeşil.

Yapım Süreci: 5 gün.

Üretim Aşamaları:

Ahşap valizin üst yüzeyindeki deri ve metaller çıkartılarak alt yüzeydeki ahşap zemin zımparalanır. Ahşap yüzey, beyaz akrilik boya ile boyanır. Boyama işlemi iki kat yapılır. Boyası kuruyan yüzey, su zımparası ile düzeltilir. Uygulanacak resmin arka kısmına fırça ile eşit miktarda yapıştırıcı sürülür. Yapıştırıcı sürülen görsel, ahşap yüzeye dikkatlice yapıştırılır. Hava kabarcığı ya da şekil bozukluğu olmaması için görsel üzerine naylon yerleştirilir ve bir bezle hava kabarcıklarını yok edene kadar üzerinden geçilir. Yapıştırılan kâğıt ahşap yüzeyde kurumaya bırakılır (dekupaj tekniği). Atık ahşabın yan ve arka yüzeyine dekupaj tutkalı sürülür. Difenil el ile buruşturularak bir doku oluşturulur. Bu kâğıdın özel bir dokusu olduğu için yerine parşömen, mulaj ya da peçete gibi gereçler kullanılsa da aynı dokuyu vermediği için kullanılması önerilmez. Buruşuk dokuyu kaybetmeden kâğıdı el ile açtıktan sonra kat izlerini yok ederek dekupaj tutkalı uygulanan bölgelere kâğıt dikkatli bir şekilde yapıştırılır. Kâğıdın bittiği yerlerde ek yerleri belli olmaması için yapıştırılan kâğıtlar da yırtılarak devamı izlenimi verilir. Bu işlem tüm yüzeye uygulanır. Dekupaj tutkalı kuruduktan sonra fırçayı tek yön değil sağ-sol ve aşağı-yukarı hareketler ile dokunun doğal bir şekil alması sağlanır. Tutkal kuruduktan sonra kenara taşan fazla kâğıtlar zımpara ile kesilir. Dekupaj tutkalı en az üç kat sürülerek kâğıdın verdiği yükseklik ortadan kaldırılır. Kuruduktan sonra yüzeye dokunulduğunda kâğıt dokusu hissedilmemelidir. Tutkallama işlemi bittikten sonra beyaz, sarı veya sarının tonları akrilik su bazlı boyalar ile dokuları kaybetmeden rulo fırça ya da ipek fırça ile yüzey boyanır. Yüzey boyama işlemi iki kez tekrarlanır. Kuruduktan sonra kahverengi ya da kahverenginin tonları olan yağlıboya ile tüm yüzey kıl fırça yardımı ile bastırılarak boyanır. İstedğimiz renk tonunu elde edinceye kadar pamuklu bir bez yardımı ile yağlı boya uygulanan yerler silinir. Yağlı boya geç kuruyacağı için ortalama 1 gün kadar boyalı yüzeye dokunulmaz (deri doku tekniği). Yağlı boya ile silinip kuruyan yüzeye tekrar kıl fırça ile yağlı boya sürülür ve fazlalık bir kâğıda bırakılır. Yok denecek kadar az boya ile de yüzey süpürülür (kuru süpürme tekniği). Yağlı boya sürülen yüzey tekrar kurumaya bırakılır. Kuruyan yüzeye pas efekti boya ile pas görünümü verilir. Mat su bazlı vernik ile verniklenir.

Tasarım Özellikleri:

Dikdörtgen bir formdan oluşan bu ahşap valiz üzerine uygulanan birçok farklı teknikte restore edilmiş ve toprak tonlarının hâkim olduğu bu üründe yoğun olarak kahverenginin yanı sıra yer yer sarı ile oluşturulan desenler görülmektedir. Kahverenginin ve sarının bir arada kullanılması ile renklerde zıtlık yakalanmaya çalışılmıştır. Desnlere bakıldığında, iki dairenin yan yana konumlandırıldığı görülmektedir. Üst yüzey görselinde dengenin ön planda olduğu görülmekle birlikte vurguyu oluşturan öğeler bu iki dairedir. Eskitme görüntüsünü yakalamak adına uygulanan teknikte yüzeyde farklı bir dokuyu yakalamak amaçlanmıştır. Burada alanı kapalı kompozisyon şeklinde kullanmakla birlikte genel olarak tasarıma bakıldığında bütünlük söz konusudur.

Şekil 12. Ahşap komodinin dönüştürülmüş hali
Kaynak: Meryem Özkan arşivinden, 2022

Örnek Numarası: 2

Üretim Yeri: Akşehir ASEM

Proje Tasarımcısı: Meryem Özkan

Ürünün Sahibi: Dursiye Temel

Ürün Kategorisi: Ahşap Komodin

Tarihsel Bilgiler: 1948 yılına ait olduğu bilinmektedir.

Dönüşüm Tarihi: 2022

Ölçü: Yükseklik 60, uzunluk 40, genişlik 38 cm

Uygulanan Teknik ve Malzemeler: Dekupaj tekniği, kuru süpürme tekniği, çatlatma tekniği, şablon(stencil)tekniği, masif doku tekniği.

Kullanılan Materyaller: Atık ahşap ürün (komodin), pirinç dekapaj resmi, çeşitli zemin boya, dekapaj tutkalı, fırçalar, kahverengi yağlıboya, çatlatma medyum, rölyef pasta, şablon (stencil), budak aparatı, vernik.

Kullanılan Renkler: Mavi, kardelen, kahverengi.

Yapım Süreci: 15 Gün.

Üretim Aşamaları:

Komodinin üst kısmına rölyef pasta, fırça yardımı ile sürülür. Budak aparatının küçük daire kısmı yapan kişiye bakacak şekilde tutulur ve sadece bilek oynatarak şekiller yüzeye bırakılır. Ahşap zemin üzerinde oluşan dokular kurutmaya bırakılır. Kurutma işlemi bittikten sonra beyaz veya beyazın tonu boya ile dokuları kaybetmeden rulo fırça ya da ipek fırça ile yüzey boyanır. Yüzey boyama işlemi iki kez tekrarlanır. Kuruyan yüzey zımparalanır. Kahverengi ya da Kahverengi tonları yağlıboya ile tüm yüzey kıl fırça yardımı ile bastırılarak boyanır. İstenen ton elde edilinceye kadar pamuklu bir bez yardımı ile yağlı boya uygulanan yerler silinir. Yağlı boya geç kuruyacağı için kuruyuncaya kadar boyalı yüzeye dokunulmaz (masif doku tekniği). Kuruyan yüzey, tekrar kıl fırçaya alınan yağlı boya ile süpürülür (kuru süpürme tekniği). Yağlı boya sürülen yüzey tekrar kurumaya bırakılır. Ürünün çekmece kısmında dekapaj ve çatlatma teknikleri çalışılmıştır. Dekupaj uygulaması yapılacak zemin beyaz akrilik boya ile boyanır. Yüzey boyama işlemi iki kez tekrarlanır. Kuruyan yüzey su zımparası ile zımparalanır. Yüzeye yapıştırılmak istenen resmin arka yüzüne fırça yardımı ile tutkal muntazam bir şekilde sürülür. Tutkal sürülen resim ahşap yüzeye yapıştırılır. Hava kabarcığı ve deformeler olmaması için resmin üzerine naylon serilerek bir bez ile tüm hava kabarcıkları yok olana kadar resim üzerinde silme işlemi uygulanır. Ahşap yüzey üzerine yapışan kâğıt kurumaya bırakılır (dekapaj tekniği). Dekupaj resminin kenarlarında çatlatma tekniği uygulanmıştır. Belirlenen yüzey kahverengi akrilik boya ile boyanır. Yüzey boyama işlemi iki kez tekrarlanır. Kuruma işlemi bittikten sonra belirlenen yerlere çatlatma medyum sürülür. İlk kat çatlatma medyum tamamen kurutulur. İkinci kat çatlatma medyum sürüldükten 15 dakika sonra beyaz boya ile tüm yüzey boyanır. Çatlamaların büyük olması için sıcak fön makinesi kullanılabilir. Ahşap obje kurumaya bırakılır (çatlatma tekniği). Ahşap ürünün yan kısımlarında şablon tekniği yer almaktadır. Yüzey boyama işlemi dantel renk akrilik boya ile boyanır. Yüzey boyama işlemi iki kez tekrarlanır. Kuruduktan sonra boyanan yüzeyin üzerine şablon yerleştirilir. Şablonun kaymaması için kâğıt bant ile şablonun kenarları yapıştırılır. Süngere kahverengi yağlı boya alınır fazlalığı kâğıda bırakılır. Yok denecek kadar az boya ile şablonun üzeri dairesel hareketler ile boyanır. Dikkatli bir şekilde şablon ahşap yüzeyden kaldırılır. Kuruma işlemi gerçekleştikten sonra mat su bazlı vernik ile yüzey verniklenir (şablon tekniği). Belirlenen aplik desen mavi tonlarında boyanır ve yan kısımlara silikon yardımı ile yapıştırılır.

Tasarım Özellikleri:

Oldukça eski bir ahşap komodinin farklı yüzey doku teknikleriyle oluşturulan yeni görünümü kahverengi, mavi ve beyaz renklerin hâkimiyetiyle vurgulanmaktadır. Ürünün üst yüzeyine bakıldığında çatlatma ve masif doku tekniğine başvurulduğu görülmektedir. Komodinin iki yüzeyinde de farklı desenlerin yer aldığı, oldukça hareketli bir tasarım örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada kullanılan çatlatma tekniğiyle de yine hareket ve ritim duygularının bir arada kullanıldığını ifade etmek mümkündür. Koyu ve açık renklerin bir arada kullanılması zıtlığı ifade etmektedir. Dikey ve yatay öğelerin tasarım bütünlüğüyle orantılı bir şekilde kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 13. Ahşap gümüşlük ilk hali
Kaynak: Meryem Özkan arşivinden, 2021

Şekil 14. Ahşap gümüşlük dönüştürülmüş hali

Örnek Numarası: 3

Üretim Yeri: Akşehir ASEM

Proje Tasarımcısı: Meryem Özkan

Ürünün Sahibi: Fatma Çomar

Ürün Kategorisi: Ahşap Gümüşlük

Tarihsel Bilgiler: 1978 yılına ait olduğu bilinmektedir.

Dönüşüm Tarihi: 2022

Ölçü: Yükseklik 110, boy 40, en 38 cm

Uygulanan Teknik ve Malzemeler: Kuru süpürme tekniği, şablon (stencil) tekniği, masif doku tekniği, aynalaşma tekniği, zift eskitme tekniği.

Kullanılan Materyaller: Atık ahşap ürün(dolap), çeşitli zemin boyları, fırçalar, rölyef pasta, şablon, yağlı boya, ayna efekti, vernik.

Kullanılan Renkler: Narçiçeği, siyah, kahverengi.

Yapım Süreci: 30 Gün.

Üretim Aşamaları:

Ahşap gümüşlüğün üst yüzey kısmına rölyef pasta fırça yardımı ile sürülür. Budak aparatının küçük daire kısmı yapan kişiye bakacak şekilde tutulur ve sadece bilek oynatılarak şekiller yüzeye bırakılır. Zemin üzerinde oluşan dokular kurutulmaya bırakılır. Kurutulma işlemi bittikten sonra beyaz veya beyazın tonları su bazlı boylar ile dokuları kaybetmeden rulo fırça ya da ipek fırça ile yüzey boyanır. Yüzey boyama işlemi iki kez tekrarlanır. Kuruyan yüzey zımparalanır. Kahverengi ya da kahverenginin tonları yağlıboya ile tüm yüzey kıl fırça yardımı ile bastırılarak boyanır. İstenen ton elde edilinceye kadar pamuklu bir bez yardımı ile yağlı boya uygulanan yerler silinir (masif doku tekniği). Yağlı boya geç kuruyacağı için kuruyuncaya kadar boyalı yüzeye dokunulmaz. Kuruyan yüzey, tekrar kıl fırçaya alınan yağlı boya ile süpürülür (kuru süpürme tekniği). Yağlı boya sürülen yüzey tekrar kurumaya bırakılır. Ürünün cam kısmında ilk olarak şablon tekniği uygulanır. Cam yüzey pamuklu beze alınan sirke ile silinir. Cam yüzeyin üzerine şablon yerleştirilir. Şablonun kaymaması için kâğıt bant ile şablonun kenarları yapıştırılır. Süngere kahverengi veya siyah boya alınır fazlalığı kâğıda bırakılır. Yok denecek kadar az boya ile şablonun üzeri dairesel hareketler ile boyanır. Dikkatli bir şekilde şablon ahşap yüzeyden kaldırılır (şablon tekniği). Eskitme yapılacak yüzeylere zift, kıl fırça ile tampon şeklinde sürülür. Yüzeydeki renklerin daha koyu olacak yerlerine tiner uygulanmaz. Koyudan açığa doğru tonlama yapılır, açık yüzeylere tiner uygulanır. Yüzey kurumaya bırakılır (zift eskitme tekniği). Ayna efekt boyası tüm yüzeye sıkılır. Yüzey kurumaya bırakılır. Kuruyan yüzey gri akrilik boya ile boyanır (aynalama tekniği). Kuruma işlemi tamamlandıktan sonra su bazlı vernik ile verniklenir. Cam kenarı olan ahşap yüzey narçiçeği rengine boyanır. Kuruma işlemi gerçekleştirildikten sonra ikinci kez işlem tekrarlanır. Kuruduktan sonra siyah akrilik boya, kıl fırçaya alınır, fazlalık bir kâğıda bırakılır. Yok

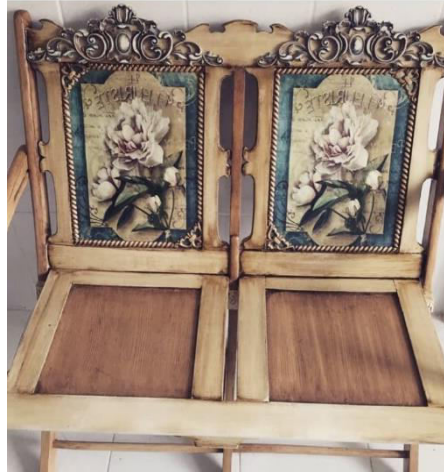
denecek kadar az boya ile tüm yüzey kıl fırça yardımı ile süpürülür (kuru süpürme tekniği). Siyah akrilik boya ile süpürülen yüzey, tekrar kurumaya bırakılır. Mat su bazlı vernik ile verniklenir. Ahşap ayak vidaları ile sabitlenerek ürüne estetik bir görünüş kazandırılır.

Tasarım Özellikleri:

Ahşap gümüşlük olarak 1978 yılından günümüze kadar kullanılan bu ürün, günümüzde yine aynı işlevine devam ettirilirken, dış görünüş bakımından yenilenecek bu günkü formuna kavuşmuştur. Kahverengi ve narçiçeğinin hâkim olduğu bu tasarımda derinlik vermek amacıyla yer yer siyah renklere başvurulmuştur. Ahşap gümüşlük orijinalinde dikey bir formda kullanılırken şimdiki görünümüne ek olarak tasarıma uygun ürüne monte edilen ayaklarla dikey formu korunup yükselti sağlanmıştır. Ön kısımda bulunan ayna efekti tasarıma oldukça hareketlilik katmakla birlikte, ahşap ve ayna görünümüyle malzemeler arası farklılıkları da ön plana çıkarmaktadır. Buradaki vurgu ögesini ayna görünümünün sağladığından söz etmek doğru olacaktır. Tasarımın geneline bakıldığında renkler arası uyum, tekniklerin doğru ve yerinde kullanılması ile tasarımda bütünlük sağlanmıştır.

Şekil 15. Ahşap sandalye ilk hali
Kaynak: Meryem Özkan arşivinden, 2021

Şekil 16. Ahşap sandalye dönüştürülmüş hali

Örnek Numarası: 4

Üretim Yeri: Akşehir ASEM

Proje Tasarımcısı: Meryem Özkan

Ürünün Sahibi: Merve Köksal Sarıoğlu

Ürün Kategorisi: Ahşap Sandalye

Tarihsel Bilgiler: 1923 yılına ait olduğu bilinmektedir.

Dönüşüm Tarihi: 2023

Ölçü: Yükseklik 90, boy 40, en 70 cm

Uygulanan Teknik ve Malzemeler: Dekupaj tekniği, masif doku tekniği, kuru süpürme tekniği, yağlı boya eskitme tekniği.

Kullanılan Materyaller: Atık ahşap ürün (sandalye), çiçek dekapaj resmi, çeşitli zemin boyaları, dekapaj tutkalı, fırçalar, yağlı boya, aplik, vernik.

Kullanılan Renkler: Kahverengi, taba, oksit sarı, krem, yeşil, pudra, beyaz.

Yapım Süreci: 20 Gün.

Üretim Aşamaları:

Atık Ahşap sandalye yıpranmış olduğu için zemin ilk olarak zımparalanır. Tozu alınıp silinen tüm yüzey beyaz akrilik boya ile boyanır. Yüzey boyama işlemi iki kez tekrarlanır. Kuruyan yüzey su zımparası ile zımparalanır. Yüzeye yapıştırılmak istenen resmin arka yüzüne fırça yardımı ile tutkal muntazam bir şekilde sürülür. Tutkal sürülen resim ahşap yüzeye yapıştırılır. Hava kabarcığı ve deformeler olmaması için resmin üzerine naylon serilerek, bir bez ile tüm hava kabarcıkları yok olana kadar resim üzerinde silme işlemi uygulanır. Ahşap yüzey üzerine yapışan kâğıt kurutmaya bırakılır (dekapaj tekniği). Sandalyenin orta kısmına masif doku tekniği

uygulanmıştır. Yüzeyle rölyef pasta, fırça yardımı ile sürülür. Budak aparatının küçük daire kısmı bize bakacak şekilde tutulur ve sadece bilek oynatılarak şekiller yüzeyle bırakılır. Zemin üzerinde oluşan dokular bir gün kurutmaya bırakılır. Kurutma işlemi bittikten sonra beyaz veya beyazın tonları su bazlı boyalar ile dokuları kaybetmeden rulo fırça ya da ipek fırça ile yüzeyle boyanır. Yüzeyle boyama işlemi iki kez tekrarlanır. Kuruyan yüzeyle zımparalanır. Kahve ya da kahvenin tonları yağlıboya ile tüm yüzeyle kıl fırça yardımı ile bastırılarak boyanır. İstenen ton elde edilinceye kadar pamuklu bir bez yardımı ile yağlı boya uygulanan yerler silinir (masif doku tekniği). Yağlı boya geç kuruyacağı için kuruyuncaya kadar boyalı yüzeyle dokunulmaz. Yağlı boya sürülen yüzeyle tekrar kurumaya bırakılır. Sandalyenin geri kalan kısmında ise yağlı boya eskitme tekniği uygulanmıştır. Kuruyan yüzeyle kahve ya da kahvenin tonları olan yağlı boya ile tüm yüzeyle kıl fırça yardımı ile bastırılarak boyanır. İstenen ton elde edilinceye kadar pamuklu bir bez yardımı ile yağlı boya uygulanan yerler silinir. Yağlı boya geç kuruyacağı için kuruyuncaya kadar boyalı yüzeyle dokunulmaz (yağlı boya eskitme tekniği). Yağlı boya sürülen yüzeyle tekrar kurumaya bırakılır. Mat su bazlı vernik ile verniklenir. Sandalyenin üst kısmına aplik takılarak görsel olarak bütünlük sağlanır.

Tasarım Özellikleri:

Farklı malzeme ve renklerin bir araya gelmesi ile ortaya çıkan tasarımda ahşap sandalyenin orijinalliği korunarak yenilenmiştir. Tasarımda kahverengi ve tonları ayrıca sarı, krem ve pudra renkleriyle bir uyum yakalanmıştır. Ürün incelendiğinde en hareketli kısmı oluşturan floral desenlerin kullanıldığı baskı tekniği uygulanmış alan olduğu görülmektedir. Burada aynı zamanda ritim unsurundan söz etmekte mümkündür. Restore edilen ürüne bakıldığında sandalyenin taç kısmında göze çarpan ve tasarıma oldukça hareketlilik katan ahşap aplikle tasarım bütünlüştürmüştür. Sandalyenin iki kısmı da aynı teknik ve yöntemlerle tamamlanıp kullanıma hazır hale getirilmiştir.

Şekil 17. Dolap kapağı ilk hali
Kaynak: Meryem Özkan arşivinden, 2021

Şekil 18. Dolap kapağı dönüştürülmüş hali

Örnek Numarası: 5

Üretim Yeri: Akşehir ASEM

Proje Tasarımcısı: Meryem Özkan

Ürünün Sahibi: Akşehir ASEM

Ürün Kategorisi: Ayna

Tarihsel Bilgiler: 2016 yılına ait olduğu bilinmektedir.

Dönüşüm Tarihi: 2021

Ölçü: 160x160 cm

Uygulanan Teknik ve Malzemeler: Dekupaj tekniği, kuru süpürme tekniği, rölyef kabartma tekniği, şablon tekniği.

Kullanılan Materyaller: Atık ahşap ürün (ahşap parçaları), dekupaj resmi, çeşitli zemin boyaları, dekupaj tutkalı, fırçalar, rölyef pasta, şablon (stencil), spatula, vernik.

Kullanılan Renkler: Mavi, beyaz, taba, kahverengi, kırmızı, mor, turuncu, sarı, siyah, altın, bakır.

Yapım Süreci: 25 Gün.

Üretim Aşamaları:

Atık halde çöp kenarında bulunan dolap kapakları temizlendikten sonra istenilen boyutlarda kestirildi. Tüm yüzey ilk olarak siyah akrilik boya ile boyanır. Yüzey boyama işlemi iki kez tekrarlanır. Köşelerde belirlenen yerlerde Selçuklu motifli şablon yerleştirilir. Kaymasını engellemek için şablonun kenarları kâğıt bant ile yapıştırılır. Şablonun orta kısmından başlayarak kenarlara doğru rölyef pasta, spatula ile sürülür. Spatulanın bıraktığı izleri yok etmek için hafif nemli bir fırça ile tek yön rölyef pastanın üzerinden geçilir. Şablon dikkatli bir şekilde ahşap zemin üzerinden çıkartılır. Ahşap zemin üzerinde oluşan kabartmalar bir gün kurumaya bırakılır (rölyef tekniği). Kuruma işlemi bittikten sonra şablon tekrar yüzeye yerleştirilir. Şablonun kaymaması için kâğıt bant ile şablonun kenarları yapıştırılır. Süngere altın, gümüş ve bakır tonları metalik boyalar alınır fazlalığı kâğıda bırakılır. Yok denecek kadar az boya ile şablonun üzeri dairesel hareketler ile boyanır. Dikkatli bir şekilde şablon ahşap yüzeyden kaldırılır (şablon tekniği). Boyut kazandırmak için 9*9 cm 3mm suntalar kestirilir ve yüzeye yapıştırılmak istenen etnik resimlerin arka yüzüne fırça yardımı ile tutkal muntazam bir şekilde sürülür. Tutkal sürülen resim ahşap yüzeye yapıştırılır. Hava kabarcığı ve deformeler olmaması için resmin üzerine naylon serilerek, bir bez ile tüm hava kabarcıkları yok olana kadar resim üzerinde silme işlemi uygulanır. Ahşap yüzey üzerine yapışan kâğıt kurumaya bırakılır (dekupaj tekniği). Ahşap tüm üst yüzey su bazlı vernik ile verniklenir. Silikon yardımı ile parçalar yüzey üzerine yapıştırılır. Çerçeve şeklinde tasarlanan ürünün iç kısmına ayna yerleştirilir. Kenarların etnik bir görünüm kazanması için kabaralar çakılarak monte edilir.

Tasarım Özellikleri:

Farklı boyut ve tekniklerle bugünkü kullanım alanı olan ahşap süslemeli ayna tasarımı oldukça hareketli renk ve desenlerden oluşan bir yapıdadır. Tasarıma derinlik katması amacıyla 9*9 ölçülerinde suntalardan kesilerek yüzeye yapıştırılan ahşap plakalar kullanılmıştır. Bu plakaların üzerlerindeki etnik desenler, tasarımda ritim ve aynı zamanda vurgu öğelerini de bünyesinde barındırmaktadır. Tasarımın merkezinde bulunan ayna ve aynayı çevreleyen dinamik yapı tasarımın bütününe dengeli bir şekilde uygulanmıştır. Buradaki renk zıtlıkları birbiriyle uyum içerisindedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Söz konusu bu çalışmada, ahşap materyali gibi bir doğal kaynağın farklı boyutlarını anlamak için atık ahşap ürünlerin tasarım süreçleri, üretim teknikleri ve yöntemleri üzerine bir inceleme yapılmıştır.

Tasarımlarda kullanılan ahşap ürünleri, ekonomik ve kolay ulaşılabilir materyaller olarak seçilmiş ve bu materyaller el emeği ve yaratıcılık ile özgün sanat eserlerine dönüştürülmüştür. Ayrıca, bu atık ahşap ürünler, el sanatlarının esin kaynağı olarak alınmış ve güncel teknolojik gereksinimlere uygun bir şekilde farklı ve yaratıcı tasarımlarla ve kompozisyonlarla geliştirilmiştir. Sürdürülebilirlik ilkeleri de gözetilerek, bu ürünler yeniden tasarlanmış ve tanımlanmıştır. Kullanılan materyallerin detaylı özellikleri incelendiğinde, üst yüzey süslemeleri için genellikle su bazlı boyalar tercih edilmiştir. Bu çalışmada, insan sağlığı başta olmak üzere, çevreye de zarar verecek kimyasal içerikli ürünlerin kullanılmamasına özen gösterilmiştir. Küreselleşme olgusunun etkileri, sanat çalışmalarında da gözlemlenmektedir; bu durumun etkisi de yüzey işlemleri için kullanılan materyal ve teknik seçeneklerinin artmasını sağlamaktadır. Bu inceleme sırasında, çalışmanın sadece estetik yönü değil, aynı zamanda çevresel etkileri de kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışma kapsamında değerlendirilen geri dönüştürülmüş ürünlerin, birçok farklı teknik ve üst yüzey işlemi kullanılarak tasarlandığı gözlemlenmiştir. Bu ürünlerin süsleme unsurları, renk, motif ve kompozisyon açısından dinamik bir yapıya sahiptir. Ürünlerin uzun ömürlü olabilmesi için sürdürülebilirlik adına bir dizi önlem alınmıştır. Bu önlemler arasında ürünlerin canlandırılması, yeniden üretilmesi ve günlük yaşantıda kullanılabilir bir formata getirilmesi yer almaktadır. KOMEK, ASEM, Halk Eğitim Merkezleri, dernekler ve diğer resmî kurumlar, bu tür çalışmaları desteklemektedir (Sanal-5).

Sonuç olarak, ahşap materyalinin karmaşıklığı, çeşitliliği ve değişkenliğini anlamak, onu daha derin bir şekilde keşfetmeyi sağlamaktadır. Ahşap, sadece kolay erişilebilirliği ve doğal güzellikleri nedeniyle değil, aynı zamanda karmaşık ve katmanlı yapısıyla da dikkat çekicidir. Ahşap ve boya arasındaki ilişki, bir nesneyi koruma ya da bir yüzeyi süsleme ihtiyacı kadar eski ve önemli bir tarihe sahiptir (Williamsburg, 1994). Ahşap ürünlerin tasarımı ve üretimi, zaman içerisinde çeşitli coğrafyalara, iklimlere, sosyal ve ekonomik yaşam koşullarına göre kültürel bir anlam kazanmıştır. Bu çalışmanın temel amacı, ahşap ürünlerin tasarımı ve üretim süreçlerinde sürdürülebilir tasarım ilkelerinin ne derece önemli olduğunu göstermektir.

KAYNAKÇA

Aker, A., & Keskiner, C. (1978). Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif (s. 10). içinde İstanbul: Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları.

- Aymer, E. (2016). Türkiye'nin İlk Temel Dekoratif Boyama Teknikleri Kitabı (s. 167). içinde Ankara: Terim Ofset.
- Kandemir, M.(2022). Macaristan Kaloça (Kalocsa) Bölgesi İşlemelerinde Görülen Üslup Özelliklerinin Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Konya Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kaygın, B., & AYTEKİN, A. (2008). Ahşap Malzeme Üst Yüzey İşlemleri ve İnovasyon. Mobilya Sanayisinde İnavasyon Uygulamaları, 65.
- Sönmez, A. (2000). Ağaç İşlerinde Üst Yüzey İşlemleri. G.Ü Teknik Eğitim Fakültesi, 0-9.
- Sönmez, A. (2000). Ağaç İşlerinde Üst Yüzey İşlemleri Hazırlık ve Renklendirme.
- Usta, İ. (2017). Ahşap Üzerine Betimlemeler: Kültürlerarası Etkileşim Aracı Olan Ahşabın "Değerli Bir Nesne" Olarak Kabul Edilip Özümsemesi (Ahşap Hemen Her Şey İçin Tercih Edilen Bir Malzemedir). İleri Teknoloji Bilimleri Dergisi, 63.
- Williamsburg, V. (1994). "Painted Wood: History and Conservation" (s. 2). American: Wooden Artifacts Group of the American Institute for Conservation of Historic and Artistic Work.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İnternet Kaynakçası

- Sanal-1, <https://www.mustafakendir.com/ahsap-boyama-sanati-ve-ahsap-boyama-urunleri>, (Erişim Tarihi: 01 Ocak 2023).
- Sanal-2, <https://www.google.com/search?q=kasti+%C3%B6rnekleme+nedir> (Erişim Tarihi: 08 Ekim 2023).
- Sanal-3,
<https://www.google.com/search?q=yap%C4%B1land%C4%B1r%C4%B1lm%C4%B1%C5%9F+g%C3%B6r%C3%BC%C5%9Fme+nedir> (Erişim Tarihi: 12.11. 2023).
- Sanal-4, <https://www.google.com/search?q=masif+doku+nedir> (Erişim Tarihi: 10.10.2023).
- Sanal-5, <https://www.komek.org.tr> , (Erişim Tarihi: 05.Nisan.2023).

İncinebilir/ Savunmasız/ Dezavantajlı Kadınlar ve Şiddet

Vulnerable/ Defenceless/ Disadvantaged Women and Violence

ÖZET

Bu derlemenin amacı, incinebilir gruplardaki kadınların toplum içerisinde karşılaştıkları ayrımcılık ve şiddeti ortaya koyabilmektir. Bu amaçla literatürde incinebilir gruplar içerisinde yer alan engelli, yaşlı, gebe, yoksul, tutuklu, mülteci, lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks (LGBTİ) ve tek ebeveynli kadınlara yönelik şiddet, küresel ve ulusal yazındaki kaynaklardan yararlanılarak teorik çerçevede incelenmiştir. Ayrıca incinebilir gruplarda yer alan kadınların kendilerine özgü sorunlarına ve dezavantajlılık hallerine odaklanılmıştır. Çoklu incinebilirliklerin bir arada görülmesi sonucunda maruz kalınan ayrımcılık ve şiddetin oranı da artmaktadır. Farklı incinebilirliklere sahip kadınların maruz kaldığı şiddet çok boyutludur. Bu incinebilirlikleri artıran ve sonucunda şiddeti ortaya çıkaran nedenler, bu derlemede kadın sağlığına etkileriyle birlikte sosyolojik bakışla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Kadına Yönelik Şiddet, Kırılğan Kadınlar

ABSTRACT

This review aims to identify discrimination and violence against women in vulnerable groups. To this end, violence against disabled, elderly, pregnant, poor, imprisoned, refugee, lesbian, gay, bisexual, transgender, intersex (LGBTI), and single-parent women in vulnerable groups will be analyzed within a theoretical framework using global and national literature. It also focuses on the specific problems and disadvantages faced by women in vulnerable groups, as a result of the multiple vulnerabilities, the rate of discrimination and violence increases. The violence experienced by women with multiple vulnerabilities is multidimensional. In this review, the reasons that increase these vulnerabilities, and consequently lead to violence, have been attempted to be identified from a sociological perspective, together with their effects on women's health.

Keywords: Gender, Violence Against Women, Vulnerable Women.

GİRİŞ

Erkek egemenliğine dayalı toplumsal yapıya sahip olan ataerkil toplumlarda bir tür “cinsiyet düzeni” ya da “cinsiyet rejimi” olarak ifade edilen toplumsal alana konu olan davranış, pratik, konum ve rollerin “cinsiyetlendirilmesi” söz konusudur (Sancar, 2020). Cinsiyete dayalı eşitsizlikler kültür, ekonomi, siyaset, din ve aile gibi çeşitli toplumsal kurumların içerisine nüfuz etmiştir. Cinsiyete dayalı eşitsizliklerin toplumsal bağlamda kendisine yer bularak bir norm haline gelmesinde toplumsal cinsiyet kavramı aktif rol oynar (Sancar, 2020).

Cinsiyet (sex) kişinin doğumla birlikte atanan biyolojik cinsiyetini tanımlamaktadır. Toplumsal cinsiyet (gender) ise kadınlık ve erkekliğe dair biyolojik özellikleri temel alarak sosyokültürel olarak inşa edilmiş bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet kavramı içerisinde kadınlık ve erkekliğe dair bir dizi toplumsal rol ve beklentiyi taşır. Erkek egemen kültürde ikincil konumda yer alan kadının toplumsal cinsiyet rolleri anne ve eş olmak üzere kurulu şekilde özel alana dair konularla sınırlandırılmıştır. Kadınlar bu rollerin dışına çıktıklarında veya sorumluluklarını yeterince yerine getirmediklerinde şiddetle karşılaşabilmektedirler. Dünyada her yıl kadınların yaklaşık üçte biri eş/partner/yakınlarının şiddetine uğramaktadır (Demirel, 2023). Bu şiddet sıklıkla “erkek şiddeti” olarak adlandırılmaktadır. Ataerkil toplumlarda kamusal ve özel alanın cinsiyetlendirilmesi toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti artırmakta ve kadına yönelik şiddeti meşrulaştırmaktadır.

Küresel anlamda şiddet; cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, ırk, yaş, bedensel ve zihinsel sağlık, ekonomik düzey ve medeni durum gibi çeşitli faktörleri içermektedir. Ataerkil iktidarın tarihsel, kültürel ve toplumsal olarak inşa ettiği temel kimlik kategorilerine dayalı normlar günümüzde hala işlerliğini sürdürmekte ve “doğal olan”, “normal olan” olarak toplum içerisinde kendisine yer bulmaktadır (Güneş, 2021).

¹ Öğrenci, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı İzmir, Türkiye. ORCID: 0009-0003-3012-2148. ROR ID: <https://ror.org/00dbd8b73>

² Prof. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı İzmir, Türkiye. ORCID: 0000-0003-0289-5306. ROR ID: <https://ror.org/00dbd8b73>

³ Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye. ORCID: 0000-0001-9569-8875. ROR ID: <https://ror.org/00dbd8b73>

Melike Gül Mürdük¹
Gülendam Karadağ²
Dilek Bilgiç³

How to Cite This Article

Gül Mürdük, M., Karadağ, G. & Bilgiç, D. (2024). “İncinebilir/ Savunmasız/ Dezavantajlı Kadınlar ve Şiddet” *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:1; pp:117-127. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10620055>

Arrival: 04 December 2023

Published: 31 January 2024

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Ataerkil toplum yapısına uyan normale dahil olmamak şiddete daha açık olmak, “incinebilir” olmak demektir (Butler, 2018). Kırılğanlık; ırk, din, sınıf, cinsiyet, cinsel yönelim, engellilik gibi farklılıklara bağlı olarak toplumsal gruplar ve coğrafyalar arasında eşitsiz bir şekilde dağılmaktadır. Butler’ın deyimiyle “incinebilirliğin jeopolitik dağılımı” söz konusudur (Butler, 2018). Kırılğan bir grup içerisinde yer almak normal bireye göre daha incinebilir olmak ve aynı zamanda toplumsal alanda dezavantajlı grup olmak anlamına gelmektedir. Kadınlar, engelliler, yaşlılar, yoksullar, LGBTİ+’lar, mülteciler toplumda yer alan incinebilir gruplardan birkaçıdır.

Toplumda incinebilir grupların damgalanması ve etiketlenmesiyle birlikte çeşitli kalıp yargıların da üretimi başlar (Çayır, 2018). Birçok toplumda engelli ve yaşlı bireylerin zayıf, güçsüz, bakıma muhtaç, LGBTİ+ bireylerin hastalıklı, anormal, sapkın ya da boşanmış kadınların başarısız, iffetsiz olduğuna dair çeşitli kalıp yargılar bulunmaktadır. Kalıp yargıların ardından olumsuz önyargılar üretilir ve buna dayalı olarak çeşitli ayrımcılık ve şiddet biçimleri ortaya çıkar (Göregenli, 2018).

Yapılan araştırmalar kadınların iç içe geçmiş ya da birbirinin sonucu olan farklı incinebilirliğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Güloğlu, & Güven Çepni, 2023; Güloğlu, 2019; Doğan, & Ölmezoğulları, 2022; Pekasıl, 2022). Engelli bir kadının yaşlanmasıyla, lezbiyen bir kadının gebe kalmak istemiyle ya da mülteci bir kadının yoksullaşmasıyla karşımıza koşullardan etkilenen döngüsel bir kırılğanlık hali çıkmaktadır. Kırılğan bireyin kırılğanlık haliyle beraber ayrımcılığa, dışlanmaya ve şiddete maruz kalma riski de artar (Güloğlu, & Güven Çepni, 2023).

Bu derlemede kırılğan grupların maruz kaldığı farklı şiddet türleri (fiziksel, ekonomik, cinsel vd.), sosyal dışlanma ve farklı ayrımcılık biçimleri, şiddet ve ayrımcılık kaynaklı kamusal hizmetlere erişim sorunları, yaşanan eşitsizlikler ve yoksunluklar ele alınmıştır.

ENGELLİ KADINLAR VE ŞİDDET

Engelli bireyler toplum tarafından dışlanan, kamusal ve özel alanda çeşitli dezavantajlar yaşayan incinebilir gruplardan biridir. Bunun yanı sıra toplumun engelli algısı da engellilere yönelik ayrımcılık ve şiddeti tetiklemektedir. Engelli olmak cinsiyetten bağımsız bireyi kırılğanlaştırırken, engelli kadın olmak engelli erkek olmaya kıyasla farklı biçimlerde dezavantajları içerisinde barındırmaktadır. Engelli kadınlar sağlık, eğitim, istihdam alanlarına katılımda yaşadıkları özgül sorunların yanı sıra aile içerisinde de toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle baş etmeye çalışmaktadırlar. Bu sorunlar engelli kadınların kamusal alana çıkmasını engellemekle birlikte, yaşam alanlarını ev ile sınırlandırmaktadır. Bu durumun bir nedeni de geliştirilen kamu politikalarında engelli kadınların özgül sorunlarına yer verilmemesidir (Güloğlu, 2019).

Çalışmalar engelli kadınların engelli olmayan kadınlardan daha fazla toplumsal cinsiyet rollerine dayalı sorunlarla mücadele ettiğini ve şiddete karşı daha korunmasız olduklarını göstermektedir (Çiçek, & Öncel, 2018; Orhan, & Özkan, 2020). Engelli kadınlar hem engelli oldukları hem de kadın oldukları için toplum tarafından uygulanan ayrımcılığa ve şiddete iki kat daha açıktırlar (Orhan, & Özkan, 2020).

Toplumsal alanda engelli kadınları rahatsız ve güvensiz hissettiren önemli bir sorun ise tacizlere ilişkindir. Diyarbakır ve Çanakkale’de engelli kadınlarla yapılan bir çalışmada engelli kadınların yardım bahanesiyle birçok fiziksel tacize uğradıkları ve bu sebeple kamusal alanda kendilerini güvensiz hissettikleri ortaya konmuştur (Tosun, & Mutlu, 2021). Bu durum engelli kadınların taciz ve şiddet deneyimlerinin çeşitlilik gösterebileceğini, güvenlik sorununa da bu farklılıklara istinaden önem verilmesi gerektiğini gösterir.

Engelli kadınlar fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik, sosyal şiddet gibi çeşitli şiddet türlerine maruz kalabilirler. Ancak bazı engel grupları içerisinde bulunan kadınlar, örneğin zihinsel engelli kadınlar, şiddet karşısında daha güvencesiz bir yapı içerisinde oldukları çünkü maruz kaldıkları şiddeti anlama ve aktarma yetisinden çoğu zaman mahrumdurlar (Çiçek, & Öncel, 2018).

Van İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği (VİED)’nin, 2019-2020 yılları arasında özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da engelli kadın ve kız çocuklarına yönelik şiddet vakalarını izleyerek oluşturdukları raporda da zihinsel engele sahip kadınların şiddete uğrama oranının daha yüksek olduğu ve uğranılan şiddetinde büyük bir oranla cinsel şiddet olduğu bulgulanmıştır (Ak, 2021). Dolayısıyla zihinsel engelli kadınlar cinsel şiddet karşısında yüksek kırılğanlığa sahiptirler.

Engelli kadınlarda gözden kaçan önemli bir şiddet türü ise yakın partner şiddetidir. Evli engelli kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden uygulanan baskı ve sistematik şiddet engelli kadının yaşam kalitesini düşürmektedir (Orhan, & Özkan, 2020). Engelli kadının uyması beklenen “kadınlık” rolleri karşılanmadığı durumda şiddet başlamaktadır. Yakın partner şiddetine dair Afganistan, Bangladeş, Gana, Nepal, Güney Afrika ve

Tacikistan'dan elde edilen veriler engelli kadınların engelli olmayan kadınlara kıyasla iki ila dört kez daha fazla şiddete maruz kaldığını göstermiştir (Meyer et al., 2020).

Engelli kadınların toplum tarafından aseptik olarak görülmesi cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişimlerinde de ayrımcılık yaşamalarına neden olmaktadır (Kokanalı ve ark., 2018). Her kadının her koşulda sahip olduğu cinsel ve üreme hakları hiçbir nedenle engellenmemelidir. Türkiye'de kadına yönelik şiddet üzerine yapılan raporlamalarda engelli kadınlara yönelik şiddete çoğu zaman yer verilmediği ve mücadele için oluşturulan rehberlerin engelli kadın perspektifini çoğu zaman yansıtmadığı gözlemlenmektedir (Ak, 2021).

TEK EBEVEYNLİ KADINLAR VE ŞİDDET

Bir ebeveynin ölümü ya da boşanma sonucunda değişen aile şekli olarak karşımıza tek ebeveynli aileler çıkmaktadır. OECD ülkelerinde yaklaşık her dört çocuktan biri tek ebeveyni ile yaşamaktadır (Yılkan, & Yaman, 2023). Bu durum Türkiye'de ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin "İstatistiklerle Aile 2020" raporuna göre %7,5 tek ebeveynli kadın aileler ve %2,2 ise tek ebeveynli erkek ailelerin oranı şeklindedir (Demirel, & Buz, 2021). Kadının tek ebeveyn olarak karşımıza çıktığı ailelerde karşılaşılan zorluklar çok daha farklı olmaktadır. Bu zorluklardan ilki, eşin ölümü ya da boşanma durumuyla karşımıza çıkan "dul kadın" ve "boşanmış kadın" algılarıdır (Akgül Sarpkaya, 2013; Can, & Aksu, 2016; İlhan, 2020; Varışlı, 2021).

Boşanmış kadınlarla ilgili yapılan alan çalışmalarında boşanmış kadınların karşılaştıkları zorlukların genellikle; ekonomik sıkıntılar, toplum baskısı, toplumdaki "dul kadın", "boşanmış kadın" algısı, ısrarlı tacizler olduğu ve çocuğu olan boşanmış tek ebeveyn rolü üstlenen kadınlarda ise genellikle çocukların gelişim sorunları, psikolojik endişeler ve okul masrafları olduğu belirtilmektedir (Akgül Sarpkaya, 2013; Can, & Aksu, 2016).

Boşanmış kadınlar, boşanmış kadın olmaya dair kalıp yargılara dayalı olarak sosyal ve kültürel şiddete maruz kalmaktadırlar. Türkiye'nin mevcut sosyokültürel yapısı içerisinde boşanmış kadına yönelik negatif toplumsal algı, bakış ve tutumlar varlığını sürdürmektedir (İlhan, 2020). Kadının karşılaştığı kültürel şiddet örneğinden biri ataerkil kültürün ürünü olan "namus" olgusudur (Varışlı, 2021). Ataerkil kültürde kadının namusu bekar olduğunda babasına, evli olduğunda kocasına ait olarak görülmektedir. Boşanma sonrasında ise çocuğu varsa namus öncelikle erkek çocuğun ve eski eşin kontrolünde olduğu düşünülmektedir. Kısacası kadın kendi bedeni ve cinselliği üzerinde neredeyse hiçbir zaman özgürce söz sahibi olmayabilmektedir. Toplumdaki yerleşik namus algısı kadının bekar hayatı yaşaması veya yeniden evlenmesi yönünde zorluklar çıkartmaktadır. Bu nedenle de ataerkil kültürlerde, boşanmış kadının ilk olarak "baba evine" geri dönmesini beklemektedir.

Boşanma sonrası özgürleşen erkeğe kıyasla kadına yönelik toplumsal beklentiler evliyken sahip olduğundan daha fazladır. Toplum boşanmış kadından namusunu ve iffetini korumasını talep eder (Akgül Sarpkaya, 2013; Varışlı, 2021). Akgül Sarpkaya (2013)'nin Van'da 10 boşanmış kadınla yaptığı görüşmede bazı kadınların eski eş ve eşin yakınları tarafından takip edildiği ve rahatsız edildiği için yaşadığı şehri değiştirdiği görülmüştür. Metropollere kıyasla daha küçük illerde ve kırsalda yaşanan çevrenin birbirine yakınlığı da kadının gündelik hayatta zorlanmasına neden olmaktadır.

Çalışma hayatı içerisinde de boşanmış kadınlara yönelik negatif algılar çeşitli ayrımcılık ve istismarı tetiklemektedir. Akgül Sarpkaya (2013)'nin çalışmasında ayrıca boşanmış kadınların daha erkeksi/maskülen, evli kadınların ise daha kadınsı/feminen görülmesi ve çalışan boşanmış kadınlara daha fazla iş yüklenerek çalışma saatleri dışında da mesai yapmalarına zorlanmalarınıdır. Boşanmış kadınların -çocukları olsa dahi- ev içi sorumluluklarının daha az olduğu gerekçesiyle işverenleri tarafından istismar edildiği görülmektedir (Kandiyoti, 2019).

Boşanmış kadınların yaşadığı bir başka şiddet türü ise yaşadıkları sosyal şiddet ve dışlanmadır. Kadınların evli iken sahip oldukları sosyal çevreleri, boşandıktan sonra değişmeye başlar (Zarei et al., 2017). Evli kadınlar, boşanmış kadınları artık çevrelerinde istememektedir. Rathi ve Pachauri (2017)'nin Hindistan'da 60 boşanmış kadın ile yaptığı çalışmada kadınların çoğunun boşanma öncesindeki arkadaşlıklarını devam ettirmedikleri saptanmıştır. Ayrıca boşanma sonrasında kadınların sosyal çevrelerinde istenmedikleri ve çalışma hayatlarından da dışlandıklarını belirtmişlerdir. Sosyal dışlanma olarak karşımıza çıkan bu durum, boşanmış kadının sahip olduğu eğitim ve sosyoekonomik statüden bağımsızdır (İlhan, 2020; Varışlı, 2021).

Toplumun boşanmış kadına yönelik olan negatif algısıyla baş etmek için boşanmış kadınlar çeşitli stratejiler geliştirmiştir. Bunlar genellikle bekar erkeklerden kaçınmak, eşli davetlerden uzak durmak, giyime dikkat etmek, davranışlarda ölçülü olmak, kendileri gibi boşanmış kadınlarla arkadaşlıklar kurmak şeklinde olmaktadır (Akgül Sarpkaya, 2013; Varışlı, 2021).

LGBTİ+ BİREYLER VE ŞİDDET

Dünyada toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin yanında cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı olarak uygulanan ayrımcılık ve şiddet giderek artmaktadır. Heteroseksist toplumun norm dışı olarak adlandırdığı LGBTİ+'lar, heteroseksüel erkeklere ve hatta heteroseksüel kadınlara kıyasla farklı boyutlarda daha dezavantajlı olmaktadır. Erkek egemen kültür heteroseksist yapısı nedeniyle heteroseksüel olmayan her tür var oluş, davranış ve görünüşü reddeder (Cingöz ve ark., 2016). Ataerki kültüre ve toplumsal cinsiyet normlarına aykırılık teşkil eden her unsur şiddetin odağına düşer. LGBTİ+'lar kendilerine yönelik nefret söylemleri ve şiddetin yarattığı güvensizlik sarmalı sonucunda aşırı kırılğan gruplardan biri haline gelmektedir (Doğan, & Ölmezoğulları, 2022; Cingöz ve ark., 2016).

Heteroseksizm ve toplumsal cinsiyetçilikle kendisini gösteren ayrımcı ve şiddet içeren tutumlar, toplumun erkek merkezliyeti üzerine kurulu düzenine aykırı olan eşcinselleri, lezbiyenler, trans bireyler, seks işçisi trans bireyleri hedef alarak toplumun dışına itmektir. Temelinde ataerki kültürel ve sosyal normların "doğuştan" gelen biyolojik cinsiyeti ve heteroseksüelliği norm olarak kabulü yatmaktadır. Böylece bu normun dışındakilere yönelik şiddet o kişiler norma uymadığı ya da onları "düzeltmek", "doğru yola sokmak" amacıyla gerçekleştiği gibi nedenler şiddeti meşru kılmaya yöneliktir (Tosun, & Mutlu, 2021).

Kadına yönelik şiddetin uygulayıcısına bakıldığında sıklıkla yakınlarından, aile/ev içinden şiddete maruz kalındığı görülmektedir. LGBTİ+'lara yönelik şiddetin de yeniden üretildiği, şiddetin görünmezleştirildiği alan yine aile/ev içidir (Tosun, & Mutlu, 2021; Doğan, & Ölmezoğulları, 2022). Ataerki toplumun ve kültürün kutsal aile normuna aykırı olabilecek her tür davranış normun dışına çıkmaktır. Kutsal ailenin yapısını bozmak, onun kurallarına uymamak şiddetle karşı karşıya kalmak demektir. Şiddetin aile içinde uygulanışı ve yeniden üretimi ise şiddeti görünmez kılmaktadır: "Aile içinde olan aile içinde kalır" düşüncesiyle şiddet meşrulaştırılmakta ve devam etmektedir. Bu nedenle aile kurumu içerisinde yaşanan şiddeti açığa çıkartmak, şiddete maruz kalan bireyin şiddete uğradığını kabul etmesi kolay olmayan süreçlerdir.

Diğer incinebilir gruplardaki kadınlar gibi LGBTİ+'lar da gündelik yaşamlarında sözel, sosyal, fiziksel, cinsel tacize, şiddete ve ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Heteroseksist toplum yapısının cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı uyguladığı ayrımcılık ve şiddet, LGBTİ+'ların başta istihdama katılımını etkilediği gibi eğitim, sağlık, barınma ve güvenlik ihtiyaçlarını da etkilemektedir. Herhangi bir geliri olmayan LGBTİ+'lar temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmakta, buna yönelik kendilerine destek sağlayabilecek kurumsal mekanizmalara başvurmadan da dışlanacaklarını bildikleri için çekinmektedirler. Özellikle trans kadınlar, kamusal hizmet alımlarında en dezavantajlı gruplardan birisidir (Cesur Kılıçaslan, & Akkuş, 2016). Türkiye'de trans kadınların sadece var oluşları nedeniyle nefret söylemi ve suçlarının odağında olduğu ve polisler tarafından dahi orantısız şiddet mağduru oldukları bilinmektedir (Cingöz ve ark., 2016; Cesur Kılıçaslan, & Akkuş, 2016). Pek çok toplumda yaşanan bu şiddet olayları cinsiyet kimliğine dayalı olarak ortaya çıkan nefret suçlarıdır.

Transgender Avrupa'nın (TGEU) Trans Cinayetleri İzleme Projesi (TMM) kapsamında 2022 yılına dair elde edilen verilerde 327 trans ve cinsiyet çeşitliliğine sahip bireyin öldürüldüğü raporlanmıştır. Öldürülenlerin %95'i trans kadınlardır. Avrupa'da öldürülen %36 trans kadın ise mülteci statüsüne sahiptir. Son olarak öldürülen trans kadınların %48'i seks işçiliği yapmaktadır. Veriler kırılğan grup içerisinde yer alan trans kadınların mülteci trans kadın olmak ve istihdam dışına itilen trans kadın olarak seks işçiliği yapmak zorunda kalmak gibi yaşadıkları çoklu dezavantajlılık hallerini de göstermektedir (Transgender Avrupa, 2022).

YAŞLI KADINLAR VE ŞİDDET

Yaşlılık dönemi içerisinde temel değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimler çoğunlukla sağlık alanında olmakla birlikte ekonomik ve sosyal alanlarda da olmaktadır. Yaşlı bireyin sağlığının yaşının ilerlemesiyle birlikte kötüleşmesi, kronik hastalıklarının ortaya çıkması ve bakım anlamında yakınlarına daha bağımlı hale gelmesi olasıdır. Ancak yaşlıların bakıma, ilgiye ve desteğe olan ihtiyaçları her zaman yakınları ya da herhangi bir kurum çalışanı tarafından tam bir şekilde karşılanmamaktadır. Hatta kimi durumlarda yaşlılara kasti olarak zarar verilmekte yaşlı bireyler ihmale ve istismara uğrayabilmektedir. Yaşlı istismarı ekonomik, fiziksel, psikolojik, duygusal, cinsel ve kasıtlı veya kasıtsız ihmal gibi çeşitli şekillerde olabilir (Yeşil ve ark., 2016; Pathak et al., 2019).

Yaşlılar genel itibariyle yaşa dayalı olarak ayrımcılık ve şiddetin boyutunun fazla olması nedeniyle toplum içerisindeki kırılğan gruplardandır. Ancak yaşlı kadınların daha da fazla kırılğanlık yaşadığı durumlar olmaktadır. Örneğin yaşlı kadınların genç kadınlara kıyasla üreme ve cinsel sağlıkları göz ardı edilmektedir. Bunun bir nedeni yaşlı kadınların cinsel hayatlarına ilişkin ayrımcı tutumlardır. Kadın sağlığı alanında özellikle LGBTİ+ yaşlı kadınların cinsel hayatları ve ihtiyaçlarına yönelik alan bilgisi sınırlıdır (Nowakowski, & Sumerau, 2019).

Ülkemizde 50-69 yaş grubu kadınlar arasında jinekolojik kanserlerden serviks kanseri ve meme kanserinden korunma ve erken tanı öne çıkmaktadır (Kokanalı, & Engin Üstün, 2019). Bu nedenle de yaşlı kadınların düzenli sağlık taramalarının yapılması gerekli olup bakıma gereksinim duyan yaşlı kadınlarda ise bu takibi aile yakınlarının ya da kurum çalışanlarının yapması gereklidir. Ancak ihmale bağlı olarak çoğunlukla yaşlıların sağlık ihtiyaçları göz ardı edilmektedir.

Yaşlı kadınlara yönelik şiddette bir diğer önemli şiddet türü ise yaygın olarak görülen yakın partner şiddetidir. 2018’de çok merkezli olarak Arnavutluk, Brezilya, Kanada ve Kolombiya’da yapılan bir çalışmada yaşam boyu yakın partner şiddeti prevalansı %40’ın üzerindedir (dos Santos Gomes et al., 2018). Aynı çalışmada mevcut yakın partner şiddeti prevalansı ülkeler arasında farklılık göstermiştir. Brezilya’da psikolojik yakın partner şiddeti en yüksek olarak bildirilirken, Arnavutluk’ta fiziksel yakın partner şiddeti bildirilmiştir (dos Santos Gomes et al., 2018).

Yaşlı kadınların farklı kırılgan gruplarla birlikte kesişimlerinin artmasıyla beraber şiddete uğrama riskleri de doğru orantılı olarak artmaktadır. Yaşlılıkla kesişerek kırılganlığı arttıran faktörler; yoksul bölgelerde yaşamak, mülteci statüsüne sahip olmak, HIV pozitif Afro-Amerikalı veya Latin kadın olmak olarak karşımıza çıkmaktadır (Pathak et al., 2018).

Türkiye’de yaşlı mültecilerin sosyal dışlanma deneyimlerine dair 55 yaş ve üzeri Suriyeli mülteciler ile yapılan görüşmelerde yaşlı mültecilerin mülteci oldukları için dil engeliyle karşılaştıkları, yaşlı oldukları için “iş göremez” kabul edildikleri ve bunların doğrudan bir sonucu olarak sosyal dışlanma ile karşılaştıklarına ulaşılmıştır (Korkmaz Yaylagül, & Aslan, 2020). Toplumsal alana katılamayan yaşlı mülteciler özellikle hizmetlere erişimde de engellerle karşılaşmaktadır. Bu da kronik rahatsızlığı olan veya cinsel sağlık, üreme sağlığı alanında sağlık hizmetine ihtiyaç duyan yaşlı mülteci kadınların hizmet alamamasına neden olmaktadır.

GEBE KADINLAR VE ŞİDDET

Kadına yönelik aile içi şiddetin büyük oranda maternal ve perinatal ölümle sonuçlandığı dönem gebelik dönemidir. Gebe kadına yönelik şiddet hem bir halk sağlığı sorunu hem de bir insan hakkı ihlalidir. Dünyada her dört kadından biri gebelik döneminde partneri tarafından fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kalmaktadır (Sezgin, & Özcan, 2020). Ülkemizde ise her on kadından birine gebelik döneminde partneri tarafından fiziksel şiddet uygulanmaktadır (Aydın Özkan ve ark., 2019). Gebe kadınlar gebelik dönemlerinde en çok partnerleri tarafından şiddete uğramaktadır (Çilli ve ark., 2019). Gebelikte görülen şiddeti arttıran faktörler genel itibarıyla ataerkil aile yapısı, düşük sosyoekonomik durum, işsizlik, alkol ve madde bağımlılığı ile ilişkilidir (Dil, 2017).

Türkiye’de çocuk ve erken yaşta evlilikler yaygın olarak görülen kültürel özelliklerden biridir. Özellikle kız çocuklarının reşit olmadan evlendirilmeleri adölesan gebelik ve annelik riskini arttırmaktadır. Bu çocuklar evlilikle birlikte birçok sorumluluğu almakta fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddete maruz kalmaktadır. Bu durum onları adölesan gebelik ile birlikte anne ve fetüs sağlığı açısından iki kat daha fazla incinebilir hale getirmektedir (Demir ve ark., 2022). Gebelikte maruz kalınan şiddet gebe kadında kanamalara, abortusa, preterm doğuma yol açabilmekle beraber bebekte ise fetal asfiksi, düşük doğum ağırlığı, kemik kırıkları gibi sonuçlar gözlemlenebilmektedir (Taşpınar ve ark., 2021). Bunun yanı sıra Pastor-Moreno ve arkadaşlarının (2020), 17 çalışmayı değerlendirdikleri bir meta analiz çalışması gebelik sırasında yakın partner şiddetine maruz kalmanın perinatal ölüm riskini üç kat artırdığını ortaya koymuştur.

Gebe kadınların yaşadığı eş ve aile şiddeti birlikte düşünüldüğünde şiddet görmeyen kadınlara kıyasla maternal depresyona girme riskleri daha fazla olmaktadır (Çilli ve ark., 2019; Taşpınar ve ark., 2021; Amanpour ve ark., 2020). Buna yönelik yapılan çalışmalar şiddet gören gebe kadınların doğum sonu dönemde depresyon açısından riskli grupta yer aldıklarını ve postpartum dönemde maternal bağlanmalarının düşük olduğunu göstermiştir (Taşpınar ve ark., 2021). Çin’de yapılan bir çalışmada gebelik sırasında şiddete uğrayan kadınların (%25,1) postpartum depresyon prevalansının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Zhang et al., 2012). Postpartum depresyon sadece annenin ruhsal sağlığını değil, anne-çocuk arasındaki iletişimi, çocuğun büyüme ve gelişimini de doğrudan etkilemektedir. Öte yandan emzirme döneminde psikolojik sorunlar yaşayan kadınların emzirmeye devam etme oranlarının düştüğü gözlemlenmiştir (Amanpour ve ark., 2020). Annenin emzirmeye başlayamaması, sürdürmemesi ya da bırakması bebeğin anne sütünden faydalanamaması demektir. Şiddetin kadın üzerinde meydana getirdiği psikolojik problemler doğrultusunda gerekli yenidoğan bakımı da sağlanamayabilir. Bunun sonucunda anne sütünün bebeğin gelişimini destekleyen, alerjik ve enfeksiyonel hastalıklardan koruyan ve hatta yetişkinlik çağında görülme ihtimali olan kronik rahatsızlıkları azaltma gibi önemli faydalarından bebek yararlanamaz (Amanpour ve ark., 2020).

Ülkemizde bölgesel olarak ailelerin yetiştirme tarzları değişmekle beraber kimi bölgeler sosyolojik olarak bakıldığında daha geleneksel-muhafazakâr tutum sergilerken kimi bölgeler daha modern yaklaşımlarda bulunurlar. Bu da kadına yönelik şiddet ne yönde değerlendireceklerini, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet uygulama düzeylerini dolaylı olarak etkilemektedir (Çilli ve ark., 2019; Taşpınar ve ark., 2021).

YOKSUL KADINLAR VE ŞİDDET

Yoksulluk ve yoksulluğun kadınlaşması incelendiğinde bu ilişkilerin temeli, ataerkil sistemin içerisinde görülmektedir. Kadının ekonomik özgürlüğüne ket vuran, ücretsiz aile içi emek yoğun çalışmaya iten veya çalışan kadını yeni bir yoksulluk türü olan “çalışan kadın yoksulluğu” ile baş başa bırakan bir yapı karşımıza çıkmaktadır.

Ekonomik şiddet çok çeşitli şekillerde uygulanabilmekle birlikte başlıca; kadının çalışmasına izin vermeme, zorla çalıştırma veya çalışma yaşamında ilerlemesine engel olma, kadının maaşına/mal varlığına el koyma, az para verme, harcama özgürlüğünü elinden alma gibi şekillerde ortaya çıkmaktadır (Adak ve ark., 2021). Ekonomik şiddet sonucunda kadın daha da yoksullaşmakta, fiziksel şiddete maruz kalmakta ve psikolojik travmalar yaşamaktadır.

Türkiye’de de kadınların çalışma durumları ve çalışmama nedenleri ilişkin 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) raporundan bulgular edinilmiştir. TNSA (2018) raporuna göre 15-49 yaş arası kadınların %28’i herhangi bir işte çalışmakta, %64’ü çalışmamaktadır. Kadınların çalışmama nedenlerinde ise %20’si ev kadını olmak, %21’i çocuk bakmak, %11’i eşlerinin ya da ailelerinin izin vermemesi gibi toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkilendirebileceğimiz bulgular karşımıza çıkmaktadır. Raporda ayrıca ücretsiz aile işçisi olarak çalışma oranı Türkiye genelinde %12 iken, kırsalda %40 olarak gözlemlenmektedir (TNSA, 2018).

Refah düzeyi kadının maruz kalacağı şiddet riskinin oranını doğrudan etkilemektedir. Kadınların refah seviyesi yükseldikçe maruz kaldıkları şiddetin oranı da düşmektedir. Ediz ve Altan (2017)’ın İç Anadolu, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Marmara Bölgesinde 200 kadınla yaptığı bir çalışmada kadınların şiddet maruz kalma oranları gelir durumları ile kıyaslanmıştır. Bunun sonucunda çalışıyor olma halinin şiddet görme riskini azalttığı bildirilmiştir. Çalışmaya göre gelir durumu 500-5000TL arasında olan kadınların şiddet maruz kalma oranı %82 iken 5001TL ve üzeri gelire sahip olanların ise %9’ dur (Ediz, & Altan, 2017). Kadının ekonomiye dayalı olarak yaşadığı savunmasızlık durumunun ortadan kalkmasıyla birlikte kadın şiddetin karşısında daha güçlü durabilmektedir.

Cinsiyete dayalı kadın ve erkeğin iş gücüne katılım oranlarına bakıldığında kadınların iş gücüne katılım oranı iki kat daha düşüktür. Kadınların iş gücüne katılım oranında en belirleyici faktör ise eğitim durumudur. Kadın yoksulluğunun artmasında önemli bir etmen olan eğitim düzeyi, toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkilidir. Özellikle yoksulluğun yüksek olduğu kırsal bölgelerde kız çocukları yatırım olarak düşünülerek eğitimden zorla alıkonulmaktadır. Bu durum da kadının ekonomik yaşama katılımını doğrudan etkilediği gibi, kişinin yapabilirliğinin ve kapasitesinin gelişmemesine neden olmaktadır. Cinsiyetçi tutumlardan dolayı kadınların eğitim hakkından yoksun bırakılması mikro ve makro ölçekte yoksulluğu derinleştirmektedir (Kart, & Öngör, 2023). Bu nedenle en dezavantajlı grup lise altı eğitilmiş kadınlar olabilmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça kadının ekonomik olarak güçlenmesi daha mümkün olmaktadır (Tokgöz Güneş, & Binboğa, 2021).

Bekar annelerin yoksulluğa ilişkin kırılganlıklarını artıran etmenlerden en önemlisi tek ebeveyn olarak hane geçimini sağlamaları ve çocuk bakımını üstlenmeleridir. Bunun dışında cinsiyete dayalı ücret eşitsizliğinden de etkilenen bekar anneler, çalışan yoksulluğuyla da baş etmektedirler. Bekar anne yoksulluğunun artmasında eğitimin etkisi de gözlemlenmektedir. 2010-2014 dönemine ait Lüksemburg Gelir Çalışması (LIS) verileri düşük eğitim düzeyinin bekar anne yoksulluğunda büyük bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir (Doğan, & Ölmezoğulları, 2022).

Yoksulluk bireyin daha sık sağlık sorunu yaşamasına, kronik hastalığa yakalanmasına ve yüksek engellilik riski taşınmasına neden olabilmektedir (Yusufoğlu, 2017). Engellilik ve yoksulluk arasındaki ilişki yaş, cinsiyet, engelin türü ve şiddeti gibi değişkenlere bağlı olmakla beraber en çok yaşanan ülke ve bölgeden etkilenmektedir. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi, topluma sunduğu hizmetlerin türü, niteliği ve sürdürülebilir politikaları engellilerin toplumsal ve iktisadi hayata katılımını etkilemektedir (Güloğlu, & Güven Çepni, 2022).

MÜLTECİ KADINLAR VE ŞİDDET

Günümüzde savaş ve ekonomi gibi çeşitli sebeplerle gerçekleşen göç olgusu, zaman zaman bir tercihten çok zorunluluktur. Mevcut ülkeden varış ülkesine gidişte yolda geçen süreç özellikle kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi daha kırılgan olan gruplar için zorlu olmaktadır.

Göçün zorluğunun devam ettiği ikinci aşama ise varış ülkesinde karşımıza çıkmaktadır. Varış ülkesinde kamp içinde ve dışında beslenme, barınma, güvenlik, sağlık ve eğitim gibi temel insani gereksinimlerin karşılanmasında zorluklar yaşandığı gibi gözlemlenmektedir (Yağmur, & Aytekin, 2018).

Göç edilen ülkede mülteci kimliğine sahip olmak dezavantaj demek iken mülteci kadın olmak toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle iki kat dezavantaj demektir. Mülteci kadınların deneyimlerinin olumsuzluğunu artıran faktörler ise göç edilen ülkenin mültecilere yönelik tutum ve davranışları, psikososyal, kültürel ve ekonomik faktörlerdir. Göç eden mülteci kadınların yaşadıkları kamp içinde ve dışında karşılaştığı ortak sorunlar; fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, cinsel şiddet, taciz, üreme sağlığı sorunları, gebelik ve doğum komplikasyonları, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ve yoksulluk sıralanabilir (Pekasıl, 2022; Güçlü Cihan ve ark., 2023).

Mülteci kadınların çoğu temel sağlık hizmetlerine erişimde ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Bu durum özellikle doğurganlığın yüksek olduğu mülteci gruplar düşünüldüğünde ciddi cinsel ve üreme sağlığı sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Cinsel sağlık ve üreme sağlığı yönünden bilgi eksikliği başta olmak üzere yetersiz genital hijyen ve menstrüal hijyen alışkanlıkları, aile planlaması hizmetine erişim zorlukları nedeniyle istenmeyen gebelikler, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ve erken menopoza gibi sağlık sorunları yaşanmaktadır. Bunun yanı sıra adolesan gebelikler, isteyerek düşük ve gebelik komplikasyonları anne ve bebeğin hastalık ve ölüm riskini artırmaktadır (Yağmur, & Aytekin, 2018; Güçlü Cihan ve ark., 2023).

Mülteci kadınlar kontraseptif yöntemler, güvenli kürtaj hizmeti ve anne sağlığı hizmetlerine erişimde yaşanan eksiklikler nedeniyle çeşitli sağlık riskleriyle karşı karşıya kalmakta ve cinsel sağlık ve üreme sağlığı haklarına erişememek onları daha da kırılganlaştırmaktadır (Güçlü Cihan ve ark., 2023). Dolayısıyla mülteci kadınların cinsel ve üreme sağlığı ihtiyaçlarının karşılanmaması mikro ölçekte mülteci kadınları etkilerken makro ölçekte bir halk sağlığı sorunu da yaratmaktadır. Bu nedenle mülteci kadınların temel sağlık hizmetlerine erişimlerinin sürdürülebilir bir şekilde sağlanması sağlık hakkı ihlalinin de önüne geçilmesi anlamına gelir.

Mülteci kadınların sıklıkla karşılaştığı bir diğer ciddi sorun ise cinsel şiddet ve istismardır. Pekasıl (2022)'in dünya genelinde mülteciler arasındaki cinsel şiddetin yaygınlığına ilişkin yapmış olduğu 60 makalenin incelendiği sistematik bir derlemede; cinsel şiddete maruz kalan mültecilerin %89'unun kadın olduğu ve %65'inin tecavüze uğradığı raporlanmıştır. Bu sonuç mülteci kadınlara yönelik cinsel şiddetin yaygınlığını ortaya koymaktadır. Maruz kalınan cinsel şiddet sonucunda kadınların menstrüal düzensizlikler, vajinal enfeksiyonlar, cinsel istek bozuklukları ve dispareni gibi ciddi sağlık sorunları yaşadıkları saptanmıştır (Reese Masterson et al., 2014).

Göçün kadını şiddete, sömürüye, yoksulluğa açık bırakan tarafı mülteci kadınların evlilik ya da beraber yaşamak gibi tercihlerde bulunmasına yol açmaktadır. Bu durum bir sonuç olarak Türk toplumunun yapısını etkilemekle birlikte, çok eşliliği ve kuma evliliklerini yaygınlaştırmaya zemin hazırlayan çok boyutlu sorunlar ortaya çıkarabilmektedir (Yağmur, & Aytekin, 2018). Yerel kadınların mülteci kadınlara yönelik sergiledikleri olumsuz bakışım temeli de bu kadınların kendi aile birliklerine yönelik tehdit unsuru oluşturmasıdır (Bilgili, 2022). Halihazırda özellikle eş olmayan mülteci kadınlara yönelik bu olumsuz bakış toplumsal alanda yaşanan sosyal dışlanma ve ayrımcılığı pekiştirmektedir.

TUTUKLU KADINLAR VE ŞİDDET

Cezaevi süreci içerisinde tutuklu olarak yer alan kişinin suçluluğu henüz kanıtlanmamış, yargılama süreci devam etmektedir. Tutuklu ile hükümlüyü birbirinden ayıran bu durum sahip olduğu masumiyet karinesidir. Tutuklu kişinin yargılama süresince özgürlüğü askıya alınır ancak suçlu ya da masum olduğu henüz kesinleşmemiştir. Bu nedenle de tutuklu kadınlar ile hükümlü kadınları ayrı barındırma ihtiyacı gerekli olduğundan farklı cezaevlerine ya da cezaevi içinde farklı bölümlere yerleştirilmektedirler (Van Hout, & Mhlanga-Gunda, 2018).

Tutuklu kadınlar cezaevi sistemi içerisinde gerek cezaevi çalışanları gerekse de diğer tutuklular tarafından çeşitli türde şiddet ve istismarla karşı karşıya kalmaktadırlar (Van Hout, & Mhlanga-Gunda, 2018; Fiore, et al., 2021; Shirley-Beavan et al., 2020). Bunlara örnek olarak cinsel istismar, fiziksel şiddet, psikolojik istismar, ayrımcılık ve kötü muamele sayılabilir. Yüksek gelirli ülkelerde cezaevlerindeki kadınlar, cezaevlerinde olmayan kadınlara oranla daha fazla psikolojik sorun, fiziksel ve cinsel istismar yaşamaktadır (Van Hout, & Mhlanga-Gunda, 2018).

Cezaevlerinde yaşanan insan hakları ihlalleri, suistimaller ve standartlar altındaki koşullar kadınların sağlıkları açısından endişe vericidir. Nüfusun geneline kıyasla, cezaevlerindeki kadınlarda insan immün yetmezlik virüsü (HIV), hepatit B virüsü (HBV), hepatit C virüsü (HCV), diğer cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve tüberküloz olmak üzere çeşitli bulaşıcı hastalıklar yüksek prevalansa sahiptir (Fiore, et al., 2021; Shirley-Beavan et al., 2020). Bu tür enfeksiyon hastalıklarına tutukluluk süreçleri içerisinde yakalanma risklerinin artması, tutukluluk sona erdiğinde de bu enfeksiyonu toplum içerisinde yayma yönünde de risk barındırmaktadır (Fiore et al., 2021). Halk sağlığını tehdit eden bir sorun olması nedeniyle bu durum üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

Temel standartlar altına düşen cezaevindeki koşulların halk sağlığını da tehdit etmesi nedeniyle, cezaevlerinde sunulan sağlık hizmetlerinin bunu engellemesi açısından da tam ve eksiksiz olmalıdır. Oysa, 2017 Birleşmiş Milletler (BM) Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) raporu Norveç cezaevlerindeki kadınların cinsel şiddete maruz kalma riskinin ve kadınlara yönelik sağlık hizmeti ve ilaç tedavisi eksikliğini devam ettiğini rapor etmiştir (Van Hout et al., 2023). Bunun yanı sıra Sahra Altı Afrika'daki cezaevlerinde kadınlar için kötü tuvalet olanakları, hijyen ve regl dönemi ihtiyaçlarına yönelik eksiklikler, kalitesiz beslenme ve yetersiz günlük tedarik gibi sorunlar kaydedilmiştir (Fiore et al., 2021).

Özgürlüğün askıya alınması tutuklu kadınları haklarına ulaşmakta daha kırılgan bir konuma getirmektedir. Kırılganlığı artıran durumlar ise cinsiyet kimliğine ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin varlığıdır. Cezaevlerine yönelik yapılan incelemeler cinsel azınlıkların özellikle trans kadınların yüksek oranda cinsel şiddete (tecavüz dahil) maruz kaldığını belirtmektedir. Buna ilişkin yüksek vaka sayılarının Kuzey Amerika'da olduğu raporlanmıştır. Ayrıca, 2016 BM CEDAW raporunda Türkiye'ye ilişkin bulgularda ise kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddet şeklinde cinsel şiddet ve işkenceye maruz kaldığı belirtilmiştir (Van Hout et al., 2023).

Cezai adalet sistemindeki "kadın politikası" yoksunluğu kadınların ihtiyaçlarının karşılanması açısından büyük eksiklik yaratmaktadır. Bu eksikliği gidererek tutuklu kadınların farklı ihtiyaçlarının altını çizen ve hapisanede ebeveynleriyle yaşayan çocukların ihtiyaçlarına değinen ilk uluslararası belge olan Bangkok Yasaları, 2010 yılında BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir (Penal Reform International, 2013). Bangkok Yasaları en genel hatlarıyla kadınların cezaevi sistemi içerisinde gelişen özel ihtiyaçlarını karşılamaya ve temel insan haklarını korumaya çalışır. Bunlar içerisinde sağlık hizmeti sağlama, kadın onurunu korumak adına soyunmayı gerektiren ya da elle aramaları kadın gardiyanların yapması gerekliliği, cezaevinde maruz kalınabilecek şiddetten korumaya yönelik önlemler, gebe tutuklulara yönelik pozitif ayrımlar ve çocuklu tutuklulara yönelik ise çocuklar için özel gereksinimlerin karşılanması sayılabilir (Penal Reform International, 2013).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu derlemede kamusal ve özel alanda farklı dezavantajlara sahip olan kadınlara yönelik ayrımcılık, dışlama ve şiddetin temelinde ataerkil düzenin yarattığı eril şiddete dikkat çekilmiştir. Eril şiddet ataerkinin; cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, sağlamlık, ırk, etnisite ve medeni hali içine dahil eden normlardan beslenmektedir. Bu normlara uyan makbul vatandaş tanımının dışında kalan kadın gruplarına bireysel ve/veya toplumsal olarak ayrımcılık ve şiddet uygulanmaktadır.

Farklı dezavantajlara sahip kadınların en temeldeki ortak noktaları kadın olmalarından dolayı uğradıkları şiddettir. Ancak kadın olma ortaklığına rağmen şiddet karşısında homojen bir kadın grubu yoktur. Bu nedenle farklı dezavantajlara sahip kadınlara uygulanan şiddete yönelik farkındalığı sağlamak, destek ve dayanışmayı artırmak adına çok önemlidir.

Görünen/görünmeyen şiddeti ortadan kaldırabilmek, yeniden ortaya çıkmasını engelleyebilmenin yolu eğitimden geçmektedir. Bu noktada öncelikle cinsiyet ve toplumsal cinsiyet temelli eğitimlerin okul hayatından iş hayatına birçok alanda verilmesini sağlamak ve bunu kamu politikası haline getirmek toplumun zihinsel haritasında bir dönüşüm sağlamak açısından önemli bir adımdır.

Özellikle engelli, erken yaşta ve zorla evlendirilen, yaşlı, LGBTİ+, mülteci ve tutuklu kadınların kamusal hizmetlerden yararlanmada sıklıkla sorunlar yaşadığı görülmektedir. Farklı dezavantajların kamusal hizmet dahilinde görünür kılınmaması kadınların hizmet alımlarını doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Kamu politikaları hususunda özellikle kamusal hizmet alımlarında şiddetin önüne geçebilmek adına meslek içi toplumsal cinsiyet eğitimlerinin yanında hizmetin kendisinin kapsayıcı ve erişilebilir olması sağlanmalıdır. Sağlık, eğitim, ulaşım gibi çeşitli hizmetlerden faydalanan engelli, yaşlı, trans, gebe, tek ebeveynli, mülteci, tutuklu kadınlara yönelik stratejik planlamalar yapılmalıdır.

Bunun yanı sıra kamu politikaları kapsamında geliştirilebilecek destek veya teşvik programları farklı dezavantajlara sahip kadınlara kolaylık sağlayacaktır. Tek ebeveynli kadınlara konut alımlarında devlet desteği, engelli ve yaşlı kadınlara ücretsiz bakım ve sosyal hizmet desteği gibi öneriler yaşanılan farklı dezavantajlar çerçevesinde düşünülerek uygulamaya geçirilebilir.

Kadının toplumsal statüsünün ve değerinin artırılması konusunda uygulanan politikaların yalnızca yasalar nezdinde ortaya konmaması, tüm topluma eğitimler yoluyla ile duyurulması ve öğretilmesi de önem taşımaktadır. Bu bağlamda, İstanbul Sözleşmesi gibi kadınları ve çocukları önceleyen; kadına karşı ayrımcılığın önlenmesine yönelik taraf devletlere yükümlülükler yükleyen sözleşmelerin tam anlamıyla uygulanmasını ön plana çıkaran tedbirlerin alınmasına öncelik verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Adak, N., Elmas, Ç., & Kuşoğlu, G.C. (2021). Does marital status affect violence against women? A perusal on Turkey. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (54), 149-64.
- Ak, İ.S. (2021). Engelli kadın ve kız çocuklarına yönelik şiddet raporu. *Van İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği (VİED)*, s. 1-48.
- Akgül Sarpkaya, O. (2013). Boşanmış kadınlarda toplumsal baskıya direnme stratejileri: Van Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (26).
- Amanpour, A., Ertal, E., Yıldız, S.N., & Çelik, F. (2020). Gebelik ve emzirme döneminde yakın eş şiddetinin maternal/fetal sağlığa ve beslenmeye etkileri. *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 1-8. <https://doi.org/10.33076/2020.BDD.1399>
- Avrupa Konseyi. Bakanlar Komitesi'nin Avrupa Cezaevi Kurallarına Dair Üye Devletlere Rec (2006) 2-rev Sayılı Tavsiye Kararı (İnternet). (Erişim Tarihi: 21.08.2023). Erişim Adresi: <https://rm.coe.int/cm-revision-of-epr-01072020-tr/1680a09978>
- Aydın Özkan, S., Karaca, T., & Bilgiç, D. (2019). Ebelik öğrencilerinin gebelikte şiddete yönelik mesleki rollerine ilişkin tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 6(1), 36-43. <https://doi.org/10.31125/hunhemsire.544124>
- Bilgili, F.F. (2022). Refakatçisiz göçmen kadınların göç deneyimi: Sivas örneği üzerinden karşılaştıkları sorun alanlarının incelenmesi. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*. 5(5), 407-23.
- Butler, J. (2018). Kırılğan Hayat. İstanbul: *MetisYayıncılık*.
- Can, Y., & Aksu, N.B. (2016). Boşanma sürecinde ve sonrasında kadın. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(58). <https://doi.org/10.17755/esosder.258824>
- Cesur Kılıçaslan, S., & Akkuş, P. (2016). Türkiye'de heteropatriarkal sistem baskısı altında LGBTİ'lerin sosyal hizmet ihtiyaçları. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 14(56), 28-54.
- Cingöz Ulu, B., Türkoğlu, B., & Sayılan, G. (2016). Kadın şiddet mağdurlarına yönelik tutumlarda mağdurun trans kimliğinin etkisi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19, 94-104.
- Çayır, K. (2018). Gruplararası İlişkiler Bağlamında Ayrımcılık. İçinde: Çayır K, Ayan M, Editörler. Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar. 3. Baskı. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*, s. 5-15.
- Çiçek, E., & Öncel, S. (2018). Engelli kadına yönelik şiddetin diğer boyutu: Cinsel şiddet. *Uluslararası Hakemli Kadın Hastalıkları ve Anne Çocuk Sağlığı Dergisi*, 13, 126-46.
- Çilli, B., Aydın Ateş, N., & Küğcümən, G. (2019). Gebelikte fiziksel ve ruhsal şiddet durumunda ebeklik yaklaşımı. *Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 1-14.
- Demir, Y., Özel, C., & Sütçü, S. (2022). Erken yaşta evliliklerin bireysel ve toplumsal sonuçları. *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*, 3: 49-62.
- Demirel, B., & Buz, S. (2021). Tek ebeveynli hanelerdeki kadınların rol ve sorumluluklarındaki değişimler ve deneyimledikleri güçlükler. *Akademik Hassasiyetler*, 8(17), 157-92.
- Demirel, E. (2023). Birleşmiş Milletler Kadın Birimi kadınlara yönelik şiddete #kayıtsızkalmayın çağrısında bulunuyor (İnternet). (Erişim Tarihi: 21.08.2023). Erişim Adresi: <https://turkiye.un.org/tr/160760-birlesmis-milletler-kadin-birimi-kadnlara-yonelik-siddete-kayitsizkalmayin-cagrisinda#:~:text=Son%20tahminlere%20göre%2C%20dünyada%2015,veya%20cinsel%20şiddete%20maruz%20bırakılıyor.&text=Yapılan%20araştırmalara%20göre%20dünya%20çapında,%40%271%20şiddeti%20raporluyor>
- Dil, S. (2017). Gebelikte görülen şiddeti artıran faktörler genel itibariyle ataerkil aile yapısı, düşük sosyoekonomik durum, işsizlik, alkol ve madde bağımlılığı ile ilişkilidir. *Türkiye Klinikleri J Psychiatr. Nurs. Special Topic*, 3(3), 197-203.
- Doğan, B., & Ölmezogulları, N. (2022). Türkiye'de işgücü piyasasında yaşanan cinsiyet ayrımcılığının kadın yoksulluğuna etkisi: Oaxaca-Blinder Ayrıştırma Testi ile Analizi. *Fiscaoeconomia*, 6(2), 478-98. <https://doi.org/10.25295/fsecon.1070212>
- dos Santos Gomes, C., Pirkle, C.M., Zunzunegui, M.V., Taurino Guedes, D., De Souza Barbosa, J.F., Hwang, & P., Guerra, R.O. (2018). Frailty and life course violence: The international mobility in aging study. *Arch Gerontol Geriatr* 76, 26-33. <https://doi.org/10.1016/j.archger.2018.02.002>
- Güneş, A. (2021). Uluslararası insan hakları hukuku bağlamında toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırmanın kavramsal analizi. *Sosyal Mucit Academic Review*, 2(1), 53-71.

- Ediz, A., & Altan, Ş. (2017). Türkiye’de kadına yönelik şiddet üzerine bir alan araştırması. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 397-410.
- Fiore, V., De Vito, A., Pontali, E., Lucania, L., Madeddu, G., & Babudieri, S. (2021). chronic viral hepatitis in the Italian prison setting: Prevalence, outcomes, literature needs and perspectives. *Healthcare*, 9(9), 1186-94. <https://doi.org/10.3390/healthcare9091186>
- Göregenli M. (2018). Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık. İçinde: Çayır K, Ayan M, Editörler. Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar. 3. Baskı. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*, s. 17-27.
- Güçlü Cihan, E., Özşahin, Z., & Karakayalı Ay, Ç. (2023). Reproductive health problems in refugee women. *Journal of Midwifery and Health Sciences*, 20(10), 1-6. <http://dx.doi.org/10.5152/JMHS.2022.221326>
- Güloğlu, F.K. (2019). Uluslararası çalışmaların gündeminde engelli kadın ayrımcılığının ifadesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 260-85.
- Güloğlu, T., & Güven Çepni, G. (2022). Dezavantajlı gruplar açısından yoksulluk profilleri. *Journal of Economics and Political Sciences*, 2(1), 81-102.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve TÜBİTAK. Ankara, 2019; s. 1-237.
- İlhan, Ü. D. (2020). 21. Yüzyılda çalışma hayatında bir damgalama ve sosyal dışlanma unsuru olmaya devam eden boşanma olgusu: Kadın çalışanlar üzerine nitel bir analiz. *İzmir İktisat Dergisi*, 35(3), 511-30. <https://doi.org/10.24988/ije.202035306>
- Kandiyoti, D. (2019). Ataerkil örüntüler. İçinde: Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: kimlikler ve toplumsal dönüşümler. 6. Baskı. Metis Yayınları, s. 185-97.
- Kart, E., & Öngör, H. (2023). Çalışan kadın yoksullar ve yoksulluğuna dair. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 22(1), 12-29. <https://doi.org/10.21547/jss.1197465>
- Kokanalı, D., & Engin Üstün, Y. (2019). Yaşlı kadınlarda üreme sağlığı. *Jinekoloji- Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*, 16(2), 97-100.
- Kokanalı, D., Karaca, M., Özel, Ş., & Engin Üstün, Y. (2018). Engelli kadınlarda üreme sağlığı. *Jinekoloji- Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*, 15(1), 28-30.
- Korkmaz Yaylagül, N., & Aslan, M. (2020). Yaşlılık, mültecilik ve sosyal dışlanma: Suriyeli yaşlı mültecilerin deneyimleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(4), 406-22. <https://doi.org/10.35379/cusosbil.772509>
- Meyer, S.R., Lasater, M.E., Lee, L., & Garcia-Moreno, C. (2020). Measurement of violence against women and disability: Protocol for a scoping review. *BMJ Open*, 10(12), e040104. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2020-040104>
- Nowakowski, A.C., & Sumerau, J. (2019). Women’s sexual health in later life: Gaps and opportunities in research and practice. *Women’s Health*, 15, 1-7. <https://doi.org/10.1177/1745506519878092>
- Orhan, S., & Özkan, E. (2020). Engelli kadın olmak. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 1-19.
- Pastor-Moreno, G., Ruiz-Pérez, I., Henares-Montiel, & J., Petrova, D. (2020). Intimate partner violence during pregnancy and risk of fetal and neonatal death: A meta-analysis with socioeconomic context indicators. *Am J Obstet Gynecol*, 222(2), 123-133.e5. <https://doi.org/10.1016/j.ajog.2019.07.045>
- Pathak, N., Dhairyawan, R., & Tariq, S. (2019). The experience of intimate partner violence among older women: A narrative review. *Maturitas*, 121, 63-75. <https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2018.12.011>
- Pekasil, A.N. (2022). Toplumsal cinsiyete dayalı cinsel şiddet sarmalı içinde göçmen kadınlar: Bağlamsal bir değerlendirme. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD)*, 12(2), 1441-60. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.1093320>
- Penal Reform International (2013). UN Bangkok Rules on Women Offenders and Prisoners: a short guide (İnternet). (Erişim Tarihi: 21.08.2023). Erişim Adresi: <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/07/PRI-Short-Guide-Bangkok-Rules-2013-Web-Final.pdf>
- Rathi, P., & Pachauri, J.P. (2017). Problems faced by divorced women in their pre and post-divorce period: A Sociological study with reference to district meerut. *J Pharmacogn Phytochem*, 7(1), 207-12.
- Reese Masterson, A., Usta, J., Gupta, J., & Ettinger, A.S. (2014). Assessment of reproductive health and violence against women among displaced Syrians in Lebanon. *BMC Womens Health*, 14(1), 25. <https://doi.org/10.1186/1472-6874-14-25>

- Sancar, S. (2020). Cinsiyet farklarını ve cinsiyete dayalı iktidar ilişkilerini anlamak. içinde: Erkeklik: İmkansız İktidar. 5. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları, s. 175-188.
- Sezgin, D., & Özcan, H. (2020). Gebelikteki şiddetin maternal-fetal etkileri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 270-8.
- Shirley-Beavan, S., Roig, A., Burke-Shyne, N., Daniels, C., & Csak R. (2020). Women and barriers to harm reduction services: A literature review and initial findings from a qualitative study in Barcelona, Spain. *Harm Reduct J*, 17(1), 78. <https://doi.org/10.1186/s12954-020-00429-5>
- Taşpınar, A., Sarıkaya Karabudak, S., Çoban, A., & Adana, F. (2021). Gebelikte aile içi şiddete maruz kalmanın postpartum depresyon ve maternal bağlanmaya etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1), 94-102. <https://doi.org/10.30569/adiyamansaglik.806662>
- Tokgöz Güneş, S., & Binboğa, G. (2021). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında kadın yoksulluğu ve sürdürülebilir kalkınma: Türkiye ölçeğinde bir inceleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(4), 1589-615. <https://doi.org/10.16953/deusosbil.1028748>
- Tosun, M., & Mutlu, Y. (2021). Mesafeleri aşan ses(sizlik): Diyarbakır'dan Çanakkale'ye güven(siz)lik anlatıları. *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 103-18. <https://doi.org/10.47613/reflektif.2021.17>
- Transgender Avrupa. TMM Update Trans Day of Remembrance 2022 (İnternet). (Erişim Tarihi: 21.08.2023). Erişim Adresi: <https://transrespect.org/en/tmm-update-tdor-2022>
- Van Hout, M.C., Fleißner, S., & Stöver, H. (2023). #Me too: Global progress in tackling continued custodial violence against women: The 10-year anniversary of the Bangkok Rules. *Trauma Violence Abuse*, 24(2), 515-29. <https://doi.org/10.1177/15248380211036067>
- Van Hout, M.C., & Mhlanga-Gunda, R. (2018). Contemporary women prisoners health experiences, unique prison health care needs and health care outcomes in Sub Saharan Africa: A scoping review of extant literature. *BMC Int Health Hum Rights*, 18(1), 31-42. <https://doi.org/10.1186/s12914-018-0170-6>
- Varışlı, B. (2021). Ataerkil kültürde boşanmış kadın olmak: Kuramsal bir bakış. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi 27(e-kitap), 143-53. <http://dx.doi.org/10.22559/folklor.1681>
- Yağmur, Y., & Aytakin, S. (2018). Mülteci kadınların üreme sağlığı sorunları ve çözüm önerileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*. 11(1), 56-60.
- Yeşil, P., Taşçı, S., & Öztunç, G. (2016). Yaşlı istismarı ve ihmali. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 128-34.
- Yılkan, İ., & Yaman, Ö.M. (2023). Boşanmanın deneyimlenmesi üzerine karma bir desen çalışması: Erkeklerin gözünden boşanma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(88), 2137-2159. <https://doi.org/10.17755/esosder.1302395>
- Yusufoğlu, Ö.Ş. (2017). Kadın yoksulluğu olgusuna sosyolojik bir yaklaşım: Elazığ örneği. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(2), 99-126.
- Zarei, F., Solhi, M., Merghati-Khoei, E., Taghdisi, M.H., Shojaeizadeh, D., & Nedjat, S. (2017). Development and psychometric properties of Social Exclusion Questionnaire for Iranian divorced women. *Iran Journal of Public Health*, 46(5), 640-649.
- Zhang, Y., Zou, S., Cao, Y., & Zhang, Y. (2012). Relationship between domestic violence and postnatal depression among pregnant Chinese women. *Int J Gynaecol Obstet*, 116(1), 26-30. <https://doi.org/10.1016/j.ijgo.2011.08.011>

Kültürel Farklılıkların Belirsizliğe Karşı Tutuma Etkisi*

Effect of Cultural Differences in Attitude Towards Uncertainty

ÖZET

Bu çalışmada kültürel farklılıkların belirsizliğe karşı tutuma etkisini araştırmak amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki 3 üniversiteden yabancı uyruklu öğrenciler, KKTC vatandaşı öğrenciler ve Türkiye'den okumaya giden öğrencilerle birlikte, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde öğrenim gören toplam 1230 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma verilerini toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Formu ve Belirsizliğe Karşı Tutum ölçeği kullanılmıştır. Bulgular üniversite öğrencilerinin belirsizliğe karşı tutumlarının cinsiyete göre anlamlı olarak değiştiğini göstermektedir. Yabancı uyruklu öğrencilerin belirsizliğe karşı tutum puanı ortalamaları Türk ve Türk kökenli üniversite öğrencilerine göre anlamlı ölçüde düşüktür. Öğrencilerin dini inançlarına ve okudukları bölümlere göre de analizler yapılmıştır. Bu sonuçlar Müslüman öğrencilerin diğer inançlara sahip öğrencilere göre daha fazla belirsizlik yaşadığını göstermektedir. Öğrenim gördükleri bölümlere göre yapılan değerlendirmede ise Güzel Sanatlarda okuyan öğrencilerin diğer bölümlerde okuyan öğrencilerden daha az belirsizlik yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bulgular ilgili literatür ışığında tartışılmış ve psikolojik danışmanlara ve diğer araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Belirsizlik, Belirsizliğe Tahammülsüzlük, Belirsizliğe Karşı Tutum Farkları, Kültürel Farklılık

ABSTRACT

In this study, it is aimed to investigate the Effect of Cultural Differences in Attitudes Towards Uncertainty. For this purpose, survey was conducted with the participation of a total of 1230 students from 3 universities which have foreign students, turkish students and cpriots in Turkish Republic of Northern Cyprus and Turkish Students from 19 Mayis Universtiy. Research hypotheses were tested with the analysis of the data by using Personal Information Form and Attitude Towards Uncertainty Scale. Findings showed that the attitude towards uncertainty of university students were significantly change according to gender. Mean points of attitudes towards uncertainty of foreign students were quite low from Turkish and Cypriot students. Tests were also conducted according the students' religious beliefs and departments. These findings showed that Muslim students have more uncertainty than the other students. The evaluation was based on departments of students showed that students of the Fine Arts have less uncertainty than students at other departments. The findings were discussed in light of the relevant literature and recommendations were made to psychological counselors and other researchers.

Keywords: Uncertainty, Intolerance of Uncertainty, Cultural Differences, Attitude Difference Against Uncertainty

GİRİŞ

Yaşam denilen süreç bir yandan inişli çıkışlı olduğu kadar, belirsizliklerin de yaşandığı oldukça karmaşık ve gizemli bir zaman dilimidir. Yaşam, statik değil dinamik bir sürecin anlatımı olduğuna göre, bireyin tüm çabaları, doğumdan itibaren kendini ve çevresini tanıyarak arzu ettiği bir varoluşu gerçekleştirmeye dönüktür. Bireylerin içinde buldukları durumu oluşturan faktörlerin sayısı arttıkça ve belirsizleştikçe kararların verilmesi ve uygulanmasında sorunlar doğmakta, bu da bireyin kişisel gelişimini ve gerçekleştirmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu çaba her an yeni kararlar vermeyi ve uygulamayı gerektirmektedir. Bu nedenle yaşam, yeni kararların ve uygulamaların bir bütünü olarak da tanımlanmaktadır. Bireylerin içinde buldukları durumu oluşturan faktörlerin sayısı arttıkça ve belirsizleştikçe kararların verilmesi ve uygulanmasında sorunlar doğmakta, bu da bireyin kişisel gelişimini ve gerçekleştirmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

* Bu çalışma birinci yazarın, ikinci yazar danışmanlığında yapılan Yüksek Lisans Tezine aittir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, Artvin/Türkiye. ORCID: 0000-0001-6860-815X. ROR ID: <https://ror.org/02wcpmn42>

² Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Emekli Öğretim Üyesi, Samsun, Türkiye. ORCID: 0000-0003-0135-0566. ROR ID: <https://ror.org/028k5qw24>

Emel Uysal Atabay¹
Kurtman Ersanlı²

How to Cite This Article

Uysal Atabay, E. & Ersanlı, K. (2024). "Kültürel Farklılıkların Belirsizliğe Karşı Tutuma Etkisi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:1; pp:128-135. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10620064>

Arrival: 08 December 2023
Published: 31 January 2024

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Karar verme oldukça fazla bilişsel işlemleri kapsayan ve bireyin hayata dair tutumu ile doğrudan ilişkili bir süreçtir. Bu sürecin işleyişi aynı bireyin içinde bulunduğu durumun belirlilik düzeyi ve ortaya çıkabilir sonuçların önceden tahmin edilebilir olmasıyla ilişkilidir. Birden fazla seçeneği olan kararlar bireyler açısından daha fazla güçlük ortaya çıkarmaktadır. Bu karmaşık durum bireyde strese yol açmaktadır. Bu karar karmaşıklığı bireyi karar vermede olumsuz etkiler (Shiloh, Koren ve Zakay, 2001).

Karar vermeyi engelleyen birçok etmen bulunmaktadır. Genel olarak; amaçların iyi anlaşılması, bilgi eksikliği, zaman kısıtlılığı, bedensel ve ruhsal hastalıklar, aceleci kişilik yapısı, seçenekleri doğru değerlendirememek kararsızlığa neden olabilmektedir (Kuzgun ve Bacanlı, 2005). Karar verme eylemi anlık değildir ve çeşitli aşamalardan oluşmaktadır. Bu aşamalar; ilk olarak karar verme ihtiyacı duyulan durumu bireyin farkına varması ve bu durumu tanımlayabilmesi, karar verme ihtiyacı duyulan durum ile ilgili bilgi toplayarak olasılıkların belirlenebilmesi, toplanan bu olasılıkların gerekli incelemelerinin ve değerlendirmesinin yapılması, kişinin hayatı bakımından en iyi yönde ve en etkili sonuçları getirecek olan durumu seçerek buna göre uygulamaya geçmesi, uzun bir çaba sonucu ulaştığı sonuçları inceleyerek ihtiyaç duyuyorsa yeniden seçim yapması ve bireyin yapmış olduğu seçimle ilgili sosyal çevresinden geri bildirim alması olarak açıklanmaktadır (Philips, Pazenla ve Ferrin, 1984).

Belirsizlik durumları insanda çok ciddi gerilim ve stres yaratır. Bu da beyin tarafından tehlike sinyali olarak algılanır ve bu durumda adrenalin hormonu devreye girer. Adrenalin hormonu tehdit karşısında salgılanan ve kaç ya da savaş tepkisine neden olan hormondur. İnsanların ilkel çağlarda bu sayede tehlikelerden kaçabilmiş olduğu ve bu şekilde hayatta kalabildiği düşünülmektedir. Bilgi ise belirsizliği ortadan kaldırmaya yarayacak en önemli silahtır. Bilirseniz daha az endişe duyur ve daha az belirsizlik yaşarsınız (Toledo, 2014).

Bireyin yaşaması olası olan belirsizliklerin içeriklerinin oluşmasında kültürün etkisi göz ardı edilemez. Kültür de diğer psikolojik ve sosyal kavramlar gibi değişik şekilde ifade edilegelmiştir. Kültür'ü Hofstede; "aynı sosyal çevre içinde yaşanmış ya da yaşanan olayların paylaşılmasıyla öğrenilen kolektif bir olgu olarak tanımlarken, "sosyal yaşamı" ise yazılmamış kurallarından oluşan ve bir grup insanı diğerinden ayırt eden insan aklının kolektif zihin programlaması olarak tanımlamaktadır. Bu programlama insan doğası, kültür ve kişilik olmak üzere üç boyutlu bir süreçten oluşmaktadır (Hofstede, 2010).

Kültür ya da uygarlık, kişinin bir topluluğun parçası olarak kazandığı bilgi, inanç, sanat, ahlak, gelenek ve göreneklerle tüm kabiliyet ve alışkanlıklarını kapsayan kompleks bir bütünden oluşmaktadır. Kültür, bir toplulukta geçerli olan ve gelenek halinde sürdürülen her türlü dil, duygu, düşünce, inanç, sanat ve yaşayış öğelerinin tümüdür (Turan, 2012). Kültüre duyarlı psikolojik danışmanlar, diğer kişiler üzerinde sosyal etki yapacak bilgiye sahip olup; kültürel iletişim farklılıkları hakkında bilgi sahibidirler. Azınlık gruplarla yapılacak görüşmelerde hangi davranışların görüşmeye zarar vereceği ya da faydalı olacağı konusunu bilirler. Kültüre duyarlı psikolojik danışmanlar, ırkın, kültürün, etnik yapıların ve kişiliğin oluşmasını, mesleki seçimleri, psikolojik rahatsızlıkların ortaya çıkma biçimini, yardım arama davranışını ve psikolojik danışma yaklaşımlarının soruna uygun olup olmamasını nasıl etkileyeceğini bilirler (Kalafat, 2014).

Kültür, ait olunan yaşama biçimleri doğrultusunda tanımlandığı için, çeşitli yaşama biçimlerinin ve farklı tanımların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bütün tanımların çıkış noktası yaşama biçimleridir. İnsanların duygu, düşünce, inanç, ahlak, eylem ve yönelimlerinden meydana gelen yaşama biçimleri esasen toplum yapısına göre anlam ve nitelik kazanır. Anlaşıyor ki, toplumsal yapı ruhsal ve toplumsal yaşamı da belirlemektedir. Toplumun özelliklerine göre bireylerin toplumsal ve ruhsal dünyaları, dünyayı algılayış biçimleri ile yaşamdan beklentileri farklılaşır. Doğan (2008) ise kültürü, kişilerin parçası oldukları topluluk içinde şekil bulan kendine has yaşama şekli ve alışkanlıklarını bulandıran ruhsal ve toplumsal algı ile birlikte ortaya koyduğu hayali, düşünerek varılabilen ve toplumsal bir süreç olarak tanımlamaktadır.

Tüm bu açıklamalar doğrultusunda bakıldığında belirsizlik ve belirsizliğe karşı tutumun bireyin kendini gerçekleştirmedeki etkileri göz önüne alındığında bu araştırmanın insan yaşamındaki önemi açıkça anlaşılmaktadır. Her ne kadar üniversiteye girişte meslek seçimi konusunda çok önemli bir adım atılmış da olsa; mezuniyet sonrası doğan geleceğe ilişkin belirsizlikler, çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Böyle bir durumda bireyin belirsizliklere karşı duygu, düşünce ve tutumunun ve bunları doğuran nedenlerin bilinmesi, bireye verilebilecek başta psikolojik olmak üzere her türlü yardımın içeriğinin belirlenmesini kolaylaştıracağı söylenebilir.

Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Üniversite öğrencilerinin belirsizliğe karşı tutumu cinsiyetlerine göre anlamlı olarak değişmekte midir?
2. Üniversite öğrencilerinin belirsizliğe karşı tutumu öğrenim gördükleri programlara göre anlamlı olarak değişmekte midir?

3. Üniversite öğrencilerinin belirsizliğe karşı tutumu dini inançlarına göre anlamlı olarak değişmekte midir?
4. Üniversite öğrencilerinin belirsizliğe karşı tutumu milliyetlerine göre anlamlı olarak değişmekte midir?

YÖNTEM

Bu çalışma üniversite öğrencilerinin kültürel farklılıklarına göre belirsizliğe karşı tutumlarının belirlenmesini amaçlayan betimsel nicel bir araştırmadır. Bu amaçla, veri toplama amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ile “Belirsizliğe Karşı Tutum Ölçeği” (Ersanlı & Uysal, 2015) kullanılmıştır. Araştırma verileri Ondokuz Mayıs Üniversitesinde öğrenim gören Türk öğrenciler, KKTC’de bulunan Girne Amerikan Üniversitesi, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Yakın Doğu Üniversitesi’nde öğrenim gören Türk ve Yabancı uyruklu öğrencilerden oluşan çalışma grubundan toplanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 18.00 paket programı kullanılarak analiz edilmiş ve bulgular literatürdeki benzer ve farklı sonuçlara ulaşmış araştırmalarla birlikte tartışılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Ondokuz Mayıs Üniversitesi’nde öğrenim gören Türk öğrenciler, KKTC’de bulunan Girne Amerikan Üniversitesi, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Yakın Doğu Üniversitesi’nde öğrenim gören Türk ve Yabancı uyruklu öğrenciler oluşturmaktadır. Evren Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri, Sağlık Bilimleri, Güzel Sanatlar ve Mühendislik-Mimarlık öğrencilerinden oluşmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise ilgili fakültelerde öğrenim gören 1230 (543 kız, 687 erkek) öğrenciden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Örneklem alınan üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerini, öğrenim gördükleri fakülteleri, dinlerini ve milliyetlerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formudur.

Belirsizliğe Karşı Tutum Ölçeği

Ersanlı ve Uysal (2015) tarafından geliştirilen Belirsizliğe Karşı Tutum Ölçeği, 15 maddeden oluşmaktadır. Temel bileşenler analizine göre ölçek tek faktörlü yapıdadır. Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı $\alpha=.90$ bulunmuştur. Belirsizliğe Karşı Tutum Ölçeği’ni test etmek amacıyla, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (Sarı, Dağ; 2009) ile birlikte Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 304 öğrenciye uygulanarak ölçekler arası ilişki incelenmiştir. Buna göre Belirsizliğe Karşı Tutum Ölçeği ile Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki gözlenmiştir ($r = .85, p < .01$). Güvenirlik çalışması, 304 kişilik örneklem grubu üzerinden hesaplanmıştır. Veriler üzerinde yapılan analize göre, ölçeğin iç tutarlık katsayısı $\alpha=.89$ bulunmuştur. Ölçek formu “Hiç Katılmıyorum” ile “Tamamen Katılıyorum” arasında 1’den 5’e kadar derecelendirilen beşli likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 15, en yüksek puan ise 75’tir.

İşlem

Araştırmaya konu olan veriler Ondokuz Mayıs Üniversitesinde öğrenim gören Türk öğrenciler ile KKTC’de bulunan Girne Amerikan Üniversitesi, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Yakın Doğu Üniversitesi’nde öğrenim gören Türk ve Yabancı uyruklu öğrencilerden toplanmıştır. Uygulamalar araştırmacının gözetimi ve denetimi altında gerçekleştirilmiştir. Uygulamalar gerçekleştirilmeden önce öğrencilere araştırmanın amacı, veri toplama aracının nasıl cevaplanacağı, araştırmaya katılmanın gönüllü olduğu, verdikleri cevapların gizli kalacağı, ölçekte doğru ya da yanlış bir madde olmadığı konusunda bilgi verilmiştir. Yabancı öğrencilere uygulanmış form asıl form tercüme edilip, uzman kişilerce kontrol edilerek oluşturulmuştur. Yaklaşık 5-10 dakika süren uygulamalarda herhangi bir sorunla karşılaşılmamıştır.

Veri Analizi

Uygulamada elde edilen veriler SPSS 18.00 istatistik paket programına aktarılmıştır. Öncelikle kayıp veri kontrolü yapılmış ardından araştırmada toplanan verilerin genel olarak betimlenmesi amacıyla frekans dağılımına bakılmıştır. Böylelikle araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin cinsiyete, milliyete, dini inançlarına ve okudukları bölümlere göre dağılımlarına bakılmıştır. Üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre puanlarının karşılaştırılması, gruplar arasında gözlenen farkların istatistiksel olarak manidar olup olmadığına bakmak amacıyla İlişkisiz Örneklem t-Testi yapılmıştır (Büyüköztürk, 2011).

Üniversite öğrencilerinin okudukları bölüm, milliyet ve dini inançlarına göre örneklem ortalaması arasındaki farkın sıfırdan farklı şekilde farklı olup olmadığını test etmek amacıyla İlişkisiz Örneklem İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi yapılmıştır. Araştırmada tüm analizler için anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır.

BULGULAR

Üniversite öğrencilerinin belirsizliğe karşı tutumu cinsiyetlerine göre anlamlı olarak değişmekte midir?

Üniversiteli kız öğrencilerin belirsizliğe karşı tutum puanının erkek öğrencilerin puanlarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği t-Testi ile test edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1 : Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Belirsizliğe Karşı Tutumlarına Ait t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{x}$	df	SD	t	p
ERKEK	687	45.7438	11.17440			
KIZ	543	50.4346	11.30714	1228	7.272	.000

P<.001

Tablo 1’de görüldüğü üzere, üniversite öğrencilerinin belirsizliğe karşı tutumları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t(1228)= 7,272$ ve $p<.001$). Üniversite öğrencilerinin belirsizliğe karşı tutum puanları dikkate alındığında, kız öğrencilerin belirsizliğe karşı tutum puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Üniversite öğrencilerinin belirsizliğe karşı tutumu öğrenim gördükleri programlara göre anlamlı olarak değişmekte midir?

Fen Bilimleri ve Mühendislik-Mimarlık programlarında okuyan öğrencilerin belirsizliğe karşı tutum puanlarının diğer programlarda okuyan öğrencilerin puanlarına göre anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediği Tek Yönlü Varyans Analizi ile test edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Üniversite Öğrencilerinin Okudukları Bölümlere Göre Belirsizliğe Karşı Tutumlarına Ait Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Bölümler	N	$\bar{x}$	SD	F	p
Sosyal Bilimler	472	48,7899	11,7860		
Fen Bilimleri	146	47,6301	10,9620		
Güzel Sanatlar	83	46,1687	11,6909	2,708	.029
Sağlık Bilimleri	142	48,8944	12,3505		
Mühendislik-Mimarlık	387	46,5969	10,8211		
Toplam	1230	47,8006	11,4886		

P<.05

Tablo 2’de görüldüğü üzere üniversite öğrencilerinin puanlarının ortalamalarına bakıldığında Sağlık Bilimlerinde okuyan öğrencilerin diğer bölümlerde okuyan öğrencilerden daha fazla belirsizlik yaşadığı söylenebilir. Güzel Sanatlarda okuyan öğrencilerin ise belirsizliğe karşı tutum puanları ortalaması en düşüktür. Buna dayanarak Güzel Sanatlarda okuyan öğrencilerin daha az belirsizlik yaşadığını söylemek mümkündür.

Tablo 3: Üniversite Öğrencilerinin Okudukları Bölümlere Göre Belirsizliğe Karşı Tutum Farklarına Ait Tukey HSD Sonuçları

Bölümler	Bölümler arası farklar	p
Sosyal Bilimler – Fen Bilimleri	1.16	.822
Sosyal Bilimler – Güzel Sanatlar	2.62	.305
Sosyal Bilimler – Sağlık Bilimleri	-.10	1.00
Sosyal Bilimler – Mühendislik Mimarlık	2.20	.042*
Fen bilimleri – Güzel Sanatlar	1.46	.886
Fen Bilimleri – Sağlık Bilimleri	-1.26	.883
Fen Bilimleri – Mühendislik Mimarlık	1.03	.886
Güzel Sanatlar – Sağlık Bilimleri	-2.73	.421
Güzel Sanatlar – Mühendislik Mimarlık	-.48	.998
Sağlık Bilimleri – Mühendislik Mimarlık	2.29	.246

*P<.05

Tablo 3’de çoklu karşılaştırma testlerinden (post-hoc test) ortalama puanların çoklu karşılaştırması amacıyla Tukey HSD testi sonuçları yer almaktadır. Görüldüğü üzere üniversite öğrencilerinden yalnızca Sosyal bilimler ve Mühendislik – Mimarlık bölümleri arasında belirsizliğe karşı tutumlarında anlamlı farklılık olduğu gözlenmiştir ($p<.05$). Üniversite öğrencilerinin belirsizliğe karşı tutumlarının inançlarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği Tek Yönlü Varyans Analizi ile test edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 4’de sunulmaktadır.

Tablo 4 : Üniversite Öğrencilerinin Dini İnançlarına Göre Belirsizliğe Karşı Tutumlarına Ait Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Dini İnanç	N	$\bar{x}$	SD	F	p
Müslüman	818	49.2445	11.5519		
Hristiyan	270	44.2148	9.9432		
Budist	21	48.1905	10.6377	14.649	.000
Ateist	121	45.9256	12.4867		
Toplam	1230	47.8006	11.4886		

P<.001

Üniversite öğrencilerinin belirsizliğe karşı tutumu dini inançlarına göre anlamlı olarak değişmekte midir?

Tablo 4’de görüldüğü gibi üniversite öğrencilerinin belirsizliğe karşı tutumları dini inançlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir (p<.05). Üniversite öğrencilerinin dini inançlarına göre belirsizliğe karşı tutum puan ortalamalarına bakıldığında Müslüman öğrencilerin diğer inançlara sahip öğrencilere göre daha fazla belirsizlik yaşadığı söylenebilir. Yine ortalama puanlara bakarak Hristiyan öğrencilerin ise diğer dini inançlara sahip öğrencilerden daha az belirsizlik yaşadığını söylemek mümkündür.

Üniversite öğrencilerinin belirsizliğe karşı tutumu milliyetlerine göre anlamlı olarak değişmekte midir?

Üniversite öğrencilerinin belirsizliğe karşı tutumu milliyetlerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way Anova) ile test edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 5’de sunulmaktadır.

Tablo 5 : Üniversite Öğrencilerinin Milliyetlerine Göre Belirsizliğe Karşı Tutumlarına Ait Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Milliyet	N	$\bar{x}$	SD	F	p
TC	621	49,6800	11,7922		
KKTC	133	49,4436	14,2400		
Diğer	476	44,8739	9,4657	26,196	.000
Toplam	1230	47.8006	11.4886		

P<.001

Tablo 5’de görüldüğü üzere üniversite öğrencilerinin belirsizliğe karşı tutumları milliyetlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir (p<.001). Bulgular Türk kökenli öğrencilerin (TC ve KKTC) belirgin bir şekilde diğer milliyetlerden olan öğrencilere göre daha çok belirsizlik yaşadığını göstermektedir.

TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin belirsizliğe karşı tutumlarında kültürel etkilerin rolü incelenmiştir. Belirsizliğe karşı tutum puanlarının ortalamaları dikkate alındığında kız öğrencilerin puanlarının erkek öğrencilerin puanlarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bir araştırmada yalnızlık ile yaşam doyumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Üniversite öğrencilerinin yaşam doyum düzeyleri cinsiyete göre bakıldığında erkek öğrencilerin yaşam doyumlarının kız öğrencilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bugay, 2007).

Mayda ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmada tıp fakültesinde okuyan kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği puanlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Mayda, 2014). Araştırmanın sonucuna göre değerlendirilecek olunursa bu durumu tek bir bölümde okuyan öğrenciler üzerinde yapılan bir araştırma olduğundan kaynaklandığı düşünülebilir. Bununla birlikte Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği ile Belirsizliğe Karşı Tutum Düzeyleri Ölçeği her ne kadar paralel ölçekler olarak görünse de içerik olarak farklı oldukları düşünülebilir. Bu da Belirsizliğe Karşı Tutum Düzeyleri Ölçeğinin özgün bir ölçek olduğu sonucunu doğurmaktadır.

Belirsizliğe karşı tutum puanlarının ortalamaları dikkate alındığında Sağlık Bilimlerinde okuyan öğrencilerin puanlarının diğer bölümlerde okuyan öğrencilerin puanlarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. En düşük puan ortalamasına ise Güzel Sanatlarda okuyan öğrencilerinin sahip olduğu görülmektedir. 2013 yılında Topoğlu ve Öney tarafından yapılan araştırmada güzel sanatlar bölümü öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin eleştirel düşünmenin açık fikirlilik, analitiklik, kendine güven, sistematiklik, doğruyu arama, meraklılık alt boyutlarında da orta düzeyde oldukları görülmektedir (Topoğlu ve Öney, 2013).

Bu sonuca bakarak Güzel Sanatlarda okuyan öğrencilerin eleştirel düşünme ve alt boyutları çerçevesindeki becerileri düşünüldüğünde problem çözme becerilerinin de orta düzeyde olduğu söylenebilir. Bu bulgulara göre Güzel Sanatlar öğrencilerinin, belirsizliğe karşı tutumlarının düşük olması beklenebilir.

Her bir dinin kendi içinde kendi değişmez kuralları, sosyal normları, ritüel uygulamaları, değerleri ve herhangi bir kültürel grubu tanımlayan farklı özellikleri vardır (Johnson ve diğerleri, 2013). Bu noktadan yola çıkarak farklı dini grupların iyi olma durumu, sorun çözme şekli ve belirsizlik düzeyleri arasında farklılıklar olabileceği düşünülmektedir. “Protestanlar, Yahudiler ve Katolikler arasında İyi Olma, Varoluşçu İnançlar ve Sosyal Memnuniyet” adlı çalışmada Yahudilerin yaşam doyumlarının, iyi olma halinin ve mutluluğunun diğer dinlerde çok daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yine aynı çalışmada Protestanların sosyal doyumlarının Yahudilerin yaşam doyumlarından çok daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır (Cohen ve Hall, 2009). Bu çalışma farklı dini grupların sorun çözme şekli, mutluluk ve belirsizliğe yaklaşım gibi bireylerin kendi hayatlarına dair önemli durumların farklılıklar içerdiği fikrini destekler niteliktedir.

2007 yılında yapılmış başka bir çalışmada ise Müslüman ve Hristiyan öğrenciler arasında iyimserlik, yaşam doyumunu, depresyon, bedensel sağlık, pozitif duygu ve içe yönelik ve dışa yönelik dinsel bakımından kıyaslamalar yapılmıştır. Bu kıyaslamalarda Müslüman öğrencilerin Hristiyan öğrencilerden daha iyimser bir yaklaşım içinde oldukları, Müslüman öğrencilerin depresyon seviyelerinin Hristiyan öğrencilerden düşük olduğu, yine Müslüman öğrencilerin pozitif duygularının Hristiyan öğrencilerden daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bununla birlikte yaşam doyumları açısından bu öğrencileri arasında anlamlı bir fark olmadığı belirtilmiştir (Meshreki, 2007). Bu çalışmada ise, Müslüman öğrenciler ile Hristiyan öğrencilerin belirsizliğe karşı tutumları anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Müslüman öğrencilerin belirsizlik puanları Hristiyan öğrencilerinin belirsizlik puanlarından daha yüksektir. Bu sonuç Müslüman öğrencilerin Hristiyan öğrencilerden daha çok belirsizlik yaşadığı durumunu ortaya koymaktadır.

Daha önce Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında yapılan kıyaslamada bu durumun tersini düşündürecek sonuçlar ortaya konmuştur. Müslüman öğrencilerin depresyon seviyelerinin düşük olması, iyimserlik ve pozitif duygularının yüksek olması bu özelliklere sahip bireylerin belirsizlik puanlarının da düşük olması olası bir durumdur. Müslümanlığın diğer inançlara göre daha derin bir anlam içermesi bu anlama ulaşmanın beraberinde belirsizliklerin doğmasına yol açabileceği söylenebilir.

Üniversite öğrencilerinin belirsizliğe karşı tutumları milliyetlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Bulgular Türk kökenli öğrencilerin (TC ve KKTC) belirgin bir şekilde diğer milliyetlerden olan öğrencilere göre daha çok belirsizlik yaşadığını göstermektedir. Yurt dışında 200 farklı ülkeden 40 bin öğrencinin katılımıyla yapılmış bir çalışmada öğrencilerin yaşam doyumları, öznel mutluluk, psikolojik iyi oluş, sosyal bağlantı, yalnızlık ve algılanan stres düzeyleri ülkeler arasında kıyaslanmıştır. Bu çalışmadan çıkan sonuçlara göre Türkiye, İran, Rusya, İngiltere gibi ülkelerinde arasında bulunduğu yaşam doyumunu en düşük 10 ülke arasında yer almıştır. Psikolojik iyi oluş bakımından yapılan kıyaslamada ise yine en düşük 10 ülke arasında yer almıştır. (Breines, 2014). Yaşam doyum düzeyinin, belirsizlik ile ters orantılı olduğu düşünülürse bu bulgular mevcut çalışmayı destekler niteliktedir.

Doğu Avrupa Ülkesi ve Türkiye arasında mutluluk determinantları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Farklı milliyetlerden katılımcıların olduğu bu çalışmada Doğu Avrupa ve Türkiye'nin genel mutluluk puan ortalamalarına bakıldığında Türkiye'nin puanlarının Doğu Avrupa'dan anlamlı farklılık gösterdiği ve Türkiye'nin puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Atay, 2012). Bulgular farklı milliyetlere mensup bireylerin farklı yaklaşımlar sergilediğini göstermektedir. Güney Afrika ve Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş ve yaşam doyumunu çeşitli değişkenler açısından incelendiği bir diğer çalışmada, Güney Afrika'daki üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş ve yaşam doyumunu ortalama puanlarının Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş ve yaşam doyumunu ortalama puanlarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Dost, 2010). Hofstede tarafından tanımlanan “belirsizlikten kaçınma” boyutuna ait araştırmasından 40 ülkenin puanları dikkate alındığında, Türkiye belirsizlikten kaçınmanın yüksek olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Diğer ülkeler açısından incelendiğinde Türkiye gibi Japonya, Fransa, Portekiz, Kore, Yunanistan, İspanya ve Arjantin gibi ülkelerin de belirsizlikten kaçınma düzeyleri yüksek olan ülkeler arasında yer aldığı görülmektedir.

Belirsizlikten kaçınma bir toplumdaki tolere edilemeyen belirsizlik derecesi olarak tanımlanmaktadır. Belirsizlikten kaçınmanın yüksek olduğu toplumlarda insanlar plansız ve riskli durumlarda rahatsızlık hissederken, belirsizlikten kaçınmanın düşük olduğu toplumlarda insanlar risk almaya daha çok meyillidirler ve belirsizliği daha çok tolere edebilirler (Tıgılı, 2006.).

Çalışmanın bulguları özetle; üniversite öğrencisi kızların erkeklerden, sanata yönelik programlarda okuyanların diğerlerine, Türklerin diğerlerine, Müslümanların diğer din mensuplarına göre daha çok belirsizlik yaşadıkları sonucuna varılmıştır.

Bu vargıya dayalı olarak bireylerin belirsizliği yaşama düzeylerinin, bireylerin cinsiyetine, mesleğine, dini inanç ve milliyetine göre değişebileceğini söyleyebiliriz.

Varılan bu sonuca göre;

- ✓ Üniversite müfredat programlarına bireyi yaşama etkin olarak hazırlayacak bir içeriğe sahip olmasını sağlayacak düzenlemelerin yapılması;
- ✓ Bu çalışmada kullanılan ölçekle yapılan ilk çalışma olduğunu düşünüldüğünde; belirsizlikleri yaşama konusunda daha net bilgiler toplayabilmek için benzer çalışmaların farklı popülasyonlarda da yapılması;
- ✓ Üniversite öğrencilerinin belirsizliğe karşı tutum düzeylerinin bu tutumu etkileyebileceği düşünülebilen farklı değişkenlerle de yapılması;
- ✓ Üniversite öğrencilerinin milliyetleri ve dini inançların belirsizliğe karşı tutum düzeylerine etkisi farklı araştırmalarla test edilerek sağlıklı sonuçlara ulaşılmasını önerebiliriz.

KAYNAKÇA

- Atay, B. (2012). Happiness in East Europe in Comparison with Turkey (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul .
- Bugay, A. (2007). "Loneliness and Life Satisfaction of Turkish University Students". 4. International Conference on Interdisciplinary Social Sciences, (s 371-376), Salford University, United Kingdom
- Büyüköztürk, Ş. (2011). Veri Analizi El Kitabı, Pegem Akademi, Ankara.
- Breines (2014). UC Berkeley Greater Good Science Center, "Which Countries Are Happiest in The Science of Happiness?"
- Cohen, A. ve Hall, D. E. (2009). "Existential Beliefs, Social Satisfaction, and Well-Being Among Catholic, Jewish, and Protestant Older Adults". The International Journal for the Psychology of Religion, s 39-54.
- Doğan, İ. (2008). Sosyoloji - Kavramlar ve Sorunlar, Pegem Akademi, Ankara.
- Dost, M. T. (2010)." Güney Afrika ve Türkiye'deki Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Öznel İyi Oluş ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi ." Eğitim ve Bilim, s 75-89.
- Ersanlı, K. & Uysal, E. (2015). Belirsizliğe Karşı Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (54).
- Hasanoğlu, A. (2014), "Belirsizlikle Başa Çıkma Sanatı", Radikal.
- Hofstede, G. J. (2010). Cultures and Organizations : Software of the mind : Intercultural cooperation and it's importance for survival/3rd Edition. USA: The McGraw-Hill Companies.
- Johnson, K. A., Li, Y. J., Cohen, A. B., & Okun, M. A. (2013). Friends in high places: The influence of authoritarian and benevolent god-concepts on social attitudes and behaviors. *Psychology of Religion and Spirituality*, 5(1), 15–22.
- Kalafat, Y. B. (2014). Çok Kültürlü Psikolojik Danışma. E. A. Şahin içinde, Psikolojik Danışma Kuramları (s 361-378), Lisans Yayıncılık, İstanbul.
- Kuzgun, Y. & Bacanlı, F. (2005). Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçlar Dizisi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Mayda, A. S. (2014). Bir Tıp Fakültesi 4,5 ve 6. Öğrencilerinde Gelecek ile İlgili Kaygı Durumunun Değerlendirilmesi. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, s 7-13.
- Meshreki, L. M. (2007). "Religiosity, Health and Well-Being Among Middle Eastern/Arab Muslims and Christians in the Usa: A Study of Positive Emotion as A Mediator", University of Rhode Island
- Phillips, S.D., N.J. Paziienza & H.H. Ferrin. (1984). Decision-Making Styles and Problem-Solving Appraisal. Journal of Counseling Psychology. 31(4), 497-502.

Sarı, S. & Dağ, İ. (2009). Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği, Endişe ile İlgili Olumlu İnançlar Ölçeği ve Endişenin Sonuçlar Ölçeği'nin Türkçe Uyarlanması Geçerliliği ve Güvenilirliği. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 261-270.

Shiloh, S., Koren, S. & Zakay, D. (2001). "Individual Differences in compensatory decision making style and need for closure as correlates of subjective decision complexity and difficulty". *Personality and Individual Differences*. Vol: 699-710.

Tıgılı, Ü. S. (2006)." Hofstede'nin "Belirsizlikten Kaçınma" Kültürel Boyutunun Yönetmel - Örgütsel Süreçlere ve Pazarlama Açısından Tüketici Davranışlarına Etkisi". *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, s 327-342.

Toledo, S. D. (2014)., "Neden Doğumdan Korkarız?" *Hürriyet Aile*.

Topoğlu, O. ve Üney, E. (2013). "Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitim Bölümü Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenlerle İlişkisinin Değerlendirilmesi". *Turkish Studies- International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, s 1301-1312.

Turan, Ş. (2012). *Türk Kültür Tarihi, Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe* , Bilgi Yayınevi, Ankara

Eğitimin Demokratikleşme Sürecine Etkisi

The Impact of Education on the Democratization Process

ÖZET

Türk toplumunda demokratikleşme sürecinde eğitimciler daima öncülük yapmış, demokrasi kavramının toplumun alt kesimlerinde özümsemesinde büyük rol oynamıştır. Bu araştırmada eğitimin, bir toplumun demokratikleşmesi sürecine etkisi irdelenmiştir. Öğretmen yetiştirme politikasının demokrasi eğitimi üzerindeki etkileri araştırmaya dayanak olmuştur. Değişen şartlar gereği öğretmenlerimizin demokrasi eğitimi konusunda sahip olduğu düşünceler ve bilgiler ölçülerek öğretmen yetiştirme politikalarının gelecekte değiştirilmesine dayanak olabileceği düşüncesiyle çalışma yapılmıştır.

Çalışma kapsamında Karaman il merkezinde bulunan 10 adet ilköğretim okulunda aktif olarak görev alan 102 öğretmene anket uygulanmıştır. Katılımcıların demokratik tutum ve davranışları incelenmiş ve demokratikleşme sürecine katkıları araştırılmıştır. İki aşamadan oluşan anket sorularının içeriği öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarını belirlemeye yöneliktir. Anketin ilk aşamasında kişisel bilgiler, ikinci aşamasında ise öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır.

Çalışma sonucunda öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%95.5) günümüzde en iyi idare şeklinin demokrasi olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların %72.5'i demokrasi kavramını insan hak ve özgürlükleri olarak algılamaktadır. Eğitimde demokratikleşme sürecinde sosyal sınıf farklılıkları ve kaynak eksikliğinin bir engel olarak ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi Eğitimi, Demokratik Eğitim, Okul, Öğretmen.

ABSTRACT

Educators have always been pioneers in the democratization process in Turkish society and have played a major role in the assimilation of the concept of democracy in the lower segments of society. In this study, the impact of education on the democratization process of a society is examined. The effects of teacher training policy on democracy education have been the basis of the research. Due to the changing conditions, the study was conducted with the idea that the thoughts and knowledge of our teachers about democracy education could be measured and could be the basis for changing teacher training policies in the future.

Within the scope of the study, a questionnaire was applied to 102 teachers actively working in 10 primary schools in the center of Karaman province. The democratic attitudes and behaviors of the participants were examined and their contributions to the democratization process were investigated. The content of the survey questions, which consisted of two stages, was aimed at determining the democratic attitudes and behaviors of the teachers. In the first stage of the questionnaire, personal information was collected and in the second stage, questions were asked to determine teachers' democratic attitudes and behaviors.

As a result of the study, the majority of the teachers (95.5%) stated that democracy is the best form of government today. 72.5% of the participants perceived the concept of democracy as human rights and freedoms. Social class differences and lack of resources were found to be an obstacle in the process of democratization in education.

Keywords: Democracy Education, Democratic Education, School, Teacher.

GİRİŞ

Günümüzde demokrasi toplumların yapısını hukuken ve yönetsel açıdan geliştiren bir olgudur. Bu, günümüz toplumlarında ulaşılması gereken en önemli ütopya haline gelmiştir (Özpolat, 2010). Eğitim sisteminin mihenk taşı öğretmendir. Öncelikle eğitimcilerin demokratik değerlere ve onun öğretilerine inanması gerekir. (Demirbolat, 1999).

Bir birey, genellikle eğitim hayatına başlamadan önce temel eğitimini ailesinden almaktadır. Bu süreçte, kişisel gelişimin önemli aşamaları genellikle aile içinde tamamlanır. Edinilen tutum ve davranışlar, öğrencinin sınıf içindeki davranışlarını etkileyebilmektedir. Öğrenciler, genellikle aile ortamında kazandıkları tutum ve davranışlar doğrultusunda sınıf içindeki davranışlar sergilemektedirler. Negatif bir aile ortamından gelen öğrenciler, sınıf içinde istenmeyen davranışları daha fazla sergileyebilmektedirler.

Ramazan Özçelik¹

How to Cite This Article

Özçelik, R. (2024). "Eğitimin Demokratikleşme Sürecine Etkisi" *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:1; pp:136-143. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10620075>

Arrival: 10 December 2023
Published: 31 January 2024

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Öğretmen, MEB, Karaman, Türkiye

Demokrasi eğitiminin zorunluluğuna dair pek çok araştırma mevcuttur. Bu çalışmalarda, demokrasinin gerekçeleri çeşitli bulgularla ele alınmaktadır. Sıkça vurgulanan bir durum, demokrasinin yalnızca “ifade edilen bir kavram” olmanın ötesinde, aynı zamanda yaşam boyu süregelen bir kavram, olduğu gerçeğinin göz ardı edilmemesidir.

Öğretmenlerin davranışlarının demokratikliği konusunda çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır. Bu görüşlerde, öğrenci odaklı öğretimin demokrasi eğitimine katkı sağlayabileceği vurgulanmaktadır.

Okul yönetimine öğretmenlerin katılımıyla ilgili bir dizi araştırmalar yapılmıştır ve bu katılımın okulun gelişimi için önemli bir etken olduğu vurgulanmıştır (İlgar, 2000). Öğretmenler ile yöneticiler arasındaki olumlu, yapıcı ve geliştirici ilişkiler, okulun psikolojik ortamını olumlu yönde etkilemektedir. Öğretmenlerin okul yönetimine aktif katkıda bulunması, birçok alanda mümkündür.

Toplumun demokratikleşme sürecine eğitimin etkisi konusunu anlamak, bir dizi değişkenin incelenmesini gerektiren karmaşık bir olgudur. Bu araştırmada, demokratikleşme sürecine etki edebilecek faktörlerden biri olan öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarına odaklanılmış ve bu konuda anket yapılmıştır. Elde edilen veriler, öğretmenlerin demokratik tutumları ile ilgili önemli bilgiler sunmaktadır. Bu bilgiler aracılığıyla eğitimin demokratikleşme sürecine olan etkisi daha iyi anlaşılmaktadır.

DEMOKRASİ KAVRAMI VE KAPSAMI

Demokratik sistemin başlıca değerlerinden biri, tartışmaların gönüllü ve barışçıl yöntemlerle çözülmesidir. Toplumların yaşamı, fikirlerin ve çıkarların çatışmalarıyla doludur. Ancak demokratik bir sistem, bu çatışmaları kuvvet veya emirle değil, barışçıl yollarla çözme konusunda önemli bir özellik taşımaktadır (Büyükkaragöz, 1989; Büyükkaragöz ve Kesici, 1998). Duman'a (2004) göre “Düşünüş biçimi, bir kültür ve bir hayat tarzı olarak ifade edilen demokrasi, herkesin bir gerçeği olduğu bir düzeni temsil eder. Demokrasi, insanların bir arada nasıl yaşamaları gerektiğiyle ilgili bilişsel ve duyuşsal yaşama dayalı eylemsel bir kavramdır”.

Demokrasi eğitimi, kişilerin demokratik davranışlarını yaşantıları aracılığıyla öğrenmelerini amaçlayan bir süreçtir. Bireylerin insan haklarına duyarlı, bu değerleri içselleştiren, demokrasi prensiplerine ilgili ve aktif bireyler olarak yetişmelerini hedeflemektedir. Dünya genelinde, tarihsel süreç içinde farklı coğrafyalarda demokratikleşme isteği ortaya çıkmıştır. Ülkemizde de demokratikleşme süreci şu anda devam etmektedir. Ancak halihazırda mevcut demokratik eğitimin yeterli düzeyde olduğunu söylemek oldukça güçtür.

İlk bakışta, “demokratik eğitim” terimi, çoğu insanın demokrasinin temel prensiplerinin öğretilmesini içeren bir kavram olarak algılanmaktadır. Bu nedenle, okul müfredatlarına demokrasi ve insan haklarıyla ilgili yeni dersler ilave edilerek ve bu dersleri alanların daha demokratik bir tutum geliştirecekleri varsayılmaktadır. Ancak, bu tür çabaların beklenen sonuçlara istenilen düzeyde ulaşamadığı görülmektedir (Şimşek, 2000).

DEMOKRATİK EĞİTİMİN GENEL AMACI

Eğitim faaliyetlerinde öğrenci-öğreten ilişkilerinden, eğitsel etkinliklerin öğrencinin şahsen kıymetine ve bütünlüğüne, birlikte çalışmaya, karşılıklı saygıya hoşgörüye, kişiliğe değer ve önem veren bir eğitim biçimidir (Duman, 2004). Bu tanım çerçevesinde, demokratik eğitimin genel amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür (Büyükkaragöz,1995):

- ✓ Bireyleri sosyal, yaratıcı, aktif ve özgür vatandaşlar olmaları için eğitmek.
- ✓ Herkese açık alternatifleri çeşitli imkanlar sunmak.
- ✓ Objektif ve herkes için erişilebilir olmak.
- ✓ Okul yönetimine katılım ve iş birliğini teşvik etmek.
- ✓ Okul programlarını yeteneklerin geliştirilmesine dayandırmak.
- ✓ Okul programlarını öğrencilerin seçimlerine ve farklı yetenekleri geliştirme alternatiflerine cevap verecek şekilde düzenlemek.
- ✓ Öğretim personeli ve öğrencilere, bireysel öğretim metotlarına ve aktif yöntemlere odaklanmak.
- ✓ Bireyin kendini yönetme ve girişimcilik kapasitesini güçlendirmesine izin vermek.
- ✓ Öğrenci-öğretmen ilişkilerini demokratikleştirmek ve iş birliğini teşvik etmek.

DEMOKRATİK EĞİTİM SÜRECİNDE ÖĞRETMENLER

Eğitim, öğretmenin sosyalleşme sürecinde önemli bir etken olduğu gerçeğiyle şekillenen en önemli ve etkili unsurlardan birisidir. Öğretmen sadece bilgi aktarımını değil, aynı zamanda bir model figürü olarak da hareket

ettiği için çocuğun sosyalleşme sürecinde somut bir etki yaratarak, bu süreci etkileyen önemli bir faktör oluşturmaktadır.

Özellikle okul içerisinde öğretmenler, çocukların demokrasi kültürünü özümsemelerinde önemli figürlerdir. Bu bağlamda, öğretmenlerin demokratik değerleri öğrencilere aktarması ve demokratik davranışları teşvik etmesi, öğrencilerin sosyal gelişimlerine olumlu bir katkı sağlamaktadır.

Günümüzde öğrencilere kazandırılan bilgi ve becerilerin yanı sıra, bu kazanımların sağlandığı “*ortam*” ve eğitim sürecindeki “*iletişim şekli*” de büyük bir önem taşımaktadır. Demokrasiyi yaşam biçimi olarak benimseyen toplumların bu yaklaşımı okul ortamında da uygulamaları gerekmektedir. Öğrenciyi merkeze almayan, ona göre dizayn edilmeyen bir eğitim ortamında, eğitimin kalitesi istenilen düzeyde sonuçlanmayacaktır. Özetle, öğretmen temelli klasik öğretme anlayışından öğrenen temelli çağdaş öğrenme yaklaşımına geçişte, öğretmenin rolü azalmak yerine artmaktadır.

METODOLOJİ

Demokrasiyi geliştirmeyi amaçlayan ülkelerde öğretmenliğe aday öğrencilerin, bireylerin demokrasiyle ilgili yaklaşımlarından haberdar olunması önem arz etmektedir. Toplumları geliştirip, yönlendirerek onlar arzu edilen hedefe ulaştırmayı ve yönlendirmeyi öğretmen adaylarıyla oluşturmayı amaçlayan eğitim fakültelerinin en mühim sorumluluğu katılımcı davranışlara yer açıp bunu içselleştirmek olmalıdır. Ulaşılan bilgilerin sistem içerisinde kritik rol oynayan öğretmenlerin yükselterek geliştireceği tezi unutulmamalıdır (Bayrak, 1996).

Bu çalışma temel eğitim kurumlarındaki eğitimcilerin demokratik yaklaşımlarını tespit ederek, evrensel değerlerden uzaklaşan unsurları ortaya çıkarmaktır. Bu unsurları ilgili mercilere göstererek önerilerde bulunmaktadır. Öğretmenliğe bakışımı, usullerini sorgulayıp pedagojik usullere göre yenileyerek, branşların sürekli kendilerini yenileyerek entellektüel bir performansa ulaşmaları istenmektedir. Bu çalışmada Karaman il merkezinde bulunan 10 adet ortaokuldan örneklem olarak öğretmenlerinin demokratik tutum ve davranışları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında Milli Eğitim Müdürlüğü temel eğitim bölümünde çalışan bu okullardaki 102 adet öğretmene anket uygulanmıştır.

Öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik anket soruları hazırlanarak onlara sorulmuştur. Bu sorular iki aşamadan müteşekkildir. İlk aşamasında kişisel bilgiler, ikinci aşamada ise öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik sualler bulunmaktadır. Uygulamalar, tarafımızca gerçekleştirilmiştir. Sorulara başlamadan evvel çalışmayla ilgili kısaca bilgi verilmiştir. Örneklem grubundan alınan cevapların tarafımızca samimi olduğu kanısına varılmıştır.

Çalışmanın değerlendirilmesinde Microsoft Excel programı kullanılmıştır. Çalışmanın amaçları çerçevesinde gerekli hesaplamalar yapılarak veriler istatistiksel olarak hazırlanmıştır.

BULGULAR

Çalışmanın bu aşamasında öğretmenlerin kişisel bilgilerinden oluşan bölümler bulunmaktadır. İkinci kısımda ise eğitimcilerin, öğrencilerin demokratik tutum ve davranışları geliştirmesine ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular yer almaktadır. Demokrasi hususundaki öğretmen düşüncelerini ortaya çıkarmayı hedefleyen çalışmamız, cinsiyetlere has tutum ve davranışların varlığını göz ardı etmemek amacıyla sorular yöneltilen katılımcıların dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Görüşülenlerin Cinsiyet Durumları

Cinsiyet Durumu	Sayı	%
Kadın	40	39.2
Erkek	62	61.8
Toplam	102	100,0

Çalışmaya katılan öğretmenlerin %39.2’sini kadınlar, %61.82’sini ise erkekler oluşturmaktadır. Görüşülenlerin eğitim durumları ise Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Görüşülenlerin Eğitim Durumları

Eğitim Düzeyi	Sayı	%
Lise	-	-
Ön Lisans	3	5.8
Lisans	85	89.3
Yüksek Lisans	11	4.9
Doktora	3	5.8
Toplam	102	100.0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin eğitim durumlarına ilişkin verilere göre, %3.8'i ön lisans, %85.3'ü lisans, %11.49'u yüksek lisans, %3.58'i doktora mezunlarıdır. Bu bağlamda, görüşülenlerin eğitim durumlarına göre dağılımına bakıldığında, katılımcıların %85,3'ünün lisans mezunu olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin günümüzdeki en iyi idare şekli Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3: Öğretmenlerce Günümüzde En İyi İdare Şekli

Yönetim Şekli	Sayı	%
Demokrasi	96	95.5
Teokrasi	4	3.9
Oligarşi	1	0.98
Diğer	1	0.98
Toplam	102	100.0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerine göre, %95.5'i bugünkü en iyi yönetim şeklinin demokrasi olduğunu belirtirken, %3.9'u teokrasi, %0.98'i oligarşi, %0.98'i ise diğer yönetim şekillerini daha uygun bulmaktadır. Öğretmelere göre demokrasi algısı Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Öğretmenlere Göre Demokrasi Algısı

Demokrasi tanımları	Sayı	%
Seçim	16	15.6
İnsan hak ve özgürlükleri	73	72.5
Adalet	6	5.58
Eşitlik	4	3.92
Diğer	3	2.94
Toplam	102	100.0

Tablo 4'e göre, katılımcıların %15.6'sı seçimi önemli bulurken, %72.5'i insan hak ve özgürlüklerine vurgu yapmaktadır. Ayrıca, %5.58'i adaleti, %3.92'si eşitliği, %2.9'u ise başka fikirleri ön planda tutmaktadır. Bir siyasi sistemin içselleştirilmesi ve gelişmesinin, her şeyden önce onun bilinmesiyle mümkün olduğu düşünülmektedir. Tablo 5'te demokrasiyi özümsemenin yeri görülmektedir.

Tablo 5: Öğretmenlerce Demokrasi Eğitiminin Yeri

Demokrasi eğitiminin yeri	Sayı	%
Ailede	50	49.01
Okulda	43	42.15
İletişim araçları vasıtasıyla	3	2.61
Siyasal kurumlardan	2	1.96
Akran grupları	2	1.96
Diğer	2	1.96
Toplam	102	100.0

Tablo 5'e göre, araştırmaya katılan 102 kişinin %49.01'i ailede, %42.15'i okulda, %2.61'i kitle iletişim araçları vasıtasıyla, %1.96'sı siyasi kurumlardan, %1.96'sı akran gruplarından ve %1.96'sı da diğer değişkenlerden demokrasi eğitimi alınabileceğini belirtmiştir. Örneklem grubunun demokratik bireyi açıklamaya ilişkin düşünceleri Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Örneklem Grubunun Demokratik Birey Algısı

Demokratik birey ifade şekilleri	Sayı	%
Kişilerin haklarına saygılı olandır	30	29.41
Evrensel bir kültür içinde milli değerleri benimseyendir	11	10.78
Bağımsız düşünebilendir	14	13.72
Bireyleri lisan, inanç özelliklerine göre kategorize etmeyendir	23	22.54
Vatandaşlık temel hak ve özgürlüklerine saygılı olandır	4	3.92
Hoşgörülü olandır	2	1.96
Ortak değerlere saygılı davranandır	21	20.58
Diğer	2	1.96
Toplam	102	100.0

Öğretmenlerin demokratik birey algısı; %29.41'i haklara saygı gösteren, %10.78'i evrensel bir kültür içinde milli değerleri benimseyen, %13.72'si bağımsız düşünebilen, %22.54'ü insanları dil, din, özelliklerine gruplamayan, %3.92'si vatandaşlık haklarını bilen, %1.96'sı hoşgörülü olan, %20.58'i ortak değerlere saygılı olan şeklindedir. Ayrıca, %1.96'lık bir oran da öğretmenlerin başka görüşlere sahip olduğu görülmüştür.

Öğretmenlerin demokratikleşmenin ve demokratik eğitimin önündeki engel hakkındaki görüşleri Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7: Demokratikleşmenin ve Demokratik Eğitimin Önündeki Engeller

Engel türleri	Sayı	%
Müfredat programları	24	23.5
Kalabalık sınıflar	3	2.92
Kaynak ve alt yapı eksikliği	31	30.39
Öğretmenin nitelikli olmaması	4	3.92
Okullaşmanın tamamlanmamış olması	3	2.92
Sosyal sınıf farklılıkları	35	34.31
Diğer	2	1.96
Toplam	102	100.0

Tablo 7'deki verilere göre, öğretmenlerin %23.5'i öğretim programlarının engel oluşturduğunu belirtirken, %2.92'si kalabalık sınıfların, %30.39'u kaynak ve alt yapı eksikliğinin, %3.92'si öğretmenlerin yeterli donanıma sahip olmamasının, %2.92'si okullaşmanın tamamlanmamış olmasının, %34.31'i ise sosyal sınıf farklılığına bağlı olduğunu ifade etmiştir.

Öğretmenlerin öğretim müfredatı kapsamında demokrasi eğitimi verilebilirliğine ilişkin düşünceleri Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8: Öğretim Programlarının İçeriğindeki Demokrasi Eğitiminin Verilebilirliği

Katılımcı görüşleri	Sayı	%
Evet	20	19.66
Hayır	44	43.13
Kısmen	38	37.25
Toplam	102	100.0

Tablo 8'de müfredat programları çerçevesinde demokrasi eğitiminin gerçekleşmesiyle alakalı görüşlerini incelediğinde müfredat kapsamında demokrasi eğitimi verilebilir diyenlerin oranı %19.6'dır. Verilemez diyenler ise %43.13'tür. "kısmen" diyenlerin oranı %37.25'tir. Tablo 9'da eğitimcilerin okul yönetimine katılabilme oranları görülmektedir.

Tablo 9: Öğretmenlerin Okuldaki Yönetime Katılabilme Oranları

Katılım oranları	Sayı	%
Evet	48	47.1
Hayır	24	23.5
Kısmen	30	29.4
Toplam	102	100.0

Öğretmenlerin %47.1'i okuldaki yönetime katıldıkları, %23.5'inin okul yönetiminin kararlarına katılmadıkları, %29.4'ü okul yönetiminin kararlarında bariz yer aldıkları saptanmıştır. Eğitimciler birçok mevzuda yönetim süreçlerinde aktif rol almaktadır. Öğretmenlerle yöneticiler arasındaki pozitif ilişkiler eğitim ortamını somut olarak etkilemektedir. Özetle öğretmen ile okul idaresi arasındaki ilişkiler olumlu yapıcı ve geliştirici olduğu zaman eğitim kurumunun psikolojik ortamı da pozitif hale gelecektir. Öğretmenlerin pek çok konuda okul yönetimine katkıda bulunması mümkündür (İlgar, 2000). Okul idaresinde yetkilerin ve karar verme olgusunun tek kaynaktan olması hem okul kültürünü hem de işleyişi zora sokmaktadır (Koroğlu ve Çoban, 2021).

Öğretmenlerin farklı görüş ve düşünceleri doğal karşılamaya ilişkin görüşleri Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10: Farklı Görüş ve Düşünceleri Doğal Karşılamaya İlişkin Yaklaşımları

Farklı görüş ve düşünceleri doğal karşılamaya ilişkin görüşleri	Sayı	%
Evet	80	78.4
Hayır	8	7.8
Kısmen	14	13.7
Toplam	102	100.0

Tablo 10'da eğitimcilerin farklı düşünceleri tabii karşılama noktasında dağılımları irdelendiğinde 102 öğretmenden 80(% 78.4)'i karşıt düşünceleri tabii karşıladıkları görülmüştür. 8 (%7.8)'inin farklı görüş ve düşünceleri doğal karşılamadıkları 14(%13.7)'ünün farklı fikirleri kısmen doğal karşıladıkları anlaşılmaktadır. "Bir düşünceyle alakalı kesin kararı vermeden evvel o görüşün lehinde ve aleyhinde konuşulandan kanıt isteme, tutum ve alışkanlığı geliştirme, demokratik toplumun fertlerini yetiştirirken dikkat edilecek önemli husustur. (Şimşek,2000).

Öğretmenlerin öğrencilerden gelen eleştirilere karşı sergiledikleri tutumların dağılımları Tablo 11'de ortaya konmuştur.

Tablo 11: Öğrencilerden Gelen Eleştirilere Karşı Öğretmenlerin Tutumları

Eleştirilere karşı öğretmenlerin tutumları	Sayı	%
Hoşgörülü	54	52.9
Esnek olunmalı	20	19.6
Öneriler sınıfça değerlendirilmeli	18	17.6
Diğer	10	9.8
Toplam	102	100.0

Öğretmenlerin öğrencilerden gelen eleştirilere karşı tutumlarına dair dağılımı gösteren Tablo 11’de; öğretmenlerin çoğunluğunun eleştirilere hoşgörülü olduğu (%52.9), esnek oldukları (%19.6) ve önerileri sınıfça değerlendirdikleri (%17.6) görülmektedir. Diğer seçeneğe dahil olan kişilerin oranı ise %9.8’dir. Bu sonuçlar, öğretmenlerin eleştirilere karşı genellikle olumlu bir tutum sergilediğini ve öğrencilerin görüşlerine açık olduklarını göstermektedir. Tablo 12’de okul ortamında demokrasi kapsamında gerçekleştirilen toplantı, konferans, panel, sempozyum, münazaralar ve grupla çalışmaların dağılımları görülmektedir.

Tablo 12: Demokrasi Konusunda Yapılan Faaliyetlerle İlgili Düşünceler

Katılımcı düşünceleri	Sayı	%
Yapılıyor	14	13.7
Kısmen yapılıyor	30	29.4
Yapılmıyor	58	56.9
Toplam	102	100.0

Örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin %13.7’si okulda demokrasi anlayışına yönelik toplantı, konferans, panel, sempozyum, münazara gibi faaliyetlerin yapıldığını, %29.4’ü kısmen yapıldığını, %56.9’u okulda demokrasi konusunda herhangi bir çalışmanın yapılmadığını belirtmişlerdir. Tablo 13’te katılımcıların öğretmen-öğrenci ilişkilerini yönetim biçimlerinin dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 13: Okulda Öğretmen-Öğrenci İlişkilerini Yönetme Biçimlerinin Dağılımı

Öğretmen-öğrenci ilişkilerini yönetme metotları	Sayı	%
Öğrencilerle dostluk kurarak	16	15.7
Sınıf motivasyon seviyesini ve sahiplenmeyi artırarak	14	13.7
Öğrencilerle ilişki kurarken farklı hallerde tutarlı olmak	42	41.2
Öğrenci sorumluluğunu artırarak	10	9.8
Öğretim faaliyetlerinde öğrenci sorumluluğunu artırarak	16	15.7
Kendi bildiğini yaparak	2	1.96
Diğer	2	1.96
Toplam	102	100.0

Öğretmenlerin öğrenci ilişkilerini yönetim biçimlerine verdikleri cevapların incelenmesi aşağıda verilmiştir.

- ✓ Öğrencilerle dostluk kurarak: %15.7
- ✓ Sınıf motivasyon seviyesini ve sahiplenmeyi artırarak: %13.7
- ✓ Öğrencilerle ilişki kurarken farklı hallerde tutarlı olmak: %41.2
- ✓ Öğrenci sorumluluğunu artırarak: %9.8
- ✓ Öğretim faaliyetlerinde öğrenci sorumluluğunu artırarak: %15.7
- ✓ Kendi bildiğini yaparak: %1.96
- ✓ Diğer seçeneği işaretleyen öğretmenlerin oranı: %1.96

Öğretmen-öğrenci ilişkilerini etkileyen en önemli unsur, öğretmenin psikolojik olarak hedeflediği kabul çizgisidir. Eğitimci sınıf içerisinde öğrenci hal ve hareketlerini iki temada ele alır: İlkinde kabul edilebilir öğrenci davranışları ikincisinde olumsuz, kabul edilemez davranışlar. Bu iki kümedeki davranışları, kabul çizgisi birbirinden ayırtmaktadır. Bu çizgi eğitimciden eğitimciye göre değişiklik arz edebilir. Öğretmenin kabul çizgisine etki eden üç önemli unsur bulunmaktadır. Bunlar:

- ✓ Öğretmendeki değişiklikler
- ✓ Öğrencideki değişiklikler
- ✓ Durum ve çevredeki değişikliklerdir (Çelik, 2003).

Öğretmenlerin öğrencilerini düşünen, araştıran, sorgulayan ve mukayese eden bireyler olarak hedeflemek eğitimde demokrasinin temelini oluşturduğu düşünülmektedir (Büyükkaragöz ve Kesici, 1998).

Öğretmenlerin demokrasi eğitimi konusunda mesleki becerilerini geliştirmeleri için gerekli seminer ve toplantı çalışmalarının dağılımı Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14: Öğretmenlerin Demokrasi Eğitimi Konusunda Mesleki Becerilerini Geliştirmeleri İçin Gerekli Seminer-Toplantı Çalışmalarıyla İlgili Düşünceler

Demokrasi eğitimi konusunda seminer toplantı çalışmalarının yapılması	Sayı	%
Hiçbir zaman	22	21.6
Nadiren	40	39.2
Çoğunlukla	20	19.6
Her zaman	20	19.6
Toplam	102	100.0

Öğretmenlerin demokrasi eğitimi konusunda mesleki yeteneklerini ileri taşımaları maksadıyla yapılan seminer, toplantı çalışmalarına katılım durumu hakkındaki görüşleri şu şekildedir: %21.6’sı hiçbir zaman, %39.2’si nadiren, %19.6’sı çoğunlukla, %19.6’sı her zaman katılım sağladıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlar, öğretmenlerin demokrasi eğitimi konusunda istekli olduklarını göstermektedir. Ülkede hizmet içi eğitim zorunlu kılınmış olup, bu konuda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen seminerler ve toplantılar yoluyla öğretmenlerin mesleki becerilerini geliştirmeleri teşvik edilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma demokrasi eğitimi konusunda farkındalığı artırmak ve demokratik değerleri güçlendirmek için önemli adımları içermektedir. Bu çerçevede, öğretmenlerin demokrasi eğitimi konusundaki bilgi ve becerilerini geliştirmeleri, öğrencilere demokratik değerleri öğretirken etkili stratejiler kullanmaları önemlidir. Ayrıca, demokrasinin sadece sınıf içinde değil, okul genelinde yaşanması ve okul kültürüne entegre edilmesi gereklidir.

Çalışma genel olarak değerlendirildiğinde öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (%95.5) günümüzde en iyi idare şekli olarak demokrasiyi benimsedikleri görülmüştür. Çalışmaya katılan örneklem grubunun %39.2’si kadın, %61.8’ni erkeklerden oluştuğu; eğitim seviyelerinin ise %89.3 oranında lisans düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %72.5’i demokrasi kavramını insan hak ve özgürlükleri olarak algılamaktadır. Bir siyasi sistemin içselleştirilmesi ve gelişmesinin, her şeyden önce onun bilinmesiyle mümkün olduğu düşünülmektedir.

Öğretmenlere göre demokrasi eğitiminin yeri olarak %49.01 ailede, %42.15 okulda verilebileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda demokrasi eğitiminde aile ve okul ön plana çıkmaktadır.

Demokratik bireyi ifade etme oranına bakıldığında kişi haklarına saygılı olma ve bireylerin dil, din, inanç gibi değerlerini kategorize etmeyen olarak ortaya çıktığı saptanmıştır. Eğitimde demokratikleşme sürecinde sosyal sınıf farklılıkları ve kaynak eksikliğinin ise bir engel olarak ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

Eğitim çalışanları birçok mevzuda yönetim süreçlerinde aktif rol almalıdır. Öğretmenlerle yöneticiler arasındaki pozitif ilişkiler eğitim ortamını somut olarak etkilediği düşünülmektedir. Öğretmenlerin pek çok konuda okul yönetimine katkıda bulunması mümkündür (İlgar, 2000). Okul idaresinde yetkilerin ve karar verme olgusunun tek kaynaktan olması hem okul kültürünü hem de işleyişini olumsuz yönde etkilemektedir (Köroğlu ve Çoban, 2021). Öğretmenlerle okul idaresi arasındaki ilişkiler olumlu, yapıcı ve geliştirici olduğu zaman eğitim kurumunun psikolojik ortamı da pozitif hale gelecektir. Katılımcı bir yönetim biçimi demokratik bireylerin varlığıyla anlam kazanmaktadır. Demokratik bir eğitimci öğrencileriyle iletişimde, sadece eğitim öğretim çerçevesinde değil, aynı zamanda öğrencilerin kişilik ve özgün birey olarak toplumda yer bulmasına öncülük etmelidir (Touraine, 1994).

Hizmet öncesi eğitimlerde, öğretmenlere demokrasi, insan hakları ve benzeri konularda zorunlu derslerin eklenmesi, öğretmenlerin bu konulardaki bilgi düzeylerini artırabilir. Aynı zamanda, öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılması için öğretmenlerin sınıf içinde demokratik uygulamalara daha fazla yer vermeleri önemlidir.

Bu önerilere ek olarak, demokrasi eğitiminin dinamik bir süreç olduğu ve bu sürecin okul, aile ve toplum düzeyinde iş birliği içinde yürütülmesi gerektiği unutulmamalıdır. Ayrıca, demokratik davranışların öğrencilere model olarak gösterilmesi ve öğrencilerin aktif katılımının teşvik edilmesi, demokrasinin güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

Millî Eğitim Bakanlığı, öğretmenlerin daha donanımlı bir öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla yaz ve akşam okulları açma, kurslar ve seminerler düzenleme gibi görevlere sahiptir (Anonim, 2004). Bu çerçevede, Millî Eğitim Bakanlığı’nın eğitim süresi içinde uzmanlar refakatinde hizmet içi eğitim çalışmaları düzenlemesi gerektiği önerilmektedir. Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında demokrasi bilinci ve kültürünün öğretmen adaylarına kazandırılması büyük önem arz etmektedir. Sonuç olarak, bu önerilerin uygulanabilmesi için eğitim kurumlarının ve yöneticilerin demokrasiye olan desteklerini artırmaları ve demokratik bir okul kültürü

oluşturmaları önemlidir. Demokratik bir toplumun temelini oluşturan bireylerin yetişmesinde eğitim sisteminin önemli bir rolü bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Anonim, (2004). *TEBLİĞLER DERGİSİ* (22.04.2004), Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi, www.meb.edu.tr.

Bayrak, C., (1996). Öğrencilerin Yönetime Katılmasına İlişkin Bir Model Önerisi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2.

Büyükkaragöz, S., (1989). Ortaöğretimde Demokrasi Eğitimi Öğretmen, Öğrenci ve Yöneticilerin Demokratik Tutum ve Davranışları, Selçuk Üniversitesi Araştırma Fonu, Konya.

Büyükkaragöz, S.S., Kesici, Ş., (1998). *Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi*, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara.

Çelik, V.; (2003). *Sınıf Yönetimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Demirbolat, A. O. (1999). Demokrasi ve demokratik eğitim. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 18(18), 229-244.

Duman, B.; (2004). Öğrenme-Öğretme Sürecindeki Entelektüel Şizofrenizm, *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*. Çanakkale.

İlgar, L.; (2000). *Eğitim Yönetimi Okul Yönetimi Sınıf Yönetimi*, Betaş Yayınları, İstanbul 2000. *Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 S.K.)*; Ankara: Resmi Gazete,14574; 24 Haziran 1973

Köroğlu, G., Çoban, Ö. (2021). Öğretmen Algılarına Göre Okul Yöneticilerinin Dağıtımçı Liderlik Rollerinin İncelenmesi. *Journal of Advanced Education Studies*, 3(1), 19-36.

Özpolat, A., (2010). Bir Toplumsal Değişme Paradigması Olarak Demokrasinin Eğitime Yansımaları: Demokratik Eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(185), 365-381.

Şimşek, A.; (2000). *Sınıfta Demokrasi*, Eğitim Sen Yayınları, Ankara.

Touraine, A., (1997). *Demokrasi Nedir?* (Çev. Olcay Kunal) İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.

Sınıf Öğretmenlerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Hakkında Algıları

Classroom Teachers' Perceptions About Organizational Citizenship Behavior

ÖZET

Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı hakkında görüşlerini incelemeyi amaçlayan bu çalışma, nitel bir araştırma deseni olan fenomenoloji üzerine kuruludur. Çalışmaya katılacak sınıf öğretmenleri belirlenirken nitelikli bir örneklem oluşturmak amacıyla farklı deneyim seviyelerine, okul türlerine dikkat edilmiştir. Bu doğrultuda 15 sınıf öğretmeni araştırmanın çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Veri toplama sürecinde yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler kullanılmıştır. Görüşmeler ses kayıt cihazları ile kaydedilmiş, ardından transkriptler çıkarılmıştır. Veri analizi süreci fenomenolojik analiz tekniklerine dayanmaktadır. Bulgular, tematik analiz sonuçlarına dayanarak anlamlı kategoriler halinde sunulmuş ve katılımcıların ifadelerinden örneklemelerle desteklenmiştir. Araştırmanın ilk alt probleminde öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışının nedenleri hakkında görüşleri incelenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenler, örgütsel vatandaşlık davranışlarını etkileyen çeşitli faktörlere işaret etmişlerdir. Araştırmanın ikinci alt problemi kapsamında öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışının sonuçları hakkında görüşleri incelenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenler, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışının çeşitli olumlu sonuçlara neden olduğunu vurgulamışlardır.

Anahtar Kelimeler: Örgüt, Vatandaşlık, Örgütsel Vatandaşlık, Öğretmen

ABSTRACT

This study, which aims to examine teachers' views on organizational citizenship behavior, is based on phenomenology, a qualitative research design. When determining the classroom teachers who will participate in the study, attention was paid to different experience levels and school types in order to create a qualified sample. In this regard, 15 classroom teachers were determined as the study group of the research. Semi-structured in-depth interviews were used during the data collection process. The interviews were recorded with voice recorders, and then transcripts were extracted. The data analysis process is based on phenomenological analysis techniques. The findings were presented in meaningful categories based on thematic analysis results and supported by examples from the participants' statements. In the first sub-problem of the research, teachers' opinions about the reasons for organizational citizenship behavior were examined. Teachers participating in the research pointed out various factors affecting organizational citizenship behaviors. Within the scope of the second sub-problem of the research, teachers' opinions about the results of organizational citizenship behavior were examined. Teachers who participated in the research emphasized that teachers' organizational citizenship behavior caused various positive results.

Keywords: Organization, Citizenship, Organizational Citizenship, Teacher

GİRİŞ

Postmodern dünyada globalleşme ile birlikte, yeryüzündeki yaşam standartlarının eşitsizliği, yaşam biçimlerinin merkezine bir tehdide dönüşmesiyle (Özbey, 2018) bir çok alanda olduğu gibi özellikle eğitim kurumlarında da yeni stratejiler ve yol haritaları arayışları içine girilmiştir. Eğitim insanlara entelektüel gelişim, beceri edinme, mesleki gelişim ve çevre bilinci yoluyla yeteneklerini genişletme fırsatı sağlar (Gültekin, 2023). Öte yandan okullar, sınıftaki çeşitliliğin artması, öğrenci başarılarına ilişkin daha yüksek beklentiler ve eğitimsel değişiklikler gerektiren pedagoji ve öğrenmeye ilişkin yeni psikolojik anlayışlar gibi sürekli artan taleplerle giderek daha fazla karşı karşıya kalmaktadır (Runhaar vd., 2013). Bu talepler, okulların başarısını, öğretmenlerin okullarının amaç ve hedeflerine ulaşmak için görev çağrısının ötesine geçme istekliliğine giderek daha fazla bağımlı hale getirmektedir (Somech ve Ron, 2007). Örneğin, sınıflarda artan çeşitlilikle başa çıkabilmek için okulların, bu konuda bilgi toplamada inisiyatif alan, yeni pedagojik yaklaşımları deneyen ve bu bilgiyi meslektaşlarıyla paylaşan öğretmenlere ihtiyacı vardır (Runhaar vd., 2013). Üstelik, resmi iş ve görev tanımları, sürekli değişen taleplere başarılı bir şekilde yanıt vermek için gereken davranış dizisinin tamamını asla kapsayamayacağından, okullar, gerektiğinde ekstra çaba gösterme ve inisiyatif gösterme konusunda öğretmenlerin istekliliğine bağlıdır (George ve

Eyüp Okta¹
Hakan Yürek²
Bülent Altun³
Faruk Karanfil⁴
Fırat Kilgi⁵

How to Cite This Article

Okta, E., Yürek, H., Altun, B., Karanfil, F. & Kilgi, F. (2024). "Sınıf Öğretmenlerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Hakkında Algıları" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:1; pp:144-150. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10620085>

Arrival: 15 December 2023
Published: 31 January 2024

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Okul Müdürü, MEB, Batman, Türkiye, ORCID: 0009-0007-0908-6567

² Sınıf Öğretmeni, MEB, Batman, Türkiye, ORCID: 0009-0009-1124-0601

³ Müdür Yardımcısı, MEB, Batman, Türkiye, ORCID: 0009-0007-7152-8098

⁴ Müdür Yardımcısı, MEB, Batman, Türkiye, ORCID: 0000-0003-2041-6575

⁵ Sınıf Öğretmeni, MEB, Batman, Türkiye, ORCID: 0009-0000-7050-5555

Brief, 1992). Bu nedenle örgüte faydalı olan, isteğe bağlı olan, resmi ödül sistemi tarafından doğrudan veya açıkça tanınmayan ve toplu olarak kurumun etkili işleyişine katkıda bulunan bireysel davranış (Organ, 1988) giderek önem kazanmıştır. Bu durum öğretmenlerin görev ve sorumluluklarının ötesinde davranışlar sergilemeleri anlamına gelen örgütsel vatandaşlık davranışını gerektirmektedir. Örgütsel vatandaşlık davranışı, rol kapsamında olmayan ancak yine de örgütlerdeki verimli süreçler için büyük öneme sahip olan ekstra rol davranışlarını içermektedir (Podsakoff vd., 1997). Örgütsel vatandaşlık davranışının boyutları genellikle beş boyut olarak ele alınmıştır: özgecilik, sivil erdem, vicdanlılık, nezaket ve sportmenlik. Bu davranışlar, örgütün etkinliğini artırabilir ve örgütsel performansı olumlu yönde etkileyebilir (Karaman ve Aylan, 2012).

Toplumsal varlık olan insanın doğası gereği bir arada yaşadığı insanlarla toplumsal yapı oluşturmaları hem onların ortak dili hem de aynı tarihsel arka plana sahip olmalarını gerekli kılmaktadır (Gültekin, 2021, Gültekin, 2018). Bu tarihsel ark plan onların örgütsel davranışlarını da belirlemektedir. Örgütsel vatandaşlık davranışı, örgütlerin etkililiği ve verimliliği için önemli bir faktördür ve insan kaynaklarının niteliği ile ilişkilidir (Sezgin, 2005). Örgütsel vatandaşlık davranışı, aşırı iş yükü olan meslektaşlara yardım etmek, kuruluşa yeni gelenlere koçluk yapmak veya pedagojik veya didaktik iyileştirmeler önermek gibi davranışları kapsamaktadır (Belogolovsky ve Somech, 2010). Bu faaliyetler okula ek kaynaklar sağladığı için önemlidir (Christ vd., 2003). Okullardaki örgütsel vatandaşlık davranışı, öğretmenlerin öğrencilere, ekip üyelerine ve okula katkıda bulunan gönüllü ekstra rol davranışlarını ele alır. Öğretmenlerin öğrencilere yönelik örgütsel vatandaşlık davranışı akademik başarıları ve duygusal ve sosyal refahı destekler (Barth ve Tsemach, 2023). Öğretmenlerin ekip üyelerine yönelik örgütsel vatandaşlık davranışı öğretim materyallerinin, deneyimlerinin ve desteğinin paylaşılmasıyla ifade edilir. Örgütsel vatandaşlık davranışı, işgörenlerin belirlenmiş rol gereklerini aşan ve örgüte istekli bir şekilde katkıda bulunmaya dayalı davranışlarını ifade eder. Bu davranışlar, örgütün sosyal ve psikolojik ortamına katkıda bulunarak örgütsel amaçların gerçekleştirilmesine yardımcı olur (Dede, 2019).

Geçmiş araştırmalarda görüldüğü gibi öğretmenlerin okula yönelik örgütsel vatandaşlık davranışı, projeler düzenlemeyi ve okul işletmelerine yardım etmeyi (Somech ve Drach-Zahavy, 2000), öğrencilerin akademik başarıları (Rezaaveisi, 2018), öğretim inovasyonu (Khan vd., 2020), öğretmenlerin işten ayrılma niyetleri, okulların performansı ve gelişimi (Bukhari ve Kamal, 2019) iş tatmini (Singh ve Singh, 2019), örgütsel etkililik (Kumari ve Thapliyal, 2017) ve öğretmenlerin öğretim kalitesini (Bellibaş vd., 2021) içermektedir. Görüldüğü gibi Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı eğitim sisteminin etkinliğini ve verimliliğini artırmada önemli bir rol oynamaktadır. Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışını artırmak için yapılan çalışmalar, öğrencilerin başarıları ve okulun genel işleyişi için olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı hakkında görüşlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmada aşağıdaki soruların yanıtları aranmaktadır:

- ✓ Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışını etkileyen faktörler nelerdir?
- ✓ Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışının sonuçları nelerdir?

Sınıf öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışını incelemek, eğitim kurumlarındaki genel etkinlik, işbirliği ve çalışma ortamının iyileştirilmesi açısından önemli bir konudur. Sınıf öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarını incelemek, eğitim kurumlarında olumlu bir çalışma ortamı oluşturarak öğrenci başarısını artırmaya ve genel okul performansını iyileştirmeye yönelik stratejik önem taşır.

YÖNTEM

Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı hakkında görüşlerini incelemeyi amaçlayan bu çalışma, nitel bir araştırma deseni olan fenomenoloji üzerine kuruludur. Fenomenoloji, bireylerin deneyimlerini anlama ve açıklama amacı taşıyan bir araştırma yöntemidir. Fenomenoloji deseni araştırmaları, insan kaynakları ve fenomenlerin anlamını ortaya çıkarmasında önemli bir rol oynar. Bu yaklaşımlar, fenomenin gerçek doğasını anlamak ve insan kaynaklarının etkilerini ele almak için kullanılır (Yalçın, 2022). Çalışmaya katılacak sınıf öğretmenleri belirlenirken nitelikli bir örneklem oluşturmak amacıyla farklı deneyim seviyelerine, okul türlerine dikkat edilmiştir. Bu doğrultuda 15 sınıf öğretmeni araştırmanın çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1'de gösterilmektedir.

Öğretmenlerin Genel Özellikleri		f
Cinsiyet	Kadın	11
	Erkek	4
Yaş	20-25	8
	26-30	5
	31 ve üzeri	1
Medeni durum	Evli	4
	Bekâr	11
Kıdem Durumu	1-5 yıl	9
	6-10 yıl	3
	11 yıl ve üzeri	3

Tabloya göre, sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu kadındır (%78,6). Yaş aralığı incelendiğinde, öğretmenlerin büyük bir kısmının 20-30 yaş arasında olduğu görülmektedir (%73,3). Medeni duruma göre, öğretmenlerin çoğunluğu bekarıdır (%58,3). Kıdem durumu incelendiğinde, öğretmenlerin büyük bir kısmının 1-5 yıllık kıdeme sahip olduğu görülmektedir (%50,0).

Veri toplama sürecinde yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler kullanılmıştır. Görüşme soruları, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarına yönelik algılarını anlamaya odaklanmaktadır. Görüşme formu araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Katılımcılardan onay alındıktan sonra, bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ses kayıt cihazları ile kaydedilmiş, ardından transkriptler çıkarılmıştır. Veri analizi süreci fenomenolojik analiz tekniklerine dayanmaktadır. Araştırmacılar, katılımcıların ifadelerini dikkatlice inceleyerek ortak temaları belirlemiş ve bu temalardan anlam çıkarmaya çalışmışlardır. Bulgular, tematik analiz sonuçlarına dayanarak anlamlı kategoriler halinde sunulmuş ve katılımcıların ifadelerinden örneklemelerle desteklenmiştir.

BULGULAR

Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışını Etkileyen Faktörler

Araştırmada ilk olarak öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışını etkileyen faktörler hakkında görüşleri incelenmiştir. Katılımcı görüşleri, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını etkileyen çeşitli faktörlere işaret etmektedir. Bu faktörler arasında liderlik tarzı (f=12), örgütsel kültür (f=10), maddi ödüller (f=10), iletişim ve katılım (f=9), kişisel/mesleki gelişim (f=7) gibi unsurlar bulunmaktadır. Bu konuda K2 görüşlerini "*Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışını etkileyen önemli bir faktör, yöneticilerin liderlik tarzıdır. Liderlik anlayışı, öğretmenlerin motivasyonunu ve bağlılığını artırabilir ya da azaltabilir. Benim deneyimimde, etkili bir liderlik, öğretmenleri daha fazla özveri ve işbirliğine teşvik etti.*" Diyerek ifade etmiştir. Katılımcı görüşüne göre, yöneticilerin liderlik tarzı, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını etkileyen önemli bir faktördür. Etkili bir liderlik, öğretmenlerin motivasyonunu ve bağlılığını artırarak daha fazla özveri ve işbirliğine teşvik edebilir. Bu, öğretmenlerin daha olumlu bir çalışma ortamında daha etkin bir şekilde görevlerini yerine getirmelerine katkıda bulunabilir. K3 ise görüşlerini "*Örgütsel kültür de öğretmenlerin davranışlarını belirleyen bir diğer önemli faktördür. Eğer okulda olumlu bir çalışma ortamı varsa, öğretmenler arasındaki dayanışma ve yardımlaşma artar. Bu da öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını olumlu yönde etkiler.*" Diyerek belirtmiştir. Bu görüşe göre örgütsel kültür de öğretmen davranışlarını etkileyen önemli bir faktördür. Pozitif bir çalışma ortamı, öğretmenler arasındaki dayanışma ve yardımlaşmayı artırabilir. Bu da öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını olumlu yönde etkileyebilir. Birlikte çalışma ve destek ortamı, öğretmenlerin daha motive olmalarını sağlayabilir.

K5'in ifade ettiği görüşe göre, maddi ödüllerin ve kariyer fırsatlarının varlığı da öğretmen davranışlarını etkiler. Bu konuda görüşlerini "*Maddi ödüllerin ve kariyer fırsatlarının mevcudiyeti de öğretmenlerin davranışlarını etkiler. Eğer bir okul, öğretmenlere adaletli bir şekilde ödüller sunuyorsa, öğretmenler daha fazla çaba gösterme eğilimindedir. Ancak, bu konuda adaletsizlik hissedildiğinde, örgütsel vatandaşlık davranışları olumsuz etkilenebilir.*" İfadeleri ile dile getirmiştir. Buna göre adaletli bir ödüllendirme sistemi, öğretmenlerin daha fazla çaba gösterme eğiliminde olmalarını teşvik edebilir. Ancak, adaletsizlik hissi, örgütsel vatandaşlık davranışlarını olumsuz etkileyebilir. Bu durumda, öğretmenlerin motivasyonu düşebilir ve işbirliği isteği azalabilir. Öte yandan Katılımcı 8'in görüşüne göre, iletişim ve katılımın teşvik edilmesi öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Yöneticilerin öğretmenleri süreçlere dahil etmeleri ve onların görüşlerine değer vermeleri, öğretmenlerin kuruma daha fazla bağlılık hissetmelerine neden olabilir. Bu, öğretmenlerin kendilerini daha çok anlaşılmış ve değerli hissetmelerini sağlayarak, işbirliği ve özveri düzeylerini artırabilir. K8 bu konudaki görüşlerini "*İletişim ve katılımın teşvik edilmesi de büyük önem taşır. Yöneticilerin öğretmenleri süreçlere dahil*

etmeleri ve onların görüşlerine değer vermeleri, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını güçlendirir. Bu, öğretmenlerin kendilerini daha fazla bağlı hissetmelerine neden olabilir." Diyerek belirtmiştir. Son olarak K11 "Öğretmenlerin kişisel ve mesleki gelişimlerine yönelik destek de önemli bir faktördür. Eğitim kurumu, öğretmenlere sürekli olarak profesyonel gelişim fırsatları sunmalıdır. Bu, öğretmenlerin kendilerini geliştirmelerine ve bu gelişimi okula katkı sağlayacak şekilde kullanmalarına olanak tanır." Diyerek öğretmenlere kişisel ve mesleki gelişim fırsatlarının sunulmasının da örgütsel vatandaşlık açısından önemli olduğunu bildirmiştir. Buna göre eğitim kurumlarının, öğretmenlere sürekli profesyonel gelişim imkanları sağlamaları, öğretmenlerin bilgi ve becerilerini güncel tutmalarına yardımcı olabilir. Bu, öğretmenlerin kendilerini sürekli olarak geliştirme isteğini artırabilir ve bu gelişimlerini okula daha etkili bir şekilde uygulamalarına olanak tanır. Bu da öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını olumlu bir şekilde etkileyebilir. Bu görüşler öğretmenlerin kurumlarına duygusal bağlılıklarını artırmak, işbirliğini güçlendirmek ve özverili davranışları teşvik etmek açısından önemli unsurları vurgular. İletişim, katılım, destek ve gelişim fırsatları, öğretmenlerin motivasyonunu yükseltip, örgütsel vatandaşlık davranışlarını olumlu bir yönde etkileyebilir.

Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Sonuçları

Araştırmada ikinci olarak öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışının sonuçları hakkında görüşleri incelenmiştir. Katılımcıların görüşleri, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışının çeşitli olumlu sonuçlara neden olduğunu vurgulamaktadır. Bu sonuçlar arasında öğrenci başarısı (f=12), ekip çalışması (f=9), okul atmosferinin iyileştirilmesi (f=6), pozitif ilişkiler (f=5) veli iletişimi (f=3) ve okul yönetimi (f=3) gibi faktörler bulunmaktadır. Bu konuda K2 "Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı, öğrenci başarısı üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Öğretmenler, ekstra çaba göstererek öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına daha fazla odaklanır ve bu, sınıf içinde daha etkili öğrenme ortamlarının oluşmasına katkı sağlar." Diyerek görüşlerini dile getirmiştir. Katılımcı 2'nin ifadesine göre, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışının öğrenci başarısı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu belirtilmektedir. Öğretmenlerin ekstra çaba harcayarak öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına odaklanmaları, sınıf içinde daha etkili öğrenme ortamlarının oluşmasına katkıda bulunabilir. Bu durum, öğrencilere daha iyi bir eğitim deneyimi sağlayabilir ve bu da öğrenci başarısını olumlu yönde etkileyebilir. Ayrıca, öğretmenlerin öğrencilere karşı daha duyarlı olmaları, öğrenci-meslektaş ilişkilerini güçlendirebilir. Başka bir katılımcı K4 "Örgütsel vatandaşlık davranışı, okul içindeki ekip çalışmasını güçlendirir. Öğretmenler arasındaki işbirliği ve dayanışma, ders planlama, öğrenci takibi ve diğer konularda daha etkili bir işleyişi beraberinde getirir." Demmiştir. Katılımcı 4'ün ifadesine göre, örgütsel vatandaşlık davranışı, okul içindeki ekip çalışmasını güçlendirebilir. Öğretmenler arasındaki işbirliği ve dayanışmanın artması, ders planlama, öğrenci takibi ve diğer konularda daha etkili bir işleyişi beraberinde getirebilir. Bu, öğretmenlerin birbirlerine destek olmalarını, deneyim ve bilgi paylaşımlarını teşvik edebilir, bu da okuldaki genel öğrenme ortamını olumlu bir şekilde etkileyebilir.

Diğer taraftan K5 bu konudaki görüşlerini "Okulun toplam atmosferine olumlu bir katkısı vardır. Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları, öğrencilere ve diğer çalışanlara olumlu bir model oluşturarak okulun genel moralini yükseltir." İfadeleri ile dile getirmiştir. Katılımcı 5'in ifadesine göre, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları, okulun toplam atmosferine olumlu bir katkı sağlar. Öğretmenlerin olumlu davranışları, öğrencilere ve diğer çalışanlara olumlu bir model oluşturabilir. Bu, okulun genel moralini yükseltebilir, bir pozitif çalışma ortamı oluşturabilir ve bu da öğrencilerin ve diğer çalışanların genel mutluluğunu ve memnuniyetini artırabilir. K8 ise bu konuda "Öğretmenler arasındaki olumlu ilişkiler, öğrencilerin duygusal ve sosyal gelişimine katkıda bulunabilir. Öğretmenlerin pozitif bir çalışma ortamında örgütsel vatandaşlık davranışları, öğrencilere olumlu rol modelleri sunar." İfadeleri ile görüşlerini dile getirmiştir. Katılımcı 8'in ifadesine göre, öğretmenler arasındaki olumlu ilişkilerin, öğrencilerin duygusal ve sosyal gelişimine olumlu bir katkıda bulunabileceği belirtilmektedir. Öğretmenlerin pozitif bir çalışma ortamında sergiledikleri örgütsel vatandaşlık davranışları, öğrencilere olumlu rol modelleri sunabilir. Öğretmenlerin birbirleriyle olumlu etkileşimde bulunmaları, öğrencilere güvenli ve destekleyici bir öğrenme ortamı sağlayabilir. Bu, öğrencilerin duygusal ve sosyal gelişimlerini olumlu bir şekilde etkileyebilir. K9'a göre örgütsel vatandaşlık davranışı, velilerle daha güçlü bir iletişimi beraberinde getirir. Katılımcı 9 bu konudaki görüşlerini "Örgütsel vatandaşlık davranışı, velilerle daha güçlü bir iletişimi beraberinde getirir. Bu, öğrencinin ev ve okul arasındaki bağlamın güçlendirilmesine katkı sağlar." Diyerek dile getirmiştir. Buna göre öğretmenlerin velilerle etkili bir iletişim kurmaları, öğrencinin ev ve okul arasındaki bağlamın güçlenmesine katkı sağlayabilir. Bu, velilerin öğrencinin eğitimine daha aktif bir şekilde katılmasını teşvik edebilir. Velilerin okuldaki öğrenci başarısı ve gelişimi konusundaki güveni artırabilir, bu da öğrencinin genel başarısını etkileyebilir. Son olarak K15 "Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları, okul yönetiminin etkili bir şekilde işlemesine yardımcı olabilir. Bu davranışlar, okulun misyonunu ve hedeflerini daha etkili bir şekilde gerçekleştirmeye katkıda bulunabilir." Demmiştir. Katılımcı 15'in ifadesine göre, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları, okul yönetiminin etkili bir şekilde işlemesine yardımcı olabilir. Öğretmenlerin bu davranışları, okulun misyonunu ve hedeflerini daha etkili bir şekilde gerçekleştirmeye katkıda bulunabilir. İşbirliği, sorumluluk alma ve

etkili iletişim, okul yönetimi ile öğretmenler arasındaki işbirliğini artırabilir. Bu da okulun genel performansını ve başarısını artırabilir. Bu görüşler öğretmenlerin sadece sınıf içinde değil, aynı zamanda okulun genel işleyişine de olumlu katkılarda bulunabileceğini göstermektedir. Bu nedenle, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etmek, genel okul başarısını ve öğrenci gelişimini artırabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı hakkında görüşlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın ilk alt problemde öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışının nedenleri hakkında görüşleri incelenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenler, örgütsel vatandaşlık davranışlarını etkileyen çeşitli faktörlere işaret etmişlerdir. Bu faktörler arasında liderlik tarzı, örgütsel kültür, maddi ödüller, iletişim ve katılım, kişisel/mesleki gelişim gibi unsurlar bulunmaktadır. Özellikle liderlik tarzı, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını etkileyen en önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir. Etkili bir liderlik, öğretmenlerin motivasyonunu ve bağlılığını artırarak daha fazla özveri ve işbirliğine teşvik edebilir. Önceki araştırma bulgularına göre örgütsel vatandaşlık davranışları kişisel ve durumsal faktörlerin yanı sıra okul liderliği tarafından da motive edilmektedir (Abu Nasra, 2019; Barth ve Tsemach, 2023). Örgütsel kültür de öğretmenlerin davranışlarını etkileyen diğer önemli bir faktördür. Pozitif bir çalışma ortamı, öğretmenler arasındaki dayanışma ve yardımlaşmayı artırabilir. Bu da öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını olumlu yönde etkileyebilir. Benzer şekilde maddi ödüller ve kariyer fırsatları da öğretmenlerin davranışlarını etkileyebilir. Adaleti bir ödüllendirme sistemi, öğretmenlerin daha fazla çaba gösterme eğilimindedir. Ancak, adaletsizlik hissedildiğinde, örgütsel vatandaşlık davranışları olumsuz etkilenebilir. Bu sonuçları destekleyen bir çalışmada örgüt kültürünün örgütsel vatandaşlık davranışını pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir (Sökmen vd., 2017). Katılımcı görüşlerine göre iletişim ve katılım, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını olumlu yönde etkileyebilir. Yöneticilerin öğretmenleri süreçlere dahil etmeleri ve onların görüşlerine değer vermeleri, öğretmenlerin kuruma daha fazla bağlılık hissetmelerine neden olabilir. Bu, öğretmenlerin kendilerini daha çok anlaşılmış ve değerli hissetmelerini sağlayarak, işbirliği ve özveri düzeylerini artırabilir. Ayrıca kişisel/mesleki gelişim fırsatları, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını olumlu yönde etkileyebilir. Eğitim kurumlarının, öğretmenlere sürekli profesyonel gelişim imkanları sağlamaları, öğretmenlerin bilgi ve becerilerini güncel tutmalarına yardımcı olabilir. Bu, öğretmenlerin kendilerini sürekli olarak geliştirme isteğini artırabilir ve bu gelişimlerini okula daha etkili bir şekilde uygulamalarına olanak tanır. Bu sonuçlar da önceki araştırma bulgularıyla tutarlıdır (Demirel vd., 2011; Özdemir, 2005). Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşleri, örgütsel vatandaşlık davranışlarını etkileyen faktörlerin, öğretmenlerin motivasyonunu ve bağlılığını artırmaya odaklandıklarını göstermektedir. Bu faktörler, öğretmenlerin kuruma olan bağlılığını güçlendirerek, işbirliğini ve özverili davranışları teşvik edebilir.

Araştırmanın ikinci alt problemi kapsamında öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışının sonuçları hakkında görüşleri incelenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenler, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışının çeşitli olumlu sonuçlara neden olduğunu vurgulamışlardır. Bu sonuçlar arasında öğrenci başarısı, ekip çalışması, okul atmosferinin iyileştirilmesi, pozitif ilişkiler, veli iletişimi ve okul yönetimi gibi faktörler bulunmaktadır. Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışının öğrenci başarısı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu belirtilmektedir. Öğretmenlerin ekstra çaba harcayarak öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına odaklanmaları, sınıf içinde daha etkili öğrenme ortamlarının oluşmasına katkıda bulunabilir. Bu durum, öğrencilere daha iyi bir eğitim deneyimi sağlayabilir ve bu da öğrenci başarısını olumlu yönde etkileyebilir. Özdevecioğlu'nun (2003) çalışmasında da örgütsel vatandaşlık davranışı ile akademik başarı arasında bir ilişki olduğu vurgulanmıştır. Örgütsel vatandaşlık davranışı, okul içindeki ekip çalışmasını güçlendirebilir. Öğretmenler arasındaki işbirliği ve dayanışmanın artması, ders planlama, öğrenci takibi ve diğer konularda daha etkili bir işleyişi beraberinde getirebilir. Bu, öğretmenlerin birbirlerine destek olmalarını, deneyim ve bilgi paylaşımlarını teşvik edebilir, bu da okuldaki genel öğrenme ortamını olumlu bir şekilde etkileyebilir. Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları, okulun toplam atmosferine olumlu bir katkı sağlar. Öğretmenlerin olumlu davranışları, öğrencilere ve diğer çalışanlara olumlu bir model oluşturabilir. Bu, okulun genel moralini yükseltebilir, bir pozitif çalışma ortamı oluşturabilir ve bu da öğrencilerin ve diğer çalışanların genel mutluluğunu ve memnuniyetini artırabilir. Barth ve Tsemach' (2023) göre okullardaki örgütsel vatandaşlık davranışı, öğretmenlerin öğrencilere, ekip üyelerine ve okula katkıda bulunan gönüllü ekstra rol davranışlarını ele alır. Öğretmenlerin öğrencilere yönelik örgütsel vatandaşlık davranışı akademik başarıları ve duygusal ve sosyal refahı destekler. Araştırma bulgularına göre öğretmenler arasındaki olumlu ilişkiler, öğrencilerin duygusal ve sosyal gelişimine olumlu bir katkıda bulunabilir. Öğretmenlerin pozitif bir çalışma ortamında sergiledikleri örgütsel vatandaşlık davranışları, öğrencilere olumlu rol modelleri sunabilir. Öğretmenlerin birbirleriyle olumlu etkileşimde bulunmaları, öğrencilere güvenli ve destekleyici bir öğrenme ortamı sağlayabilir. Bu, öğrencilerin duygusal ve sosyal gelişimlerini olumlu bir şekilde etkileyebilir. Ayrıca öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları, velilerle daha güçlü bir iletişimi beraberinde getirebilir. Öğretmenlerin velilerle etkili bir iletişim kurmaları, öğrencinin ev ve okul arasındaki bağlamın güçlenmesine katkı

sağlayabilir. Bu, velilerin öğrencinin eğitimine daha aktif bir şekilde katılmasını teşvik edebilir. Velilerin okuldaki öğrenci başarısı ve gelişimi konusundaki güveni artabilir, bu da öğrencinin genel başarısını etkileyebilir. Son olarak öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları, okul yönetiminin etkili bir şekilde işlemesine yardımcı olabilir. Öğretmenlerin bu davranışları, okulun misyonunu ve hedeflerini daha etkili bir şekilde gerçekleştirmeye katkıda bulunabilir. İşbirliği, sorumluluk alma ve etkili iletişim, okul yönetimi ile öğretmenler arasındaki işbirliğini artırabilir. Bu da okulun genel performansını ve başarısını artırabilir. Geçmiş araştırmalarda görüldüğü gibi öğretmenlerin okula yönelik örgütsel vatandaşlık davranışı, projeler düzenlemeyi ve okul işletmelerine yardım etmeyi (Somech ve Drach-Zahavy, 2000), öğrencilerin akademik başarıları (Rezaaveisi, 2018), öğretim inovasyonu (Khan vd., 2020), öğretmenlerin işten ayrılma niyetleri, okulların performansı ve gelişimi (Bukhari ve Kamal, 2019) iş tatmini (Singh ve Singh, 2019), örgütsel etkililik (Kumari ve Thapliyal, 2017) ve öğretmenlerin öğretim kalitesini (Bellibaş vd., 2021) içermektedir. Araştırma sonuçları, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarının, okulun genel işleyişi ve öğrenci başarısı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etmek, genel okul başarısını ve öğrenci gelişimini artırabilir. Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik etmek için aşağıdaki adımlar atılabilir:

- ✓ Yöneticiler, etkili bir liderlik sergileyerek, öğretmenlerin motivasyonunu ve bağlılığını artırmalıdır. Bu, öğretmenlerin hedeflere ulaşmak için daha fazla çaba göstermelerine ve özverili davranışlar sergilemelerine yardımcı olabilir.
- ✓ Okullar, pozitif bir çalışma ortamı oluşturmak için çaba göstermelidirler. Bu, öğretmenler arasındaki dayanışma ve işbirliğini artırarak, örgütsel vatandaşlık davranışlarını olumlu yönde etkileyebilir.
- ✓ Okullar, öğretmenlerin adil bir ödüllendirme sisteminden yararlanmalarını sağlamalıdır. Bu, öğretmenlerin motivasyonunu artırarak, örgütsel vatandaşlık davranışlarını olumlu yönde etkileyebilir.
- ✓ Okullar, öğretmenlerin süreçlere dahil edilmesini ve görüşlerine değer verilmesini sağlamalıdır. Bu, öğretmenlerin kuruma olan bağlılığını artırarak, örgütsel vatandaşlık davranışlarını olumlu yönde etkileyebilir.
- ✓ Okullar, öğretmenlerin kişisel ve mesleki gelişimlerine yönelik destek sağlamalıdır. Bu, öğretmenlerin bilgi ve becerilerini güncel tutmalarına ve bu gelişimlerini okula daha etkili bir şekilde uygulamalarına olanak tanıyarak, örgütsel vatandaşlık davranışlarını olumlu yönde etkileyebilir.

Bu öneriler öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını teşvik ederek, okulun genel işleyişi ve öğrenci başarısı üzerinde olumlu bir etki yaratabilir.

KAYNAKÇA

- Abbaasiyaan, P. D., & Rezaaveisi, M. (2018). Individual citizenship behavior: the mediator between teachers' academic optimism and students' academic achievement. *Quarterly Journal of Education*, 34(1), 35-52.
- Abu Nasra, M. (2019). Organizational citizenship behavior in the Arab education system in Israel: personal factors vs. intra-organizational factors. *International journal of leadership in education*. 23(6), 712-733.
- Barth, A., & Tsemach, S. (2023). Empowerment as a Mediator between Instructional Leadership and Teachers' Organizational Citizenship Behavior. *Research in Educational Administration and Leadership*, 8(2), 335-371.
- Bellibaş, M. Ş., Gümüş, S., & Liu, Y. (2021). Does school leadership matter for teachers' classroom practice? The influence of instructional leadership and distributed leadership on instructional quality. *School effectiveness and school improvement*, 32(3), 387-412.
- Belogolovsky, E., & Somech, A. (2010). Teachers' organizational citizenship behavior: Examining the boundary between in-role behavior and extra-role behavior from the perspective of teachers, principals and parents. *Teaching and Teacher education*, 26(4), 914-923.
- Bukhari, I., & Kamal, A. (2019). Relationship of organizational politics, organizational support, transformational leadership and other work related factor with turnover intention among University Teachers. *Pakistan Business Review*, 20(3), 641-655.
- Christ, O., Van Dick, R., Wagner, U., & Stellmacher, J. (2003). When teachers go the extra mile: Foci of organisational identification as determinants of different forms of organisational citizenship behaviour among schoolteachers. *British Journal of Educational Psychology*, 73(3), 329-341.
- Dede, N. P. (2019). Örgütsel vatandaşlık davranışı: Kuramsal bir çalışma. *Ekonomi İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 294-304.

- Demirel, Y., Seçkin, Z., & Özçınar, M. F. (2011). Örgütsel İletişim İle Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 33-47.
- George, J. M., & Brief, A. P. (1992). Feeling good-doing good: A conceptual analysis of the mood at work-organizational spontaneity relationship. *Psychological bulletin*, 112(2), 310.
- Gültekin, A. (2018). Alman İdealizmde Fichte'nin Ben Felsefesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), 599-612.
- Gültekin, A. (2021). *Spinoza, Çevre etiği ve Spinoza* (Düz., Emrah Akyüz), Paradigma Akademi Yayınları.
- Gültekin, M. Ş. (2023). Mesleki ve Teknik Eğitimde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *ENTIS-Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 11-18.
- Karaman, A., & Aylan, S. (2012). Örgütsel Vatandaşlık. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 35-48.
- Khan, M. A., Ismail, F. B., Hussain, A., & Alghazali, B. (2020). The interplay of leadership styles, innovative work behavior, organizational culture, and organizational citizenship behavior. *Sage Open*, 10(1), 2158244019898264.
- Kumari, P., & Thapliyal, S. (2017). Studying the impact of organizational citizenship behavior on organizational effectiveness. *Human Resource Management*, 4(1), 9-21.
- Organ, D. W. (1988). *Organizational citizenship behavior: The good soldier syndrome*. Lexington, MA: Lexington Books.
- Özbey, A.U. (2018). Küreselleşme perspektifinden tüketim toplumunun sosyolojik okuması. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(1), 1-11.
- Özdemir, Y. (2005). *Kariyer devreleri ile örgütsel vatandaşlık eğilimi arasındaki ilişki: Sakarya üniversitesi İİ BF örneği* (Doctoral dissertation, Sakarya Üniversitesi (Turkey)).
- Özdevecioğlu, M. (2003). Örgütsel vatandaşlık davranışı ile üniversite öğrencilerinin bazı demografik özellikleri ve akademik başarıları arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (20).
- Podsakoff, P. M., Ahearne, M., & MacKenzie, S. B. (1997). Organizational citizenship behavior and the quantity and quality of work group performance. *Journal of Applied Psychology*, 82(2), 262-270.
- Runhaar, P., Konermann, J., & Sanders, K. (2013). Teachers' organizational citizenship behaviour: Considering the roles of their work engagement, autonomy and leader-member exchange. *Teaching and teacher education*, 30, 99-108.
- Sezgin, F. (2005). Örgütsel vatandaşlık davranışları: Kavramsal bir çözümleme ve okul açısından bazı çıkarımlar. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 317-339.
- Singh, S. K., & Singh, A. P. (2019). Interplay of organizational justice, psychological empowerment, organizational citizenship behavior, and job satisfaction in the context of circular economy. *Management Decision*, 57(4), 937-952.
- Somech, A., & Drach-Zahavy, A. (2000). Understanding extra-role behavior in schools: The relationships between job satisfaction, sense of efficacy, and teachers' extra-role behavior. *Teaching and Teacher Education*, 16(5-6), 649-659.
- Sökmen, A., Benk, O., & Gayaker, S. (2017). Örgüt kültürü, örgütsel vatandaşlık davranışı ve örgütsel bağlılık ilişkisi: Bir kamu kurumunda araştırma. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 415-429.
- Yalçın, H. (2022). Bir Araştırma Deseni Olarak Fenomenoloji. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 213-232.

Stratejik İletişim Yöntemi Olarak Yeni Kamu Diplomasinin İmaj Mühendisliği ile İlişkisi

The Relationship Between New Public Diplomacy As A Strategic Communication Method and Image Engineering

ÖZET

Yüzyıllardır devletlerin sürdürdüğü askerî ve ekonomik güce dayalı siyaset anlayışı, çağdaş demokrasilerde ülkelerin özgün veya evrensel kültürleri, özellikleri, markaları vb. yumuşak güç unsurlarıyla öne çıktığı ve bu sayede halkların sempati ve rızalarının kazanılmasının önem kazandığı bir sürece evrilmiştir. Uluslararası ilişkiler literatüründe özellikle 11 Eylül sonrası daha sık ele alınmaya başlanan kamu diplomasisi de yumuşak güç unsuru olarak ülkelerin siyasal iletişimiminin bir parçası hâline gelmiştir. Alanla ilişkili olarak propaganda, halkla ilişkiler, algı yönetimi ve ulus markalama gibi kavramların değerlendirildiği çalışmada, devlet dışı oyuncuların da siyasetin işleyişine aktif olarak katıldığı ve devletin dikey iletişiminden ziyade uluslararası kamunun yatay etkileşiminin hedeflendiği yeni kamu diplomasisinden bahsedilmiştir.

Çalışmada ele alınan bir diğer önemli başlık ise imaj mühendisliğidir. İlgili kavram özetle, iletişim sürecinin daha kapsamlı ve sistematik hâle getirilmesini ifade etmektedir. Bu çerçevede imaj yönetimine bir alternatif olarak sunulan imaj mühendisliğinin yeni kamu diplomasisi pratiklerinin başarıya ulaşmasında daha etkin bir role sahip olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yumuşak güç, kamu diplomasisi, yeni kamu diplomasisi, imaj mühendisliği.

ABSTRACT

The sense of politics based on the military and economic power that the states have been pursuing for many centuries has evolved into a process in which countries have come to the forefront in contemporary democracies with soft power elements such as genuine or universal cultures, characteristics, brands etc., and by this means gain sympathy and approval of their people. The public diplomacy, which has started to be discussed more frequently in the international relations literature especially after 9/11, has also become a part of the political communication of the countries as a soft power element. This study, which evaluates the concepts related to the field such as propaganda, public relations, perception management, and nation branding, mentions the new public diplomacy in which non-state actors actively participated in the functioning of politics and instead of the vertical communication of the state the horizontal interaction of the international community is targeted.

Another important topic adresses in the study is image engineering. In short, the relevant concept refers to making the communication process more comprehensive and systematic. In this framework, it is thought that image engineering, which is presented as an alternative to image management, may have a more effective role in the success of new public diplomacy practices.

Keywords: Soft power, public diplomacy, new public diplomacy, image engineering.

GİRİŞ

Geleneksel uluslararası ilişkiler anlayışında güç, askerî ve ekonomik açıdan yetkinlik ile ilişkilendirilirken günümüzde buna ek olarak, bir devletin kültür ve değerleri ile bunlar aracılığıyla sahip olduğu yumuşak gücü ve küresel kamu nezdinde nasıl algılandığı da o ülkenin uluslararası sistemdeki konumunun belirlenmesinde etkili olmaktadır. Klâsik diplomasi anlayışından farklı olarak hükümet temsilcileri yerine -ağırlıklı olarak- yabancı kamuyla iletişimin hedef alındığı kamu diplomasisi, teoride 1960'lı yılların ortasına dayansa da; pratikte özellikle 11 Eylül sonrası başta Amerika olmak üzere pek çok devletin uluslararası siyasal iletişiminde gitgide yaygınlaşan, etkili bir yumuşak güç unsuru hâline gelmiştir.

Ancak devletlerin asimetric bir güce sahip olması ve iletişimi salt rıza üretimine indirgemesi, zaman içerisinde daha geniş katılımı esas alan; çağdaş ve demokratik bir arayış olarak nitelendirilebilecek olan yeni kamu diplomasisi yaklaşımının doğmasına neden olmuştur. Bu yeni yaklaşımda iletişim faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi ise, her aşamanın plânlandığı, diyalojik ve ölçülebilir stratejiler tasarlamaya olanak veren imaj mühendisliği uygulamaları ile mümkün olacaktır.

Seda Karagöz¹

How to Cite This Article

Karagöz, S. (2024). "Stratejik İletişim Yöntemi Olarak Yeni Kamu Diplomasinin İmaj Mühendisliği ile İlişkisi" *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:1; pp:151-158. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10620099>

Arrival: 17 December 2023
Published: 31 January 2024

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye. ORCID: 0000-0003-3929-861X. ROR ID: <https://ror.org/03a5qrr21>

Uluslararası İlişkilerde Gücün Değişen Doğası ve Yumuşak Güç

Her egemen devlet, dış siyasetini en başta güvenliğini sağlamak ve sürdürmek; sonrasında ise güç elde etmek, saygınlık sağlamak, bir ideolojiyi savunmak, refahını yükseltmek gibi temel amaçlar üzerinden belirlemektedir. (Yavaşgel, 2014: 222) Bir ülkenin sahip olduğu güç, o ülkenin uluslararası sistemdeki konumunun belirlenmesinde rol oynamaktadır. Bu doğrultuda, bir ülkenin diğerleri üzerindeki kontrol becerisi ve etkisi, o ülkenin uluslararası ilişkiler pratiklerinde sahip olduğu güç ve üstünlük bakımından önem taşımaktadır. Çağdaş uluslararası ilişkiler anlayışında güç, yalnızca jeopolitik konum, ticarî ağlar, askerî, ekonomik veya teknolojik gelişmişlik vb. fiziksel olan ve olmayan unsurlar üzerinden değerlendirilmemekte; aynı zamanda ilişkişel bir olgu olarak ele alınmaktadır. (Sönmezoğlu, 2012: 264-265)

Soğuk Savaş Dönemi'nde etkili olan Realist Yaklaşım, güç kavramının uluslararası ilişkiler analizinin merkezine yerleştirildiği; devletlerin politikanın temel oyuncularını olarak ele alındığı ve özellikle de askerî müdahale ve iktisadî ambargolar gibi yaptırımlara dayalı bir siyasi süreci ifade etmekteydi. (Arı, 2013: 3) Çok kutuplu siyasi sistemin hâkim olduğu günümüz dünyasında ise, güç kaynaklarının dağılımı farklı konulara göre değişiklikler göstermekte ve bu doğrultuda askerî ve ekonomik yaptırımlara dayalı siyasi anlayışın yerine cazibe ve rıza oluşturarak ikna etmeye dayalı yumuşak gücün siyasi bir strateji olarak gittikçe daha fazla tercih edilmeye başlandığı görülmektedir. (Nye, 2005: 13-14)

Amerikalı siyaset bilimci Joseph Nye, yumuşak güç kavramını 'diğerlerine istediğiniz şeyi yapma yeteneği' olarak tanımlamaktadır. Geleneksel olarak uluslararası ilişkiler teorilerinde sert güç, siyasi oyuncuların doğrudan ve aktif biçimde sürece dahil edildiği askerî ve ekonomik kaynaklarla ilişkilendirilirken Nye'nin 'dolaylı güç' olarak da adlandırdığı yumuşak güç ise, birtakım fikirlerin gücüne veya başkalarının tercihlerini şekillendiren siyasi gündemleri belirleme kapasitesine dayanmaktadır. Bu nedenle yumuşak daha ziyade güç kültür, ideolojiler ve kurumlar gibi maddi olmayan kaynaklarla ilişkilidir. (Zahran & Ramos, 2010: 13) Özetle yumuşak güç, insanları zorlamak yerine onlarla iş birliğine dayalı olarak hareket etmektedir. (Sancar, 2012: 27)

Nye'nin bu kavramı gündeme taşımasında Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde yaşanan değişimlerin ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin 'süper güç' konumunu yalnızca askerî ve ekonomik alanda sahip olduğu sert güç ile sürdürmesinin günümüzde yeterli olamayacağı düşüncesinin etkisi olmuştur. (Ekşi, 2014: 34) Yine 11 Eylül saldırılarının ardından ABD'nin Afganistan ve Irak'ı işgal etmesi, uluslararası kamunun tepki göstermesine ve ülkenin itibarının zedelenmesine sebep olması da özellikle 2000'li yıllardan itibaren yumuşak güç kavramı ve devamında kamu diplomasisi pratiklerinin gündeme gelmesinde etkili olmuştur.

Kamu Diplomasisi

Çağdaş uluslararası ilişkiler literatüründe yumuşak güç ile birlikte ele alınan bir diğer önemli kavram ise kamu diplomasisidir. Kimi araştırmacıların yumuşak güç ile eş/yakın anlamlı olarak kullandığı; kimilerinin ise yumuşak gücün bir unsuru olarak ele aldığı kamu diplomasisi, bir devletin kendi düşünce yapısı, kültürü ve mevcut siyasetini anlatma amacıyla diğer ülke topluluklarıyla gerçekleştirdiği iletişim faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır. (Erzen, 2012: 53) Kavram olarak ilk kez 1965 yılında Tufts Üniversitesi'nden Edmund A. Gullion tarafından kullanılan kamu diplomasisi, bir ülkenin başka ülkelere yönelik imajını güçlendirmek veya iyileştirmek amacıyla kültürel alışverişlerin ön plâna çıkarıldığı; ilişkilerin yalnızca devlet ve/veya hükümet temsilcileri arasında değil; hükümet dışı birtakım kişi ve/veya kurumlar arasında da yönetildiği faaliyetler bütünüdür. (Bostancı, 2012: 38-39)

Geleneksel diplomasiden farklı olarak kamu diplomasisi, daha fazla grubu ilgilendirmekte ve daha çeşitli çıkarları içermektedir. Bir ülkenin yumuşak gücü, o ülkedeki pek çok kişi ve kurumların faaliyetleriyle oluşmaktadır. Bunlar sanatçılar, sivil toplum kuruluşları, siyasetçiler, partiler, yazarlar, yayımcılar, gazeteciler, medya organizasyonları, ticarî işletmeler, akademisyenler, dinî liderler/gruplar ve benzerleridir. Bir ülkenin kültürüne, dış politikalarına, refah düzeyine, politik değerlerine ve cazibesinden kaynaklanan yumuşak gücüne dayanan kamu diplomasisi pratikleri, günümüzde devletlerin diplomasi metotlarını kayda değer şekilde etkilemektedir. (Mengü & Yıldırım, 2012: 78)

Yabancı ülke kamularıyla olumlu ilişkiler inşa etme çabasının arkasında, geçen yüz yılda halkı yok sayan propaganda temelli anlayışın yerini günümüzde kamuyu ön plâna çıkartan; iletişimi, etkileşimi ve iknayı esas alan anlayışa bırakmasının etkisi olmuştur. Geleneksel diplomasiden farklı olarak yabancı devletlerin temsilcilerinin değil; hükümet dışı oyuncu ve kamularının hedeflendiği kamu diplomasisi uygulamalarında, yabancı toplumları bilgilendirmek ve etkilemek; bu etkiyi geliştirmek veya yanlış anlamaların neden olduğu kargaşayı iletişim yoluyla gidermek amaçlanmaktadır. (Özkan, 2014: 4-5) Ancak bu çabalar çoğunlukla tek yönlü iletişim faaliyetlerini içermekte ve bu yönüyle de propagandaya benzemektedir. Bu doğrultuda kamu diplomasisi faaliyetleri iki evreden

oluşmaktadır: Öncelikle hedeflenen ülkelerin kamuları etkilenmeye çalışılmakta; devamında ilgili kamuların iç ve dış politikada hükümetlerinin karar alma süreçlerini etkilemeleri beklenmektedir. (Yağmurlu, 2007: 14)

Kamu Diplomasisi İle İlişkili Kavramlar

Kamu diplomasisi teori ve uygulamalarının ilişkilendirilebileceği başlıca alanlar:

a) Propaganda: Propaganda, kavram olarak, ‘Mesajların otoriter bir üslupla tek yönlü ve yoğun olarak hedef kitlelere aktarılması’ olarak tanımlanmaktadır. Propagandada gönderilen iletilerin tartışılması ve yorumlanması değil; olduğu gibi, gönderildiği biçim ve içerikte kabul edilerek onaylanması ve buna bağlı olarak da tutum ve davranışların değiştirilmesi beklenmektedir. Yani propagandada iletişimden ziyade tek taraflı mesaj gönderimi söz konusudur. (Aziz, 2007: 15)

Kamu diplomasisi kavramı ve uygulamalarını ele alan çalışmalara bakıldığında, alanın liberal ve eleştirel yaklaşımlar doğrultusunda birbirinin karşısı olan açıklamalar yapıldığı görülmektedir. Akademik literatürde hâkim olan ve kaynağını gelişmiş Batı ülkelerinden alan liberal anlayışa göre kamu diplomasisi, kitlelerin verilen mesajları kabul edip etmemekte özgür olduğu ve herhangi bir kontrolün söz konusu olmadığı; kontrol yerine alıcıların güvenini kazanmaya yönelik stratejik bir iletişim yöntemidir. Uluslararası siyasetteki değişiklikler ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde kamu diplomasisi ile propaganda arasındaki ayrım şeffaf hâle gelmiştir. (Çınarlı, 2009: 35) Bu doğrultuda, kamu diplomasisi uygulamalarının amacı propaganda yapmak değildir; gerçekler ve nesnel bilgilere dayalı stratejik bir iletişim dilini tasarlamak ve bu yolla farklı kesimlerle bağlantı kurmaktır. (Kalın, 2012: 150)

Buna karşılık eleştirel yaklaşımla ele alındığında, örneğin Yılmaz (2012: 17)’a göre, 1965’te literatüre giren kamu diplomasisi kavramının ‘propaganda’ ya da ‘psikolojik savaş’ yerine kullanılmasının nedeni, bu kavramların negatif bir algı oluşturmalarının yanında, Amerika’nın kendi faaliyetlerini Sovyetler’den farklılaştırma arzusuna dayanmaktadır. Eleştirel yaklaşıma göre, propaganda teriminin kötü bir şöhrete sahip olması, onunla benzer bir anlayış ve amaca hizmet eden uygulamaların ‘kamu diplomasisi’ olarak adlandırılmasına neden olmaktadır; böylece bir nevi euphemism’e (örtmeceye) başvurulmaktadır. Benzer şekilde Bağcı (2003: 74)’ye göre, kamu diplomasisi kapitalizmin küresel çapta işleyişini sağlayan ve bu doğrultuda merkez ile çevre ülkeler arasındaki asimetrik ilişkileri yürüten ideolojik bir aygıt niteliğine sahiptir. Böylece emperyalist ülkeler açısından bakıldığında, kamu diplomasisi doğrudan şiddet ya da savaşa başvurmaksızın kaynakların denetimi, sermaye ihracı ve pazarların kontrolünü kolaylaştırma işlevi görmektedir. Dolayısıyla eleştirel yaklaşımda kamu diplomasisiyle yürütülen iletişim pratikleri, çağdaş uluslararası ilişkiler anlayışında propaganda ile aynı işlevi görmektedir.

b) Halkla İlişkiler: Bir örgüt ile paydaşları arasında karşılıklı iletişim ve anlayışı oluşturma ve bunu sürdürmeye dayalı yönetim faaliyeti olarak tanımlanmaktadır. (Okay & Okay, 2011: 10) Halkla ilişkiler, pratikte ortaya çıkışı propaganda faaliyetlerine dayansa da 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batılı ülkelerde demokratik siyasal yönetim anlayışının yaygınlaşması sonucu, bugün özellikle akademi ve sivil toplumun katkılarıyla diyalojik bir niteliğe bürünmesi için çaba gösterilen stratejik bir iletişim ve yönetim faaliyetidir. Diyalog sözcüğünden türeyen diyalojik kavramı, başta kamu olmak üzere tüm paydaşlarla eş faydayı elde etme amacı doğrultusunda anlaşma, uzlaşma anlamını taşımaktadır. Diyalojik anlayışı benimseyen örgütler eşitlik ve adaleti esas almakta; yani iletişimini salt ikna etme amacının ötesinde tüm paydaşların ihtiyaç, beklenti ve şikayetlerini dikkate alarak yürütmektedir. (İlgin, 2021: 1169)

Halkla ilişkiler kamu diplomasisinin ilişkili olduğu başlıca alanlardan biridir. Rıza üretimi amacıyla pozitif bir imaj oluşturma çabası her iki uygulama alanının da temel amacını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda yine her ikisinde de kitlesel çapta iletişim esas alınmakta ve iletişim araçlarından yaygın bir şekilde faydalanılmaktadır. Bu yönleriyle eleştirel çerçevede bakıldığında, her iki alan da manipülasyona/propaganda üretimine açıktır. Ancak diyalojik zeminde etkileşimin esas alındığı halkla ilişkiler faaliyetleri ile katılımcı bir siyaset anlayışı doğrultusunda çok sesliliğe imkân veren yeni kamu diplomasisi faaliyetlerinin demokratik toplumlar için benzer idealler olduğu da belirtilmelidir.

c) Algı Yönetimi: Algı yönetimi, Amerikan ordusu tarafından geliştirilmiş bir terimdir. Amerikan Savunma Bakanlığı’nın, yabancı kamunun duygu, düşünce ve güdülerini manipüle etmek için seçili enformasyon ve göstergeleri iletmek ve/ya da bunları inkâr etmek için yürütülen faaliyetler olarak tanımladığı algı yönetiminden özellikle 11 Eylül sonrası Afganistan’ın işgaline yönelik kamuoyu oluşturulması ve Irak Savaşı’nda ittifak ülke kamularının desteğini almak için faydalanılmıştır. (Çınarlı, 2009: 38) Algı yönetiminin gerçekleştirilmesi için gereken temel argümanlar tehdit ya da düşman algısı yaratmaktır; zira insanlar hayatta kalma güdüsüyle hareket etmekte ve hissettikleri korkular onların hayatta kalma motivasyonunda önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla toplumu herhangi bir birey, örgüt veya fikre karşı motive edebilmek için tehlikeli bir

durum olduğunu iddia etmek ve bu iddialara mümkün olduğunca insanın inanmasını sağlamak için bazı mizansenler üretmek işe yaramaktadır. (Özçağlayan & Apak, 2017: 114)

Algıyı kontrol edebilme becerisinin gerçekliği kontrol etme gücünü kazandırması, devletleri uluslararası kamunun istenilen şekilde manipüle edilmesi için algı operasyonları yapmaya yönlendirmektedir. Bu doğrultuda devletler, kamu diplomasisinde temel amaç olan kamuları hükümet lehine etkileme sürecini algı yönetimiyle gerçekleştirmektedir. Algı yönetimi, kamuyu bilgilendirme faaliyetleri, basın bültenleri ile gazetecilere yönelik programlar aracılığıyla yapılmaktadır. (Ekşi, 2014: 95)

Kamu diplomasisi ile ilişkilendirildiğinde algı yönetimi, önceden plânlanmış ve kurgulanmış iletiler aracılığıyla, devletlerin kamuların fikir ve davranışları üzerinde istediği etkiyi yaratabilmesinde; yani siyasi çıkarları doğrultusunda uluslararası kamunun ne hakkında nasıl düşüneceğini belirleyip şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır.

d) Ulus Markalama: Marka kavramı en basit şekilde bir ürün veya hizmetin tanımlanıp diğerlerinden ayırt edilmesi için oluşturulan isim, simge, işaret, tasarım veya bunların tümünün toplamı olarak tanımlanırken; markalama, marka kimliği oluşturma amacıyla pazarlama ve satış faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir. İşletmelerin markalaşma konseptleri daha ileri bir boyuta taşındığında ise, 'şehir markalama', 'ülke markalama' veya 'ulus markalama' gibi kavramlar ortaya çıkmaktadır. Şehir ve ülke markalamasında bir şehir ya da ülkenin tanıtılması veya kimi niteliklerinin öne çıkartılarak farkındalık oluşturulması hedeflenmektedir. Ulus markalama ise, görece daha kapsamlı stratejiler aracılığıyla marka tasarlama ve pazarlama iletişimi faaliyetlerinin ulusların imajlarının güçlendirilmesi için kullanılması anlamını taşımaktadır. (Köksoy, 2015: 47)

Kavramın önde gelen savunucusu Simon Anholt, ulus markalamayı ihracat, turizm ve doğrudan yabancı yatırımı ile birlikte tamamlayıcı bir unsur olarak ele almaktadır. (Zaharna, 2009: 90) Aynı zamanda uluslar, bu üç alanda birbirleriyle doğrudan ve açık bir rekabet hâindedir. (Olins, 2005: 172) Bu alanlarda yürütülen faaliyetler aracılığıyla devletler, yabancı yatırım ve turistleri ülkeye çekerek başka devlet ve halklar nezdinde itibarlarının artırılmasını amaçlamaktadır. Dolayısıyla ulus markalama, uluslararası toplum nazarında pozitif bir imaj ve kanaatlerin geliştirilmesi için devletlere yardımcı olmaktadır. (Ekşi, 2014: 97)

Ulus markalama ve kamu diplomasisi pek çok alanda, özellikle de amaç ve stratejilerde benzerlik göstermektedir. Her iki alanda da değerlere odaklanılmakta; bireysel/ kurumsal ilişkilerin ve diyalogun inşa edilmesi için çaba gösterilmektedir. Farkları ise, ulus markalamasının genellikle pazarlama; kamu diplomasisinin ise uluslararası ilişkiler ve uluslararası iletişim disiplinleri çerçevesinde ele alınmasıdır. Ayrıca kamu diplomasisi faaliyetleri çoğunlukla profesyonel uygulayıcılar tarafından yürütülürken; markalamada ülke dışında pozitif bir imajın geliştirilmesi için toplumun bütün güçlerinin seferberliği söz konusu olmaktadır. (Sancar, 2012: 140)

e) İmaj Mühendisliği: Kişi veya örgütlerin kendisine ilişkin olarak başkaları nezdinde oluşturmayı arzuladığı veya bıraktığı izlenim olarak tanımlanan imaj kavramı; siyasi perspektiften bakıldığında, ideolojiler, olaylar, kurumlar, uluslar, ülkeler, devletler ve devletler-üstü örgütler hakkında edinilmiş olan algı veya tasarlanan kurgu olarak nitelendirilebilir. (Budak & Budak, 2014: 14; Yerdelen, 2017: 44) İmaj mühendisliği, algı yönetimi ile benzerdir/ilişkilidir; ancak algı yönetiminin bizzat askerî bir ordu tarafından üretilmiş olması, bu kavramı savaş, kriz, ulusal/uluslararası tehdit ve riskler ve bu doğrultuda yapılan manipülasyonlarla özdeş hâle getirmektedir. Buna karşılık imaj mühendisliği ise, pozitif bir algı oluşturma amacıyla yürütülen sistematik bir çabayı ifade etmektedir.

İmaj mühendisliğiyle ilgili değinilmesi gereken bir diğer önemli unsur, mühendislikle olan bağlantısı nedeniyle imaj yönetiminden daha teknik bir içeriğe sahip olmasıdır. İmaj yönetimi, çoğunlukla görsel unsurlar üzerinden inşa edilen algıyı ifade etmektedir. Buna karşılık mühendisliğin uygulamalı bir bilim dalı olması, her pratiğin belirli standart ve kaidelere göre şekillenmesini, içerisinde araştırma ve geliştirme çalışmalarını barındırmasını, böylece teknik boyutta ideal olana/mükemmele yaklaşılmasını mümkün kılmaktadır; ilgili uygulamaların halkla ilişkiler, reklam, medya, siyaset gibi kitlesel çapta yürütülen sosyal-iletişimsel faaliyetlere entegre edilmesi ise, imaj yönetimi çalışmalarına stratejik bir nitelik kazandırmaktadır. Dolayısıyla imaj mühendisliğinin imaj yönetimini de barındıran daha kapsamlı ve teknik bir kavram olduğu söylenebilir.

Konu kapsamında değerlendirildiğinde imaj mühendisliğinin kamu diplomasisinden ziyade onun daha demokratik ve diyalojik yorumu olarak nitelendirilebilecek yeni kamu diplomasisi pratikleriyle ilişkilendirilmesi doğru olacaktır. Buna göre imaj mühendisliği, devletlerin ama esasen devlet-dışı oyuncuların uluslararası siyaseti şekillendirmede önemli bir paya sahip olmaları; ayrıca imajları ve iletişim stratejilerini daha kapsamlı ve ölçülebilir amaçlar doğrultusunda tasarlamaları noktasında örgütlere katkı sunabilir.

Yeni Kamu Diplomasisi ve Paydaşları

'Geleneksel kamu diplomasisi' olarak da adlandırılan 20. yüzyıl kamu diplomasisi, bilgi paylaşımı, kültürel projeksiyon ve uluslararası itibar yönetimi üzerinden kavramsallaştırılmıştır. 'Yeni kamu diplomasisi' olarak adlandırılan 21. yüzyıl kamu diplomasisi anlayışı ise, hükümet içinde ast veya üst konumda pek çok oyuncunun yanı sıra yurt içi ve yurt dışında hükümet dışı farklı oyuncuların da diyalog ve internet faaliyetleri aracılığıyla ilişkiler kurması düşüncesine dayanmaktadır. Yeni kamu diplomasisi, devlet dışı oyuncuların rollerine odaklanırken aynı zamanda vatandaşlara da siyasi süreçte sahip oldukları roller konusunda daha yaygın bir farkındalık kazandırılmasını sağlamaktadır. Yeni kamu diplomasisi anlayışında, iç ve dış kamular birbirinden ayrılmamakta; bunun yerine gerek ulusal gerekse uluslararası kamunun katılımına yönelik bütünsel bir yaklaşım ile hareket edilmektedir. (Huijgh, 2016: 444) Zira halkların düşünce, talep ve tercihlerinin uluslararası siyasette önemli bir rol oynamaya başlaması onları siyasetin bir paydaşı konumuna getirmiş; sivil girişimler, hükümet kararları ve devlet politikalarını etkilemeye ve hatta değiştirmeye başlamıştır. (Coşkun, 2012: 51)

Yeni kamu diplomasisi faaliyetlerinin paydaşı olan başlıca kesimlere bakıldığında:

1) Devletler ve Devletlere Bağlı Kurumlar: 20. yüzyıl kamu diplomasisi anlayışında olduğu gibi yeni kamu diplomasisinde de devletler ve devletlere bağlı kurumlar (bakanlıklar, koordinatörlükler, resmî ajanslar, resmî televizyon kanalları vb.) siyasal iletişim sürecinin temel oyuncularından biri konumundadır. Yeni kamu diplomasisi anlayışı, devletlerin ilişki inşa ederek ikna etmek, sempati uyandırmak gibi temel amaçları üzerinden şekillense de salt bilgilendirme işlevi yerine -yeni iletişim teknolojilerinin de etkisiyle- geri bildirimlerin de önem kazandığı; iletişim sürecinde ideal olan diyalojik ve uzlaşmacı bir niteliğe bürünmektedir/bürünmesi beklenmektedir.

2) Hükümet Dışı Organizasyonlar/ Sivil Toplum Örgütleri ve Düşünce Kuruluşları: Yeni kamu diplomasisi yaklaşımında paydaş olarak sivil toplum örgütleri ve düşünce kuruluşlarının etkisi artmıştır. Gerek ulusal gerekse uluslararası politikaya çok seslilik boyutunu getiren sivil toplum örgütleri ile düşünce kuruluşları, aynı zamanda diplomasi elitist siyasal yöneticiler tarafından yürütülen yönünü sivilleştirme işlevini yerine getirmekte; böylece siyaseti de demokratikleştirerek dönüştürmektedir. Bu kuruluşlar ayrıca, kamuoyunda gündem belirleme, söylem üretimi ve çerçevelemede önemli bir rol üstlenmekte; böylece gerektiğinde hükümetlerin kimi politikalarına karşı kamu yararını ön plâna çıkarmaktadır. (Ekşi, 2014: 75-78)

3) Ulusal ve Uluslararası Kamu: Geleneksel kamu diplomasisinde oldukça edilgen bir konumda olan ulusal ve uluslararası kamu, ideal olarak nitelenebilecek yeni kamu diplomasisi anlayışında siyasetin yürütülmesi sürecinde etkin bir role kavuşmaktadır. Yerli ve yabancı kamuların özellikle yeni iletişim teknolojileri sayesinde oluşturma imkânı yakaladıkları sanal kamusal alanlarda hükümetlerin icraatlarına yönelik talep ve şikayetleri; kimi zaman bu şikayetleri sosyal medya hesapları aracılığıyla ilgili politikacılara veya geleneksel medya kuruluşlarına iletebilmeleri; sosyal mecralarda geleneksel medyadan farklı gündemler yaratarak siyasi gündemi şekillendirebilmeleri ve hatta yine önce sosyal mecralar aracılığıyla aktif kitlelere dönüşerek talep ve şikayetlerini iletmek adına sokaklarda, meydanlarda kolektif gruplara dönüşerek ulusal veya uluslararası siyasetin gidişatına etkide bulunmaları bakımından ele alındığında günümüzde önemli bir rol üstlendikleri görülmektedir.

4) Geleneksel ve Yeni Medya Kanalları: Geleneksel medya araçlarının tek yönlü ve siyasi açıdan da çoğu zaman taraflı veri akışı günümüzde yerini yeni medya aracılığıyla birden çoğa ve çoktan çoğa akışına bırakmıştır. Güncel kamu diplomasisi anlayışında geleneksel medya önemini sürdürürken yeni medyadaki veri akışıyla paralel olarak ulusal ve uluslararası siyasetin yürütülmesi sürecinin de çok sesliliğe imkân verecek şekilde dönüşmesi; 21. yüzyılda ideal sayılabilecek yeni kamu diplomasisi pratikleri için gereken zeminin oluşmasını sağlamaktadır/sağlayacaktır.

5) Hükümet veya Sistem Dışı Örgütler: Geleneksel anlayıştan farklı olarak, kendisini hükümet(ler) veya doğrudan meşru sistemin karşısında konumlandıran örgütler de çağdaş uluslararası ilişkilerin yürütülmesi sürecine etki etmekte ve bu doğrultuda yeni kamu diplomasisinin oyuncuları arasında sayılmaktadır. Özellikle yeni medyanın sunduğu olanaklar aracılığıyla sanal mecralarda herhangi bir merkeze bağlı kalmadan siyaseti de doğrudan ilgilendiren çeşitli gizli belgeleri sızdıran; bunları ulusal ve uluslararası kamuya da yayımlayan (Wikileaks) veya DDoS gibi siber eylemler aracılığıyla seslerini duyurmaya çalışan (Anonymous vb.) örgütler de ulusal ve uluslararası sistemin paydaşları konumundadır. Zira bu örgütler, yayımladıkları belgeler ve yaptıkları eylemlerle pek çok ülkede kitlesel protestoların düzenlenmesi ve hatta hükümetlerin düşürülmesinde; resmî makamlara davaların açılması ve resmî makamların özür dilemeye, geri çekilmeye zorlanmasında; yine resmî makamların maddî zarara uğratılması, gizli tutulmaya çalışılan ve suç niteliği taşıyan durumlar ile halktan saklanan önemli bilgilerin açığa çıkarılmasında; en önemlisi de devlet veya siyasetle ilişkili üst yapı kurumlarının itibarlarının zedelenmesinde doğrudan rol oynayabilmektedir. Bu durumla ilgili bizzat resmî makamlar aracılığıyla

verilebilecek en güzel örneklerden biri, Wikileaks sızıntılarının oldukça ses getirdiği dönemde İtalya Dış İşleri Bakanı Frattini'nin belgeler hakkında 'Diplomasinin 11 Eylül'ü' nitelemesinde bulunmasıdır. (NTV Haber)

İmaj Mühendisliği Çerçevesinde Yeni Kamu Diplomasisi Pratikleri

Kitlesel iletişimin belirli bir amaca yönelik olması, öncesinde yapılacak plânlama doğrultusunda hareket edilmesini gerektirmektedir. Başta siyaset, pazarlama, halkla ilişkiler, reklam gibi kitleleri ikna etmeye yönelik iletişim faaliyetlerinde, paydaş analizinden iletilecek içeriğe, medya plânlamadan geri bildirimler doğrultusunda yeni kampanya tasarımlarına kadar bütün adımların sistematize edilmesi pozitif bir imajın inşa edilmesinde önemli bir yer taşımaktadır.

İmaj yönetimi basitçe, paydaşların ilgili kişi/kuruma yönelik izlenimlerinin toplamı olarak tanımlansa da, olumlu bir imaj oluşturulması için gereken iknanın karmaşık ve kapsamlı bir süreç oluşu, iletişim faaliyetlerinin her aşamasında stratejik olunmasını gerekli kılmaktadır.

Sosyal bilimler alanında pek çok teori ve kavram gibi imajın da uygulamalı bilimlerle ilişkilendirilmesi yeni bir olgudur. Bu doğrultuda imaj yönetimine stratejik bir nitelik kazandıran bir şemsiye kavram olarak imaj mühendisliği, amaca yönelik veri toplama, plânlama, analiz ve değerlendirilmenin; özetle her aşamanın somut adımlarla tasarlandığı ve ölçümlendiği teknik bir süreci ifade etmektedir.

Konuya yeni kamu diplomasisi pratikleri açısından bakıldığında, hem hükümetler hem de sivil girişimlerin iletişim faaliyetlerini yürütme sürecinde tıpkı uygulamalı bilimlerde olduğu gibi ölçülebilir ve sonuç odaklı stratejilerle hareket etmesi; bu doğrultuda uluslararası siyasetin gidişatına yönelik gerek küresel gerek bölgesel çapta risk haritaları oluşturması, ulusal/uluslararası paydaş analizi yapması, analiz sonucuna göre hangi hedef kesime hangi iletişim araçları ve mesaj içerikleriyle erişebileceğine yönelik somut çıkarımlarda bulunması, olası siyasal kriz durumlarında örgüt içinde hangi birim(ler)in hangi iletişim taktikleriyle krizden en az zararlı (hatta mümkünse yeni bir fırsatla) çıkılmasını sağlayacağı ve paydaşlardan gelen geri bildirimler doğrultusunda nasıl (kısa ve uzun vadeli) yeni iletişim çalışmaları tasarlayacağına yönelik kararlar alması gerekmektedir.

İletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesi ve toplumlar arası iletişimin yaygınlaşmasıyla birlikte, özellikle demokratik yönetim anlayışını benimsemiş örgütlerin ulusal ve uluslararası iletişim faaliyetlerini birbirinden kopuk yürütmesi artık imkânsız hâle gelmiştir. Örgütlerin olumlu bir imaj oluşturabilmek için ülke içi ve dışında tüm paydaşları gözeterek tutarlı ve gerektiğinde eş zamanlı söylemler üretmesinin siyasal meşruiyet için önemli hâle gelmesi, iletişimi tıpkı uygulamalı bilimlerde olduğu gibi baştan sona teknik açıdan ele alınması ve ölçülmesi gereken bir faaliyet alanı hâline getirmiştir.

Ancak bu noktada dikkat çekilmesi gereken bir diğer önemli unsur, bu teknik temelli iletişim sürecinin kolayca manipülasyona araç olabilecek türden kaba bir pozitivizme indirgenmemesi gerektiğidir. Zira yeni kamu diplomasisinin en önemli niteliği, ağırlıklı olarak devletlerin öncü rol üstlendiği geleneksel kamu diplomasisinden farklı olarak, devlet-dışında kalan oyuncuların da uluslararası siyasetin şekillenmesi sürecinde aktif biçimde rol alabildiği çok sesli bir stratejik iletişimi ifade etmesidir. Dolayısıyla kamu yararını gözeterek gerektiğinde iktidar ve sermaye sahipleri ile çatışan (bu doğrultuda hükümet ve hatta sistem dışı örgütleri de bünyesinde barındıran), katılımcı demokrasiyi ve diyalojik iletişimi esas alan, şeffaflığa dayalı bir kamu diplomasisi anlayışının "yeni" sınıflandırması altında değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.

SONUÇ

Bir ülkenin uluslararası sistemdeki yerini belirleyen gücü, aynı zamanda o ülkenin güvenliği, refah seviyesi ve itibarı ile ilişkilidir. Çağlar boyunca ülkelerin siyasal gücünü askerî kaynaklar ve özellikle Sanayi Devrimi sonrası ekonomik gelişmişlik belirlerken 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kamuyu ikna etme yetkinliğinin siyasetin gidişatında oynadığı rolün anlaşılmasıyla (daha doğrusu iki dünya savaşı sonrası toplumların kitlesel katliamlara tepki göstermesi, genel oy hakkına sahip olması ile özellikle demokratik ülkelerde eğitim ve refah seviyelerinin geçmişe kıyasla yükselmesi sonucunda siyasal tercihlerinin önem kazanması sayesinde) yumuşak güç unsurları da uluslararası ilişkilerin yürütülüş sürecinde önemli hâle gelmiştir.

Bir yumuşak güç unsuru olarak kamu diplomasisi başta eğitim, kültürel ve sanatsal faaliyetler, spor, medya, markalar vb. aracılığıyla bir ülkenin hem iç hem de ağırlıklı olarak dış kamuları etkileme çabasıdır. Kamu diplomasisi, siyaset ve iletişimi bir araya getiren bir alan olarak ülkelerin uluslararası hedeflerini gerçekleştirmede stratejik bir öneme sahiptir. Yeni kamu diplomasisi ise, sivil toplumun, yeni medyanın ve hatta hükümet/sistem dışı örgütlerin de uluslararası siyasetin işleyişine dahil olduğu ve kamuların katı bir şekilde iç veya dış olarak ayrılmadığı; bunun yerine bütüncül bir yaklaşımın hâkim olduğu çağdaş bir diplomasi anlayışı olarak idealize edilmektedir.

Çalışmada ele alınan bir diğer önemli başlık ise imaj mühendisliğidir. İmaj yönetiminden farklı olarak imaj mühendisliğinde iletişim faaliyetleri daha kapsamlı ve teknik bir boyutta tasarlanmaktadır. Kamu diplomasisinin disiplinlerarası niteliği ve mühendislik bilimlerinin sistematik ve belirli tasarım prensipleri doğrultusunda uygulanması, son dönemlerde bu iki alanın imaj mühendisliği çerçevesinde ele alınmaya başlanmasını sağlamıştır.

Özellikle de siyasal sistemde daha geniş katılımı, çok sesliliği ve diyalojik iletişimi esas alan yeni kamu diplomasisi anlayışında, bütünlüklü bir pozitif imaj inşa edebilmenin yolu, iletişim stratejilerinin her aşamasını sonuç odaklı ve ölçülebilir adımlarla tasarlamaktan geçmektedir. Bu doğrultuda paydaş analizinden hangi paydaşa hangi taktiklerle ulaşılmaya çalışılacağına kadar tüm aşamalara yönelik kısa ve uzun vadeli plânlamaların yapılması ile ülke içi ve dışına verilen mesajlarda tutarlılığın esas alınması, paydaşların gözünde pozitif bir imajın yaratılması ve bu yolla siyasal meşruiyetin sağlanması için gereklidir.

Ancak uygulamaların profesyonel ve sistematik hâle getirilmesi, iletişimin manipülatif bir niteliğe bürünmesine yol açmamalı; bunun aksine yeni kamu diplomasisi anlayışına uygun ve iletişim teknolojilerinin gelişmesine paralel olarak tüm paydaşların fikirlerini özgürce ifade edebileceği ve siyasetin gidişatına etkide bulunabileceği bir yapıya kavuşması için mücadele edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Arı, T. (2013). “Realizm ve Neorealizm (Gerçekçilik ve Yeni Gerçekçilik)”. T. Arı, E. Toprak (Ed.), *Uluslararası İlişkiler Kuramları I*. (2-23). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aziz, A. (2007). *Siyasal İletişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bağçe, E. (2003). “Emperyalizm Kuramları ve Amerikan Kamu Diplomasisi”. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S. 28, 63-79.
- Bostancı, M. (2012). *Kamu Diplomasisinde Medyanın Rolü ve Önemi*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Coşkun, B. B. (2012). “Güvenlik Sorunları ve Kamu Diplomasisi”. A. Özkan, T. E. Öztürk (Ed.), *Kamu Diplomasisi*. (51-62). İstanbul: Tasam Yayınları.
- Çınarlı, İ. (2009). *Stratejik İletişim Yönetimi*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Ekşi, M. (2014). *Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Erzen, M. Ü. (2012). *Kamu Diplomasisi*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Huijgh, E. (2016). “Public Diplomacy”. C. M. Constantionu, P. Kerr, P. Sharp (Ed.), *Handbook Of Diplomacy*. (437-450). Londra: Sage Publications.
- İlgın, H. Ö. (2021). “Diyalojik Halkla İlişkiler Boyutuyla Kamu Kurumlarında Sosyal Medya Kullanımı”. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 10, S. 2, 1168-1181.
- Kalın, İ. (2012). Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi. A. Özkan, T. E. Öztürk (Ed.), *Kamu Diplomasisi*. (145-160). İstanbul: Tasam Yayınları.
- Köksoy, E. (2015). “Kamu Diplomasisi Perspektifinden Ulus Markalaması”. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 23, 42-61.
- Mengü, S. Ç & Yıldırım, G. (2012). “Halkla İlişkilerin Kamu Diplomasisinde Etkin Kullanımı”. A. Özkan, T. E. Öztürk (Ed.), *Kamu Diplomasisi*. (71-110). İstanbul: Tasam Yayınları.
- Nye, J. (2005). *Yumuşak Güç*. Ankara: Elips Kitap.
- Okay A. & Okay A. (2011). *Halkla İlişkiler Kavram Strateji ve Uygulamaları*. İstanbul: Der Yayınları.
- Olins, W. (2005). “Making A National Brand”. J. Melissen (Ed.), *The New Public Diplomacy*. (169-195). New York: Palgrave Macmillan.
- Özçağlayan, M. & Apak, D. (2017). “Soğuk Savaş Yıllarında Algı Yönetimi, Haber ve Propaganda İlişkisi”. *Marmara İletişim Dergisi*, S. 28, 107-130.
- Özkan, A. (2015). “Strategic Practices Of Public Diplomacy Policies In Educational Field And Turkey’s Potential For Cultural Diplomacy”. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, V. 176, 35-43.
- Özkan, A. (2014). 21. Yüzyılın Stratejik Vizyonu Kamu Diplomasisi ve Türkiye’nin Kamu Diplomasisi İmkanları, *TASAM Stratejik Rapor*, No: 70, 1-29.

- Sancar, G. A. (2012). *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş.
- Sönmezoğlu, F. (2012). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Yağmurlu, A. (2007). “Halkla İlişkiler Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi”. *İletişim Araştırmaları Dergisi*, S. 1, 9-38.
- Yavaşgel, E. (2014). *İletişimin Sosyo-Politiği*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Yerdelen, B. K. (2017). “Uluslararası İlişkilerde İmaj Kavramı ve Batı Nostaljisindeki Bir Aksaklık Olarak Türk İmajı”. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, S. 35, 43-63.
- Yılmaz, S. (2012). *Akıllı Güç*. İstanbul: Kum Saati Yayın Dağıtım.
- Zaharna, R. S. (2009). “Mapping Out A Spectrum Of Public Diplomacy Initiatives”. N. Snow, P. M. Taylor (Ed.), *Routledge Handbook Of Public Diplomacy*. (86-100). New York: Taylor & Francis Group.
- Zahran, G. & Ramos, L. (2010). “From Hegemony To Soft Power”. I. Parmar, M. Cox (Ed.), *Soft Power And US Foreign Diplomacy*. (12-31). New York: Taylor & Francis Group.

İNTERNET KAYNAKLARI

- NTV Haber (2010). “Diplomasinin 11 Eylül’ü”. Çevrim içi, <https://www.ntv.com.tr/dunya/diplomasinin-11-eylulu,88abU9yuWk6NKQXgPQxd0Q> Erişim Tarihi: 08.11.2023.

Batı Avrupa Dillerinde Türkler ve Türkiye Türkçesinde Batı Avrupa Milletleri

Turks in Western European Languages and Western European Nations in Turkey Turkish

ÖZET

Tarih boyunca hemen bütün milletler kendi halkları veya temasta buldukları diğer milletlerle ilgili tanımlamadan aşağılamaya, yiyeceklerden giyinişlere varıncaya kadar geniş bir yelpazede farklı kelime ve ifadeler türetmişlerdir. Bu araştırmada Almanca, İngilizce ve Fransızca olmak üzere üç Batı Avrupa dilinde Türklerle ilgili kelime ve ifadeler derlenmiştir. Çalışmada nitel veri toplama yöntemlerinden doküman analizi kullanılmış ve taramalar yapılmıştır. Çalışma sonucunda Almancada Türklerle ilgili 87, İngilizcede 18 ve Fransızcada 48 kelime veya ifade listelenmiştir. Diğer yandan Türkiye Türkçesinde ise Almanlarla ilgili 15, İngilizlerle ilgili 28 ve Fransızlarla ilgili 46 madde toplanmıştır. Toplamda anılan Batı Avrupa dillerinde 153 ve Türkiye Türkçesinde onlarla ilgili 8 madde derlenmiştir. Anılan dillerdeki derlenen kelime veya ifadeler bir listeye verilmiştir. Listeler tarafsız, negatif ve pozitif şekilde tasnif edilmiştir. Ayrıca hem Batı Avrupa dillerindeki hem de Türkiye Türkçesindeki kelime ve ifadeler tematik olarak da tasnif edilmiştir. Listeler ve tematik tasniflerden elde edilen sonuçlar grafiklerle gösterilmiş ve tarafsız bir şekilde yorumlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İngilizce, Fransızca, Almanca, imaj çalışması, Türkiye Türkçesi.

ABSTRACT

Throughout history, almost all nations have coined a wide range of different words and expressions, from descriptions to insults, from food to clothing, about their own people or other nations they come into contact with. In this research, words and expressions about Turks were compiled in three Western European languages: German, English and French. Document analysis and scanning methods, which are qualitative research methods, were used in the study. As a result of the study, 87 words or expressions related to Turks were listed in German, 18 in English and 48 in French. On the other hand, in Turkey Turkish, 15 articles about German, 28 articles about British and 46 articles about French people were collected. In total, 153 articles in the mentioned Western European languages and 89 articles related to them in Turkey Turkish were compiled. The compiled words or expressions in the mentioned languages are given in a list. The lists are classified as neutral, negative and positive. In addition, words and expressions in both Western European languages and Turkey Turkish have been classified thematically. The results obtained from the lists and thematic classifications are shown with graphics and an attempt is made to interpret them objectively.

Keywords: English, French, German language, image study, Turkey Turkish.

GİRİŞ

Türkler çok köklü bir kültür ve medeniyete sahip bir millettir. Uzun asırlar boyunca Türk halkları ve lehçeleri birçok farklı toplum ve dille muarefe içinde olmuştur. Farklı kültür ve medeniyetler ile olan ilişkilerin temelinde çoğunlukla Türklerin kurmuş olduğu ve uzun yıllar farklı coğrafyalara hükmettiği devletleri vardır. Türklerin yaklaşık 11 asır öncesinde İslamiyeti kabulüyle birlikte önce Müslüman olan diğer milletlerle (Fars ve Arap), ardından da Hindistan altkıtasındaki milletlerle ve hususen Selçuklular ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde Batı toplumları ile ilişkileri başlamıştır. Bunda İstanbul başta olmak üzere Anadolu, Balkanlar ve Doğu Avrupa topraklarını idareleri altına almalarının etkisi büyüktür. Bu dönemde hem Batı toplumları ve hem de özellikle hakimiyet altındaki tüm toplumlarla siyasi, kültürel ve dini yakın ilişkiler yaşanmıştır.

Toplumlar savaşlar, göçler, ticari ve kültürel ilişkiler gibi belli saiklerle başka kavimlerle karşılaştıklarında bu *farklılıkları* belirtecek müspet veya menfi kelime ya da ifadeler üretirler. Bu durum iki yolla meydana gelir: Toplum içi ve toplumlararası. Toplum içinde dil, din, milliyet ve kültürel farklı kesimler birbirlerini değişik adlar,

Doğan Yücel¹
Sakinur Okuyan²
İsmet Macit³
Kenan Arslan⁴

How to Cite This Article

Yücel, D., Okuyan, S., Macit, İ. & Arslan, K. (2024). "Batı Avrupa Dillerinde Türkler ve Türkiye Türkçesinde Batı Avrupa Milletleri" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:1; pp:159-180. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10620112>

Arrival: 03 December 2023
Published: 31 January 2024

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Assist. Prof. Dr., Dept. of Oriental Philology, Faculty of Education and Humanities, Int. Burch University, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina 0000-0001-6240-8886. ROR ID: <https://ror.org/040cm8d21>

² PhD Candidate, Dept. of Oriental Philology, Faculty of Education and Humanities, Int. Burch University, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina 0009-0007-2352-5650. ROR ID: <https://ror.org/040cm8d21>

³ PhD Candidate, Dept. of Oriental Philology, Faculty of Education and Humanities, Int. Burch University, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina 0009-0004-1402-0894. ROR ID: <https://ror.org/040cm8d21>

⁴ PhD Candidate, Dept. of Oriental Philology, Faculty of Education and Humanities, Int. Burch University, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina 0009-0002-6326-1622. ROR ID: <https://ror.org/040cm8d21>

lakaplar ve ibarelerle çağırırlar. Toplumlar arasında ise genelde kültürel farklılıklar, savaşlar ve ticari ilişkiler vb. önemli rol oynar. Bu çalışmanın temelini Türkçede Batıdaki üç önemli milletle ilgili ve diğer onların dillerinde Türkler için kelime meydana getirmektedir. Üstte ifade edildiği üzere diğer lisanlarda olduğu gibi Türkçede de bu mesele Türk toplumunun içindeki *diğer* kesimler ve tarih boyunca değişik biçimlerde ilişkide bulunduğu toplumlarla ilgili sözlerin varlığı bilinen bir durumdur. Aynı şekilde diğer dillerde de Türklerle ilgili müspet veya menfi birçok kelime veya ibarenin varlığı öteden beri bilinmektedir. “Özellikle İstanbul’un Fethinden sonra Batı dünyasında, Türkler ve Müslümanlar aleyhinde olumsuz pek çok şey söylenmiştir” (Balcı, 2019, s. 353). Bu sözler büyük çoğunlukla olumsuz anlam taşıyan kelimelerden oluşmuştur. Daha çok eski Türk devletlerinin oluşturduğu güçlü etki halk nezdinde kabul görmüş ve etkisini uzun süre devam ettirmiştir. *Tanrının Kırbacı* Atilla, Endülüs devleti, Osmanlı İmparatorluğu gibi Türk ve Müslüman toplumlarının varlığı Avrupa kıtasındaki halkların duygu ve düşünce dünyalarında kimi zaman müspet kimi zaman da birer korku ve hatta saplantı haline gelmesine neden olmuştur. Batılı çocukların söylediği belirtilen *Mama li Turchi - Anneciğim, Türkler geliyor!* ifadesi bu duruma misal verilebilir. Avrupalılar *Tanrının Kılıcı* Atilla ile yapmış oldukları bir savaşta Türkleri *Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte kana susamış canavarlar* olarak nitelendirmişlerdir. Her Türk devleti, hakimiyeti altına aldığı milletlerin kelime hazinelerine olumlu veya olumsuz anlamda *Türk* kelimesini eklemiştir (Balcı, 2019, s. 353-355).

Toplumuçi ve toplumlar arasında özellikle olumlu veya olumsuz ibarelerin üretilmesinde tarih boyunca şiirler, resimler, heykeller gibi değişik edebiyat ve sanat ürünleri yoğun şekilde kullanılmıştır. Mesela; Türklerin olumsuz taraflarının yayılmasında Avrupa’da özellikle matbaanın icadı etkili rol oynamıştır. Bu dönemde yapılan olumsuz ve korkutucu açıklamalar Batının her kesimine gönderiliyor ve dağıtılıyordu. “Matbaalarda basılan kitaplar, el ilanları ve afişler sayesinde olumsuz Türk -Müslüman imajı Avrupa’nın en ücra noktalarına kadar kolayca yayılmıştır” (Balcı, 2019, s. 359). Türk imajının değişik coğrafyalarda farklı şekillerde algılanmasının birden çok sebebi vardır. Bunlardan bazıları;

- ✓ Türklerin savaşçı bir toplum olması,
- ✓ Türk toplumlarının yabancılar tarafından efsaneleştirilmeleri,
- ✓ İdare edilen topraklarda hoşgörülü bir sistemin oluşturulması,
- ✓ Ticari ve siyasi olarak bazı dönemlerde çok ileri seviyede olup yön vermesi,
- ✓ Güçlü bir kültür ve medeniyete sahip olması,
- ✓ Asimile edilemeyen çok güçlü geleneklere sahip olması gibi pek çok sebep sıralanabilmektedir.

Yahya Kemal, Paris’te bulunduğu zaman Fransız Albert Sorel’in “Dünyada iki bilinmeyen vardır: Biri coğrafyada kutuplar, diğeri tarihte Türklerdir!” (1975, s. 133) sözünü nakletmektedir. Türk toplulukları köklü bir yapıya sahiptir ve sahip oldukları kültürleri azınlıkta oldukları yerlerde dahi devam ettirmek istemektedir.

20. yy. geldiğinde ise kalıplaşmış olarak devam eden ve değiştirilemeyen sözler bir dönem Türk egemenliğinde kalmış toplumlar tarafından hâlen daha kullanıldığı görülmektedir. 1923 yılı sonrasında Türklerin Kıbrıs ve Kore savaşları dışında bir çatışması olmamıştır. Bu minvalde son yüzyıl içerisinde Türkler ve Türkçede üretilen ifadelerin hemen tamamı kültürel ve ictimai sahada varid olmuştur. II. Dünya savaşı sonrasında Batı Avrupa’da görülen işçi ihtiyacını karşılamak adına Türkiye’den milyonlarca insan işçi olarak göç etmiştir. Göçen bu Türkler asimile olmak bir yana kendi dillerinden bazı kelimeleri buldukları toplumlara vermeye devam etmiştir. Ancak bu milyonlarca göçmen Türk toplumunun genelde tahsili az ve düşük kalifiye kesimiydi. Böyle olduğundan dolayı Türklerin bu olumsuz yönleri onlarla ilgili müspet olmayan ifadelerin üretilmesine yol açmıştır. Son dönemde değişik millet ve toplum kesimleriyle ilgili olumsuz ifadeler sözlüklerden -bizce de haklı olarak- çıkarılmaya başlanmıştır. Olumlu veya tarafsız ifadeler ise lügatlerde yer almaya devam etmektedir.

Konuyla ilgili Türkiye’de bazı çalışmalar yapılmıştır. Balcı’ya (2019) göre Batı toplumlarının Türk algısı geçmişten gelen ve hâlen devamlılığını sürdüren bir düz anlayışın hakim olduğu konusudur. Batı toplumlarındaki Osmanlı döneminden 21. yy.’a uzanan değişmeyen sözlerin sebeplerini sıralarken matbaa konusu üzerinde özellikle durmaktadır. O dönemde yaygın olarak kullanılan matbaa sömürge altında bulunan tüm topluluklara Osmanlı *Türk* algısını olumsuz lanse edilerek belli bir yörede sınırlı kalmamasını sağlamıştır. Kula (2008) Batı toplumlarındaki Türk imgesinin olumsuz olmasının yakın tarihle olmayacağını belirtmektedir. Türklerin Batı toplumlarında algılarının farklı olmalarının temelinde yüzlerce yıllık bir aktarım sonucunda olduğunu da eklemektedir. Türk toplumlarının Batı toplumları tarafından reddedilmelerinin en birinci sebebinin ise din faktörü olduğu belirlenmiştir. Yardım (2021) Türk algısının haçlı seferleriyle birlikte başladığını ve Türkofobik bir bakışla hâlen daha devam ettiğini belirtmektedir.

Konu üzerine en kapsamlı çalışmalardan birisi de Spohn'a (1999) aittir. Eserde zamanında köpeklere *Türk* ismi konulduğunu anlatır. Aynı kitapta *Türkenglocken* (Türk çanları) ifadesinin nasıl ortaya çıktığı da anlatılır: 29 Haziran 1456'da Mora'nın Türklerin eline geçmesi ve Avusturya'ya yönelik tehdidin anısına Papa III. CALIXT, öğle saatlerinde tüm kiliselerde Türklere karşı bir veya daha fazla çanın çalınması yönünde bir ferman yayınlamıştır (Schreiber, 38:30; 53:69) Bu çan sesleri daha önceleri izole bölgesel bölgelerde de çalınır olmuştur. Prag Başpiskoposu WOLFRAM, 1399'da, Türklerin Hıristiyanlara karşı kazandığı acı zaferi anmak için her Cuma ölüm saati olan saat dokuzda tüm çanların çalınmasını emretmişti. (Schreiber, 38:31) Kutsal Haç Manastırı Başrahibi Cölestin KÖNIGSHOFER'in 1797 yılında verdiği bir vaaz, bu çınlamanın çok daha uzun bir süre boyunca insanların bilincine ne kadar derinden kazındığını göstermektedir. Başrahip, zil çalınmasının ilk olarak Türk tehlikesine karşı ilahi yardım çağrısı olarak tanıtıldığını ve daha sonra Türk tehlikesinden kurtuluşun ifadesi olarak bir teşekkür zili olarak muhafaza edildiğini bildirdi. Birkaç yüzyıl boyunca inananlar, zillerin çalınmasını Türk tehlikesiyle ilişkilendirdiler. Her gün hem Protestan hem de Katolik kiliselerinde çalan çanlar ve dualarla toplumun her üyesine Türk tehlikesinin gün be gün hatırlatılmasını sağladı. Ancak Türkler sadece çanların çalmasıyla anılmadı. Siyasi değişimler milletlerin birbirlerine bakışını da etkiledi. Bu değişimlere örnek olarak Hellmanzik (2023) "*Türklerin Boyunduruğu'ndan 'Almanya'nın Türkiye Dostluğuna'*" - *Alman tarih ders kitaplarında Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili bilgilerin değişimi 1839-1918* isimli eserinde ele alınmıştır.

Ancak Batı Avrupa dillerinde Türklerle ilgili imaj çalışmaları bulunmasına rağmen kapsamlı bir kelime ve tabirler araştırması araştırmalar neticesinde bulunamamıştır. Bu durum araştırmanın çıkış noktasıdır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Çalışmanın amacı bin yıldan fazla bir süre üç Batı Avrupa milleti ve dilleriyle ilişki içerisinde olan Türkler ve Türklerin dilinde onlarla ilgili üretilen ifadelerin tarafsız bir şekilde derlenip sosyal ve kültürel ilişkilerin karşılıklı dillere yansımalarının olumlu, olumsuz ve tarafsız şeklinde belirlenmeye çalışılmasıdır. Nitel veri toplama yöntemlerinden doküman analizi kullanılmış ve yazılı ve açık kaynaklardan taramalar yapılmıştır.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evren ve örneklemini İngilizce, Fransızca ve Almanca olmak üzere üç Batı Avrupa dili ve Türkiye Türkçesi teşkil etmektedir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışma esas olarak iki kısma ayrılmıştır. Batı Avrupa dilleri olarak İngilizce, Fransızca ve Almanca sözlükler ve diğer yazılı ve dijital kaynaklar taranmıştır. Türkçede anılan milletlerle ilgili kelime ve ifadelerde ise Türkiye Türkçesi esas alınmıştır. Taramalarda esas olarak TDK Büyük Sözlük (TDK-TS) ve Okyanus Ansiklopedik Sözlük (OAS) esas alınmıştır. Çalışmanın konusuna dahil olan müspet, menfi ve bî- taraf tespit edilebilen tüm kelime ve ifadeler bir araya getirilmiştir. Üç Batı Avrupa dili ayrı ayrı kaynak gösterilerek listelenmiş ve yorumları yapılmıştır. Her bir dilin ardından Türkiye Türkçesinde o milletlerle ilgili kelime ve tabirler birer liste hâline getirilmiş, tarafsız, pozitif ve negatif olarak sıralanmış ve ardından yorumları yapılmıştır. Derlenen her liste ayrıca tematik tasnife tabi tutulmuştur. Tematik tasnif sonucu elde edilen sonuçlar grafiklerle gösterilmiş ve grafikler yorumlanmıştır. Çalışma üstte anılan milletler ve dilleriyle sınırlandırılmıştır.

BULGU VE YORUMLAR

Almancada Türklerle İlgili Kelime ve İfadeler

Almancada *Türk* kelimesi *Türke* olarak kullanılır. Almanca sözlüklerde Türklerle ilgili kelimelerin çoğunlukla Cumhuriyet öncesi dönemden itibaren sözlük kelimeleri şeklinde kaldığı görülür. Günümüzde ise Türk-Alman ilişkilerinde hakim âmil 1960'lardan işçi göçü, işçi-işveren ilişkileridir. Bu durum doğrudan teması ve beraberinde birebir nitelemeleri doğurmuştur. Tarihi perspektifte birbiriyle siyasi ve sosyal ilişkileri olmuş bu iki toplum arasında zamanla olumlu veya olumsuz deyimler ve tabirlerin üretilmesi başka dil ve milletlerde örnekleri çokça görülen durumlardandır. Ayrıca Almancada sadece Türklerin değil farklı kültürlerin "garipliğini, anlaşılmağını vb. dile getiren *böhmisch, spanisch, französisch*" (Öztürk, 1994, s. 61) gibi deyimler de vardır.

Almancada Türklerle ilgili halkın cömert ve misafirperver olması, Türklerin bir kişi mücadele ederken genellikle diğerlerinin de yardımı gelmesi yani Türklerin genellikle bir grup olarak hareket etmesi ve birbirlerini tutması alttaki listede de görüleceği üzere olumlu bulunur. Cesaretli olunacağı zamanlarda Türk Ruleti olarak da bilinen Blood Coin oynanır. Hatta 2004 yılında Türk Ruleti adıyla bir Alman belgesel filmi de yapılmıştır. Olumlu manada koruyucu nesne olarak bilinen nazar boncuğu Almanya'nın ikinci el ilan sayfalarında *Türkisches Auge* diye arama

yapıldığında karşımıza çıkmaktadır. Enerjik ve hızlı bir faaliyeti anlatmak için Mozart'ın ünlü *Türk marşı* eserine atıfta bulunulur.

Olumsuz ifadeler açısından bakıldığında Dieter Sauter Türkiye'nin AB'ye katılımı konusunda 2007 yılında *Die Türken kommen! Türker geliyor! deyimini* bir uyarı veya tehdit olarak kullanmıştır. Ayrıca bu ifade bazı Almanlar tarafından siyasi bir slogan olarak da kullanılmıştır. Meşhur Alman Spiegel dergisi 1973 yılında bu deyim *Die Türken kommen - rette sich, wer kann* (Türker geliyor, kendini kurtaran kurtarsın) başlık olarak ele almış ve o dönem Türkerin Almanya'ya akın akın gelişini gündeme taşımıştır. Bu deyim, o dönem Türkerin yoğunlukla Almanya'ya göç ettiği yıllarda Berlin, Münih veya Frankfurt gibi şehirlere Türkerin yerleşmesi ile Almanların bundan rahatsızlık duymaları sonucu oluşmuştur. Dergide konu gündeme getirilmiş ve Türkerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde gettoların ortaya çıkacağı, kentsel çöküşlerin yaşanacağı, suç oranlarının artacağı ve sosyal yoksullaşmanın yaşanacağı endişeleri dile getirilmiştir (Zepf, 2008; Der Spiegel, 1973). Tarihte en eski ifadelerden birisi ise *Kruzitürken*'dir. Bu kelime ayrımcılık ifade eder. Çarın İsa kavramı ile Türk kavramının birleşiminden oluşan bir kelimedir (duden.de, t.y.). Almanca Duden (t.y.) sözlüğüne göre muhtemelen 16.-17. yy'larda Avrupadaki Türk akınları sonucu oluşmuş bir kelimedir.

Türkerin yoğun işçi göçü sonucu canlanan bir diğer kelime de Karakafa'dır. Bu manada yapılan bir film tepkiler üzerine yayınlanmamıştır. 1979'da Korhan Yurtsever'in yönetmenliğini yaptığı bu film, Almanya'daki Türk göçmen işçilerden oluşan kurgusal bir aileyi anlatmaktadır. Kara Kafa'yı (Schwarzkopf) döneminin diğer kararlı Türk filmlerinden ayıran özelliği, kadınları bilinçli, aktif ve etkili göstermesidir. Kara Kafa filmi sinemalarda gösterime girmemiş ve tüm kopyalarına el konmuştur. Sonraları yalnızca kötü bir kopyası ortaya çıkmış ve Berlinli bir sinemasever filmin negatiflerini bulup İstanbul'daki Mimar Sinan Üniversitesi arşivlerine yerleştirmeyi başarmıştır. Bu sayede film farklı yerlerde de gösterilebilmiştir. *Olmaması gereken film* (rdl, 2023) ve tanıtımına dair (cumhuriyet.com.tr, 2023) olmak üzere yazılar yazılmıştır. Tarihi seyir içerisinde Almanların Türkerle ilgili peşin hükümlerine *Alles getürkt: 500 Jahre (Vor) urteile der Deutschen über die Türken* (Her şey Türk sahtekârlığıydı: Almanların Türker hakkındaki 500 yıllık peşin hükümleri (Spohn, 1999) eserinde olduğu gibi kimi Alman müelliflerce tenkitlerde kaleme alınmıştır.

Tablo 1: Almandaki Türkerle İlgili Kelime ve İfadeler

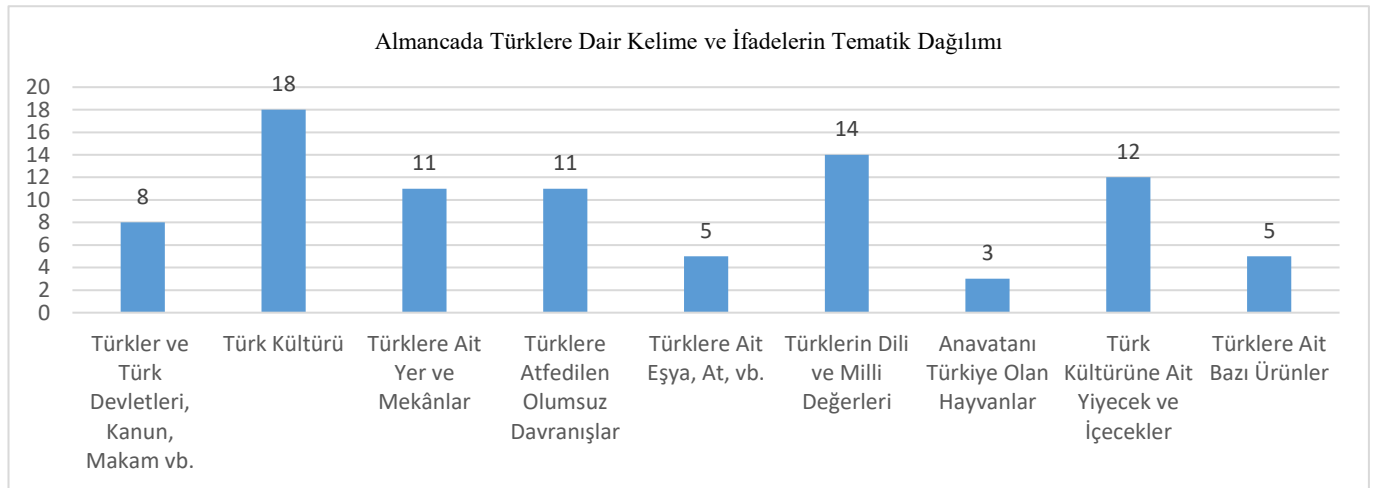
Söz	Anlam	Tür
Das ist kein Zuckerschlecken wie in der Türker	Türkiye'deki gibi güllük gülistanlık değil.	T
Das türkische Reich	Türk İmparatorluğu (Osmanlı İmp. için kullanılır) (Kampffmeyer, 1916)	T
Der türkische Bazar	<u>Türk pazarı.</u> (robinson.com, 2019)	T
Deutschtürken	Almanya Türkeri (Bilger, 2012; Ottensschläger, 2004; Aysel, 2018; Lüdtke, 2009)	T
Türkeurlaub	Türkiye tatili. (Schulze & Diehl, 2017; Maire, 2007)	T
Türken(bund)lilie	<u>Türk zambağı (kızıl zambak).</u> (Keller, 1950; Höggemeier & Jagel, 2011; T magazin.alpenverein.de, 2018)	T
Türkendisco	Türk diskosu. (Sikorska-Bujnowicz, 2016)	T
Türkengasse	Türk sokağı. (Tonguç, 2021; Gollner, t.y.; Wengerter, 1982, s. 31)	T
Türkengold	Türk altını (chemie-schule.de, t.y)	T
Türken-Mode	Türk modası (Rheinhard, 1974)	T
Türkensitz	Türk oturuşu (bağdaş kurma). (Öztürk, 1994)	T
Türkentum	Türkerin milli ve ideal değerler bütünlüğü. (Muhieddin, 1921; Gorzewski, 2015; T Lammens, 1922; Wittek, 1928)	T
Türkenwohnheim	Türk meskeni. (Sikorska-Bujnowicz, 2016)	T
Türkenwohnung	Türk apartmanı. (Sikorska-Bujnowicz, 2016)	T
Türkisch Van	Van kedisi (Arıkan vd., 2003; Decker, 2023)	T
Türkisch-deutsche Literatur	Türk-Alman Edebiyatı (Specht, 2011; Güde, 2011; Yeşilada, 2009)	T
Türkische Currywurst (Knoblauchwurst)	Türk sucuğu. (Lehmann, 2012)	T
Türkische Küche	Türk mutfağı. (Sander, 2002; Halcı, 1992; Kaya, 1980; Tietze, 1962)	T
Türkischer Basalt	<u>Türk basaltı.</u> (sokaklara döşenen bir çeşit kaldırım taşı) (alfs.de, 2023)	T
Türkischer Genuss	Lokum. (Schmalmack, 2007).	T
Türkischer Honig	Türk balı (Krösche, Kaczerowski & Puchstein, 2007; Napp, Schewe & T Diepenseifen, 2022; Malotki & Wiechmann, 1996; Fischer vd., 2009; Schmalmack, 2007)	T
Türkischer Kaffee	Türk kahvesi. (Overath, 2018; Teoman, 2019; Öztürk, 2017; Öztürk, 2010; T Klinghardt, 1927, s. 14).	T
Türkisches Leben	Türk usulü hayat. (Kelek, 2011)	T
Türkischer Marsch	Türk marşı. İstiklal marşı (Mozart ve Cerné, 1926)	T
Türkischer Pascha	Türk paşası. (Goodall, t.y.)	T
Türkischer Pizza	Lahmacun. (März, 2023; Sahin, 2021; Stoiber, 2019).	T
Türkischer Tee	<u>Türk çayı</u> (Reis & Wetzstein, 1998; Nauck & Kohlmann, 1998; foodlux.de, 2023)	T
Türkischer Teppich	Türk halısı (Anadolu'da dokunan halılar için kullanılır (Lamm, 1955; T	T

	alleszumteppich.de, 2023).	
Türkischer Waldhonig	Karadeniz çam balı (Malottki & Wiechmann, 1996).	T
Türkisches Bad	Türk/Müslüman banyosu (hamam). (Klinghardt, 1927; Saad, 1913, s. 29)	T
Türkisches Entzücken	Lokum. (Schmalmack, 2007).	T
Türkisches Nationalgetränk	Türk milli içeceği anlamında. Rakı için kullananlar olduğu gibi, ayran içinT kullanan da var (Başbuğ, 2011).	T
Türkisches Reich	Türk devleti. (Lohmann & Böttcher, 2022; Socin, 1879)	T
Türkisches Vergnügen	Türk tatları, lokum vb. (Schmalmack, 2007).	T
Türkischstämmig	Türk asıllı. (Berner, 2016; Alboğa, 2008, Beilschmidt, 2015; Atabay, 2012; Blätte,T 2014)	T
Türksprachen/Türkische Sprache	Türk dili. (Ersen-Rasch, 2009)	T
Türkischer Kangal (türkischer Hirtenhund)	Kangal çoban köpeği (TURKISH DEMOCRACY, 2022)	T
Die Türkische Mundart	Türk ağzı. (Kakuk, 1961; Hazai, 1965).	T
Türkengebete	Türk ibadetleri. (Spohn, 1999; Cosack, 1871)	T
Die Deutschtürken	Alman Türklere. Bu çok önemli bir tabir olup günümüzde hâlen yaygıncaT kullanılmaktadır. (Bilger, 2012; Goldberg, Halm, & Şen, 2004; Schock, 2009, p. 148)	T
Türkischer Klee, türkischer Kleberklee	Turkenklee Türk yoncası. (Pritzel, 1882, s. 251).	T
Da kann die Türkei einpacken	Türkiye orada toplanabilir. (Anonim)	P
Das geht auf keine Kuhhaut, nicht mal in der Türkei	Bu Türkiye'de bile sığır derisine sığmaz. (Anonim)	P
Die Türkei liegt nicht hinter den sieben Bergen	Türkiye yedi dağın arkasında değil. (Anonim)	P
Ein Türke kommt selten allein	Bir Türk nadiren yalnız gelir. (Bülent Ceylan, 2020)	P
Türkisches Frühstück	Türk kahvaltısı. (Camin und Eissing, t.y.; Uluç, 2022).	P
Türkei Geschenke	Türkiye hediyeleri. (Türk, 2011, s. 56).	P
Türkische Gastfreundschaft	Türk misafirperverliği. (Özmut, 2007)	P
Türkisches Auge	Türk gözü (nazar boncuğu) Mavi Türk gözü. (geheimtipptuerkei.de; 2023;P ebay.de, 2023).	P
Das türkische blaue Auge	Türk sıvası. (Anonim)	P
Türkisches Pflaster	Türk halısı. (Lamm, 1955; Roth, 1992).	P
Türkischer Teppich	Türk paşası gibi. (Anonim)	P
Wie der türkische Pascha kommen	Türken kommen. TürkenTürkler geliyor. (Zepf, 2008; Der Spiegel, 1973)	N
(Es ist schon dunkel.) Türken kommen.		
Das ist alles ein Kuddelmuddel wie in der Türkei	Türkiye'deki curcuna (karmaşa) gibi. (Anonim)	N
Türkischer Basar	Türk çarşısı. (Mayer, 1978; v. Fürstenberg, 1984).	N
Wie im Türkischen Basar		
Das ist mir (zu) türkisch.	Bu benim için Türkçe. (Benim için Fransız anlamındadır) Yani benim içinN anlaşılmaz. (Anonim)	N
Etwas ist Türkisch für mich		
Einen Türken Bauen	Bir Türk inşa etmek. Bir şeyi ustalıkla yutturmak, birini bir plana göre kandırmakN (Sick, 2005; Öztürk, 1994; Spohn, 1999)	N
Er ist so schlau wie ein Türke	Bir Türk kadar zeki. (Anonim)	N
etwas türken /getürkt/Türken bauen	Günümüzde kullanılmasa da, eskiden sahtekarlık yapmak anlamında kullanılırdı.N (Spohn, 1999; Sick, 2005; Von Alia, Mahmutovic, & Orlu, 2020)	N
Getürkt	Türkleştirmek. (El Hissy, 2012).	N
Kruzitürken	Ayrımcılık ifade eden kızgınlık veya öfke anında söylenen bir söz. AyrımcılıkN ifade eder. Çarmıha gerilmiş İsa kavramı ile Türk kavramının birleşiminden oluşan bir kelime. Almanca Duden sözlüğüne göre muhtemelen 16.-17. yy larda Türk istilaları sonucu oluşmuş bir kelimedir. (Wolf, 2015)	N
Kümmeltürke	Baharat kokan Türk, kimyon kokan Türk. "palavracı, büyük laf eden" anlamındaN kullanılmıştır (Öztürk, 1994)	N
Liegt ein Turke tot in Keller, waren die deutschen	Bodrumda ölü bir Türk yatıyor, Almanlar yine Türklere hızlıydılar (sprüche.cc,N t.y.)	N
wieder schneller		
Schachtürke	Satranç Türkçesi. (Von Johannes- Fischer, 2014)	N
Schwarzkopf	Karakafa. (Schwarzkopf) (Battal, 2017, s. 212; rdl.de, 2023; cumhuriyet.com.tr,N 2023)	N
Türkenkopf	Türk kafası, düşüncesiz kişi. Leibnitz' de tarihi bir hanın kapısı üzerindedir.N (Gollner, t.y.)	N
Türkenstrafe	Türk cezası, ağır ceza. (Anonim)	N
Türkensteuer	Türk vergisi, fahiş vergi. (Babinger, 1943). Langensteiner, 2014, s. 455).	N
Türkisch bummeln	Türkler gibi dolaşmak/gezinmek. (Anonim)	N
Türkisch machen	İşi Türk etmek. (Anonim)	N
Türkisch sprechen	Türkçe konuşmak. (Sturany, 1894).	N
Türkische Verhältnisse	Türk Şartları (Gurland, 1907).	N
Türkischer Basaar	Türk pazarı, Türk Çarşısı. (Merkel, Bennett und Gould, 2015).	N
Türkischer Karnevalswagen	Türk festival şamandırası. (Sikorska-Bujnowicz, 2016)	N

Türkisches Roulette, Blutmünze	Türk Ruleti (Sauter, 2007)	N
Wie ein Türke leben	Türk gibi yaşamak. Kötü şartlarda yaşamak. (Acar, 2010).	N
Die Türkentaube	Bir güvercin türü. (Stresemann und Nowak, 1958).	N
Knoblauchfresser	Sarımsak yiyen. Yaşlı bir Türk gibi kokuyor anlamında kullanılmıştır. (Öztürk, N (1994; Güngör, 2019).	N
Bergtürken	Dağ Türkleri. Türkiye'deki kurtlar için kullanılan tabir. (Walser, 1983).	N
Türkenjoch	Türk boyunduruğu. (Hellmanzik, 2023, s. 142).	N
Türken, oder einen Türken stellen	Türkler, ya da bir Türk koyuverin (Spohn, 1999)	N
Türkenblut, ein Rotwein	Türk kanı, kırmızı şarap yerine kelime olarak bazı yerlerde kullanılmıştır. (Spohn, N 1999; Çakır, 2017, s. 637).	N
schlimmer als der Türke	Türkten daha beter. (Spohn, 1999)	N
Türkenglocken	Türk çanları. (Spohn, 1999)	N
Türkenwitze	Türk şakası, Almanya Türkü şakası. (Sikorska-Bujnowicz, 2016a, s. 94; Sikorska-N Bujnowicz, 2016b; Kaiser, 2001).	N
Deutscher Türkenwitz		
Türkenhass	Türk düşmanlığı. (Nierenberg, 1984; Bax, 2011; stuttgarter-zeitung.de, 2020)	N

Listede 41 tarafsız, 11 pozitif ve 35 negatif kelime veya ifade yer almaktadır. Tarafsız ifadeler arasında çoğunlukla Türklerin dili, mimarisi, Türkiye'den gelen kimi ticari mallar, Türkiye'ye has bazı bitki ve hayvanlar, Türkiye tatili, tarihi Türk ünvan ve devletleri vb. yer almaktadır. Pozitif ifadeler arasında Türklerin misafirperverliği, birbirlerine destek olmaları, hediyeleşmeleri, kahvaltılarının zenginliği gibi konular bulunmaktadır. Onlara göre Türkiye'nin curcunası, Türk pazarlarının karmaşıklığı, Türklerin kurnazlıkları, işlerini üstünkörü yapmaları, dillerinin onlara anlaşılmasız gelmesi, yemeklerde baharat kullanmaları, ticarete acımasız olmaları, kötü hayat şartlarına sabretmeleri, ağır şakalaşmaları bir tuhafılık veya negatif bir eleştiri konusudur.

Grafik 1: Almandada Türklere Dair Kelime ve İfadelerin Tematik Dağılımı

Üstteki tabloya bakıldığında Türklerin yeme ve içme adetleri, sosyal hayattaki tavır ve davranışları, kültürleri, onların milli ve manevi değerleri ile Türklerden alınan bazı ticari malların hemen hemen genel manzarayı yansıttığı görülür. Bu sonuçlardan Türklerin kendi aralarında ve yerli toplumla ilişkilerinde kendi kültürlerini önemli ölçüde korudukları anlaşılmaktadır. Ayrıca tablodaki tasnif ve üstteki liste birlikte düşünüldüğünde Almandada Türklere ilgili topluca milli adet, töre ve değerlerinden daha ziyade ferdi ve sosyal kelime ve ifadelerin üretildiği görülmektedir.

Resim 1: *Türk Kafası* (Türkenkopf, Neumarkt, Foto: Marion Gollner) (Gollner, t.y.).

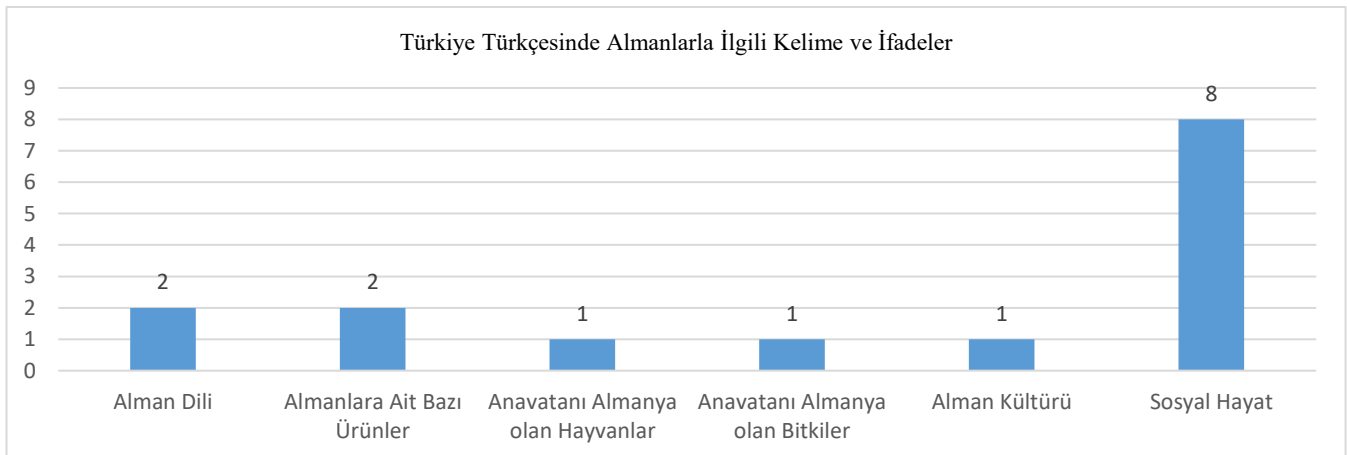
Türkiye Türkçesinde Almanlarla İlgili Kelimeler

Tablo 2: Türkiye Türkçesinde Almanlarla İlgili Kelime ve İfadeler

Söz	Anlam	Tür
Alman gümüşü	Çinko, bakır ve nikelten yapılan, gümüşü andırır bir alaşım. Mayşor. TDK-TS, 90	T
Alman papatyası	Orta Avrupa'da yetişen bir papatya türü. TDK-TS, 90	T
Almancı	1. Almanya yanlısı olan (kimse). 2. Almanya'da çalışan Türk işçisi. TDK-TS, 90	T
Almancılık	Almancı gibi davranma. TDK-TS, 90	T
Almanlaşma	Almanlaşmak işi veya durumu. TDK-TS, 90	T
Almanlaşmak	Alman yaşayış tarzını benimsemek. TDK-TS, 90	T
Almanlaştırma	Almanlaştırmak işi. TDK-TS, 90	T
Almanlaştırmak	Almanlara özgü yaşayış tarzı kazandırmak. TDK-TS, 90	T
Germanofil	Alman dostu. Alman yanlısı. Almansever. TDK-TS, 846	T
Germanist	Cermen dilleri uzmanı. TDK-TS, 846	T
Germanistik	Cermen dillerini konu olan bilim dalı. TDK-TS, 846	T
Alman hamam böceği	Hamam böceğigiller (Blattidae) familyasına giren düz kanatlı bir böcek türü. (OAS, 1/77	T
Alman muhasebe sistemi	Uygun bir iş bölümünü gerçekleştire bilmek maksadiyle ortaya çıkmış bir sistemdir. (OAS, 1/77	T
Germnaofil	Alman dostu. Alman yanlısı. Almansever. TDK-TS, 846	T
Alman usulü	Bir topluluk için yapılan harcamada giderlerin herkese eşit olarak bölüştürülmesi yöntemi. (OAS,N 1/77	T

Türkiye Türkçesinde Almanlarla ilgili neredeyse temas sonucunda meydana çıkan hiç olumlu veya olumsuz ifade bulunmamaktadır. Bunun sebebi olarak Türkiye'de bir topluluk meydana getirecek kadar yaşayan Alman nüfusun olmaması gösterilebilir. Listedeki 15 kelime ve tabirden 13'ü tarafsız ve bireri olumlu ve olumsuzdur. Almanlarla ilgili *Alman usulü ikram* başkalarını ağırlamayı seven Türk milletine tuhaf gelmektedir. Öte yandan onların işlerinde disiplinli olmaları zaman zaman işlerini savsakladıklarını düşünen Türklerce takdir edilecek bir nokta olarak görülmektedir. Genellikle tarafsız ifadeler Almanların dili, onlar gibi yaşama ve onların bazı sistemleri üzerinedir.

Grafik 2: Türkiye Türkçesinde Almanlarla İlgili Kelime ve İfadelerin Tematik Dağılımı

Türkiye Türkçesindeki Almanlara dair kelime veya ifadelerin yarıdan fazlası sosyal hayattaki tarafsız kelimelerdir. Bu ifadeler daha ziyade terminolojik sözlük kelimeleri şeklindedir. Birer kelime ile anavatani Almanya olan hayvan ve çiçek ismi yer almaktadır.

İngilizcede Türklerle İlgili Kelime ve İfadeler

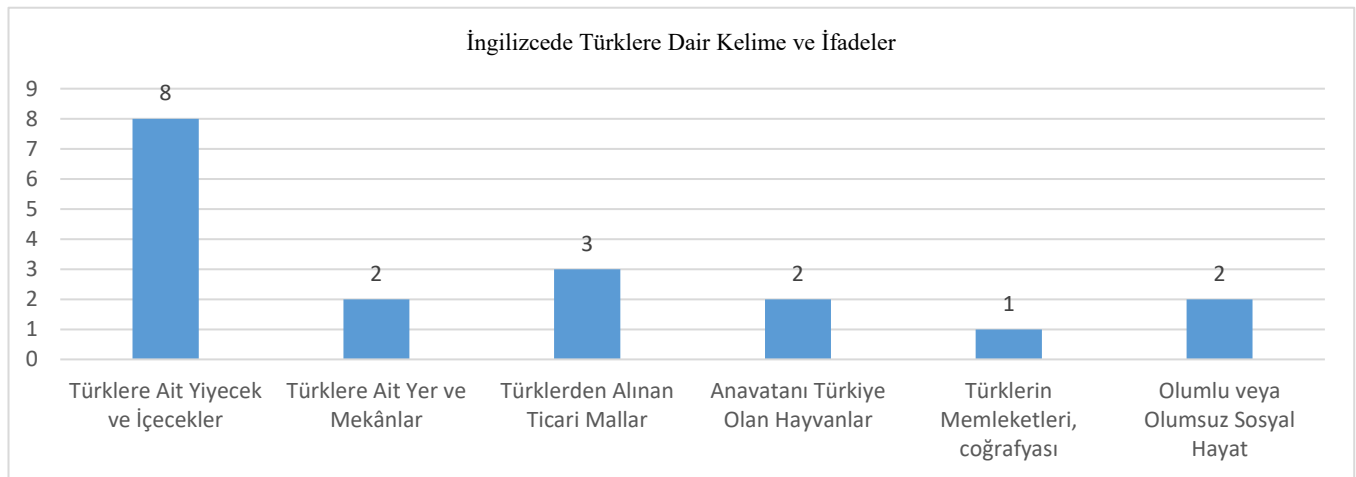
Tarihi seyir içerisinde Türk İngiliz ikşkileri Alman ve Fransızlara nispeten hem geç hem de daha düşük seviyede kalmıştır. Coğrafyaların uzaklığı bakımından da karşılıklı toplumsal temas hâli gerçekleşmemiştir. İngilizlerle daha ziyade ticari ve siyasi ilişkiler vuku bulmuştur. Bu ilişkiler neticesinde her iki haklıtan diğesine karşı neredeyse olumlu veya olumsuz bir ifade türetilmemiştir.

Tablo 3: İngilizcede Türklere Dair Kelime ve İfadeler

İbare	Anlam	Tür
Turkish hospitality	Türk misafirperverliği (Çetin ve Okumuş, 2018).	P
Turkish delight	Türk lokumu (Batu ve Kırmacı, 2009; Ero1, 2000).	T
The Turkish Bath	Türk hamamı. (Ugulu, 2012; Aydın, Aydın, Kuloglu, Yılmaz, Kalayci, Sahin, & Cicek, 2013).	T
Turkish coffee	Türk kahvesi (Eren, Fedakar, Turkmen ve Akan, 2009; Küçükkömürler ve Özgen, 2009).	T
Turkish towel	Türk havlusu. (Berry, 1932; Yılmaz, Cassill ve Powell, 2007).	T
Turkish rug	Kilim. (Eastman, 1929).	T
Turkish roulette	Türk ruleti. (İmset, 1996).	T
Turkish market	Türk pazarı. (Andiç, Yurt ve Baltacıoğlu, 2012; Ölmez, Tuncay, Özcan ve Demirel, 2008).	T
Turkish Straits	Türk boğazları. (Ünlülata, Oğuz, Latif ve Özsoy, 1990; Rozakēs, 1987).	T
Turkish evil eye bead	Nazar boncuğu. (Wiacek, 2015).	T
Turkish eggs	Çılbır. (Chef John, 2022).	T
Turkish cheeses	Türk peyniri. (Kamber, 2007)	T
Turkish tea	Türk çayı. (Gürü ve İcen, 2004; Çakmakçı vd., 2010).	T
Turkish dumplings	Mantı. (Dunlop, 2013; Clark, 2008).	T
Turkish cuisine	Türk mutfağı. (Karaosmanoğlu, 2007).	T
Turkish kangal dog	Turkish shepherdKangal köpeğı. (Yılmaz, 2007; Gülanber vd. 2005).	T
Turkish pizza	Lahmacun. (Özgen, Binboğa ve Güneş, 2021).	T
Turkish van cat	Van kedisi. Arikan, Duru, Gurkan, Agaoglu ve Giger, 2003).	T

Listede yer alan *Türk misafirperverliği* Türk halkının cömert ve misafirperver doğasına atıfta bulunur. Bir Türk tatlısı olarak bilinen lokum onlarda *Türk lokumu* adıyla çağrılır ki eşsiz tadı ve dokusuyla tanınan tatlı bir şekerlemedir. *Türk hamamı*, Türkiye'de yüzyıllardır uygulanan geleneksel bir yıkanma ritüeli olarak görülür. *Türk kahvesi* Türkiye'de ve dünyanın diğere bölgelerinde popüler olan sert ve lezzetli bir kahve türüdür. Türk havlusu hafif ağırlığıyla ve geleneksel dokumasıyla öne çıkar. Kilim yine benzer şekilde Türklere has çizgiler taşımasıyla bilinir. Son olarak çılbır İngilizler arasında bilinen bir tariftir. Listedeki 17 kelime veya ibareden 16'sı tarafsız ve biri de olumludur.

Grafik 3: İngilizcede Türklere Dair Kelime ve İfadelerin Tematik Dağılımı

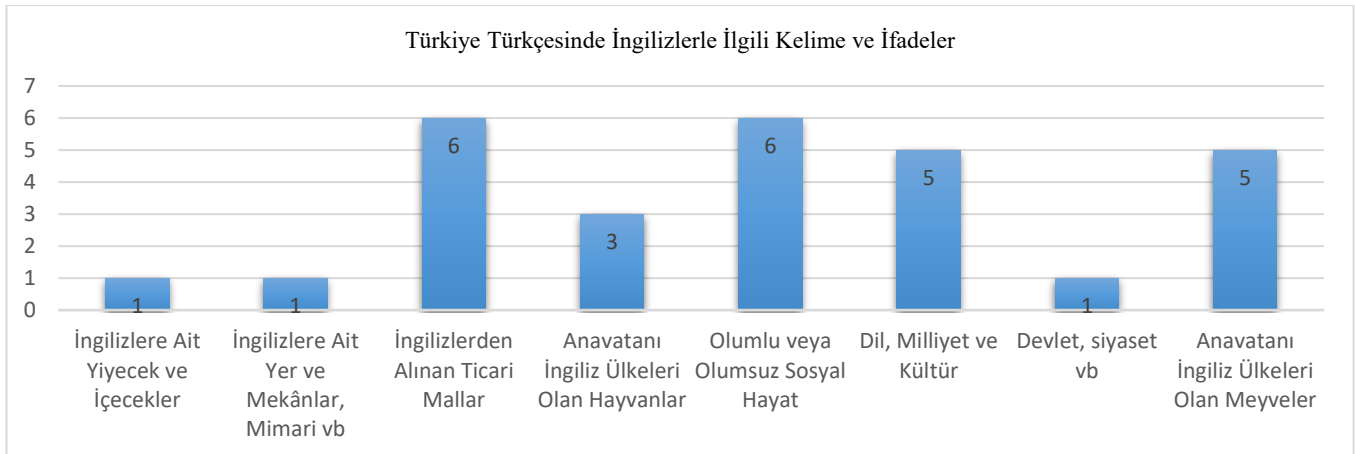
Tablodaki sonuçlar üzerine bir değerlendirme yapıldığında Türklere meşhur yiyecek ve içeceklerinin neredeyse toplamın yarısına denk geldiğı görülmektedir. Türklere alınan bazı ticari mallar, bazı mimari mekânlar ve anavatani Türkiye olan iki hayvan da tabloda öne çıkmaktadır. Bu tablodaki sonuçlar İngilizlerin, Türklere yeme içmelerini, ananevi mekânlarını ve meşhur bazı hayvanlarını kendi dillerine alacak kadar bildiklerini göstermektedir.

Tablo 4: Türkiye Türkçesinde İngilizlerle İlgili Kelime ve İfadeler

İbare	Anlam	Tür
İngiliz anahtarı	Somunları gevşetmeye veya sıkıştırmaya yarayan çeneleri paralel olarak açılıp kapanan kısıkaç. TDK-TS, 1085	veT
İngiliz arması	Şiddetli azarlama, tekdir. TBAS, 149	N
İngiliz İngilizcesi	Hint-Avrupa dil ailesinden. İngiltere'de, biraz farklı biçimiyle A.B.D., Kanada, Avustralya ve İngiliz uygarlığını benimsemiş olan ülkelerde kullanılan dil. TDK-TS, 1085	T
İngiliz ipi	Çok sağlam sık bükümlü sicim. TDK-TS, 1085	T
İngiliz ipi ile asılmak	Bir işi ustasına yaptırmak. TDK-TS, 1085	P
İngiliz sicimi	Çok sağlam sık bükümlü sicim. TDK-TS, 1085	T
İngiliz sicimi (veya ipi) ile asılmak	Bir işi ustasına yaptırmak. TDK-TS, 1085	T
İngiliz siyaset	Soğuk kanlılık ve kurnazlıkla bir işi yapma veya yaptıрма. TDK-TS, 1085	T
İngiliz tuzu	İç sürdürücü olarak kullanılan magnezyum sülfatı. TDK-TS, 1085	T
Amerikan armudu	1. Defnegillerden, Amerika'da yetişen bir ağaç (Persea americana). 2. Bu ağacın armuda benzer yemişi. TDK-TS, 99	T
Amerikan bademi	Aselbent, zamk vb. maddeler veren bir sıcak iklim ağacı (Styrax americana). TDK-TS, 99	T
Amerika elması	1. Antep fıstığıgillerden, Amerika'da yetişen bir ağaç, bilader ağacı (Anacardium occidentale). 2. Bu ağacın badem biçiminde çekirdekli, armuda benzer yemişi. TDK-TS, 99	T
Amerika tavşanı	Kemiricilerden, arka ayakları çok uzun, memeli, küçük bir kürk hayvanı (Eriomys chincilla). TDK-TS, 99	T
Amerikan üzümü	Şekerci boyası. TDK-TS, 99	T
Amerikalılılaşma	Amerikalılılaşmak işi veya durumu. TDK-TS, 99	T
Amerikalılılaşmak	Amerikalıların yaşayış tarzını benimsemek. TDK-TS, 99	T
Amerikan bar	Lokanta, otel veya evlerde içki için ayrılmış köşe. TDK-TS, 99	T
Amerikan bezi	Amerikan; Pamuktan düz dokuma, kaput bezi. TDK-TS, 99	T
Amerikan salatası	Rus salatası. TDK-TS, 99	T
Amerikanvarı	Amerikalıya yakışan bir biçimde, Amerikalı gibi. TDK-TS, 99	T
Amerikan	1.Amerika Birleşik Devletleri halkından olan kimse. 2.Amerika'ya özgü. Amerika ile ilgili olan. TDK-TS, 99	T
İskoç	1. İskoçya halkından olan kimse. 2. s. İskoçya yapısı, İskoçlara özgü olan. TDK-TS, 1100	T
İskoçça	İskoç dili. TDK-TS, 1100	T
İskoçyalı	İskoç halkından olan kimse. TDK-TS, 1101	T
İskoçya ipliği	İnce ve sağlam pamuk ipliği, fildekoz. TDK-NET	T
Kanada geyiği	Kuzey Afrika'da yaşayan iri gövdeli geyik türü (Cervus Canadensis). TDK-TS, 1183	T
Kanada kavağı	Kuzey Afrika'da yetişen uzun bir kavak türü. TDK-TS, 1183	T
Avustralya karatavuğu	Serçegillerden, erkeğinin kuyruğu lir biçiminde ve çok süslü bir Avustralya kuşu. TDK-TS, 166	T

Üstteki cetvelde 28 kelime veya ibare yer almaktadır. Bunlardan sadece iki tanesi birer olumsuz ve olumlu şeklindedir. Kalan 26'sı tarafsızdır. İngilizlerin (İngiltere, Amerika, Kanada, Avustralya) yaşadıkları coğrafyalarda bulunan kimi ağaç, meyve ve hayvanlar, ürettikleri bazı ürünler, dil ve yaşayış şekilleri listede *tarafsız* olarak işaretlenmiştir. *İngiliz arması* olumsuz ve orantısız bir davranış şeklinde görülürken *İngiliz ipiyle asılmak* işi sağlam yapmak manasında bir takdir ifadesidir.

Türkiye Türkçesinde İngilizlerle ilgili İngilizlerin Türkler hakkındaki kelime ve ifadelerinden daha fazla maddede derlenmiştir. Bu durum İngiltere'nin yanında Amerika, Avustralya ve Kanada'nın da listeye dahil edilmesinden kaynaklanmaktadır. Sadece İngiliz kelimesiyle olan kelime ve ifadeler ise dokuz adetle İngilizcedeki Türklerle ilgili olan listenin gerisinde kalmaktadır.

Grafik 4: Türkiye Türkçesinde İngilizlerle İlgili Kelime ve İfadelerin Tematik Dağılımı

Tablodaki maddelerden sosyal hayat ve bazı ticari malların diğerlerine nispeten daha fazla olduğu dikkati çekmektedir. Ayrıca anavatanı İngiltere, Amerika, Avustralya veya Kanada olan bazı meyve, hayvan ve ağaçların da tabloda önemli yer tuttuğu söylenebilir.

Fransızca Türklerle İlgili Kelime ve İfadeler

Fransızlar Osmanlı hakimiyetinde olmadıkları halde en fazla ilişki içerisinde bulunan Batı milletleri arasındadır. Fransız lise tarih ders kitaplarında Osmanlı ve Türk imajına dair bir değerlendirmede kimi olumsuz ve tarafsız örnekler ele alınmıştır (Yazıcı, 2018). Aynı şekilde La Fontaine masallarında (Çıkla, 2016) ve Fransız ortaokul tarih ders kitaplarında Türklerin ele alınışına dair değerlendirme çalışmaları da yapılmıştır (Bileydi Koç, 2023). Tarih boyunca Fransız edebî ve siyasî eserlerinde Türklere bakışın genel bir perspektifini Akyüz (1994) yapmıştır. Akyüz, olumlu ve olumsuz bakış açılarını tarafsız bir dille ele almış ve Fransızca sözlüklerdeki kelime ve ibareleri sıralamıştır. *L'évolution de la locution "à la turque"* isimli makalesinde Raus (2003) Türk imajının tarihi seyrini kaleme almıştır. Ulağlı 2007 yılında kaleme aldığı eserinde mimariden giyime kadar birçok alanda uzunca bir dönem devam eden ve bir yönüyle sürmekte olan Fransa'daki Türk imajını tarihi kayıtlarla ortaya koymuştur. Genel olarak Fransızca Türklerle ilgili kelime veya ifadeler cumhuriyet öncesi döneme dairdir. Son dönemde ilişkilerin eskisi kadar yakın olmaması, Fransız ve Türk devletleri arasında savaşların yaşanmaması, Türklerin son yüzyılda tarih sahnesinden çekilmeleri gibi birçok sebep bu gerilemenin sebepleri olarak misal verilebilir.

Tablo 5: Fransızca Türklerle İlgili Kelime ve İfadeler

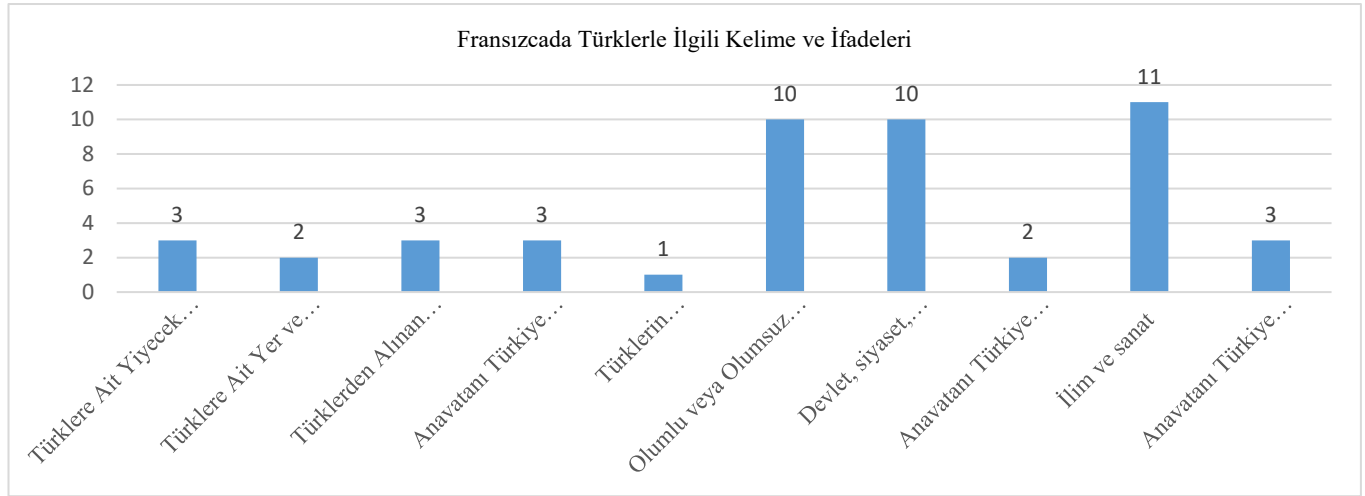
Traiter qqn à la turque	Türk usulü davranmak. Birine sert, sert, kaba davranmak.N	
Année turque	İşçilerine Türk usulü davranmak. (Feuillet, 1854, s. 97).	
Café turc	Türk yılı, müslüman takvimi, Kamerî takvim. (FACH, 1803, 1/125)	T
Pipe turque	Türk kahvesi. (Miomandre, 1908, s. 197; Lorrain, 1898, s. 81)	T
Tabac turc	Türk çubuğu, nargile. (Champfleury, 1853, s. 20; Boué, 1840, s. 428)	T
Tapis turc	Türk tütünü. (Flaubert, 1926, s. 138)	T
Rose turc	Türk halısı. (Gautier, 1863, s. 193)	T
Bain turc	Türk gülü. (Goncourt, 1889, s. 55).	T
Point turc	Türk banyosu (Hamamı). (Flaubert, 1910, s. 47)	T
Chien Turc	Türk noktası: Büyük bir iğne ve ince iplikle yapılmış, her iki tarafta bir kordon veya fisto ile karşılıklı küçük deliklerden oluşan iki sıra nokta. (TLF, 1994, s. 748)	T
Turquie	Türk köpeği, Kangal. (TLF, 1994, s. 749).	T
Turcique	Türkiye. (TLF, 1994, s. 750)	T
Turco-persan	Türkler / Türk dilleri ile alakalı (TLF, 1994, s. 751)	T
S'accroupir, s'asseoir à la turque	İranlı Türkler (müslüman). (TLF, 1994, s. 750).	T
Panturquisme	Türk usulü oturmak, bağdaş kurmak. (Sartre, Mort ds âme, T 1949, s. 260).	
Se faire turc	Bütün Türk halklarının kendisine göre gruplandırılması gereken siyasi doktrin. (Chauprade, 1999, T s. 43)	
Rouge turc	Türk olmak. İslam dinine geçmek. (Lamartine, 1, 1835, s. 1/176).	T
Cheval turc	Türk kırmızısı. Parlak kırmızı. Edirne kırmızısı. Türk kırmızısı, kireç ve alümina üzerine dönen yağlı bir ciladır. (TLF, 1994, s. 749).	T
À la turque	Türk atı. Türk atı ile Arap atı ile İran atı arasında bir ara cins at. (TLF, 1994, s. 749)	T
Turco-mongol	Türk usulü. Türklere özgü, adetlerine göre, müslüman helası, umumi erkek helası, hakaret manasında müslüman. (TLF, 1994, s. 749; Clouzot, 1922, s. 24)	T
Turco-tartare	Moğollar. (TLF, 1994, s. 751)	T
Veilleuse turque	Tatar. (TLF, 1994, s. 751)	T
Parler (le) turc	Türk gece lambası. (Nosban, 1843, s. 148)	T
Jeune(-)turc	Türkçe konuşma. (Farrère, 1900, s. 314)	T
Helva turc	Genç(-)Türk. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında Osmanlı İmparatorluğunun kurumlarında reform yapmayı amaçlayan milliyetçi ve ilerici bir hareket olan Genç Türklerin destekçisi. (TLF, 1994, s. 750).	T
Palais turc	Türk tatlısı. Bal ve bademle yapılan bir tatlı. (Farrère, 1900, s. 83)	T
Turc	Türk sarayı. (Farrère, 1900, s. 108)	T
Café à la turque	Türk (Farrère, 1900, s. 2; Banville, 1842, s. 110)	T
Turquien	Türk kahve. (Dumas, 1846, s. 160).	T
À la Turquie	Türkiye dili ile alakalı. (Deny, 1955, s. 45)	T
Poivre turc	Türk usulü. (TLF, 1994, s. 751).	T
Canard turc	Türk biberi. (fr.wikipedia.org, 2023)	T
Turcomanie	Türk ördeği. (Zimmermann, 1864, s. 756)	T
Grand(-)Turc	Türkmen. (TLF, 1994, s. 751)	T
Fort comme un turc	Harika(-)Türk. Türklerin Sultanı. (FACH, 1849, 1/224; Balzac, 1839, s. 332; Musset, 1854, s. 100; P Sand, 1904, s. 110)	T
	Türk gibi güçlü olmak (büyük fiziksel güce sahip bir kişi). (Sand, 1904, s. 125; Flaubert, 1926, s.P 225).	

Turcophile	Türksever, Türk taraftarı. (Bertrand, 1917, s. 72).	P
Un homme est fort comme un Turc	Aşırı derecede güçlü olduğunu belirtmek için, Türk gibi güçlü olmak (büyük fiziksel güce sahip bir kişi) (linternaute.fr, t.y., Giono, 1957, s. 149)	P
Rondeau turc de Mozart.	Türk marşı. (TLF, 1994, s. 749).	P
Turquerie	Türk tarzı mimari vb. (Avcioğlu, 2011, s. 15)	P
Turcophage	Türk düşmanı. (FACH, 1849, 1/148)	N
Tête de turc	Türk kafası. Bir Türk'ün başını temsil eden dinamometre, altına sarık sarılmış, panayır alanında fiziksel gücünü ölçmek için tokmakla vurulan dinamometre. (Cendrars, 1948, s. 319; (Maupassant, 1884, s. 500).	N
Être turc dans/en/sur qqc	Türk olmak; diğer insanlara karşı sert, zalim, acımasız bir tavır sergilemek. (Courier, 1823, s. 79; N Laforgue, 1964, s. 43)	N
Traiter de Turc à Maure	Birine Mağripli Türk gibi kaba muamele etmek/görmek. (Feuillet, 1854, s. 97; Lorrain, 1898, s. N 169.) Birine aşırı kaba davranmak. (TLF, 1994, s. 750).	N
quelqu'un de Truc a More		
Turcophobe	Türkofofi, Türklere, Türkiye'ye duyulan korku ya da nefret. N (Ostrorog, 1917, s. 154)	N
Avoir une tête de turc	Türk kafasına sahip olmak (günah keçisi olmak) (lalangufrançaise.com, 2023)	N
C'est un vrai Turc	Tam/gerçek bir Türk'tür (kaba/acımasız adam). (TLF, 1994, 750).	N
Traiter quelqu'un a la Turque	Birine Türk tarzında davranmak. (TLF, 1994, s. 750).	N
Turcophobie	Türkofofi. Türklere, Türkiye'ye duyulan korku ya da nefret. (Loti, 1920, s.134)	N

Fransızcanın ilk sözlüklerine yansıyan Türklerle ilgili imaja nispeten Türkçe sözlüklerde tamamen objektif bir Fransız imajının yer aldığı görülmektedir. Fransızcanın ilk sözlüklerinden olan *Dictionnaire Universel de Furetière* Türk'ü "*Turc ou Turquie: adj. Muhammed'in mezhebine inanan Doğu İmparatoru'nun tebaası. [...]. Halkın Büyük Türk diye isimlendirdiği Büyük Efendi'nin halkına genellikle Türk diyoruz. Türkler aslen Türkistan veya Türkmen kökenlidir.*" şeklinde tarafsız bir şekilde tarif etmektedir (Furetière, 1690, s. 759). Fransızlar kaba ve acımasız insanlara *Türk gibi davrandıkları* şeklinde hitap ederlerdi. Bu durum listede de güncelliğini korumaktadır. Derleme listesinde de görüleceği üzere 48 maddenin 32'si tarafsız kelimelerden müteşekkildir. Kalan 16 kelime veya ifadenin ise 6'sı pozitif iken on tanesi ise negatiftir.

Grafik 5: Fransızca'da Türklerle İlgili Kelime ve İfadelerin Tematik Dağılımı

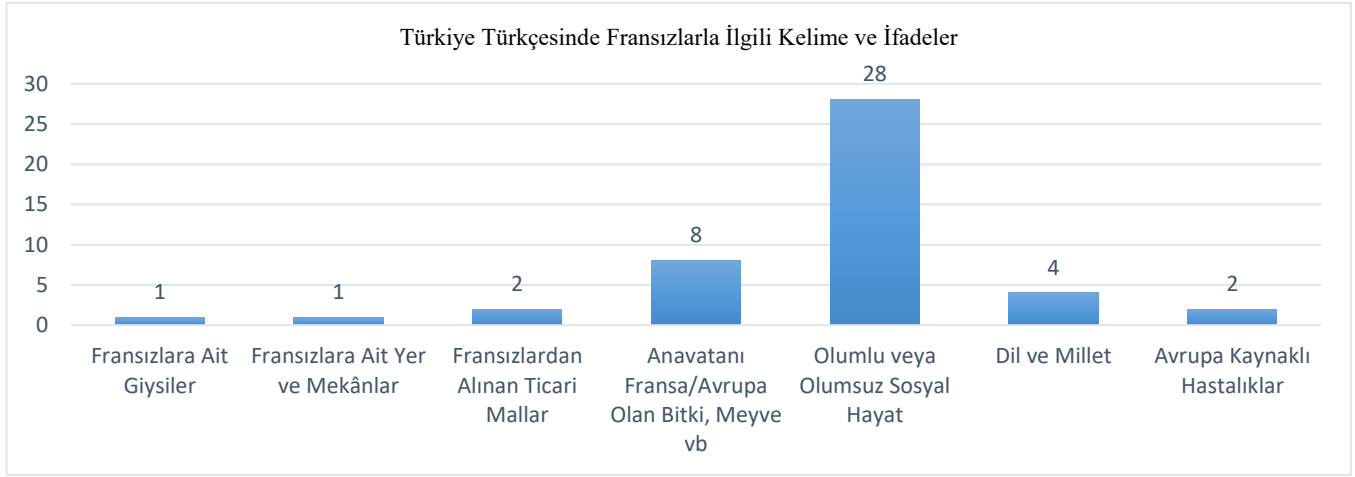
Türklerle ilgili Fransızca'da sosyal hayat, ilim ve sanattan kelimelerle Türklerin devlet ve milletleriyle ilgili kelime veya ifadelerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu durumun Türklerin Fransızlarla hem ictimai hem de devletlerarası yaşanan ilişkilerinin sonucu olduğu söylenebilir. Aynı zamanda tabloya bakarak türetilen kelime ve ifadelerin oldukça çeşitli sahalara ait olduğu böylece de Fransızların Türklerle ilişkilerinin birçok farklı yönden yaşandığı ifade edilebilir. Bu temas daha ziyade Fransız memur veya askerlerin intibaları ile Fransa'ya okumaya gelen/gönderilen öğrenciler ve çalışmaya giden işçiler vasıtasıyla olmuştur.

Tablo 6: Türkiye Türkçesinde Fransızlarla İlgili Kelime ve İfadeler

Söz	Anlam	Tür
alafranga	1. Frenklerin töre, âdet ve hayatına uygun, Frenklerle ilgili, Batılıca, alaturka karşıtı. 2. AvrupaT uygarlığını benimsemiş, Avrupa eğitimiyle yetişmiş (kimse). 3. Alafranga saat. TDK-TS, 71	T
alafranga müzik	Batı tarzında ve ölçülerinde yapılmış müzik. TDK-TS, 71	T
alafranga saat	Bir günü 24 saat sayarak başlangıcını 00.01 olarak kabul eden saat sistemi. TDK-TS, 71	T
alafranga tuvalet	Batı tarzında kapaklı. üzerine otunabilen klo/ctli tuvalet. TDK-TS, 72	T
alafrangacı	Alafranga hayatı benimsemiş olan. TDK-TS, 71	T
alafrangacılık	Alafrangacı olma durumu. TDK-TS, 71	T
alafrangalaşma	Alafranga usulleri benimseme, alafranga olma. TDK-TS, 71	T
alafrangalaşmak	Alafranga olmak, alafranga davranmak. TDK-TS, 71	T

alafrangalaştırma	Alafrangalaştırmak işi. TDK-TS, 71	T
alafrangalaştırmak	Alafrangalaşmasına sebep olmak. TDK-TS, 71	T
alafrangalık	Alafranga olma durumu. TDK-TS, 71	T
Frenkçe	1. Frenk ve özellikle Fransız dili. 2. Frenklerin biçiminde ve Frenklere özgü olan. 3. Avrupalı gibi. TDK-TS, 803	T
frenği (I)	Genellikle cinsel birleşmelerle bulaşan, tedavi edilmezse inme, körlük, delilik gibi sonuçlara kadarT varan, döle de geçerek vücutça ve akılca sakat bir soyun yetişmesine yol açan hastalık. TDK-TS, 802	T
frenği (II)	Gemi güvertelerinde, suların dışarıya akması için bordalara açılan delik. TDK-TS, 802	T
frengili	Frenği hastalığına tutulmuş olan. TDK-TS, 802	T
Frenk	1. Anglosakson, Cermen veya Latin ırklarının birinden olan kimse. 2. Osmanlıların Avrupalılara,T özellikle Fransızlara verdikleri ad. TDK-TS, 802	T
Frenk asması	Asmagillerden, sonbaharda yaprakları güzel bir renk alan süs sarmaşığı (Ampelopsis). TDK-TS, 802	T
Frenk çileği	Kokusuz, kırmızı iri meyve veren çilek türü. TDK-TS, 803	T
Frenk gömleği	Yakası kravat takmaya uygun, çoğu uzun kollu, ceket veya yelek altına giyilen erkek gömleği. TDK-TS, 803	T
Frenk inciri	Kaktüsgillerden, yaprakları etli ve yayvan dikenli bir bitki, fırvun inciri, Hint inciri (Opuntia ficus-T indica). Bu bitkinin kalın, dikenli kabuğu olan tatlı yemişi. TDK-TS, 803	T
Frenk lâhanası	Brüksel lâhanası. TDK-TS, 803	T
Frenk maydanozu	Maydanozgillerden. salata ve salçalarda kullanılan bodur ve ıtrlı bir bitki. TDK-TS, 803	T
Frenk menekşesi	Turpgillerden, çiçekleri güzel kokulu bir süs bitkisi türü (Hesperis). TDK-TS, 803	T
Frenk üzümü	1. Taşkıragillerden bir çalı (Fibes nigrum). 2. Bu bitkinin genellikle şurubu yapılan, uzun salkımT biçiminde, taneleri ufak, kırmızı ve mayhoş yemişi. TDK-TS, 803	T
Frenkleşme	Frenkleşmek işi. TDK-TS, 803	T
Frenkleşmek	Frenge benzemek. Frenk gibi davranışlarda bulunmak. TDK-TS, 803	T
Frenkleştirmek	Frenklere özgü yaşayış tarzı kazandırmak. TDK-TS, 803	T
Frenklik	Frenk gibi davranma. TDK-TS, 803	T
tatlı su Frenği	1. Yakın Doğu ülkelerinden olduğu hâlde Avrupalı gibi görünen Hristiyan. 2. Avrupalı gibi görünmeveT özenen, züppe tavırlı. TDK-TS, 2153	T
Fransız	1. Fransa'da yaşayan bir halk ve bu halkın soyundan olan kimse. 2. s. Fransız halkına özgü olan. TDK-TS, 802	T
Fransızca	1. Hint-Avrupa dillerinden. Fransa ve Fransız uygarlığını Benimse-miş ülkelerde kullanılan dil 2. Bu T dile özgü olan. TDK-TS, 802	T
Fransızlaşma	Fransızlaşmak işi. TDK-TS, 802	T
Fransızlaşmak	Fransız olmak. Fransızlığı benimsemek. TDK-TS, 802	T
Fransızlaştırma	Fransızlaştırmak işi. TDK-TS, 802	T
Fransızlaştırmak	Fransız kimliğini kazandırmak. TDK-TS, 802	T
Fransızlık	Fransız olma durumu. TDK-TS, 802	T
Avrupa kayını	Avrupa'da yetişen bir kayın türü. TDK-TS, 165	T
Avrupailik	Avrupai olma durumu. TDK-NET	T
Avrupalı	1. Avrupa'da yaşayan. Avrupa halkından olan kimse. 2. Avrupa'ya özgü olan. Avrupa ile ilgili (olan).T TDK-TS, 165	T
Avrupalılaşma	Avrupalılaşmak. TDK-TS, 165	T
Avrupalılaşmak	Avrupalıların düşünce, davranış ve yaşantılarını benimse-mek. TDK-TS, 165	T
Avrupalılaştırma	Avrupalılaştırmak durumu. TDK-TS, 165	T
Avrupalılaştırmak	Avrupalılaşmasını sağlamak. TDK-TS, 165	T
Avrupalılık	Çağdaş olma, düşünce ve davranışta batı ölçülerinde bulunma. TDK-TS, 165	T
Avrupai	Avrupalılara özgü, Avrupalılara benzer, Avrupalılar gibi. TDK-TS, 165	P
Fransız kalmak	1. anlatılan bir konuyu anlayamamak. 2. herhangi bir konudan uzak kalmak. BAS, 116	N

İlk dönem Fransızca sözlüklerde Türklerle ilgili pek çok olumsuz kelime ve deyimlere yer verildiği bir önceki listede görülmüştü. Buna mukabil Türkçe sözlüklerde Fransızlarla ilgili olumsuz ifadeler yok denecek kadar azdır. Sadece bir meseleye yabancı kalındığını anlatmak için *Fransız kalmak* (Aktunç, 1998, s. 116) ifadesi kullanılmaktadır ki haddizatında bu ifade de doğrudan Fransızlara bir gönderme değildir. Avrupalı kelimesi ilk başlarda yabancılaşan, başkalaşan, kültürce yozlaşan kişiler için kullanılırken zamanla Avrupa'nın değerlerini, yaşam tarzını, zihniyetini almış manasında istimal edilerek müspet bir anlam kazanmıştır. Listedeki diğer bütün kelimeler tarafsız birer sözlük kelimesi mesabesinde-dir.

Grafik 6: Türkiye Türkçesinde Fransızlarla İlgili Kelime ve İfadelerin Tematik Dağılımı

Türkiye Türkçesinde Fransızlara dair kelime veya ifadelerin büyük kısmı sosyal hayatta yoğunlaşmıştır. Ancak bu durum beraberinde olumlu veya olumsuz bir bakış getirmemiştir. Daha ziyade tarafsız terminolojik sözlük kelimeleri olarak üretilmişlerdir. İkinci sırada anavatanı Avrupa olan kimi meyve, sebze ve nebatat da tablodaki maddelerin beşte birine yakınıni teşkil etmektedir. Türkiye Türkçesinde Almanlar veya İngilizlere göre Fransızlara dair kelime veya ifadelerin fazlalığı dikkat çekicidir.

SONUÇ VE TARTIŞMALAR

Bu çalışma sonucunda üç önemli Batı Avrupa dilinde Türklere dair kelime veya ifadeler topluca bir araya getirilmiştir. Diğer taraftan Türkiye Türkçesinde de zikredilen milletlere dair türetilen kelime veya ifadeler de derlenmiştir. Her bir dilde derlenen malzeme hem türlerine hem de sahalarına göre tasnif edilmiştir. Böylece bu dillerde ve mukabilinde Türkiye Türkçesindeki konuya dair derlenen dil malzemesinin yorumlanabilmesinin de yolu açılmıştır.

Derlemeler sonucunda Türkiye Türkçesinde 46 maddeyle Fransızlara dair kelime ve ifadelerin bulunması ve miktarı göz önüne alındığında Fransızları Türkiye Türkçesinde tanıdığını ancak doğrudan temasın olmaması sonucu olumlu veya olumsuz hükümler üretilmediğini göstermektedir. 46 maddelik geniş sayılabilecek bir kelime varlığının bulunmasının temel sebebi olarak Osmanlı döneminde Avrupa'nın Frengistan ve Batı Avrupa milletlerinin uzun süre Frenk olarak anılmasında aranmalıdır. Ayrıca Batı Avrupa milletleri arasında en fazla siyasi ve kültürel temas Fransızlarla vuku bulmasında aranmalıdır.

Fransızcadaki 48 maddelik türetimlerin ekseriyetinin cumhuriyet öncesi döneme ait oldukları göz önünde bulundurularak o dönem Fransa'sının Türklerle olan siyasi ve sosyal görünümüne bir ışık tuttuğu da ifade edilebilir.

İngilizlere dair 28 maddelik listeye ve tematik dağılımlarına bakılarak Türklerin İngilizleri üstte bahsedildiği yönleri itibariyle tanıdıkları sonucu çıkarılabilir. Diğer taraftan İngilizcedeki 17 kelime ve ifadenin hemen tamamının tarafsız olması doğrudan temasın olmaması sonucudur ve bu durum İngilizlerin doğrudan temasta bulunmadıkları ancak hiç de azımsanmayacak derecede Türkleri tanıdıkları sonucunu vermektedir denilebilir.

Taranan üç Batı Avrupa dili içerisinde Türklerle ilgili en fazla kelime ve ifade 74 maddeyle Almanda bulunmaktadır. Negatif ifadelerin pozitif olanlardan fazla olması Türklerin din ve kültürce Almanlara göre oldukça farklı olmalarındanır. Türkler Almanyada azınlıkta olduklarından *değişik* görülen taraf durumundadırlar. Temas hâli neticesinde ortaya çıkan ifade ve tabirlerin üçte ikisinden fazlasının olumsuz olması dikkat çekicidir. İşçi olarak giden ve ekseriyeti eğitim ve tahsil bakımından oldukça düşük olan Türklerin bu intibaları bırakmaları normal karşılanabilir ise de toptancı bakış açısı hiç bir millet için doğru bulunacak bir konu değildir. Diğer taraftan ferdi ve toplum içi ilişkilerden üretilen bu kelime veya ifadelerde negatif olanların pozitif olanlardan fazla olması Almanyadaki hakim Alman kültürünün alt kültürlerle bakışına da bir örnek olarak gösterilebilir. Elde edilen verilerden çıkarılan sonuç devletler arası ilişkilerden öte toplum içi ilişkileri yansıtmaktadır ki bu durum tarihi hadiselerle de uygunluk göstermektedir. Türkiye Türkçesinde ise Almanlara dair 15 maddenin varlığı tespit edilmiştir. Tarama listesi ve tematik dağılımlardan çıkarılabilecek sonuç Türkiye'deki Türklerin Almanları daha ziyade uzaktan ve sosyal hayattaki yansımalarıyla tanıdıkları, onlarla doğrudan temasın olamaması sebebiyle olumlu veya olumsuz ifadelerin türetilmediğidir.

Sosyal psikolojiyi meydana getiren tarihi gerçekliklere paralel şekilde dillerde de türetimlerin olduğu ortaya konulmuştur. Elde edilen sonuçlar anılan toplumların birbirleriyle olan temaslarının türlerini de yansıtmaktadır. Bu

minvalde tarihi seyir içerisinde üretilen kelimelerin tarafsız, negatif ve pozitiflik oranları anılan toplumların alt-üst kültür ilişkileriyle de örtüşmektedir. Diğer taraftan elde edilen verilerin tasnifi bize ilişkilerin hangi sahalarda yoğunlaştıklarına dair de bir ipucu vermiştir.

Bu çalışma sonucunda anılan milletlerle ilgili kelime ve ifadeler derli toplu bir şekilde bir araya getirilmiştir. Böylece yapılan birçok imaj çalışmasını tamamlar mahiyette bir netice elde edilmiştir.

İleride bu çalışmaya benzer daha derinlemesine ve/veya geniş çalışmaların olması gerektiği görülmektedir. Türkiye Türkçesiyle birlikte diğer Türk lehçelerinin de taranması lüzumu anlaşılmıştır. Ayrıca Türklerin temasta olduğu diğer milletlerle ilgili de yeni çalışmaların tarafsız ve açık yüreklilikle yapılması gerektiği önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, I. (2010). *Der Türke: das Original*. Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Aktunç, H. (1998). Türkçenin büyük argo sözlüğü. (1. Baskı), Yapı Kredi Yayınları.
- Akyüz, Y. (1994). Türk Kurtuluş savaşına gelinceye kadar Fransa'da Türk ve Türkiye imajı. İçinde: X. Türk Tarih Kongresi. (ss. 6/2649-2662), Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Alboğa, B. (2008). Religion und Staat in Deutschland aus der Sicht der muslimischen Religionsgemeinschaften- Bestandsaufnahme und Perspektiven. Christine Langenfeld, Irene Schneider (Hg.) *In: Recht und Religion in Europa*, (pp. 15-27).
- alfs.de (2023). *Türkischer basalt*. alfs.de, <https://alfs.de/produkte/pflastersteine/basalt-tuerkei-pflastersteine-patina-spaltrau/>
- alles-tuerkei.com (t.y.). Türkisches Frühstück. alles-tuerkei.com, <https://www.alles-tuerkei.com/kategorie-tuerkisches-fruehstueck/>
- alleszumteppich.de (t.y.). *Türkische Teppiche (anatolische Teppiche)*. alleszumteppich.de, <https://www.alleszumteppich.de/teppichstile-und-teppichregionen/turkische-teppiche>
- Andiç, E., Yurt, Ö. & Baltacıoğlu, T. (2012). Green supply chains: Efforts and potential applications for the Turkish market. *Resources, Conservation and Recycling*, 58, 50-68.
- Arikan, S., Duru, S. Y., Gurkan, M., Agaoglu, Z. T. & Giger, U. (2003). Blood type A and B frequencies in Turkish Van and Angora cats in Turkey. *Journal of Veterinary Medicine Series A*, 50(6), 303-306.
- Atabay, I. (2012). Die Identitätsarbeit der dritten und vierten Generation. *Zwischen Islamismus und Patchwork: Identitätsentwicklung bei türkeistämmigen Kindern und Jugendlichen dritter und vierter Generation*, 131-136.
- Avcıoğlu, N. (2011). *Turquerie ve Temsil Politikası*. (Çev. Renan Akman), Koç Üniversitesi Yayınları.
- Aydin, S., Aydin, S., Kuloglu, T., Yilmaz, M., Kalayci, M., Sahin, İ., & Cicek, D. (2013). Alterations of irisin concentrations in saliva and serum of obese and normal-weight subjects, before and after 45 min of a Turkish bath or running. *Peptides*, 50, 13-18.
- Aysel, A. (2018). *Vom "Gastarbeiter" zum "Deutschtürken"?*. Ergon-Verlag.
- Babinger, F. (1943). Beginn der Türkensteuer in den Donaufürstentümern (1394 bzw. 1455). Mit einem Anhang: Die osmanische Unterwerfung Ostbulgariens. *Südost Forschungen*, 8, 1-35.
- Balcı, (2019). Batının Türk algısı üzerine. *HARS AKADEMİ Uluslararası Hakemli Kültür-Sanat-Mimarlık Dergisi*, 2(4), 351-373.
- Balzac, H. de (1839). *Illusions perdues. 2. Un grand homme de province à Paris*. Souverain.
- Banville, Th. F. de (1842). *Les cariatides*. Pilout.
- Başbuğ, B. (2011). Mythos Weihnachtsmann Mythos Weihnachtsmann.
- Battal, S. S. (2017). Tagungsbericht: „Beziehungskrisen: Deutsch-türkische Verhältnisse in Literatur und Film. *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 5(2), 212-215.
- Batu, A. & Kirmaci, B. (2009). Production of Turkish delight (lokum). *Food research international*, 42(1), 1-7.
- Bax, D. (2011, Dezember 4). Türkenhass geht alle an. *taz.de*, <https://taz.de/Kommentar-Reaktion-auf-rechten-Terror/!5106135/>

- Beilschmidt, T. (2015). *Gelebter Islam: eine empirische Studie zu DITIB-Moscheegemeinden in Deutschland*. Transcript Verlag.
- Berner, H. (2016). Soziale Innovation oder sozial innovatives Handeln? Türkischstämmige Unternehmer/innen in Salzburg. *Zeitschrift für Zukunftsforschung*, 5(1), 24-41.
- Berry, B. Y. (1932). Old Turkish Towels. *The Art Bulletin*, 14(4), 344-358.
- Bertrand, B. (1917). *Les Turcs, ce que fut leur empire: leurs comédies politiques*. Perrin et cie.
- Beyatlı, Y. K. (1975). *Tarih musahabeleri*. Batur Matbaası.
- Bileydi Koç, M. (2023), Fransız Ortaokul Tarih Ders Kitaplarında Türk İmajı, *CTAD*, 19(37), 347-382.
- Bilger, W. (2012). *Der postethnische Homosexuelle: Zur Identität schwuler Deutschtürken*. transcript Verlag. <https://doi.org/10.1515/transcript.9783839421086>
- Blätte, A. (2014). Einwandererverbände und politische Integration. *Einwandererverbände in der Migrations-und Integrationspolitik 1998-2006: Zugang, Normen und Tausch*, 13-33.
- Boué, A. (1840). *La Turquie d'Europe*. (Chez Arthus Bertrand, Éd.), (Tome quatrième), Libraire de la Société de Géographie de Paris.
- Bülent Ceylan. (2020, Haziran 21). *Bülent Ceylan & Kaya Yanar: Ein Türke kommt selten allein! Radio Onnerschda Podcast #3* [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/results?search_query=ein+t%C3%BCrke+kommt+selten+allein
- Çağlar, A. Ş. (1998). McDöner: Dönerkebab und der Kampf der Deutsch-Türken um soziale Stellung. *Sociologus*, 48, 17-41.
- Çakır, M. (2017). Die Migrationsbezogenen Indikatoren von Österreichisch Türkischen Beziehungen. *Turkish Studies (Elektronik)*, 12(3), 631-646.
- Çakmakçı, R., Dönmez, M. F., Ertürk, Y., Erat, M., Haznedar, A. & Sekban, R. (2010). Diversity and metabolic potential of culturable bacteria from the rhizosphere of Turkish tea grown in acidic soils. *Plant and Soil*, 332, 299-318.
- Camin, S., & Eissing, G. (t.y.). *Das interkulturelle Schulfrühstück als Ansatz der Gesundheitsförderung*. Höggemeier, A. & Jagel, A. (2011). Liliun martagon–Türkenbund-Lilie (Liliaceae). *Jahrb. Bochumer Bot. Ver.*, 2, 202-205.
- Camin, S., & Eissing, G. (t.y.). *Das interkulturelle Schulfrühstück als Ansatz der Gesundheitsförderung*. Höggemeier, A. & Jagel, A. (2011). Liliun martagon–Türkenbund-Lilie (Liliaceae). *Jahrb. Bochumer Bot. Ver.*, 2, 202-205.
- Cendrars, B. (1948). *Bourlinguer*. Gallimard.
- Çetin, G. & Okumuş, F. (2018). Experiencing local Turkish hospitality in Istanbul, Turkey, *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 12(2), 223-237. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJCTHR-06-2017-0070>
- Champfleury (1953). *Contes de printemps: Les aventures de Mademoiselle Mariette*. Victor Lecou, Libraire-Éditeur.
- Chateaubriand, F. A. (1803). *Defense du genie du Christianisme*. Imp. Migneret.
- Chateaubriand, F. A. (1849). *Mémoires d'outretombe par Chateaubriand*. Société Typographique Belge.
- Chauprade, A. (1999). *Dictionnaire de géopolitique : états, concepts, auteurs*. Ellipses.
- Chef John (2022). Turkish Eggs (Cilbir). [allrecipes.com](https://www.allrecipes.com/recipe/277194/turkish-eggs-cilbir/), <https://www.allrecipes.com/recipe/277194/turkish-eggs-cilbir/>
- chemie-schule.de (t.y). Gold. [chemie-schule.de](https://www.chemie-schule.de/KnowHow/Gold) <https://www.chemie-schule.de/KnowHow/Gold>
- Çıkla, S. (2016). La Fontaine'in Masallar'ında Türk izleri. *Türk Dili*, 775, 83-90.
- Clark, M. (2008). Turkish Dumplings, Deconstructed. *The New York Times*, 158(54450), F3-L.
- Clouzot, H. (1922). *Les meubles du XVIIIe siècle*. A. Morancé.

- Commission (1994). *Trésor de la langue française: dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècle (1789-1960)*. (TLF), (Tome seizième), Gallimard.
- Cosack, C. J. (1871). Zur Literatur der Türkengebete im 16. und 17. Jahrhundert. *Cosack, Carl Johannes (Hg.): Zur Geschichte der evangelischen ascetischen Literatur in Deutschland. Ein Beitrag zur Geschichte des christlichen Lebens wie zur Cultur und Literaturgeschichte*. Basel, (pp. 163-243).
- Courier, Paul-Louis (1831). *Pamphlets politiques et littéraires*. Paulin.
- cumhuriyet.com.tr (2023, Nisan 10). Kara Kafa filmi konusu ne? Kara Kafa filmi oyuncular kim? Kara Kafa filmi neden yasaklandı? Kara Kafa filmi hangi platformda?, *cumhuriyet.com.tr*, <https://www.cumhuriyet.com.tr/yasam/kara-kafa-filmi-konusu-ne-kara-kafa-filmi-oyuncular-kim-kara-kafa-filmi-neden-yasaklandi-kara-kafa-filmi-hangi-2126376>
- Decker, N. (2023). *Türkisch Van*. zooplus.de, <https://www.zooplus.de/magazin/katze/katzenrassen/tuerkisch-van>
- Deny, J. (1955). *Principes de grammaire turque*. Adrien-Maisonneuve.
- Der Spiegel (1973, July 27). Die Türken kommen – rette sich, wer kann. *Der Spiegel* <https://www.spiegel.de/politik/die-tuerken-kommen-rette-sich-wer-kann-a-5b1ba6e5-0002-0001-0000-000041955159> (Nr. 31).
- Dittmar, N. & Steckbauer, D. (2007). Urbane Linguotope: am Puls der Polyphonie. *Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik*, 37 (4), 63–88.
- dortmund.de, https://www.dortmund.de/dortmund/projekte/rathaus/verwaltung/gesundheitsamt/downloads/interkulturelles_schulf_ruehstueck_primarstufe.pdf
- duden.de (t.y.). *Kruzitürken*. duden.de, <https://www.duden.de/rechtschreibung/Kruzituerken>
- Dumas, A. (1861). *Le Comte de Monte-Cristo*. (Tome 2), Calmann Lévy.
- Dunlop, F. (2013). Barbarian heads and Turkish dumplings: The Chinese word mantou. *Wrapped & Stuffed Foods*.
- Eastman, A. C. (1929). A fragment of a Turkish rug of court manufacture. *Bulletin of the Detroit Institute of Arts of the City of Detroit*, 10(4), 53-54.
- Ebay.de (2023). *Türkisches Auge*. ebay.de, https://www.ebay.de/b/Turkisches-Auge/bn_7000884755
- El Hissy, M. (2012). *Getürkte Türken: Karnevaleske Stilmittel im Theater, Kabarett und Film deutsch-türkischer Künstlerinnen und Künstler*. Transcript Verlag.
- Epitalon, V. (2023, septembre 15). *Avoir une tête de Turc: définition et origine de l'expression*. *lalanguefrancaise.com*, <https://www.lalanguefrancaise.com/>
- Eren, B., Fedakar, R., Turkmen, N. & Akan, O. (2009). Deaths in the Turkish hammam (hot bath). *Bratisl Lek Listy*, 110(11), 697-700.
- Erol, Ö. O. (2000). The Turkish delight: a pliable graft for rhinoplasty. *Plastic and reconstructive surgery*, 105(6), 2229-2241.
- Ersen-Rasch, M. I. (2009). *Türkische Grammatik für Anfänger und Fortgeschrittene*. (4. Auflage), Max Hueber Verlag.
- Farrère, C. (1900). *L'homme qui assassina*. E. Flammarion.
- Feuillet, O. (1854). *Scènes et comédies*. Paris M. Lévy frères
- Fischer, H. J., Von Kooten, J., Dauber, A. & Höcherl, E. (2009). Süßer Honig, bittere wirkung? Synkope nach Genuss von türkischem Honig. *Der Notarzt*, 25(01), 22-24.
- Flaubert, G. (1910). *Correspondance Deuxième Série 1850-1854*. L. Conard.
- Flaubert, G. (1926). *Correspondance Première Série (1830-1846)*. (Nouvelle Édition Augmentée), Louis Conard, Libraire-Éditeur.
- foodlux.de (2023, März 7). *Türkischer Tee: Test & Empfehlungen*. foodlux.de, Tee: Test & Empfehlungen. <https://www.foodlux.de/tuerkischer-tee-test/>

- Francis de Miomandre (1908). *Écrit sur de l'eau...* Éditions Henri-Falcon.
- fr.wikipedia.org (2023, juillet 24). *Poivre turc*. fr.wikipedia.org, https://fr.wikipedia.org/wiki/Poivre_turc
- Gautier, T. (1863). *Le capitaine Fracasse*. Garnier frères.
- geheimtipptuerkei.de (2023, April 30). (Nazar Amulett: Bedeutung, Herkunft und Anwendung. geheimtipptuerkei.de, <https://geheimtipptuerkei.de/nazar-auge-amulett/>
- Giono, J. (1957). *Le Bonheur fou*. Folio.
- Goldberg, A., Halm, D. & Şen, F. (2004). *Die deutschen Türken*. (Vol. 7). LIT Verlag Münster.
- Gollner, M. (t. y.). Neumarkt, "Türkenkopf" und, "Türkengasse". ÖSTERREICHISCHE AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN, <https://www.oeaw.ac.at/tuerkengedaechtnis/denkmaeler/ort/neumarkt-tuerkenkopf>
- Goncourt, E. de (1891). *Journal des Goncourt*. Bibliotheque Charpentier.
- Goodall, F. (t.y.). *Ein türkischer Pascha*. meisterdrucke.com, <https://www.meisterdrucke.com/kunstdrucke/Frederick-Goodall/68627/Ein-t%C3%BCrkischer-Pascha.html>
- Gorzewski, A. (2015). Integration und Bewahrung des Türkentums–Der Doppelauftrag der DİTİB. *Die Türkisch-Islamische Union im Wandel*, (pp. 101-127). ISBN: 978-3-658-08867-5
- Güde, E. (2011). Sprachmischung, türkisch-deutsche Literatur, Poetik der Sprachmischung. *Istanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2(26), 21-39.
- Gülanber, E. G., Gönençi, R., Kaya, Ü., Aksoy, Ö. & Biricik, H. S. (2005). Vertebral scale system to measure heart size in thoracic radiographs of Turkish Shepherd (Kangal) dogs. *Turkish Journal of Veterinary & Animal Sciences*, 29(3), 723-726.
- Güngör, D. (2019). *Ich bin Özlem: Roman*. Verbrecher Verlag.
- Gurland, A. (1907). *Grundzüge der muhammedanischen Agrarverfassung und Agrarpolitik mit besonderer Berücksichtigung der türkischen Verhältnisse*. E. Bergmann's buchdr.
- Gürü, M. & Icen, H. (2004). Obtaining caffeine from Turkish tea fiber and stalk wastes. *Bioresource Technology*, 94(1), 17-19.
- Merkel, F., Bennett, L. & Gould, K. (2015). *Türkische Küsten: perfekte Tage in antiken Stätten und an Traumstränden*. BAEDEKER Verlag.
- Halıcı, N. (1992). Türkische Küche und Esskultur. P. Rochard (ed.) In: *Abendland begegnet Morgenland*. Ausstellungskatalog, (pp. 201-207).
- Hellmanzik, T. G. (2023). *Vom "Türkenjoch" zu "Deutschlands Freundschaft für die Türkei": Der Wandel des Wissens über das Osmanische Reich in deutschen Geschichtsschulbüchern 1839–1918*. Verlag Julius Klinkhardt.
- Hazai, G. (1965). Beiträge zu einigen Problemen der Lehnwörterforschung in den osmanisch-türkischen Mundarten des Balkans. *Acta Orientalia Academiae Scientiarum*
- Höggemeier, A., & Jagel, A. (2011). *Lilium martagon–Türkenbund-Lilie (Liliaceae)*. Bochumer Bot. Ver., 2, 202-205.
- Gollner, M. (t. y.). Neumarkt, "Türkenkopf" und, "Türkengasse". ÖSTERREICHISCHE AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN, <https://www.oeaw.ac.at/tuerkengedaechtnis/denkmaeler/ort/neumarkt-tuerkenkopf>
- İmset, İ. (1996). Turkish roulette. *Index on Censorship*, 25(2), 74-77.
- Kaiser, A. (2001). » Noch n Türkenwitz–Vor Kaya Yanar, dem neuen Star der Ethno-Comedy, ist keine Randgruppe sicher. *zeit.de*, http://www.zeit.de/2001/08/200108_m-kayayanar.xml
- Kakuk, Z. (1961). Die türkische Mundart von Küstendil und Michailovgrad. *Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 11(3/4), 301-386.
- Kamber, U. (2007). The traditional cheeses of Turkey: cheeses common to all regions. *Food reviews international*, 24(1), 1-38.
- Kampffmeyer, G. (1916). *Das Türkische Reich. Eine geographische Übersicht*.

- Karaosmanoğlu, D. (2007). Surviving the Global Market: Turkish Cuisine Under Construction. *Food, Culture & Society*, 10(3), 425-448.
- Kaya, A. R. (1980). *Die türkische Küche: Ali Riza Kaya stellt die typischen Originalrezepte seines Landes vor* \$ Ali Riza Kaya. Wilhelm Heyne Verlag.
- Kelek, N. (2011). *Die fremde Braut: ein Bericht aus dem Inneren des türkischen Lebens in Deutschland*. Kiepenheuer & Witsch.
- Keller, s. A. (1950). *Die Blume Türkenbund: Anekdoten und Begebenheiten*.
- Klinghardt, K. (1927). *Türkische Baeder*. Julius Hoffmann.
- kochbar.de (t.y.). *MEIN LAHMACUN - Türkische Pizza*. kochbar.de, <https://www.kochbar.de/rezept/218651/MEIN-LAHMACUN-Tuerkische-Pizza.html>
- Komision (1998). TDK Türkçe Sözlük. (Haz. İsmail Parlatur, Nevzat Gözaydın, Hamza Zülfikar, Belgin Tezcan Aksu, Seyfüllah Türkmen, Yaşar Yılmaz), (8. Baskı), Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Krämer, W. & Sauer, W. W. (2001). *Lexikon der populären Sprachirrtümer: Mißverständnisse, Denkfehler und Vorurteile von Altbier bis Zyniker*. Piper Taschenbuch.
- Krösche, J., Kaczerowski, D. & Puchstein, C. (2007). Turkish honey. Intoxication with pontic honey: Intoxikation mit pontinischem Honig. *Notfall+ Rettungsmedizin*, 10, 273-275.
- Küçükkömürlü, S., & Özgen, L. (2009). Coffee and Turkish coffee culture. *Pakistan Journal of Nutrition*, 8(10), 1693-1700.
- Kula, O. B. (2018). *Bati felsefesinde oryantalizm ve Türk imgesi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Laforgue, J. (1964). *Moralités légendaires, suivi de Les deux pigeons*. Mercure de France.
- Lamartine, Alphonse de (1835). *Souvenirs, impressions, pensées et paysages pendant un voyage en Orient, 1832-1833: où, Notes d'un voyageur*. (Tome 1), L. Hauman.
- Lamm, C. J. (1955). Ein türkischer Wappenteppich in schwedischem Besitz. *Kunst des Orients*, 2, 59-68.
- Lammens, H. (1922). Dr. phil. Ahmed Muhiddin, Lektor der türkischen Sprache an der Universitaet Leipzig.—Die Kulturbewegung in modernen Türkentum.(Gedruckt mit Unterstützung des Legatum Flugelianum bei der Universitaet Leipzig). VIII, Leipzig, JM Gebhardt's Veriag, 1921. *Mélanges de l'Université Saint-Joseph*, 8(1), 462-463.
- Langensteiner, M. (2014). Rezension von: von Hippel, Wolfgang (Hrsg.), *Türkensteuer und Bürgerzählung. Zeitschrift für Württembergische Landesgeschichte*, 73, 455-457.
- Lehmann, C. (2012). Türkische Currywurst mit Pommes. Die Esskultur türkischer Migranten zwischen nationalem Narrativ und Hybridisierungen. *Zeitschrift für Kulturwissenschaften*, 6(1), 61-72. <https://doi.org/10.14361/zfk.2012.0106>
- linternaute.fr (t.y.). *Etre fort comme un Turc*. linternaute.fr, <https://www.linternaute.fr/expression/langue-francaise/671/etre-fort-comme-un-turc/>
- Lohmann, I. & Böttcher, J. (2022). *Auf dem Weg ins Türkische Reich: Ein bildungshistorisches Lesebuch*. Verlag Julius Klinkhardt. DOI: 10.25656/01:24829
- Lorrain, J. (1898). *Amis d'automne*. E. Fasquelle.
- Lorrain, J. (1898). *La Dame turque*. Nilsson.
- Loti, P. (1920). *La mort de notre chère France en orient*. Calmann.
- Lüdtke, S. R. (2009). *Kundenbindung im Ethnomarketing der Stromversorger: eine empirische Untersuchung am Beispiel der Berliner Deutschtürken*. BoD–Books on Demand.
- magazin.alpenverein.de (2018). *Die Türkenbundlilie*. magazin.alpenverein.de, https://magazin.alpenverein.de/artikel/die-tuerkenbundlilie_50e2def2-5aeb-48dc-8a88-94cb9dea4a0f#:~:text=Keine%20gro%C3%9Ffe%20Frage%2C%20woher%20der,50%20und%20200%20Zentimeter%20hoch.

- Maire, B. (2007). Doppelinfektion mit Salmonella Typhimurium und Cryptosporidium nach Türkeiurlaub. *MIKROBIOLOGE*, 17, 101-104.
- Malottki, K. & Wiechmann, H. W. (1996). Akute lebensbedrohliche Bradykardie: Nahrungsmittelintoxikation durch türkischen Waldhonig. *DMW-Deutsche Medizinische Wochenschrift*, 121(30), 936-938. DOI: 10.1055/s-2008-1043090
- März, H. (2023). Köstliches aus dem orient. *Heilpflanzen*, 3(04), 72-73.
- Maupassant, G. de (1884). *Contes et nouvelles l'héritage*. (Tome 1). La vie militaire illustré.
- Mayer, G. (1978). *Türkischer Basar*. Geheimnisse orientalischer Geschäftstüchtigkeit.
- Merkel, F., Bennett, L. & Gould, K. (2015). *Türkische Küsten: perfekte Tage in antiken Stätten und an Traumstränden*. BAEDEKER Verlag.
- Mozart, W. A. & Cerné, C. (1926). *Türkischer Marsch*. A. Fürstner.
- Muhieddin, A. (1921). *Die Kulturbewegung im modernen Türkentum*. JM Gebhardt.
- Musset, A. De (1906). *La mouche*. A. Lemerre.
- Napp, R., Schewe, J. C., & Diepenseifen, C. J. (2022). Bradykardie durch Intoxikation mit türkischem Honig. Die Relevanz der gründlichen Anamnese im Notfalleinsatz. *Notfall Rettungsmedizin*, 1-4. <https://doi.org/10.1007/s10049-022-01044-6>
- Nauck, B. & Kohlmann, A. (1998). *Verwandtschaft als soziales Kapital–Netzwerkbeziehungen in türkischen Migrantenfamilien*. (Wagner, M. & Schütze, Y., ed.) In: *Verwandtschaft. Sozialwissenschaftliche Beiträge zu einem vernachlässigten Thema*. Enke, Türkischer, (pp. 203-235), <https://doi.org/10.1515/9783110508468-010>
- Nguyen, T. Q. (2014, November 11). Offensichtlich und zugedeckt"- Alltagsrassismus in Deutschland. <https://www.bpb.de/themen/rechtsextremismus/dossier-rechtsextremismus/194569/offensichtlich-und-zugedeckt-alltagsrassismus-in-deutschland/>
- Nierenberg, J. (1984). Ich möchte das Geschwür loswerden. Türkenhaß in Witzen in der Bundesrepublik Deutschland. Aus der Zeitschrift *Fabula*, 25(3-4), 229-240. <https://doi.org/10.1515/fabl.1984.25.3-4.229>
- Nosban, M. (1843). *Nouveau manuel complet du menuisier de l'ébéniste et du layetier*. (Deuxième Section), À la Librairie Encyclopédique de Roret.
- Ölmez, H., Tuncay, F., Özcan, N. & Demirel, S. (2008). A survey of acrylamide levels in foods from the Turkish market. *Journal of Food Composition and Analysis*, 21(7), 564-568.
- Ostorog, L. (1917). *Le problème turc*. Maison Ernest Leroux.
- Ottenschläger, M. (2004). *"Da spürt man irgendwie Heimat": eine qualitative Studie zur Mediennutzung von Türken und Deutsch-Türken der zweiten Generation in Deutschland*. LIT Verlag Münster.
- Overath, A. (2018). *Ein Winter in Istanbul*. Luchterhand.
- Özgen, I., Binboğa, G. & Güneş, S. T. (2021). An assessment of the carbon footprint of restaurants based on energy consumption: A case study of a local pizza chain in Turkey. *Journal of Foodservice Business Research*, 24(6), 709-729.
- Özmut, O. (2007). Landestypische elemente und das frauenbild in Alev Tekinays erzählung "die heimkehr oder tante Helga und onkel Hans". *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 387-397.
- Öztürk, A. O. (1994). Almancada İki Deyim Alman Kültüründe Türk İmajı Araştırmalarına Bir Katkı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9-10, 61-71.
- Öztürk, A. O. (2010). Marie Luise Kaschnitz 'Türkei Eindrücke' *Schriften zur Sprache und Literatur*, 12. Uluslararası Alman Çalışmaları Derneği (IVG) Kongresi Bildirisi.
- Öztürk, K. (2017). Bericht über die Tagung "Beziehungskrisen: Deutschtürkische Verhältnisse in Literatur und Film. *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 5(2), 216-221.
- Parthey, G. (1834). *Wanderungen durch Sicilien und die Levante*. Nicolai.
- Peister, R. (1956). Reformation, Türken und Islam. *Zvingliana*, X(6), 345-375.

- Polyxena v. Fürstenberg. (1984). *Die Bedeutung des türkischen Basars in Berlin-Schöneberg als Beispiel für die Integration und Segregation der Türken.* (Unpublished Doctoral dissertation), Freie Universität Berlin.
- Pritzel, G. A. (1882). *Die deutschen Volksnamen der Pflanzen: neuer Beitrag zum deutschen Sprachschätze.* P. Cohen.
- Raus, R. (2003). L'évolution de la locution "à la turque". *Langage et société*, 105, 39-68.
- rdl.de (2023, Juli 20). Kara Kafa - der Film den es nicht geben sollte. *rdl.de*, <https://rdl.de/beitrag/kara-kafa-der-film-den-es-nicht-geben-sollte>
- Reinhard, K. (1974). Mozarts Rezeption türkischer Musik. In *Bericht über den Internationalen Musikwissenschaft Kongress Berlin* (pp. 18-23). <https://wolfgangvolpers.de/wp-content/uploads/2019/02/T%C3%BCrkischer-Marsch.pdf>
- Reis, C. & Wetzstein, T. A. (1998). Feindschaft als Gruppensinn—Rechte Skins und türkische Jugendliche. In: *Wiederkehr des "Volksgeistes?" Ethnizität, Konflikt und politische Bewältigung*, (pp. 229-270).
- robinson.com (Oktober 17, 2019). *Türkische Basare: Unser Guide für den traditionellen Einkauf in der Türkei.* robinson.com, <https://www.robinson.com/blog/tuerkische-basare-unser-guide-fuer-den-traditionellen-einkauf-in-der-tuerkei/>
- Roth, L. (1992). *Färbepflanzen, Pflanzenfarben: Botanik, Färbemethoden, Analytik, türkische Teppiche und ihre Motive.* Ecomed.
- Rozakēs, C. L. (1987). *The Turkish Straits* (Vol. 9). Martinus Nijhoff Publishers.
- Rypka, J. (1943). " Heuser-Sevket:" Deutsch-Türkisches Wörterbuch (Book Review). *Archiv Orientální*, 14(3), 314.
- Saad, L. (1913). *Sechzehn Jahre als Quarantänearzt in der Türkei.* D. Reimer (Ernst Vohsen).
- Sahin, A. (2021). *Türkiye-Türkisch kochen: 60 Lieblingsrezepte von YouTube-Star Aynur Sahin (Meinerezepte): Icli Köfte, Adıyaman Besni Tavası, Künefe und mehr.* Michael Fischer GmbH.
- Sand, G. (1904). *Correspondance entre George Sand et Gustave Flaubert.* Calmann-Lévy.
- Sander, K. (Ed.). (2002). *Istanbul: der Große Basar; Bosphorus; Kurden; Bauchtanz; Islam in Istanbul; Beyoglu, das sündige Viertel; Prinzeninseln; türkische Küche; großer Infoteil.* Jahreszeiten-Verlag.
- Sartre, Jean-Paul (1949). *Mort La mort dans l'âme.* Éditions Gallimard.
- Sauter, D. (2007). Türkisches Roulette. *Die neuen Kräfte am Bosphorus.* F. A. Herbig Verlagsbuchhandlung GmbH
- Schmalmack, B. (2007). *Türkischer Honig auf Schwarzbrot: bikulturelle Liebesgeschichten.* Brandes & Apsel.
- Schock, H. (2009). *Migration und ethnische Minderheiten.* (Band 2009/1), GESIS - Leibniz-Institut für Sozialwissenschaften.
- Schulze, G. & Diehl, Y. (2017). Verbraucherschleusung im Türkeiurlaub. *studere: Rechtszeitschrift der Universität Potsdam*, 2017(18), 44-49.
- Şen, F. (1979). Parteien Und Wahlen in Der Türkei. *Balkan Studies*, 20(1), 111-121.
- Sick, B. (2005). Fragen an den Zwiebfisch. Wie baut man einen Türken?. *Spiegel*, <https://www.spiegel.de/kultur/literatur/fragen-an-den-zwiebfisch-wie-baut-man-einen-tuerken-a-359657.html>
- Sick, B. (August 17, 2005) Wie baut man einen Türken?. *spiegel.de*, <https://www.spiegel.de/kultur/literatur/fragen-an-den-zwiebfisch-wie-baut-man-einen-tuerken-a-359657.html>
- Sikorska-Bujnowicz, K. (2016a). Zum Ausländermotiv im deutschen Witz. Gezeigt am Beispiel der Türkenwitze. *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Germanica*, 12, 89-105. <http://dx.doi.org/10.18778/1427-9665.12.08>
- Sikorska-Bujnowicz, K. (2016b). Fremdsprachenprobleme als Mittel des Humoristischen am Beispiel der deutschen Türkenwitze. *Acta Universitatis Lodzianis Folia Germanica*, 12, 77-87.
- Socin, A. (1879). Allgemeines über den muhammedanischen Orient, Geschichte der orientalischen Frage, Türkisches Reich. *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, 33(2), 121-138.

- Specht, T. (2011). Was ist deutsch? Humorvolle Inszenierungen kultureller Identität in der türkisch-deutschen Literatur der Postmigration. *Studien zur deutschen Sprache und Literatur*, 2(26), 5-20.
- spiegel.de (1973, Temmuz 29). *Die Türken kommen - rette sich, wer kann*. Spiegel Politik <https://www.spiegel.de/politik/die-tuerken-kommen-rette-sich-wer-kann-a-5b1ba6e5-0002-0001-0000-000041955159>
- Spohn, M. (1999). *Alles getürkt: 500 Jahre (Vor)urteile der Deutschen über die Türken*. BIS Verlag.
- spruche.cc (t.y). blog, spruche.cc, <https://www.xn--spruche-5ya.cc/liegt-ein-deutscher-tod-im-keller-war-der-t%C3%BCrke-wieder-schnellerliegt-der-t%C3%BCrke-tod-daneben-war-der>
- Stoiber, F. (2019). *Tischgrill: 50 kreative Rezeptideen*. Riva Verlag.
- Stresemann, E. & Nowak, E. (1958). Die Ausbreitung der Türkentaube in Asien und Europa. *Journal für ornithologie*, 99, 243-296.
- Sturany, R. (1894). Zur Molluskenfauna der europäischen Türkei. *Annalen des Naturhistorischen Museums in Wien*, 9(häft 3/4), 369-390.
- stuttgarter-zeitung.de (2020, Mai 5). Verdächtiger sympathisiert mit IS - Motiv Türkenhass. [stuttgarter-zeitung.de](https://www.stuttgarter-zeitung.de/inhalt.serie-von-anschlaege-in-bayern-verdaechtiger-sympathisiert-mit-is-motiv-tuerkenhass.eb930453-9613-4a50-bdf0-1bc4cb46ee6f.html), <https://www.stuttgarter-zeitung.de/inhalt.serie-von-anschlaege-in-bayern-verdaechtiger-sympathisiert-mit-is-motiv-tuerkenhass.eb930453-9613-4a50-bdf0-1bc4cb46ee6f.html>
- stuttgarter-zeitung.de (2020, Mai 5). Verdächtiger sympathisiert mit IS - Motiv Türkenhass. [stuttgarter-zeitung.de](https://www.stuttgarter-zeitung.de/inhalt.serie-von-anschlaege-in-bayern-verdaechtiger-sympathisiert-mit-is-motiv-tuerkenhass.eb930453-9613-4a50-bdf0-1bc4cb46ee6f.html), <https://www.stuttgarter-zeitung.de/inhalt.serie-von-anschlaege-in-bayern-verdaechtiger-sympathisiert-mit-is-motiv-tuerkenhass.eb930453-9613-4a50-bdf0-1bc4cb46ee6f.html>
- Teoman, S. (2019). *Türkischer Mokka mit Schuss*. Saga Egmont.
- Tietze, A. (1962). Erlebte Rede im Türkischen. *Oriens*, 337-344.
- Tonguç, S.E. (2021, Ocak 31). Pandemi başladıktan sonra ilk Avrupa seyahatim. [hurriyet.com.tr](https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/yazarlar/saffet-emre-tonguc/pandemi-basladiktan-sonra-ilk-avrupa-seyahatim-41727437), <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/yazarlar/saffet-emre-tonguc/pandemi-basladiktan-sonra-ilk-avrupa-seyahatim-41727437>
- tuerkeireise-ratgeber.de (t.y.). *Der türkische Basar*. [tuerkeireise-ratgeber.de](https://www.tuerkeireise-ratgeber.de/post/der-tuerkische-basar), <https://www.tuerkeireise-ratgeber.de/post/der-tuerkische-basar>
- Tuğlacı, S. (1985). Okyanus Ansiklopedik Sözlük 1-10. (8. Baskı), Cem yayınevi.
- Turhan, S. (2015). *Kruzitürken: Ein neuer Fall für Kommissar Pascha*. Knaur TB.
- Türk, F. (2011). Die Genese der Korruption im Osmanischen Staatssystem. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 2(03), 55-61.
- TÜRKİSH DEMOCRACY. (2022, may 14). *ZDF | Türkischer Kangal Hirtenhund | Wölfe in der Türkei | Terra X* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=fa8cQ5Eia9E>
- Ugulu, I. (2012). Fidelity level and knowledge of medicinal plants used to make therapeutic Turkish baths. *Studies on Ethno-Medicine*, 6(1), 1-9. doi.org/10.1080/09735070.2012.11886413
- Ulağlı, S. (2007). *Image de l'Orient Turc dans la Littérature Française, les Idées, les Stéréotypes et les Stratégies*. ISIS.
- Ulağlı, S. (2007). *L'image de l'Orient Turc dans la littérature française: les idées, les stéréotypes et les stratégies*. Éditions Isis.
- Uluç, N. (2022). *Türkische Ess- und Trinkgewohnheiten in der Deutsch-Türkischen. Literatürlerarasılık & Edebiyat*, Paradigma Akademi.
- Ünlülata, Ü., Oğuz, T., Latif, M. A. & Özsoy, E. (1990). On the physical oceanography of the Turkish Straits. *The physical oceanography of sea straits*, 25-60.
- Von Alia, A., Mahmutovic, A. & Orulu, R. (2020, August 2). Getürkt: wie die Türken in Europa zum Verb wurden?. [trtdeutsch.com](https://www.trtdeutsch.com/kultur/geturkt-wie-die-turken-in-europa-zum-verb-wurden-2397316), <https://www.trtdeutsch.com/kultur/geturkt-wie-die-turken-in-europa-zum-verb-wurden-2397316>
- Von Johannes- Fischer (2014, Januar 23). Wolfgang von Kempelen: Erfinder des Schachtürken. [johannes-fischer.net](https://johannes-fischer.net/blog/2014/01/23/wolfgang-von-kempelen-erfinder-des-schachtuerken/), <https://johannes-fischer.net/blog/2014/01/23/wolfgang-von-kempelen-erfinder-des-schachtuerken/>

- Von Theresa, S. (2022, Januar 16). *8 rassistische Wörter und Redewendungen mit diskriminierendem Ursprung*. <https://de.babel.com/de/magazine/rassistische-worter-und-redewendungen-mit-diskriminierendem-ursprung>.
- Walser, H. (Ed.). (1983). *Bergtürken oder Kurden?: d. Kurdenproblem in d. Türkei*. Dt. Orient-Inst..
- Wengerter, H. (1982). [Finden statt erfinden] Rückgewinnung historischer Farbigkeit in der Altstadt von Besigheim. *Denkmalpflege in Baden-Württemberg–Nachrichtenblatt der Landesdenkmalpflege*, 11(1), 28-32.
- Wiącek, E. (2015). *The old symbol in contemporary culture: Turkish evil eye bead: from ancient amulets to commercial gifts*. (Ed. Monika Banaś & Elżbieta Wiącek), (ss. 15-22), In: Symbols of contemporary culture.
- Wittek, s. (1928). *Türkentum und Islam*. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck).
- Wolf, K. (2015). Kruzitürken! Das Türkenthema in der vormodernen schwäbischen Literatur nebst methodischen Überlegungen zur schwäbischen Literaturgeschichtsschreibung.
- Yardıı, M. (2021). Batı muhayyilesinde Türkofobik unsurlar ve ötekileştirme süreci. *Selçuk Türkiyat*, 52, 411-427.
- Yazıcı, S. (2018). Fransa Lise Tarih Ders Kitaplarında Türk İmajı. (Ed. Ahmet Şimşek), İçinde: Dünyada Türk İmajı Tarih Ders Kitaplarındaki Durum. (ss. 173-187), Pegem Akademi.
- Yeşilada, K. E. (2009). AutorInnen jenseits des Dazwischen-Trends der jungen türkisch-deutschen Literatur. *Migrationsliteratur*, 12.
- Yılmaz, N. D., Cassill, N. L. & Powell, N. B. (2007). Turkish towels' place in the global market. *Journal of Textile and Apparel, Technology and Management*, 5(4), 1-43.
- Yılmaz, O. (2007). *Turkish kangal (Karabash) shepherd dog*. Impress Printing Comp.
- zazzle.de (t.y.). *Türkische Geschenke*. www.zazzle.de, <https://www.zazzle.de/t%C3%BCrkische+geschenke>
- Zepf, M. (2008). Beate Dorfey, Mario Kramp (Hg.): "Die Türken kommen!" Exotik und Erotik: Mozart in Koblenz und die Orient-Sehnsucht in der Kunst. *Journal für Kunstgeschichte*, 12(2), 99-105. <https://doi.org/10.11588/jfk.2008.2.32959>
- Zimmermann, W. F. A. (1864). *L'homme problèmes et merveilles de la nature humaine*. (Quatrième édition), Schulz et Thuillie.

Okullarda İş Sağlığı ve Güvenliğinin Öğretmen, Öğrenci ve Çalışanlar Üzerindeki Etkisi

The Effect of Occupational Health and Safety in Schools on Teachers, Students and Employees

ÖZET

Bu çalışmada okullarda iş sağlığı ve güvenliği konusunda öğretmen, öğrenci ve çalışanlar üzerinde etkisi konusu üzerinde çalışılmıştır. Bu araştırma, okullarda iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının öğretmen, öğrenci ve diğer çalışanlar üzerindeki etkilerini incelemektedir. Bu çalışmada, İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) performans ölçümlerinin önemine odaklanılmıştır. İSG performans ölçümlerinin sistematik ve doğru bir şekilde yapılmasının, örgütlerdeki İSG yönetiminde oluşabilecek aksaklıkların giderilmesine katkı sağlayacağı vurgulanmıştır. Bu performans ölçümlerinin, örgüt çalışanlarının kazalardan korunması ve sağlık hallerinin güven altına alınmasına büyük katkı sağlayacağı belirtilmiştir. Örgütlerde İSG risklerini kontrol altına alıp İSG performansını iyileştirmek için OHSAS 18001 standardının kullanılması gerekliliği vurgulanmıştır. Bu standartın, İSG yönetim sistemi için rehber niteliğinde olduğu ve İSG risklerini kontrol altına alarak performansı iyileştirmeyi hedeflediği ifade edilmiştir. İSG performanslarını geliştirmek için çalışma ortamının sürekli iyileştirilmesi ve tüm çalışanların sürece katılmasının önemine dikkat çekilmiştir. İSG Kanunu'na göre işverenin, İSG tedbirlerine gereken hassasiyeti gösterip göstermediğini izlemesi ve meydana gelebilecek eksiklikleri gidermesi gerekliliği vurgulanmıştır. Aynı zamanda, okul yöneticilerinin İSG yönetiminde işveren vekili olarak büyük sorumluluk taşıdığı belirtilmiştir. İSG Eğitim Etkililiği kategorisinde, genel olarak okul müdürlerinin İSG eğitimlerinin etkili olmadığı yönündeki görüşlere değinilmiş ve İSG eğitimlerinin önemi vurgulanmıştır. Öğretmenlerin ve öğrencilerin İSG performanslarına ilişkin görüşlerinin incelenmiş, ancak cinsiyet, öğrenim durumu ve yaş değişkenlerine göre anlamlı farklılıklar bulunamamıştır. Çalışmanın geliştirilen İSG performans ölçeğinin, okul yöneticileri için kullanışlı bir araç olabileceği ve İSG uygulamalarında yaşanan sorunları belirlemede ve önlemleri alma konusunda yardımcı olabileceği sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak, İSG performans ölçümlerinin doğru bir şekilde yapılmasının, iş sağlığı ve güvenliği konularında bilinç oluşturmak, İSG eğitimlerini geliştirmek ve yönetim süreçlerini iyileştirmek amacıyla önemli bir araç olduğu vurgulanmıştır. Bu sonuçlar, örgütlerin İSG performansını artırmak için etkili stratejiler geliştirmelerine katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: İş Sağlığı ve Güvenliği, İSG Performans Ölçümleri, OHSAS 18001, İSG Yönetim Sistemi, İSG Eğitimi, Okul Yönetimi

ABSTRACT

In this study, the impact of occupational health and safety on teachers, students and employees in schools was studied. This research examines the effects of occupational health and safety practices in schools on teachers, students and other employees. This study focuses on the importance of Occupational Health and Safety (OHS) performance measurements. It is emphasized that performing OHS performance measurements systematically and accurately will contribute to eliminating any deficiencies that may occur in OHS management in organizations. It has been stated that these performance measurements will make a great contribution to protecting the organization's employees from accidents and ensuring their health. It was emphasized that the OHSAS 18001 standard should be used to control OHS risks and improve OHS performance in organizations. It has been stated that this standard is a guide for the OHS management system and aims to improve performance by controlling OHS risks. Attention was drawn to the importance of constantly improving the working environment and involving all employees in the process in order to improve OHS performances. According to the OSH Law, it is emphasized that the employer must monitor whether the employer shows the necessary sensitivity to OHS measures and correct any deficiencies that may occur. At the same time, it has been stated that school administrators have a great responsibility as employer representatives in OHS management. In the OSH Training Effectiveness category, the opinions that school principals' OHS training is generally not effective were mentioned and the importance of OHS training was emphasized. Opinions of teachers and students regarding OHS performances were examined, but no significant differences were found according to gender, education level and age variables. It was concluded that the OHS performance scale developed in the study can be a useful tool for school administrators and can help in identifying problems experienced in OHS practices and taking precautions. As a result, it has been emphasized that accurate OHS performance measurements are an important tool to raise awareness on occupational health and safety issues, develop OHS training and improve management processes. These results may contribute to organizations developing effective strategies to increase OHS performance.

Keywords : Occupational Health and Safety, OHS Performance Measurements, OHSAS 18001, OHS Management System, OHS Training, School Management

GİRİŞ

“İş güvenliği” kavramı, işçinin teknik özellikli olan risklere karşı korunması anlamına gelirken, “iş sağlığı” kavramı iş yapılan ortamda meydana gelen ve muhtemel sağlığı etkileyecek risk faktörleri karşısında işçinin

Mehmet Altun ¹
Rahime Altun ²

How to Cite This Article

Altun, M. & Altun, R. (2024).
“Okullarda İş Sağlığı ve
Güvenliğinin Öğretmen, Öğrenci
ve Çalışanlar Üzerindeki Etkisi”
International Social Sciences
Studies Journal, (e-ISSN:2587-
1587) Vol:10, Issue:1; pp:181-204.
DOI:
<https://doi.org/10.5281/zenodo.10620128>

Arrival: 05 December 2023
Published: 31 January 2024

Social Sciences Studies Journal is
licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.

¹ Öğretmen, MEB, Şanlıurfa, Türkiye. ORCID: 0009-0007-9527-1979

² Öğretmen, MEB, Şanlıurfa, Türkiye. ORCID: 0009-0000-5406-3080

sağlığının korunmasını içermektedir (Keleş, 2004: 22). Yani iş sağlığı, tüm çalışanların fiziksel, ruhsal, sosyal, moral ve iyilik hallerinin en üst düzeyde tutulmasını ve bunun devam ettirilmesini ifade etmektedir. İş yerlerinde bunun gerçekleştirilebilmesi için kötü sağlık koşullarının giderilmesi ve olumsuz koşullardan korunma yöntemlerinin uygulanması, çalışanların fiziksel, ruhsal olarak uygun işlere yerleştirilmesi ve işin kişiye, kişinin de işe uyumunun sağlanması gerekmektedir. İş güvenliği ise, iş yerlerinde işin devamlılığının sağlanması sırasında çalışma uygulamalarından dolayı meydana gelen tehlikelerde ve çalışmalarda araç, çalışma ortamı ve malzemeye yönelik oluşacak zararların, aksaklıkların araştırılması ve bertaraf edilmesi için yapılan teknik ve sistemli çalışmalar olarak ifade edilmektedir (Demir, 2006: 5).

Sanayi Devrimi ile beraber çok kötü çalışma şartları ve büyük tehlikelerle birlikte çalışan insanlar, iş kazaları ve meslek hastalıkları ile karşı karşıya kalmışlardır. Zamanla teknolojinin ve koruyucu araçların gelişimi ile daha güvenli çalışma ortamı oluşturulmuş fakat zaman ilerledikçe çalışanların iş sağlığı ve iş güvenliğini tehlikeye sokan yeni riskler ortaya çıkmıştır. Oluşan bu durumla ilgili önlemler arttırılmış olsa da, var olan eksiklikler (iş sağlığı ve iş güvenliği kültürü, mevzuat ve işleyişe ilişkin sorunlar vb.) iş kazası ve meslek hastalıklarının ortaya çıkışını hala önleyememiştir (Kılıkış, 2014: 244-245).

Yirminci yüzyılda iş sağlığı ve güvenliği (İSG) ile ilgili gelişmeler bütün dünyayı ilgilendiren bir konu haline gelmiş ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Birleşmiş Milletlere (BM) bağlı olarak önemli çalışmalar yapmıştır. 1946 yılında BM ile ILO arasında imzalanan anlaşma ile ILO bir uzmanlık kuruluşu durumuna gelmiştir. ILO ile Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve bu kuruluşlarla iş birliği yapan birçok kuruluş, işçi sağlığı ve iş güvenliği yönünden önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Ülkemizin de üyesi bulunduğu ILO'nun kimyasal maddeler için saptadığı "iş yerlerindeki maruz kalma değerleri", işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili alınan kararlar ve oluşturulan uluslararası sözleşmeler İSG sorunlarının çözümüne katkılar sağlamıştır (Çetindağ, 2010: 116).

ILO'nun 2001'de yayınladığı bildiriye göre ulusal yasalar ve yönetmelikler uyarınca İSG gerekliliklerine uyum da dâhil olmak üzere İSG'deki sorumluluk işverenin görevidir. Bu kapsamda işverenlerin İSG uygulamalarında güçlü liderlik ve bağlılık göstermeleri gerekmektedir. İşverenler ayrıca kurumlarında İSG faaliyetleri kapsamında, İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sisteminin (İSGYS) kurulması için gerekli düzenlemeleri yapmalıdır. İSGYS'ler; temel politika, düzenleme, planlama, uygulama, değerlendirme ve eylemin ana unsurlarını içermelidir. ILO'ya göre iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi, bir işletmenin sağlık ve güvenlik ile ilgili kurumsal hedeflerine ulaşmak için birbirleri ile etkileşim halinde olan pek çok uygulamayı bir araya getirecek bir yapı olmalıdır (ILO, 2001: 5). Günümüzde işletmeler, iş kazası ve meslek hastalıklarından korunmak, ayrıca yasal mevzuata uyum sağlamak amacıyla İSGYS'leri kullanmak durumundadır. Bu sistemlerin kullanımındaki temel amaç, oluşan veya oluşma ihtimali olan tehlike risk düzeyinin ölçülmesi ve kontrol altına alınması, sağlık ve güvenlik ile ilgili tehlike nedenlerinin ne olduğunun bulunması, denetim ve kontrol mekanizmalarının kurgulanarak olumlu bir performans elde edilmesi, sağlık ve güvenlik adına uygun bir çalışma ortamının oluşturulması gibi faydaları açısından işletmelere yardımcı olmaktadır (Üngüren ve Koç, 2015: 128).

İSG'ye yönelik uygulamaların nasıl icra edileceği ile ilgili bütün iş ve işlemlerde İSGYS'ler model veya rehber olarak kabul edilebilir. İSGYS'lerin önemli bileşenlerinden biri de performans ölçümüdür. İSG performansının ölçümü, örgütün İSG uygulamalarında elde etmek istediği hedeflerine ve amaçlarına ne ölçüde ulaştığı yönünde kendini değerlendirmesini sağlar. Ayrıca İSG performansının değerlendirilmesiyle, örgütün hangi birimlerinin İSG uygulamalarında olumlu performans gösterdiği belirlenebilir ve olumsuz yöndeki eğilimlerin sebebi tespit edilerek örgütte gerekli iyileştirmeler sağlanabilir (Üngüren ve Koç, 2015: 128).

İSG performansında sürdürülebilir iyileştirmeler sağlamak için örgütte titiz, güvenilir ve geçerli İSG performans ölçümü ve İSG performans ölçütlerinin kullanılabilmesi için de bu ölçütlerin geçerliliğiyle ilgili şartların sağlanmış olması gereklidir. İSG'ye yönelik tutumlar gibi soyut kavramlarla geçerliliği ölçmek bazen zordur. Bunun nedeni, soyut fikirleri ölçmek için kullandığımız ölçek maddelerinin gözlemlenebilir göstergelere karşılık gelmemesidir. Bu yüzden geçerliliğin dikkatlice değerlendirilmesi gerekir. Geriye dönük performans ölçütlerinin kullanılması mesleki yaralanma ve hastalıkların etkili bir şekilde azaltılmasında önemli bir etken olmaktadır (Lingard, Wakefield ve Cashin, 2011: 12).

Uluslararası Çalışma Örgütü – İş Sağlığı ve Güvenliği (ILO-OSH) 2001 standardı, ILO tarafından geliştirilen İSGYS'lerin örneklerinden biridir. Bu standartlara göre, İSG yönetimi altı adet uygulamadan oluşmaktadır. Bunlar; politika geliştirme, örgütlenme, planlama, uygulama, değerlendirme ve sürekli gelişimdir. Değerlendirme uygulamaları, işletmenin İSG ile ilgili ortaya koyduğu performansın ölçülmesi, izlenmesi ve periyodik olarak gözden geçirilmesi aşamalarını içermektedir. Bu uygulamaların yerine getirilmesinde hangi çalışanların yetkili ve sorumlu olduğu önceden belirlenmelidir. Bunun yanında örgütün büyüklüğüne, faaliyet alanına ve iş güvenliği ile ilgili amaç ve hedeflerine göre performans göstergeleri hazırlanmalıdır. Performans göstergeleri, örgütün İSG'ye

yönelik amaç ve hedeflerine ulaşması için belirlenen, örgütten örgüte değişen ve başarılı bir performans değerlendirmesi yapabilmek için gerekli olan bileşenlerdir (Üngüren ve Koç, 2015: 128-129).

6331 sayılı iş sağlığı ve güvenliği kanununun 4. maddesi gereğince işveren, İSG önlemlerine uyulup uyulmadığını gözlemlemeli, denetimde bulunmalı ve ortaya çıkan sorunların giderilmesini sağlamalıdır. Bu kanunun risk değerlendirmesi ile ilgili 10. maddesine göre, İSG yönünden çalışma ortamının ve çalışanların bu ortamda maruz kaldığı risk etmenlerinin bertaraf edilmesine yönelik gerekli olan kontrol, ölçüm, inceleme ve araştırmaların yapılması gerekmektedir. İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları Hakkındaki Yönetmeliğin 8. maddesine göre İSG kurullarının temel görevi, örgütün niteliğine uygun İSG iç yönerge taslağı hazırlayarak işverenin veya işveren vekilinin onayına sunmaktır. Hazırlanan yönergenin uygulanışını gözlemlemek, gözleme sonuçlarının rapor haline getirilerek alınması gereken önlemlerin belirlenmesini sağlamak, iş yerinin İSG ile ilgili hali hazırdaki durumuyla ilgili yıllık rapor hazırlamak, geçirdiği yılla ilgili çalışmaları değerlendirerek elde edilen bilgiler ışığında bir sonraki yılın çalışma programında yer alacak hususları belirlemek. Bu kurulların diğer görevleri arasındadır (İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, 2012).

Aynı İSG uygulamalarına tabi olan eğitim kurumlarının stres, kaygıdan ve tehlikeden uzak olması, çalışanlar ve öğrenim görenler için güvenli bir eğitim ve çalışma ortamı sağlamaktadır. Bu durum okulu, oluşacak tehlike ve risklerden arındırarak bireylere güvenli bir okul ortamı sunacaktır. Öğretmenlerin, öğrencilerin ve personelin kendilerini fiziksel ve psikolojik açıdan rahat ve huzurlu hissetmeleri okul güvenliği kavramıyla ifade edilmektedir. Bu yüzden İSG uygulamalarıyla oluşturulacak güvenli bir okul ortamı, bireylerin kendilerini daha rahat hissetmeleri ve performanslarını en iyi şekilde ortaya koymaları bakımından önemli görülmektedir (Çay, 2019: 3).

Okul güvenliği planının hedefi, tehlikelerden, şiddetten, zararlı bağımlılıklardan, korkudan uzak, öğretmenlerin öğretebileceği, öğrencilerin öğrenebileceği bir ortamda başarının ödüllendirildiği ve bütün öğrencilerin geliştiği bir okul iklimini yaratmak ve bu iklimi sürdürmektir (Stephens, 1998:254). Okul yöneticilerinin, okul güvenliği ile ilgili yapmaları gerekli olan bütün uygulamalar, okulun iklimi, kültürü ve eğitsel nitelikleri için gerekli olan önlemlerdir. Bu durum okul güvenliği için yapılan planlamaların amacı niteliğindedir.

İş Sağlığı ve Güvenliği Konusu, Önemi, Amacı

Binlerce yıldır insanlar iş kazalarıyla karşı karşıya kaldı. İçinde yaşanan teknolojik olarak tedbirlerin fazlaca alındığı 21. yüzyılda bile, iş kazaları iç savaşlar, alkol, uyuşturucudan kat kat fazla insanı öldürmektedir. Her yıl 650 bin kişi savaşlardan ölürlen, yılda iki milyon kişinin iş kazaları ve meslek hastalıklarından öldüğü söyleniyor (Lloyd ve Mitchinson, 2008).

Bu açıdan düşünüldüğünde iş güvenliği sağlığı uygulamalarının önleme maliyetlerinin sonrasında yapılacak düzeltme maliyetlerinden çok daha fazla olacağı söylenebilir.

Genel hatlarıyla İş sağlığı ve güvenliği konusu tıbbi, teknik, yasal, psikolojik, insani ve yönetsel mevzuları içermektedir. İş yerlerinde kullanılan üretim teknolojisi ve ekipmanları, ergonomik koşullar, çalışanların yaşı ve vasıf düzeyi, kurum türü, alakalı mevzuat, çalışma ortamının özellikleri gibi havalandırma, temizlik, sıcaklık, işe alım periyodu toplumsal hizmetler, çalışma saatleri vb. daha birçok mevzu iş sağlığı ve güvenliği ile direkt ya da indirekt olarak ilişkilidir (Naycı, 2010).

Görüldüğü üzere İş sağlığı ve güvenliği konusu hayatımızın her alanında herkesi ve her alanı çevreleyen genel bir alandır.

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununda iş kazası, "işyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen, ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenengelli hâle getiren olay" olarak tanımlanmıştır. Meslek hastalığı da, "Mesleki risklere maruziyet sonucu ortaya çıkan hastalık" şeklinde ifade edilmiştir (ÇSGB, 2012).

Bu açıdan bakıldığında bir kazanın iş kazası sayılması için iş yerinde veya ilgili işin yürütülmesi esnasında olması şarttır. Yine meslek hastalığının da işle ilgili olması esastır. Tahtalara tebeşirle yazıldığı zamanlarda öğretmenlerin meslek hastalığı olarak tarif edilebilen çok karakteristik bir hastalık olan farenjit hastalığı gibi.

Daha genel bir kavram olan "iş güvenliği" ise; tehlikeli koşullardan korunmak ve daha uygun bir çalışma ortamı oluşturmak için işyerinde sistematik çalışma, olarak tanımlanır ve üretim güvenliği şartlarını içerir (Akpınar, 2014).

Bu nedenle, iş sağlığı ve güvenliğinin sağlamaya çalıştığı temel amaç; işin yapımı esnasında karşılaşılabilecek yaralanma ve kazalar ile iş yerinde bulunan riskleri önlemek veya minimuma indirmek, çalışanlar için sağlıklı ve güvenli ortamlar oluşturmaktır (Karakaş, 2013).

İş sağlığı ve güvenliğinin amaçları ise genel 3 ana başlıkta incelenmektedir.

Bunlar; çalışanları korumak, üretim güvenliğini sağlamak, işletme güvenliğini sağlamaktır. En önemli amacı ise iş sağlığı ve güvenliği faaliyetleri öncesi, sırası ve sonrasında çalışanların iş kazası ve meslek hastalıklarına karşı korunması ile onların tam bir iyilik halinde olmasını sağlamaktır (İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Rehberi, 2019).

Ülkemizde iş sağlığı ve güvenliği alanında yasal mevzuatlar hızlı bir şekilde çıkarılmasına rağmen uygulamada zorluklar yaşanmaktadır. Bu zorlukların başında ise; maliyetle ilgili kaygılar gelmektedir.

Ülkemizde iş kazalarının ve mesleki hastalıkların yol açtığı tüm zararlar maliyetle ilgili kaygıların daha da ötesindedir. Şöyle ki ilgili yasal mevzuatın uygulanması mali ve zamansal açıdan ilave yük getirebilir ancak iş kazalarını ve meslek hastalıkları ve bunların uzun vadedeki etkileri açısından düşünüldüğünden tedavi masrafları, tazminatlar, itibar vb. daha yıkıcı sonuçları olabilir. Bu sebepler ülkemizde sağlık ve güvenlik önlemlerinin alınması ve ertelemeden uygulamasını gerekli hale getirmiştir.

Bu noktada; önlemenin ödemekten daha kolay olduğunu unutmamak, bir güvenlik kültürü oluşturmak, İSG işini ekonomik bir yük, önleyici tedbir ve zaman kaybı olarak gören düşünce kalıplarını yok etmek önemlidir (Kılıkış, 2014).

İş sağlığı ve güvenliği hakkı devletin ve toplumun doğasından kaynaklanan bir hak olup, İSG düzenlemeleri yaşam ve sağlık hakkının gerçekleşmesinde önemli bir adım teşkil etmektedir (Süzek, 1985).

Tüm bu sebepler ülkemizde sağlık ve güvenlik önlemlerinin alınması ve ertelemeden uygulamasını gerekli hale getirmiştir.

İş Sağlığı ve Güvenliğinin (İSG) önemi, dünyanın hızla geliştiği sanayi devrimi sırasında giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde büyük oranda çalışanlar için makineleşmeyle beraber işyerlerinde yaşanan kazalar artmış ve ruh ve beden bütünlüğüne büyük etkileri olmuştur.

İSG'nin önemi dört ana grupta toplanabilir; İşçi, işveren, toplum ve ülke ekonomisi açısından tanımlanabiliriz. Burada her başlığın önemi aynı orandadır. İSG'nin ana hedefleri; ruh ve beden bütünlüğünü korumaya yönelik proaktif tedbirler olarak, tehlikesiz ortamlar oluşturmaktır (Tetik, 2018).

Ülke açısından önemi düşünüldüğünde ise sadece ülkemizin sosyal güvenlik sisteminde iş kazalarından kaynaklanan zararın 4 milyon TL civarında olduğu tahmin edilmektedir. Ülkemizin 2010 yılında GSYH'sinin 1,1 trilyon olduğu düşünüldüğünde, iş kazaları ve meslek hastalıklarının tahmini maliyeti 44 milyar TL'dir. 2010 yılında SGK açığı yaklaşık 26,7 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Yani iş kazalarının ülke ekonomisi üzerindeki yükü SGK da ki açığın tahmini 1,5 katıdır (Koç ve Akbıyık, 2011).

Bu açıdan düşünüldüğünde ülkemizde çok büyük ekonomik kayıplara yol açmaktadır. Ayrıca firmaların ve ülkenin prestiji açısından da sorunlara yol açmaktadır. En önemlisi ise ülke ve kurumlar açısından prestij kaybı yaratmaktadır. Kaybedilen itibar ve güven ise yerine konulması en güç argüman olarak karşımıza çıkmaktadır.

İş Sağlığı ve Güvenliğinin Tarihsel Gelişimi

Tarihte ilk olarak yerleşik hayata geçiş, tarım devrimiyle birlikte başlamıştır. Yerleşik hayata geçmeden önce cinsiyetler arası iş bölümünün avcı-toplayıcı toplumlara kadar uzandığı bilinse de insan sağlığı ile ilgili ilk çalışmaların yerleşik hayata geçiş ile birlikte gelen tarım devrimiyle köleci toplumlarda görüldüğü söylenebilmektedir (Çiçek ve Öcal, 2016).

Yerleşik hayata geçiş ile birlikte insanların meslek yaşamları büyük farklılıklar göstermiş ve meslekler açısından düşündüğünde çeşitlikler oluşmaya başlamış bu işlerle ilgili karşılaştıkları riskler ve karşı karşıya kaldıkları sağlık açısından sorunlar gündeme gelmeye başlamıştır. (Çiçek ve Öcal, 2016).

Burada dikkat edilecek husus ilk toplumlarda iş bölümü şeklinde kendini gösteren iş güvenliği ve sağlığı kavramı yerleşik hayatla birlikte kişi odaklı olarak kişi sağlığı üzerine odaklanmıştır.

Hipokrat'ın (M.Ö.460-370) kurşun zehirlenmelerinin başlıca belirtileri üzerine gerçekleştirdiği çalışma ya da Aristo'nun (M.Ö.384-222) koşucuların hastalıklarını ve gladyatörler için özel diyet tariflerini içeren çalışmalar İşçi sağlığı ve iş güvenliği hakkındaki tespit edilen yazılı çalışmaların ilk örnekleri olarak verilebilir (Berk, Önal ve Güven, 2011).

İlk olarak 17. yüzyılda İtalya'da Ramazzini tarafından bilimsel olarak incelenmiş ve hastalıkların çalışma koşullarından kaynaklandığı tespit edilmiştir. 1713 yılında yayınlanan "De Morbis Artificum Diatriba" adlı kitabında, işyerlerinde oluşabilecek kazalar için proaktif önlemlerin alınması gerektiğini söylemiştir. Ramazzini, ortaya çıkan hastalıkların tamamen personelin işi ile ilgili olduğuna inandı ve doktorlara hastaları muayene ederken

hastaların hangi mesleklere çalıştığını sormalarını istedi. Bu sayede hastalıkların mesleklerle korelasyonunu belirlemeye çalıştı (Öztürk, 2020).

İş sağlığı ve güvenliğinin bilimsel başlangıcının makineleşmenin başlangıcı kabul edilen endüstri devrimi olduğu söylenebilir. Endüstri devriminden önceki işçiler çiftçilikle uğraşmaktaydı bu sebeple ciddi anlamda iş sağlığı ve güvenliği kavramının da makineleşmeyle beraber ortaya çıktığı söylenebilir (Andaç, 2003).

İngiltere'deki Sanayi Devrimi sırasında 1833'te çıkarılan Fabrikalar Yasası, işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında çıkarılan ilk ve en önemli işçi sağlığı ve iş güvenliği yasası olarak kabul edilir (Yiğit, 2011).

1919 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) ve 1948 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) kurulmasıyla birlikte iş sağlığı ve güvenliği kavramı uluslararası bir boyut kazanmıştır (WHO, 2022).

İnsanlığın mevcut ekonomik gelişme düzeyinin temelini bakacak olursak, kuşkusuz Sanayi Devrimi'dir. Sanayi devrimi ile dünya çok hızlı gelişti. Ancak bu gelişme, alın terinin ve emeğin sömürülmesi sorununu ve emek ile sermaye arasındaki çatışmayı da beraberinde getirmiştir. Bu görüş uzun süredir hâkimdir (Öztürk, 2020).

Makineleşmenin başlamasıyla birlikte sanayi gelişmiş, farklı dal ve farklı sanat akımı ortaya çıkmıştır. Bu süreçte daha kalabalık gruplar birlikte çalışmaya başladı ve iş hayatının hızla gelişmesiyle birlikte iş kazalarının meydana gelmesi şaşırtıcı değildi. Çalışma alanlarında kullanılan makinelerin yol açtığı tehlikeler ve hasarlar, kötü çalışma koşulları arka plana itilmiş ve sadece üretime ağırlık verilmiş, bu da iş kazalarının artmasına neden olmuştur (Öztürk, 2020).

Sanayi devriminden sonra insan gücünün yerini alan makinelerle çalışma, üretim hızını artırmak ve maliyetleri düşürmek için uzun süreli çalışma saatlerinin artması, ucuz zararlı kimyasallar ve güvenli olmayan çalışma koşulları çalışma yaşamının kalitesinin bozulmasına neden olmuştur. Örneğin çalışma ortamında güvenlik ve sağlık önlemlerini almamaları, tecrübesiz işçilere eğitim almadan işe başlamaları nedeniyle birçok işçi yaşamını yitirmiş, sağlıkları bozulmuş ve çeşitli meslek hastalıklarına yakalanmıştır (MMO, 2014).

İngiltere'de sanayinin büyümesiyle birlikte, devletin bu gelişme sonucunda ortaya çıkan aksaklıklardan korunmak için aldığı önlemleri 1833 yılında Fabrika Yasası ile yasal zemine oturtmuştur. Bahsi geçen yasayla çalışma saatleri günde 10 saate indirilmiş, 9 yaşından küçük çocukların çalışması, 18 yaşından küçüklerin gece çalışması yasaklanmıştır. 1844 yılında sanayi faaliyetleri yürüten işyerlerinde doktorlara ihtiyaç duyulmuştur. Aynı süreçte Amerika Birleşik Devletleri ve diğer Avrupa ülkelerinde de benzer uygulamalarda bulunulmuştur. İşçi tazminatı ilk olarak 1885'te Almanya'da tanıtıldı ve hızla Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'ya yayıldı (Yiğit, 2011).

İlk Alman İSG konferansı 1953'te düzenlendi. İtalya'da ise 1955 yılında ilk olarak Kazalardan Korunma Dünya Kongresi gerçekleştirilmiştir. Bonn'da, 1961 senesinde İş Güvenliği Çalışma Derneği faaliyete geçmiştir. Amerika Birleşik Devletlerinde 1970 yılında Mesleki Güvenlik ve Sağlık Kanunu (OSHA) yayınlanmış ve akabinde de Ulusal Mesleki Sağlık ve Güvenlik Enstitüsü (NIOSH) ve Amerikan Güvenlik Mühendisleri Demeği faaliyete geçmiştir. Dortmund'da 1972 yılında İş Güvenliği ve Kaza Araştırma Merkezi (Bundesanstalt für Arbeitsschutz und Unfallforschung - BAU) faaliyete geçmiştir. 1973 yılında hekim ve güvenlik olmak üzere isg personeli çalıştırma yükümlülüğü getiren genelge kabul edilmiştir. İş güvenliği ile ilgili yüksek mühendislik bölümü Wuppertal'da 1974 senesinde açılmıştır (Dizdar, 2001).

1.ve 2. Dünya savaşlarından sonra sosyal devlet anlayışı ilkesi benimsenmeye başlanmıştır ve sosyal güvenlik ilke, kuralları ön plana çıkmıştır. Bu durumla birlikte ise sigorta kavramı gelişerek iş kapsamında olan kazalar veya hastalıklar için sigorta kurumları kurularak sigorta uygulamaları faaliyete geçirilmiştir. Dünyada yaşanan iş kazası ve meslek hastalıklarının oluşmasını önlemek için sendikaların çalışmalarının yanında 1919'da Versay Barış Antlaşması ve sonrasında Milletler Cemiyetine bağlı olarak faaliyetlerde bulunmuş Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 1946'da Birleşmiş Milletlerce uzmanlık kuruluşu halini almıştır (MMO, 2014).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ile birlikte çalışan kurumlar iş sağlığı ve güvenliği konusunda çok ciddi mesailer harcamışlardır. UÇO tarafından belirlenen kimyasal ürünler için "işyeri maruziyet değerleri", iş güvenliği alanında alınan kararlar ve yapılan uluslararası anlaşmalar bu anlamda problemlerin çözülmesine yardımcı olmuştur. (Karagülle, 2012, s. 9).

ILO'nun odaklandığı çalışma konularından biri de çalışma hayatıyla ilgili sosyal koşullar ve standartlardır. Aşağıdaki slogan ILO tarafından benimsenmiştir; "İnsana yakışır iş güvenli iş olmalıdır ve bu hedefe ulaşmak için daha fazla çabaya ihtiyaç vardır" ILO'nun bugüne kadar ürettiği çok sayıda uluslararası Sözleşme ve Tavsiyenin 70'i İSG ile ilgilidir (Öztürk, 2020).

Osmanlı devleti açısından bakıldığında makineleşme hızı gelişmiş ülkelere göre daha yavaş kalmıştır. Dolayısıyla fabrikalaşma hızının da gerilerde kaldığı söylenebilir bunun sonucunda ise doğal olarak İSG uygulamalarına yönelik gelişmelerde de gerilerde kalmıştır, ancak her ne kadar geri kalmış olursa da kömür madenlerinde çalışanlara yönelik yasal mevzuatların da olduğunun göz ardı edilmemesi gerekmektedir. (Tetik, 2018).

İlgili düzenlemeler şunlardır Osmanlı Devleti'nde 1865 yılında çıkarılan ilk yasal belge olarak kabul edilen Dilaver Paşa Nizamnamesi ile kömür madenlerinde çalışan işçiler için yapılan, Dilaver Paşa'dan sonrada madencilere yönelik 1869'da çıkarılan Maadin Nizamnamesidir (Uslu, 2002).

Sadece madencilere için çıkarılan Maadin Nizamnamesinden sonra 1876 yılında İlk medeni kanunu olan "Mecelle" de çalışma hayatına dair daha genel düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır Osmanlı İmparatorluğunda (Baybora, 2016).

Osmanlıdan sonra, Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan madencilik alanına yönelik ilk yasal düzenleme ise 1921 yılında 151 sayılı "Ereğli Havza-i Fahmiye Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanunu" dur. Bu kanun Dilaver Paşa Nizamnamesindeki gibi sadece maden işçilerini kapsamıştır. Bu kanun ile iş güvenliği tanımı düzenleme altına alınmış çalışan ve işverenler belirli çerçeveye oturtulmaya çalışılmıştır (Tetik, 2018).

Yine Cumhuriyet dönemine bakıldığında tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de artan sanayileşme ve teknolojik gelişme, iş sağlığı ve güvenliği alanında çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar çalışanların sağlığını tehdit etmekte kalmaz, aynı zamanda verimliliklerini ve kalitelerini de etkiler. Günümüzde bilimsel gelişmeler hızlanarak devam etmektedir, buna bağlı olarak iş yaşamında, iş çeşitliliği, gelişen işletmeler karmaşık sistemler ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu karmaşık sistemler her ne kadar teknoloji gelişmenin sonucu olsa da önlem alınmadığı takdirde kaza riskini arttırmaktadır (Demircioğlu ve Centel, 1999).

1945 yılında 4792 sayılı İşçi Sigortaları Kurumu Yasası" iş güvenliği ve iş sağlığı konusunda önemli bir gelişme olmuştur. Türkiye cumhuriyetinde 1946 yılında Çalışma Bakanlığını kurulmuştur. Çalışma bakanlığının kurulması ise iş güvenliği ve iş sağlığı konusunda en önemli gelişmedir. 1964 Yılında ülkemizde İş Sağlığı ve Güvenliği Müfettişliği Örgütü, daha sonra İşçi Sağlığı ve İş Sağlığı ve Güvenliği Merkezi (İSGÜM) kuruldu 1964 Yılında ülkemizde 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu çıkarıldı. 1969 senesinde ise çalışma bakanlığına bağlı olarak İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Merkezi (İSGÜM)" kurulmuştur (Yılmaz, 2003).

30.06.2012 yılında ise 28339 sayılı Resmi Gazete yayımlanarak İş sağlığı ve Güvenliği kanunu çıkarılmıştır. Kanunun amacı: Sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi için işveren ve çalışanların görev, yetki, sorumluluk, hak ve yükümlülüklerini düzenleyen bu kanun Türkiye'deki işveren ve işçiler açısından yayımlanmış en detaylı kanundur.

Görüldüğü üzere Osmanlıdan 6331 sayılı İş sağlığı ve Güvenliği kanunun yayımlandığı süreye kadar birçok düzenlemeler yapılmış olup zaman zaman Avrupa'ya nazaran aksamalar olsa da ülkemizde de İş sağlığı ve Güvenliği özelinde ilerlemeler olmuştur.

6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu

Ülkemizde çıkarılan 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası bu alanda daha önce parça parça yayınlanan kanunların aksine ülkemizdeki en kapsamlı ve en birleştirici kanun olmuştur (Korkmaz ve Avsallı, 2012).

Avrupa Birliği uyum süreci, iş kazalarındaki artışlar, mevzuattaki eksiklikler ve parçalı yapı iş sağlığı ve güvenliğiyle ilgili bir yasanın yapılmasını elzem kılmıştır (Kılık, 2018).

Ayrıca 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası 4857 sayılı Yasa'da dağınık olarak bulunan ilgili düzenlemeleri de kapsamına alarak bu karmaşaya bir son vermeyi amaçlamaktadır. İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası, tüm işyerlerinde faaliyet alanı ne olursa olsun tüm kamu-özel sektör çalışanlarına uygulanacak ve iş kazaları sonrasında değil iş kazaları olmadan önce yapılacak temel hususlara değinerek proaktif bir yaklaşım düşünülmüştür (Karakaya, 2020).

Bu Kanunun amacı; işyerinde iş sağlığı ve güvenliğini sağlamak ve mevcut sağlık ve güvenlik koşullarını iyileştirmek için işveren ve çalışanların görev, yetki, sorumluluk, hak ve yükümlülüklerini düzenlemektir. (ÇSGB, 2012).

Bu Kanun; kamu ve özel sektöre ait tüm iş ve işyerleri ile bu işyerlerinin işveren ve işveren temsilcilerini, faaliyet alanı ne olursa olsun çirak ve kursiyerler dâhil tüm çalışanları kapsar. (ÇSGB, 2012).

Eğitim Kurumlarında İş Sağlığı ve Güvenliği İle İlgili Yasal Düzenleme

2014/ Sayılı Genelge

6331 sayılı iş güvenliği yasası yürürlüğe girmesinde sonra milli eğitim bakanlığı da merkez ve taşra teşkilatına ilgili bakan Nabi AVCI döneminde 2014/16 Sayılı Genelgeyi gönderilmiş Milli eğitim bakanlığı iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarını başlatmıştır.

2014/16 sayılı genelgenin temel amacı, okul ve kurumlarda tamamlanması gereken ana konuları 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununa göre düzenleyerek bir yol haritası çıkarmaktır.

İlgili genelge ve İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği'nin 10. maddesine göre; Bakanlık Merkez Teşkilatında ve 81 İl Milli Eğitim Müdürlüğünde en az bir adet İş Sağlığı ve Güvenliği Birimi (İSGB) kurulmuş; İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı 81 ilçede birimler (İSGB) kurulmuştur.

Bakanlık Merkez teşkilatı, İl MEM'ler bünyesinde kurulan ve ilçe MEM müdürlükleri bünyelerinde kurulan İSGB sorumluluğu kapsamında çalışma ortamında gerekli sağlık ve güvenlik önlemlerinin alınması için izleme ve değerlendirme çalışmalarını izleyerek uygulamada birliktelik adına koordineli olarak çalışmalara başlamışlardır.

Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatında görevli personel ile okul ve kurumlarda görevli öğretmenlerden iş güvenliği sertifikası olup; İlgilinin isteği ve yeterlilikleri, norm kadro fazlası olan öğretmenler 6331 sayılı Kanunun 8 inci maddesinin 7'nci fıkrasına göre, Merkezi Yönetim Bütçe Kanununda kısmi süreli görevlendirmeler için ayrılan ödeneklerde. Çalışma saatlerine uyulmak kaydıyla ayda en çok 80 saat bakanlık merkez ve il ve ilçelerde kurulan İSGB bürolarında koordinatör İş güvenliği uzmanları görevlendirmişlerdir.

Bu personellerle "İSG kâtip" üzerinden sözleşme yapılmıştır.

Milli eğitim bakanlığı iş yeri bürosunda iş güvenliği uzmanlarının görevleri ise mebbis iş yeri ve güvenlik modülüne verileri girerek, okul ve kurum müdürleri ile personellere eğitimlerini düzenlemek, vermek, rehberlik yapmak olarak tanımlanmıştır (MEB, 2016).

Bakanlık merkez, il ve ilçelerde görevlendirilen İş Güvenliği Uzmanı öğretmenler. Merkez ve taşra teşkilatı ile okul ve kurumlardaki personelin İSG eğitimlerini, "İşyeri tehlike Sınıfları Tebliğine göre; tehlikeli sınıfta yer alan birimler için 2 yılda toplam 12 saat, az tehlikeli sınıfta yer alan birimler için 3 yılda 8 saat olmak üzere yapılır." Hükmü doğrultusunda tarafından mahalli hizmet içi eğitim kapsamında, gerçekleştirmişlerdir.

Personel sayısının fazla olduğu İl ve İlçelerde ise kurumlardaki iş güvenliği sertifikasına sahip diğer öğretmenler ise istekleri doğrultusunda yerel hizmet içi eğitim dâhilinde belirlenen ek ücrete göre çalışanların eğitimlerinin tamamlanması için görevlendirilmiştir.

6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu 20'nci maddesine göre, çalışan sayısına göre işyeri yöneticisi tarafından belirli bir şekilde çalışma barışı esasına göre; yeterli sayıda çalışan temsilcisi seçilmiş ve atanmıştır.

Merkez ve taşra teşkilatı ile okul ve kurumlardaki personelin İSG eğitimleri, İşyeri tehlike Sınıfları Tebliğine göre; "Tehlikeli sınıfta yer alan birimler için 2 yılda toplam 12 saat, az tehlikeli sınıfta yer alan birimler için 3 yılda 8 saat olmak üzere yapılır" hükmü bulunmaktadır (ÇSGB, 2012).

Okul ve kurumlardaki personelin İSG eğitimleri il ve ilçelerde görevlendirilen iş güvenliği uzmanı öğretmenlerce yerel hizmet içi eğitimi şeklinde yapılmıştır.

Personel sayısının fazla olduğu yerlerde ise iş güvenliği uzmanı öğretmenlerce yerel hizmet içi eğitimi şeklinde yapılmış ve ek ders karşılığında ödenmiştir. Belgelendirilme iş ve işlemleri ise, kurum amirleri ve iş güvenliği uzmanı ve/veya işyeri hekimi tarafından yapılmıştır.

Okul ve kurumların İSG uygulamalarını sağlamak üzere ihtiyaç duyduğu her türlü doküman ve işaretçi levha vb. temin edilmesi gereken ürünler İl'ler de, Çalışma İl Müdürlüklerinden sağlanmış, Çalışma İl Müdürlüklerince temini yapılamayan malzemeler ise yerel imkânlarla temin edilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı özel gereksinme ihtiyacı olan öğrencilerin bulunduğu Okul öncesi eğitim Genel Müdürlüğü ve Rehberlik Hizmetlerine bağlı olan okullarımızı da İSG uygulama kapsamına almış konunun önemine binaen burada olan idareci, öğretmen çalışanlar özel olarak eğitim almasını, bu okulların fiziki şartlarını da derhal kontrol edilmesini sağlamıştır (MEB, 2014).

İş Sağlığı ve Güvenliği Perspektifinde Uluslararası ve Ulusal Kuruluşlar ve Yasal Düzenlemeler

İş Sağlığı ve Güvenliği alanı her ne kadar önemini günümüzde arttırmış olsa da bu alana yönelik çalışmaların uzun yıllardan bu yana sürdüğünü daha önce belirtmiştir. Ortaya çıkan Sanayi Devrimi ve zaman içerisinde gelişen

teknoloji ağır çalışma şartlarının oluşmasına zemin hazırlamış ve başta endüstri sektörünün lokomotifi konumunda bulunan fabrikalarda daha sonra hemen hemen her çalışma alanında fiziksel, psikolojik ve sosyal risk unsurlarının oluşmasına neden olmuştur.

Küreselleşmenin de etkisiyle beraber piyasa paylarını arttırmak isteyen şirketler fazla iş gücünün de getirmiş olduğu rehavet çerçevesinde çalışanlarına karşı sağlıklı ve güvenli çalışma olanaklarını sağlayamamışlardır ya da sağlamak istememişlerdir. Bu durum İş Sağlığı ve Güvenliği sektörünün oluşmasına zemin hazırlamış gerek ulusal gerekse de uluslararası platformlarda gerekli olan girişimler ve yasal çerçeve oluşturulmuştur (Karabulut, 2012).

Çalışma alanlarına ve çalışanlara yönelik ulusal ve uluslararası girişimlerin gerçekleştirilmesindeki temel hedef bu alanda gerekli olan uygulamaların belli bir mekanizmaya gerek duyulmadan kültür olarak yerleştirilmesi ve çalışanların iş kazalarından ya da meslek hastalıklarından doğan olumsuzluklar karşısında gerekli olan haklarının sağlanabilmesini sağlamak. İşletmelerin düşen verimlilik ve ortaya çıkan ek maliyetlerden ise korunmasını sağlamaktır. Bu açıdan değerlendirildiğinde ulusal çerçevede gerçekleştirilen uygulamalar ile uluslararası platformlarda var olan teşkilatlar çerçevesinde yapılan anlaşmalar bu sistemin yerleşmesinde ve gelişmesinde katkısı olan unsurlardır. Değerlendirme neticesinde İş Sağlığı ve Güvenliği ile ilişkili kurumları ulusal ve uluslararası kuruluşlar olarak ve iki kol şeklinde açıklamak doğru olacaktır (Sarigül, 2019).

Verilen bilgiler doğrultusunda İş Sağlığı ve Güvenliği ile ilişkili ulusal ve uluslararası kurumları aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

Ulusal kurumlar; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi, Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu Uluslararası kurumlar; Uluslararası Çalışma Örgütü, Dünya Sağlık Örgütü, Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitim, Öğretim Bilgi Ağı.

Yukarıda sıralandığı üzere gerek ulusal gerekse de uluslararası sistemde İş Sağlığı ve Güvenliği ile ilgili çalışma yapan, denetim gerçekleştiren ve yenilikler sunan birçok kurumun varlığı söz konusudur. Bahsedilen kurumlara yönelik genel bilgilerin verilmesi ve hemen akabinde özellikle ülkemizde var olan yasal mevzuata ilişkin bilgilerin aktarılması konunun derinliği ve anlaşılabilirliğini arttıracaktır. Uluslararası sistemde ilk olarak ele alacağımız kurum hiç kuşkusuz Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'dür.

Kuruluşu I. Dünya Savaşı sonrasında tekâmül eden kurum, kuruluş amacı olarak savaş sonrası kalıcı barış ortamının sağlanabilmesi ve sektöre uğrayan küresel iş alanlarının ve çalışanların hakları olan sosyal adaleti sağlamak için Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde faaliyetlerine başlamıştır. Ayrıca ilerleyen dönemlerde ILO, gönüllü olan ülkelere çalışma alanları ile ilgili destek vermekte ve donanım ile personel konusunda yol haritaları sunmaktadır. İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda etkin merkezlerden biri olan ILO, bu alana yönelik ciddi veriler ve istatistikler ortaya koymaktadır (Çelik, 2018).

İş Sağlığı ve Güvenliği alanında önemli kurumlardan biri olan ILO'nun bu konuda belirli hedefleri ve gerçekleştirmeye çalıştığı planlar söz konusudur. Çalışma saatlerini düzenlemek, işsizlik ve istihdam konularında gerekli düzenlemeleri yapmak, iş kazaları ve meslek hastalıklarına yönelik riskleri değerlendirmek ve buna yönelik önlem reçeteleri açıklamak, insan gururuna yakışır şekilde çalışabilme koşullarına yönelik fırsatlar sunmak ve temel hakların ülkeler tarafından yasalaştırılıp aktif bir şekilde uygulanmasını sağlamak belirtilen hedef ve uygulamalardan sadece birkaçıdır (Çelik, 2018).

ILO günümüzde hemen hemen her ülke ile ortak faaliyetler yürüten bir kuruluştur ve Ülkemiz de yürütülen faaliyetlere katılım sağlanmıştır. Türkiye ilk kez 1927 yılında katılım sağladığı ILO'ya tam manada 1932 yılında üye olmuştur. Bugün dahi üyeliği devam eden ülke statüsünde olan Türkiye, geçen zaman dilimi içerisinde ILO ile 59 sözleşme imzalamıştır. Sözleşmelere istinaden ülke genelinde düzenlemeler yapan Türkiye, İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda ciddi bir oranda ilerleme kaydetmiştir (Erdut, 2002).

Küresel platformda bir diğer uluslararası kuruluş ise Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'dür. Uluslararası çerçevede 1948 yılında ilk faaliyetlerine başlayan WHO, merkez olarak Cenevre'de bulunmaktadır. Kuruluşun ana amacı özellikle sağlık konularında dünya çapında girişimlerde bulunmak ve ortaya çıkabilecek sağlık sorunlarına ilişkin önlemler almaktır. Ayrıca yine sağlık alanında yapılan çalışmaları desteklemek ve buluşlara fon kaynağında bulunmakta kuruluşun sorumluluk alanındadır. Dünya genelinde bütün ülkelerde dinamik ve sağlam sağlık sistemlerinin varlığı için standartlar oluşturmakta ve standartların uygulanabilirliğini teşvik etmektedir (Sarigül, 2019).

Tüm dünya üzerinde bulunan insanlığın en üst düzey sağlık sistemine kavuşabilmesi prensibinde olan Dünya Sağlık Örgütü'ne Türkiye 1946 yılında yasal çerçevesi kurulurken üye olmuştur. Bugün halen üye olan ülkemiz ile

WHO arasında ilişkiler ve koordinasyonlar devam etmektedir. Ankara başta olmak üzere birkaç ilde ofisi bulunan WHO, dünya genelinde sunmuş olduğu sağlık sistemi avantajlarından ülkemizde aktif bir şekilde yararlanmaktadır. Ayrıca WHO tarafından standart sağlık sistemi mekanizmasına da ülkemiz adaptasyon çalışmaları şeklinde faaliyetlerini uygulamaktadır (Sarıgül, 2019).

Uluslararası sistemde İş Sağlığı ve Güvenliği alanında faaliyet gösteren diğer bir kuruluş ise Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitim, Öğretim Bilgi Ağı (ENETOSH)'dır. Kuruluşun ana amacı AB ülkeleri arasında standart bir İş Sağlığı ve Güvenliği kolu oluşturabilmektir. Bu çerçevede AB ülkeleri arasında iş kazalarına yönelik sigorta uygulaması getirme, alanında uzman eğitmenler yetiştirmek, işletmelerde sağlık yönetim birimlerinin oluşturulması, İSG yönetimine ilişkin bilgi ağı kurulması ve işletmelerde farkındalık yaratma gibi projeler devam etmektedir. Avrupa Birliği'ne tam üyelik süreci devam eden ülkemiz de bu kuruluşun faaliyetlerine katılmakta ve hayata geçirmek istediği projeleri uygulamaya çalışmaktadır (Çelik, 2018).

Uluslararası platformlarda yapılan çalışmalara her dönem taraf olan ülkemiz, taraf olduğu sözleşmelere ya da kurumlara istinaden gerekli olan uygulamaları ülke çapında da uygulamaktadır. İş Sağlığı ve Güvenliği alanında da kurulan kamu kurum ve kuruluşları ile yasal çerçeve bu durumun en güzel göstergelerindedir. Türkiye açısından İş Sağlığı ve Güvenliğine yönelik en kapsamlı teşkilat hiç kuşkusuz Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığıdır. Bakanlığın İş Sağlığı ve Güvenliği alanında görev alanını genel perspektifte ifade edecek olursak daha çok çalışma hayatına yönelik düzenlemeler getiren, devlet-işçi ve işveren arasındaki ilişkileri düzenleyen ve denetim mekanizmasına sahip olan bir kurumdur.

Ayrıca İSG alanındaki çalışmalar dışında aile hayatı, aile ilişkileri ve iş yaşamının aile yaşantısına etkilerini de ele alan, yürüten ve denetleyen çalışmalar yapmaktadır (www.resmigazete.gov.tr). Verilen bilgiler çerçevesinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği alanına yönelik yürütmüş olduğu çalışmaları aşağıdaki şekilde ifade edebiliriz (www.resmigazete.gov.tr):

Çalışanların çalışma ortamında en az asgari düzeyde ihtiyaçlarının işletmeler tarafından karşılanmasını sağlamak,
Çalışma ortamında karşılaşılabilecek sorunları, riskleri ve tehlikeleri araştırarak gerek iş görenlere gerekse de işletmelere bu hususlar hakkında tedbir aldirmek,

İş yaşamına yönelik atılımlar sağlayarak istihdamı arttırmak ve işsizliği azaltmak,

Ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmalar yapmak, organizasyonlara katılmak ve uygulamaları hayata geçirmek,

Devlet-işçi ve işveren arasındaki yasal prosedürleri gerçekleştirmek ve

Çalışma hayatına yönelik denetimleri yapmak ve İSG önlemlerinin alınmasını sağlamaktır.

Görüldüğü üzere Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ülkemizde İSG yönelik birçok faaliyeti ve düzenlemeyi yerine getirmektedir. Özellikle de merkez teşkilat yapısı içerisinde bulunması İş Sağlığı ve Güvenliği alanında atılacak adımların bağlayıcı olmasına yol açmaktadır. Bu durum da çalışma hayatında var olan unsurların bakanlık tarafından alınan kararların uygulanmasını mecburi kılmaktadır. Böylelikle İSG alanında gelişimler söz konusu olmaktadır. Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığı'ndan sonra ülkemizde İSG alanında çalışma yapan bir diğer kamu kuruluşu ise İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü'dür. 2003 yılında yürürlüğe giren 4947 sayılı "Sosyal Güvenlik Kurumu Kuruluş Kanunu" ile yürürlüğe giren İSGGM, daha çok İş Sağlığı ve Güvenliği alanında gerekli olan tedbirlerin alınması ve denetim mekanizması dışında kalan görevleri yerine getirmesi kararlaştırılmıştır (Sarıgül, 2019).

16.07.2003 tarihli ve 4947 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kuruluş Kanununun 12. Maddesince İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü yeniden yapılandırılmıştır. Bu doğrultuda çalışma hayatının denetimi dışında kalan çok çeşitli ve kapsamlı görevlerin yerine getirilmesi İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü'nün görev kapsamına alınmış olup 5763 ve 6009 sayılı kanunlar ile bir kısım değişiklikler yapılarak kuruluşun günün şartlarına uygunluğu sağlanmaya çalışılmıştır (https://www.ailecalisma.gov.tr). Bu bilgiler doğrultusunda son yapılan düzenlemeler çerçevesinde İSGGM'nin bazı görev ve yetkilerini şu şekilde sıralanabilir (https://www.ailecalisma.gov.tr):

"İş Sağlığı ve Güvenliği ile iş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesi konularında inceleme ve araştırma çalışmalarını planlamak, programlamak ve uygulanmasını sağlamak,"

"Üretilen ve ithal edilen kişisel koruyucu donanımların piyasa gözetimi ve denetimini yapmak, bu hususlarda usul ve esasları belirlemek,"

“İşyerindeki sağlık ve güvenlik risklerini önlemek ve koruyucu hizmetleri yürütmek üzere görevlendirilecek işyeri hekimleri, iş güvenliği uzmanları ve diğer görevlilerin iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili eğitim ve belgelendirme usul ve esaslarını belirlemek,”

“İş Sağlığı ve Güvenliği alanında ölçüm, analiz, teknik kontrol, risk analizi ve değerlendirmesi, eğitim, danışmanlık, uzmanlık hizmetlerini yapmak ve bu tür hizmetleri verecek özel ve tüzel kişi ve kuruluşların niteliklerini belirlemek, yetki vermek, yetkilerini iptal etmek, kontrol ve denetimini sağlamak,”

“Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla iş birliği ve koordinasyonu sağlamak,”

“Standart çalışmalarını yapmak, normlar hazırlamak ve geliştirmek ve”

“Faaliyet konuları ile ilgili yayın ve dokümantasyon çalışmaları yapmak ve istatistiklerini düzenlemektir.”

Görüldüğü üzere İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü birçok görev ve sorumluluğu İş Sağlığı ve Güvenliği kapsamında yerine getirmektedir. Yapmış olduğu faaliyetlere bakıldığı zaman İSG ile ilişkili ve İSG gelişimine yönelik faaliyetler olduğu görülmektedir. Ülkemizde İSG alanında faaliyet gösteren bir diğer kuruluş ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezidir. Kuruluş Türkiye’de çalışma enstitüsü alanında kurulan ilk kuruluş olmakla birlikte kuruluş tarihi bakımından da Türkiye’nin köklü kuruluşlarından birisidir. 1955 yılında ILO ile birlikte yürütülen faaliyetler çerçevesinde kurulması kararlaştırılan ve yine aynı tarihte çalışmalarına başlayan kuruluş bugün günümüzde halen İSG alanında çalışmalarını yürütmektedir (Sarigül, 2019).

Kuruluş kendi resmi kaynaklarında da belirttiği üzere çalışma hayatının kalitesini arttırabilmeyi ve kalifiyeli eleman ihtiyacı açısından her sektöre hitap eden eğitimler yaratan ve uygulayan bir kurum olma özelliğine sahiptir. Bu hedefler doğrultusunda iş yaşamı ile sıkı ilişkiler içinde olan kurum aynı zamanda konferanslar, seminerler ve eğitimler düzenlemektedir (<https://www.casgem.gov.tr>).

Türkiye’de İş Sağlığı ve Güvenliği alanında faaliyet gösteren diğer bir kurum ise Rehberlik ve Teftiş Başkanlığıdır. Kurum Türkiye açısından TBMM tarafından onaylanan uluslararası yasal bir sözleşmeye dayalı olarak denetim faaliyetlerini yürüten tek mekanizma olma açısından önem arz etmektedir. Uluslararası sözleşme ise 1950 yılında ILO ile yapılan sözleşmedir. İşletmelerin yasal olarak denetlenmesini sağlamak maksadı ile oluşturulan yapı ilk olarak “İş Teftiş Kurulu Başkanlığı” adı ile kurulmuş fakat daha sonra 2018 yılında yürürlüğe giren 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile “Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı” adını almıştır (Sarigül, 2019).

Sosyal Güvenlik Kurumu ise ülkemizde hemen hemen herkesin bildiği ve çalışma hayatında olan herkesin kullandığı kurumdur. Kurumun amacı çalışma hayatı sisteminde yer alan bireylerin adil ve etkin bir sigorta hakkına sahip olabilmesini sağlamak ve ilerde emeklilik ve sağlık konularında maksimum seviyede yararlanabilmesini sağlamaktır (Çelik, 2018).

SGK’nın aktif olarak üstlendiği görev ve yetkiler genel çerçevede sosyal politikaları uygulamak, çalışanların ve işverenlerin hak ve yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlamak ve uluslararası platformda sosyal politikalara yönelik gelişmeleri takip etmek ve bu gelişmelerin ulusal mekanizma içerisinde gelişimini sağlamaktır (Çelik, 2018).

Ulusal ya da uluslararası düzeyde hangi alanda olursa olsun oluşturulan teşkilatlar devlet gücüyle ya da diğer bir ifade ile yasal mevzuat ile desteklenmediği sürece başarıya ulaşması tavsiye niteliğinden öteye gidemez. Her ne kadar İş Sağlığı ve Güvenliği alanında işletmelere ve çalışanlara yüksek derecede sorumluluklar düşse de kamu ayağı da bu alan için oldukça önemlidir. İSG uygulamalarının hangi düzeyde yerine getirildiğinin denetlenmesi, yerine getirilmediği takdirde yasal yaptırımların söz konusu olması ve yasaların bağlayıcılığı da bu noktada önem arz etmektedir. Bir uygulamanın tavsiye niteliğinden öteye geçmesi ve mutlak suretle uygulanması ancak ve ancak yasal düzenlemelerle mümkündür (Sarigül, 2019).

Türkiye açısından konuyu ele aldığımızda İSG alanında yasal mevzuatın dayanak noktalarının öncelikle 1982 Anayasası olduğunu görülmektedir. En üst normdan yola çıkarak kademe kademe aşağı inildiğinde ise 4857 sayılı İş Kanunu’nun, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun ve herhangi suç teşkil edildiği zaman da 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun yasal çerçeveyi oluşturduğu görülmektedir. Bahsedilen bu yasal düzenlemeler bugün İSG alanında uygulanmakta olan diğer kanun, yönetmelik ve genelgeler dayanak teşkil etmektedir. Bu noktadan yola çıkıldığında ulusal sınırlar içerisinde uygulanan ve zorunluluk esas olan kanun ve yönetmelikleri 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ve TS EN ISO 45001 numaralı İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi olarak belirtilebilir (Çelik, 2018).

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, ülkemiz açısından İSG kapsamlı kanun olmasından dolayı önemlidir. Bu kanunun getirdiği en önemli yeniliklerden biri 4857 sayılı kanunda yer alan 50’den fazla çalışanı olan

işletmelerde uygulanacak olan İş Sağlığı ve Güvenliği uygulamalarının 6331 sayılı kanunla her işletmeye zorunlu kılınması olmuştur. Bu durum Türkiye’de yapılan en kapsamlı zorunluluklardan biridir. Değişiklik ile birlikte işletmelerin risk değerlendirmesi, önlemleri alması ve gerekli uzman personeli çalıştırma sorumlulukları artmıştır (Şen, 2015).

Ülkemizde İSG alanında önemli bir yeri olan 6331 sayılı kanun hakkında verilebilecek genel değerlendirmeler şu şekilde izah edilebilir (Sarigül, 2019):

6331 sayılı kanunda belirtilen çalışan tabiri genişletilerek işçi, çırak, stajyer, memur ve kalfa gibi tabirler eklenmiştir.

Yine kanunda küçük ve büyük iş yeri ya da işletme tabiri kaldırılarak kapsam genişletilmiştir.

İşverenlere çalışanlarına sağlıklı ve risksiz çalışma ortamı sunma zorunluluğu getirilmiştir. Güvenli ve sağlıklı çalışma ortamının işletmeler tarafından sağlanması yükümlülük haline getirilmiştir.

Kanunda işverenlerin riskleri hangi çerçevede ele alıp bertaraf edeceği de belirtilmiştir. Bu çerçevede risklerden korunma maddesi yasalaştırılmıştır. İşverenler iş yerlerinde çalışma ortamı oluştururken riskleri kaynağında yok etme, risklerden uzak durma, üretim sürecinin çalışanlarla uyumlu olmasını sağlama, teknolojik gelişmeleri kullanma ve riskleri önleyici tedbirler almak gibi göz önünde bulundurması sağlanmıştır.

Ayrıca fabrikalar, sanayi alanları, inşaat sektörü ve ağır üretim süreçlerinin olduğu alanlar başta olmak üzere her işletmeye İSG uzmanı, doktor ya da sağlık personeli bulundurma ve görevlendirme şartı getirilmiştir.

Belirtilen hususlar dışında yine aynı kanun belli işletmelerin desteklenmesi içinde şartlar getirmiştir. Sayısı on çalışanın altında olan iş yerlerinin İSG uygulamalarına ilişkin desteklenmesi ve gerek mali gerekse de insan kaynağı şeklinde yardımların olması için düzenlemeler getirmiştir (Kılıkış, 2013).

Söz konusu kanunda işletmeler risk derecelerine göre sınıflandırılmıştır. Bahsedilen sınıflandırmaya göre işletmeler az riskli, riskli ve çok riskli olmak üzere değerlendirilmiştir. Risk sınıfına göre uygulamalar söz konusu olmuştur. İş yerlerinde oluşabilecek riskler konusunda çalışanlara da haklar getiren kanun; herhangi bir risk durumunda çalışanın çalışma eylemini yerine getirmemesi gerektiği hakkında düzenleme yapmıştır. Bu düzenlemeye göre sağlıksız bir koşul ile karşı karşıya kalan iş gören çalışmayı durdurabilir ve şartların düzeltilmesini işverenden talep edebilir. Yaşanacak herhangi bir olumsuzluk gerek işveren gerekse de görevlendirilen sağlık personeli ya da İSG uzmanı tarafından mutlak suretle kayıt altına alınmalıdır. İş kazası ya da meslek hastalığı meydana geldiği zaman sorumluluk sahibi olanların yaşanan gelişmeyi SGK’ya bildirmeleri gerektiği yasal zorunluluk haline getirilmiştir (İSGK, madde-14).

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’nun getirmiş olduğu yükümlülüklerden bir diğeri ise çalışanların dönemsel olarak sağlık gözetimlerine tabi tutulmasıdır. Çalışanların her işe alım süreçlerinde ve her iş değiştirme dönemlerinde işe uygunluğunun denetlenebilmesi için mutlak suretle sağlık raporu ve genel muayenesinin olması gerekmektedir. Özellikle de endüstri sektöründe ağır çalışma koşullarında çalışacak olan işçilerin işin risk derecesine göre muayene edilmeleri yasal zorunluluktur (İSGK, madde15).

Bu durumun yanı sıra İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda yapılması, uygulanması ve uyulması hususlarında işletmelerde en üst kademededen en alt kademe çalışana kadar eğitim ve bilgilendirme mutlak suretle verilmelidir. Yapılan değerlendirmeler kayıt altına alınmalı ve gerekli merciler yapılan eğitimler için bilgilendirilmelidir (İSGK, madde-16).

Yapılan değerlendirmeler neticesinde 6331 sayılı kanunun toplam beş bölümden oluştuğu görülmüştür. Genel çerçevede yukarıda da bahsedildiği üzere birçok yenilik ve düzenleme bu kanun ile İş Sağlığı ve Güvenliği alanına giriş yapmıştır. Kanunun her bölümünde yapılan değişiklikler, yasal sorumlular, cezai yaptırımlar ve genel hususlar ele alınmıştır. Bu durumla beraber kanun eşik kabul edilerek İş Sağlığı ve Güvenliği alanında birçok yönetmelik, genelge, düzenleme ve tebliğ de yürürlüğe girmiştir (Sarigül, 2019).

Kanun dışında ülkemizde uygulanan bir diğer prosedür ise ISO 45001 Sistemidir. İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda farklı uygulamalara son vermek ve belli bir standardizasyon sağlamak amacıyla uygulanan sistem belli çerçevede düzenlenmiştir. Bu standart sistemin genel amaçları; İSG yapısının güçlenmesini sağlamak, yasal yükümlülüklerle paralel uygulamaların hayata geçmesini sağlamak, standart bir sistemin uygulanmasını sağlamak ve iş kazalarının ve meslek hastalıklarının önüne geçebilmektir (<https://www.tse.org.tr>).

Genel olarak değerlendirildiğinde ülkemizde uygulanan iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları gerek kurum bazında gerekse de yasal mevzuat çerçevesinde ciddi adımların ve gelişmelerin olduğunu göstermektedir. Özellikle de uluslararası platformlarda yapılan sözleşmeler neticesinde kurumların ve mevzuatın çağın gerekliliğine uygun hale

getirilmesi söz konusudur. Fakat her ne kadar gelişmeler söz konusu olsa da bugün halen çoğu eksikliğin olduğu göze çarpmaktadır. Yaşanan bu durumda iş sağlığı ve güvenliği ayağını oluşturan devlet-işveren ve işçinin ortak sorumluluk bilincinde buluşması gerekliliği mutlak olması gereken bir husustur. Yoksa ne kadar yenilik yapılırsa yapılsın köklü değişiklik söz konusu olamaz.

OKULLARDA İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ ÇALIŞMALARI

Tüm öğrencilere imkân ve fırsat eşitliği sağlayan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 7. maddesi ile ‘Temel eğitim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır.’ hükmü gereğince, imkânları olmayan ya da belirli sınırlar içinde olan öğrencilerin eğitim alabilmeleri devletin garantisi altına alınmıştır (MEB, 1973). Okul sağlığı ve iş sağlığı benzer amaç ve hedeflere sahiptir bundan dolayı bu iki yaklaşım büyük nüfusların sağlığını bir ömür boyu iyileştirebilir (Croghan ve Johnson 2004: 155).

Ayrıca okul binalarının ve öğrencilerin sağlık ve güvenliğini korumak amacıyla 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 61. maddesi 12/11/2003 tarihli 5002/1 değişikliği ile aşağıdaki gibi oluşturulmuştur (MEB, 1961):

“Okul binalarının sağlık, eğitim ve ulaşım açısından elverişli bir konumda bulunması dikkate alınmaktadır. Meyhane, kahvehane, kahvehane, bar, elektronik oyun merkezi gibi halka açık yerler ile alkollü içeceklerin satıldığı yerler, kapı kapı dolaşarak okul binalarından en az 100 metre uzakta bulundurulmalıdır. Turizmin yoğun olduğu bölgelerde okulların tatil olduğu dönemlerde yukarıda belirtilen işyerleri ile okullar arasında 100 metre mesafenin korunması şartı aranmaz. Bunun esasları İçişleri, Milli Eğitim, Sağlık, Kültür ve Turizm Bakanlıklarının ortak hazırlayacağı yönetmelikle belirlenmiştir.”

Öğrencilerin güvenliği ile ilgili 19.01.2007 tarihinde çıkarılan Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliğinin 6. maddesinde (MEB, 2007):

- ✓ Aile içinde ve dışında şiddete maruz kalan, ilgisizlik veya zorlama nedeniyle hukuka ve toplumun etik kurallarına aykırı bir yola girebilecek öğrenciler için gerekli önlemleri almak,
- ✓ Öğrencileri her türlü madde bağımlılığından, uyuşturucu ve benzeri maddelerin bulundurulması ve kullanılmasından korumak, bu maddelerin üretimine ve kaçakçılığına alet olmak,
- ✓ Öğrencileri pornografiden, teşhirden, cinsel istismardan, istismardan, tacizden ve her türlü olumsuz davranıştan korumak,
- ✓ Öğrencilerin dedikodudan, zorbalıktan, tehditten, alaydan ve her türlü aşağılayıcı lakap takmadan diğer öğrencilere fiziksel ve psikolojik zarar vermemesi için veli veya ailelerle birlikte gerekli önlemler alınır.

Şeklinde okul yönetici ve öğretmenlerin, öğrencilerin korunması ile ilgili görevleri yasal hale getirilmiştir.

Resmi gazetenin 19.12.2007 tarihli 12937 sayılı Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmeliğinde, kamu, özel kurum ve kuruluşları, gerçek kişilerce kullanılan her türlü bina ve tesisin yapımı, tasarımı, işletimi, bakımı ve kullanımında meydana gelebilecek yangınların can ve mal kaybını en aza indirerek söndürülmesini sağlamak için. Yangın öncesinde ve sırasında alınacak önlemlerin, eğitimin ve denetimin usul ve esasları belirtilmektedir (MEB, 2007). Bu yönetmeliğin 106. maddesi ve 13. bendinde:

“Özel olarak tasarlanmış LPG dağıtım tankları, tüplerde maksimum 10.000 kg gaz depolayabilmektedir. Bu binaların okul, cami gibi kamu binalarının kara sınırından en az 25 m, diğer binaların ise kara sınırından en az 15 m uzaklıkta olması gerekmektedir. LPG ve ticari propan tüpleri birbirine karışmayacak şekilde depolanır.”

Şeklindeki hükmüyle okulların patlayıcı ve yangına sebep olacak tesislerden kaynaklanacak tehlike durumlarından korunması sağlanmaya çalışılmıştır.

Aynı yönetmeliğin 146. maddesinde, anaokulları ve ilköğretim okullarının yangın kaçış yolunun nasıl düzenleneceği ve merdivenlerin genişliğinin 100 cm den daha az olamayacağı, 154. maddesinde dairesel merdivenlere izin verilmeyeceği ile ilgili güvenlik önlemleri belirtilmiştir (MEB, 2007).

Türkiye’de 6331 sayılı kanun, 30.06.2012 tarihli ve 28339 sayılı Resmi Gazete ’de yayımlandıktan sonra İSG’ ye ilişkin yasal mevzuat fiilen yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, çalışma ortamında sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi için işveren ve işçilerin hak, sorumluluk, görev ve yetkilerini düzenleyen bir kanundur. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, kamu ve özel sektör iş ve iş yerlerinde çalışan bütün yönetici ve işçileri kapsamaktadır. Dolayısıyla bir iş yeri olarak eğitim kurumları da bu kanuna tabidir (Balay, 2020: 369). Bu sayede iş sağlığı ve iş güvenliği uygulamaları ayrı bir mevzuat ve kanun olarak hukuk sistemimizdeki yerini almıştır. Bu kanunla ülkemizde İSG konusunda yeni bir döneme girilmiş ve İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu maddeleri gereği başka kanun, yönetmelik ve yönergeler oluşturularak çalışma hayatı bir bütün olarak İSG kapsamında yeniden

şekillendirilmiştir. 18.01.2013 tarihinde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) tarafından hazırlanan ve 28532 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren “İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları Hakkında Yönetmelik” gereği. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) merkez ve taşra teşkilatına bağlı kurum ve kuruluşlarda İSG uygulamaları hukuki zemine oturtulmuştur (Cereci ve Çetin, 2019: 153).

19.08.2014 tarihli Milli Eğitim Bakanlığı Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü 3850084 sayılı genelgesine göre (MEB Genelge, 2014):

- ✓ Bakanlık merkez teşkilatı ve 81 il milli eğitim müdürlüklerinde en az bir iş sağlığı ve güvenliği birimi (OSGB) kurulacaktır. ISGB, teşkilatın merkez ve taşra birimlerinde ve çalışma ortamında sağlık ve güvenlik açısından gerekli tedbirlerin alınması amacıyla izleme ve değerlendirme çalışmalarına devam edecek.
- ✓ Çalışma barışının sağlanması amacıyla, çalışan sayısına bağlı olarak yeterli sayıda çalışan temsilcisi kurum başkanı tarafından seçim veya atama yoluyla belirlenir.
- ✓ 50 ve daha fazla çalışanı olan okullarda sağlık ve güvenlik kurulu oluşturulacaktır. Merkez teşkilatında konsey başkanı işveren temsilcisi olarak Bakan Yardımcısı, taşra teşkilatında il milli eğitim müdür yardımcısı, okullarda ise okul müdürü tarafından atanır. Konseyin sekreteryası, İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğünün ilgili daire başkanlığı, il milli eğitim müdür yardımcısı veya illerde il milli eğitim müdürlüklerinde insan kaynaklarından sorumlu şube müdürü ve müdür yardımcısı tarafından yürütülür veya okul müdür yardımcısı.
- ✓ Merkez ve taşra teşkilatı ile Bakanlığın okul ve dairelerinde risk değerlendirmesi, kurumda görev yapan kurum yöneticisi veya iş güvenliği uzmanı ile il ISGB'nin desteklediği bir risk değerlendirme ekibi tarafından gerçekleştirilecektir. Uzmanlar bu kapsamda ödemeye tabi hizmetlerin farklı kaynaklardan alınması suretiyle risk değerlendirmesi yapılmayacaktır.
- ✓ Bakanlığın merkez ve taşra teşkilatında görev yapan personel ile iş güvenliği belgesine sahip okul ve kurumlarda görev yapan öğretmenler ISGB ile mutabakat sağlanarak belirlenecek. Bu kapsamda her okula bir iş güvenliği uzmanı atanacak. İş güvenliği uzmanları; İlgili kişinin isteği ve nitelikleri, personel fazlası, işyerinin tehlike sınıfı gibi hususlar dikkate alınarak geçici valiler tarafından atanacak.
- ✓ Valiler tarafından tam zamanlı sağlık ve güvenlik uzmanı olarak atanan öğretmenlerin normalden daha fazla personele sahip olması gerekecek. Bu durumda öğretmen bulunamaması durumunda istekli başka personel görevlendirilecektir. Bu şekilde atanan kişilere ayrıca herhangi bir ödeme yapılmayacaktır.
- ✓ Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu'nda düzenleme yapılması halinde, çalışanlara, yılda 80 saate kadar çalışma saatlerine uymaları koşuluyla, mevcut görevlerinin ötesinde çalışabilecekleri toplam saat sayısına göre yarı zamanlı çalışma tahsis edilecektir.
- ✓ İşyeri hekimliği için Sağlık Bakanlığı toplum sağlığı merkezleri veya aile hekimlerinden istekli adaylardan tam zamanlı ve yarı zamanlı randevular alınacaktır.
- ✓ Merkez ve taşra teşkilatı ile okul ve kurumlardaki personele yönelik İSG eğitimleri, tehlikeli sınıftaki işletmelerde 2 yıl boyunca 12 saat, az tehlikeli sınıftaki işletmelerde ise 3 yıl boyunca 8 saat gerçekleştirilecektir.
- ✓ Bakanlığa bağlı kuruluşlardaki döner sermayeli işletmelerin çalışanları, tehlikeli ve özellikle tehlikeli sanayi dallarında çeşitli statülerde çalışanlar ile atölyelerde ve mesleki eğitim laboratuvarlarında tehlikeli ve özellikle tehlikeli koşullarda çalışanlara mesleki yeterlilik belgesi zorunluluğu getirilecek. Eğitim sertifikası olmayanlar ise Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğüne bağlı merkezler tarafından sertifikalandırılacak.
- ✓ Meslek yüksekokul ve kurumlarında çalışma ortamı faktörlerinin ölçümleri ISGB tarafından yapılacaktır. ISGB'ler işyeri ortamını ölçecek, analiz edecek ve denetleyecek.
- ✓ Ölçümlerden elde edilen değerlerin sağlık ve güvenlik açısından tehdit oluşturması halinde yetkililere ve ilgililere doğrudan bilgi verilerek derhal aksiyon alınması sağlanacak, gerekirse ISGB yetkililerine işin durdurulması yönünde bilgi verilecek.
- ✓ Bakanlık Eğitim Yardımları Üretim Merkezi, Ölçme ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü Basım ve Dağıtım Hizmetleri Matbaası, Meslek Yüksekokulları, Yaygın ve Meslek Yüksekokulları gibi tehlikeli işyerlerinde her 10 çalışana bir ilk yardım asistanı. Daha az tehlikeli işyerlerinde okullar ve her 20 işçi için bir ilk müdahale görevlisi. İlk yardımın bulunmadığı okul ve kurumlarda Sağlık Bakanlığı işbirliğiyle ilk yardım sertifikasyonu gerçekleştirilecek. Yangın eğitimleri, il sivil savunma birimleri ve il itfaiye teşkilatlarının desteğiyle ISGB tarafından yerel olarak gerçekleştirilecek.

- ✓ Öğrencilere ve tüm çalışanlara iş sağlığı ve güvenliği alanında farkındalık kazandırmak ve kültür oluşturmak amacıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve bağlı kuruluşları tarafından iş sağlığı ve güvenliğine dayalı bir yapıda seminer, konferans ve panel gibi etkinlikler düzenlenmektedir. Uygulamada birliğin sağlanması, yeni teknoloji ve yaklaşımların paylaşılması ve iyi örneklerin yaygınlaştırılması amacıyla ilgili sivil toplum kuruluşları (STK) ile herhangi bir mali ilişki kurmadan tamamen gönüllülük esasına dayalı; eğitimler, seminerler, konferanslar ve paneller düzenler.
- ✓ Eğitimler, Mesleki Eğitim Genel Müdürlüğü, Sürekli Eğitim Genel Müdürlüğü, STK'lar ve ilgili sektörler tarafından hazırlanan Çalışan Eğitim Modülü kullanılarak gerçekleştirilecek ve eğitim sertifikasyonla sonuçlanacaktır.
- ✓ Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatı binaları ile okul ve kurumların bina ve eklentilerinin iş güvenliği mevzuatına uygun fiziki duruma sahip olup olmadığı merkezdeki İnşaat Emlak Dairesi Başkanlığı tarafından denetlenecek. İllerde valiliklerde teknik personel ve uygun olmayan durumlar ortadan kaldırılacaktır.
- ✓ Özel Eğitim ve Yayın Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı okul ve kurumlarda özel politika gerektiren kişilerin bulunması dikkate alınarak her tür ve seviyedeki personele özel eğitim verilecektir.

Milli Eğitim Bakanlığının İSG tedbirleriyle ilgili kanun ve yönetmeliklerin dışında birçok proje, protokol, yönerge ve genelgesi bulunmaktadır. Bunlardan bazıları:

- ✓ MEB Yangın Önleme ve Söndürme Yönergesi, MEB ile Sağlık Bakanlığı Arasında imzalanan “Okullarda Uygulanacak Beyaz Bayrak İşbirliği Protokolü”, “Okullardaki Ortak Kullanım Alanlarının Hijyeni” başlıklı genelge.
- ✓ Millî Eğitim Bakanlığı Tarafından Güvenliği Artırılmış Eğitim Ortamlarını Sağlamak İçin Çıkarılan Genelgeler.
- ✓ MEB ile Sağlık Bakanlığı Arasında “Okul Sağlığı Hizmetleri İşbirliği Protokolü”, “MEB Koruyucu Güvenlik Özel Talimatı”.
- ✓ MEB ve İçişleri Bakanlığı Arasında imzalanan “Okullarda Güvenli Ortamın Sağlanmasına Yönelik Koruyucu ve Önleyici Tedbirlerin Artırılmasına İlişkin İşbirliği Protokolü”.
- ✓ MEB ve ÇSGB arasında “Teknik Öğretim Kurumlarında İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi İşbirliği Protokolü”, “Öğrencilerde Sosyal Güvenlik Bilincini Oluşturmaya ve Geliştirmeye Yönelik İşbirliği Protokolü”, “Millî Eğitim Bakanlığı 18 Taşınabilir İlköğretim Genelgesi”, “Okul Kantinlerinin Denetimi ve Uyulacak Hijyen Kuralları Genelgesi”, “İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Spor Yarışmaları Yönergesi”, “Okul Sağlığı Projesi” ve Okullarda Sivil Savunma Kolu Kurulması adlı yönerge bunlardan bazılarıdır (Türüdü, 2019: 18).

OKULLARDA İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KÜLTÜRÜNÜN OLUŞTURULMASI

İş Sağlığı ve Güvenliği Kültürünün Önemi

Organizasyonlarda ortaya koyulacak güvenlik kültürünü yerleştirmek diğer uygulamalara nazaran daha zordur. Özellikle de yasal mevzuatın dahi bir şekilde uygulanması daha kolay gözükmekle birlikte bir kültürün benimsenmesi ise oldukça daha zordur. Bu durumun temel nedeni ise hiç kuşkusuz gerek işverenlerin gerekse de çalışanların tutumlarıdır. Geleneksel olan olarak tarif edilen bu durum bir bakıma alışkanlıkların dışı yansımasıdır. Ülkelerde yasal mevzuat olduğu halde hatta işverenlerin dahi bir şekilde güvenlik kültürüne adapte edilmesi sağlanırken iş görenlerin farkındalıklarının oluşturulması ve güvenlik kültürünün önemini benimsetilmesi oldukça zordur (Demirbilek, 2005).

Bir ülkede İş Sağlığı ve Güvenliği yasal mevzuatı ne kadar güçlü olursa olsun mutlaka bu durumdan kaçışın yollarını arayan kişi veya kurumlar mutlaka bulunmaktadır. Ortaya çıkan bu durumun neticesinde yasal yükümlülüklerini örtbas etmeye çalışan işverenler çalışma koşullarına yönelik risk unsuru oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra koşulların sürekli denetlenmesinin mümkün olmadığı ya da İş Sağlığı ve Güvenliği uzmanının bulunmadığı durumlarda ise geleneksel çalışma koşullarından kopamayan çalışanlar da tehlikelere davetiye çıkarmaktadır. Kaza risklerinin işveren ve iş gören kaynaklı bu şekilde ortaya çıkabilecek olması güvenlik kültürünün önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Bu güvenlik olgusunun yerleştiği kurumlarda denetim mekanizması olsun olmasın ya da yasal mevzuat boşluk yaratsın ya da yaratmasın öncelik her daim önce can ve mal güvenliği olmaktadır (Çelik, 2018).

Güvenlik kültürü yapısı ve tasarım şekli olarak işletmelerin hedefleriyle uyumlu bir olgudur. Üretim süreçlerinin her aşamasına etkinlik ve verimlilik sağlama anlayışına hakim olan bu olgu aynı zamanda çalışanların

karşılaşılabilecekleri kazalara, ölümlere veya meslek hastalıklarına yönelik de çözüm önerileri sunmaktadır. Bir bakıma İş Sağlığı ve Güvenliğinin alt oluşumu olarak da belirtebiliriz. Bir işletme her daim minimum zarar, yüksek verim, çalışan performanslarında etkinlik ve mutlak süreklilik prensipleri doğrultusunda hareket eder. Belirtilen bu nüansların bir bütünlük içinde sağlanması ise örgüt kültürünün sağlam temeller üzerine kurulu, bilinçli çalışanlar ve tamamlayıcı uygulamalar sayesinde olacağı aşikâr olunan bir durumdur. Tam olarak bu noktada belirtilen durumların tam ve eksiksiz sağlanabilmesi ancak güvenlik kültürü ile mümkündür (Çelik, 2018).

İş Sağlığı ve Güvenliği alanında her ne kadar belli bir yasal prosedür söz konusu olsa da güvenlik kültürü yasal prosedürlerin içinde yer almamaktadır. Güvenlik kültürünün temel dayanak önemi de tam olarak yasal mevzuattan ayrılmasında yatmaktadır. Bir durumun sırf yasal zorunluluk olarak yerine getirilmesi belli bir fayda sağlasa da tam anlamıyla istenilen sonuçları vermesi mümkün değildir. Güvenlik kültürü tehlikelerin doğrudan ortadan kaldırılmasını hedefleyen ve çalışanların güvenlik ve sağlık koşullarına yönelik riskleri tanıyarak bir mekanizma gibi buna önlem almalarını içgüdüsel olarak sağlamaya çalışan gayeler bütünüdür. Bu kültürün yerleşmesi üretim sürecinin her aşamasında yer alan kişi ya da gruplara fayda sağlayacaktır. Kültürün işleyişinin geleneksellikten uzaklaşarak işletmelere yerleşmesi uygulamada güvenlik ve sağlık prensiplerinin hızlı, etkili ve doğru bir uygulama alanı yaratacaktır (Demirbilek, 2005).

İş Sağlığı ve Güvenliği Kültürünün Özellikleri

Güvenlik kültürü daha önce de bahsedildiği üzere geniş bir alanı kapsadığından dolayı farklı özellikleri de içerisinde barındırmaktadır. Bu bilgiden hareketle Güvenlik Kültürünün özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz (Çelik, 2018):

- ✓ Güvenlik kültürünün olduğu yerlerde mutlak itaat söz konusudur. Bu itaatkârlık ise kurallara karşıdır.
- ✓ Güvenlik kültürünün olduğu işletmelerde iş görenler karşılaşılabilecekleri tehlikelere karşı dikkatlidirler. Olası tehlikelerden uzaklaşmaları ve önlem almaları söz konusudur.
- ✓ Güvenlik kültüründe en önemli rol çalışanlardadır. Yani başka bir ifadeyle çalışanların hemen hepsi aktif rol oynamaktadır.
- ✓ Ortaya çıkan güvenlik sorunları problem olarak değil de düzeltilmesi için avantaj olarak algılanır.
- ✓ Güvenlik kültüründe teşvikler vardır. Tehlikelerin ve risklerin ortadan kalkması için gerekli olan eğitimlere yönelik çalışanlar teşvik edilir.
- ✓ Çalışanların tam bir güvenlik kültürü parçası olabilmesine yönelik bilgi, beceri ve yeteneklerine yönelik gelişmeler vardır.
- ✓ Güvenlik konusunda etkili bir geri bildirim mekanizması vardır ve söz konusu mekanizma iyi bir şekilde işlemektedir.
- ✓ Güvenlik kültürünün en önemli özelliklerinden biri çalışma ortamı ve iş arkadaşları güvenliği sağlayıcı veya destekleyici rollerden birini üstlenir.
- ✓ Güvenlik kültüründe temel odak nokta risklerin tespit edilmesi, önlenmesi ve ortadan kaldırılmasıdır.
- ✓ Üst yönetim kademesi gereksiz riskli durumları dayatmaz hatta bu tip davranışlardan kaçınırlar.

İş Sağlığı ve Güvenliği Kültürünün Boyutları

Sağlık ve güvenlik kültürü her ne kadar iş perspektifinden değerlendirilse de ülkelerin gelişmişlik düzeyiyle de yakından ilişkilidir. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi, kültürel yapısı, sosyal yapısı ve sosyal durumu güvenlik kültürünün yönlerini ortaya çıkarabilir. Ancak oluşturulan kriterin geniş bir perspektifi vardır ve güvenlik kültürünün çeşitli yönlerinin net bir şekilde tanımlanmasına olanak tanır. Ayrıca farklı ülke yapıları, her ülke için güvenlik kültürünün farklı boyutlarının ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu durumdan dolayı evrensel ölçülerin esas alınması daha gerçekçi bir yaklaşım sağlayacaktır (Çelik, 2018). Bu çerçevede uluslararası güvenlik kültürünün boyutları şu şekildedir:

- ✓ Yönetimsel katılım,
- ✓ Örgüte Olan Bağlılık,
- ✓ Çalışanların Katılımı,
- ✓ Raporlama ve
- ✓ Ödüllendirme.

Yönetimsel katılım güvenlik kültürünün ilk aşaması olarak düşünülebilir. Yönetim katılımı, üst kademenin sadece karar alıp uygulaması değil aynı zamanda güvenlik kültürü kapsamına giren uygulamalara da katılması anlamına gelir. Bu boyut kültürel araştırma, uygulama ve eğitimden sorumludur. Organizasyonel bağlılık, daha önce de belirtildiği gibi, en küçük birimden en alta kadar işletmedeki herkesin, koşullar ne olursa olsun güvenlik kültürünü benimsemesi ve bunu öncelik haline getirmesi anlamına gelir.

İş Sağlığı ve Güvenliği Kültürünün Modelleri

Güvenlik Kültürü çalışma ortamında çalışanların tehlikelerden uzak emniyetli bir konumda bulunma durumlarını ifade etmektedir. Organizasyonda söz konusu güvenlik kültürünün çerçevesi çalışanların ya da üst yönetim kademesinin güvenlik kültürü ve uygulamalarını öğrenme ve benimseme seviyeleriyle eşdeğer konumdur. Bu bilgilerden hareketle birbirinden farklı şekillerde ortaya koyulan Güvenlik Kültürü Modellerini aşağıdaki şekilde aktarabiliriz:

- ✓ Olgunlaşma Modeli,
- ✓ Güvenlik Kültürü Modeli,
- ✓ Toplam Güvenlik Kültürü Modeli,
- ✓ Karşılıklı Güven Modeli ve
- ✓ Tasarım Modelidir.

Olgunlaşma Modeli

Literatürde yapılan incelemeler neticesinde Güvenlik Kültüründen modellerden biri olan olgunlaşma modelinin kendi içinde beş basamaktan oluştuğu görülmüştür. Söz konusu basamaklardaki amaç işletmede ortaya çıkan tehlikeli ve riskli durumları aşama aşama yok etmektir (İşler, 2003).

Olgunlaşma modelinin en can alıcı noktası hiç kuşkusuz işletmenin herhangi bir basamak atlayamamasıdır. Hatta basamakların yerlerinin dahi değiştirilmesi söz konusu gelişimi sekteye uğratacaktır. Bu durumdan dolayı da her aşamanın mutlak suretle uygulanması güvenlik kültürünün yerleşmesi ve gelişmesi açısından önem arz etmektedir (İşler, 2013).

Güvenlik Kültürü Modeli

Güvenlik Kültürü Modeli ilk defa 1995 yılında Berends tarafından geliştirilmiştir. Söz konusu modelde temel alınan noktalar inançlar ve normlar olmuştur. İnançlar ve normlar üzerine oluşturulan bu model de güvenlik kültürünün iki farklı koldan gelişimi esas alınmıştır (Dursun, 2013).

Toplam Güvenlik Kültürü Modeli

Toplam Güvenlik Kültürü modelinde insan unsuru yetenekleri, bilgisi, zekâsı ve kişiliği esas alınırken, çevre faktöründe ise araçlar, ekipmanlar, gereksiz materyaller ve tehlikesiz iş ekipmanları esas alınmaktadır. Davranış ögesinde ise iletişim, uyum ve tanıma modülleri dikkate alınmaktadır. Bu üç etken model de birbirine bağlı şekilde kabul edilmektedir. Herhangi bir unsorda meydana gelebilecek bir aksaklık geri kalan öğeleri de etkilemekte sonuçta da güvenlik kültürünü zedelemektedir. Yani diğer bir ifadeyle üç öğe ve alt unsurları makinenin çarkları gibi bir döngü içerisinde. Çarkın tam hali ise güvenlik kültürünü yansıtmaktadır (Dursun, 2013).

Karşılıklı Güven Modeli

Cooper'ın modelinde ele alınan üç unsur bir etkileşim içinde değerlendirilir. Bu çerçevede İş Güvenliği Kültürünü değerlendirecek olursak şu unsurlar sıralanabilir (Şahin, 2018):

- ✓ Karşılıklı ilişki, İnsan (Beceri, Zeka, Kişilik vb.) Çevre (Araçlar, Materyaller, Makineler vb.) Davranış (İletişim, Tanınma, Uyum vb.)
- ✓ Örgütün iş sağlığı ve güvenliği programlarının biçimi ve becerisi,
- ✓ Davranış tutumları ve
- ✓ Grupların ve grup özelinde bireylerin değerleridir.

Tasarım Modeli

Güvenlik temelli model de güvenliği sağlayacak ortam bazı unsurlar etrafında toplanmıştır. Belirtilen kategoriler ya da diğer ifadeyle unsurlar şunlardır (İşler, 2013):

- ✓ Donanım,
- ✓ Yazılım,
- ✓ Personel ve
- ✓ Risklerdir.

Model de ortaya konan unsurlar görüldüğü üzere dört temel kategoriye ayrılmıştır. Donanım unsuru, işletmede var olan donanımların güvenli ve fiziksel açıdan tehlikelerden uzak olmasını baz alır. Yazılım unsuru ise donanım unsurundan farklı olarak mevzuat, prosedürler, kurallar ve güvenlik politikası temellidir. Personel unsuru işletmede aktif rol alan çalışanları, üst yönetimi, uzmanları, güvenlik kurulunu ve otoritelerden oluşmaktadır. Riskler ise ortaya çıkabilecek davranışlar ve tehlikelerin ortadan kaldırılması aşamalarını esas alır (İşler, 2013).

İş Sağlığı ve Güvenliği Kültürünü Etkileyen Faktörler

İşletmeler farklı organizasyonların bir araya geldiği önemli yapılanmalardır. Bahsedilen yapılanmalarda tam anlamıyla bir güvenlik kültürünün sağlanması oldukça zordur. Bu açıdan ele alındığında işletmelerin güvenlik kültürünü etkileyen faktörlerin varlığından bahsetmek doğru olacaktır. Literatürde yapılan incelemelerde güvenlik kültürünü artırıcı etmenler konusunda tam manasıyla fikir birliği olmasa da tam tersi durumlu analiz edecek etmenler vardır. Bu faktörlerden en önemlileri şunlardır (Aktay, 2014):

- ✓ Liderlik ve Yönetim,
- ✓ İletişim,
- ✓ Sistemsel Koşullar ve
- ✓ Davranışlar ve İnsan Boyutudur.

Belirtilen etmenler bu alanda çalışma yapan Dr. Josh Williams'ın ileri sürdüğü etmenlerdir. İşletmelerde doğru ve ideal bir güvenlik kültürünün oluşması açısından belirlenen etmenlere hassasiyet gösterilmesi son derece önemlidir. Her ne kadar bu alana Tasarım Modeli Donanım Yazılım Personel (İnsan) Risk ilişkin çalışmalara Reason, Darly Calvert, Peter Smith, O'Leary ve Pidgeon gibi araştırmacılar katkı sunsalar da J. Williams'ın yaptığı çalışma daha çok kabul görmektedir. Güvenlik kültürünü etkileyen etmenler her bir araştırmacı tarafından ayrı ayrı sınıflandırılrsa da en çok kullanılan sınıflandırma J. Williams'a aittir (Aktay, 2014).

İş Sağlığı ve Güvenliğinde Eğitimin Önemi

İş sağlığı ve güvenliği alanında tanımlanan ilke ve standartların en önemli amacı işin güvenli ve sağlıklı bir ortamda gerçekleştirilmesidir. Bu hedefe ulaşmanın yollarından biri de taraflar arası işbirliği yoluyla eğitime gereken önemin verilmesidir. Eğitim, güvenli ve sağlıklı bir çalışma ortamı yaratmak için hayati öneme sahiptir. Aynı zamanda sağlık ve güvenlik tehditlerine karşı koruma konusunda dünya çapında kabul görmüş önleyici bir yaklaşımın uygulanmasına yönelik önemli bir adımı temsil ediyor. Aynı zamanda farkındalık ve duyarlılığın artırılması, güvenlik kültürünün oluşturulması ve iş sağlığı ve güvenliği politikalarının uygulanmasının teşvik edilmesinde de etkin rol oynamaktadır.

İşgücü korumasına ilişkin sorunların çözümünde istisnasız benimsenen yaklaşım, taraflar arasında güvenlik ve önleme kültürünün oluşmasına büyük önem verilmesidir. Bu bilincin ve kültürün şekillenmesinde eğitim birincil rol oynamaktadır. İlkur Kılış ve Seçil Demir'in [26] aldığı sağlık ve güvenlik tedbirlerinin hedefe ulaşmasında çalışanların eğitiminin önemi hem doktrinde hem de yapılan araştırmalarda vurgulanmaktadır (Yılmaz, 2009b: 111; Hatipoğlu, 2006: 159). ; Balkır, 1997: 68)

Çünkü iş kazalarının ve meslek hastalıklarının en önemli nedenlerinden biri bu konunun bilgisizliği, yani eğitim eksikliğidir. "Bir kişinin yapması gereken iş için gerekli ve yeterli eğitimi almamış olması veya yeterli beceri ve deneyime sahip olmaması, güvensiz davranışlara neden olmakta ve iş kazalarının nedenlerini ortaya çıkarmaktadır" (Yılmaz, 2009: 28). ILO'nun 2002 Güvenlik Kültürü Raporu'na göre tüm meslek hastalıkları ve iş kazalarının %98'i önlenbilir niteliktedir. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki, endüstriyel kazaların %80'i, işçilerin işyeri güvenlik kurallarına uymayan ve talimatlara aykırı davranışları, iş güvenliği konusundaki bilgisizlikleri ve konuyu göz ardı etmeleri ve işverenin görmezden gelmesi nedeniyle oluşan insan faktöründen kaynaklanmaktadır. Bu konu destekleyici olmayan bir yaklaşım aynı zamanda hazırlık eksikliğinin de göstergesidir. Bu aşamada iş güvenliğinin sağlanmasında eğitimin hayati önemi ve rolü ortaya çıkmaktadır. Ancak buradaki önemli bir engel, birçok işverenin eğitimin önemini yeterince kavrayamaması ve eğitimi hala bir maliyet unsuru olarak görmesi, çalışanlarının işyeri tehlikelerini önlemeye yönelik eğitim almaması veya aldıkları eğitimlere uymamasıdır. Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde çok sayıda iş kazasının yaşanmasının sebeplerinden biri de işveren ve

işçilerin iş güvenliği konularında eğitim eksikliği ve bu kültürün gelişmemesidir (Tezcan, 2009: 47-). 48; Yılmaz, 2009: 30; Gündüz-Gökhan, 2007: 57).; Yılmaz, 2009a: 456; Dört ise, yıl belirtilmemiş). Ancak güvenli araçların kullanılmasının ve güvenli uygulamaların hayata geçirilmesinin maliyetli olduğuna inanılsa da bunun yapılmaması daha ciddi sonuçlara yol açacaktır (IHSA, 2012).

Bir diğer faktör ise sendikaların sendikal farkındalığı artırmaya yönelik eğitimlere ve ücret odaklı sendikacılığa öncelik verirken, İSG ile ilgili eğitimleri ikinci plana atmasıdır. Bu noktada tarafların düşünce ve davranışlarında değişiklik yapılması gerekli görünmektedir. Çünkü “sağlık ve güvenlik eğitimi, çalışma hayatında sağlık ve güvenliği artıracak olumlu tutum, farkındalık ve duyarlılığı geliştirmeyi amaçlamaktadır. Eğitim, çalışma koşullarının ve çalışma ortamının iyileştirilmesinin bir aracı olarak görülmelidir” (Güven, 2006: 6).

Eğitim genel olarak kişisel ve organizasyonel gelişime yönelik bir araç olsa da iş sağlığı ve güvenliği eğitimi yasal bir zorunluluktur. İş güvenliği eğitiminin temel işlevi; İş kazalarından ve meslek hastalıklarından korunma bilincini, diğer bir deyişle iş güvenliği kültürünü oluşturmaktır. Kültür bir yaşam felsefesini ve ortak katılımı temsil ettiğinden, işveren tarafından verilen eğitimin ancak çalışanlar tarafından doğru şekilde uygulanması durumunda etkili sonuçlar üretebileceği unutulmamalıdır (Sipahi, 2006: 27).

OKULLARDA İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ RİSK UNSURLARI

Bugün başta ülkemiz sanayi sektörü ve sanayi sektörünün baş aktörlerinden biri olan fabrikalarda iş görenlerin sağlıklı, güvenli ve risksiz ortamda çalışabilmeleri tehlikelerden uzak çalışma alanının oluşturulmasıyla mümkündür. İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda yapılan kapsamlı çalışmalar gerek işletmelerin gerekse de çalışanların verimliliklerinde çalışma alanında ya da kişinin kendisinden kaynaklı risklerin doğrudan etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışma ortamının daha verimli daha etkin ve daha sürdürülebilir olması için İSG uygulamalarının mutlak uygulanması gereklidir. Fakat uygulamaların başarılı ve maksimum seviyede beklenen katkıyı sunabilmesi de hiç kuşkusuz risk analizlerinin tespit edilmesi gerekmektedir (Tozkoparan ve Taşoğlu, 2011).

İş dünyasında değişen çalışma koşulları ve vizyon dönüşümü çalışana ve çalışma ortamına da verilen önemi arttırmıştır. Çalışanları en mevcut şekilde iş kazalarından ve meslek hastalıklarından korumak ve daha güvenli bir çalışma ortamı yaratarak çalışandan üst baremde verimlilik almak son dönemlerde işletmelerin hassasiyetle üzerinde durdukları bir konu olarak gündemde yer edinmektedir. Bu durumdan dolayı da İSG faaliyetlerine hız veren iş dünyası çeşitli önlemler almaktadır. Fakat İSG uygulamalarını hayata geçirmeden önce başta fabrikalar olmak üzere hemen hemen her iş kolu ve buna bağlı olan işletmeler öncelikle risk unsurlarının tespiti için çalışmalar yürütmekte ya da yürütülmesine katkı sağlamaktadır. Bunun en büyük nedeni ise risk unsurunun tespit edilerek o risk unsuruna karşı doğru ve etkin önlemin alınabilmesini sağlamaktır. Her riske göre farklı bir önlemin olduğu aşikâr olunan bir durumdur (Tozkoparan ve Taşoğlu, 2011).

Verilen bilgiler ve yapılan araştırmalar neticesinde İş Sağlığı ve Güvenliği alanında risk unsuru olarak belirtilen etmenler üç ana sınıflamaya ayrılmaktadır. Daha önce de bahsedildiği üzere risk unsurları gerek işletmeden gerek çalışandan veyahut üretilen üründen oluşabilmektedir. Bu doğrultuda risk unsurlarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- ✓ Fiziksel Unsurlar,
- ✓ Biyolojik Unsurlar ve
- ✓ Kişisel Unsurlardır.

İş Sağlığı ve Güvenliğinin önlem mekanizmalarının gelişimini ve her risk unsuruna karşı geliştirilen önlemlerin oluşum açısından tam kavranabilmesi için risk unsurlarının açıklanmasında yarar vardır. Bu çerçevede belirtilen risk unsurlarının detayları ele alınacaktır.

Fiziksel Unsurlar

İş Sağlığı ve Güvenliği alanında ilk risk unsuru fiziksel olarak tabir edilen çalışma alanıdır. Çalışma alanı sadece üretim safhalarının gerçekleştiği alan olmamakla birlikte işletmenin kurulduğu alandan ve binaların yapısına kadar fiziksel olan her alanı içerisine alan bir tabirdir. Bu açıdan düşünüldüğünde fiziksel alanların olabildiğince üretim aşamalarına yönelik ve çalışanların sağlıklı bir şekilde üretim sürecinde olmalarını sağlayacak şekilde olmalıdır. İşletmenin fiziksel açıdan yetersiz olması kazalara, ölümlere ve meslek hastalıklarına yol açabilmektedir (Altuntaş, 2019).

Fiziksel koşulların gerekli olan ergonomik şartları da taşınması karşılaşılabilecek riskleri ve tehlikeleri de etkilemektedir. İş görenlerin özellikle ergonomik olmayan fiziksel şartlardan dolayı meslek hastalıklarına

yakalanmaları ve belli bir müddet sonra ise iş göremez duruma gelmeleri ergonomik olmayan fiziksel koşulların varlığından kaynaklanmaktadır. Ergonomik olmayan fiziksel şartlar genel olarak yetersiz ışık, yetersiz havalandırma sistemi, radyasyon faaliyetleri ve çalışma ortamındaki zehirli içerikli gazlar gibi bir dizi olumsuz durumları içermektedir. Ayrıca üretim sürecinde devamlı olarak kullanılan teçhizatın da çalışma ortamına yetersiz dizayn edilmesi de çalışanları etkileyen bir başka ergonomik fiziksel koşul olarak karşımıza çıkmaktadır (Erkan, 2003).

Yapılan çalışmalar neticesinde işletmelerde çalışanların en çok karşılaşmaları muhtemel fiziksel ve ergonomik sorunlar ses, ışık ve hava ile ilgili sorunlardır. İşletmelerde yetersiz hava alanlarında yapılan çalışmalar zamanla çalışanlar da solunum yetmezliği ya da akciğer kanseri gibi hastalıklara yol açmaktadır. Yine yüksek sesin olduğu ortamlarda çalışan işçilerde de ilerleyen dönemlerde duyu kaybı olduğu tespit edilmiştir. Son olarak da yetersiz ışık olan ortamda üretim faaliyetlerini yürütenlerde ise göz bozukluğu ve odaklanma problemlerinin yaşandığı anlaşılmıştır. Görüldüğü üzere işletmelerin çalışanlardan yeterli verimi alabilmesi için asgari düzeyde fiziksel gereklilikleri yerine getirmesi gerekmektedir (Yılmaz, 2009).

İş Sağlığı ve Güvenliği çerçevesinde fiziksel koşulların temelde iş kazaları ve meslek hastalıkları ile doğru orantılı olduğu görülmektedir. Yapılması gereken temel gereklilik ise İSG uygulamalarını işletme kurulumunda mutlak suretle gözetmek ve çalışanların sağlığı ve verimliliği açısından en az asgari düzeyde fiziksel koşul gerekliliğinin yerine getirilmesidir. Ergonomik düzeyde fiziksel koşulların yerine getirilmemesi zaman içerisinde işletmeye maliyetler yükler ve çalışanların etkin ve verimli çalışmasına engel teşkil eder. Fiziksel koşulların mutlak suretle çalışanlar üzerinde etkisinin açık olduğu durumlarda kurulan tüm sistem çalışanların öncelikle sağlığına daha sonra da verimliliğine yönelik olmalıdır. İşte tam bu noktada İş Sağlığı ve Güvenliği uygulamalarının gerekliliği ve önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır (Altuntaş, 2019).

Biyolojik Unsurlar

Bugün günümüzde başta fabrikalar olmak üzere hemen hemen her üretim tesisinde biyolojik risk etmenleri bulunmaktadır. Biyolojik risk unsurları olarak tabir edilen etmenler daha çok alerjiye, zehirlenmeye ve enfeksiyona sebebiyet veren parazitler şeklinde ifade edilebilir. Ağır biyolojik etmenlerin olduğu üretim alanlarında çalışanlara işletmeler tarafından koruyucu teçhizat ve temizlik ürünlerinin sağlanması gerekmektedir. Fabrikalarda çalışan işçilerin özellikle havada toz şeklinde bulunan zararlı parazitlere maruz kalmaları ilerleyen dönemde meslek hastalıkları olarak karşılımlarına çıkmaktadır. Bu durumdan dolayı da İş Sağlığı ve Güvenliği sistemi biyolojik risk unsurlarına karşı geliştirdiği tedbirlerin uygulanması gerekmektedir (Altuntaş, 2019).

Fabrikalarda gerçekleştirilen üretim süreçlerinde meydana gelen biyolojik riskler her zaman aynı derecede zararlı olmamaktadır. Genel olarak kendi içinde az zararlıdan yüksek zararluya göre dört ana gruba ayrılan biyolojik risk etmenleri ilerleyen dönemlerde çalışanlarda kalıcı hasarlar bırakabilmektedir. Bu yüzden İSG uygulamalarında da belirtilen işe uygun koruyucu ekipmanların çalışanlara eksiksiz ve zamanında verilmesi şarttır. Bu durumun en büyük nedeni ise ilerleyen dönemlerde ortaya çıkabilecek meslek hastalıkları kalifiyeli elemanların elden gitmesine ve var olan çalışanlarında verimliliğinin azalmasına yol açabilecek olmasıdır (Altuntaş, 2019).

Biyolojik risk etmenlerini genel hatları ile toparlayacak olursak temelde çalışma ortamında var olan havadaki toz parçacıklarından meydana gelmektedir. Gerekli ekipmanın sağlanamaması veya göz ardı edilmesi durumunda çalışanların meslek hastalıkları ile karşılaşması hatta daha ileri derecede kalıcı hasarlar bırakması muhtemeldir. Bu yüzden İş Sağlığı ve Güvenliği sisteminde biyolojik risk unsurunu önleyebileceği dahilinde geliştirilen önlemlerin eksiksiz uygulanması gerekmektedir. Ancak bu şekilde çalışanlar sağlıklı ve risksiz bir ortamda çalışmanın verdiği güven ile verimli çalışabileceklerdir. Üstelik bu önlemler işletmelerin gelecekte karşılaşabilecekleri eleman kaybı, verim kaybı ve ek maliyetlerinde önüne geçebileceklerdir. (Yılmaz, 2009).

Kişisel Unsurlar

Küresel sistem içerisinde teknolojinin gelişimiyle geçmişe kıyasla tekilleşen bireyler bazı kişisel sorunlar ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu durumun yanı sıra teknolojik gelişmelerin çalışma hayatında özellikle de otomasyon sistemini kullanan fabrikalarda iş gücüne olan talepte de azalma meydana gelmiştir. İş gücüne duyulan ihtiyacın azalmasıyla İş Sağlığı ve Güvenliği alanında da farklı sorunlar ortaya çıkmış ve var olan risk unsurlarına da kişisel sorunlarda eklenmiştir. Bireysel bazda özel hayatın getirmiş olduğu yoğunluğa bir de çalışma ortamındaki stres ve mobbing eklenince çalışanlar kişisel bunalım ve sorunlara meyilli hale gelmektedir. Özellikle de bahsedildiği üzere iş gücüne olan talebin azalması ve çalışanın her an işsiz kalırım düşüncesinde olması stres yaratırken üzerine kişisel sorunlarında eklenmesi bunalım ve depresyon süreçlerine zemin hazırlamaktadır (Kocabaş, 2011).

Kapital sistemin getirmiş olduğu ağır çalışma şartları ki buna en güzel örnekler uzun süreli çalışma, vardiya sistemi, nöbet sistemi, mobbing ve yemeklerin iyi olmaması vb. bireyi olabildiğince zorlarken işsiz kalma

korkusunun da yaratmış olduğu baskı özel hayat ile birleşince bireyi tamamen kişisel bozukluğa sürüklemektedir. Yapılan incelemeler çerçevesinde özellikle bu sorunlara karşı baş etme kapasitesi zayıf olan çalışanların bir müddet sonra sigara, alkol, madde kullanımı vb. zararlı alışkanlıklara kapılmaları iş yerlerinde çeşitli tehlikeleri de beraberinde getirmektedir. Kişisel sorunların depresyonun da olan kişiler madde kullanımı ile hareket etme, ani müdahale etme ve etkin çalışma gibi özelliklerini kaybetme noktasına gelmektedir. Böylelikle iş kazalarına davetiye çıkmaktadır (Altuntaş, 2019).

Ağır ve uzun çalışma sürelerinin olduğu fabrikalarda yoğun stres ve depresyon durumları görülmektedir. Son dönemlerde ciddi oranda karşılaşılan iş yeri stres ve rahatsızlıkları artan oranda eğilim göstermektedir. Bu duruma yapılması gerekenler ise hiç kuşkusuz İş Sağlığı ve Güvenliğinde de belirtildiği üzere çalışma sisteminin belli bir düzene oturtulmasıdır. Esnek çalışma saatleri, izinler ve istirahatler mutlak suretle çalışanlara sağlanmalıdır. Stres ve depresyon gibi kişisel sorunlar yaşayanlar işletme bünyesinde psikolojik destek alması sağlanmalı ve bu konuda uzman kişilerden yardım alınmalıdır. Ancak bu şekilde çalışandan verimli ve süreklilik arz edecek şekilde yararlanma sağlanabilir (Ünal, 2007).

SONUÇ VE ÖNERİLER

İSG performans ölçümlerinin sistematik ve doğru yapılması, örgütün İSG yönetiminde meydan gelebilecek aksaklıkların giderilmesini sağlayacaktır. Bundan dolayı yapılan performans ölçümleri, örgüt çalışanlarının kazalardan korunması ve sağlık hallerinin güven altına alınmasına büyük katkı sağlayacaktır. Bir örgütün İSG risklerini kontrol altına alıp İSG performansının iyileştirilmesi için gerekli yönetim sistemi şartlarının sağlanması gereklidir. OHSAS 18001, örgütlerde meydana gelebilecek İSG risklerini kontrol altına almak ve ayrıca İSG performanslarını iyileştirmesini sağlamak için, İSGYS ile ilgili şartları belirleyici bir kılavuz görevi görmektedir. OHSAS 18001'e göre İSG performanslarını geliştirmek için çalışma ortamının sürekli iyileştirilmesi ve örgüt çalışanlarının tamamının sürece katılmasının sağlanması gerekmektedir (Serin ve Çuhadar, 2015: 56). 6331 sayılı İSG Kanun'unun 4. maddesi gereği işveren, İSG tedbirlerine gereken hassasiyetin gösterilip gösterilmediğini izlemeli, denetlenmeli ve meydana gelebilecek eksikliklerin giderilmesini sağlamalıdır. Ayrıca yine aynı kanunun okul yöneticilerini işveren vekili olarak görmesi, okul yöneticilerine, kanunun 4. maddesinin uygulanmasında İSG yönetiminde en büyük sorumluluğu yüklemiş olmaktadır (İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, 2012). Bu doğrultuda çalışmada geliştirilmiş İSG performans ölççeğini, okul yöneticilerinin, İSG uygulamalarını yürütürken, İSG uygulamalarında yaşanan sorunları belirlerken ve gerekli olan önlemleri alırken kullanılabilecekleri yararlı bir ölçüm ve denetim aracı olabileceği düşünülmektedir.

İSG Eğitim Etkililiği kategorisi ile ilgili okul müdürlerinin görüşleri incelenmiş ve görüşlerin geneli İSG eğitimlerinin etkili olmadığı yönündedir. Çalışma ortamlarında var olan veya dışarıdan gelebilecek, çalışanları ya da örgütü etkileyerek hasar veya zarar verme potansiyeli olarak tanımlanan "tehlikeler" ve bu tehlikelerden doğacak yaralanma, kayıp veya bunlar dışındaki zararlı sonuçların olması ihtimali olarak ifade edilen "riskler", örgüt çalışanlarına İSG eğitimi vermeyi gerekli kılmaktadır (Akpınar ve Ögütöğulları, 2016: 116).

Öğretmenlerinin okul İSG uygulamaları performansına ilişkin görüşlerinin İSG eğitim uygulamaları, yönetsel önlem ve tedbirler, toplam puan boyutunda cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılmasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Çalışma bulgularıyla paralellik gösteren Kara (2015: 120-140), meslek lisesi öğretmenlerinin İSG algıları üzerine yapmış olduğu çalışmada cinsiyet değişkeni ile İSG uygulamaları içinde olan acil durum ve ilk yardım yeterlilikleri, elle taşıma İSG yeterlilikleri, İSG açısından öğrencileri izleme yeterlilikleri, kişisel koruyucu ekipman bilgisi yeterlilikleri, elektriksel büyüklükleri ölçebilme yeterlilikleri, sağlık ve güvenlik işaretlerini yorumlayabilme yeterlilikleri arasında anlamlı farklılık görülmediğini ifade etmiştir. Türüdü (2019: 57) öğretmenlerin güvenlik kültürü üzerine yaptığı çalışmada öğretmenlerin iş güvenliği ölççeği puanlarının cinsiyete göre anlamlı ilişkisinin olmadığını görmüştür. Çalışma bulgularıyla uyumayan, Karadeniz'in (2020: 30) meslek lisesi öğretmenlerinin İSG performansları ile ilgili yapmış oldu çalışmada öğretmenlerin cinsiyet değişkeninin İSG performansı üzerinde etkili olduğu ve bu etkinin erkekler lehine sonuçlandığı ifade edilmiştir. Ayrıca Çetin ve Beğik'in (2021: 210) çalışmada İSG uygulamalarında kişisel koruyucu ekipman kullanımı konusunda kadın çalışanların erkek çalışanlara göre daha hassas davrandıkları ifade edilmiştir. Yapılan çalışmaların sektörel (hizmet, sağlık, üretim, vb.) farklılıkları incelendiğinde, eğitim kurumlarında elde edilen bulguların genelinde İSG uygulamalarında cinsiyet ile ilgili anlamlı farklılığın olmadığı görülmektedir. Bu durum özellikle meslek liselerinde yapılan çalışmalarda elde edilen bulgularla farklılıklar göstermektedir. Bunun sebebi olarak, meslek liselerindeki tehlike ve risk durumlarının daha fazla görülmesi, meslek lisesi atölyelerinde genelde erkek öğretmenlerin çalışması gösterilebilir.

Taşdemir ve Gür (2020: 245) tarafından sınıf öğretmenleri arasında yapılan benzer bir araştırmada, analiz sonuçlarına göre iş sağlığı ve güvenliği alanında öz yeterlik algısının, sınıf öğretmenleri lehine yüksek olduğu tespit

edilmiştir. İş sağlığı ve güvenliği alanında eğitim alan sınıf öğretmenlerinin algıları. Sözcü, Şerbetçi ve Kılıç (2018: 46) tarafından tıp öğrencileri arasında iş güvenliği ve sağlık kazaları ile iş güvenliği eğitimi alma arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, iş güvenliği eğitimi alanların iş güvenliği eğitimi alma olasılığının daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır. İşle ilgili veya iş kazasına karışmak. Hastalıklar aynı bağlamda Karadeniz Aydın (2020: 21) meslek liselerinde görev yapan öğretmenler üzerinde yaptığı çalışmada iş sağlığı ve güvenliğinin yönetsel ve eğitimsel boyutundaki ortalama puanların iş güvenliği eğitimi alanlar lehine olduğunu tespit etmiştir. Eğitim ortamları dışındaki çalışma ortamlarında yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bunlardan Ulutaşdemir ve diğerleri (2015: 12) bir fabrikada verilen iş güvenliği eğitimlerini değerlendirdikleri çalışmada, iş güvenliği eğitiminin çalışma ortamında meydana gelebilecek endüstriyel kaza ve meslek hastalıklarının sayısını önemli ölçüde azalttığını belirtmişlerdir. Ölçüde iş sağlığı ve güvenliğinin öneminin vurgulanmasına yardımcı olmaktadır. Yenisari, Mestav ve Öztürk (2019: 353) tarafından üniversite çalışanları arasında yapılan benzer bir çalışmada iş güvenliği eğitimleri, çalışanların iş güvenliğine ilişkin bilgi ve becerilerini geliştirmiş, çalışma ortamlarında ortaya çıkabilecek tehlike ve riskleri tespit etmelerini sağlamış ve iş güvenliğinin sağlanmasına yardımcı olmuştur. Ortamdaki tüm çalışanların sağlık, emniyet ve güvenlik kaygılarının olmasını sağlamak, bunun da onların refahını en üst düzeye çıkardığı ileri sürüldü. Aydın ve diğerleri (2013: 43) tarafından yapılan çalışmada iş kazaları ile güvenlik eğitimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve güvenlik eğitimi alan çalışanların işlerini tehlikeye atabilecek riskli davranışlardan kaçınma olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Eğitim, kişiye sadece bilgi vermek için değil aynı zamanda değer, beceri ve alışkanlıkları geliştirmek için de gereklidir. İnsanların bir konuya duyarlılığını arttırmak, istenilen davranış ve sorumluluk bilincini geliştirmek eğitimin katkıları arasındadır (Tillman, 2000: 9). Bu çalışmalarda beklenen sonuç, iş güvenliği eğitiminin tamamlanmasının iş güvenliği bilincini artıracaktır. Ancak iş güvenliğinin içeriği, risk faktörlerinin belirlenmesi vb. ile ilgili iş kazalarının meydana gelme olasılığı. Bu gibi durumlarla güvenlik eğitimi arasındaki ilişkilerin incelenmesi, eğitimin içeriğinin belirlenmesinde ve uygulamadaki boşlukların belirlenmesinde faydalı olacaktır. Bu bağlamda bu çalışmanın hem niteliksel hem de niceliksel bulgularının diğer çalışmalardan farklı olarak sadece okul yöneticilerine değil, öğretmen ve öğrencilere de yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Öğretmenlerin okul İSG uygulamaları performansına ilişkin görüşlerinin İSG eğitim uygulamaları, yönetsel önlem ve tedbirler, toplam puan boyutunda öğrenim durumu değişkenine göre karşılaştırılmasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Karadeniz Aydın'ın (2020: 19) meslek lisesi öğretmenlerinin İSG performanslarını değerlendirdiği çalışmasında, öğretmenlerin İSG performansı toplam puan ve alt boyut puan ortalamaları ile öğrenim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde Aydın ve Doğan'ın (2020: 16) özel sektör çalışanları üzerinde yapmış oldukları çalışmada, özel sektör çalışanlarının, İSG eğitimlerine ve eğitim konularına yönelik algılarının yaş, eğitim durumu ve cinsiyet değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermedikleri tespiti yapılmıştır. Çalışma bulgularıyla uyuşmayan, Kara'nın (2015:140) meslek lisesi öğretmenleri üzerine yapmış olduğu çalışmada, eğitim düzeyi ile İSG uyarı levha ve işaretleri yorumlayabilme yeterlilikleri arasında doğru bir orantı olduğu ve eğitim düzeyi arttıkça, sağlık ve güvenlik işaretlerinin yorumlanabilme seviyesinin de artacağı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer sonuçlara ulaşılan farklı sektörlerde yapılan çalışmalardan, Demirkesen ve Arditi'nin (2011: 54) yapı sektöründe çalışan işçiler üzerinde yapmış oldukları çalışmada, çalışma ortamlarında meydana gelen kazaların geneli düşük öğrenim seviyesi, iş ile ilgili yetersizlik ve dikkatsiz davranışlardan kaynaklandığının tespiti yapılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, öğrenim seviyesi birbirine yakın olan çalışma ortamlarında, İSG uygulamaları içinde olan bütün süreçler için yaklaşımların birbirine yakın olduğu görülmektedir. Okullarda öğrenim ile İSG alt boyutları için yapılan karşılaştırmalarda, öğrenim seviyesinin birbirine yakın olmasından dolayı genelde anlamlı fark bulunmadığı görülmektedir.

Öğretmenlerin okul İSG uygulamaları performansına ilişkin görüşlerinin İSG eğitim uygulamaları, yönetsel önlem ve tedbirler, toplam puan boyutunda yaş değişkenine göre karşılaştırılmasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Karadeniz Aydın (2020: 17) meslek liselerinde çalışan öğretmenlerin İSG performanslarının değerlendirmesini yaptığı çalışmada, öğretmenlerin İSG performansları toplam puan ortalamaları ile yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın bulunmadığı tespitini yapmıştır. Bu tespit çalışma bulgularıyla örtüşmektedir. Çalışma bulgularıyla aynı paralellikte olmayan, Kılış ve Demir'in (2009: 43) yapmış oldukları çalışmada, telekomünikasyon sektöründe farklı yaş seviyelerindeki çalışanların İSG uygulamaları ile ilgili algı seviyelerinde değişiklikler gösterdiğinden İSG eğitimlerinde bu durumun göz önünde bulundurulması gerekliliği ifade edilmiştir. Yüce'nin (2014: 40-41) inşaat sektöründe çalışan işçilerin iş güvenliği kültürü algıları ile ilgili yaptığı çalışmada, iş güvenliği kültürü ile mesleki kıdem ve çalışanların aldıkları iş güvenliği eğitim saati değişkenleri arasında anlamlı bir fark bulunmazken yaş değişkeni ile arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu fark yaş seviyesi büyük olan lehine çıkmış ve yaş arttıkça İSG kültürü algılarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Oi-ling'in (2002: 203) Hong Kong'ta çalışan inşaat işçilerinin İSG performansları üzerine yapmış olduğu çalışmada, yaş arttıkça İSG

performanslarının arttığı tespitinde bulunulmuştur. Yapılan çalışmaların yaş kriterinin İSG uyarı levhalarını okuyup anlama, uygulama ve ekipman kullanma gibi işlemlerin yapılabilmesinde yaş ve öğrenim seviyesinin etkili olduğu söylenebilir. Fakat genç çalışanların her ne kadar kabiliyet anlamında İSG ile ilgili uygulamaları daha iyi yapacağı varsayılrsa da hem İSG eğitimlerini hem de yönetmelik kurallarını daha fazla görmezden gelme davranışlarına sahip olduğu görülmektedir. Çalışma bulgularına göre okullarda İSG uygulamaları ile yaş kriteri arasında anlamlı bir ilişkinin olmaması daha çok öğretmenlerin genç öğretmenlere mentor olarak yaklaşmasının, genç öğretmenlerin İSG ile ilgili eksiklerini gidermesine sebep olduğu düşünülür.

Bu çalışmada, İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) performans ölçümlerinin önemine odaklanılmıştır. İSG performans ölçümlerinin sistematik ve doğru bir şekilde yapılmasının, örgütlerdeki İSG yönetiminde oluşabilecek aksaklıkların giderilmesine katkı sağlayacağı vurgulanmıştır. Bu performans ölçümlerinin, örgüt çalışanlarının kazalardan korunması ve sağlık hallerinin güven altına alınmasına büyük katkı sağlayacağı belirtilmiştir. Örgütlerde İSG risklerini kontrol altına alıp İSG performansını iyileştirmek için OHSAS 18001 standardının kullanılması gerekliliği vurgulanmıştır. Bu standartın, İSG yönetim sistemi için rehber niteliğinde olduğu ve İSG risklerini kontrol altına alarak performansı iyileştirmeyi hedeflediği ifade edilmiştir. İSG performanslarını geliştirmek için çalışma ortamının sürekli iyileştirilmesi ve tüm çalışanların sürece katılmasının önemine dikkat çekilmiştir. İSG Kanunu'na göre işverenin, İSG tedbirlerine gereken hassasiyeti gösterip göstermediğini izlemesi ve meydana gelebilecek eksiklikleri gidermesi gerekliliği vurgulanmıştır. Aynı zamanda, okul yöneticilerinin İSG yönetiminde işveren vekili olarak büyük sorumluluk taşıdığı belirtilmiştir. İSG Eğitim Etkililiği kategorisinde, genel olarak okul müdürlerinin İSG eğitimlerinin etkili olmadığı yönündeki görüşlere değinilmiş ve İSG eğitimlerinin önemi vurgulanmıştır. Öğretmenlerin ve öğrencilerin İSG performanslarına ilişkin görüşlerinin incelenmiş, ancak cinsiyet, öğrenim durumu ve yaş değişkenlerine göre anlamlı farklılıklar bulunamamıştır. Çalışmanın geliştirilen İSG performans ölçeğinin, okul yöneticileri için kullanışlı bir araç olabileceği ve İSG uygulamalarında yaşanan sorunları belirlemede ve önlemleri alma konusunda yardımcı olabileceği sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak, İSG performans ölçümlerinin doğru bir şekilde yapılmasının, iş sağlığı ve güvenliği konularında bilinç oluşturmak, İSG eğitimlerini geliştirmek ve yönetim süreçlerini iyileştirmek amacıyla önemli bir araç olduğu vurgulanmıştır. Bu sonuçlar, örgütlerin İSG performansını artırmak için etkili stratejiler geliştirmelerine katkı sağlayabilir.

Fiziksel Etkiler: Geçici veya sürekli işitme bozuklukları oluşabilir. **Fizyolojik Etkiler:** Kan basıncı artışı, dolaşım bozuklukları, solunumda hızlanma, kalp atışlarında yavaşlama, ani refleksler gözlenebilir.

Psikolojik Etkiler: Çalışanın içinde bulunmuş olduğu organizasyonda yetenek ve tecrübeleriyle doğru olduğunu düşündüğü fikir, düşünce, önerilerini ileride ayıplanma, baskıya maruz kalma, soyutlanma, aşağılanma korkusu olmadan doğru yer ve zamanda ifade ederek öğrenmeye katkı sağlayabilmesi olarak tanımlanan psikolojik rahatlığın yazındaki bilgiye göre öncüllerinden birisi işyerinde kişilerarası güvendir. Çalışanın, yöneticisine ve iş arkadaşlarına duyduğu güven düzeyi, aynı zamanda iş görenlerin işe yönelik duyduğu kaygıların ve işe ilişkin önerilerinin işyerindeki karar alma mekanizmasındaki etkisinin sınırlarını gösteren iş gören sesliliğini de etkileyebilmektedir. Davranış bozuklukları, aşırı sinirlilik, stres hali gözlenebilir.

Kişilerde psikolojik rahatlık olgusu oluşmalı, bireylerin içinde buldukları çalışma alanlarında algıladıkları kişilerarası endişe olarak bilinmektedir. Bireyin herhangi bir konuda, durumda, olayda, fikrini söylemesi, kendi izlenimlerini ifade etmesi, soru sorması, dönüt alması, hataları gündeme getirmesi, yeni bir fikir öne sürmesi, doğruyu yanlış söylemesi şeklindeki çıkışlarında çalışan arkadaşların tepkileri organizasyonda psikolojik rahatlık algısının çerçevesini çizmekte ve olumlu ya da olumsuz psikolojik rahatlık algısının oluşmasını vesile olmaktadır.

Sosyolojik Etkiler: İş güvenliği konusunda ülkemizde kültürel boyutun genellikle ihmal edildiği görülmektedir. İş güvenliği ile ilgili mevcut sorunların, genellikle ortaya çıkan zararın sosyolojik etkileri toplumda farklı şekilde yer edinmeye başladığı ve mağduriyetin tazmini şeklindeki yasal önlemlerle çözülmeye çalışıldığı gözlenmektedir. Oysa iş güvenliği sadece mağduriyetin tazmini şeklindeki yasal boyutuyla değil, aynı zamanda toplumsal kültürle olan ilişkisi boyutuyla da ele alınması gerekmektedir. Örgüt kültürünün toplumsal kültürün iş güvenliği kültürünün de örgütsel kültürün bir parçası olduğu Örgüt kültürün, toplumsal kültürün, iş güvenliği kültürün, örgütsel kültürün birbiriyle bağlantılı olduğu açıktır. Bu nedenle iş güvenliği kültürü üzerinde toplumsal kültürün etkisi oldukça baskındır. Türkiye’de iş güvenliği kültürü; Hofstede’in kültürel boyutlar teorisi, kadercilik ve dış kontrol inancı, “bize bir şey olmaz” inancı ve aşırı güven duygusu ile korku kültürü bakış açılarından incelendiğinde sosyolojik ve toplumsal olarak bu bakış açısının önüne geçmek gerektiği ortadadır. Yapılan analiz sonucunda Türkiye’de toplumsal kültürün iş güvenliği kültürünü genellikle olumsuz olarak etkilediği saptanmıştır. Bu kapsamda, iş güvenliği kültürünün oluşturulması süreci için bazı öneriler geliştirilen önerilerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

- ✓ İSG Performans Ölçüm Sisteminin Güçlendirilmesi: Örgüt, mevcut İSG performans ölçüm sistemini sürekli olarak gözden geçirmeli ve iyileştirmelidir. Performans ölçümlerinin doğruluğunu ve etkinliğini artırmak için ölçüm metrikleri güncellenmeli ve çalışan geri bildirimleri dikkate alınmalıdır.
- ✓ OHSAS 18001 Standartlarının Tam Anlamıyla Uygulanması: Örgüt, OHSAS 18001 standartlarına tam anlamıyla uymalı ve İSG yönetim sistemi için gerekli şartları eksiksiz bir şekilde sağlamalıdır. Bu standartlar, İSG risklerini kontrol altına almak ve performansını iyileştirmek adına rehberlik sağlamaktadır.
- ✓ İSG Eğitimlerinin Yeniden Değerlendirilmesi: İSG eğitim programları gözden geçirilmeli ve çalışanların gerçek ihtiyaçlarına daha iyi cevap verecek şekilde revize edilmelidir. İSG eğitimlerinin etkinliğini artırmak için interaktif ve katılımcı yöntemler kullanılmalıdır.
- ✓ İSG Bilincinin Artırılması: Örgüt, çalışanların İSG bilincini artırmaya yönelik kampanya ve etkinlikler düzenlemelidir. İSG kültürünü benimsemek, kazaların önlenmesinde ve güvenli çalışma ortamının oluşturulmasında etkili bir faktördür.
- ✓ İSG Yönetiminde İyi Uygulama Örneklerinin Paylaşılması: İSG performansını artırmak adına örgüt, iç ve dış iyi uygulama örneklerini paylaşmalıdır. Başarı hikâyeleri ve örnek uygulamalar, diğer birimlere ilham kaynağı olabilir ve en iyi uygulamaların yayılmasına katkıda bulunabilir.
- ✓ İSG Ekipmanlarının ve Yöntemlerinin Güncellenmesi: İSG ekipmanları ve koruyucu önlemler sürekli olarak gözden geçirilmeli ve teknolojik gelişmelere paralel olarak güncellenmelidir. En son teknoloji ve güvenlik standartlarına uygun ekipmanlar kullanılmalıdır.
- ✓ Çalışan Katılımını Teşvik Etme: Çalışanların İSG süreçlerine aktif olarak katılımını teşvik etmek, riskleri daha etkili bir şekilde yönetmeye yardımcı olabilir. Çalışanlara İSG konularında geri bildirimde bulunma ve öneriler sunma fırsatları tanınmalıdır.
- ✓ Kriz Durumları İçin Acil Durum Planlarının Güncellenmesi: Örgüt, olası kriz durumlarına karşı acil durum planlarını güncellemeli ve çalışanları bu planlara dâhil etmelidir. Acil durum eğitimleri düzenlenmeli ve personelin bu durumlarla baş etme becerileri güçlendirilmelidir.
- ✓ İSG Performansının Düzenli İletişimi: İSG performansıyla ilgili düzenli olarak iletişim kurulmalıdır. Çalışanlara İSG hedefleri, başarılar ve gelişim alanları hakkında periyodik olarak bilgi verilmelidir.
- ✓ Yasal Düzenlemelere Uyum: Örgüt, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili mevcut yasal düzenlemelere tam uyum sağlamalı ve bu konudaki değişiklikleri yakından takip etmelidir. Uyumun sürekli olarak güvence altına alınması için düzenli denetimler düzenlenmelidir.

KAYNAKÇA

- Aabo, T., & Eriksen, N. B. (2018). Corporate risk and the humpback of CEO narcissism. *Review of Behavioral Finance*, 10, 252-273.
- Aabo, T., Als, M., Thomsen, L., & Wulff, J. N. (2020). Watch me go big: CEO narcissism and corporate acquisitions. *Review of Behavioral Finance*.
- Agnihotri, A., & Bhattacharya, S. (2019). CEO narcissism and internationalization by Indian firms. *Management International Review*, 59(6), 889-918.
- (Times New Roman, 11 punto, Normal, İki yana yaslı, Satır Aralığı: 1, Aralık Önce ve Sonra 6 nk).
- Akaner, Ö. (2020). 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Perspektifinde Kamu Kurumlarına Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Önerisi. (Yayınlanmış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kazaların Çevresel ve Teknik Araştırması Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Akbiyik, N., & Koç, M. (2011). Kıdem Tazminatı ve Kıdem Tazminatı Fonunun İktisadi Ve Sosyal Sonuçları. *Süleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 16(3).
- Akpınar, Y. & Altun, A. (2014). Bilgi toplumu okullarında programlama eğitimi gereksinimi. *Elementary Education Online*, 13(1).
- Aktay, N. (2014). İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitiminin İş Güvenliği Kültürüne Etkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Balay, R. (2020). Eğitim Kurumlarında İş Sağlığı ve Güvenliği. Ayaç, T (Ed.), *Eğitim Hukuku içinde* (367-388). Ankara: Pegem.

- Cerçi, C. ve Çetin, R.B. (2019). İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatından Kaynaklanan Sorumluluklarına İlişkin Okul Müdürü Görüşleri. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 151- 162.
- Croghan, E. ve Johnson, C. (2004). Occupational health and school health: a natural alliance? *Journal of Advanced Nursing*, 45(2), 155– 161
- Çay, E. (2019). Özel Eğitim Okulu Yöneticilerinin İş Sağlığı ve Güvenliğine Yönelik Görüşleri. *Education Sciences*, 14(1), 1-16.
- Çelik, S. (2018). İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları ve İş Disiplininin Çalışan Performansı Üzerine Etkisi: Erzurum Örneği (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Çetindağ, Ş. (2010). İş Sağlığı ve Güvenliğinin Tarihsel Gelişimi ve Mevzuattaki Güncel Durum. *Toprak İşveren Dergisi*, 86.
- Çiçek Ö. ve Öçal M. (2016). Dünyada ve Türkiye’de İş Sağlığı ve İş Güvenliğinin Tarihsel Gelişimi. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 5(11), 2147-3668
- Demir, G. (2006). İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG)’nin Sağlanmasında İş Yeri İSG kurullarının etkinliği. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Demirbilek, T. (2005). İş Güvenliği Kültürü, İzmir: Legal Yayıncılık.
- Dizdar, E. N. (2001). Kaza Sebeplendirme Yaklaşımları. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 41, 26-31. Erişim adresi: <https://www.tb.org.tr/MSG/dergi/temmuz07/kaza.pdf>
- Dursun, S. (2013). İş Güvenliği Kültürünün Çalışanların Güvenli Davranışları Üzerine Etkisi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 3(2), 61-75. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/282932>
- ILO (2001), Guidelines on Occupational Safety and Health Management Systems. ILOOSH2001. Erişim adresi: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_protect/@protrav/@safework/documents/normativeinstrument/wcms_107727.Pdf
- İşler, M. C. (2013). İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimleri ile Güvenlik Kültürünün İş Kazası ve Meslek Hastalıklarının Önlenmesindeki Etkisi, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı İş Müfettişi Yardımcılığı Etüdü, Ankara.
- Karakaş, M., & Et, M. (2013). On pointwise and uniform statistical convergence of order α for sequences of functions. *Fixed Point Theory and Applications*, 2013(1), 1-11.
- Keleş, R. (2004) İş Sağlığı ve İş Güvenliği Kavramı ve Kavramla İlgili Yeni Perspektifler. *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi*, (22), 16.
- Kılıks, İ. (2014). 6331 Sayılı Kanunda İş Güvenliği Uzmanlığı: Nitelikleri, Görevlendirilmeleri ve Yetkilendirilmeleri. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 4(2).
- Lingard, H.; Wakefield, R. ve P. Cashin (2011). The Development and Testing of a Hierarchical Measure of Project OHS Performance. *Engineering, Construction and Architectural Management*, 18(1), 30- 49.
- Lloyd, J., & Mitchinson, J. (2008). *QI: Advanced Banter*. Faber & Faber.
- Naycı, H. (2010). Bir toplu konut projesinde uygulanan iş güvenliği yönetim süreçlerinin OHSAS 18001 uygulamalarıyla karşılaştırılması (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Öztürk, Y. (2020). Meslek Lisesi Öğrencilerinin İş Sağlığı ve Güvenliği Hakkındaki Tutumları. *Int. J. Adv. Eng. Pure Sci.Dergisi*, 2 (2020), 111-117
- Stephens, R.D. (1998). Safe School Planning. In D.S. Elliott, B. Hamburg, & K.R. Williams (Editors), *Violence In American Schools: A New Perspective*.
- Üngüren, E. ve Koç, T.S. (2015). İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları Performans Değerlendirme Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 5(2),124- 142.
- Tetik, F. (2018). Girişimci liderlik davranışının çalışan yaratıcılığına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (39), 297-307.
- Türüdü, N.O. (2019). Öğretmenlerin İş Güvenliği Kültürü İle Okula Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Bilim Dalı, İstanbul.
- Yiğit, A. (2011). İş Güvenliği ve İşçi Sağlığı (2. Basım). Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.

Doğru Yangın Söndürme Cihazının Seçimi İçin Gerekli Bilgiler

Necessary Information for Choosing the Right Fire Extinguishing Device

ÖZET

Ateşin insanoğlu için ne kadar önemli ve faydalı olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Bunların yanında da yangın tehlikesi yer almaktadır. Isının transferi, savaşlar, sabotajlar ve doğa olayları gibi etkenler sonucunda yangınlar meydana gelmektedir. Bu yangınların bizler için en önemli kısmı başlangıç aşamasıdır. Başlangıç aşamasında söndürülen yangın daha büyük zararların oluşmasını engellemektedir. Başlangıç aşamasında ki yangın söndürme işlemleri portatif yangın söndürme cihazları ile yapılmaktadır. Kullanımı kolay, ergonomik ve güvenli bir yapıya sahiptir. Yangın türüne göre farklı yapıda portatif yangın söndürme cihazları mevcuttur. Gereksinim neyse o yangın söndürme cihazı kullanılmalıdır. Fakat ülkemizde yangın türleri göz önüne alınmadan cihaz temin edilmektedir. Elektronik cihaz, lityum gibi tehlike oluşturacak yerlerde ABC kuru kimyevi tozlu yangın söndürme cihazları bulunması doğru bir müdahaleyi engellemektedir. Kuru kimyevi toz yerine HFC-227ea ve vermikülit sulu dispersiyon yangın söndürme cihazı kullanılması gerekmektedir. Bu makalede, yangın söndürme cihazları için bilinmesi gereken minimum bilgiler yer almaktadır. Amacı, insanların doğru yangın söndürme cihazını, doğru yangın türünü hesap ederek seçmelerini ve kullanımını sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Söndürme, yangın söndürme cihazı, yangın türleri, yanma

ABSTRACT

Everyone knows how important and useful fire is for human beings. In addition, there is a fire hazard. Fires occur as a result of factors such as heat transfer, wars, sabotage and natural events. The most important part of these fires for us is the initial phase. Fire extinguished at the initial stage prevents greater damage from occurring. Fire extinguishing operations in the initial stages are carried out with portable fire extinguishers. It has an easy-to-use, ergonomic and safe structure. Portable fire extinguishers are available in different structures depending on the type of fire. Whatever the requirement, that fire extinguisher should be used. However, in our country, devices are supplied regardless of fire types. The presence of ABC dry chemical powder fire extinguishers in places that may pose a danger, such as electronic devices and lithium, prevents a correct intervention. Instead of dry chemical powder, HFC-227ea and vermiculite aqueous dispersion fire extinguisher should be used. This article contains the minimum information you need to know for fire extinguishers. Its purpose is to enable people to choose and use the right fire extinguishing device by calculating the right type of fire.

Keywords: Extinguishing, fire extinguisher, fire types, combustion

GİRİŞ

Dünya’da her geçen gün tehlikeler artmaktadır. Bu tehlikelerden en büyüğü yangın faktörüdür. Yanmanın oluşması için yanıcı madde, oksijen ve ısı gereklidir. Yanmanın kontrol dışına çıkma olayına yangın denir (Mammacıoğlu, Coşkun, & Soyhan, 2017). Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik (BYKHY)’te yangın türleri 4 kategoride verilmiştir. Yanıcı katı, sıvı, gaz maddeler ve yanabilen hafif ve aktif metaller ile radyoaktif maddeler gibi metal yangınları olarak verilmiştir (BYKHY, 2017). Türk Standartları Enstitüsü (TSE), TS EN 2 ve TS EN 2/A1 standardında BYKHY’de yer alan yangın türlerine ek olarak bitkisel ve hayvansal yağ yangınları yer almaktadır (TSE, 1998). Amerika Ulusal Yangından Korunma Kurumu (NFPA) ise diğer yangın türlerine ek olarak elektrikli ekipman yangını bulunmaktadır (O’Connor, 2022). Elektrikli ekipman yangınları diğer standartlarda yer almamıştır. Elektrikli ekipmanlar, yangın türü olarak değil yangına sebebiyet verme tehlikesi olarak ele alınmaktadır. Şekil 1’de yangın türleri piktogramları verilmiştir.

Doğan Kazak¹

How to Cite This Article

Kazak, D. (2024). “Doğru Yangın Söndürme Cihazının Seçimi İçin Gerekli Bilgiler” International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:1; pp:205-210. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10620135>

Arrival: 24 December 2023
Published: 31 January 2024

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ İtfaiye Görevlisi, ASELSAN A.Ş., İtfaiye Birimi, Ankara, Türkiye. ORCID ID: 0009-0007-2508-991X. ROR ID: <https://ror.org/04knh8e66>

Şekil 1: Yangın Türleri

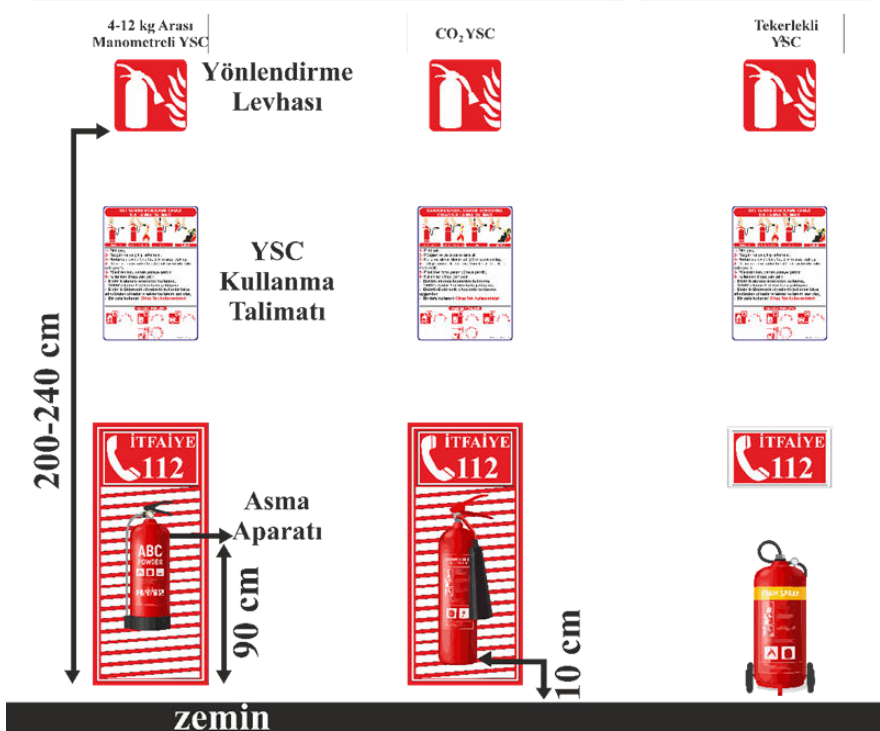
Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Yangın söndürmede kullanılan portatif cihazlar yangın türleri esas alınarak kullanılmaktadır. Yangın söndürme cihazları; Kuru Kimyevi Tozlu (KKT), Karbondioksitli (CO₂), kimyasal gazlı (HFC-227ea), köpüklü, sıvı kimyasal, Vermikülit Sulu Dispersiyon (AVD) ve deiyonize su sisi gibi maddelerden oluşmaktadır.

YANGIN SÖNDÜRME CİHAZI

Başlangıç aşamasındaki yangınlar için Yangın Söndürme Cihazı (YSC) kullanılmaktadır. 1, 2, 6, 12, 25 ve 50 kg'lık gibi farklı ağırlıkta YSC'ler mevcuttur. Bu cihazlar yangın türlerine göre kullanılmaktadır. Her yangın türünün farklı söndürme maddesi vardır. Ülkemizde en çok kullanılan YSC, ABC tozlu söndürücülerdir. BYKHY'ye göre bu cihazların ömrü 4 yıl olarak kabul edilir. Cihazlar tek kullanımlıdır. Kullanım sağlandıktan sonra yetkili firmaya götürülüp dolumu sağlanmalıdır. Aynı yönetmelikte, bu cihazların her 4 yılda bir hidrostatik testlerinin yapılmasının zorunlu olduğu belirtilmektedir. 4-12 kg arası cihazlar duvara sabitlenmesi gerekmektedir. Cihaz sabitlenirken, asma aparatı ile zemin arası 90 cm olmalıdır (BYKHY, 2017). CO₂ YSC sabitleme işlemi yönetmelikte yer almamaktadır. Edinilen tecrübe ve diğer cihazlara göre daha ağır olma sebebiyle sabitleme işlemi yapılırken cihazın alt kısmı ile zemin arası minimum 10 cm olması ergonomik rahatlık sağlayacaktır. YSC yönlendirme levhası her cihazın üstüne asılmalıdır. Sağlık ve Güvenlik İşaretleri Yönetmeliğinde, yönlendirme levhası ile zemin arası 200 cm – 240 cm aralığında ve fosforik özelliğe sahip olmalıdır çünkü cihazın daha kolay görülmesini sağlamaktadır (SGİY, 2013). Şekil 2'de örnek YSC sabitleme sistemine yer verilmiştir.

YSC Sabitleme Bilgileri

Şekil 2: YSC Sabitleme Bilgileri

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Elde taşınabilir cihazlar TS 862 EN 3, tekerlekli cihazlar için TS en 1866 standart serisi olmak zorundadır. Çalışma basıncısı ise 11-18,5 basınç arasında olmak zorundadır. CO₂'li YSC'nin ise çalışma basıncı 50 bardır. YSC'lerin

aylık kontrollerinin yapılması gerekmektedir. Çalışma basıncından düşük olduğu durumlarda alçak basınç; yüksek olduğu durumlarda ise yüksek basınç olduğu anlamına gelmektedir. Kullanıma uygun değildir. Şekil 3'de YSC kontrolünde dikkat edilecek hususlar ve kontrol kartı örneğine yer verilmiştir.

YSC Kontrol Kartı			
Firma İsmi			
			
CİHAZ YERİ		CİNSİ	
AY	GÜN	KONTROLEĐEN	İMZA
OCAK			
ŞUBAT			
MART			
NİSAN			
MAYIS			
HAZİRAN			
TEMMUZ			
AĞUSTOS			
EYLÜL			
EKİM			
KASIM			
ARALIK			

YANGIN SÖNDÜRME CİHAZI KULLANMA TALİMATI

PİMİ ÇEK ATEŞE YÖNELT SIK SÜPÜR

YANGIN SÖNDÜRME CİHAZI KONTROL TALİMATI

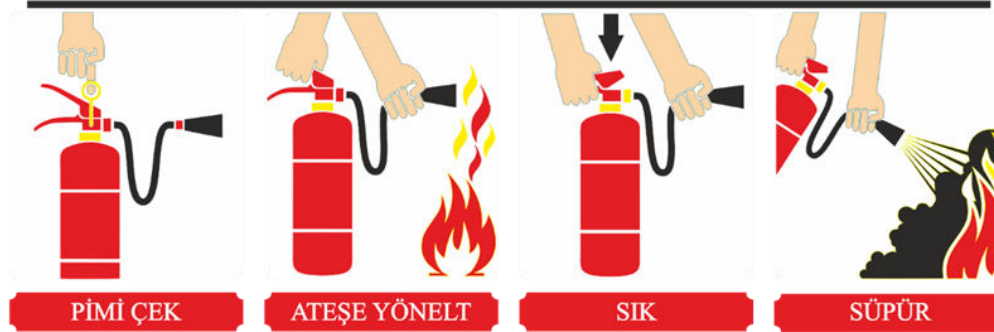
- * Askı aparatı sağlam mı?
- * Manometre basınç göstergesi yeşilde mi?
- * Cihaz vana-tetik ve mühür sağlam mı?
- * Cihaz hortum ve bağlantısı sağlam mı?
- * Cihaz işaretle gösterilen yerde mi?
- * Cihaz kolay ulaşılabilir yerde mi?
- * Cihazın önünde engel var mı?
- * Cihazın genel durumu iyi mi? (Boyası dökülmüş mü? Hasar var mı? Paslı mı? v.s)
- * Cihazı gösteren levha ve kullanma talimatı mevcut mu?
- * CO₂ Y.S.C her üç ayda bir tartılarak kontrol edilmelidir.

Şekil 3: YSC Sabitleme Kontrol Kartı

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Yangının başlangıç aşamasında YSC kullanımı önemlidir. Yangının söndürülmesinin en kolay anı başlangıç aşamasıdır. Müdahalenin erkenden yapılması daha büyük felaketleri ortadan kaldırmaktadır. Bu müdahaleler için YSC'lerin doğru kullanılması gerekmektedir (Uzay Yangın, 2021). Şekil 4'de YSC kullanma talimatı verilmiştir.

YSC Kullanma Talimatı

Şekil 4: YSC Kullanma Talimatı

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Kuru Kimyevi Tozlu (KKT) Yangın Söndürme Cihazları

KKT'li YSC'ler kendi içinde BC, ABC, D ve L2 olarak 4 gruba ayrılır. Yangının oksijen ile temasını keserek söndürme yapmaktadır. Zehirlenme etkisi yapmamakta fakat tozun solunuma kaçması durumunda boğulma meydana gelebilmektedir.

✓ BC tozu YSC, sıvı ve katı madde yangınlarında kullanılmaktadır. Söndürme maddesi olarak sodyum bi karbonat, potasyum bi karbonat, potasyum sülfat, potasyum klorid veya potasyum sülfat+kalsiyum karbonat kullanılmaktadır. ABC tozu YSC, katı, sıvı ve gaz madde yangınlarında kullanılmaktadır. Söndürme maddesi olarak monoamonyumfosfat kullanılmaktadır. İtici gaz olarak Nitrojen (N₂) kullanılmaktadır. Çalışma sıcaklığı arası -20 °C/ +60 °C arasında olması gerekmektedir.

✓ D tozu YSC, yanabilen hafif ve aktif metaller ile radyoaktif maddeler gibi metal yangınlarında kullanılmaktadır. Söndürme maddesi olarak alkali kloridler (sodyum klorür, potasyum klorür) veya alkali boratlar kullanılmaktadır. İtici gaz olarak Nitrojen (N₂) kullanılmaktadır. Çalışma sıcaklığı arası -20 °C/ +60 °C arasında olması gerekmektedir (Yavuz Yangın, 2023).

✓ L2 tozu YSC, lityum bazlı pil yangınlarında kullanılmaktadır. Söndürme maddesi grafit tozu (Sodyum klorür) kullanılmaktadır (Fire Extinguisher Guide, 2023). İtici gaz olarak Nitrojen (N₂) kullanılmaktadır. Çalışma sıcaklığı arası -20 °C/ +60 °C arasında olması gerekmektedir.

Karbondioksitli (CO₂) Yangın Söndürme Cihazları

CO₂ renksiz, kokusuz ve kapalı alanda boğucu, kendinden basınçlı inert gazdır. Havadan 1,5 kat daha ağırdır (Çekici, 2016). -78 °C olarak nozuldan gaz halde çıkar (Seral Gaz, 2019). 190 bar basınçta emniyet valfi bulunmaktadır. Sıvı ve gaz madde yangınlarında kullanılmaktadır. Elektriği iletmediğinden ve temiz söndürme yapması nedeniyle elektrikli ekipmanlar ve elektronik cihazlar da kullanıma uygundur. YSC içerisinde sıvı halde bulunur bu yüzden manometreye sahip değildir. Ölçümü tartı ile yapılmaktadır. Yangını boğma etkisine sahiptir. Yangının oksijen ile temasını keserek ve soğutma tarzında söndürme yapmaktadır. Sera gazı ortaya çıkarmaması nedeniyle ozon tabakasına zararı yoktur (İzmir BB, 2019). Çalışma sıcaklığı arası -20 °C/ +60 °C arasında olması gerekmektedir. Güvenlik için 250 bar hidrostatik ve sızdırmazlık testinden geçmek zorundadır (Yavuz Yangın, 2023).

Heptafloropropan (HFC-227ea) Yangın Söndürme Cihazları

HFC-227ea renksiz bir gazdır. Depolama için basınç altında sıvılaştırılmaktadır. Oksijeni keserek, fiziksel, kimyasal şekilde söndürme yapar. Elektrik iletkenliği yoktur. Katı, sıvı, gaz madde ve temiz söndürme yapması nedeniyle elektrikli ekipman, elektronik cihaz yangınlarında kullanılmaktadır (Beta Sistem, tarih yok). İtici gaz olarak Nitrojen (N₂) kullanılmaktadır. Çalışma sıcaklığı arası -20 °C/ +60 °C arasında olması gerekmektedir. Elektrik iletkenliğine sahip değildir. Düşük sera etkisi mevcuttur. Ozona zarar vermez (Vikipedi, 2023).

Köpüklü Yangın Söndürme Cihazları

Yangının oksijen ile temasını keserek söndürme yapar. Yangın sırasında veya sonrasında yanıcı buharların çıkışını engeller. Alevle yakıtı ayırma özelliğine sahiptir. Katı ve sıvı madde yangınlarında kullanılmaktadır. İtici gaz olarak Nitrojen (N₂) kullanılmaktadır. Çalışma sıcaklığı arası 20 °C/ +60 °C arasında olması gerekmektedir. Elektrikli ekipman ve elektronik cihaz yangınlarında kullanıma uygun değildir. Köpüğün kullanım alanına göre çeşitleri vardır;

✓ Sentetik Köpük; Kâğıt, odun, doğalgaz, Lpg ve katı madde yangınlarında kullanılmaktadır. Hidrokarbon surfaktan bileşeninden oluşmaktadır. Yüksek hacimler oluşturmaktadır.

✓ Protein Köpük; Hidrolize edilmiş proteinlerden oluşmaktadır. Büyük hacimler için kullanılan düşük genleşmeli köpüklerdir. Isıya karşı dayanımı ve yoğun yapısı sebebiyle deniz taşıtlarında bulunan akaryakıt depo yangınlarında kullanılmaktadır.

✓ Sulu Film Oluşturucu Floroprotein Köpük Konsantresi (FFFP); Floroprotein esaslı olarak alkole dayanıklı özelliğe sahip film oluşturucu bir köpük konsantresi olarak tanımlanmaktadır. Tekrar alev alma direncinin çok yüksek olduğu bir yapıya sahiptir. Benzin, mazot, parlayıcı ve yanıcı olan madde yangınlarında tercih edilmektedir. Ek olarak alkole dayanıklı (AR-FFFP) olan çeşidi de mevcuttur.

✓ Akıcı Film Yapıcı Köpük Konsantresi (AFFF); Düşük genleşmeli ve talep doğrultusunda orta ve yüksek genleşmeli olarak da üretilebilmektedir. Özellikle benzin, mazot gibi akaryakıt yangınlarında kullanılmaktadır. Film yapıcı özelliği sebebiyle tekrardan alev alma direnci yüksek bir yapıya sahiptir.

✓ Alkole Dayanıklı Sulu Film Oluşturucu Köpük Konsantresi; Alkole dayanıklı özelliğe sahiptir. Hidrokarbonlar ile karışmazlar bu sayede yangını kolay bir şekilde söndürmektedir (Fatsa Yangın, 2021).

Sıvı Kimyasal Yangın Söndürme Cihazları

Sıvı kimyasal YSC'leri katı, sıvı ve bitkisel ve hayvansal yağ yangınları söndürmede kullanılmaktadır. Özel gloriight sıvısı (İnorganik bir tuzun özel olarak formüle edilmiş sulu bir çözelti) sayesinde yüksek söndürme kapasitesine sahiptir. Cihaz basıncı diğer YSC'lere kıyasla daha düşüktür nedeni ise püskürtüldükten sonra yanıcı maddenin etrafa yayılmasını engellemektir. Yapısı sayesinde yangını soğutur ve yayılmasını engellemektedir (Gloria, 2019). Çalışma basıncı 14 bardır.

Vermikülit Sulu Dispersiyon (AVD) Yangın Söndürme Cihazları

AVD, yapısı incelendiğinde pul pul dökülmüş vermikülitin sulu bir dispersiyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Cihaz içerisinde sıvı halde bulunur. Vermikülit, bir grup hidratlanmış laminar alüminyum-demir-magnezyum silikata verilen isimdir. AVD YSC, katı, yanabilen hafif ve aktif metaller ile radyoaktif maddeler gibi metal ve lityum bazlı batarya yangınlarında kullanılmaktadır. Çevre dostudur. Sis içerisindeki vermikülit parçacıkları, yangının üzerinde film oluşturmak için biriktirmektedir. Film, hızlı bir şekilde kurur ve parçacıklar birleştiğinde yanıcı madde ve atmosfer arasında yanıcı olmayan bir oksijen engeli oluşturur. Söndürme sistemi soğutmadır. AVD maddesi

buharlaştıkça parçacıklar bütünleşir bu sayede yangın kontrol altına alınır. Kimyasal ve fiziksel yapısı inerttir. İnsanlar, bitkiler ve hayvanlar üzerinde zararlılık etkisi yoktur. İtici gaz olarak Nitrojen (N₂) kullanılmaktadır. Çalışma sıcaklığı arası --20 °C/ +60 °C arasında olması gerekmektedir (Protek, 2021).

Deiyonize Su Sisi Yangın Söndürme Cihazları

İçerisinde deiyonize su içermektedir. Geliştirilen teknolojiler sonucunda suyun içindeki moleküllerin, iyonların ve atomların temizlenmesi sonucunda elde edilen suya denir. Su sisi, o kadar incedir ki, yangını soğutma ve boğma işlemini rahatlıkla yapmaktadır. Kalıntı ve ıslak bırakmaz. Bu cihazlarda kullanılan deiyonize su elektriği iletmez. Su sisi katı, elektrikli aletler ve elektronik cihaz yangınları için oldukça etkilidir. Katı, sıvı ve gaz madde yangınlarında kullanılmaktadır. Bitkisel ve hayvansal yağ yangınları, insan üzerinde olan kıyafet yangınlarında da kullanılmaktadır. Sağlığa zararı ve çevre kirliliği yoktur (Safelincs, tarih yok). İtici gaz olarak Nitrojen (N₂) kullanılmaktadır. Çalışma sıcaklığı arası 20 °C/ +60 °C arasında olması gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kullanıcılar bu makalede verilen bilgilerden yola çıkarak hangi tehlikenin hangi YSC ile söndürüleceği konusunda bilgi sahibi olmuşlardır. İş yerlerinde veya evlerinde doğru YSC'yi seçmeleri çalıştıkları ortamı, çevreyi ve insanları daha güvenli hale getirmiş olacaktır. Farklı çeşitlerde YSC'ler mevcuttur. Fakat ülkemizde YSC'leri hakkında genel itibari ile bilgi eksikliği mevcuttur. Türkiye'de bugün çoğu alışveriş merkezinde, hastanede, endüstriyel tesislerde çoğunlukla KKT YSC bulunmaktadır. Bu cihazın alınma nedeni tabiki de sadece bilgi eksikliği değil KKT YSC'nin diğer cihazlara kıyasla oldukça uygun fiyata sahip olmasıdır. Ancak unutulmamalıdır ki ucuz önlemler pahalı sonuçlara neden olabilmektedir. O nedenle doğru YSC seçimi önemlidir. YSC seçimi tek başına bir kıstas değildir. Bunun yanında cihazın muayenesi, bakımı, doğru yerleştirme yapılması önem arz etmektedir. Doğru cihaz seçimi yapıp fakat ulaşımı zorsa kullanıcı için olumsuz durum yaratır. Sonucunda yangını söndürme de gecikmeler yaşanmasına neden olur. Cihazların önünde istenmeyen malzeme olup olmadığı kontrol edilmelidir. Cihazların dış kısmı farklı renklerde boyanarak cihazın cinsi ayırt edilmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

- Beta Sistem. (tarih yok). HFC-227ea Gazlı Söndürme Sistemleri. Beta Sistem Mühendislik: <https://www.beta-sistem.com/hfc-227ea-gazli-sondurme-sistemleri.php> adresinden alındı
- BYKHY. (2017, Aralık 19). Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik. 47. Türkiye.<https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=200712937&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5> adresinden alındı
- Çekici. (2016). Karbondioksit (CO₂) Yangın Tüpü. Çekici Gaz ve Yangın Ekipmanları: <https://www cekici.com.tr/urunler/yangin-ekipmanlari/yangin-tupleri/karbondioksit-co2-yanigin-tupu/19/> adresinden alındı
- Fatsa Yangın. (2021, Eylül 1). Yangın Söndürme Köpüğü Nedir? <https://www.fatsakimya.com/yanigin-sondurme-kopugu-nedir/> adresinden alındı
- Fire Extinguisher Guide. (2023). Extinguishers For Metals. Fire Extinguisher Guide: <https://www.fireextinguisherguide.co.uk/types-of-fire-extinguishers/extinguishers-for-metals-2/> adresinden alındı
- Gloria. (2019). Yağ Yangını Söndürücü. Gloria: https://www.savasyangin.com.tr/uploads/files/201903/glor%C4%B1a_s%C4%B1v%C4%B1.pdf adresinden alındı
- İzmir BB. (2019). Yangın Bilgisi. İzmir: İYDEM.
- Mammacıoğlu, O., Coşkun, G., & Soyhan, H. (2017, Aralık 27). Su ile Karışmayan Yağ (B, F, K Sınıfı) Yangınlarında Yangın Söndürme Cihazlarının Doğru Kullanımı. Uluslararası Yakıtlar, Yanma ve Yangın Dergisi(5), 19-23. <https://dergipark.org.tr/en/pub/fce/issue/31207/336188> adresinden alındı
- O'Connor , B. (2022, Ağustos 26). Fire Extinguisher Ratings. National Fire Protection Association: <https://www.nfpa.org/news-blogs-and-articles/blogs/2022/08/26/fire-extinguisher-ratings> adresinden alındı
- Protek. (2021, Ağustos 30). AVD Taşınabilir Lityum-İyon Batarya (Pil, Akü) Yangın Söndürücüsü (Aqueous Vermiculite Dispersion). Protek Mühendislik: <https://protek.gen.tr/avd-tasinabilir-lityum-iyon-batarya-pil-aku-yanigin-sondurucusu-aqueous-vermiculite-dispersion-2/> adresinden alındı
- Safelincs. (tarih yok). Water Mist Fire Extinguishers. Safelincs Yangın ve Güvenlik Çözümleri: <https://www.safelincs.co.uk/water-mist-fire-extinguishers/> adresinden alındı

- Seral Gaz. (2019, Nisan). Karbondioksit Güvenlik Bilgi Formu. <https://www.seralgaz.com/pdf/GBF8-Karbondioksit-Gaz-.pdf> adresinden alındı
- SGİY. (2013, Eylül 11). Sağlık ve Güvenlik İşaretleri Yönetmeliği. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=18829&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> adresinden alındı
- TSE. (1998, Mart 31). Türk Standardı. Türk Standartları Enstitüsü: <https://intweb.tse.org.tr/standard/standard/Standard.aspx?081118051115108051104119110104055047105102120088111043113104073085112121052084054050119105097080> adresinden alındı
- Uzay Yangın. (2021). Yangın Tüpü (Söndürme Cihazı) Nasıl Kullanılır? Yangın Sistemleri ve Mühendislik: <https://www.uzayyangin.com/yangin-tupu-sondurme-cihazı-nasil-kullanilir.html> adresinden alındı
- Vikipedi. (2023, Aralık 4). Sera gazları. Vikipedi Özgür Ansiklopedi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Sera_gazlar%C4%B1#:~:text=Sera%20gazlar%C4%B1%2C%20D%C3%BCnya%20taraf%C4%B1ndan%20yay%C4%B1lan,etkisine%20sahip%20olan%20eser%20gazlard%C4%B1r. adresinden alındı
- Yavuz Yangın. (2023). Kuru Kimyevi Tozlar. Yavuz Yangın: <https://www.yavuzyangin.com.tr/kuru-kimyevi-tozlar> adresinden alındı